

ВІЙСЬКОВИЙ ІНСТИТУТ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

XX Міжнародної науково-практичної конференції

**«Військова освіта і наука:
сьогодення та майбутнє»**

29 листопада 2024 року

Київ – 2024

Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє : зб. тез доповідей XX Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 29 листопада 2024 р. Київ : Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2024. 532 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол від 21.11.2024 № 3).

Редакційна колегія:

Сіроштан О.О., п-к, **Попков Б.О.**, п-к, к.військ.н., с.н.с., **Лойшин А.А.**, п-к, д-р філософії, **Пампуха І.В.**, п-к, к.т.н., доц., **Гончарук Л.М.**, п-к, к.філол.н., **Сафін О.Д.**, прац. ЗСУ, д.психол.н., проф., **Мась Н.М.**, п-к, к.психол.н., **Коропатнік І.М.**, п-к, д.ю.н., проф., **Рижиков В.С.**, прац. ЗСУ, д.пед.н., проф.

У збірнику тез доповідей друкуються матеріали виступів наукових і науково-педагогічних працівників, курсантів (студентів) Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка та інших вищих військових та закладів вищої освіти України.

У публікаціях розглядаються: технічні проблеми озброєння і військової техніки та технології подвійного призначення; актуальні проблеми лінгвістичного забезпечення Збройних Сил України; актуальні питання військової психології та соціальної роботи; інформаційна та психологічна боротьба у воєнній сфері; інформаційно-медійне забезпечення МОУ та ЗСУ в умовах правового режиму воєнного стану; фінанси; актуальні проблеми військового права в умовах воєнного стану; актуальні проблеми геопросторової підтримки військ в умовах ведення російсько-української війни; наукові проблеми воєнної політології та морально-психологічного впливу; аналіз бойового застосування частин (підрозділів) Сухопутних військ Збройних Сил України у сучасному загальновійськовому бою (тактичних діях)

© Військовий інститут Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка

Зміст

СЕКЦІЯ 1 ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ 26

Banzak H.V., Zharebtsova L.N., Todorov M.F., Lisetskaya M.A., Sotnikov Y.O. Development and research of methods for optimizing the maintenance processes of military equipment 26

Banzak H.V., Chelnokov A.S., Fedotov V.V. Development of a reliability model for a complex technical object of military equipment 27

Banzak H.V., Vetrov S.V., Strelchenko K.V. Development of a simulation statistical model of the process of technical maintenance of military equipment 28

Banzak O.V., Zharebtsova L.N., Dovgan I.O. Development of a portable digital gamma-ray spectrometer for radiation survey in field conditions 29

Banzak O.V., Zharebtsova L.N., Ovchinnikov A.I., Golub M.S. Gamma radiation detection unit based on cdznte sensor for radiation and technological control systems of a nuclear power plant 30

Lienkov S.V., Banzak O.V., Kotov S.A. Detector modeling for radiation monitoring systems 31

Анікін В.А., Нігловський О.О., Сотніков Є.О., Рикун К.В. Система безпекових настанов малого комерційного офісного приміщення 32

Анікін В.А., Розгон І.Д., Федорчук М.І. Система захисту програмного комплексу фінансового документообігу з вебархітектурою 33

Анікін В.А., Коцюк М.М., Калій К.В., Селюкова Т.В. Система запобігання інформаційним витокам комп'ютеризованого робочого місця 34

Барабаш А.В., Олексюк Д.А., Ратушняк М.В. Збільшення цінності цифрового електронного підпису застосуванням особових атрибутів 35

Басистий В.А., Чешун О.В., Чешун В.М. Застосування одноплатних мікрокомп'ютерів для підвищення стійкості інтернету речей до DDOS атак.36

Бельська О.А. Черних Ю.О. Цілі використання в САУ управлінь надмірної розмірності 37

Вишковський Д.П., Гурман І.В., Сотніков Є.О. Штучний інтелект у протидії фішинговим атакам в сфері банківської справи 39

Джулій В.М., Ленков С.В., Купчик Н.С., Чорненький С.В. Проблеми інформаційної безпеки в інформаційно-телекомунікаційних мережах 40

Джулій В.М., Мірошніченко О.В., Томусяк А.В., Горбатюк Н.І. Протоколи програмного розподілу секретної інформації між абонентами IP – телефонії 41

Джулій В.М., Селюков О.В., Заставна Я.В., Чешун Д.В. Методи та засоби захисту від загрозливих програм 42

Жиров Г.Б., Зозуля А.А. Програмний застосунок для розрахунку енергетичного потенціалу радіолінії «Космічний апарат – наземна станція»43

Захаров В.В., Чешун В.М. Технологія HONEYNET в захисті корпоративної інформації від кіберзагроз	44
Каменяр М.Л., Пивовар О.С. Моделювання впливу системних завад на хаотичний канал зв'язку	45
Кириленко І.В. Використання інноваційних технологій для покращення логістики у Збройних Силах України під час війни	46
Мельник М.М., Чешун В.М., Чешун Д.В. Розподіл задач цифрової криміналістики на основі мережевої моделі OSI	47
Мостовий С.В., Жмурик І.М. Основні кіберзагрози в ІОТ та методи їх запобігання	48
Муляр І.В., Гловюк В.С., Зацепін К.О., Чернов С.В. Використання моделі GPT для автоматизації тестування ІОТ-пристроїв	49
Муляр І.В., Зейлик Р.Ю., Житнік Р.Л., Футорний Р.В. Аналіз підходів до побудови системи сканування хостів і портів для аналізу вразливостей мережі з вебінтерфейсом, збереження та обробкою даних	50
Муляр І.В., Сиротенко Д.А., Шкрібета В.С. Способи захисту від фішингу через QR-коди	51
Савельєв С.В., Кириленко І.В. Ефективність управління логістичними процесами у сфері речового забезпечення військових частин України	52
Слободянюк А.С., Пивовар О.С., Ленков С.В. Оптимізація взаємодії технологій ІоТ та LoRaWAN	53
Стецюк М.В., Панько Р. Кіберетика та право: етичні питання у кіберпросторі, проблеми зламі, кібершпигунства, вплив на права і свободи людини	54
Хмельовський В.Р., Бойцун Д.О., Кльоц Ю.П. Підвищення рівня захищеності даних користувача при реплікації через NFC	55
Toliupa S. Koval M. Analysis of cyber threats and cloud security risks	56
Гахович С.В. Модель SIEM-системи з підсистемою підтримки прийняття рішення	57
Канчуга М.К., Ковба М.В., Дуфанець І.Б. Пікапи у військовому застосуванні	59
Коваль М.О. Карпенко А.О. Військові операції в сфері електромагнітного спектру (ЕМС)	60
Кравченко І.О. Адаптивні стеганографічні системи як інструмент підвищення інформаційної безпеки в умовах кіберзагроз	61
Кравченко О.І. Заходи безпеки бездротових сенсорних мереж військового призначення, при функціонування в умовах заводової обстановки та кібервпливу	62
Kulaha Y. TOPic: future threats and challenges for blockchain technologies	64
Кулько А.А., Толюпа С.В. Побудова інтелектуальної системи протидії	

вторгненням	65
Охрамович М.М., Карпенко А.О. Виклики та перспективи в сфері електромагнітного спектру (ЕМС)	68
Охрамович М.М., Софієнко І.І. Проблеми захисту критичної інфраструктури в кібернетичному просторі.....	69
Приліпко М.О. Основні проблемні задачі управління системою науково-організаційної діяльності в збройних силах України.....	71
Савченко Т.В., Власенко Л.О. Конвергенція інтернету речей і розумної інфраструктури	72
Штаненко С.С. Побудова систем виявлення кібератак на інформаційні системи об'єкти критичної інфраструктури.....	73

СЕКЦІЯ 2 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Абражевич М.М. Термінотворення у військовій лексиці в умовах гібридної війни: нові виклики та рішення	76
Бабіч О. Особливості інформаційних резонансів у зарубіжних ЗМІ щодо тимчасово окупованих територій України	77
Бельська Б.В. Аналіз терміносистем у військово-технічному переклад.....	78
Бережний І.Є. Переклад синтаксичних труднощів у військово-технічних текстах ВПС США	79
Венгер А.Р. Проблеми адаптації англомовних військових термінів при створенні глосаріїв для Збройних Сил України.....	80
Глуценко О.Ю. Analysis of translation-oriented terminography features	81
Головня О.С. Лексико-семантичні труднощі перекладу доктринальних документів сухопутних військ США	82
Гриневич Є.О. Лінгвістичний аналіз як метод військового перекладу (на матеріалах англомовних військово-технічних текстів).....	84
Данилюк В.О. Спеціальні наукові методи теоретичного дослідження військового перекладу	85
Зарицька А.І. Лексикографічна спадщина початку ХХ століття як джерело укладання словників української мови	86
Зарицька А.І. Комунікативна лінгвістика - складова сучасної науки про мову	87
Зінчук Д.В. Навчальні прийоми вивчення спеціальних військово-технічних термінів.....	88
Златніков В.Г. English academic writing and critical thinking for military cadets	89
Ільницький А.В. Crucial role of the official nato terminology database	90

Карпенко В.Ю. Інтеграція стандартів НАТО у розробку військових глосаріїв: підходи та практика.....	91
Козак В.В. Перекладознавчий аналіз англomовної рекламної військово-технічної продукції	92
Рахнянський В., Король Л. Роль англійської мови в питаннях тилового забезпечення Збройних Сил України.....	93
Кузнець А.О. Переклад воєнно-політичних текстів: можливості та обмеження машинного перекладу	94
Рахнянський В., Кукулінський Д. Комунікація з іноземними підрозділами під час ведення бойових дій	96
Лісовський В.М. Лексичні особливості англomовних військово-спеціальних текстів.....	96
Логунів І.Ю. Автоматизовані засоби перекладу для військово-політичних зв'язків	98
Людвік В.А. Functioning problems of information and reference resources and ways to improve them.....	99
Ляховська Ю., Пасека А. Особливості формування громадянської культури курсантів вищих військових закладів освіти	100
Мазурок В.Р. Functioning of nato's online terminology resources.....	101
Майборода Р., Франчук Є. Ai and digital tools: transforming language learning in the 21st century	102
Мінько М.Є. Лексикографічний аналіз англо-українських військових термінів (на матеріалі настанови HIMARS).....	104
Нагнибіда В.В. Аналіз можливостей щодо розроблення глосаріїв за допомогою Cat-систем.....	105
Нікіфорова О.М. Translation-oriented terminology as a basis for military glossaries compilation.....	106
Паніна О. Проблеми вимовних норм і стандартів англійської мови в умовах її глобальної трансплантації	107
Рахнянський В., Петлюк Д. Категорія «етнічна ідентичність» в сучасних англomовних лінгвістичних студіях.....	108
Плиська Н.В. Навчання іноземної мови як можлива складова програм комплексної реабілітації посттравматичних розладів	108
Победря В.О. Уніфікація військової термінології та створення стандартизованих глосаріїв	110
Поліщук О., Боженко О. Language on the front line: how war enriches ukrainian with new terms and slang.....	111
Романюк В., Омельчук В. Особливості формування іншомовної	

комунікативної компетентності курсантів ЗВВО.....	112
Лісовський В.М., Рубаник М.О. Система вправ для формування навичок англо-українського послідовного воєнно-політичного перекладу	113
Самелюк А., Шевлякова О. Роль мотиваційних чинників у формуванні навчальної активності курсантів немовних спеціальностей ЗВВО в процесі самостійної роботи з іноземної мови	114
Сидорчук Д.В. Актуальність удосконалення часткової методики викладання перекладу у ВВНЗ та ЗВО ВВНЗ.....	115
Совгар Г.П. Developing auditory skills as means of acquiring communicative competence	116
Совгар О.М. Developing auditory skills as means of acquiring communicative competence	117
Сорокіна А.С. Лексичний аналіз англomовних військово-технічних текстів	118
Статі А.Ю. Approaches of nato member states to the classification of military terminology.....	120
Рахнянський В., Степанченко Д. Актуальні питання мовної підготовки в ЗСУ	121
Шарий В.І., Невольніченко А.І., Сторубльов О.І. Аналіз проблематики сучасного управління воєнно-науковою діяльністю у Збройних Силах України	122
Шарий В.І., Невольніченко А.І., Сторубльов О.І. Основні засади національного воєнно-наукового менеджменту в Збройних Силах України.....	124
Таратута І.О. Переклад військово-спеціальних текстів	125
Федоренко Л.О. Умови успішного вивчення іноземної мови	127
Фоміна Я.Р. Перекладознавчий аналіз як спеціальний метод операційної діяльності військового перекладача	128
Шевчик А.В. Труднощі перекладу військово-спеціальної термінології доктрини НАТО «АJP-5».....	128
Шкіль П.В. Особливості перекладу військово-технічної термінології	130
Юндіна О.В. Переклад бойового статуту Сухопутних військ ЗСУ на англійську мову для проведення базової загальновійськової підготовки іноземних добровольців.....	131
Юр'єв О.О. Necessity of creating a standard operating procedure model for the systematization and standardization of military terminology	132
СЕКЦІЯ 3 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ.....	134
Zarichanskyi O.A. Cultural and identity transformations in the modern world ..	134

Абраменко Д.С. Типові особистісні характеристики військовослужбовця, схильного до самовільного залишення військової частини	135
Бабій Е.В. Професійна мотивація офіцерів психологів до якісного виконання професійних обов'язків.....	135
Бакало Д.Р. Психологічна корекція депресивних станів військовослужбовців – учасників бойових дій.....	136
Балачій Л.О. Психологічні фактори агресії у військових із ампутацією: роль травматичного досвіду та зміни в соціальних ролях.....	137
Безносюк О.О. Методологія науково-педагогічних досліджень.....	138
Безносюк О.О. Державні стандарти і якість вищої освіти.....	140
Безносюк О.О. Основи науково-педагогічних досліджень та академічна доброчесність.....	142
Безносюк О.О., Тодавчич Н.В. Підґрунтя інклюзивної освіти в ідеях Василя Сухомлинського	144
Безносюк О.О., Тодавчич Н.В. Сучасні освітні технології у ЗЗСО, фахової передвищої та вищої освіти.....	146
Безносюк О.О. Психологія біатлону: витривалість розуму та концентрація під тиском	148
Бовдрич О.М. Психологічна готовність військовослужбовців: ключ до успіху в сучасних умовах	149
Богущ А.О. Арт-терапія: поняття та методи	150
Богущ Д.О., Казмірук В.А. Особливості соціально-психологічної роботи з засудженими, які мобілізовані в лави Збройних Сил України	151
Богущ Д.О. Інтегральні підходи до лікування ПТСР у військових	152
Бойко Є.А. Застосування гендерних ролей в конфліктній ситуації.....	153
Бондзик Д.М. Вплив бойового досвіду на прийняття ризикованих рішень у стресових ситуаціях	154
Борисов Я.Ю. Творча діяльність як засіб психотерапевтичної роботи військового психолога	156
Вавілов С. Сучасні орієнтири розвитку воєнної науки	156
Вавілова Н.В. Військова підготовка громадян в країнах-членах НАТО.....	157
Ватульов І.А. Рекомендації щодо підвищення ефективності системи комплектування військових частин повітряних сил Збройних Сил України військовослужбовцями військової служби за контрактом	158
Венгерчук А.Є. Гемблінгова залежності: поняття, види та фактори формування	160
Вовкотеча О.М. Душпастирська опіка військових капеланів в зоні бойових дій: актуальність питання	161

Волкова Д.В. Психологічний супровід військовослужбовців з ознаками бойової психологічної травми	164
Воробець В.М. Вплив емоційного інтелекту на рівень стресостійкості військовослужбовця	165
Гаврюшенко В.В. Шляхи підвищення конфліктостійкості офіцерів.....	165
Галка Ю.М. Психологічна стійкість: фактори впливу	166
Ганушевич О.Р. Переживання горя сім'ями загиблих військовослужбовців	167
Гарькавець А.М. Медіація як засіб вирішення міжособистісних конфліктів у військових підрозділах	169
Герасимнюк І.О., Венгерчук А.Є. Аспекти зміни роботи психологічної структури в Збройних Силах України.....	169
Глушук А.О. Арт-терапія як засіб соціально-психологічного відновлення військовослужбовців	170
Гончарук М.А. Психологічна корекція конфліктної поведінки військовослужбовців, які зазнали дії бойового стресу.....	171
Гореньков Д. Служіння військових капеланів євангельської традиції та виклик богословської невизначеності щодо збройної відсічі ворогу	172
Горобець Є.О. Гендерні стереоти у військовому середовищі	173
Гриньов В.В. Діагностика посттравматичних порушень учасників бойових дій	174
Громова К.А, Левенець А.Є. Професійна мотивація військовослужбовців до продовження військової служби після поранення.....	175
Громова К.А. Професійна мотивація військовослужбовців з ампутованими кінцівками до продовження військової служби.....	176
Давидченко Л.В. Вплив бойового досвіду на емоційний інтелект військовослужбовців.....	178
Дарчук М.О. Сучасні освітні практики та їх паралелі з історичними методами викладання точних наук у Волинському ліцеї	179
Дзюба А.Д. Формування лідерських якостей у офіцерів, призваних за мобілізацією	181
Дрозд В.М. Чинники професійної успішності офіцера-психолога.....	182
Душка К.О. Емоційне вигорання військовослужбовців-учасників бойових дій	183
Єрмак М., Деркач О. Чинники пригнічення креативності особистості в умовах проходження військової служби.....	183
Жаленко Л. Психологічний супровід військовослужбовців з ампутованими кінцівками на госпітальному етапі відновлення.....	184
Жданюк А.І. Проблеми соціально-психологічної адаптації вимушених	

мігрантів	186
Журило С.К. Вплив довготривалої ізоляції на психологічний стан військовослужбовців спеціальних підрозділів.....	188
Заблоцький А.Р., Хорошковська І.С. Психолого-педагогічні засади боротьби з навчальною неуспішністю.....	189
Загребельна В.О. Динамічні особливості когнітивного дефіциту при депресивних станах та черепно-мозкових травмах учасників бойових дій..	191
Зубченко О.В. Інформаційна медицина як технологічна основа сучасної медицини	193
Іванченко А.О. Особливості психологічного вигорання учасників бойових дій	194
Каленікова О. Психокорекція суїцидального ризику військовослужбовців з ампутацією	194
Кальчук Г.В., Лалетін С.П. Причини виникнення корупції в органах сектору державної безпеки і оборони України.....	196
Кільдеров Д.Е., Приходько Ю.І. Педагогічна підготовка (перепідготовка) фахівців з тимчасово обмеженими можливостями.....	197
Клімішина Н.П. Віктимна поведінка жінок-військовослужбовців	199
Коваленко О.Д. Мотивація військовослужбовців до проходження військової служби	199
Кожедуб О.В. Емоційне вигорання: поняття та фактори формування.....	200
Колісник О.Л., Третьак С.Д. Суть та практичне значення практичних занять для професійної підготовки майбутніх офіцерів ЗСУ	202
Колодій І. Мотивація військовослужбовців як об'єкт психологічного дослідження	203
Корлюк Ю.Ю. Розвиток емоційного інтелекту у молодших командирів	204
Костюченко А.В. Емоційне вигорання військовослужбовців в умовах сучасної війни.....	204
Кочергіна Т.І., Дем'янюк О.С., Борзак О.М., Хоменко В.О. Студентський спорт і фізична культура в Україні.....	206
Кравченко К. Власний досвід застосування техніки «Подорож простором моїх мрій, емоцій, відчуттів та думок» у роботі з військовослужбовцями, які зазнали впливу психотравмуючих чинників сучасного бою	208
Кравчук Д.Л. Діагностика суїцидальних схильностей.....	209
Кравчук М. Військова капеланська діяльність: виклик для душпастиря.....	209
Кукулінський Д.О. Формування патріотичної свідомості військовослужбовців, призваних за мобілізацією	211
Кучер Я. Індивідуально-психологічні особливості військовослужбовців, схильних до формування ігрової адикції.....	212

Кучерівський В.С. Психопрофілактика схильності військовослужбовців ЗСУ до адиктивної поведінки.....	213
Кучерявий А.О. Методична майстерність викладача ВВНЗ у світлі положень стандарту НАТО VI-SCD 075-007	214
Лелюк М.Г., Безбах В.Г. Методи самодопомоги при панічних атаках	215
Лелюк М.Г., Безбах В.Г. Прийоми виходу з емоційного вигорання	216
Леськов М.І. Процес адаптації як об'єкт психологічного дослідження.....	218
Лимар Т.М., Казмірук В.А. Психологічний супровід військовослужбовців, звільнених з військової служби після поранення	219
Лимар Т. Психологічна допомога військовослужбовцям на етапі їх відновлення	220
Ліщук В.В. Психологічний супровід військовослужбовців з посткомоційним синдромом.....	221
Лукавий А.А. Психологічні особливості військового полону	223
Луцук А.М. Соціально-психологічні чинники мотивації військовослужбовців-жінок до участі у бойових діях	224
Мазуркевич А.В. Психологічні особливості процесу адаптації військовослужбовців до умов військової служби.....	225
Мамуров Б.Б., Толіпов У.К. Наука в Узбекистані	226
Миколайчук О.М. Вивчення дискретного спектру власних частот організму людини.....	228
Мудрук В.І. Індивідуальні чинники віктимної поведінки жінок-військовослужбовців.....	229
Нагребецька Л.Р. Тривожні розлади військовослужбовців учасників бойових дій.....	230
Назарова М.А. Методи психологічної допомоги.....	232
Нарзікулова Д.Х., Ельчієва Д.Т. Методологія фізичного виховання студентів	233
Оданельчук Н. Вплив лідерства на мотивацію військовослужбовців	235
Онипченко П.М., Марченко В.О. Формування соціальної компетентності курсантів ВВНЗ і ЗВО із специфічними умовами навчання	237
Островко В. Особливості агресивної поведінки військовослужбовців – учасників бойових дій на етапі відновлення	238
Параніч О.П., Проценко Я.М., Моргун О.М., Савчинська Н.Ю., Бадрук О.О., Халіманенко С.М. Суміщення курсів фахової підготовки і лідерства, як основа сьогоденної професійної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України	239
Парчевська О. Стресостійкість військовослужбовців як об'єкт наукового дослідження	242

Зборчий А., Первак І., Безбах В. Психологічні наслідки участі особистості в бойових діях.....	243
Петков С.В. До питання про деліктологію як складової науки соціології....	244
Плазова Т.І. Запобігання впливу інформаційного середовища на психіку військовослужбовців.....	245
Подскальний Р.А. Психокорекція невротичних станів військовослужбовців, призваних за мобілізацією.....	246
Рева А.В. Психологічні чинники подолання емоційного вигорання військовослужбовців в умовах повномасштабного вторгнення	247
Рижиков В.С. Форми та види підвищення кваліфікації наукових працівників військових наукових інститутів (установ) та підрозділів	248
Руско К. Психологічні засоби формування резильєнтності у військовослужбовців під час проходження ними військової служби	249
Савченко І. Психологічна допомога військовослужбовцям групи посиленої психологічної уваги	250
Савчук Я. Психопрофілактика невротизації військовослужбовців підрозділів забезпечення, детермінована систематичною ракетною небезпекою	251
Сидоренко М.П., Мадяр Ю.Ф., Святенко Т.І. Досвід розвитку лідерських якостей військового керівника у передових арміях світу	251
Скакальська І.Б., Ткаченко Ю.О. Формування громадської компетентності учнів у позашкільній роботі з історії	253
Скрябін О.Л., Євсєєв І.Г., Халіманенко С.М. Комунікативні технології впливу, що застосовувались радянською пропагандою для формування «Образу зовнішнього ворога» під час холодної війни	255
Смовж М.А. Сутність здоров'язбережувальної компетентності майбутніх офіцерів запасу	256
Соколіна О.В. Основні професійні якості офіцера Збройних Сил України .	257
Стицюк І.Ю. Формування навичок саморегуляції у військовослужбовців під час психологічної підготовки до участі в бойових діях.....	258
Товстенко Б.В. Ціннісно-смилова сфера особистості військовослужбовця після поранення	258
Тодавчич Н.В. Роль педагогів в підготовці патріотів України	259
Удовика В. Саморегуляція емоційних станів військовослужбовців на етапі їхньої підготовки до участі у бойових діях	261
Філіпова А.А. Психологічний інструментарій вирішення міжособистісних конфліктів у військових підрозділах.....	261
Філіпова В.В. Сучасний стан психологічної допомоги військовослужбовцям ЗСУ з бойовою психічною травмою у контексті самоздійснення	262
Філіпова В.В. Вплив бойової психологічної травми на перспективу життєвого	

самоздійснення військовослужбовця	263
Філіппова В.Д. Щодо стану психічного здоров'я військовослужбовців	264
Хандій Д.В. Професійна діяльність військового психолога як предмет наукових досліджень.....	265
Черних Ю.О. Організація проведення професійно-психологічного відбору кандидатів на навчання до ВВНЗ та ВНП ЗВО.....	266
Черних Ю.О. Алгоритм створення факторно-критеріальних моделей діяльності курсанта для визначення якості здобутої освіти під час навчання у ВВНЗ.....	269
Чернуха С.Р. Психологічна підтримка військовослужбовців з інвалідністю	272
Шевлякова ОД. Діагностика та профілактика суїцидального ризику серед мобілізованих військовослужбовців	273
Шевченко М. Соціально-психологічна депривація як чинник структурних змін особистості військовослужбовця.....	274
Шемчук В.А. Актуальні питання змін нормативно-правової бази з підготовки офіцерів запасу Сухопутних військ.....	275
Шемчук О.М., Антушева Н.Ф., Курбакова С.М. Ментальне здоров'я військовослужбовців як надзвичайно важлива проблема сьогодення	276
Шрамович С.О. Фізична підготовка як засіб формування стресостійкості військовослужбовців.....	277
Шуляренко А. Динаміка структурних особистісних змін військовослужбовців в період повномаштабного вторгнення росії на територію України	278
Шумлянська П. Психокорекція агресивної поведінки військовослужбовців	279
Щерба А. Розвиток стресостійкості військовослужбовців підрозділів Сил спеціальних операцій	280
Юркова О.І., Кравченко К.О. Негативні психічні стани військовослужбовців як наслідки участі в бойових діях.....	281
Яковчук П.А., Клімішина Н.П. Нав'язливі думки військовослужбовців учасників бойових дій.....	282
Янусь Н.В., Шпанчук І.М. Методика реалізації наскрізних змістовних ліній на уроках англійської мови в НУШ	283
Янчук П.І., Миколайчук О.М., Весельський С.П., Пампуха І.В., Лоза В.М. Стан енергетичного обміну у військовослужбовців з високим рівнем емоційного вигорання.....	285
Яценко М. Психокорекція тривожності у військовослужбовців, призваних за мобілізацією	286

СЕКЦІЯ 4 ІНФОРМАЦІЙНА ТА ПСИХОЛОГІЧНА БОРОТЬБА У ВОЄННІЙ СФЕРІ..... 288

Алфьоров О.В. Ознаки, способи та тактики маніпуляції суспільною свідомістю в МАС-медійній комунікації..... 288

Бабіч О.М., Степанишин Р.Д., Соцка Н.О. Визначення пріоритетів для відбору суб'єктів інформаційних резонансів у провідних світових ЗМІ, на прикладі війни в Україні..... 289

Бойченко В.О. Військово-технічна політика рф на сучасному етапі та її інформаційне супроводження..... 290

Вановська І.М. Принципи ведення сучасної інформаційно-психологічної війни..... 291

Васільченко А.О. Досвід розвідувальних структур держави Ізраїль в протидії іранським проксі-силам на Близькому Сході..... 292

Головецький В.А. Система кібербезпеки ісламської республіки Іран 293

Іванов Н.В. Особливості заходів інформаційного впливу терористичних організацій Хамас та Хезболла у ході конфлікту з Ізраїлем (у період 2020-2024 років)..... 295

Качур К.С. Роль м'якої сили в зовнішній політиці європейського союзу на фоні російсько-української війни 296

Ковбасюк В.О. Мова як засіб маніпуляції та емоційного впливу у медіапросторі..... 297

Корінь С.Ю. Формування позитивного міжнародного іміджу України в інформаційній сфері в умовах російсько-української війни 298

Манилюк М.Ю. Розвиток китайсько-російських відносин та їх вплив на хід агресії рф проти України 299

Мельник О.Я. Вплив румунсько-угорського конфлікту на перспективи покращення українсько-угорських відносин 300

Мельник Я.-І.О. Проблема нерозповсюдження ядерної зброї та правові аспекти її вирішення 301

Металіді Є.О. Ідеологічна складова інформаційного впливу рф на пострадянському просторі (2014-2024 роки) 302

Мостова А.-О.Є. Вплив пропаганди міжнародних терористичних організацій на світову громадську думку..... 304

Новосельцева І.М. Вплив збройної агресії рф проти України на процес трансформації міжнародних відносин (у період 2014-2024 років)..... 305

Прокопенко А.А. Особливості інформаційної політики Угорщини щодо України в контексті російсько-української війни..... 306

Рибальченко І.Р. Медіаграмотність як ефективний метод протидії маніпулятивним технологіям та дезінформації 307

Рогов Е.К. Японсько-китайське протистояння в інформаційному просторі	308
Семенченко В.С. Перспективи застосування розвідки з відкритих джерел (Osint) на виявлення ознак інформаційних загроз	309
Скоряк М.В. Релігія як частина зовнішньої політики російської федерації	310
Соцка Н.О. Особливості психологічного впливу рф на українське населення в ході російсько-української війни	312
Степанишин Р.Д. Воєнне країнознавство та його роль в організації заходів інформаційного та психологічного впливу	313
Тестов І.В. Основні наративи інформаційних операцій російської федерації під час російсько-української війни	314
Яковчук Я.В. Особливості інформаційної складової сучасної системи безпеки і оборони Канади	315

СЕКЦІЯ 5 ІНФОРМАЦІЙНО-МЕДІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОУ ТА ЗСУ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ 317

Алексєєва М.В. Інформаційна підтримка інституту військових капеланів	317
Бондар Д.Д. Організаційна структура військових медіа Міністерства оборони України	318
Буряк А.А. Висвітлення соціальних програм для військових як інформаційний елемент рекрутингових проєктів	319
Гай Н.Ю. Штучний інтелект як інструмент російської пропаганди	321
Гриджина В.В. Українська ментальність як основа когнітивної деокупації окупованих територій України	322
Гуськов Д.О. Псевдо волонтерство. Інформаційна гігієна як засіб протидії такому явищу	324
Кикоть О.О. Гендерна проблематика у військових медіа	325
Клубань О. Формування заходів протидії щодо боротьби з кремлівською пропагандою	326
Клубань О. Перелік і характер ризиків та загроз в комунікаційно-контентній агресії кремля, що потребують адекватного реагування	328
Клубань О. Рекомендації щодо методики нейтралізації пропаганди агресора та організації інформаційної підтримки сил оборони України	331
Козачок Н.М. Просвітницька робота військових ЗМІ щодо збереження життя громадян України	335
Козленко К. Військове волонтерство у військових медіа	336
Колотуша Я.В. Методи протидії інформаційному впливу на військовослужбовців у соціальних мережах	337
Криволап А.С. Соціальні мережі як дієвий інструмент контрпропаганди	339

Кухарська О.С. Тренди художньої літератури та кіно у воєнний час	340
Лякішева С.В. Провідні жанри публікацій на воєнну тематику. Читати чи дивитися?.....	341
Митрофанова М.С. Фактчекінг як елемент інформаційної протидії у військових медіа	342
Нікітін Д.В. Джерела оперативного інформування громадськості про хід бойових дій.....	344
Орлова В. Іноземні медіа про українську військову освіту за кордоном.....	345
Піковська І.Д. Військовий журналіст як воєнний експерт у соціальних мережах	347
Пілат С.І. Підтримка позитивного іміджу військових частин у соціальних мережах	348
Плаксієв А.В. SMM менеджмент у військових ЗМІ	349
Пуцентела К.В. Висвітлення образу героя у військових медіа України	351
Рудик А.О. Особливості інформаційно-медійного забезпечення інноваційної діяльності у Збройних Силах України	352
Старченко Д. Популярні жанри інформаційного забезпечення.....	354
Стрілець К.С. Військова документалістика сучасності	355
Таранченко А.Д. Тематичні, етичні та нормативно-правові особливості проведення інтерв'ю в умовах повномасштабного вторгнення РФ.....	357
Тютюнник Д.В. Інновації в зовнішніх комунікаціях ЗС України.....	358
Холодцько Д.М. Реформування і трансформація військових ЗМІ у 2022-2024 роках	360

СЕКЦІЯ 6 ФІНАНСИ.....362

Андрієнко О.О., Мельников О.В. Трансформація механізму виплат додаткової винагороди на період дії воєнного стану: актуальні питання та напрямки вдосконалення.....	362
Андрієнко О.О., Степанченко С.Д. Проблеми та ризики механізму нарахування додаткової винагороди військовослужбовцям	363
Гудко М.В., Артющенко О.О. Актуальні питання використання кодів економічної класифікації видатків у військовій частині	364
Бурдюг О.В. Інформаційна база організації міжнародної наукової діяльності та науково-технічного співробітництва в системі Міністерства оборони України	365
Волков О.В. Шляхи покращення фінансування Сил безпеки і оборони України	366
Горячева К.С. Підходи до управління міжнародними науковими проєктами в	

секторі безпеки і оборони України.....	367
Дяченко С.В., Артюшенко О.О. Управління оборонними ресурсами: виклики та перспективи	368
Криницький А.С., Демчук А.С., Поплавський О.Ф. Бухгалтерський облік у військових частинах в умовах воєнного стану: особливості та виклики	369
Кузьмич О.І., Пясецька М.О. Особливості трудових відносин із дистанційними працівниками та доцільність надомної праці в умовах дії правового режиму воєнного стану	370
Кузьмич О.І., Шевченко А.І. Актуальні питання щодо методики індексації заробітної плати для працівників ЗС України.....	371
Кузьмич О.І., Яковченко І.А. Роль прожиткового мінімуму та його значення в соціально-економічній системі України	372
Мозок В.О. Фактори впливу на ефективність управління системою державних оборонних закупівель	373
Москальов Я.В., Мельников О.В. Актуальність внутрішнього аудиту в Збройних Силах України під час повномасштабного вторгнення РФ	374
Пахольчук В.В. Оцінка впливу санкцій на економічні спроможності російської федерації.....	375
Петренко М.М. Удосконалення системи грошового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України відповідно до принципів країн НАТО	377
Прокопенко В.О., Мельников О.В. Фактори впливу на виконання внутрішнього контролю в умовах військового стану.....	377
Ровінська О.І., Лебедева М.М., Артюшенко О.О. Економічні виклики планування оборонних видатків ЗСУ в умовах зростаючої інфляції	378
Рудик А.В. Актуальні питання та особливості планування робочого часу працівників в умовах воєнного стану	379
Сінна С.С., Мельников О.В. Актуальні питання використання ІТ технологій в діяльності внутрішнього аудиту	380
Степанченко С.Д. Проблемні питання документообігу у військовій частині в умовах виконання завдань з відсічі збройної агресії російської федерації на території України	381
Тітомир Ю.К. Перспективи розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва в системі Міністерства оборони України.....	382
Толмачова С.К. Ефективність здійснення інвестицій в людський капітал...	383
Убанович Д.О., Остапенко О.П. Міжнародний досвід організації системи грошового забезпечення військовослужбовців та шляхи вдосконалення виплат в Збройних Силах України	384
Сизов А.І., Цюкало Л.В. Трудові відносини та заробітна плата працівників військових частин у період воєнного стану	385

Цюкало Л.В., Андрієнко О.О. Підвищення ефективності виплати додаткової винагороди на період дії воєнного військовослужбовцям Збройних Сил України	386
Чімишенко С.М. Сучасні тренди оборонної економіки: український контекст	387
Чмерук С.С., Шрамко О.В. Аналіз впливу розміру грошового забезпечення на мотиваційні чинники військовослужбовців у контексті виконання бойових завдань	389

СЕКЦІЯ 7 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..... 391

Багній Є.І. Інтеграція стандартів НАТО у систему військової освіти України	391
Бевза Ю.С. Результативність закону про звільнення військовослужбовців від відповідальності за правопорушення передбачені статтями 407-408 кк України	392
Бериславська О.М. Воєнна пропаганда і пропаганда війни: правова кваліфікація та відповідальність.....	392
Бойко А.М. Правовий статус військовослужбовців, які визнані військово-лікарською комісією придатними до служби у військових частинах забезпечення, ТЦК та СП, ВВНЗ, навчальних центрах, закладах (установах), медичних підрозділах, підрозділах логістики, зв'язку, оперативного забезпечення, охорон	394
Бондар В.П. Проблеми побудови цивільно-військової взаємодії у період правового режиму воєнного стану	396
Гавришкевич І.М. Необхідність впровадження криміналістичних методик збору доказів міжнародних злочинів, що вчиненні із застосуванням штучного інтелекту чи автоматизованих систем озброєння	397
Горбачук О.П., Опанасенко С.І. Правове регулювання мобілізації. Досвід США та ЄС.....	398
Гусєва К.О. Актуальність проблеми збільшення та зменшення призовного віку серед населення України під час правового режиму воєнного стану. Вплив змін на сучасну молодь	399
Дегтярьов Д.О. Проведення огляду місця події при розслідуванні самокалічення, як одного з видів військових кримінальних правопорушень	400
Зельницький А.М. Пропозиції щодо введення у нормативно-правову базу визначення понять стосовно якості військової освіти	402
Івченко О.М. Сучасні виклики та перспективи розвитку військової служби правопорядку	403

Карелін В.В. Особливості виконання покарання у виді тримання військовослужбовців у дисциплінарному батальйоні.....	404
Комар А.Ю. Особливості правової характеристики земель розміщених навколо військових об'єктів.....	405
Коновалова О.В., Бабенков Н.Є. Правова свідомість як детермінанта зростання громадських ініціатив студентської молоді	406
Король В.Г. Національна візія як фактор когнітивної деокупації	407
Любовець Г.В. Глокальна геноцидна агресія	408
Новицький Я.О., Севрюков Д.Г. Трансформація принципу справедливої причини війни (Just Cause) в умовах збройної агресії проти України	409
Ноготков А., Луняченко М. Повернення без страху: як закон змінює підхід до військових порушень	410
Овсій А.С. Проблемні питання використання поліграфу у кримінальному провадженні	411
Опанасенко О.О., Пасіка Р.С. Деякі аспекти права воєнної сфери.....	413
Пасіка С.П., Скиба О.С. Деякі питання правового регулювання виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України.....	414
Пасіка С.П., Хоміцький В.М. Особливості правового регулювання військової дисципліни під час ведення бойових дій	416
Рахманов В. Пропозиції щодо удосконалення нормативно-правових актів до військової підготовки громадян України.....	417
Сташук І.О. Створення єдиного державного реєстру військовослужбовців в умовах правового режиму воєнного стану	419
Хом'яков Д.О. Деякі питання регулювання правового режиму військового майна у Збройних Силах України	421
Чепурний Р.В. Роль і місце юридичних радників у збройних силах Французької республіки та перспективи їх функціонування в Збройних Силах України	422
Чуйко А.В. Проблеми захисту репродуктивних прав військовослужбовців та гарантій їх реалізації	424
Шопіна І.М. Гендерна рівність в умовах правового режиму воєнного стану	425
Шульгін В.В. Алгоритм кодифікації законодавства у сфері оборони України	426
Ярема В.В. Роль права у формуванні мотиваційно-ціннісної сфери та поведінки військовослужбовців	428

СЕКЦІЯ 8 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГЕОПРОСТОРОВОЇ ПІДТРИМКИ ВІЙСЬК В УМОВАХ ВЕДЕННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	430

Виноград В.О., Сидорович К.Р. Удосконалення технології створення топографічних карт масштабу 1:50 000 в системі координат WGS-84	430
Дикий А.М., Циба М.М. Рекомендації щодо удосконалення технології створення карти ділянки річки.....	431
Фещук М.М., Циба М.М. Рекомендації щодо удосконалення технології цифрового друку картографічної продукції в частинах топографічної служби ЗС України	432
Лабич О.В., Мільта Є.Ю. Топогеодезична прив'язка інженерних загороджень за допомогою новітніх технологій	433
Kucher A.O. Interaction of electronic warfare and drones : new strategies for modern warfare	434
Merchanskyi D.A., Vituk M.O. The use of geographic information systems for real-time coordination of military operations.....	434
Mudrak K.B., Piskun B.O. Recommendations for using differential correction systems for topogeodetic and navigation support of units	435
Osetrov V.V. Features of the use of remote earth sensing data with updated topographic maps	436
Антонюк А.А., Рохманко В.А. Роль і перспективи використання тривимірних моделей в геопорталі Збройних Сил України	437
Бартманський Б.О. Перспективи застосування та розвитку топографічних карт НАТО в Україні	438
Boboshko M.R. Recommendations for the use of remote sensing data for monitoring the impacts of military operations	439
Веремєєва М.І., Тетева Д.Ю. Використання безпілотних літальних апаратів у сільському господарстві для управління земельними ресурсами.....	440
Волков О.М., Федченко О.П. Використання супутникових даних для моніторингу руйнувань інфраструктури внаслідок військових конфліктів .	440
Добровіцький В.І., Корячко Є.І. Тривимірні моделі як інструмент для аналізу та оцінки місцевості	441
Железняков М.В., Левінськова Н.В. Електронні карти в бойових діях	442
Кавун К.О., Богачов Н.С. Удосконалення способів ведення топографічної розвідки за допомогою безпілотних літальних апаратів.....	443
Кажукало К.В., Литвиненко Н.І. Роль і місце геопорталів у військовій сфері	444
Калюжний Б.С., Чухлеб О.В. Інтеграція географічних інформаційних систем з безпілотними літальними апаратами	445
Katerynko M.I., Tkachenko D.M. Improvements in missile guidance systems using lidar technology	446
Кононенко Д.Р., Карєв І.С. Вплив сучасних технологій супутникової навігації	

на бойові можливості Збройних Сил України	447
Лук'янчук А.В., Гашенко П.О. Удосконалення процесу створення тривимірних моделей місцевості для вирішення військово-прикладних завдань в зоні проведення бойових дій.....	448
Федченко О.П., Малиновська О.О. Створення тривимірних моделей місцевості за матеріалами фотозйомки з безпілотних літальних апаратів ...	450
Марценковський І.В., Литвиненко Н.І. Використання програмного забезпечення hes-gas для моделювання ймовірних зон затоплень внаслідок прориву гідротехнічної споруди.....	451
Менсітова В.О. Рекомендації щодо застосування технології створення динамічних тривимірних моделей для виконання завдань геопросторової підтримки військ (сил).....	452
Мерчанський Д.А., Циба М.М. Використання геоінформаційних систем для координації військових операцій у реальному часі.....	453
Мудрак Х.Б., Кольцов Р.Ю. Використання супутникових даних для оцінки екологічних наслідків військових конфліктів	454
Нещерет Д.О., Сівков С.В. Оперативний друк у військових умовах	454
Овчар О.Р. Удосконалення традиційних методів аналізу супутникових знімків для виявлення змін місцевості	456
Поляков А.І., Левінськова Н.В. Використання супутникових технологій для оновлення топографічних карт	456
Федченко О., Черкаський В.Ю. Використання геопорталів у військовій сфері	458
Шепелєв В.С., Гамузинський В.О. Розробка ефективних методів створення фотодокументів місцевості з використанням геоінформаційних технологій	459
Щукін А.П., Левінськова Н.В. Проблеми та корупційні ризики реєстрації земель оборони України	460
Юськов О.О., Шпортко С.А. Використання безпілотних літальних апаратів для оновлення електронних карт	461
Ярмулківський А.В., Тетева Д.Ю. Застосування супутникових зображень для оцінки ризиків забруднення навколишнього середовища внаслідок військових дій.....	462
Коренець О.В., Литвиненко О.І. Навігаційні системи з використанням радіоелектронних об'єктів як реперних відміток для руху безпілотних систем	463
Курач Т.М. Структура геопросторових даних для формування векторної геопросторової бази даних	464
Коренець О.В., Лукіянчук А.А. Склад системи інтегрованих геодезичних, геофізичних та метеорологічних спостережень.....	465

Лукиянчук А.А., Коренець О.В. База даних та реєстр користувачів української постійно діючої (перманентної) мережі спостережень ГНСС	466
Марченко О.Г., Марченко В.В. Формування професійної компетентності вертольотчика морської авіації як невід’ємна складова фахової підготовки	467
Мельник Л.В., Батиченко С.П. Екологічна катастрофа сьогодення: наслідки збройного конфлікту в Україні для природного середовища.....	468
Мільта Є.Ю. Удосконалення технології створення карт змін місцевості за допомогою ГІС	469
Підлісецька І.О. Вимоги до геопросторової бази даних геопорталу ЗСУ	470
Ткаченко Д.М. Досвід виконання завдань з вивчення місцевості підрозділами геопросторової підтримки країн-членів НАТО на прикладі збройних сил республіки Болгарія	471

СЕКЦІЯ 9 НАУКОВІ ПРОБЛЕМИ ВОЄННОЇ ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ.....

Андрусів В. Роль військового лідерства в підвищенні боєздатності підрозділу.....	473
Арабська Т.В. Вплив збройної агресії РФ проти України на трансформацію політичної свідомості та національної ідентичності українців	474
Балабушка Є.О., Латутін Ю.О. Стратегії інформаційної безпеки в умовах гібридних загроз та їхній морально-психологічний ефект.....	475
Бас І.В. Приватні військові компанії як інструмент ведення сучасних війн	477
Безбах В.Г. Науково-дослідне управління військово-гуманітарних досліджень: перші п’ять років творчої діяльності	478
Вановська І.М. Методи професійного формування політичної свідомості у курсантів ВВНЗ.....	480
Вознюк О.М., Сердюк С.Є. Тенденції гуманізації військової освіти України	481
Горніцька А.В. Національний характер як складова національно-культурної ідентичності українського народу.....	482
Дердун І.О. Особливості сучасної політики Китаю на міжнародній арені	484
Дорошенко М.С. Гуманітарна сфера як об’єкт інформаційно-пропагандистської боротьби.....	485
Зборчий А. Цифрові технології як організаційно-педагогічна умова формування лідерських якостей у курсантів та інструмент морально-психологічного впливу у військовій освіті	486

Колосов Н.В. Форми і засоби деструктивного комунікативного впливу рф на інформаційний простір України	488
Крицкалюк Н.І. Громадянське суспільство та влада. Виклики сьогодення ..	489
Максименко Л.П. Російський тероризм як загроза міжнародній безпеці	490
Могильний С.Л. Військово-політичні аспекти відносин України та НАТО: історична ретроспектива та сучасність	492
Науменко Д.В., Курко О.С. Історичні та сучасні виклики українсько-польських відносин	493
Орда М. Підвищення ефективності провадження наукової діяльності в системі Міністерства оборони України	494
Ототюк В.В. «Азовсталь» як символ незламності і мужності українського народу	495
Кучеров А.Я., Панкул Д.О. Післявоєнний пацифізм: процеси та наслідки ..	496
Кучеров А.Я., Панкул Д.О. Методика висвітлення воєнних злочинів: метод «бухенвальдського щеплення»	497
Пирогов К. Використання Combat-footage відеоматеріалів як нова політтехнологія впливу на громадську свідомість в сучасному демократичному суспільстві	498
Пирогов К., Безбах В. Когнітивна деокупація жителів тимчасово окупованих територій України	499
Самойленко В.І. Структура патріотизму	501
Сергієнко О.В. Еволюція кібертероризму в умовах російсько-української війни.....	502
Сінченко М.В. Міжнародні санкції як інструмент впливу на агресора: історія та сьогодення	503
Трубчанінов М.А. Педагогічні основи формування політичної компетентності у курсантів ВВНЗ	504
Халіманенко К.В., Дембіцький В.М. Почесні найменування як чинник формування української національної та громадянської ідентичності військовослужбовців Збройних Сил України	505
Хан Є. Формування лідерських якостей у військовослужбовців на прикладі видатних полководців у світовій історії	507
Юрченко О.С. Особливості забезпечення воєнної безпеки держави в ході відсічі збройної агресії рф проти України	508
Наливайко А., Наливайко Л. Система механізмів реалізації політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності в МО України.....	509

**СЕКЦІЯ 10 АНАЛІЗ БОЙОВОГО ЗАСТОСУВАННЯ ЧАСТИН
(ПІДРОЗДІЛІВ) СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У
СУЧАСНОМУ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОМУ БОЮ (ТАКТИЧНИХ ДІЯХ)**
..... 511

Бабій Т.М. Проблемні питання організації сучасних систем зв'язку в управлінні військами (силами) 511

Богомолів П.Є. Ключові проблеми інженерного забезпечення та шляхи їх вирішення з досвіду російсько-української війни 512

Вівсяна Д.В. Масивні кровотечі: принципи зупинки та основні методи тактичної медицини за бойовим досвідом..... 513

Вовкотеча С.М. Принциповість володіння навичками та теоретичними знаннями в інженерній підготовці військ 514

Деркач О.В. Проблемні питання щодо оцінки противника в сучасному загальновійськовому бою 515

Зайцев Д.В. Робота штабу щодо розрахунку бойових спроможностей механізованої частини (з'єднання) та методика визначення імовірності ураження цілі сучасними засобами повітряного нападу..... 516

Кінаш В.О. Проблемні питання сучасної вогневої підготовки в навчальних закладах 518

Колос Р.Л. Застосування інженерних загороджень для прикриття позицій підрозділів 519

Кравець О.Ю., Нечипоренко В.О. Деякі проблемні питання вивчення загальної тактики та дії штурмових підрозділів за досвідом бойових дій..... 520

Кремінський А.О. Особливості тактичних дії штурмових підрозділів за досвідом бойових дій 521

Кучеренко О.М. Деякі рекомендації щодо підготовки і ведення оборонної операції 522

Магурян Є.О., Романенко В.В., Задолинний В.А. Проблеми логістичного забезпечення передових підрозділів 523

Слесарєв Н.А., Мельник Я.І. Тактика застосування підрозділів у бойових умовах. Інноваційні підходи та використання новітніх технологій 524

Оленич Р.С. Ключові проблеми РХБ захисту та шляхи їх вирішення з досвіду російсько-української війни 526

Погрібний О.П. Деякі проблеми кібербезпеки в тактичній ланці Збройних Сил України 527

Поляков Р.В. Аналіз бойового застосування частин (підрозділів) Сухопутних військ Збройних Сил України у сучасному загальновійськовому бою станом на 05.11.2024 року 528

Черніков В.Ю. Проблематика впровадження децентралізованого управління в Збройні Сили України за стандартами НАТО 529

СЕКЦІЯ 1
ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ТА
ТЕХНОЛОГІЇ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Ph. D Banzak H.V. (SUITC)
Zherebtsova L.N. (SUITC)
Todorov M.F. (SUITC)
Lisetskaya M.A. (SUITC)
Sotnikov Y.O. (VIKNU)

DEVELOPMENT AND RESEARCH OF METHODS FOR
OPTIMIZING THE MAINTENANCE PROCESSES OF MILITARY
EQUIPMENT

Complex technical objects in modern society are of exceptional importance. First of all, we are talking about various military and special-purpose radio-electronic systems, radar stations, automated control systems (air traffic, energy facilities, etc.). For all test objects, the developed methods were used to determine the optimal parameters for three maintenance strategies. For brevity, as before, we will call them: «maintenance by condition», «adaptive maintenance» and «maintenance by resource».

All calculations were made for a service life of $T_s = 20$ years with continuous operation of the objects.

The optimal parameters of various maintenance strategies were determined under the idealized assumption of the existence of measurable determining parameters for the test objects for the least reliable elements related to the set of recoverable elements. Subsets of potentially serviceable elements were set in such a way that they included all the least reliable elements. There are no elements in the test objects whose reliability would be lower than the reliability of any of the elements. Obviously, under this condition, with optimal parameters of maintenance strategies, the maximum, potentially possible efficiency of maintenance is ensured, which is most likely unachievable in practice.

Based on the obtained results, the following conclusions can be made:

The best strategy in terms of mean time between failures and specific operating cost is the «adaptive maintenance» strategy. Then comes the «condition-based maintenance» strategy. The worst strategy is the «lifetime-based maintenance» strategy. A maintenance strategy is considered the best if the function graph is located above (for function – below) in relation to the corresponding graph for the compared strategy. The maintenance strategy that is the best in terms of indicator is usually the best in terms of indicator, and vice versa.

The «condition-based maintenance» and «adaptive maintenance» strategies are very close in terms of the indicators obtained. This is explained by their common essence – when performing maintenance, information about the actual current state of the object is used.

The effectiveness of various maintenance strategies significantly depends on the reliability and cost structure of the object. If the distribution of the cost of restored (including serviced) elements closely correlates with the distribution of their reliability indicators, the difference in the effectiveness of various maintenance strategies is reduced. This is clearly illustrated by the example for which the least reliable elements are also the most expensive.

Ph. D Banzak H.V. (SUITC)
Chelnokov A.S. (SUITC)
Fedotov V.V. (SUITC)

DEVELOPMENT OF A RELIABILITY MODEL FOR A COMPLEX TECHNICAL OBJECT OF MILITARY EQUIPMENT

The developed model is designed to obtain the function of the probability of failure-free operation (or the function of the distribution of working hours before failure) for the object as a whole and all its structural elements based on the available information about the failure-free performance of the component elements. The functions and are indicators of non-repairable objects, therefore we will call the model the non-repairable object (MB) model.

The structural structure of a complex technical object is almost always hierarchical. Elements related to different structural levels can be called, for example, aggregates (cabinets), devices (blocks), nodes (boards), etc. At the same time, the object can consist of aggregates, aggregates - from devices, devices - from nodes, etc.

The failure model (MB) allows you to obtain estimates of the failure rate (PB) of individual structural elements and the object as a whole based on information about the PB of elements of the lower structural level. In MB, the hierarchical constructive structure of the object is represented. The structural elements of a certain u -th structural level are a sequential (in the sense of reliability) connection of the elements of the $(u+1)$ th level included in it. Separate structural elements can represent a reserved group (parallel connection) of the same type of elements. Thus, with the help of MB, the representation of a hierarchical structural structure is combined with an arbitrary serial-parallel reliability structure of the object, which is an acceptable representation for the majority of technical objects encountered in practice.

DN-distribution is used as a failure model for all elements and the object as a whole. DN-distribution is considered an adequate model of gradual failures both for electronic products and for various mechanical components and elements. An important advantage of DN-distribution is also the fact that its type is preserved during transformations of the reliability structure of the system. It is this feature of DN-distribution that made it possible to apply it to a system with a hierarchical structure.

The software implementation of MB is developed in the Delphi programming system. The hierarchical constructive structure of the object is represented programmatically with the help of list data structures (the TList lists are used). List

elements are objects (instances of Delphi classes) that represent individual structural elements of a technical object. In such objects, all the necessary data related to individual structural elements, including DN-distributed failure time parameters, are encapsulated.

Information about the composition, structure, and reliability indicators of the object's elements is stored in the database of the model, built with the help of tables in the InterBase DBMS format.

Ph. D. Banzak H.V. (SUITC)
Vetrov S.V. (SUITC)
Strelchenko K.V. (SUITC)

DEVELOPMENT OF A SIMULATION STATISTICAL MODEL OF THE PROCESS OF TECHNICAL MAINTENANCE OF MILITARY EQUIPMENT

Complex technical objects are of exceptional importance in modern society. This primarily concerns various military and special-purpose radio-electronic systems, radar stations, automated control systems (air traffic, energy facilities, etc.). The level of reliability such objects determines the state's defense capability, economic security, and the lives of hundreds and thousands people.

The developed simulation statistical model (SSM) is designed to obtain estimates of the reliability indicators and cost of operation object, taking into account its composition, structure, and reliability characteristics, and taking into account the maintenance.

For all test objects, developed methods were used to determine the optimal parameters for three maintenance strategies. For brevity, as before, we will call them: «maintenance by condition», «adaptive maintenance» and «maintenance by resource».

All calculations were performed for the service life $T_s=20$ years with continuous operation of the objects.

The optimal parameters of various maintenance strategies were determined under the idealized assumption of the existence of measurable determining parameters for the test objects for the least reliable elements related to the set of recoverable elements E_B . Subsets of potentially serviceable elements were specified in such a way that they included all the least reliable elements. There are no elements in the test objects whose reliability would be lower than the reliability of any of the elements E_{To} ($E_{To} \subset E_B$). Obviously, under this condition with optimal parameters of maintenance strategies, the maximum, potentially possible efficiency of maintenance is ensured, most likely unachievable in practice.

The «adaptive maintenance» strategy was not studied separately. The adaptive maintenance parameter (exponential smoothing constant) was set equal to 0.5 for all test objects. This corresponds to a neutral situation, when the «weight» of the initial data on the reliability indicators of the elements (priori information) and the data on actual measured values of the determining parameters (a posteriori information) are approximately same.

Without going into detail on «adaptive maintenance» strategy, we can assume that adaptive maintenance is more advantageous in the case of unreliable initial information on the reliability indicators of the object's elements. We will test this assumption as follows. The data obtained fully confirm the proposed assumption that the «adaptive maintenance» strategy is more preferable in the case of unreliable (inaccurate) information on the reliability indicators of the object's elements.

Dr. Tech. Sci. Banzak O.V. (SUITC)
Zherebtsova L.N. (SUITC)
Dovgan I. O. (SUITC)
Sopilnik V.V. (SUITC)

DEVELOPMENT OF A PORTABLE DIGITAL GAMMA-RAY SPECTROMETER FOR RADIATION SURVEY IN FIELD CONDITIONS

The key problem of nuclear power engineering – radiation safety – is solved by ensuring the reliability of protective barriers of the main objects of the technological process of nuclear power plant (NPP) operation: fuel elements, fuel assemblies (FA), coolant transfer circuits, etc.

The new generation radiation sensors and measuring systems based on them created in this work open up previously unknown possibilities in solving problems of nuclear fuel analysis, increasing the accuracy and efficiency of monitoring process parameters and the state of protective barriers at NPP, and creating tools for IAEA inspections.

The detectors based on CdZnTe-detector created in this work using the new technology have a high energy resolution and can be used at room temperature. Comparison with scintillation detectors emphasizes their advantages. However, there are problems here too: for example, to increase efficiency, it is necessary to increase the size of CdZnTe -detector, but this worsens the energy resolution. This problem exists due to the low mobility and short lifetime of holes in the semiconductor. Various methods have been proposed to solve the problem of hole trapping. One approach is to use new principles of detector design. For example, it has been proposed to manufacture detectors with a coplanar electrode-grating or with a quasi-spherical geometry. Another approach suggests using the information contained in the pulse shape. In this case, pulses with a large front are corrected or filtered using special electronics.

It is proposed to replace ionization sensors with CdZnTe-detectors in a modern coolant flow control system. This provides the following advantages:

- sensor can be placed at any coolant circulation control points;
- design of the device protection from the environment is simplified;
- possibility of using the existing method of correlation measurement of coolant flow by isotope activity is preserved, allowing for a control accuracy of at least 2%.

For the first time, a portable digital gamma-ray spectrometer for radiation reconnaissance in the field has been developed and created. The distinctive features of such devices are:

- use of CdZnTe-detectors with coplanar and quasi-spherical crystal geometry;
- use of digital filtering methods by pulse shape, implemented in a digital spectrometer.

The manufactured sets of such gamma spectrometers have an energy resolution of 6 keV, which meets the requirements for assessing isotopic composition of nuclear fuel.

Dr. Tech. Sci. Banzak O.V. (SUITC)
Zherebtsova L.N. (SUITC)
Ovchinnikov A.I. (SUITC)
Golub M.S. (SUITC)

GAMMA RADIATION DETECTION UNIT BASED ON CDZnTE SENSOR FOR RADIATION AND TECHNOLOGICAL CONTROL SYSTEMS OF A NUCLEAR POWER PLANT

The development of modern detection units designed to monitor the state of protective barriers by measuring the dose of gamma radiation in the air, as part of the radiation control systems of nuclear power plants, is an important and urgent task. The detection units of the AKRB-03 system, which are currently in operation, have developed their resource (AKRB - radiation safety control equipment). The system itself, developed more than 20 years ago, has not only exhausted its resources, but is also morally obsolete. It is obvious that the new detection units must have higher metrological and operational indicators. A significant improvement in the metrological and operational characteristics of the detectors, as shown above, can be obtained only on the basis of the use of new materials, in particular, wide-band semiconductors, such as CdZnTe.

In most cases, the use of CdZnTe sensors is more preferable compared to traditional gas discharge and new semiconductor silicon detectors. The use of CdZnTe makes it possible to register much lower energy without cooling - about 10 keV, in contrast to detectors based on Si, which measure the dose power for energies of more than 50...60 keV. The second advantage of CdZnTe sensors is the significantly higher efficiency of gamma radiation registration due to the high atomic number.

A detector of ionizing radiation for dosimetry was created on the basis of the developed model. The main difference between it and known devices is the use of CdZnTe crystals as the primary gamma radiation converter (sensor). The merits of such a solution, proven by previous studies, made it possible to create a detector that has: – greater resolving power, no more than 40 keV;

- wider dynamic range of values of the registered radiation dose power - from background to emergency reactor operation modes;
- smaller value of the energy equivalent of noise.

When creating such a detector, the important task of correcting energy dependence of sensitivity was solved. For this, a model has been developed that relates the frequency of pulses at the output of the detection unit to the energy of the

recorded radiation. The algorithm proposed in it allows the correction of ESR with an error of less than 7% for radiation energy from 20 keV to 1.5 MeV.

On this basis, a structural scheme is proposed and a sample of the dosimetric detection unit with digital correction is developed. According to its design and output signals, it is compatible with BDMG-04, 08, 41 and can be used in any AKRB NPP systems.

A complex of individual dosimetric control was developed for the first time.

Dr. Tech. Sci., prof. Lienkov S.V. (VIKNU)

Dr. Tech. Sci. Banzak O.V. (SUITC)

Kotov S.A. (SUITC)

DETECTOR MODELING FOR RADIATION MONITORING SYSTEMS

The development of modern detection units designed to monitor the state of protective barriers by measuring the dose rate of gamma-radiation in the air as part of NPP radiation monitoring systems is an important and urgent task. The detection units of the AKRB-03 system currently in operation have exhausted their service life. The system itself, developed more than 20 years ago, has not only exhausted its service life, but has also become obsolete. It is obvious that new detection units must have higher metrological and operational indicators. Based on the developed model, an ionizing radiation detector for dosimetry has been created. Its fundamental difference from known devices is the use of CdZnTe crystals as a primary gamma radiation converter. It is obvious that new detection units should have higher metrological and operational indicators. A significant improvement in the metrological and operational characteristics of detectors, as shown above, can only be achieved by using new materials, in particular, wide-bandgap semiconductors such as CdZnTe.

The advantages of such a solution, proven by previous studies, made it possible to create a detector with:

- high resolution, no more than 40 keV;
- wider dynamic range of values registered radiation dose rate – from background to emergency reactor operation modes;
- lower value of the energy equivalent of noise.

When creating such a detector, an important problem of correction of the energy dependence of sensitivity (EDS) was solved. For this purpose, a model was developed that relates the pulse frequency at the output of the detection unit with the energy of the registered radiation. The algorithm proposed in it allows correction of the EDS with an error of less than 7% for radiation energy from 20 keV to 1.5 MeV.

On this basis, a structural diagram was proposed and a sample of a dosimetric detection unit with digital correction of the EDS was developed. In terms of design and output signals, it is compatible with BDMG-04, 08, 41 and can be used in any systems of the AKRB NPP. The experimental verification of the developed BDMG-CZT unit model was carried out at the Kharkov Research Institute of Metrology, as

well as in AKRB-03 system of the Zaporizhzhya nuclear power plant (NPP). The system operating parameters corresponded to standard standards.

For the first time, a complex of individual dosimetric monitoring was developed. The complex consists of an individual electronic direct-reading dosimeter (DD) and an expansion unit (EU) with IDs placed in cells.

Анікін В.А. (ХмНУ)
Нігловський О.О. (ХмНУ)
Сотніков Є.О. (ВІКНУ)
Рикун К.В. (ХмНУ)

СИСТЕМА БЕЗПЕКОВИХ НАСТАНОВ МАЛОГО КОМЕРЦІЙНОГО ОФІСНОГО ПРИМІЩЕННЯ

На сьогодні значна частина малого та середнього бізнесу, зокрема пов'язаного з інформаційними технологіями, розміщують свій штат в малих офісних приміщеннях, де також зосереджена їх інформаційно-комунікаційна мережева комп'ютерна інфраструктура. При цьому часто такі компанії або повністю нехтують базовими правилами кібербезпеки, або не надають їй належної уваги та фінансування, точково та не комплексно закриваючи проблеми по факту їх виникнення. Система захисту інформації є критично важливою для забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності даних, що обробляються в офісі. В умовах зростаючих кіберзагроз та витоків інформації, впровадження систем захисту дозволяє захистити комерційну таємницю, персональні дані клієнтів та інші важливі відомості від несанкціонованого доступу та розголошення.

Як правило системи захисту інформації включають сукупність організаційних та інженерно-технічних заходів, спрямованих на захист інформації від розголошення, витоку та несанкціонованого доступу. Сучасні системи захисту використовують різноманітні методи захисту, такі як шифрування, багатофакторну аутентифікацію, системи виявлення атак, тощо.

В роботі пропонується схема програмних, апаратних та мережевих рішень що комплексно вирішують типову безпекову проблематику середньостатистичного комерційного офісного приміщення малої ІТ-компанії. Вона включає в себе аналіз типових загроз та вразливостей, визначення вимог до безпеки, та створення комплексу рекомендацій для різних рівнів фінансування.

Крім того створено рекомендації щодо розробки організаційно-адміністративних політик та процедур, які регламентують загальні правила інформаційної безпеки та гігієни. Важливим аспектом є також навчання співробітників основам інформаційної безпеки та регулярне проведення тренінгів для підвищення їх обізнаності щодо можливих загроз.

Створені рекомендації було апробовано на 2 різних ІТ-компаніях, керівництво яких добровільно погодилось на участь у дослідженні. За результатами апробації, впродовж трьох тижнів спостереження було сумарно зафіксовано та вдалось запобігти 7 фішингових атак, 2 спроб отримання

віддаленого доступу та 1 спроби отримання доступу до корпоративної системи відеоспостереження, що свідчить про ефективність впроваджених рішень.

Анікін В.А. (ХмНУ)
Розгон І.Д. (ХмНУ)
Федорчук М.І. (ХмНУ)

СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРОГРАМНОГО КОМПЛЕКСУ ФІНАНСОВОГО ДОКУМЕНТООБІГУ З ВЕБАРХІТЕКТУРОЮ

Сучасні технології вебархитектури відкривають нові можливості для автоматизації різноманітних процесів, зокрема пов'язаних з корпоративним документообігом, діловодством та бухгалтерією. Вони підвищують ефективність управління робочою документацією, зокрема фінансовою, але водночас зростають і ризики, пов'язані із безпекою даних систем та інформації що в них міститься.

На сьогоднішній день у сфері вебтехнологій широко використовуються різні методи захисту даних і забезпечення безпеки обробки конфіденційної інформації. Більшість сучасних рішень орієнтовані на забезпечення основних компонентів безпеки, зокрема комунікаційного, застосування шифрованих протоколів передачі даних, для протидії перехопленню та несанкціонованому доступу до інформації під час передачі, та інтеграцію з системами багатофакторної аутентифікації. Технологія Spring Security надає можливість управління доступом, зокрема реалізацію ролей і прав для користувачів системи, що дозволяє обмежити доступ до різних типів даних і забезпечити захист від несанкціонованих дій.

Запропоновано модель програмно-комунікаційного комплексу, із вебархитектурою, для фінансового документообігу, який забезпечує захист даних на кожному етапі їх обробки. Основними функціями запропонованого комплексу є шифрування даних, багатофакторна аутентифікація, а також гнучке управління доступами через розширену рольову модель. Для обробки фінансової інформації використано базу даних MySQL. Обмін даними з зовнішніми сервісами відбувається через фреймворк Java-Excel, що дозволяє здійснювати імпорту та експорту інформації. Важливим аспектом захисту інформації є використання запитів до API Національного банку України для актуалізації валютних операцій, що забезпечує точність обробки валютних даних. Система також підтримує можливість обробки багатовалютних операцій, що є актуальним у зв'язку з фінансовими змінами. Крім цього, система включає в себе текстовий канал обміну інформацією між суб'єктами документообігу, що захищений за технологією E2EE. Завдяки використанню Spring Security реалізовано механізми для контролю прав доступу та налаштування ролей користувачів, що дозволяє обмежити доступ до певних даних у системі та підвищити її загальну безпеку.

Анікін В.А. (ХмНУ)
Коцюк М.М. (ХмНУ)
Калій К.В. (ХмНУ)
Селюкова Т.В. (МАУП)

СИСТЕМА ЗАПОБІГАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМ ВИТОКАМ КОМП'ЮТЕРИЗОВАНОГО РОБОЧОГО МІСЦЯ

Система запобігання інформаційним витокам комп'ютеризованого робочого місця є важливою складовою сучасних систем захисту інформації, впровадження яких у сьогоденні набуває пріоритетності для будь-якої організації чи установи.

Існуючі рішення для запобігання інформаційним витокам на комп'ютеризованих робочих місцях представлені переважно технологіями Data Leak Prevention (далі – DLP), інструментами багатофакторної аутентифікації, а також засобами моніторингу і контролю доступу до інформаційних систем. Серед кращих практик у сфері DLP — застосування комплексних систем, що здатні відстежувати та контролювати передачу даних як всередині організації, так і при взаємодії із зовнішніми середовищами.

Також одним поширеним підходом у захисті інформації на робочих місцях є впровадження політик доступу та обмеження функціоналу на КРМ, наприклад, шляхом використання kiosk-mode. Цей режим дозволяє обмежити доступ до лише визначених застосунків і функцій, що значно зменшує ризик несанкціонованого використання інформації. Такі обмеження є актуальними для середовищ, де доступ до робочих станцій можливий стороннім користувачам, наприклад у банківських відділеннях чи обслуговуванні клієнтів.

В роботі пропонується модель системи запобігання інформаційним витокам, яка протидіє витокам даних за інформаційний периметр окремого комп'ютеризованого робочого місця. Основними компонентами системи DLP є сервіс моніторингу та контролю передачі конфіденційної інформації, сервіс аналізу поведінкових моделей користувачів для виявлення нетипових дій, а також можливість запуску обраних програмних засобів у kiosk-mode режимі, дозволяючи доступ лише до критично необхідних програм та обмежуючи інструменти копіювання та запису. DLP забезпечує захист шляхом встановлення правил доступу до даних і запобігає спробам копіювання або пересилання конфіденційної інформації через зовнішні пристрої чи мережеві канали. Поведінковий аналіз використовує алгоритми для відстеження та аналізу активності користувачів, автоматично виявляючи аномалії, що можуть свідчити про потенційні загрози. Поєднання цих елементів створює багаторівневу систему захисту, яка підвищує безпеку робочого місця, запобігаючи витокам даних як з боку зовнішніх загроз, так і внутрішніх ризиків.

ЗБІЛЬШЕННЯ ЦІННОСТІ ЦИФРОВОГО ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПISY ЗАСТОСУВАННЯМ ОСОБОВИХ АТРИБУТІВ

Однією з переваг технології ЕЦП із застосуванням особових атрибутів є її здатність динамічного оновлення атрибутів в реальному часі. Зміни в атрибутах користувача можуть автоматично відображатися в цифровому підписі, що робить систему більш гнучкою та реактивною до змін у середовищі. Технологія дозволяє динамічно оновлювати атрибути користувачів, що робить систему адаптабельною до змін в індивідуальних характеристиках користувачів і дозволяє системі ефективно взаємодіяти з реальними змінами в обставинах.

Важливим аспектом технології використання цифрового підпису із застосуванням атрибутів в системах електронного документообігу є мінімізація даних, коли йдеться про підвищення конфіденційності користувачів. Це вимагається законодавством України і ЄС. Проте мінімізація даних може призвести до зниження рівня інформаційної цінності цих даних. Коли розкривається менше даних, отримувач може мати менше інформаційних даних. Слід розглянути баланс між збереженням високої інформаційної цінності виявлених даних і розкриттям лише мінімальних (особистих) даних. У випадку цифрових підписів ми не хочемо розкривати занадто багато (особистої) інформації про підписанта, але ми також хочемо, щоб розкрита (особиста) інформація була достатньо інформативною та зрозумілою. Тут можуть бути доречні облікові дані на основі атрибутів.

Що стосується аутентифікації, облікові дані із застосуванням атрибутів можна використовувати для вирішення проблеми розкриття занадто великої кількості особистої інформації під час аутентифікації постачальнику послуг, зберігаючи при цьому високу інформаційну цінність розкритої інформації. У традиційних системах керування ідентифікацією довіреним постачальником ідентифікаційної інформації (або емітент) видає користувачеві автентичні атрибути, як-от водійські права чи студентський квиток, або будь-які інші особисті дані (атрибути), які можна використовувати для підтвердження особи користувача. Постачальник ідентифікаційної інформації несе відповідальність за керування особистими даними користувача, які необхідні для ідентифікації.

Потенційна перевага використання підписів із застосуванням атрибутів полягає у збільшенні інформаційної цінності цифрового підпису. Можна побачити перевагу надання користувачам контролю над тим, чи хочуть вони розкривати певні атрибути, але варто зосередитися на стороні одержувачів (верифікатора підпису), тобто тих, хто хоче перевірити підпис. Одержувач підпису із застосуванням атрибутів може отримати більше інформації про особу відправника (підписанта), якщо роль підписанта чітка та видима в підписі. Завдяки наданню підписанту можливості додавати до підпису певні (особисті) атрибути, інформаційна цінність підпису зростає.

ЗАСТОСУВАННЯ ОДНОПЛАТНИХ МІКРОКОМП'ЮТЕРІВ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ СТІЙКОСТІ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ ДО DDoS АТАК

Одним із найпопулярніших об'єктів DDoS-атак на сьогодні є мережі інтернету речей (IoT), значна кількість ресурсів яких є менш потужними і захищеними порівняно з серверами та робочими станціями традиційних комп'ютерних мереж, а тому вони є більш вразливими. Особливістю систем IoT є непристосованість і недостатність ресурсів у більшості їх пристроїв до завдань моніторингу мережевого трафіку, а покладання відповідних задач на сервери не завжди є ефективним або можливим.

Для підвищення стійкості систем IoT до DDoS та інших мережевих атак розглядається можливість утворення системи захисту із застосуванням одноплатних мікрокомп'ютерів Raspberry Pi або їх аналогів. Ціллю виконуваних робіт постало створення програмно-апаратного комплексу, який проводить розподілений моніторинг всієї мережі IoT, аналізує трафік, повідомляє і зменшує збитки від можливих атак на ресурси IoT.

Програмні складові комплексу або налаштування розгортаються на декількох пристроях, до числа яких входять: пристрої моніторингу; сервер, який збирає дані і надає доступ для їх подальшого аналізу; користувацькі персональні комп'ютери або ноутбука; комутатор або маршрутизатор безпроводного з'єднання.

Для розробки програмної складової комплексу було обрано мову програмування Python з бібліотеками: Psutil, Scapy, Pandas. Ця комбінація надає можливість отримувати детальну інформацію, активні процеси та підключені пристрої.

Програма моніторингу розгортається на мікрокомп'ютері Raspberry Pi або подібному мікрокомп'ютері з урахуванням можливостей пристроїв IoT і їх призначення.

Сервер виступає сховищем інформації, через який користувач може збирати окремі пакети за стандартним протоколом від певного пристрою або всіх одночасно.

Аналіз проводиться на комп'ютері або ноутбуку користувача, що дозволяє не використовувати потужності основного пристрою.

Апробацію комплексу проведено для кабельних з'єднань і підключень через маршрутизатор з бездротовою точкою доступу. Для функціонування мережі IoT визначено критерії моніторингу, які дозволяють оптимізувати роботу адміністратора, виявляти проблеми і забезпечувати стабільну роботу системи моніторингу.

Такий комплекс може використовуватись в малому бізнесі, коли немає можливості, оплатити весь пакет захисту з обладнанням, або виступати тимчасовою альтернативою.

ЦІЛІ ВИКОРИСТАННЯ В САУ УПРАВЛІНЬ НАДМІРНОЇ РОЗМІРНОСТІ

У більшості випадках в системах автоматичного управління (САУ), що створюються для відносно простих об'єктів, кількість керуючих впливів вибирається рівною кількості незалежно керованих величин. Тим самим домагаються спрощення технічної реалізації систем. У той самий час багато об'єктів управління (ОУ) мають кількість впливів з боку керуючого пристрою управління, яка перевищує розмірність вектора керованих змінних ОУ. Подібна надмірність до певної міри характеризує наявні в об'єкті резерви з управління. Вона може бути підвищена і часто підвищується за рахунок вбудовування в ОУ дублюючих виконавчих пристроїв, використання додаткових каналів впливу на нього. При розумному та ефективному використанні такої надмірності вдається не тільки париувати часткові відмови в його системі управління за рахунок реконфігурації керуючого пристрою (а в ряді випадків і самого об'єкта управління), а й оптимізувати режими функціонування об'єкта, підвищити точність та покращити інші показники якості управління, адаптувати систему до змін зовнішнього середовища, внутрішніх параметрів ОУ тощо.

Зазначені системи управління мають назву САУ з надмірною розмірністю вектора керування (САУ з НРВК). До класу САУ з НРВК відносяться такі САУ, в яких в окремих штатних режимах функціонування ОУ або будь-якої їх сукупності розмірність вектора всіх автоматично керуючих впливів на об'єкт управління і сам керуючий пристрій перевищує розмірність вектора всіх керованих виходів об'єкта у цьому режимі чи обраної їх сукупності.

Принципово важливою особливістю САУ з НРВК є їхня приналежність до багаторежимних динамічних систем. Причому, чим складніший ОУ, тим більшої, зазвичай, потужністю характеризується множина режимів функціонування його САУ. У навчальних посібниках та монографіях з теорії автоматичного управління цьому факту часто не приділяється належної уваги. У той же час в інженерній практиці при синтезі САУ ця обставина є, безумовно, суттєвою і потребує певної уваги при виборі їх структури, набору впливів, що управляють, алгоритмічної та апаратної реалізації. Саме тому багато САУ в результаті реалізуються як системи з НРВК.

Основними цілями, задля досягнення яких у системах автоматичного управління можуть використовуватися управління з НРВК є:

1. Забезпечення управління виходами ОУ, що залежать від мультиплікативно пов'язаних входів. У таких ситуаціях навіть при одновимірному виході ОУ без використання управлінь із надмірністю за розмірністю їхнього загального вектора забезпечити цілеспрямоване управління виходом неможливо. Прикладом подібних об'єктів управління

можуть бути, зокрема, електродвигуни постійного струму з незалежним збудженням електричної мережі.

2. Розширення функціональних можливостей керованих об'єктів. Подібна мета переслідується, наприклад, під час перепрограмування робототехнічних комплексів, іншого технологічного обладнання у складі гнучких виробничих комплексів при забезпеченні їхньої роботи в автоматичному режимі.

3. Цілеспрямована зміна фундаментальних властивостей, що характеризують ОУ як такий, насамперед його автономізованості, керованості, каузальності, яка визначає не тільки структуру вхід-вихідних відображень в об'єкті управління, але і його швидкодія, маневреність, функціональну відтворюваність, тобто клас реалізованих керованих змінних в об'єкті, що особливо значимо для систем і програмного управління.

4. Збільшення областей досяжності у просторі станів чи виходу об'єкта. Ця мета, зокрема, переслідується часто в електроприводах з двигунами постійного струму незалежного збудження, зводиться до розширення діапазону зміни їх регульованої швидкості обертання і досягається за рахунок керування рівнем напруги, як якірного ланцюга, так і ланцюга збудження.

5. Забезпечення обходу заборонених областей у просторі станів чи виходу ОУ. Зокрема, для маніпуляційних роботів ця мета є актуальною в ситуаціях, коли вони повинні працювати в середовищі, де розташовані інші об'єкти.

6. Зменшення впливу небажаних властивостей ОУ на якість процесу управління. Прикладом такого використання управлінь з ІРВУ є дводвигуновий привід ланок маніпуляторів з метою зменшення впливу люфтів у його механічних передачах.

7. Забезпечення бажаного характеру перебігу процесу в САУ, наприклад, режиму ковзання, як це часто реалізується в системах зі змінною структурою.

8. Надання САУ адаптаційних властивостей та на цій основі зниження впливу нестаціонарності властивостей ОУ та впливів навколишнього середовища на нього та систему в цілому.

9. Поліпшення, зокрема оптимізація, показників якості керованого процесу, зокрема швидкодії, витрати енергоресурсів; створення передумов задля досягнення інваріантності чи коваріантності виходів системи щодо її входів.

10. Автономізація процесів управління, що одночасно протікають ОУ. При такій вимозі до управління надмірність у векторі впливів, що управляють, може виявитися тим засобом, який створює необхідні для цього умови.

11. Ідентифікація ОУ та/або окремих частин керуючого пристрою. У ряді випадків це може бути допоміжною метою при адаптації чи оптимізації процесів у системі або може бути самостійною метою, якщо керування об'єктом проводиться одночасно з дослідженням його властивостей.

12. Підвищення надійності САУ шляхом гарячого чи холодного резервування керуючих впливів на ОУ.

13. Підвищення живучості ОУ та САУ в цілому при нерегламентованих впливах на них зовнішнього середовища та виходу з ладу елементів системи.

Наведений тут перелік цілей використання САУ з НРВК, швидше за все, не є повним. Однак навіть він свідчить про досить велику кількість значущих для практики корисних ефектів, які можуть бути забезпечені за рахунок використання САУ з НРВК.

Вишковський Д.П. (ХмНУ)
к.т.н., доц. Гурман І.В. (ХФЕТК УЕП)
Сотніков Є.О. (ВІКНУ)

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПРОТИДІІ ФІШИНГОВИМ АТАКАМ В СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

Фішингові атаки становлять значну загрозу для банківського сектору, оскільки вони спрямовані на крадіжку конфіденційної інформації клієнтів і банківських установ. Фішингові атаки зазвичай здійснюються через фальшиві електронні листи, повідомлення в соцмережах або SMS, які маскуються під офіційні повідомлення банків. Використовуючи техніки соціальної інженерії, у таких повідомленнях шахраї закликають користувачів перейти за посиланням і ввести свої дані, погрожуючи заблокувати акаунт або доступ до послуг.

Успішні реалізації фішингових атак у банківській сфері можуть мати різні негативні наслідки: компрометація особистих даних клієнтів; фінансові втрати клієнтів; репутаційні збитки для банків; загроза для інформаційної безпеки банку; ризик поширення шкідливого програмного забезпечення і лавиноподібного зростання негативних наслідків тощо.

Захист від фішингових атак стає фундаментом для надійності банківської сфери і саме активні дії банків допомагають мінімізувати ризики та підтримувати довіру клієнтів. Інвестиції в кібербезпеку, навчання та сучасні технології стають невід'ємною частиною стратегії захисту кожного банку.

Серед основних заходів банківських установ для протидії фішинговим атакам можна зазначити багатофакторну автентифікацію, навчання клієнтів і співробітників, фільтри електронної пошти, захист від спаму, моніторинг транзакцій та аномальної активності; захист від підробки вебсайтів.

Потенційно нові можливості надає розробка та впровадження засобів на основі штучного інтелекту (ШІ). Можливості ШІ дозволяють банкам виявляти та блокувати фішингові атаки, підвищуючи рівень захисту та довіри клієнтів. Інструменти на основі штучного інтелекту здатні виявляти аномалії у поведінці користувачів і блокувати підозрілі дії. Завдяки ШІ, банки можуть автоматично фільтрувати та блокувати підозрілі дії, що знижує навантаження на служби безпеки. ШІ працює в режимі реального часу, миттєво реагуючи на потенційні загрози. Це особливо важливо, коли мова йде про швидкі фішингові атаки, які можуть завершитися за лічені хвилини. Системи ШІ здатні навчатися, відстежуючи нові тенденції та техніки, які використовують зловмисники. Алгоритми машинного навчання здатні адаптуватися до нових

схем фішингу та аналізувати величезну кількість даних, що допомагає передбачати та запобігати атакам. Це дозволяє банкам бути на крок попереду навіть найскладніших фішингових схем. Завдяки автоматизації на основі ШІ значно знижується ризик людської помилки, а захист стає більш ефективним. Використовуючи ШІ для захисту від фішингу, фінансові установи отримують ефективний і проактивний підхід у кібербезпеці, що відповідає сучасним викликам цифрового середовища.

к.т.н. Джулій В.М. (ХмНУ)
д.т.н., проф. Ленков С.В. (ВІКНУ)
Купчик Н.С. (ХмНУ)
Чорненький С.В. (ХмНУ)

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖАХ

Інформаційно-телекомунікаційні мережі (ІТКМ) забезпечують практично повний спектр можливостей для обміну інформацією між користувачами – мережевими абонентами. Сучасною проблемою таких систем є їх низький рівень інформаційної безпеки. Для забезпечення захисту інформації в телекомунікаційних мережах, включаючи Інтернет, розроблено безліч методів і засобів.

Серед множини функцій захисту, принциповою в відношенні даних систем, є функція попередження прояву забороненої інформації. Вона реалізується за рахунок механізмів прогнозування загрози поширення і розсилання повідомлень з попередженнями про наслідки дій зі забороненим контентом. Використання інших функцій (попередження, виявлення, локалізації та ліквідації загрози) припускає наявність повного контролю над системою, що в реальних умовах неможливо.

Одним з підходів до прогнозування загрози поширення забороненої інформації є моделювання, наприклад, з використанням моделей впливу, моделей просочування і зараження. Дані моделі, як правило, не враховують топологічні особливості мережі (розподіл ступенів зв'язності, кластерний коефіцієнт, середня довжина шляху). Взаємодія між абонентами в межах цих моделей описується переважно гомогенним графом, що при моделюванні великомасштабних мереж може дати похибку прогнозування загрози поширення забороненої інформації більше 30%. Крім того, дані підходи мають в основному теоретичний характер, практика їх використання не виходить за межі експериментів. Таким чином, дослідження, спрямовані на створення моделей та алгоритмів загрози поширення забороненої інформації, актуальні і мають теоретичне і практичне значення у вирішенні проблеми забезпечення інформаційної безпеки в системах і мережах телекомунікацій.

Проведене дослідження проблем інформаційної безпеки виявило, що крім проблем, пов'язаних з використанням глобальної мережі Інтернет як розподіленої інформаційно-телекомунікаційної системи, які досить добре

відомі і можна вирішити, існує маловивчена проблема забороненого контенту, існуючі рішення малоефективні.

Ще однією важливою проблемою є великомасштабність ІТКМ, яка заважає отримати дані з імітаційної моделі за прийнятний час. Розв'язання цієї задачі полягає у створенні аналітичної моделі загрози поширення забороненої інформації в ІТКМ.

к.т.н., доц. Джулій В.М. (ХмНУ)

к.т.н., с.н.с. Мірошніченко О.В. (ВІКНУ)

Томусяк А.В. (ХмНУ)

Горбатюк Н.І. (ХмНУ)

ПРОТОКОЛИ ПРОГРАМНОГО РОЗПОДІЛУ СЕКРЕТНОЇ ІНФОРМАЦІЇ МІЖ АБОНЕНТАМИ ІР – ТЕЛЕФОНІЇ

Розвиток нових ІР-протоколів Internet мереж, а також передача потоку пакетних даних у вигляді голосових пакетів у відкритому виді через публічні мережі призвели до необхідності стандартизації ІР-протоколів Internet мереж, а також криптографічного захисту даних для забезпечення безпечної Internet-телефонії. В результаті проведених заходів ІР-протоколи Internet мереж розділені, в відповідності до вирішуваних задач на три групи: протоколи забезпечення захищеності і сигналізації, криптографічний захист пакетного потоку даних (медіа трафіку) і програмний розподіл ключів сучасними криптографічними алгоритмами генерації загальних ключів для медіа трафіку.

Для розподілу секретної інформації між кореспондентами ІР – телефонії на даному етапі використовуються алгоритми асиметричного шифрування. До переваг використання алгоритмів асиметричного шифрування можна віднести розподіл секретної інформації між кореспондентами ІР – телефонії. Недоліком є те що вони досить повільні, мають відносно довгу величину ключа, не є придатними для шифрування великих об'ємів інформації. Область їх застосування - розподіл секретної інформації між кореспондентами ІР – телефонії, формування цифрового підпису.

Проведений аналіз наукових досліджень технологій ІР-телефонії в областях криптографічного захисту передачі інформації, забезпечення якості потоку даних з пакетною комутацією (передача голосових і медіа- файлів), надання якісних послуг ІР-телефонії, архівація відео і голосової інформації, показав що на сьогодні питання безпечної Інтернет -телефонії є відкритим для сценарію точка-точка, у випадку не вироблення заздалегідь загального секретного ключа для операторів.

Також залишаються відкритими питання як впливають ІРv4(6)-протоколи на виконання норм встановлених під час експлуатації безпечної ІР-телефонії, в роботах мало уваги приділено імовірісно-часовим характеристикам (ГЧХ) Інтернет протоколів забезпечення безпечної технології ІР-телефонії. До загального недоліку розглянутих робіт слід віднести що в них, не описується така поширена атака на протоколи програмного розподілу

ключів, як «зустріч посередині», тому виникає необхідність в розробці моделі нелегітимного абонента, яка буде враховувати атаку «зустріч посередині».

к.т.н., доц. Джулій В.М. (ХмНУ)
д.т.н., проф. Селюков О.В. (SNU)
Заставна Я.В. (ХмНУ)
Чешун Д.В. (ХмУЕП)

МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ВІД ЗАГРОЗЛИВИХ ПРОГРАМ

Однією з ключових сучасних проблем забезпечення комп'ютерної безпеки є необхідність ефективної протидії загрозовим програмам. При цьому необхідно враховувати, що це можуть бути, як самостійні програми, покликані здійснювати відповідні несанкціоновані дії, так і цілком легальні, санкціоновано використовувані додатки, що наділяються в процесі роботи загрозовими властивостями. Подібні програми можуть бути націлені, як на розкрадання даних, так і на виведення з ладу комп'ютерних ресурсів, як наслідок, об'єктами захисту, стосовно до даних загроз, повинні бути, як інформаційні, так і системні комп'ютерні ресурси.

На сьогоднішній день для вирішення розглянутих завдань широко використовуються різноманітні засоби сигнатурного і поведінкового аналізів, покликаних запобігти можливості несанкціонованого впровадження та запуску загрозових програм на ресурси, що захищаються. Однак існуюча статистика зростання загрозових програм дозволяє припустити про вельми низьку ефективність вище зазначених методів.

На підставі проведених досліджень можемо зробити наступний важливий висновок - всі дослідження ефективності антивірусних засобів захисту зводяться до оцінювання ефективності детектування загрозових програм, причому на деяких відомих кінцевих наборах, що вже ставить під сумнів коректність подібних оцінок. Разом з тим, систему створення і виявлення загрозових програм можна розглядати, як стохастичну систему, яка характеризується відповідними інтенсивностями і можливостями. Саме застосування такого підходу дозволить виявити і кількісно коректно оцінити основні характеристики системи антивірусного захисту - системи захисту від загрозових програм. Виходячи з вище викладеного, в рамках проведеного дослідження ставиться задача моделювання системи антивірусного захисту з використанням математичного апарату теорії масового обслуговування, визначення і розрахунку основних характеристик з подальшою оцінкою реальної ефективності відомих методів захисту від загрозових програм. В рамках проведеного дослідження ставиться задача розробки математичної моделі, що дозволяє кількісно оцінювати актуальність загрози в інформаційній системі, що може служити обґрунтуванням рішення задачі захисту від тієї чи іншої загрози.

ПРОГРАМНИЙ ЗАСТОСУНОК ДЛЯ РОЗРАХУНКУ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РАДІОЛІНІЇ «КОСМІЧНИЙ АПАРАТ – НАЗЕМНА СТАНЦІЯ»

Сучасні супутникові інформаційні системи (СІС) стали невід’ємною складовою багатьох аспектів життя, забезпечуючи швидким, надійним та ефективним обміном інформацією на усіх рівнях, від телекомунікацій, навігації, метеорології до застосування в оборонній сфері. СІС із року в рік замінюють все більше наземних систем телекомунікацій через надзвичайну ефективність, та великий внесок у розвиток технологій всіма провідними країнами.

Створення СІС на усіх стадіях їх життєвого циклу вимагає проведення розрахунку енергетичного запасу радіоліній. Такий розрахунок, вкрай необхідний для компенсації втрат прийому сигналу в СІС, через безліч несприятливих факторів, які призводять до зменшення дальності зв’язку. На концептуальному етапі проектування роблять аналіз кількох варіантів створення обладнання з розрахунками енергетичного запасу для кожного.

Кожного року «Міжнародним телекомунікаційним союзом» ІТУ висуваються вимоги до збільшення швидкості передачі інформації, що у свою чергу призводить до збільшення частотної смуги. Враховуючи поточне частотне «навантаження», це призводить до збільшення значень частоти несучої хвилі. Кожний з діапазонів частот має свій набір втрат при розподілі сигналу, який потрібно враховувати при розрахунках. Детальні розрахунки необхідні не лише для сигналів з відомими частотами наприклад, як GPS, AIS, а також для ново-розроблених радіоліній.

Оцінка ослаблення сигналу стає особливо актуальною у зв’язку з пошуком балансу між зменшенням потужності трансмітерів та збільшенням кількості інформаційного потоку.

Також аналіз відкритих джерел показав, що окрім єдиної методики обрахунку немає також програмного забезпечення, яке б дозволило спростити роботу інженерам, та заощадити час, перекладаючи розрахунки енергетичного запасу на потужності обчислювальних машин.

Таким чином, метою роботи є розробка застосунка з графічним інтерфейсом користувача за допомогою сучасного фреймворка Qt та мови програмування C++ щодо розрахунку енергетичного потенціалу радіолінії для супутникових інформаційних систем.

ТЕХНОЛОГІЯ HONEYNET В ЗАХИСТІ КОРПОРАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ВІД КІБЕРЗАГРОЗ

Вразливості та сучасні загрози корпоративній інформації постійно змінюються, вимагаючи від організацій застосування комплексних заходів захисту. Оскільки зловмисники використовують нові тактики та техніки, компанії змушені дотримуватися проактивного підходу до кібербезпеки, інвестуючи в технологічні рішення, навчання співробітників і систематичне вдосконалення захисту корпоративної інформації.

Одним із прогресивних підходів до захисту корпоративної інформації від кіберзагроз є технологія Honeynet.

Корпоративні Honeynet-системи включають типові ключові компоненти: фальшиві сервери та бази даних, які імітують справжні сервери, бази даних та інші ресурси, надаючи зловмисникам доступ до неіснуючих даних; моніторингова інфраструктура, яка дозволяє відстежувати всі дії зловмисників;

Засоби збору та збереження даних для подальшого аналізу, що дозволяє зібрати детальну інформацію про тактики та техніки, які використовують зловмисники для атак на корпоративну інфраструктуру; інтеграція з системами виявлення атак (IDS/IPS) та SIEM-системами для передачі інформації про атаки в режимі реального часу. Таке комплексне рішення дозволяє оперативно реагувати на загрози та блокувати їх у справжній, а не фальшивій корпоративній мережі.

Використання Honeynet дозволяє не лише виявляти та ідентифікувати зловмисників у мережі, але й отримувати цінну інформацію про їхні методи і техніки, що сприяє покращенню загальної системи безпеки організації.

У корпоративному середовищі Honeynet допомагає побудувати захист, спрямований на попередження атак, створюючи пастки для зловмисників та аналізуючи їхню активність у контрольованих умовах. Honeynet дозволяє отримати доступ до інформації про інструменти та техніки, які використовують зловмисники для проникнення в мережу. Це може включати нові експлойти, методи соціальної інженерії та шкідливі програми. Завдяки Honeynet, зловмисники можуть бути спрямовані на фальшиві сервери, що зменшує ризик несанкціонованого доступу до реальних корпоративних ресурсів. Інформація, зібрана Honeynet, дозволяє фахівцям з безпеки краще розуміти загрози та розробляти нові методи захисту. Зокрема, Honeynet допомагає аналізувати вразливості мережі та оптимізувати захисні механізми. Honeynet є ефективним інструментом для навчання персоналу. Фахівці мають можливість практично відстежувати дії зловмисників, що дозволяє краще готуватися до реальних загроз.

В той же час при використанні Honeynet в корпоративному інформаційному середовищі слід враховувати, що дані, зібрані в Honeynet, можуть містити конфіденційну інформацію, яка теж повинна бути захищена.

МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ СИСТЕМНИХ ЗАВАД НА ХАОТИЧНИЙ КАНАЛ ЗВ'ЯЗКУ

Традиційним рішенням для забезпечення багатокористувацького доступу (БКД) у надширокосмугових цифрових системах електронних комунікацій є використання в якості піднесівних ортогональних або квазіортогональних сигналів псевдовипадкових послідовностей. Наслідком неортогональності є поява зовнішніх та внутрішніх завад системних завад, рівень яких збільшується пропорційно збільшенню кількості активних абонентів. Боротьба із СЗ полягає в радикальному удосконаленні сигнально-кодової конструкції в напрямку зростання бази підносівного сигналу.

Одна із практичних особливостей застосування сигналів детерміновано хаосу як хаотичних піднесівних у БКД полягає у можливості забезпечення значної потужності ансамблю квазіортогональних функцій, що необхідні для ущільнення-розділення в рамках використання спільного середовища БКД із високим ступенем захисту від несанкціонованого доступу. Теоретично, доцільність такого рішення була підтверджена через аналіз кореляційних характеристики ПВП та СДХ значної кількості типів генераторів у.

Найбільш доцільним варіантом застосування СДХ - є побудова системи електронних комунікацій на основі застосування декількох нелінійних динамічних систем (НДС) в різних режимах роботи, що дозволяє одночасно виконувати умови мінімізації системних завад, мінімізації вхідного відношення сигнал-завада, забезпечувати високий рівень конфіденційності зв'язку та структурної прихованості дії, а також використовувати сторонні впливи як конструктивний фактор забезпечення якості зв'язку, що доступно лише для НДС.

Через відсутність загальної теорії подібних явищ в нелінійних системах, дослідити основні аспекти наслідків впливу системних завад можливо лише за допомогою комп'ютерного моделювання. Основою імітаційної моделі бінарної хаотичної системи передачі із БКД є побудова індивідуального каналу із двопараметричною хаотичною модуляцією та детектуванням СДХ на основі допоміжної НДС. Параметри та характеристики режимів для визначення рівню впливу сторонніх СДХ, ПВП та стохастичних завад в околиці порогових рівнів прийому встановлювались за методом Монте-Карло. Дослідження виявило високий рівень стійкості по відношенню до систем із ПВП та сторонніх стохастичних завад, що відкриває перспективи можливості застосування СДХ в нових системах паралельно із діючими.

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ЛОГІСТИКИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Логістика є невід'ємною частиною успішного ведення війни, особливо в умовах сучасного збройного конфлікту між Україною та Росією. Для забезпечення боєздатності підрозділів Збройних Сил України (ЗСУ) необхідно постійно вдосконалювати логістичні операції, особливо в умовах обмежених ресурсів і руйнування інфраструктури. У цьому контексті інноваційні технології стають ключовими для оптимізації логістичних процесів та забезпечення ефективної підтримки бойових операцій.

Однією з найважливіших інновацій є використання автоматизованих систем управління логістикою, що дозволяє значно прискорити процес планування та постачання ресурсів на передову. Ці системи дозволяють ефективно збирати та аналізувати дані про стан запасів, маршрути доставки та потреби підрозділів у реальному часі. Автоматизовані платформи, такі як системи управління ресурсами (ERP), допомагають оптимізувати планування постачань, підвищуючи ефективність координації між логістичними базами.

Впровадження безпілотних літальних апаратів (БПЛА) у логістичні операції також суттєво підвищує ефективність доставки необхідних ресурсів, таких як боєприпаси та медичні засоби, особливо у важкодоступні райони. Безпілотники дозволяють мінімізувати ризики для персоналу та забезпечують оперативне постачання у зонах бойових дій. Крім того, БПЛА використовуються для моніторингу логістичних маршрутів, виявлення перешкод та підвищення безпеки транспортних операцій.

Штучний інтелект (ШІ) відіграє важливу роль у прогнозуванні потреб у ресурсах і оптимізації логістичних ланцюгів.

Ще однією перспективною технологією є Інтернет речей (IoT), що використовується для моніторингу стану техніки та контролю за ресурсами. Датчики IoT встановлюються на техніці та обладнанні, що дозволяє відстежувати їхній стан у реальному часі, своєчасно проводити технічне обслуговування та уникати непередбачених поломок.

Попри значні переваги, впровадження інноваційних технологій у логістику ЗСУ зустрічається з певними викликами. По-перше, необхідність значних фінансових та інфраструктурних вкладень може бути обмеженням для швидкого впровадження новітніх технологій на всіх рівнях. Крім того, інтеграція нових систем в існуючі логістичні процеси вимагає часу і ресурсів для навчання персоналу та адаптації до нових умов роботи.

Однак міжнародна допомога та співпраця з іноземними партнерами можуть сприяти прискоренню цього процесу. Надання сучасних технологій, таких як системи автоматизації та ШІ, може суттєво підвищити ефективність логістичних операцій ЗСУ та сприяти підвищенню обороноздатності України.

РОЗПОДІЛ ЗАДАЧ ЦИФРОВОЇ КРИМІНАЛІСТИКИ НА ОСНОВІ МЕРЕЖЕВОЇ МОДЕЛІ OSI

Цифрова криміналістика (Digital Forensics – DF) є невід'ємною частиною кібербезпеки та спрямована на розслідування кіберінцидентів, аналіз цифрових доказів та відновлення ланцюга подій, що призвели до загроз чи атак. У своїй роботі фахівці з DF можуть спиратися на семирівневу модель OSI (Open Systems Interconnection), що є чудовим базисом для структурованого аналізу.

На фізичному рівні (Physical Layer) аналізується апаратне забезпечення, таке як кабелі, мережеві інтерфейси та інші пристрої, що передають сигнали. DF тут може включати дослідження фізичних маніпуляцій з обладнанням, перевірку переривань у передачі сигналів або фізичних спроб вторгнення, таких як підключення несанкціонованих пристроїв до мережі.

Канальний рівень (Data Link Layer) відповідає за передачу даних між сусідніми вузлами та контроль помилок. У DF цей рівень дозволяє відстежувати MAC-адреси пристроїв, що брали участь у з'єднаннях, та виявляти підроблені або несанкціоновані пристрої.

На мережевому рівні (Network Layer) здійснюється маршрутизація пакетів даних і в DF цей рівень є важливим для аналізу IP-адрес, з яких здійснювалася підозріла активність; можна відстежувати маршрути пакетів та виявляти аномалії в маршрутизації, такі як спроби приховування справжнього місцезнаходження за допомогою VPN або інших технологій маскування.

Транспортний рівень (Transport Layer) відповідає за надійність передачі даних між вузлами. DF на цьому рівні зосереджена на виявленні аномальних або несанкціонованих підключень. Наприклад, аналіз портів і протоколів, таких як TCP і UDP, допомагає виявити підозрілу активність, спроби сканування портів або використання невідомих портів для встановлення зв'язків.

Сеансовий рівень (Session Layer) відповідає за встановлення, підтримку та завершення сеансів зв'язку між системами. Це дозволяє аналізувати сеанси щодо тривалості підключень, перерв у з'єднаннях або повторних спроб входу, що може свідчити про спроби проникнення або скомпрометовані акаунти.

На рівні представлення (Presentation Layer) відбувається перетворення даних у формат, придатний для передачі чи інтерпретації. Криміналістичний аналіз на цьому рівні охоплює дослідження методів шифрування або стиснення даних щоб з'ясувати, чи були дані передані у зашифрованому вигляді або зазнали маніпуляцій під час передачі для приховування зловмисних дій.

Прикладний рівень (Application Layer) охоплює протоколи, через які користувачі взаємодіють із додатками, такі як HTTP, FTP, SMTP та інші. У DF цей рівень є ключовим для аналізу логів веб-серверів, електронної пошти та

іншої користувацької активності. DF може включати перевірку журналів HTTP на предмет підозрілих запитів або аномалій у поведінці користувача.

Мостовий С.В. (ХмНу)

Жмурик І.М. (ХмНу)

ОСНОВНІ КІБЕРЗАГРОЗИ В ІОТ ТА МЕТОДИ ЇХ ЗАПОБІГАННЯ

Інтернет речей (IoT) активно впроваджується в сучасне суспільство, знаходячи застосування як серед кінцевих користувачів, так і в підприємствах та промислових структурах. Швидке збільшення кількості IoT-пристроїв відкриває нові можливості, але також створює значні ризики для кібербезпеки.

Пристрої IoT фактично не забезпечені достатніми засобами для захисту від кібератак. Через типові вразливості кіберзлочинці можуть отримати контроль над пристроєм і використовувати його як платформу для складних атак. Основні вразливості IoT включають:

1. Слабкі та жорстко закодовані паролі.
2. Незахищені мережі. Вони дають можливість зловмисникам використовувати слабкі місця в протоколах і службах IoT.
3. Незахищені інтерфейси екосистеми (API, мобільні та веб-додатки). Їхні вразливості допомагають зловмисникам отримати доступ до пристрою.
4. Розташування пристроїв у віддалених і неконтрольованих середовищах.
5. Небезпечна передача та зберігання даних. IoT-пристрої повинні обмежувати доступ до даних для неавторизованих користувачів, щоб забезпечити їх цілеспрямованість та надійність.

В індустрії IoT також відбулися позитивні зміни. Колись IP-камери були сумнозвісними об'єктами злому через такі вразливості, як відкриті порти Telnet. Проте з часом ці пристрої почали працювати лише через хмару. Атакувати їх стало складніше, оскільки вони зазвичай не мають відкритих портів або жорстко закодованих облікових даних за замовчуванням, тому є більш безпечними. Однак, повна залежність від хмарних сервісів також створює ризики: у випадках збоїв на серверах пристрої залишаються нефункціональними. Крім того, зловмисники можуть отримати масовий доступ до пристроїв через хмарне з'єднання.

Забезпечення кібербезпеки для IoT вимагає дотримання належних практик, які багато виробників досі ігнорують. Стандартні комбінації імені користувача та пароля залишаються поширеними, як і повторне використання пароля, що зумовлює загрозу кібератаки. Захистити пристрої IoT можна завдяки спільній відповідальності зацікавлених сторін.

Зростання кількості IoT-пристроїв потребує переходу на IPv6, що призводить до ризику віддалених атак на ці пристрої через Інтернет. Інтернет-провайдери можуть захистити таке з'єднання на рівнях шлюзу або за допомогою вдосконаленого моніторингу мережі.

Інтернет речей створює нові можливості, але водночас призводить до серйозних викликів для кібербезпеки. Основні загрози для IoT включають слабкі паролі, незахищені мережі та інтерфейси, залежність від хмарних сервісів. Однак ці загрози можна мінімізувати спільними зусиллями виробників, користувачів та організацій, що впроваджують оновлення, шифрування та належні практики кібербезпеки.

к.т.н., доц. Муляр І.В. (ХмНУ)
Гловюк В.С. (ХмНУ)
Зацепін К.О. (ХмНУ)
Чернов С.В. (ХмНУ)

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ GPT ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ТЕСТУВАННЯ IoT-ПРИСТРОЇВ

З розвитком Інтернету речей (IoT) кількість підключених пристроїв стрімко зростає, що створює нові виклики у сфері кібербезпеки. IoT-пристрої часто мають обмежені обчислювальні ресурси, різноманітні операційні системи та використовують різні протоколи зв'язку, що ускладнює їх тестування на безпеку.

Модель GPT здатна аналізувати та генерувати різноманітні запити та команди, які можуть бути застосовані до IoT-пристроїв через різні інтерфейси, такі як HTTP, MQTT, CoAP та інші. Завдяки здатності розуміти контекст та особливості різних протоколів, GPT може генерувати специфічні тестові сценарії, спрямовані на виявлення вразливостей у прошивці, автентифікації, управлінні доступом та інших аспектах безпеки IoT-пристроїв.

Наприклад, модель GPT може бути використана для автоматизованого виявлення вразливостей типу «переповнення буфера», «недостатня перевірка вводу» або «жорстко закодовані облікові дані». Генеруючи різні варіанти вхідних даних та аналізуючи відповіді пристрою, система може ідентифікувати потенційні слабкі місця, які можуть бути використані зловмисниками. Це особливо актуально для пристроїв з обмеженими можливостями оновлення безпеки, де виявлення та усунення вразливостей на ранніх стадіях є критичним.

Крім того, GPT може допомогти у виявленні вразливостей, пов'язаних з мережевою взаємодією IoT-пристроїв. Модель може симулювати атаки типу «людина посередині» (MITM), підробку пакетів або перехоплення даних, генеруючи відповідні сценарії та аналізуючи реакцію пристроїв на такі дії. Це дозволяє оцінити стійкість IoT-систем до мережевих загроз та підвищити загальний рівень безпеки.

Використання моделі GPT у тестуванні IoT-пристроїв також сприяє автоматизації процесу та зменшенню необхідності ручної праці. Завдяки можливості моделі швидко адаптуватися до різних протоколів та стандартів, фахівці з безпеки можуть охопити ширший спектр пристроїв та сценаріїв використання. Це особливо важливо в умовах постійного зростання кількості

IoT-пристроїв та швидкого розвитку технологій, де традиційні методи тестування можуть бути недостатньо ефективними.

Загалом, інтеграція моделі GPT у процес тестування безпеки IoT-пристроїв має потенціал суттєво підвищити ефективність виявлення вразливостей та сприяти створенню більш безпечної екосистеми IoT. Це відкриває нові перспективи для досліджень та розробки інструментів, які допоможуть забезпечити надійність та захищеність сучасних мереж Інтернету речей.

к.т.н., доц. Муляр І.В. (ХмНУ)

Зейлик Р.Ю. (ХмНУ)

Житнік Р.Л. (ХмНУ)

Футорний Р.В. (ХмНУ)

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ПОБУДОВИ СИСТЕМИ СКАНУВАННЯ ХОСТІВ І ПОРТІВ ДЛЯ АНАЛІЗУ ВРАЗЛИВОСТЕЙ МЕРЕЖІ З ВЕБІНТЕРФЕЙСОМ, ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ОБРОБКОЮ ДАНИХ

Сканування хостів і портів є ключовим етапом у виявленні вразливостей мережі та забезпеченні її безпеки. Завдяки цьому процесу можна виявляти відкриті порти, активні хости та потенційні загрози, що можуть бути використані зловмисниками для несанкціонованого доступу до мережі. Такі інструменти широко використовуються як у корпоративних мережах, так і в приватних структурах для запобігання атакам і зниження ризиків.

Сучасні підходи до сканування включають автоматизацію процесів, що дозволяє значно спростити моніторинг та виявлення загроз. Важливою особливістю є інтеграція вебінтерфейсу, який надає користувачам зручний доступ до системи та її функцій. За допомогою веб-інтерфейсу можна запускати процеси сканування, контролювати результати та аналізувати стан мережевої безпеки в реальному часі. Це робить систему більш доступною для некваліфікованих користувачів та дозволяє прискорити процес реагування на загрози.

Система сканування зазвичай включає збереження результатів для подальшого аналізу та аудиту. Збережені дані можуть використовуватися для складання звітів і порівняльного аналізу на основі різних періодів сканування. Це особливо корисно для великих організацій, де кількість пристроїв та портів, що перевіряються, може бути значною, і ручний аналіз займає багато часу. Інтеграція з базами даних дозволяє зберігати та обробляти дані, що можуть бути використані для розслідування інцидентів та подальшого аналізу.

Обробка результатів сканування є важливим аспектом роботи таких систем. В умовах великих мереж кількість зібраних даних може бути значною, тому необхідні ефективні механізми фільтрації та сортування виявлених вразливостей. Системи з функцією автоматичної оцінки загроз за ступенем критичності дозволяють зосередитися на найбільш небезпечних проблемах, що підвищує ефективність роботи фахівців з безпеки. Такий підхід забезпечує пріоритетне реагування на серйозні загрози та допомагає уникнути несанкціонованого доступу до мережі.

Таким чином, системи сканування хостів і портів із вебінтерфейсом значно полегшують управління мережевою безпекою. Вони не тільки підвищують ефективність виявлення загроз, але й забезпечують зручний інтерфейс для користувачів та надійне зберігання даних для подальшого аналізу. Такі рішення є важливими елементами сучасної системи захисту інформації та допомагають швидко реагувати на виявлені вразливості.

к.т.н., доц. Муляр І.В. (ХмНУ)
Сиротенко Д.А. (ХмНУ)
Шкребета В.С. (ХмНУ)

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ВІД ФІШИНГУ ЧЕРЕЗ QR-КОДИ

Сучасні цифрові загрози еволюціонують разом з технологіями, і однією з нових та небезпечних форм фішингових атак є квішинг. «Квішинг» (від англійських слів QR-code і phishing) описує кіберзлочинність, що полягає у використанні QR-кодів для фішингових атак. QR-коди, або коди швидкого реагування, стали надзвичайно популярними завдяки зручності їх використання в різних сферах, таких як маркетинг, обробка платежів та навіть у повсякденному житті. Однак, поряд зі зростанням їх популярності виникла нова кіберзагроза — використання QR-кодів для обману користувачів з метою викрадення особистої інформації або поширення шкідливого програмного забезпечення.

Злочинці створюють підроблені QR-коди, що перенаправляють користувачів на шкідливі вебсайти, які можуть викрадати персональні дані або автоматично завантажувати шкідливі програми на пристрої. Оскільки QR-коди зазвичай сприймаються як надійний інструмент, їх використання у таких атаках особливо небезпечне — користувачі часто не підозрюють, що їх можна підробити, та без вагань сканують код. Головною проблемою квішингу є те, що зміст QR-коду залишається невидимим до моменту його сканування. Це робить його привабливим інструментом для кіберзлочинців, адже користувачі не можуть передбачити, куди їх перенаправить код, поки вони його не відсканують. Шахраї можуть легко вбудовувати шкідливі посилання в QR-коди та розміщувати їх у публічних місцях, надсилати електронною поштою або через SMS, заманюючи жертву перейти на шахрайські сайти або ввести свої облікові дані.

Оскільки кількість фішингових атак через QR-коди продовжує зростати, важливо розробити ефективні методи захисту, які зможуть мінімізувати ризик стати жертвою. Основні рекомендації для захисту від квішинга включають:

1) перевірка джерела QR-коду. Перед скануванням QR-коду завжди варто з'ясувати, чи походить він із надійного джерела. Особливо це стосується QR-кодів, отриманих через електронну пошту, соціальні мережі або повідомлення від невідомих осіб. Якщо є сумніви, краще утриматися від сканування;

2) попередній перегляд посилання. Деякі програми для сканування QR-кодів дозволяють переглядати URL-адресу, яку код намагається відкрити. Це

надає можливість користувачам переконатися в безпеці посилання перед тим, як перейти на сайт. Якщо адреса виглядає підозріло або містить незрозумілі символи, краще не відкривати її;

3) використання безпечних зчитувачів QR-кодів. Більшість смартфонів оснащені вбудованими засобами сканування QR-кодів, проте існують спеціальні сторонні додатки, які забезпечують додаткові рівні захисту. Такі додатки можуть попереджати користувачів про потенційні загрози, аналізуючи безпеку посилань.

Савельєв С.В. (КНУ)
к.е.н., доц. Кириленко І.В. (ВІКНУ)

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ У СФЕРІ РЕЧОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН УКРАЇНИ

Ефективне управління логістичними процесами є ключовою складовою успішної діяльності будь-якої військової організації, особливо під час ведення бойових дій. Логістика у сфері речового забезпечення військових частин України набула критичного значення у зв'язку з повномасштабною війною в Україні та необхідністю підтримки належного рівня боєздатності військових підрозділів.

Сучасні методи управління логістичними процесами в сфері речового забезпечення військових частин включають цифровізацію, інтеграцію логістичних систем, а також використання автоматизованих інформаційних платформ для моніторингу й контролю поставок. Впровадження сучасних інформаційних технологій дозволяє створити єдину систему обліку та контролю матеріальних засобів, що допомагає зменшити затримки та покращити точність доставки.

Одним із найперспективніших підходів є використання ERP-систем (Enterprise Resource Planning), які дозволяють оптимізувати всі етапи логістичних процесів: від складування і транспортування до контролю запасів і витрат. Ці системи забезпечують прозорість процесів та швидку реакцію на зміни в потребах військових підрозділів. Ефективність управління логістичними процесами напряму впливає на своєчасність і повноту забезпечення військових частин необхідними ресурсами. Сучасні методи, такі як ERP-системи та автоматизовані склади, дозволяють знизити ймовірність логістичних затримок, які можуть негативно вплинути на боєздатність підрозділів. Зокрема, вони допомагають скоротити час між отриманням замовлення та доставкою товарів до військових частин.

Незважаючи на значний прогрес у впровадженні сучасних логістичних рішень, є ряд проблем, які залишаються актуальними для речового забезпечення військових частин України. Однією з ключових проблем є недостатність для модернізації логістичної інфраструктури. Крім того, організація ефективного управління в умовах війни вимагає швидкої адаптації до непередбачуваних ситуацій.

Таким чином, ефективність управління логістичними процесами у сфері речового забезпечення військових частин України відіграє вирішальну роль у забезпеченні боєздатності армії. Впровадження сучасних методів управління, зокрема ERP-систем та автоматизованих складів, значно покращує процеси забезпечення, скорочує час на доставку матеріальних ресурсів та підвищує ефективність використання наявних ресурсів. Однак для досягнення максимальних результатів необхідно розв'язувати питання фінансування та підготовки кадрів, а також адаптувати логістичні системи до умов війни.

Слободянюк А.С. (ХмНУ)
к.т.н., доц. Пивовар О.С. (ХмНУ)
д.т.н., проф. Ленков С.В. (ВІКНУ)

ОПТИМІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ТЕХНОЛОГІЙ IoT та LoRaWAN

На даний час різноманітні Інтернет технології широко застосовуються як для цивільних, так і для військових потреб. Необхідність економії електричної енергії стала повсякденною необхідністю і парадигма застосування глобальних мереж низького енергоспоживання LPWAN в діючих стандартах передачі різноманітних даних потребує глибокого дослідження в рамках організації конкуренції із іншими існуючими стандартами передачі даних.

Саме в цьому контексті концепція технології LoRaWAN дозволяє отримати позитивні результати, через забезпечення дещо вищої пропускної спроможності та часу подвійного оберту(ping) без суттєвого збільшення складності системного забезпечення керування доступом.

Докладне моделювання поширення сигналів LoRa на системному рівні, що враховує реалістичний сценарій розташування мережевих вузлів для інтеграції в IoT дозволяє провести оцінку доцільності розробки модулів, що поєднують в собі найкращі риси IoT та LoRa.

Розроблена та досліджена модель програмно-апаратної реалізації удосконаленого методу оптимізації конвергенції компонентів IoT та LoRaWAN на базі програмного забезпечення Network Simulator (DES) із згенерованим модулем Lora та проведено ряд експериментальних досліджень.

Сценарій для побудови моделі - міська забудова радіусом близько 7 км, що охоплюється шлюзом таким чином, щоб кінцеві пристрої також обслуговувались суміжними шлюзами діючими в рамках глобальної гексагональної сітки. Шлюзами так що вся територія все ще покривалася одним шлюзом, де кінцеві пристрої охоплюють глобальною гексагональною сіткою. В рамках такої моделі великий відсоток вузлів та кінцевих споживачів IoT попадають в зону радіотіні. В рамках позаміської пласкої місцевості це відповідає радіусу горизонту огляду людини.

Дослідження під час моделювання показало, що для досягнення надійності обслуговування абонентів понад 95% шлюзи LoRaWAN мають бути розгорнуті таким чином, щоб кожен шлюз забезпечував радіус покриття близько 1,3км. Розроблений модуль симуляції дозволяє проводити оцінку

параметрів мережі LoRa в рамках обслуговування пристроїв IoT на заданій території із заданою якістю на рівнях MAC та PHY та по відношенню до типової схеми ALOHA забезпечує просту доступність масштабування та покращений рівень надійності висхідного зв'язку із коефіцієнтом втрати пакетів в найгіршому випадку не більше 3%.

доктор філософії Стецюк М.В. (ХмНУ)

Панько Р. (ХмНУ)

КІБЕРЕТИКА ТА ПРАВО: ЕТИЧНІ ПИТАННЯ У КІБЕРПРОСТОРИ, ПРОБЛЕМИ ЗЛАМІВ, КІБЕРШПИГУНСТВА, ВПЛИВ НА ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ

Проблема зламів та прав людини: Кіберінструменти на зразок шпигунських програм, як-от Pegasus, можуть перетворити смартфон на засіб для 24-годинного спостереження, що порушує приватність користувачів і часто використовується не за призначенням, наприклад, для утисків активістів і журналістів. Це вимагає встановлення жорстких міжнародних обмежень на продаж та використання таких технологій.

Етичні принципи у кібервійнах: Міждержавні кібератаки часто мають серйозні наслідки, однак їх регулювання досі залишається недосконалим. Професор Маріаросарія Таддео підкреслює необхідність пропорційного та відповідального підходу до кібернападів, зокрема відокремлення цільових військових об'єктів від цивільних у кіберпросторі. Крім того, існує потреба в нових етичних та правових рамкових документах, щоб врахувати унікальні ризики, пов'язані з кіберопераціями.

Приватність та цифровий моніторинг: За даними ООН, зростаюча кількість цифрових технологій для моніторингу, включаючи розпізнавання облич та аналіз соціальних мереж, підривають право на приватність і часто порушують права людини. Це вимагає запровадження контролю над застосуванням біометричних технологій та масового збору даних, а також прозорості державних програм спостереження.

Наслідки цифрового стеження для демократії: Використання шпигунського ПЗ та інших засобів масового спостереження підриває основи демократії, адже вони здатні обмежувати свободу слова та зменшувати плюралізм думок. Згідно з ООН, цифрове стеження часто виходить за межі своєї заявленої мети – боротьби з тероризмом – і стає інструментом контролю за журналістами, правозахисниками та опозиційними політиками, що робить його загрозою для прав людини.

Етичні стандарти для військових кібероперацій: Професор Маріаросарія Таддео підкреслює необхідність узгодження міжнародних етичних принципів для кібероперацій, зокрема на основі Міжнародного гуманітарного права. Ці принципи включають пропорційність дій, чітке розмежування військових і цивільних цілей, а також необхідність обмеження масштабів атаки, щоб мінімізувати побічний збиток і уникнути непоправних наслідків для цивільних.

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЗАХИЩЕНОСТІ ДАНИХ КОРИСТУВАЧА ПРИ РЕПЛІКАЦІЇ ЧЕРЕЗ NFC

Використання NFC для реплікації профілю користувача значно спрощує процес переносу налаштувань та персональних даних між пристроями. Проте, такий обмін інформацією несе певні ризики, адже NFC-сигнал може бути вразливим до різних кіберзагроз, включаючи атаки на цілісність даних та несанкціонований доступ. Під час передавання даних за допомогою NFC можливі перехоплення інформації, атаки посередників, несанкціоноване зчитування та інші загрози, які можуть призвести до втрати або витоку конфіденційної інформації користувача. Ці ризики потребують особливої уваги, оскільки використання NFC часто пов'язане з доступом до персональних чи корпоративних даних, які є цінною ціллю для кіберзловмисників.

Аналіз безпеки процесу реплікації користувацьких профілів за допомогою NFC виявив декілька ключових вразливостей, які можуть становити загрозу для конфіденційності та цілісності даних користувача. Враховуючи, що NFC передбачає передачу конфіденційної інформації на коротких відстанях, критичні загрози можуть виникати як у самому сигналі, так і в механізмах автентифікації та захисту переданих даних.

Основним завданням для забезпечення захисту під час реплікації є ідентифікація потенційних вразливостей у процесі передачі даних і впровадження комплексного підходу до захисту, який включає використання шифрування, багаторівневої автентифікації, захищених каналів зв'язку та фізичного захисту пристроїв. Застосування цих методів дозволяє мінімізувати ризики перехоплення або модифікації інформації, а також забезпечити належний захист користувацьких профілів, які реплікуються через NFC.

Для забезпечення надійності передачі даних через NFC можуть застосовуватись спеціалізовані захищені протоколи. Такі протоколи дозволяють мінімізувати ризики перехоплення даних і атак на автентифікацію. Деякі з них включають:

- Secure Element (SE) – захищений апаратний модуль, вбудований у NFC-пристрій. Він відповідає за зберігання конфіденційної інформації (ключів, PIN-кодів) і забезпечує безпечну передачу даних. Використання Secure Element дозволяє захистити інформацію навіть у випадку фізичного доступу до пристрою;

- Host Card Emulation (HCE) – програмне рішення, яке дозволяє мобільним додаткам імітувати безконтактні картки. Для реплікації профілю через NFC HCE дозволяє додатково контролювати процес передачі даних і забезпечувати шифрування інформації на програмному рівні. Це рішення підходить для реалізації у мобільних додатках, що використовують NFC для обміну конфіденційними даними.

ANALYSIS OF CYBER THREATS AND CLOUD SECURITY RISKS

The relevance of this work is determined by the fact that cloud computing has gained immense popularity in the modern digital world. Organizations of all sizes are actively integrating cloud technologies to increase productivity and reduce infrastructure costs. However, this rapid and massive migration to the cloud creates new challenges related to data security and privacy. Cloud environments are often targeted by attackers because they contain a huge amount of valuable information and their complex architecture leads to various vulnerabilities.

Observing trends in the IT market, one cannot help but notice the rapid development of the cloud industry. According to Precedence Research, the global cloud computing market, which was valued at \$480 billion in 2023, is expected to reach \$2,297.37 billion by 2032.

Currently, most companies view the cloud as a technology platform and a means to expand their capabilities, but Gartner predicts that by 2028, the majority of organizations (i.e., more than 50%) will use cloud capabilities as an integral part of their business operations [2].

There are several main characteristics of this model, namely the possibility of self-sufficient utilization of computational resources among the available pool of resources, scale them according to the current needs, get a wide remote measure access and control their use due to the measurability of the services provided [3].

The described characteristics indicate that the fuzzy calculations give users a number of significant advantages - first of all, the smoothness, reliability and cost reduction, which is the reason for their high popularity compared to traditional systems, but it should be noted about the increase in risks.

The first step to minimize risks in the cloud is to identify key security threats in a timely manner. The cloud is subject to the same threats as traditional infrastructures. Because of the large amount of data that is often moved to the cloud today, cloud hosting sites become an attractive target for attackers. At the same time, the severity of potential threats is directly related to the importance and significance of the stored data. Therefore, cloud providers strive to ensure proper control and protection of data in the cloud environment. To minimize the risks and threats of data leakage, multi-factor authentication and encryption should be used.

Data leakage is often the result of negligent authentication mechanisms, where weak passwords are used and encryption keys and certificates are not properly managed. In this case, it is recommended to use multi-factor authentication mechanisms, including one-time passwords, tokens, smart cards, and USB keys. This will help protect cloud services, as the use of the above methods complicates the process of password compromise.

Today, cloud services and applications are unthinkable without a convenient user interface. Weak interfaces become a bottleneck in terms of availability, confidentiality, integrity and security, so there is a need to organize adequate access

control, use protection tools and early threat detection. The ability to model threats and find solutions to counter them is a worthy prevention against hacks.

Vulnerability of the systems in use is a problem encountered in multi-tenant cloud environments. Fortunately, it is minimized by properly selected IT management practices

Phishing, fraud, exploits are also found in cloud environments. Threats in the form of attempts to manipulate transactions and alter data are added to this. Cloud platforms are seen by attackers as a field for launching attacks. Service accounts and user accounts need to be monitored by keeping detailed track of transactions.

Insider threats can come from current or former employees, system administrators, contractors or business partners. Insider attackers have a variety of objectives, ranging from data theft to simple revenge, so you need to take care of encryption mechanisms and take control of encryption key management. Don't forget about logging, monitoring and auditing events on a per-account basis.

An advanced persistent threat, or targeted cyberattack, is not uncommon these days. With sufficient knowledge and a set of appropriate tools, it is possible to achieve results. An attacker intent on establishing and consolidating his or her own presence in the target infrastructure is not so easy to detect. Cloud providers use advanced security tools to minimize risk and prevent such threats. But beyond advanced solutions, an understanding of the nature and essence of this type of attack is required.

As clouds have become mature enough, cases of data loss with no possibility of recovery due to the service provider are extremely rare. Cloud hosting providers recommend separating user data from application data by storing them in different locations to maintain security measures. Effective backup methods should not be forgotten either. In addition, if a customer encrypts data before placing it in the cloud, it's worth taking care to securely store encryption keys in advance. As soon as they fall into the hands of an attacker, the data itself becomes available with them, the loss of which can be the cause of serious consequences.

While noting the undoubted advantages gained by the user from the use of cloud technologies, we should also highlight the main risks that should be taken into account when planning and using cloud solutions, namely: data security - the need to ensure special measures to prevent unauthorized access to information placed in the cloud; reduced availability - the possibility of DoS-attacks, risks associated with physical damage to network cables used to connect to the cloud, etc.

к.т.н., с.н.с. Гахович С.В. (ВІКНУ)

МОДЕЛЬ SIEM-СИСТЕМИ З ПІДСИСТЕМОЮ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ

Автоматизація виробництва і розвиток телекомунікаційних мереж передбачає дистанційне управління виробничими процесами. Аналіз публікацій дозволив визначити основні слабкі місця захищеності об'єктів промислового Інтернету речей.

Для організації ефективної системи захисту електронних даних об'єктів промислового Інтернету речей доцільно використовувати напрямок підвищення захищеності за рахунок використання системи управління інформаційною безпекою. Були проаналізовані найбільш поширені рішення систем захисту, кожне з яких призначено для виконання певного кола задач, які мають свої переваги і недоліки. Як висновок – для підвищення захищеності треба використовувати комплексні рішення і покращувати вже існуючі системи захисту даних. Найбільш перспективною в цьому напрямку виглядає Система управління інформацією і подіями безпеки (Security Information and Event Management, SIEM)

Дана система по своєму функціоналу призначена для відслідковування і фіксації всіх подій, що відбуваються в системі і далі, використовуючи накопичені дані, здійснювати прогнозування щодо можливих загроз безпеці. В цьому випадку реалізація вимог та функцій, які має виконувати SIEM-система, закладено в її архітектурі, яка є багаторівневою та включає послідовні етапи обробки інформації, які умовно можна поділити на відповідні рівні – накопичення даних, обробки даних і подальшого аналізу даних. Система добре справляється з вже відомими атаками і стандартними ситуаціями в мережі, а для рішення нестандартних задач або реагування на незвичні події у системі захисту об'єктів промислового Інтернету речей запропоновано удосконалення системи SIEM четвертим рівнем – підсистемою підтримки прийняття рішення (ППР).

Остаточне рішення у нештатній ситуації приймає фахівець із захисту спираючись на власні знання і досвід. Для оперативного ухвалення рішення він повинен мати вихідні дані і пропозиції рішень, які може згенерувати підсистема підтримки рішення на основі аналізу широкого кола даних.

Для логічної обробки великої кількості вхідних даних у підсистемі ППР запропоновано використання математичного апарату теорії нечітких множин. Основна перевага цього математичного апарату полягає у тому, що він дозволяє об'єднати в одне вихідне рішення багато різнорідних вхідних даних, які можуть бути не пов'язані між собою і мати як кількісні так і якісні показники.

Для того, щоб ув'язати різнорідні вхідні дані в одне рішення в теорії нечітких множин використовується матриця знань, яка містить необхідну інформацію для складання нечітких логічних рівнянь, що зв'язують вхідні змінні з алгоритмом дій по реакції на кіберінцидент.

Матриця знань містить рядки і стовпці вихідних даних, які відповідають експертному висновку щодо стану системи захисту і алгоритму дій в такій ситуації.

Введена матриця знань визначає систему логічних висловлювань типу «ЯКЩО-ТО, ІНАКШЕ», що зв'язують значення вхідних параметрів отриманих із датчиків системи SIEM з одним вихідним рішенням - дій у відповідь на кіберінцидент. Далі за допомогою функцій належності визначають, як вхідний елемент належить до нечіткої множини вихідних рішень. Далі співвідношення, що встановлює зв'язок між вхідними параметрами стану

системи, що захищається і рішенням реакції на кіберінцидент, формалізовано у вигляді системи нечітких логічних рівнянь, які базуються на введеній матриці знань.

Таким чином запропоновано удосконалення існуючої моделі системи управління інформацією і подіями безпеки підсистемою SIEM підтримки прийняття рішення. Дана підсистема буде надавати рекомендації по алгоритму дій фахівцю з безпеки на підставі аналізу різномірних даних, які збираються системою безпеки. В якості механізму обробки різномірних за кількістю і якістю інформаційних параметрів, визначення їх взаємозв'язків для підсистеми підтримки прийняття рішення обраний математичний апарат теорії нечітких множин. Саме за його допомогою об'єднуються різномірні вхідні дані у діагностичне рішення по застосуванню алгоритму дій з кіберзахисту в нештатній ситуації.

В цілому удосконалення моделі системи управління інформацією і подіями безпеки підвищить швидкість реагування на нештатні кіберінциденти, що, у свою чергу, підвищить рівень захищеності об'єктів промислового Інтернету речей.

Канчуга М.К., Ковба М.В., Дуфанець І.Б.
(НАСВ імені гетьмана Петра Сагайдачного)

ПІКАПИ У ВІЙСЬКОВОМУ ЗАСТОСУВАННІ

У світі сучасної військової техніки вся увага та зацікавленість спрямовані на дорогі та високотехнологічні речі, такі як безпілотні літальні апарати, балістичні ракети, засоби кібернетичної боротьби і тому подібне. Але на полях битв двадцять першого століття скромний і недооцінений озброєний пікап непомітно витіснив ці дорогі та високотехнологічні засоби. Пікапи вже давно асоціюються з міцною універсальністю, надійністю та адаптивністю. Ці якості роблять їх не тільки популярними серед цивільного населення, але й незамінними елементами у військових операціях у всьому світі. Пікапи відіграють вирішальну роль у підвищенні ефективності та дієвості збройних сил, починаючи від транспортування особового складу з обладнанням і закінчуючи встановленням на них смертоносного озброєння.

Їх широке застосування у військовій сфері має ряд певних на те причин, зокрема, основною причиною є вартість та доступність запасних частин. Крім цього, сучасні пікапи мають досить міцну конструкцію і можуть долати більшість видів бездоріжжя. Також, більшість з них добре зарекомендували себе в зонах бойових дій, і за потреби вони фактично можуть перевозити набагато більше своєї номінальної місткості. Саме тому пікапи ідеально підходять для війн двадцять першого століття: вони легкодоступні, дешеві, економічні, прості в експлуатації і ремонті. Всі ці характеристики роблять пікап ідеальною зброєю для малих збройних формувань або недостатньо фінансованих збройних сил, які не забезпечені спеціальними бойовими машинами, не можуть дозволити собі розгалужені логістичні ланцюги і

потребують швидкого пересування, як по пересіченій місцевості, так і в міських умовах.

Найкращим прикладом їх масового використання є «війна Тойот», де нерегулярні чадські війська, використовуючи пікапи з великокаліберними кулеметами, здобули неймовірну перемогу над регулярними військами Лівії, котрі володіли значно кращим озброєнням.

В російсько-українській війні пікапи використовуються переважно через недостатню кількість легко броньованої техніки. Відомо про обладнання пікапів не тільки великокаліберними кулеметами, але і про встановлення на вантажну платформу транспортного засобу авіаційні пускові установки, які дають можливість здійснювати пуски некерованих ракет.

Бойові пікапи продовжують розвиватися та удосконалюватися відповідно до потреб сучасних воєн, які зробили легку вантажівку успішною зброєю. Адже пошук застосувань технологій, які можуть бути використані у військових цілях одночасно з цивільним і комерційним використанням — це і є майбутнє.

PhD Коваль М.О. (ВІКНУ)
Карпенко А.О. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВІ ОПЕРАЦІЇ В СФЕРІ ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО СПЕКТРУ (ЕМС)

Військові операції в сфері електромагнітного спектру (ЕМС) є однією з найважливіших складових сучасної стратегії ведення війни. Вони охоплюють широкий спектр дій, спрямованих на використання, контроль і захист ресурсів електромагнітного спектру, які є життєво важливими для ефективного функціонування військових систем. Основне завдання цих операцій полягає у створенні переваги на полі бою шляхом забезпечення власних військових формувань безперебійним доступом до електромагнітних ресурсів, одночасно порушуючи або повністю блокуючи доступ противника до них.

Сучасні війни ведуться не тільки у фізичному просторі, але й у кібер- та інформаційній площинах. Електромагнітний спектр (ЕМС) є ключовим елементом в управлінні військовими операціями на всіх рівнях: від стратегічного до тактичного. Операції в ЕМС дозволяють керувати зброєю, підтримувати зв'язок між підрозділами, забезпечувати розвідку, координувати дії військ і навіть впливати на психологічний стан ворога через інформаційні атаки. Основні напрями військових операцій в ЕМС:

- **Радіоелектронна боротьба (РЕБ).** РЕБ займає центральне місце в операціях в ЕМС, оскільки спрямована на приглушення або порушення

функціонування систем противника, які використовують електромагнітні хвилі, такі як радары, радіозв'язок, навігаційні системи та безпілотні апарати.

- **Засоби зв'язку та комунікації**. Безперебійний і надійний зв'язок між підрозділами є критично важливим елементом успішних військових операцій.

- **Радіолокаційні та розвідувальні системи**. Використання радіолокаційних систем дозволяє військовим силам виявляти, відстежувати та ідентифікувати об'єкти на великій відстані. Радари і супутники є важливими інструментами для ведення розвідки в реальному часі, що дозволяє швидко реагувати на загрози і планувати дії на основі актуальної інформації. Такі системи також допомагають у навігації, визначенні цілей для точних ударів і контролі повітряного простору.

Операції в електромагнітному спектрі є ключовим елементом сучасної військової стратегії. Вони забезпечують надійний зв'язок, ефективно управління військами та захист критичних систем від впливу ворога.

Використання ЕМС вимагає координації різних технічних засобів і підрозділів, оскільки сучасні бойові дії ведуться у багатовимірному просторі, де швидкість передачі та обробки інформації є вирішальним фактором.

Контроль над спектром є не тільки питанням технологічної переваги, але й визначальним фактором успіху в бойових діях майбутнього. Володіння здатністю глушити, перехоплювати або викривати електронні сигнали противника надає величезні переваги. Водночас важливо мати надійні механізми захисту власних систем, оскільки втрата контролю над електромагнітним спектром може призвести до катастрофічних наслідків для військових операцій.

Кравченко І.О. (ФРЕКС КНУ)

АДАПТИВНІ СТЕГANOГРАФІЧНІ СИСТЕМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ КІБЕРЗАГРОЗ

Адаптивні стеганографічні системи, які використовують методи машинного навчання, застосовують для підвищення рівня інформаційної безпеки в умовах сучасних кіберзагроз. Мета таких систем, полягає у створенні алгоритмів, які можуть динамічно змінювати стратегії приховування даних, враховуючи тип загрози, характеристики середовища та параметри вхідної інформації. Використання адаптивних стеганографічних підходів дає змогу самостійно підлаштовуватися під контекст і мінімізувати ризики виявлення прихованих даних.

Основні технічні засоби, які забезпечують захист інформації, включають згорткові нейронні мережі (CNN). Такі мережі застосовуються для визначення оптимальних точок приховування даних у зображеннях, що робить їх менш очевидними і забезпечує захищеність від несанкціонованого доступу [1].

Ще одним важливим інструментом є автоенкодери, які можуть стискати дані та інтегрувати їх у медіафайли так, щоб зміни залишались непомітними для людського ока та більшості детекторів. Застосування автоенкодерів у стеганографії дає змогу забезпечити мінімальне спотворення вихідного зображення або сигналу, знижуючи шанси на успішний стеганаліз [2]. Підвищити ефективність адаптивних стеганографічних систем можуть генеративно - змагальні мережі (GAN). GAN здатні створювати «шум», схожий на природний, який забезпечить додатковий рівень захисту, оскільки при аналізі зображення стеганографічні артефакти виглядають як звичайні коливання кольору або текстури. Це в свою чергу зменшить вразливість системи до атак на основі спектрального аналізу або статистичних методів виявлення [3].

Для подальшого підвищення стійкості адаптивних стеганографічних систем до виявлення кіберзагроз, варто застосовувати комбіновані підходи, що поєднують згорткові мережі та рекурентні нейронні мережі (RNN). RNN дозволяють зберігати історію послідовних змін даних та виявляти шаблони для детектування аномалій у зображеннях, сигналах або відео. Поєднання CNN та RNN дає змогу створювати багаторівневої системи, які ефективно блокують спроби зломисників вилучити приховані дані, особливо в умовах динамічних загроз або швидких змін в інформаційному середовищі.

Сучасні адаптивні стеганографічні системи знайшли широке застосування. У фінансовому секторі для захисту електронних транзакцій, мінімізуючи ризики витоку конфіденційної інформації. В оборонній промисловості GAN здатні динамічно змінювати параметри для приховування інформації, щоб відповідати рівню кіберзагроз. Таким чином системи стають ще більш надійними для зберігання та передачі стратегічно важливих даних [4].

Використання методів машинного навчання та їх інтеграція у стеганографію відкриває нові можливості для створення гнучких і стійких систем, які здатні ефективно реагувати на сучасні виклики кібербезпеки. Ця обставина дозволяє в рамках традиційно існуючих інформаційних потоків або інформаційного середовища вирішувати деякі важливі задачі захисту інформації ряду прикладних галузей.

к.пед.н. Кравченко О.І. (ВІКНУ)

ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ БЕЗДРОТОВИХ СЕНСОРНИХ МЕРЕЖ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ, ПРИ ФУНКЦІОНУВАННЯ В УМОВАХ ЗАВАДОВОЇ ОБСТАНОВКИ ТА КІБЕРВПЛИВУ

Для реалізації важливого напрямку воєнної політики при побудові системи військового управління у Збройних Силах України, доцільно максимально використати функції інформаційних систем, що надають доступ до інформації в будь-який час незалежно від місцезнаходження користувача. Для стійкого обміну інформацією, своєчасної передачі наказів, розпоряджень

та безперебійного управління військовими підрозділами доцільно застосовувати бездротову сенсорну мережу (БСМ).

Актуальним є питання безпеки і конфіденційності даних у БСМ. Оскільки БСМ часто розгортаються в неконтрольованих або незахищених фізичних умовах, зловмисники можуть з великою ймовірністю завдавати атаки, які були неможливими у проводових типах мереж. Виникає загроза не тільки знищення конфіденційності даних і компонентів мережі, але й пошкодження загальної безпеки в цілому. Розглянемо можливі заходи для захисту сенсорної мережі військового призначення від зовнішніх факторів.

Для захисту інформації, що передається, існує ефективний спосіб протидії зовнішнім факторам у бездротовій сенсорній мережі датчиків розвідувального призначення - використання шифрування даних (наприклад AES). Удосконалення наявних алгоритмів безпеки на мережевому рівні може допомогти уникнути підміни даних маршрутизації та забезпечити додаткову цілісність даних, тим самим успішно протидіяти атакам типу Black Hole і Selective Forwarding.

Доцільним є використання потенціалу штучного інтелекту (ШІ) для організації кіберзахисту. Враховуючи високу швидкість, для проведення будь-якої кібер-операції, очевидно, що тільки механізми ШІ здатен ефективно реагувати на початкових стадіях серйозних кібер-атак та може впоратися із недоліками традиційних інструментів кібербезпеки. Крім можливостей ШІ також треба використовувати традиційні інструменти кібербезпеки такі як системи систем виявлення вторгнень (Intrusion Detection System, IDS), система запобігання вторгнень (Intrusion Prevention System, IPS), система захисту кінцевих точок (Endpoint Detection and Response, EDR), система управління інформацією і подіями безпеки (Security Information and Event Management, SIEM). Вагомим засобом для захисту даних є застосування механізмів автентифікації для підтвердження ідентичності пристроїв у мережі. При побудові мережі датчиків автентифікація даних дозволяє одержувачу перевірити, чи дані відправлені заявленим відправником. У разі двостороннього зв'язку автентифікація даних може бути досягнута за допомогою суто симетричного механізму: відправник та одержувач спільно використовують секретний ключ для обчислення коду автентифікації повідомлення всіх переданих даних.

Використання у методах шифрування нових підходів разом з покращенням наявних алгоритмів безпеки на мережевому рівні дасть змогу уникнути підміни даних та забезпечити їх захищеність від несанкціонованого доступу. Тому в більшості випадків забезпечить надійний обмін інформацією в режимі реального часу.

TOPIC: FUTURE THREATS AND CHALLENGES FOR BLOCKCHAIN TECHNOLOGIES

Today, blockchain is not just a technology, but the heart of many processes: from financial transactions to data management and the development of decentralised financial platforms (DeFi). However, the rapid pace of development conceals new risks that call into question the security, stability and even privacy of this technology. Scalability, power consumption, quantum computing attacks and regulatory pressure are all creating significant challenges that could affect the future of blockchain.

New types of attacks are on the horizon. Imagine that with the advent of powerful quantum computers, current cryptographic standards such as SHA-256 and ECDSA, which guarantee the security of our transactions, may be rendered powerless. To counteract this, new, so-called post-quantum, cryptographic protocols need to be developed now to ensure the blockchain's resilience in the new era of computing. Quantum computers pose a significant threat to current cryptographic standards like SHA-256 and ECDSA. Preparing post-quantum cryptographic solutions is not just an option; it's a priority to ensure blockchain's viability in the quantum era.

Another problem is multi-chain blockchain systems and cross-chain bridges. Today, cross-chain transactions are becoming commonplace, but each such transaction is a new risk. Insufficiently reliable security mechanisms can become a 'loophole' for attackers. Therefore, the development of universal standards for the security of such transactions is becoming a priority. As multi-chain systems and cross-chain bridges grow, they attract increasingly sophisticated attacks. Security mechanisms must evolve to counteract vulnerabilities associated with cross-chain interoperability.

DeFi, with its rapidly growing popularity, is also under threat. Attacks on liquidity and manipulation of the Maximal Extractable Value (MEV) are harmful to both systems and users. Due to the complexity of DeFi products, tools are needed to automatically monitor and protect assets and effectively counter new types of attacks. Decentralized Finance (DeFi) is a highly complex ecosystem that faces unique liquidity and security risks. Automated tools for monitoring and managing DeFi assets will be essential to combat evolving threats.

And that's not all. Regulatory pressure is becoming more pronounced - governments are increasingly looking at cryptocurrencies, demanding transparency, mandatory user identification (KYC) and transaction control. But there is a conflict here: the ideas of decentralisation and anonymity that were the basis of the blockchain are in conflict with the new requirements. The community has to find a 'golden mean' that preserves the principles of privacy but allows it to meet regulatory standards. Increased regulatory scrutiny is creating a tension between the transparency that regulators demand and the privacy principles blockchain promises. Striking a balance will be key to blockchain's future.

What are the main threats blockchain will face in the future?

Quantum threat: Quantum computers can ‘crack’ today's cryptographic algorithms, so the transition to post-quantum protocols is becoming a priority.

Attacks on multi-chain systems: multi-chain solutions attract attackers because it is more difficult to secure inter-chain transactions.

DeFi and liquidity attacks: the complexity of decentralised finance increases liquidity risks, as well as attacks on flash loans and smart contracts.

Regulatory challenges: Increased government scrutiny creates new requirements for confidentiality, transparency and KYC.

Oracle attacks: the growing dependence of smart contracts on external data makes oracles a weak point in the system. Oracles, as intermediaries between smart contracts and external data, represent a notable vulnerability in blockchain systems. Standardized security measures for oracles are critical for maintaining trust and functionality in decentralized applications.

Threats to privacy: methods such as dusting attacks put users' anonymity at risk. Scaling and energy consumption: as the number of transactions increases, the performance requirements of networks increase.

Artificial intelligence as an attack tool: Attackers can use AI to automate attacks, which creates new security challenges.

For blockchain to maintain its position, it is necessary to implement post-quantum cryptography, strengthen the protection of inter-chain solutions, develop standards for oracles, and prepare to counter AI attacks. Research is also needed to combine regulatory requirements with the principles of decentralisation and privacy. Flexible security mechanisms that can adapt to rapid changes will help blockchain technologies maintain stability and meet the challenges of the times.

Кулько А.А. (КНУ)

д.т.н., професор Толюпа С.В. (КНУ)

ПОБУДОВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ ВТОРГНЕННЯМ

На сьогодні системи виявлення вторгнень і атак зазвичай являють собою програмні або апаратно-програмні рішення, які автоматизують процес контролю подій, що відбуваються в інформаційній системі або мережі, а також самостійно аналізують ці події в пошуках ознак проблем безпеки. Оскільки кількість різних типів і способів організації несанкціонованих проникнень в чужі мережі за останні роки значно збільшилася, системи виявлення атак стали необхідним компонентом інфраструктури безпеки більшості організацій.

Виявлення вторгнень є областю активних досліджень вже кілька десятиліть. Існує велика кількість різних методів і підходів для виявлення віддалених мережних атак. Для захисту інформаційної системи використовуються такі найпоширеніші засоби і методи: політика безпеки корпоративної мережі; міжмережеві екрани; захист на рівні маршрутизаторів; мережевий аудит; системи виявлення вторгнень; регламент реагування на виявлені атаки і т.п. (рис. 1).

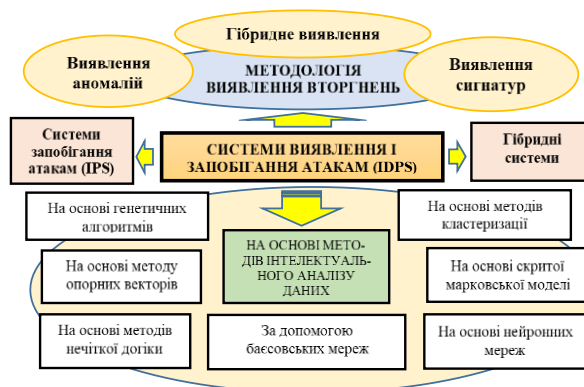

Рис. 1. Класифікаційні ознаки систем виявлення і запобігання атак

Найбільш ефективним способом запобігання несанкціонованому використанню інформаційних систем і мережевих ресурсів є підтримка багаторівневого захисту, коли спільно використовуються міжмережеві екрани, системи виявлення вторгнень, системи аудиту, політика безпеки і інші засоби захисту.

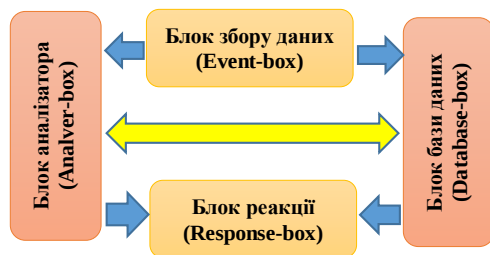

Рис. 2. Загальна структура системи виявлення вторгнень

Найбільш загальна структура системи виявлення вторгнень, розроблена групою дослідників CIDF (Common Intrusion Detection Framework), представлена на рис. 2.

Блок збору даних (сенсор, Event-box) - аналізує дані для обробки та прийняття рішення аналізатором. У даних можуть міститися імена

контрольованих параметрів, їх особливості та значення. Сенсор може виконувати перетворення даних для перетворення в необхідний формат або для скорочення обсягу даних, що передаються.

Блок аналізатора (Analyzer-box) - приймає рішення про наявність або відсутність ознак атаки або аномалії на підставі даних від сенсорів. В рамках аналізу даних блок може виконувати функції фільтрації, нормалізації, перетворення і кореляції даних. При виявленні атаки блок аналізатора може додати до вихідних даних опис виявленої атаки. Блок аналізатора може мати багаторівневу систему.

Блок бази даних (сховище даних, Database-box) - містить множини вирішальних правил і семантичний опис атак, а також накопичувальну інформацію від сенсорів. Дані можуть перебувати в текстових файлах, базі даних, і т.д.

Блок реакції (Response-box) - інформує адміністратора про зафіксовану атаку, а в випадку системи запобігання вторгнень формує активну реакцію. Системи запобігання вторгнень відстежують активність в режимі реального часу і швидко реалізують дії щодо запобігання атак. Можливі заходи - блокування потоків трафіку в мережі, скидання з'єднань, видача сигналів оператору. Також системи запобігання вторгнень можуть виконувати

дефрагментацію пакетів, упорядкування пакетів TCP для захисту від пакетів з зміненими номерами послідовності і підтвердження.

Системи виявлення мережових атак збирають інформацію з пакетів мережевого трафіку, системних журналів і показників функціонування системи. Традиційні системи виявлення мережових атак будуються на сигнатурному підході: за допомогою набору правил або сигнатур, що формуються експертами і розміщені в базу вирішальних правил, описуються всі можливі сценарії і особливості атак. У цього підходу існує безліч відомих недоліків. За допомогою аналізу сигнатур неможливо виявити нові види атак, тому що база вирішальних правил не містить інформації про відповідну атаку. Процес аналізу сигнатур для розподілених атак є вкрай складним завданням.

Перераховані проблеми підходу пошуку сигнатур змушують фахівців шукати альтернативні шляхи для організації захисту від мережових атак. Одним з популярних напрямків досліджень є застосування різних методів інтелектуального аналізу даних в системах виявлення мережових атак.

Методи інтелектуального аналізу даних (інтелектуальний аналіз даних, глибинний аналіз даних) - сукупність методів виявлення в даних раніше невідомих, нетривіальних, практично корисних і доступних інтерпретації знань, необхідних для прийняття рішень в різних сферах людської діяльності. В основі даних методів лежить припущення, що вся легітимна активність в системі може бути представлена у вигляді математичної моделі. Застосовувані для виявлення мережових атак методи інтелектуального аналізу даних переслідують одну з наступних цілей: виявлення порушень; виявлення аномалій.

Звичайно протидіяти вторгненням і атакам основуючись тільки на одному з методів інтелектуального аналізу даних малоефективно, тому необхідно підійти до цього питання комплексно і побудувати інтелектуальну систему протидії вторгненням. При побудові такої інтелектуальної (експертної) системи пропонується вибрати нечітку модель. Це пов'язано з тим, що значна частина інформації про причини і джерела атак може бути отримана тільки експертним шляхом або у вигляді евристичних описів процесів.

Проведене імітаційне моделювання та застосування інтелектуальної системи підтвердило правильність вибору множини методів інтелектуального аналізу даних. Так метод опорних векторів дозволив ідентифікувати більшість атак з результатом 98-100%. Метод головних компонент скоротив обсяг інформації, необхідної для класифікації мережових пакетів, і підвищив швидкість формування модулів виявлення, але виявив проблему перенавчання. Методи кластеризації дозволили сформувати безліч модулів виявлення, виділивши типові фрагменти атак в окремі модулі виявлення і розбивши комплексні атаки на окремі модулі. Застосування нечіткої логіки підвищило результати роботи системи і дозволило класифікувати вектори, що мають різні мітки в навчальній вибірці.

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В СФЕРІ ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО СПЕКТРУ (ЕМС)

Військові операції в сфері електромагнітного спектру (ЕМС) стикаються з низкою викликів та відкривають нові перспективи в умовах стрімкого технологічного розвитку. ЕМС відіграє ключову роль у забезпеченні військової переваги на сучасному полі бою, тому контроль і захист цього ресурсу є стратегічним завданням. Однак розвиток технологій і збільшення залежності від електронних систем створюють, як нові можливості, так і загрози. Нижче розглянемо основні виклики та перспективи у цій сфері.

Викликами в сфері ЕМС є:

- **Швидкий розвиток технологій.** Технології, що використовують електромагнітний спектр, розвиваються надзвичайно швидкими темпами. Цифровізація, автоматизація, та штучний інтелект є значними викликами для традиційних методів управління ЕМС.
- **Зростаюча залежність від електромагнітних систем.** Сучасні військові операції залежать від систем управління та зв'язку, що використовують ЕМС, включаючи супутникові системи, дрони, системи наведення зброї, розвідку тощо. Втрата контролю над електромагнітним спектром або порушення його роботи може спричинити серйозні наслідки для виконання бойових завдань.
- **Загроза кібератак.** Кібервійни стають все більш поширеними, і їхня комбінація з операціями в ЕМС значно ускладнює захист електромагнітного середовища.

В той же можемо виокремити перспективи розвитку операцій в ЕМС:

- **Штучний інтелект і автономні системи.** ШІ може аналізувати великі обсяги даних у режимі реального часу, виявляти аномалії у спектрі та автоматично реагувати на загрози. У майбутньому, автономні системи, оснащені штучним інтелектом, зможуть вести більш ефективні операції з придушення ворожих сигналів або забезпечення захисту власних засобів.
- **Розвиток нових засобів радіоелектронної боротьби.** Використання надвисокочастотних технологій дозволить військовим контролювати більші частини спектра, одночасно створюючи локальні зони перешкод для противника. Також перспективним є застосування технологій штучних перешкод для введення в оману противника.
- **Інтеграція кібербезпеки з операціями в ЕМС.** Зусилля з захисту спектра будуть включати не тільки традиційні засоби РЕБ, але й нові методи боротьби з кібератаками на системи управління, комунікації та розвідки. Це дозволить значно знизити ризики зламу та втручання у військові операції через мережеві атаки.

Таким чином виклики в сфері електромагнітного спектру зростають через швидкий розвиток технологій і збільшення залежності від електронних систем. Однак, нові технології, такі як штучний інтелект, квантові обчислення

та кібербезпека, відкривають значні перспективи для оптимізації та підвищення ефективності військових операцій в ЕМС. Держави, які інвестують у дослідження і розвиток цих напрямків, отримають суттєві переваги на полі бою в майбутньому.

**к.т.н., с.н.с. Охрамович М.М. (ВІКНУ)
Софієнко І.І. (ІСЗІ НТУУ «КПІ»)**

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В КІБЕРНЕТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

Актуальність. Аналіз надзвичайних ситуацій терористичного характеру, що сталися за останні десятиліття в різних країнах світу, показує, що тероризм на порозі ХХІ століття став реальною загрозою для суспільства і держави й здатний в своїх злочинних намірах застосовувати новітні науково-технічні досягнення, а можливі наслідки терористичних актів можуть мати характер великомасштабних катастроф, тому в силу специфіки актів терору, їх крайній суспільній небезпеці і жорстокості, антисоціальності і антигуманності, надзвичайні ситуації терористичного характеру, перш за все, на об'єктах критичної інфраструктури (ОКІ), повинні бути виділені в окремий вид надзвичайних ситуацій.

Висока складність об'єктів та систем критичної інфраструктури, сучасних методів атак та захисту, потребують створення нових методів побудови відповідних систем управління та безпеки. Дослідники даної сфери, запропонували методологію синтезу моделей інтелектуальних систем управління та безпеки об'єктів критичної інфраструктури, яка ґрунтується на принципово новому підході до побудови таких систем. В основу методології покладено принцип синергізму. Інтелектуалізація моделей та синергетичні ефекти, що виникають при їх синтезі дозволяють отримувати нові емерджентні властивості систем управління та безпеки об'єктів критичної інфраструктури. Зокрема на основі одержаних моделей відкрито ефект побудови *N*-контурних інтелектуальних систем управління та безпеки з наперед заданими показниками стійкості до загроз визначеного (квантового) або прогнозованого (постквантового) типу, залежно від приналежності об'єктів критичної інфраструктури. Інтелектуальний підхід на основі синтезу моделей інтелектуальних систем управління та безпеки об'єктів критичної інфраструктури, принципово різних за своїми властивостями забезпечується безперервність виконання основних функцій інтелектуальними системами управління об'єктів критичної інфраструктури при одночасному гарантованому (заданому) рівні захищеності таких систем.

Створення дієвої системи захисту об'єктів критичної інфраструктури України є актуальним завданням, яке має вирішуватись в рамках загального реформування сектору безпеки та оборони із врахуванням всього існуючого спектру загроз та забезпечення взаємопов'язаності різних систем, що неможливо без застосування науково обґрунтованих методологій.

Згідно Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури, основною метою державного управління у цій сфері повинно бути визначення основних напрямів, механізмів і строків комплексного правового врегулювання питання захисту критичної інфраструктури на шляху до створення національної системи захисту критичної інфраструктури. Дана діяльність спрямована на забезпечення стійкості критичної інфраструктури до усіх можливих загроз, включаючи загрози природного і техногенного характеру, і тих, що спричинені протиправними діями тощо.

Безумовно, щоб для досягнення мети Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури необхідно слідувати наступним принципам: суб'єкти державної системи захисту критичної інфраструктури мають безперешкодно та оперативно взаємодіяти між собою; рівень власних спроможностей громадян, суб'єктів господарювання, установ та організацій, що є вразливими до припинення або погіршення функціонування критичної інфраструктури необхідно суттєво підвищити; будівництво та експлуатація об'єктів критичної інфраструктури має відбуватись з дотриманням інженерно-технічних, організаційних, експлуатаційних вимог тощо, у різних режимах функціонування критичної інфраструктури; необхідно забезпечити обмін інформацією між суб'єктами державної системи захисту критичної інфраструктури про загрози критичній інфраструктурі; здійснення державно-приватного партнерства у сфері захисту критичної інфраструктури має бути обов'язковим; потрібно сприяти міжнародному співробітництву у сфері захисту критичної інфраструктури з урахуванням глобальних та регіональних безпекових процесів; необхідно розроблювати та удосконалювати законодавство у сфері захисту критичної інфраструктури, враховуючи норми та стандарти НАТО.

Висновки: Врегулювання наявних проблем у галузі забезпечення захисту КІ потребує тільки комплексного вдосконалення правової основи діяльності органів державної влади, суб'єктів господарювання та суспільства загалом. Разом з тим, їх вирішення практично неможливе без створення організаційно-інституційної структури функціонування державної системи управління безпекою критичної інфраструктури, а також без визначення відповідальності, завдань та повноважень зацікавлених суб'єктів державної системи захисту критичної інфраструктури. Зокрема, вдосконалення правової основи захисту об'єктів критичної інфраструктури потребує визначення базових принципів її функціонування, запровадження єдиних підходів до управління елементами системи на державному, місцевому та корпоративному рівнях, визначення засад взаємодії залучених державних органів та приватного сектору, суспільства та громадян, а також формування єдиної методологічно-термінологічної бази усіма суб'єктами державної системи захисту критичної інфраструктури.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМНІ ЗАДАЧІ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Управління науково-організаційною діяльністю в Збройних Силах України стикається з низкою суттєвих проблем, які ускладнюють ефективну реалізацію наукових розробок та їх впровадження в практичну діяльність армії. Однією з основних проблем є недостатня інтеграція науки та військової практики. Наукові розробки, навіть якщо вони є високотехнологічними та перспективними, не завжди швидко знаходять своє застосування на бойовому полі. Причиною цього є відсутність ефективної координації між науковими установами, оборонною промисловістю та безпосередньо військовими підрозділами. Це призводить до того, що новітні технології можуть залишатися в обмеженому доступі для військових через бюрократичні перешкоди чи неузгодженість інтересів різних структур.

Ще однією важливою проблемою є обмежене фінансування науково-дослідної діяльності. Відсутність достатніх бюджетних коштів на розвиток наукового потенціалу ЗСУ ускладнює модернізацію матеріально-технічної бази науково-дослідних установ, що, в свою чергу, обмежує можливості для проведення високотехнологічних досліджень та розробок. Це також негативно впливає на можливість швидкого впровадження нових технологій у бойову практику. Для вирішення цієї проблеми необхідно визначити чіткі пріоритети для фінансування науково-технічних досліджень та залучити додаткові ресурси через міжнародні гранти, співпрацю з приватним сектором або оборонними підприємствами.

Також варто зазначити, що наявні проблеми в підготовці кадрів для науково-дослідної роботи в ЗСУ. На сьогодні система підготовки спеціалістів в галузі військової науки та техніки не зовсім відповідає вимогам сучасної військової науки, що потребує висококваліфікованих кадрів, здатних працювати з новітніми технологіями. Враховуючи швидкий розвиток науково-технічного прогресу, потрібно створити більш ефективну систему безперервного навчання та підвищення кваліфікації для військових науковців, інженерів і техніків, що дозволить їм не лише впроваджувати новітні розробки, а й оперативно адаптувати нові технології до реальних бойових умов.

Крім того, важливим аспектом є відсутність чіткої стратегії розвитку військової науки в Україні. Без визначення довгострокових пріоритетів та напрямків наукових досліджень та розробок важко говорити про досягнення конкретних результатів у підвищенні обороноздатності країни. Збройні Сили потребують стратегії, яка б визначала не тільки пріоритетні технологічні напрямки, але й конкретні шляхи їх впровадження в армію, а також механізми співпраці з іншими державами, що дозволяють інтегрувати кращі міжнародні практики в українську оборонну науку.

КОНВЕРГЕНЦІЯ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ І РОЗУМНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

У сучасному цифровому світі, де інформаційні технології знаходяться на передовій розвитку, питання кібербезпеки стають більш актуальними та значущими. Важливим завданням для корпоративних структур є розробка стратегії інформаційної безпеки, яка б забезпечувала гнучкість в умовах економічної, соціальної та політичної динаміки, а також сприяла б ухваленню ефективних рішень на основі адаптивного управління.

Розумна інфраструктура – це інтеграція передових технологій, аналізу даних та взаємодії з різними компонентами фізичної інфраструктури з метою поліпшення продуктивності, стійкості та надійності її роботи. Ця концепція виходить за межі традиційних окремих розумних будівель та комплексує з широкомасштабними інфраструктурними системами, такі як транспортні мережі, комунальні послуги, зв'язок та ін.

Розумну інфраструктуру у контексті концепції Industry 4.0 можна описати як систему, яка поєднує фізичні та цифрові компоненти для інтегрованого керування всіма її елементами. Вона використовує різноманітні технологічні інструменти для збору та аналізу даних з метою досягнення цілей ефективності, стійкості, продуктивності та безпеки.

Розумна інфраструктура може складатись з розумних об'єктів, які мають певний набір характеристик. Розумний об'єкт складається з компонентів, таких як датчики/приводи, пам'ять, засіб зв'язку, джерело живлення та блок обробки.

Основа розумної мережевої структури лежить у розвитку технологій Інтернету речей, що продовжують прогресувати з кожним днем. Проте, незважаючи на цей швидкий розвиток, проблема безпеки залишається актуальною. Виробники зазвичай вкладають більше зусиль у розширення функціоналу та привернення нових користувачів, ніж у забезпечення безпеки. Це приводить до безлічі кібератак.

Аналіз загроз безпеці в мережевих і розумних інфраструктурах можна представити у вигляді ієрархії. Основні об'єкти та мережі, які їх з'єднують, об'єднані в багаторівневу модель. Рівень 1 розглядає загрози для інтелектуальних датчиків виконавчих механізмів та їх ліній зв'язку з вузлами концентратора. Цю частину часто називають «останньою милею», і вона вважається найбільш вразливою для атак через фізичну доступність пристроїв. Рівень 2 стосується вразливостей ліній зв'язку від інтелектуальних пристроїв через вузли концентратора до центрів обробки даних та інтерфейсів до веб-додатків. Рівень 3 стосується веб-додатків і додаткових послуг, які використовують зібрані дані датчиків.

На рис. 1 показана багаторівнева архітектура Інтернету речей, що складається з чотирьох рівнів, а також можливостей управління та безпеки,

які пов'язані з цими рівнями: Рівень застосунку, Рівень підтримки сервісів і програм, Мережевий рівень

Рівень пристроїв (NFV: мережева віртуалізація функцій, SDN: програмно-визначена мережа, PAN: персональна мережа, LAN: локальна мережа).

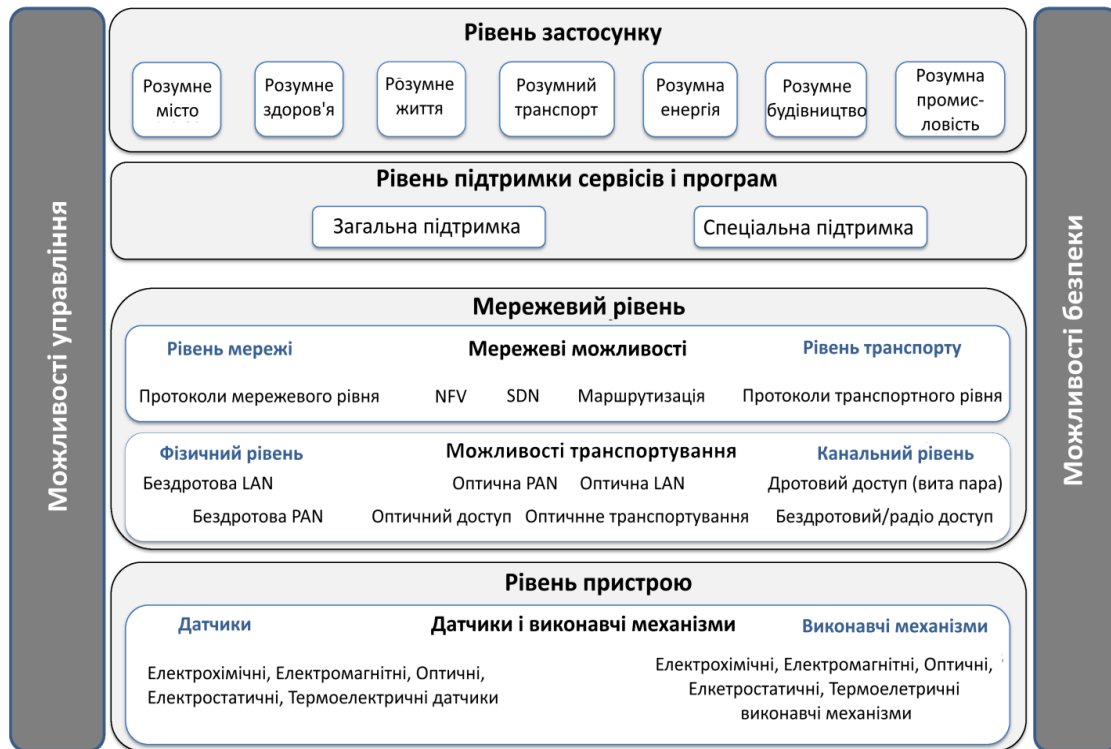

Рисунок 1. Багаторівнева архітектура Інтернету речей

Масове розгортання пристроїв Інтернету речей (IoT) у різних доменах збільшило загрози безпеці пристроїв і систем Інтернету речей і створило вразливість Інтернету. У зв'язку з цим виникла об'єктивна необхідність в комплексній стратегії захисту IoT пристроїв та систем.

к.т.н., доцент Штаненко С.С. (ВІТІ)

ПОБУДОВА СИСТЕМ ВИЯВЛЕННЯ КІБЕРАТАК НА ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ОБ'ЄКТИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Вступ. В умовах триваючої збройної агресії російської федерації проти України безпека людини, суспільства і держави суттєво залежать від надійного функціонування об'єктів критичної інфраструктури. Окрім фізичних впливів на такі об'єкти летальною зброєю російська федерація не полишає спроб разом зі своїми сателітами впливати нелетальними засобами – кіберзброєю на системи управління об'єктів критичної інфраструктури через кіберпростір та з кіберпростору. Враховуючи транскордонність кіберпростору та високий рівень інформатизації об'єктів критичної інфраструктури як в Україні, так і у світі, наприклад, об'єктів ядерної енергетики та об'єктів

водопостачання, систем управління військами та зброєю тощо, ризики масштабуються не тільки на національний безпековий вимір, а й становлять загрозу для людства на глобальному рівні на досягну перспективу. Ситуація ускладнюється тим, що об'єкти критичної інфраструктури які функціонують в єдиному інформаційному просторі й підтримують широкий спектр сучасних інформаційних технологій, всупереч на колосальні зусилля задля протидії стороннім втручанням з кіберпростору та через кіберпростір й надалі залишаються вразливими до загроз нового типу. Кібербезпека являє собою стратегічну комплексну проблему будь-якої держави, яка передусім стосується економіки країни, особливо електронної промисловості, в тому числі питань розвитку інфраструктури електронних комунікацій, технологій кіберзахисту державних інформаційних ресурсів, об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, визначення заходів щодо боротьби з кіберзлочинністю та кібертероризмом тощо.

Виклад матеріалу. Системи виявлення мережових вторгнень і виявлення ознак кібератак на інформаційні системи вже давно застосовуються як один з необхідних рубежів оборони інформаційних систем. Розробниками систем захисту інформації та консультантами в цій галузі активно застосовуються такі поняття, як захист по периметру, стаціонарний і динамічний захист, стали з'являтися власні терміни, наприклад, проактивні засоби захисту.

На сьогодні системи виявлення вторгнень і кібератак зазвичай являють собою програмні або апаратно-програмні рішення, які автоматизують процес контролю подій, що відбуваються в інформаційній системі або мережі, а також самостійно аналізують ці події в пошуках ознак проблем кібербезпеки. Оскільки кількість різних типів і способів організації несанкціонованих проникнень в чужі мережі за останні роки значно збільшилася, системи виявлення кібератак (СВКБА) стали необхідним компонентом інфраструктури безпеки більшості організацій.

Системи виявлення атак, як і більшість сучасних програмних продуктів, повинні задовольняти ряду вимог. Це і сучасні технології розробки і орієнтування на особливості сучасних інформаційних мереж і сумісність з іншими програмами. Щоб зрозуміти, як правильно використовувати СВКБА, потрібно чітко представляти, як вони працюють і які їх вразливі місця.

Кібернетичні атаки на інформаційну систему реалізуються головним чином за рахунок даних кібератак: аналіз мережевого трафіку, сканування мережі, загроза виявлення пароля, підміна довіреного об'єкту мережі і передача по каналах зв'язку повідомлень від його імені з привласненням його прав доступу, нав'язування помилкового маршруту мережі, несанкціоноване введення об'єкту мережі, відмова в обслуговуванні, видалений запуск додатків. Ці загрози можуть проявлятися у вигляді як навмисних, так і ненавмисних помилок, збоїв і відмов техніки і програмного забезпечення, шкідливого впливу зі сторони злочинних структур і кримінальних елементів.

Отже, засоби виявлення кібернетичних атак забезпечують одержання даних з мережі про зловмисну активність в зрозумілу інформацію, яка може

бути використаний для усунення підтверджених порушень безпеки і забезпечення відповідності нормативним документам. Набір зручних у використуванні апаратних засобів віддзеркалення загроз дозволяє адміністраторам централізований знаходити, визначати пріоритетність і відображати загрози за допомогою вже упроваджених в інфраструктуру мережних пристроїв і пристроїв захисту.

Висновки. Аналізуючи дані положення про здійснення кібернетичних атак, можна дійти висновку, що розглянуті вище можливості захисту даних не будуть у повній мірі ефективні якщо їх не використовувати у єдиному комплексі.

Засоби виявлення кібернетичних атак забезпечують одержання даних з мережі про зловмисну активність в зрозумілу інформацію, яка може бути використаний для усунення підтверджених порушень безпеки і забезпечення відповідності нормативним документам. Набір зручних у використуванні апаратних засобів віддзеркалення загроз дозволяє адміністраторам централізований знаходити, визначати пріоритетність і відображати загрози за допомогою вже упроваджених в інфраструктуру мережних пристроїв і пристроїв захисту, а також використовуючи технології штучного інтелекту.

СЕКЦІЯ 2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Абражевич М.М. (ВІКНУ)

ТЕРМІНОТВОРЕННЯ У ВІЙСЬКОВІЙ ЛЕКСИЦІ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ

Термінотворення у військовій сфері є критично важливим аспектом, оскільки забезпечує однозначність і точність у спілкуванні між різними структурами. У сучасному військовому середовищі, яке постійно змінюється, наявність чітких термінів дозволяє швидко ідентифікувати загрози, виконувати завдання та реалізовувати стратегії. Гібридна війна передбачає використання різноманітних методів ведення бойових дій. Це вимагає від військових фахівців адаптації мовних засобів для забезпечення ефективної комунікації та координації дій.

Військові конфлікти швидко еволюціонують і видозмінюються. Наприклад, розвиток безпілотних літальних апаратів (БПЛА) та кіберзагроз вимагає нових термінів, що описують ці технології.

Гібридна війна також вимагає тісної співпраці між військовими та цивільними структурами. В умовах глобалізації військова термінологія повинна відповідати міжнародним стандартам. Наприклад, терміни «гібридна загроза» або «асиметричний конфлікт» повинні бути узгоджені з міжнародною терміносистемою для забезпечення чіткої комунікації між країнами-учасницями операцій.

Для ефективного термінотворення пропонуємо кілька рішень:

Створення комісій з термінотворення. Важливо залучити фахівців з різних галузей — військових, лінгвістів, соціологів — для розробки нової термінології. Це дозволить створити адекватну терміносистему, що відповідає сучасним викликам.

Використання сучасних технологій. Розробка програмного забезпечення для автоматичного генерування термінів і перевірки їх відповідності вже існуючим. Це може включати бази даних термінів, які постійно оновлюються в реальному часі, щоб відповідати змінам у військовій лексиці.

Навчання та підготовка кадрів. Підвищення кваліфікації військових і цивільних фахівців у термінотворенні та актуалізації термінів у контексті гібридної війни є важливим елементом. Це може здійснюватися через тренінги, семінари та курси.

Міжнародна співпраця. Обмін досвідом з країнами, що мають подібний досвід у термінотворенні в умовах гібридних загроз, може бути корисним для формування єдиної терміносистеми, що дозволить зменшити непорозуміння між військовими структурами різних країн.

Адаптація військової лексики в умовах гібридної війни є необхідністю, оскільки зміни у веденні бойових дій вимагають швидкої реакції та чіткого

визначення термінів. Міждисциплінарний підхід до термінотворення, що включає співпрацю між військовими, лінгвістами та соціологами, є ключем до ефективної комунікації в сучасних військових конфліктах. Це дозволить забезпечити узгодженість термінів і знизити ризик непорозумінь під час виконання операцій.

к.т.н. Бабіч О. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕЗОНАНСІВ У ЗАРУБІЖНИХ ЗМІ ЩОДО ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Проведення власного курсу інформаційної політики під час війни, за умов інтенсивної зустрічної пропаганди противника, вимагає обізнаності щодо подання інформаційної ситуації стосовно власної країни зарубіжними засобами масової інформації (ЗМІ). Особливої уваги заслуговує представлення стану справ та інформованість про нього на територіях, захоплених противником. Для відповіді на ці запитання проведено аналіз новин ЗМІ різних країн та основних геополітичних та регіональних об'єднань з метою представлення інформаційної присутності найбільш резонансних подій на тему війни в Україні, як в цілому, так і на її тимчасово окупованих територіях.

Особливістю інформаційної політики рф на окупованих територіях України є те, що на цих територіях діє російська медіагрупа «Ваши новости». Одним з її завдань є організація журналістам зарубіжних країн, зокрема країн BRICS та навіть деяких країн «Великої Сімки», прес-турів, в яких їм представляють життя на тимчасово окупованих українських територіях (ТОТ) у вигідному росії вигляді: демонстрування активної відбудови будинків, відновлення та будівництво доріг та інфраструктури у російському напрямі, та взагалі щасливих «звільнених» жителів цих територій, які дочекались свого «звільнення».

Аналіз інформаційних резонансів на тему висвітлення подій війни в Україні та ТОТ зокрема свідчить про взаємозв'язок змісту джерел інформації та політичного курсу країни, до якої вони належать. А результати є проекцією напряму підтримки урядами – України, (переважно країнами Заходу, що представлені геополітичним об'єднанням країн НАТО і «Великої Сімки»– партнери України у цій війні), чи росії, як це виконують країни об'єднання БРІКС та деякі – Близького Сходу (як Іран). Які в багатьох випадках підтримують інтереси росії та мають власні погляди на безпеку у світі, в певних випадках відмінні від поглядів країн НАТО. Та проводять відповідні наративи у своїх виданнях, переважно рідною мовою на власну аудиторію, але також і англійською для міжнародної спільноти. Досвід вивчення інформаційної політики рф та держав визначених груп свідчить, що інформаційно-аналітична діяльність щодо представлення теми ТОТ у зарубіжному інформаційному просторі повинна проводитись постійно, з фіксацією подій, про які поширюють інформацію зарубіжні ЗМІ, вивчення

особливостей подання інформації про ці події різними джерелами, та їх розглядом з точки зору інформаційної безпеки України. Що, як відомо, тягне за собою усі інші види державної безпеки, та яку, як наочно усім продемонстрували події війни, жодним чином неможна ігнорувати.

Бельська Б.В. (ВІКНУ)

АНАЛІЗ ТЕРМІНОСИСТЕМ У ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Аналіз терміносистем є складним процесом, що вимагає використання різноманітних методів і підходів. Системний підхід до дослідження термінології дозволяє не лише охарактеризувати структуру та семантику термінів, але й виявити закономірності їх функціонування та еволюції. Сучасні методи аналізу, такі як корпусний та когнітивний підходи, відкривають нові можливості для вивчення терміносистем та їх удосконалення. Терміносистема, як організована сукупність термінів, є важливою складовою будь-якої наукової чи технічної сфери.

У військово-технічному перекладі терміносистема представляє собою складну, ієрархічно структуровану систему спеціалізованих термінів, що використовуються для опису, класифікації та стандартизації військової техніки, озброєння, а також систем управління і контролю. На відміну від загальної термінології, військово-технічна терміносистема відрізняється високим рівнем стандартизації, чіткою структурою та необхідністю точного відтворення технічних характеристик і параметрів військового обладнання.

Визначаючи поняття «термінологічна система», важливо звернути увагу на «конкретній, визначеній сфері», оскільки в межах однієї сфери можуть існувати кілька термінологічних систем. Наприклад, у військово-технічній області функціонують різні терміносистеми, наприклад: терміни, що стосуються бронетехніки (основний бойовий танк - main battle tank, бронетранспортер - armored personnel carrier), артилерійських систем (гаубиця - howitzer), систем наведення та управління вогнем (система управління вогнем - fire control system, виявлення цілі - target acquisition), а також радіолокаційного обладнання (радіолокаційне наведення - radar guidance, система супроводження - tracking system). Кожна з цих терміносистем, хоча й належить до загальної військово-технічної сфери, має свої особливості, структуру та специфіку перекладу. Варто зазначити, що терміносистема не є статичним явищем – вона динамічно розвивається разом із розвитком озброєння та військової техніки (далі – ОВТ). З розвитком ОВТ паралельно з'являються нові терміни, які потребують аналізу та більш детального вивчення (наприклад, drone swarm - рій дронів, autonomous combat vehicle - безпілотна бойова машина). Саме тому чітке окреслення сфери функціонування терміносистеми дозволяє не лише правильно систематизувати терміни, але й забезпечити точність та однозначність їх перекладу у військово-технічній документації.

Таким чином, аналіз терміносистем у військово-технічному перекладі є комплексним процесом, який вимагає застосування різних методів дослідження та врахування специфіки військової галузі. Передусім це зумовлено структурною складністю військово-технічних терміносистем, які характеризуються наявністю чітких ієрархічних зв'язків між термінами, багаторівневістю термінологічних одиниць та системною організацією понятійного апарату. Динамічність розвитку військово-технічної термінології, яка проявляється через постійне оновлення термінологічного апарату, виникнення неологізмів у зв'язку з технологічним прогресом та модифікацію існуючих терміносистем, вимагає системного підходу до їх аналізу та перекладу. Такий багатоаспектний підхід до аналізу терміносистем забезпечує адекватність та еквівалентність перекладу військово-технічної документації.

Бережний І.Є. (ВІКНУ)

ПЕРЕКЛАД СИНТАКСИЧНИХ ТРУДНОЩІВ У ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТАХ ВПС США

Переклад англomовних військово-технічних текстів залишається актуальним та викликає значні труднощі не тільки для цивільних але і для військових перекладачів. Англomовні військово-технічні тексти насичені різноманітними військовими, військово-технічними, науково-технічними термінами, абрeвіатурами, синтаксичними конструкціями характерними для аналітичних мов : регулярним використанням пасивних конструкцій, герундіїв, інфінітивів та нетиповим для синтаксичних мов порядком слів.

За результатами аналізу синтаксичних труднощів перекладу військово-технічних текстів ВПС США на матеріалах настанови з льотної експлуатації F-16, підтверджуємо, що основними синтаксичними труднощами залишаються: пасивні конструкції, порядок слів характерний для англійської мови, герундії та інфінітиви. Загалом ми зустріли 182 випадки використання цих труднощів, а саме: 85 випадків використання пасивних конструкцій, 62 випадки використання інфінітивів та 35 випадків використання герундіїв. Наведені приклади підтверджують, що при перекладі ці синтаксичні конструкції викликають значні труднощі.

Пасивні конструкції. «All flight control surfaces are actuated hydraulically by two independent hydraulic systems». Використовуємо таку перекладацьку трансформацію як заміна пасивної конструкції на активну. Переклад речення – «Дві незалежні гідравлічні системи приводять у дію усі рухомі поверхні». Таким чином ми гармонізували переклад зробивши його більш природним для української мови, та зацентрували увагу на тому, що саме гідравлічні системи приводять у дію рухомі поверхні.

Інфінітиви. «The UFC is further trimmed by the EEC which uses fan speed, engine inlet temperature, and FTIT to adjust fuel flow». При перекладі інфінітивів необхідно визначити його тип. У цьому реченні використано простий інфінітив. У такому випадку перекладатимемо його неозначеною формою дієслова. Переклад речення – «Для того, щоб керувати подачею палива,

єдиний паливний регулятор отримує команди від електронного блоку управління двигуна, який у свою чергу використовує дані швидкості вентилятора та температури перед турбіною вентилятора». Таким чином ми гармонізували переклад та переклали речення відповідно до правил української граматики.

Герундії. «The engine fuel system delivers the required fuel to the engine for combustion and for use by the control system for scheduling the engine variable geometry». При перекладі герундіїв спочатку необхідно визначити якою частиною мови у реченні виступає герундій. У цьому реченні герундій «scheduling» є додатком. У такому випадку перекладемо герундій прийменниково-іменниковим словосполученням. Переклад речення – «Паливна система двигуна – забезпечує подачу палива для згорання у двигуні, використання палива системою управління та для планування зміни конфігурації сопла двигуна». Така заміна краще передає значення герундію, звучить більш природно в українській мові та відповідає граматиці української мови.

Таким чином, пасивні конструкції створюють значні труднощі для перекладу військово-технічних текстів ВПС США, а їх адекватний переклад вимагає від перекладача навичок використання відповідних перекладацьких трансформацій як у письмових, так і в усних перекладах.

Венгер А.Р. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ АНГЛОМОВНИХ ВІЙСЬКОВИХ ТЕРМІНІВ ПРИ СТВОРЕННІ ГЛОСАРІЇВ ДЛЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У сучасному світі, де військові структури різних країн усе більше орієнтуються на взаємодію у межах колективної безпеки, потреба в адаптації іноземної військової термінології зростає. В умовах інтеграції України до міжнародних військових структур, зокрема НАТО, однією з важливих проблем є адаптація англомовних військових термінів для потреб Збройних Сил України (ЗСУ). Створення глосаріїв для озброєння та військової техніки НАТО вимагає точності, оскільки військові терміни часто несуть спеціалізоване значення, що виходить за межі прямого перекладу.

Серед проблем, які виникають у процесі адаптації, виділяють наступні:

Полісемія англомовних термінів. Багато англомовних термінів мають кілька значень, що залежить від контексту, в якому вони використовуються. У військовій сфері така багатозначність може створювати двозначності та призводити до помилок у застосуванні (наприклад, термін **engagement** може означати зіткнення, застосування, залучення, бій і т.д.).

Лексичні розбіжності та культурні відмінності. В англомовному військовому лексиконі терміни відображають специфіку військових доктрин і традицій НАТО, тоді як українські військові терміни можуть мати інші конотації та структуру (наприклад, термін **artillery battalion** перекладається як **артилерійський батальйон**, однак у ЗСУ існує відповідник

артилерійський дивізіон; термін **section** (у складі взводу/роти) перекладається як **секція**, однак не має відповідника у структурі підрозділів ЗСУ).

Необхідність відповідності доктринальним стандартам НАТО. Адаптація військової термінології для ЗСУ має забезпечувати дотримання доктринальних стандартів НАТО (наприклад, термін **basic load** (AAP-06) адаптовано як **табельний комплект** – наявна кількість необхідного спорядження, яке можна транспортувати засобами підрозділу або з'єднання).

Відсутність усталених перекладів. Багато нових військових термінів, пов'язаних з інноваційною технікою та обладнанням, не мають сталого еквівалента в українській мові, що вимагає креативного підходу або створення нових слів (лінгвісти часто в процесі перекладу вдаються до таких перекладацьких трансформацій як описовий переклад (термін **enabling activities** адаптовано як заходи підтримки, що спрямовані на досягнення цілей операції та не є безпосередньо бойовими заходами) або модуляція (термін **task organization** перекладається логічно за контекстом як **розподіл сил та засобів**)).

Розроблення ефективних методів адаптації англomовних військових термінів та формування якісних глосаріїв сприятиме підвищенню взаємосумісності українських військ з військами НАТО. Це завдання залишається актуальним і вимагає міждисциплінарного підходу, що охоплює мовознавчі, військові та культурні аспекти.

З початком повномасштабного вторгнення рф на територію України було ініційовано та масштабовано навчання та підготовку особового складу ЗСУ на території держав-партнерів. Під час відповідних навчань на практиці підтверджено наявність вищенаведених проблем щодо адаптації перекладу.

Глущенко О.Ю. (ВІКНУ)

ANALYSIS OF TRANSLATION-ORIENTED TERMINOGRAPHY FEATURES

Terminography, as the science of the theory and practice of compiling terminological dictionaries, plays a crucial role in translation work, as linguists increasingly face the need to translate texts from various fields containing specialized terminology. Terminography encompasses several key activities: terminology identification, term definition, terminology standardization, terminology organization, terminology maintenance, terminology dissemination, collaborative terminology work, terminology integration, terminology management, and a feedback cycle on terminology. Key features of translation-oriented terminography include:

Bilingualism or Multilingualism: Terminographic databases typically support multiple languages, allowing linguists access to terminological data in both the source and target languages.

Term Equivalents: These databases provide translations or equivalents of terms in different languages, helping linguists find appropriate matches based on context, subject matter, and linguistic register.

Contextual Information: Terminographic databases contain contextual information, such as usage examples, definitions, and notes on usage variations or regional differences.

Part of Speech and Grammatical Information: Terminographic databases may include information on part of speech, grammatical features, and syntactic behavior of terms, aiding linguists in selecting and correctly using terms in sentences and texts.

Field-Specific Focus: Terminographic databases focus on particular fields or subject areas related to translation, such as legal, medical, technical, or literary translation. They contain specialized terminology and knowledge needed for accurate and effective translation in these fields.

Standardization and Consistency: These databases follow established standards and guidelines for terminology management to ensure consistency and uniformity of terminology across different languages and texts. They promote the use of standardized terminology and prevent ambiguity or variability in translation.

Search and Retrieval Functions: Terminographic databases offer user-friendly search and retrieval functions, allowing linguists to quickly locate relevant terms and information based on keywords, filters, or criteria such as language, field, or part of speech.

Integration with Translation Tools: Some terminographic databases integrate with translation software or tools, enabling linguists to access terminological data directly within their translation environment.

Collaborative Capabilities: Terminographic databases may include collaborative features that allow linguists and terminologists to jointly add, review, and update terminological data. This fosters community involvement and ensures the database remains accurate and up-to-date over time.

Accessibility and Availability: These databases are available to linguists via various platforms, such as online platforms, desktop applications, or mobile apps. They may be free or subscription-based, depending on the provider and required level of access.

Головня О.С. (ВІКНУ)

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ДОКТРИНАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК США

Дослідження особливостей перекладу доктринальних документів є важливим з огляду на адаптацію передового військового досвіду держав-членів НАТО для розвитку Збройних Сил України. Посилення військового співробітництва підвищує потребу в підготовці фахівців із лінгвістичного забезпечення, які глибоко розуміють лексико-семантичні аспекти військової термінології, що сприяє точному перекладу концептуальних військово-

спеціальних термінів і знижує ризик помилок при перекладі стратегічних документів, що зумовлює актуальність дослідження.

Процес перекладу доктринальних документів є доволі складним через специфічність військової термінології та концептуальних понять, які можуть мати відмінне значення або відсутні прямі аналоги в українській мові. Такі терміни відображають структуру військових угруповань Збройних Сил, навчальні програми, управління військових угруповань на різних рівнях ведення війни, тактику ведення бойових дій різними організаційно-штатними структурами, організацію роботи штабу, особливості процесу планування, прийняття військових рішень, віддання бойових наказів та розпоряджень тощо. Труднощі також полягають у необхідності точного передання змісту, щоб уникнути викривлення змісту стратегічних документів, адже неточності можуть призвести до неправильного розуміння задуму військових операцій, бойових та часткових наказів.

Проведене дослідження підтвердило наявність таких лексико-семантичних труднощів, наприклад:

1. Лексичні труднощі:

а) Відсутність еквівалентів. Англomовний військовий термін, як-от Intelligence Contingency Funds (ICF) не має точного еквівалента в українській мові. Перекладачу необхідно шукати адаптовані варіанти або створювати описовий переклад, щоб зберегти значення. Аналізуючи інформацію про кожний окремий компонент цього багатокomпонентного терміну, отримуємо переклад фонди на покриття непередбачених витрат в ході розвідувальної діяльності.

б) Множинність значень (полісемія). Один термін може мати кілька значень залежно від контексту, що потребує вибору значення, яке найкраще підходить до контексту. Приклади: support, maneuver.

с) Терміни з військовим або жаргонним відтінком. Використання спеціальних термінів, що мають додаткове значення у військовому контексті. Наприклад, терміни boots on the ground – фізична присутність військ або green zone – безпечна зона.

2. Семантичні труднощі:

а) Культурна специфіка. Відображення концепцій та практик, специфічних для культури англomовних військових. Наприклад, термін зброяря буде мати відповідник агтогу в британських та американських військових документах, але канадськими військовослужбовцями більш вживаним буде термін vault.

б) Концептуальна точність. Точність передачі складних понять та військових стратегій, де навіть незначні зміни можуть викривити значення, тож іноді є необхідність долучення додаткових пояснень. Наприклад, target folder в сфері розвідки може перекладатися як формуляр цілі, але за необхідності є сенс додати коментар у вигляді додаткового роз'яснення, що це – каталог, в якому зберігаються розвідувальні дані та супутні матеріали щодо конкретної цілі.

Використання спеціалізованих глосаріїв та тлумачних словників, укладання сучасних глосаріїв з сучасними військовими англomовними військово-спеціальними термінами, детальний аналіз вихідного тексту, порівняльний аналіз перекладених документів допомагатиме військовим перекладачам уникнути помилок та зменшуватиме ризик невірної перекладу під час перекладу військових доктринальних документів, що в свою чергу сприятиме правильному прийняттю військових рішень.

Гриневич Є.О. (ВІКНУ)

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК МЕТОД ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛАХ АНГЛОМОВНИХ ВІЙСЬКОВО- ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ)

Актуальність дослідження обумовлена факторами, які відображають сучасні виклики в сфері військової комунікації та інформаційної безпеки. Лінгвістичний аналіз як метод перекладу дозволяє глибше зрозуміти семантику, термінологію та стилістичні особливості військових текстів, що дозволяє уникати двозначностей, покращити точність передачі сенсу, а також адаптувати переклад до специфічних вимог цільової аудиторії. Дослідження англomовних військово-технічних текстів лінгвістичного аналізу сприятимуть розвитку більш ефективних технологічних рішень для автоматизованого перекладу, що має важливе значення для забезпечення швидкого обігу інформації в умовах війни в Україні.

Метою дослідження лінгвістичного аналізу є розробка та обґрунтування ефективних методів лінгвістичного аналізу, які забезпечують точний, зрозумілий та адекватний переклад англomовних військово-технічних текстів, а завданнями – проаналізувати лінгвістичні особливості англomовних військово-технічних текстів, визначити оптимальні методи та стратегії перекладу військово-технічних текстів, розробити практичні рекомендації для перекладачів військово-технічних текстів. Ці завдання спрямовані на забезпечення професійної посередницької діяльності, адекватного та еквівалентного перекладу, заходів військово-технічного співробітництва Міністерства оборони України.

Для аналізу військової лексичної підсистеми сучасної англійської мови у дослідженні використано наступні методи: метод лінгвістичного опису, контент-аналіз, порівняльний аналіз, метод трансформаційного аналізу, статистичний аналіз, метод моделювання.

Наукова новизна дослідження полягає у визначенні структурно-граматичних, комунікативно-прагматичних, функціонально-прагматичних, лексико-семантичних особливостей англomовних військово-технічних текстів, виокремленні структурної організації на відміну від інших військових текстів, впровадженні лінгвістичного аналізу як комплексного методу для військового перекладу, який включає системне дослідження специфічних мовних особливостей англomовних військово-технічних текстів та розробці нових перекладацьких стратегій, що забезпечують точність і однозначність

переданої інформації, а також можуть бути застосовані для удосконалення автоматизованих перекладацьких інструментів.

Практична цінність дослідження полягає у вдосконаленні прийомів та методів перекладу англійських військово-технічних текстів, що забезпечить точність передачі змісту, уникнення двозначності та ефективну підготовку військових перекладачів для роботи з англомовними військовими матеріалами.

Данилюк В.О. (ВІКНУ)

СПЕЦІАЛЬНІ НАУКОВІ МЕТОДИ ТЕОРЕТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ

Забезпечення точного та адекватного перекладу військових текстів є важливим аспектом сучасної перекладацької діяльності. У цій сфері особливе значення має правильне використання термінології, а також збереження стилістичної відповідності текстів оригіналу та перекладу. З огляду на специфіку військової комунікації, де помилка або невідповідність у передачі змісту може призвести до серйозних наслідків, питання наукового підходу до аналізу військових текстів набуває особливої актуальності.

Метою цієї роботи є дослідження та систематизація спеціальних наукових методів, що використовуються для теоретичного аналізу військових текстів у процесі перекладу. Військовий переклад, як окрема галузь перекладацької діяльності, має певні особливості, які відрізняють його від інших видів спеціалізованого перекладу. Це, зокрема, суворе дотримання термінології, чітка та лаконічна передача інформації, а також використання специфічного стилю, характерного для військових документів. У роботі розглядаються основні наукові методи, такі як термінологічний, стилістичний і контрастивний аналіз, які є ключовими інструментами для забезпечення якості перекладу військових текстів. Ці методи допомагають перекладачам не лише зберегти точність і послідовність у передачі змісту, але й адаптувати текст відповідно до культурних та мовних особливостей цільової аудиторії.

Перший розділ містить огляд наукових джерел, що стосуються військового перекладу, а також розглядає його особливості, лексико-семантичні характеристики термінології та основні проблеми, що виникають під час перекладу. Зокрема, «військова термінологія» вимагає особливої уваги, оскільки її неправильне тлумачення може призвести до помилок у комунікації.

Другий розділ роботи присвячено аналізу основних наукових методів дослідження військового перекладу, зокрема термінологічному, стилістичному та контрастивному аналізу. Термінологічний аналіз розглядається як інструмент для систематизації та стандартизації військових термінів. Стилiстичний аналіз дозволяє передати специфіку військового стилю, забезпечуючи точність і формальність тексту. Контрастивний аналіз допомагає порівнювати оригінальні та перекладені тексти, щоб виявити мовні та культурні відмінності, що можуть вплинути на адекватність перекладу.

Третій розділ присвячений практичному застосуванню зазначених

методів у перекладі військових текстів. Показано, як термінологічний аналіз допомагає підвищити точність перекладу, а стилістичний аналіз сприяє збереженню офіційно-ділового стилю військових звітів. Крім того, ефективність контрастивного аналізу проілюстрована на прикладах порівняння різних перекладів військових документів, що допомагає уникати потенційних неточностей.

У підсумку зроблено висновок про необхідність застосування спеціальних наукових методів для забезпечення високого рівня точності військового перекладу. Використання термінологічного, стилістичного та контрастивного аналізів допомагає перекладачам досягти більшої адекватності при роботі з військовими текстами.

Зарицька А.І. (ВІКНУ)

ЛЕКСИКОГРАФІЧНА СПАДЩИНА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ ЯК ДЖЕРЕЛО УКЛАДАННЯ СЛОВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Система мовних одиниць постійно змінюється, тому існує необхідність кодифікації конкретних типів мовних норм на певних етапах розвитку мови й суспільства, на які повинен орієнтуватися мовець. Цей процес відбувається шляхом систематизування одиниць мови у словниках - одному із найважливіших способів опису лексичних багатств мови.

На сьогодні людство накопичило величезну кількість словників, які відіграють надзвичайно важливу роль у духовній культурі народу та виконують інформативну функцію, уміщуючи різноманітну інформацію, що відбиває стан науково-технічного й культурного розвитку та рівень знань, якими володіє суспільство в цю епоху. М. Рильський зауважував: «Неможливо уявити собі культурну людину, яка б не мала потреби в словнику, ніколи не заглядала до нього, ніколи ним не користувалась». Словникове багатство значною мірою відбиває рівень розвитку мовознавства.

Словники першої третини ХХ століття – яскрава сторінка української лексикографії. В них простежується становлення норм, кодифікація тогочасної літературної мови, посилена увага до питомої лексики. Становлення Української держави, Доба українізації – все це покликала до активного життя віками гнане й принижуване українське слово.

Українська мова поширювалася в усіх сферах громадського, суспільного, культурного життя. Надзвичайно активний у цей час був розвиток офіційно-ділової лексикографії, тому що в оформленні офіційних документів і ділових паперів почали послуговуватися українською мовою, виникла потреба в перекладних російсько-українських словниках ділової мови. Цю потребу виразно окреслили Валер'ян Підмогильний та Євген Плужник у передмові до свого словника «Фразеологія ділової мови». Словникова праця професорів Полтавського інституту народної освіти В. Щепотьєва та О. Бузинного, які водночас були відомими подвижниками української науки й культури 20-х років.

Автори прагнули віднайти українські відповідники до іншомовних слів, наприклад: аттестат – свідоцтво; вакантный – вільний; газета – часопис; дефіцит – недобір тощо. Чимало авторських знахідок уміщує розділ «Коротка фразеологія». Російські канцеляризми перекладено однослівними українськими відповідниками, наприклад: бесчисленное множество – безліч; большею частью – здебільшого; бывший в употреблении – уживаний; в непродолжительном времени – незабаром; крайне настойчиво – невідступно; критическое положение – скрута; наличные деньги – готівка.

Висновки. Отже, лише зі здобуттям Україною незалежності напрацювання національної мовознавчої науки доби українізації увійшли до активного наукового обігу та успішно використовуються в сучасній українській лексикографії. В 1992 р. редакція журналу «Український Світ» започаткувала добру справу відродження інтелектуальної сфери рідної культури, видавши «Російсько-український словник ділової мови», що є оновленим перевиданням «Фразеології ділової мови» видатних митців українського слова – Валер'яна Підмогильного та Євгена Плужника з доданням сучасної термінології.

Зарицька А.І. (ВІКНУ)

КОМУНІКАТИВНА ЛІНГВІСТИКА - СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ НАУКИ ПРО МОВУ

Україна, яка здобула незалежність лише на початку 90-х років ХХ ст., зацікавлена у динамічному розвитку власної інформаційної інфраструктури, удосконаленні наявних засобів комунікації. Усе життя людини ґрунтується на спілкуванні. Комунікація — важливий чинник існування суспільства. Слово комунікація від лат. communico – спілкуюся з кимось; повідомлення, зв'язок – термін, що окреслює людську взаємодію в світі. Комунікація займає важливе місце в ієрархії суспільних цінностей, без неї в сучасному світі не може нормально функціонувати жодна сфера життя.

Питання організації процесів спілкування, комунікативних процесів є надзвичайно важливим. Тому все активніше використовують різноманітні комунікативні технології. Сформувалась і активно розвивається нова галузь гуманітарного знання - теорія комунікації, важливою складовою якої є комунікативна лінгвістика, що досліджує загальні закони спілкування людей за допомогою природної мови, організацію засобів мовного коду та інших знакових систем у процесах комунікативної взаємодії особистостей, вплив на засоби мови психічних, соціальних, когнітивних, культурних та інших чинників, а також різноманітних ситуативних складових комунікації.

Сучасне суспільство стає надзвичайно залежним від комунікації. За прогнозами провідних теоретиків комунікації, роль спілкування, рух інформації в сучасному суспільстві з часом буде лише посилюватись. Тому з'явилась нагальна потреба глибокого розуміння сутності й механізмів спілкування, комунікації загалом і насамперед комунікації з використанням

засобів живої природної мови. Саме ці проблеми розглядає сучасна комунікативна лінгвістика.

Знання законів комунікації сприяє розвитку комунікативної компетентності - рівня досвіду взаємодії з людьми, що потрібно для успішного функціонування в професійному середовищі й суспільстві. Свідоме ставлення носіїв мови до своєї комунікативної діяльності, уміння аналізувати причини конфліктів або невдач у спілкуванні дають змогу гармонізувати їхні міжособистісні стосунки.

Вчений Р. Мінц конкретизує функціональну роль комунікації в активізації відповідних процесів соціальної еволюції. На його думку, «комунікація в сучасному суспільстві характеризується постійним примноженням, прискоренням та глобалізацією». Науковець звертає увагу, що комунікація кожного дня сприяє розвитку суспільства та допомагає йому прогресувати, і сама, видозмінюючись, стає ще більш значимою.

Висновки. Отже, теорія комунікації і комунікативна лінгвістика значною мірою формуються під впливом різноманітних прикладних сфер та все активніше проникають у традиційні сфери життя людей, у межах яких комунікативна дія відіграє провідну роль. Комунікація постає одним із базових механізмів і невід'ємною складовою соціокультурного процесу, забезпечуючи можливість формування соціальних зв'язків, керування спільною життєдіяльністю людей і регулювання її окремих сфер, нагромадження досвіду й передавання його наступним поколінням.

Зінчук Д.В. (ВІКНУ)

НАВЧАЛЬНІ ПРИЙОМИ ВИВЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Окрім мовної, культурної, фахової та прагматичної компетенції військового перекладача, на результат перекладу впливає також вміння швидко аналізувати й здатність вдало запам'ятовувати велику кількість військової лексики для забезпечення якісного усного та письмового перекладу. Сучасний розвиток військових технологій і постійне оновлення термінології вимагають від перекладачів швидкого й ефективного засвоєння нових мовних одиниць. Високий рівень лексичного запасу та здатність швидко обирати найкращі варіанти передачі інформації є ключовими для якісного перекладу, особливо у військово-технічній галузі. Дослідження лінгводидактичних прийомів, які сприяють цьому процесу, є надзвичайно актуальним для підготовки кваліфікованих перекладачів, які зможуть на високому рівні здійснити лінгвістичне забезпечення військ.

Необхідність розробки нових та спеціально адаптованих підходів до вивчення військової лексики зумовлена тим, що існуючі лінгводидактичні прийоми хоча й ефективні для засвоєння базового лексичного мінімуму, не повною мірою задовольняють потреби офіцерів-філологів. Створені прийоми охоплюють мнемонічні техніки, такі як *mind mapping*, синонімічні й антонімічні асоціації, фонетичні асоціації, метод палацу пам'яті, побудову

речень та повторення, які структурують інформацію і створюють стійкі зв'язки з наявними знаннями. Групування за частинами мови чи граматичними ознаками допомагає орієнтуватися в термінології та розвиває логічне мислення. Репродуктивне навчання, зокрема групова робота з візуальними й аудіоматеріалами, сприяє закріпленню знань через практичне відтворення та розвиває комунікативні навички. Візуальні й аудіоприйоми включають флеш-картки, прописування, читання військово-технічних текстів і перегляд фільмів, що поглиблюють засвоєння через зорове й слухове сприйняття. Ігрове навчання за допомогою ігор, як-от «Jeopardy», «Чорний ящик», «Еліас», і анаграми, забезпечує мотивацію і сприяє активному засвоєнню термінів.

Перспективи дослідження полягають у розробці адаптованих методик для різних рівнів підготовки військових перекладачів та створенні цифрових платформ з інтегрованими мнемонічними, ігровими й аудіовізуальними прийомами для ефективного засвоєння термінології. Також важливим є вивчення індивідуальних когнітивних стилів перекладачів для персоналізації навчання, наприклад, деякі перекладачі можуть ефективніше навчатися за допомогою візуальних матеріалів (візуали) або через слух (аудіали), а інші через побудову логічних зв'язків (дискретні).

к.пед.н., доцент Златніков В.Г. (ВІКНУ)

ENGLISH ACADEMIC WRITING AND CRITICAL THINKING FOR MILITARY CADETS

The «English Academic Writing and Critical Thinking for Military Cadets» project is designed to develop the critical skills necessary for effective communication and analytical thinking in a military context. In today's complex and rapidly evolving defense environment, the ability to clearly articulate ideas, construct persuasive arguments, and critically evaluate information is essential for military professionals. This project aims to bridge the gap between practical military training and the academic proficiency required for higher levels of leadership and strategic planning.

The course provides a comprehensive approach to academic writing, beginning with the fundamental structure of essays and advancing through detailed planning, thesis statement development, and the crafting of effective body paragraphs. Emphasis is placed on clear and logical expression, backed by evidence and coherent argumentation.

Additionally, the project includes extensive practice to improve sentence-level writing skills, fostering the ability to write with clarity, variety, and grammatical precision. Interactive workshops, peer reviews, and feedback sessions further enhance the learning experience, promoting collaborative growth and continuous improvement.

By the end of the course, cadets will not only have honed their writing abilities but also strengthened their critical thinking skills, preparing them for both academic pursuits and the strategic demands of their military careers. This project is an

essential step in cultivating well-rounded officers who are capable of leading with both intellectual rigor and practical acumen.

The course employs a learner-centered methodology that combines theoretical instruction with interactive practice, enabling cadets to apply academic writing principles to real-world military scenarios. Workshops on thesis development, structured argumentation, and paragraph cohesion are designed to provide cadets with a scaffolded approach to writing, progressively building their competence. Peer review sessions foster collaborative learning, where cadets critically assess each other's work, facilitating both peer feedback and reflective learning. The course structure is deliberately aligned with military objectives, ensuring that the skills acquired are both academically rigorous and relevant to the professional needs of cadets.

A notable challenge in implementing this project was the varying levels of English proficiency among cadets, which required differentiated instruction. To address this, supplementary materials and tailored tutoring sessions were provided to support those needing additional practice. Another challenge was adapting academic writing techniques to meet the practical demands of military communication. This was addressed by integrating case studies and military-related examples, enabling cadets to see the direct application of academic skills to their professional contexts.

Ільницький А.В. (ВІКНУ)

CRUCIAL ROLE OF THE OFFICIAL NATO TERMINOLOGY DATABASE

NATOTERM is the official NATO terminology database designed to standardize the terms used within the organization and its allied structures. The primary objective of NATOTERM is to ensure terminological consistency across all NATO member countries, thus enhancing mutual understanding among the Alliance's military and civilian structures. The database comprises approximately 12,000 terms in English and French, NATO's official languages, and encompasses diverse fields, including military affairs, politics, defense, science, technology, and administration. NATOTERM functions as a unified source of standardized terminology for all users, including NATO's military, political, and civilian institutions, as well as national representatives of member states. The process of terminology standardization within NATOTERM is overseen by the NATO Standardization Office (NSO), responsible for coordinating terminology among experts from NATO member states. This terminology undergoes regular updates to remain aligned with current challenges and reflect changes in the Alliance's policies and strategies. Such updates ensure that NATOTERM dynamically adapts to new realities, especially in areas like military technology, cybersecurity, and hybrid threats. Access to NATOTERM is facilitated through specialized platforms integrated into NATO's processes and documentation, enabling the timely implementation of standardized terms within multinational military operations. This standardized terminology is essential for operational cohesion and precision, as it

provides a foundation for the successful function of multinational forces. Since English and French are NATO's official languages, NATOTERM provides terminology in both languages to facilitate effective communication among the representatives of NATO member states.

The official NATO terminology database plays a crucial role in ensuring terminological consistency across international operations. By providing a unified set of terms, it helps prevent misunderstandings and enhances communication efficiency, which is especially critical in military contexts where precise language can impact operational outcomes and decision-making. A standardized terminology framework not only supports clarity but also strengthens cohesion among NATO's diverse member states, fostering smoother coordination and mutual understanding.

Furthermore, NATOTERM contributes to cooperation among allies by bridging cultural and linguistic divides, promoting integration across NATO's multinational structure. In an alliance where participants speak multiple languages and have varied military traditions, this shared terminology facilitates seamless collaboration. It enables diverse units to work as a cohesive team, making joint exercises and operational missions more effective. In this way, NATOTERM serves as an essential tool for effective coordination within NATO, providing a common linguistic foundation that unifies and standardizes terminology. This support is vital for cohesive actions and a shared operational understanding, helping NATO allies to function as a unified force, fully aligned in their objectives and communications.

Карпенко В.Ю. (ВІКНУ)

ІНТЕГРАЦІЯ СТАНДАРТІВ НАТО У РОЗРОБКУ ВІЙСЬКОВИХ ГЛОСАРІЇВ: ПІДХОДИ ТА ПРАКТИКА

Інтеграція стандартів НАТО у розробку військових глосаріїв є важливим кроком для забезпечення сумісності Збройних Сил України з відповідними структурами НАТО. Цей процес охоплює адаптацію та впровадження термінології та стандартів НАТО в національне законодавство та військову практику України, що є необхідною умовою для підвищення ефективності та взаємодії українських військових з партнерами НАТО.

Не менш важливим є аналіз впровадження стандартів НАТО у системі тестування озброєння та військової техніки України показує важливість врахування відмінностей у класифікації та вимогах до стійкості та надійності військової техніки. Для розвитку системи стандартизації озброєння та військової техніки, зокрема для проведення випробувань, рекомендується використовувати стандарти НАТО як інформаційну базу, беручи до уваги національний досвід стандартизації. Запровадження стандартів НАТО шляхом перевидання (адаптації, перекладу) за участю українських фахівців з військової стандартизації є перспективним напрямком розвитку.

Ще одним ключовим аспектом є переклад та адаптація спеціальної термінології НАТО, що забезпечує ефективну комунікацію з партнерами. Вибір українських еквівалентів для спеціальних термінів повинен базуватися на принципах узгодженості понять, точності формулювання, етимології

термінів та порівняльного аналізу семантичного змісту термінологічних одиниць та їхніх еквівалентів українською та англійською мовами і збільшує спроможність до взаємодії в межах спільних операцій.

Також важливим аспектом є розвиток науково-методичних підходів до стандартизації та гармонізації термінології. Зважаючи на специфіку військової сфери, важливо враховувати не лише лінгвістичні, але й концептуальні відмінності між національними стандартами та стандартами НАТО. Використання міжнародних підходів до організації глосаріїв, таких як методології метаданих та семантичної ідентифікації, дозволяє систематизувати терміни та підвищити їхню взаємозамінність. Одним із ефективних інструментів для цього є застосування онтологічного підходу, який дозволяє структурувати терміносистему відповідно до ієрархії понять і їх взаємозв'язків. Науково обґрунтована стандартизація є запорукою не лише лінгвістичної, але й операційної сумісності, оскільки саме від узгодженості термінології залежать точність і зрозумілість наказів, інструкцій та інших документів, що використовуються як у мирний, так і в воєнний час.

Таким чином, інтеграція стандартів НАТО у військові глосарії є багатоплановим процесом, який вимагає глибокого вивчення термінології, адаптації існуючих стандартів і розвитку національних методик. Використання стандартів НАТО сприяє підвищенню взаємосумісності України з Альянсом та забезпечує узгодженість термінології.

Козак В.В. (ВІКНУ)

ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ АНГЛОМОВНОЇ РЕКЛАМНОЇ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

У зв'язку з повномасштабним вторгненням країни-агресора на терени нашої держави, розпочалося активне постачання озброєння та військової техніки від західних партнерів. Сучасна перекладацька діяльність пов'язана з належним перекладознавчим аналізом англomовних військово-технічних текстів, що зумовлює актуальність дослідження з метою визначення змісту і структури різних видів текстів рекламної військово-технічної продукції. Проблема адекватного та ефективного перекладу англomовної рекламної військово-технічної продукції залишилася не дослідженою.

Під час аналізу текстів військового журналу «Advances in Military Technology» було визначено зміст і структуру рекламної військово-технічної продукції, уточнено поняття «військово-технічна продукція», «англomовна продукція», «рекламна продукція». Виявлено основні теми, що відображають сучасні тенденції в галузі військових технологій, такі як новітні зразки зброї, системи безпеки, захисту, цифрові технології для військового використання та їх застосування в умовах сучасних загроз. Рекламні тексти орієнтовані на потенційних клієнтів, серед яких уряди, оборонні компанії, наукові організації та інші структури, зацікавлені у військових інноваціях.

Також дослідження показало різноманітність класифікації військово-технічної термінології. Під «різноманітністю класифікації військово-технічної

термінології» мається на увазі те, що терміни, які використовуються в цій галузі, можуть бути систематизовані та поділені на різні групи за певними критеріями. Дослідження таких текстів виявило різні підходи до класифікації, які залежать від контексту та цілей використання.

Результати дослідження можуть бути корисні в освітньому процесі для підготовки курсантів і офіцерів-слухачів із військово-технічного та військово-спеціального перекладу, військовим перекладачам під час практичної підготовки та здійснення перекладацького супроводу в Україні і за кордоном, науково-педагогічним працівникам ВВНЗ, представникам Головного управління військового співробітництва ЗСУ, а також усім, хто цікавиться проблематикою теорії та практики військового перекладу.

Рахнянський В., Король Л. (ВІКНУ)

РОЛЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПИТАННЯХ ТИЛОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

На разі, під час повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, питання тилового забезпечення Збройних Сил України набуває особливої актуальності. Інтенсивність та динамічність конфлікту створюють серйозні виклики для України. Роста потреба в забезпеченні особового складу усім необхідним для ефективного ведення боротьби: зброєю, амуніцією, технічними засобами тощо.

Для забезпечення потреб ЗСУ у зброї та боєприпасах укладено контракти зі 102 вітчизняними виробниками, що покриває тільки близько 70% тилиових потреб ЗСУ, а для покриття інших 30% доводиться шукати пропозиції на зовнішньому ринку. Зокрема це стосується ППО та номенклатури снарядів 155-го калібру до артилерії, отриманої від союзників як міжнародну військову допомогу. Таким чином, Міністерство оборони також укладає контракти і з іноземними імпортерами.

Однак ефективне здійснення міжнародних закупівель вимагає наявності єдиного засобу комунікації – спільної мови спілкування, адже існування мовного бар'єру може призвести до неправильного трактування вимог контрагента, закупівлі товарів, що не відповідатимуть потребам. Недопущення подібних непорозумінь вимагає знання іноземної мови всіма посадовими особами. Та сама ситуація стосується і взаємодії з країнами-партнерами, державами-членами НАТО та ЄС. Мова створює «єдине вікно» спілкування, завдяки якому ми також маємо можливість отримувати міжнародну військову допомогу на безоплатній основі. Функціонуючи як *lingua franca militaris*, англійська мова відіграє значну роль у фасилітації міжнародної військової кооперації. Використання англійської мови сприяє ефективній комунікації, формуванню спільного концептуального апарату та оперативної культури, що забезпечує синергію між національними військовими доктринами, явище, відоме як військово-лінгвістична акультурація.

Таким чином, англійська відіграє значну роль в процесі забезпечення обороноздатності нашої держави, вона дозволяє сформувати «військово-лінгвістичний когнітивний простір», завдяки якому ми маємо можливість отримувати допомогу на безпрецедентному рівні з метою гарантування основоположного права України на самооборону та укласти договори з іноземними компаніями з метою максимального покриття тилових потреб ЗСУ.

Кузнець А.О. (ВІКНУ)

ПЕРЕКЛАД ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ: МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ

Машинний переклад відіграє зростаючу роль у забезпеченні міжмовної комунікації, особливо в контексті воєнно-політичної сфери. Недослідженим залишається питання спроможностей сучасних систем машинного перекладу (далі – СМП) здійснювати переклад воєнно-політичних текстів, їх стилістичних, лексичних та синтаксичних особливостей.

Проведемо порівняльний аналіз результатів перекладу військово-політичних текстів та з'ясуємо основні недоліки та переваги кожної системи за допомогою сучасних комерційних СМП, таких як Google Translate, DeepL та Microsoft Translator,

Для аналізу було обрано фрагмент воєнно-політичного тексту англійською мовою, що містить спеціалізовану термінологію та дипломатичний стиль: Global politics encompasses the interactions, power struggles, and decision-making processes among various actors on the global stage, including nation-states, international organizations, and non-state actors. Diplomacy, on the other hand, represents the art and practice of conducting negotiations and maintaining relationships between different entities, often with the aim of resolving conflicts, fostering cooperation, and advancing national interests. Оцінка перекладів проводилася за такими критеріями:

Лексична точність: відповідність термінології та спеціалізованої лексики.

Стилістична відповідність: збереження офіційного та дипломатичного стилю.

Граматична та синтаксична відповідність: правильність граматичних конструкцій та синтаксису.

1. Google Translate

Глобальна політика охоплює взаємодію, боротьбу за владу та процеси прийняття рішень між різними акторами на глобальній арені, включаючи національні держави, міжнародні організації та недержавні актори. Дипломатія, з іншого боку, представляє мистецтво та практику ведення переговорів і підтримки відносин між різними суб'єктами, часто з метою вирішення конфліктів, сприяння співпраці та просування національних інтересів.

Аналіз:

Лексична точність: загалом терміни перекладено правильно. Однак слово actors перекладено як актори, що в цьому контексті перекладено невірно; більш доцільним є суб'єкти.

Стилістична відповідність: стиль перекладу зберігає офіційність, але фраза на глобальній сцені є дослівним перекладом on the global stage і може бути перекладена на міжнародній арені.

Граматична та синтаксична відповідність: переклад граматично правильний, проте деякі речення можуть бути відредаговані для покращення розуміння прочитаного.

Висновок: Google Translate забезпечує зрозумілий переклад з незначними лексичними та стилістичними неточностями.

2. DeepL

Аналіз:

Лексична точність: DeepL точно передає спеціалізовану термінологію. Використання учасників та суб'єктів відповідає професійному стилю.

Стилістична відповідність: збережено офіційний та дипломатичний стиль. Фраза на міжнародній арені є більш природною для української мови.

Граматична та синтаксична відповідність: текст граматично правильний, речення структуровані логічно.

Висновок: DeepL надає високоякісний переклад з точним відтворенням термінології та стилю, мінімізуючи потребу в додатковому редагуванні.

3. Microsoft translator

Аналіз:

Лексична точність: використання слова гравців для actors не відповідає офіційному стилю. Переклад global stage як глобальний етап є неточним. Entitise перекладено як сутності, що не відповідає контексту.

Стилістична відповідність: стиль перекладу менш формальний, що знижує професійну значущість тексту.

Граматична та синтаксична відповідність: присутні граматичні помилки та невідповідності в структурі речень.

Висновок: Microsoft Translator демонструє значні недоліки в передачі термінології та стилю, що значно обмежує його застосування для перекладу англomовних воєнно-політичних текстів.

Дослідження підтвердило гіпотезу, що сучасні СМП мають потенціал для використання у сфері військово-політичного перекладу, але їх ефективність залежить від конкретної системи. DeepL продемонстрував найкращі результати, проте навіть його переклади потребують професійного редагування. Для забезпечення високої якості перекладу необхідна синергія можливостей СМП та професійних знань та вмінь перекладача.

КОМУНІКАЦІЯ З ІНОЗЕМНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ПІД ЧАС ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Умови російсько-української війни, зумовлюють безпосередню економічну залежність від своєчасної підтримки з боку союзників та безумовно надають особливої актуальності питанню ефективної комунікації з підрозділами збройних сил партнерських держав.

Взаємодія з іноземними підрозділами передбачає не лише знання мови, але й розуміння особливостей культурного підходу до ведення бойових дій та військової етики. Культурні відмінності можуть впливати на підходи до лідерства, дисципліни та взаємодії між військовослужбовцями. Знання цих аспектів сприяє кращій інтеграції та підвищенню ефективності співпраці.

Необхідність швидкого обміну інформацією з іноземними військовими, а також з міжнародними інструкторами та радниками, обумовлює потребу в розширенні мовної підготовки особового складу, розвитку навичок критичного мислення та підвищення рівня міжкультурної обізнаності. Такі знання дозволяють створити умови для більш злагоджених та ефективних дій, що підвищує боєздатність української армії та зміцнює її позиції в міжнародному оборонному середовищі.

Завдяки доступу до інформації та даних від іноземних підрозділів українські військовослужбовці отримують ширше розуміння оперативної ситуації, глобальних тенденцій та можливостей супротивника.

Отже, якісна комунікація з іноземними підрозділами – це не лише необхідність сьогодення, але й важливий елемент довгострокового розвитку Збройних Сил України, саме це є ключовою передумовою для зміцнення міжнародного співробітництва та досягнення повної сумісності з арміями партнерських держав, що підтримує Україну у її боротьбі за суверенітет і безпеку.

Лісовський В.М. (ВІКНУ)

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ВІЙСЬКОВО- СПЕЦІАЛЬНИХ ТЕКСТІВ

Існує гостра потреба у якісному письмовому перекладі різноманітних стандартів НАТО з англійської мови українською. Однак лексичні особливості перекладу військово-спеціальних текстів (далі – ВСТ) не ставали предметом дослідження останніх років. Відсутні також сучасні двомовні словники, глосарії військової та військово-спеціальної термінології. Актуальним стоїть питання стандартизації, гармонізації та уніфікації військово-спеціальних термінів. Військовий перекладач у своїй діяльності стикається наприклад з такими варіантами перекладу одного і того ж терміну *center of gravity* – центр гравітації, центр тяжіння, основа бойового потенціалу, центр бойової/оперативної стійкості.

Аналіз ВСТ підтвердив їх насиченість великою кількістю військово-спеціальних багатокомпонентних термінів, скорочень, аббревіатур, акронімів, схем, загальновійськової термінології. Наприклад: Joint Strategic Planning System (JSPS) – об'єднана система планування стратегічних сил і засобів, COPD – Comprehensive Operations Planning Directive, ASCOPE – areas, structures, capabilities, organizations, people, and events (civil considerations) тощо.

Особливу складність під час розуміння і перекладу викликали: терміни, що позначають іноземні реалії, але мають еквіваленти українською мовою; терміни, що позначають іноземні реалії, які відсутні в українській мові і не мають загальноприйнятих українських термінологічних еквівалентів; терміни, що позначають реалії США та НАТО, що відсутні в Україні, але мають загальноприйняті термінологічні еквіваленти. Наприклад: ATACMS (Army tactical missile system) – АТАКМС (тактичний ракетний комплекс сухопутних військ); combined noncombatant evacuation operations – об'єднані операції з евакуації цивільного населення; joint task force (JTF) – міжвидова тактична група; Modified Combined Obstacles Overlay (MCOO) – удосконалена об'єднана схема загороджень.

Встановлено, що в англomовних доктринальних документах найчастіше зустрічаються двокомпонентні терміни типу прикметник + іменник, трикомпонентні терміни типу прикметник + іменник + іменник або прикметник + прикметник + іменник, а також чотирикомпонентні терміни типу прикметник + прикметник + прикметник + іменник. Наприклад: military capabilities, joint force commander, foreign humanitarian assistance operations відповідно. При перекладі трикомпонентних та чотирикомпонентних термінів застосовуються такі лексико-семантичні трансформації як: додавання слова, конкретизація, перестановка слова та генералізація. Наприклад перестановка компонентів: command and control task force personnel summary – відомості про командний склад оперативної групи. Підтверджено, що при перекладі багатокомпонентних атрибутивних сполучень перекладач повинен правильно визначити головне слово групи – як правило останній іменник, після цього виокремити словосполучення, котрі мають семантичні зв'язки та надати готовий переклад. Наприклад: specified combatant command – спеціальне бойове командування.

Встановлено, що в англomовних доктринальних переважають ініціальні аббревіатури наприклад: CCDR – combatant commander (командувач бойового командування); BOS – battlefield operating system (система управління бойовими діями). При перекладі скорочень частіше використовуємо чотири основних прийоми їхньої передачі цільовою мовою: переклад відповідним скороченням –

CBR defense (chemical, biological, radiological) – захист від ЗМУ; переклад відповідною повною формою слова або словосполучення – MBA (main battle area) – основний район бойових дій; транскодування (транскрибування або транслітерування) скорочення – CIMIC (civil-military cooperation) – СІМІК.

Визначено, що найчастіше при перекладі англomовних військово-спеціальних текстів використовуються такі трансформації, як перестановка слова, додавання слова та конкретизація.

Підтверджено, що переклад англomовних ВСТ є складним та багаторівневим процесом, який вимагає від військового перекладача не лише знання обох мов, військової та військово-спеціальної термінології, аббревіатур, а також глибокі знання оперативного мистецтва, тактики, штабних процедур збройних сил держав-членів НАТО (TLP, MDMP), розуміння концептуально-термінологічного апарату процесу прийняття військових рішень та вміння застосовувати різноманітні перекладацькі прийоми.

Логунов І.Ю. (ВІКНУ)

АВТОМАТИЗОВАНІ ЗАСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ДЛЯ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Автоматизовані засоби перекладу для військових комунікацій є важливим інструментом у сучасних умовах ведення бойових дій, особливо в контексті війни України з Росією та необхідності співпраці з міжнародними силами, такими як НАТО. Оперативність і точність перекладу військових термінів, оперативних директив та польових комунікацій між українськими та союзними силами мають вирішальне значення для забезпечення ефективного виконання завдань і координації дій. Важливо, щоб ці переклади були не лише швидкими, але й захищеними, оскільки комунікації, що містять військову інформацію, часто є конфіденційними або секретними.

Ручний переклад військових текстів займає надто багато часу, що може негативно вплинути на оперативність реагування в бойових умовах. Тому розробка програмного забезпечення для автоматизованого перекладу, яке забезпечуватиме точний і швидкий переклад військової термінології, є актуальною та необхідною задачею. Це програмне забезпечення повинно бути інтегроване з механізмами шифрування для захисту інформації під час перекладу та передачі даних, а також підтримувати кілька мов, включаючи англійську та українську.

Для реалізації цього проекту необхідно провести аналіз потреб військових підрозділів щодо термінології, яка найчастіше використовується в оперативних і польових умовах. Також важливо створити базу даних військових термінів з урахуванням специфіки бойових завдань. Алгоритми машинного перекладу повинні бути адаптовані для точного й оперативного перекладу військових документів, враховуючи контекст. Крім того, необхідно впровадити технології шифрування, які гарантуватимуть безпеку інформації під час її передачі.

Важливою складовою цих засобів є інтеграція з системами безпеки, такими як технології шифрування, що дозволяють захистити конфіденційну інформацію, що передається між партнерами. З огляду на підвищену чутливість інформації у військово-політичних зв'язках, безпека даних стає одним із ключових пріоритетів при розробці таких систем. Також,

автоматизовані засоби перекладу повинні бути здатні до роботи в умовах нестабільного зв'язку та забезпечувати високий рівень надійності навіть в умовах активних бойових дій.

Очікуваним результатом стане розробка програмного забезпечення, яке підвищить оперативність і точність обміну інформацією між українськими та міжнародними союзними військами. Це дозволить забезпечити надійний переклад навіть в умовах нестабільного зв'язку, що є важливим фактором в умовах ведення бойових дій. Також це сприятиме захисту секретних і чутливих даних при їх передачі.

У майбутньому система автоматизованого перекладу може бути адаптована до специфічних умов війни, інтегрована з іншими військовими програмами та розширена для використання іншими міжнародними партнерами.

Людвік В.А. (ВІКНУ)

FUNCTIONING PROBLEMS OF INFORMATION AND REFERENCE RESOURCES AND WAYS TO IMPROVE THEM

Information and reference resources are critically important for the Armed Forces of Ukraine (AFU), as they provide prompt access to up-to-date and reliable information. Such resources facilitate effective communication between units, coordination of activities and interoperability with international partners, in particular in multinational operations. However, information and reference resources can face various challenges that affect their functioning and effectiveness.

The main problems of information and reference resources are an important issue for any organisation that relies on such resources for effective communication, operational management and decision-making process. These resources contain standardized information and data that are used in various fields, including military and science. The main problems with the functioning of such resources are: lack of data relevance, interoperability and integration, security and privacy issues, user experience and usability.

Data security is a key aspect of the functioning of any information and reference resources, especially in today's environment of constant development of information technology and the growing number of cyber threats. In view of this, maintaining the integrity, confidentiality and availability of data is a top priority for both government agencies and the AFU. One of the main principles of data security is to ensure its confidentiality. This means that information can only be accessed by authorised individuals or systems that have the proper access rights. In the military sphere, this is particularly important, as much information is classified and its leakage can have serious consequences for national security. The following methods are used to ensure confidentiality in information and reference resources: data encryption, access control, authentication and authorisation. Data integrity in information and reference resources implies that information should remain unchanged and reliable throughout its entire life cycle, from the moment of its creation to deletion. Any unauthorised alteration or damage to data can have serious

consequences, especially in military operations where the accuracy of information is critical.

Equally important is the availability of data. This means that the information should be available to authorised users at any time they need it. However, accessibility must be ensured without compromising confidentiality and integrity.

Cybersecurity is one of the most pressing challenges for information and reference resources. Cyber threats are constantly evolving, and attackers are using new methods to gain unauthorised access to or damage data. The most common threats include phishing, social engineering and other attack methods. To prevent them, the Cybersecurity Strategy of Ukraine was developed, which is a long-term planning document that identifies threats to Ukraine's cybersecurity, priorities and areas of cybersecurity in Ukraine to create conditions for the safe functioning of cyberspace and its use in the interests of individuals, society and the state.

The analysis of the problems with the functioning of information and reference resources has revealed aspects that need to be improved for its better functioning. Resolving these issues will contribute to the efficient use of the resource and increase the security of its data.

Ляховська Ю., Пасєка А. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Формування громадянської культури курсантів багато в чому залежить від викладача, тому що його загальна культура й особистісні якості є інструментом впливу на них. Саме педагог сприяє розвитку громадянської культури майбутніх офіцерів через застосування різних методів, прийомів та форм навчання, що допомагають формувати повагу у курсантів до держави, вихованню потреби в громадянській самоосвіті, засвоєнню демократичних засад та цінностей, бажанню знати та вивчати традиції українського суспільства.

Професійними якостями майбутніх офіцерів, як на нашу думку, повинні бути: інтелектуальна розвиненість, пізнавальна ініціатива, професійна спрямованість, комунікативність, патріотичність, соціальна адаптивність, суспільно-політична грамотність і активність; до власне якостей громадянської культури належать: почуття обов'язку, громадянська відповідальність, повага прав і обов'язків громадян, потреба в громадянських вчинках, повага законів, почуття особистої свободи, усвідомлення і розумне використання своїх прав і обов'язків, усвідомлення відповідальності за наслідки своєї діяльності, знання громадянських обов'язків, громадська активність, мужність, громадянська зрілість, чітка громадянська позиція, що є потребою прояву громадської активності, прагненням до практичної участі в діяльності громадського самоврядування, почуття гідності перед країною, суспільством, батьками; повага до Конституції країни, її символів; відповідальність за долю країни; громадська дисципліна, незалежність

переконань, вимогливість до себе, бережливе ставлення до суспільного надбання.

Урахування різних методологічних підходів, зокрема: системного, особистісно-орієнтованого, культурологічного, діяльнісного, компетентнісного, інтегративного, аксіологічного та акмеологічного до визначення компонентного складу громадянської культури, досліджень з проблеми формування різних складових цієї культури, а також особливостей професійної діяльності офіцерів дає змогу визначити їх громадянську культуру як цілісну, інтегративну особистісну характеристику, яка включає мотиви, ціннісні орієнтації, знання, активність, особисту відповідальність, відкритість до міжнаціонального спілкування у вирішенні професійних завдань.

Структурними складовими громадянської культури курсантів вищих військових закладів освіти визначено патріотизм, громадянськість, громадянську спрямованість, громадянську готовність, громадянську компетентність та ін.

Мазурок В.Р. (БІКНУ)

FUNCTIONING OF NATO'S ONLINE TERMINOLOGY RESOURCES

The functioning of NATO's online terminology resources plays a vital role in ensuring consistent understanding of terms and concepts used across the Alliance and its partners. Given that NATO unites countries with diverse languages, military traditions, and cultures, terminology standardization is critical for effective communication and operational interoperability. NATO terms are maintained as uniform to avoid ambiguities, which is especially important in military operations where misinterpretations can lead to severe consequences. The Alliance issues documents containing official definitions and acronyms, which must be universally comprehensible to all members.

A key aspect of NATO's terminology resources is multilingual accessibility. These resources are generally available in English and French, the official languages of NATO, and sometimes in other languages important to NATO's partners. Another essential component of NATO's terminology resources is the continuous updating of terms. In light of changes in political and security dynamics, NATO terminology is constantly adapted to reflect new threats, technologies, and strategic priorities. For example, since the onset of Russia's full-scale invasion of Ukraine, new terms and concepts have emerged to reflect the evolving approaches to collective defense and assistance.

Among NATO's primary online terminology resources, the NATO Terminology Database (NTDB) serves as an official repository of standardized terms and definitions used by the Alliance. Maintained by NATO's Standardization Office (NSO), this resource is regularly updated and accessible to NATO members and partners, ensuring the availability of current information. Another crucial resource is the NATO Glossary of Terms and Definitions (AAP-06), a glossary with

definitions in both English and French. This glossary is updated annually to reflect strategic adjustments and changes in the international environment. Additionally, the NATO Standardization Office (NSO) Online Resources platform provides access to a variety of standards, glossaries, and documents that govern NATO's standardization efforts, contributing to compatibility across the military and civilian activities of the Alliance.

NATO derives several advantages from these resources, including real-time accessibility of information for member states and partners, ease of use and distribution of terms, which fosters a unified understanding of operational information, and the ability to quickly update terms to ensure resources remain relevant in addressing emerging security challenges. Additionally, safeguarding the confidentiality and security of information is essential, particularly given the potential for cyber threats, as is adapting terminology to various languages and cultural contexts without compromising conceptual accuracy.

In conclusion, NATO's online terminology resources are indispensable in facilitating effective communication and ensuring unified understanding among the Alliance's allies and partners. These resources enable NATO to respond to the demands of the contemporary security environment, ensuring alignment across strategic, operational, and tactical levels.

Майборода Р., Франчук Є. (ВІКНУ)

AI AND DIGITAL TOOLS: TRANSFORMING LANGUAGE LEARNING IN THE 21ST CENTURY

In the 21st century, the transformation of language learning is profoundly influenced by digital technologies and Artificial Intelligence (AI). The digital era has shifted traditional classroom-based methods into dynamic, interactive, and personalized experiences. This shift not only enhances the learning process but also makes language acquisition more accessible, engaging, and efficient. The integration of digital tools, AI technologies, and Information and Communication Technologies (ICT) in language learning has led to innovative methods that cater to modern learners' needs, reshaping the landscape of education.

Traditionally, foreign language education focused on face-to-face interaction, textbooks, and repetitive memorization of vocabulary and grammar rules. While effective to some extent, these methods often lacked engagement and interactivity, leading to lower motivation among learners. However, the advent of digital technologies, particularly AI, has introduced a wide array of tools that make learning more interactive, flexible, and enjoyable.

Online language learning platforms such as Duolingo and Babbel have gamified the process, encouraging learners to stay motivated through points, levels, and rewards. These platforms offer structured courses that emphasize practical conversation skills while using AI to personalize learning paths. Rosetta Stone, another popular platform, uses immersive techniques to simulate natural language acquisition through visual and auditory cues, further enhancing the learning experience.

The introduction of AI-driven technologies like chatbots and intelligent tutoring systems has revolutionized how learners practice languages. These tools provide instant feedback on pronunciation and grammar, adapting to individual learners' progress and ensuring personalized learning experiences. AI's ability to process large amounts of data allows for more precise, tailored content that meets learners' unique needs, making the learning process more effective and efficient.

The variety of digital tools available today caters to different aspects of language acquisition, ensuring a comprehensive and engaging learning process. Online dictionaries and translation tools such as Google Translate and Reverso provide instant translations and pronunciation guides, making them indispensable for learners navigating new vocabulary. Similarly, language exchange platforms like HelloTalk and Tandem connect learners with native speakers, offering real-time practice through text, audio, and video chats.

Moreover, multimedia resources like podcasts, videos, and interactive audiobooks have become essential in enhancing listening and comprehension skills. Platforms like YouTube and Spotify host a variety of language learning channels, offering learners engaging and context-rich content that supports their language development. The combination of text, audio, and video formats caters to different learning styles, ensuring that learners can choose resources that best fit their preferences.

AI plays a crucial role in advancing personalized learning through Intelligent Tutoring Systems (ITS) and Natural Language Processing (NLP). ITS systems provide real-time feedback and adaptive learning paths that evolve based on the learner's progress. This adaptability is particularly beneficial as it allows learners to focus on areas where they struggle, ensuring targeted practice.

NLP tools like speech recognition software (e.g., Google Assistant, Siri) help learners improve pronunciation by offering real-time corrections. Similarly, AI-powered chatbots simulate conversations, providing learners with opportunities to practice speaking and listening in safe, controlled environments. These technologies foster the development of communicative skills while ensuring that learners receive personalized feedback that accelerates their progress.

The benefits of digital and AI-driven tools in language learning are multifaceted. They offer increased accessibility and flexibility, allowing learners to access materials anytime and anywhere. The integration of gamification, multimedia, and interactive exercises enhances learner engagement and motivation. Additionally, personalized learning paths ensure that learners receive content tailored to their individual needs, making the process more efficient and enjoyable.

However, challenges persist. The digital divide—the gap between those who have access to technology and those who do not—remains a significant obstacle. Additionally, concerns about data privacy and the quality of online resources must be addressed to ensure a safe and effective learning environment. Continuous teacher training is also essential to fully integrate these technologies into the classroom, ensuring that educators are equipped to leverage digital tools effectively.

The future of language learning is promising, with emerging technologies such as Augmented Reality (AR), Virtual Reality (VR), and blockchain poised to

revolutionize the field further. AR and VR will create immersive learning experiences that allow learners to practice language in virtual environments, while blockchain technology will provide secure certification of language proficiency. AI-driven content creation will automate the generation of personalized learning materials, further enhancing the language learning process.

In conclusion, the digital and AI transformation of language learning in the 21st century has reshaped the educational landscape. By incorporating a blend of traditional and modern methods, educators can create comprehensive learning environments that meet the diverse needs of students. As digital technologies continue to evolve, they promise to make language learning more accessible, engaging, and personalized, contributing to a more multilingual global society.

Мінько М.Є. (ВІКНУ)

ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ АНГЛО-УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ТЕРМІНІВ (НА МАТЕРІАЛІ НАСТАНОВИ HIMARS)

Актуальність дослідження зумовлена нагальною потребою систематизації та стандартизації англо-української військової термінології в умовах активної військово-технічної співпраці між Україною та державами-членами НАТО, особливо в царині новітніх систем озброєння таких як «HIMARS», переклад технічної документації якої потребує точного, еквівалентного перекладу військово-технічної термінології, аббревіатур, акронімів для ефективного бойового застосування та професійної комунікації між військовими фахівцями різних країн.

Проведено дослідження англо-українських військових термінів з метою аналізу наукових джерел, вивчення теоретичних аспектів лексикографічного аналізу, виокремлення лексикографічних параметрів терміносистеми «HIMARS» та укладання глосарія спеціальних військово-технічних термінів.

Здійснено лексикографічний аналіз англо-українських військових термінів настанови «HIMARS», розроблено спеціалізований глосарій військової термінології для покращення якості перекладу технічної документації, що налічує 200 термінологічних одиниць. Глосарій структуровано за тематичними категоріями: тактико-технічні характеристики, експлуатація системи, технічне обслуговування, заходи безпеки та бойове застосування, що значно полегшує пошук необхідної термінології при перекладі технічної документації.

Запропоновано авторське визначення для терміна «лексикографічний аналіз», під яким слід розуміти «комплексний метод дослідження в лінгвістиці, що фокусується на вивченні лексичних одиниць та їхніх значень з метою створення або вдосконалення словників».

Досліджено різні методи та підходи до лексикографічного аналізу, включаючи метод аналізу та синтезу, статистичний метод, лінгвокультурологічний аналіз, структурно-семантичний аналіз тощо.

Перспективи дослідження полягають у подальшому лексикографічному аналізі військово-технічних текстів на матеріалі інших зразків ОВТ, воєнно-

політичних та військово-спеціальних текстів, розробленні спеціалізованого англо-українського глосарію термінів системи «NIMARS», який може стати стандартизованим довідковим ресурсом для військових перекладачів та фахівців, що сприятиме уніфікації термінології та підвищенню якості перекладів технічної документації.

Нагнибіда В.В. (ВІКНУ)

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ ЩОДО РОЗРОБЛЕННЯ ГЛОСАРІЇВ ЗА ДОПОМОГОЮ САТ-СИСТЕМ

У сучасному глобалізованому світі спостерігаються швидкі темпи розвитку потужних комп'ютерних технологій, які призвели до автоматизації багатьох процесів людської діяльності, включно з галуззю перекладацьких послуг. Викликам сучасних реалій перекладацької діяльності та вимогам ринку праці зможуть протистояти лише ті перекладачі, які володіють уміннями та навичками використовувати САТ-інструменти (Computer-Assisted Translation Tools) при виконанні перекладів та створенні глосаріїв для оптимізації та підвищення ефективності своєї роботи. Створення глосаріїв за допомогою систем типу САТ може бути корисним завданням для стандартизації термінології та поліпшення якості перекладу. Для розроблення таких глосаріїв потрібно дотримуватися певних кроків:

визначення обсягу та тематики, для якої він буде використовуватися;

збір вихідних термінів та їх перекладів;

перевірка та редагування: отримані переклади можуть містити помилки або не точно відображати семантику термінів, тому після отримання перекладів, важливо вручну перевірити їх і виправити будь-які неточності чи неправильні переклади;

створення глосарію: за допомогою отриманих перекладів та їх відповідних вихідних термінів скласти список термінів у вигляді глосарію;

постійне оновлення: термінологія постійно змінюється, тому важливо періодично оновлювати глосарій з новими та актуальними термінами.

Варто зазначити, що систем САТ (Computer-Assisted Translation) пропонують широкий спектр корисних функцій та можливостей:

імпорт і експорт глосарію: багато САТ-систем дозволяють імпортувати та експортувати глосарій у різних форматах, що дозволяє зручно керувати базою термінів та переносити її з одного проекту на інший;

визначення попередніх перекладів: деякі САТ-системи можуть автоматично використовувати глосарій під час перекладу, пропонуючи вже наявні переклади для термінів у глосарії;

локалізація глосарію: залежно від проекту, можна локалізувати глосарій на різні мови;

термінологічні бази даних: у деяких САТ-системах можна створити термінологічні бази даних, які будуть автоматично використовуватися для підказок під час перекладу;

звіти та аналіз: здатність оцінювати якість перекладів за допомогою аналітичних звітів, які можуть допомогти з підвищенням ефективності та якості роботи.

Таким чином, ці можливості можуть допомогти ефективно розробити і використовувати глосарії для оптимізації та підвищення якості перекладу.

к.філол.н. Нікіфорова О.М. (ВІКНУ)

TRANSLATION-ORIENTED TERMINOLOGY AS A BASIS FOR MILITARY GLOSSARIES COMPILATION

At these extremely challenging times, when Ukraine is struggling with large-scale armed aggression of the Russian Federation and is concurrently seeking to reform and transit to NATO standards, partner countries provide various in-kind support, in particular military-technical assistance. Western weapons and military equipment are the primary items comprising packages of military-technical assistance. As a rule, this material is new for the defence forces of Ukraine and requires thorough study to be used properly and efficiently. For these purposes, technical documentation – specifications, operation and maintenance instructions, technical reference manuals and standards – should be translated into Ukrainian to enable putting into service and designated application of the obtained material. A quality translation of these military-technical texts is based on the consistency of terminology within a single document or a list of documents in the same subject area. Multiple interpretations or using several different versions of the same term are unacceptable. Therefore, to preserve consistency in the translation text, it is necessary to document the terminology used throughout the translation for future reference.

Translation-oriented terminography is integral to the efficient and accurate translation of military texts, particularly when supported by computer-aided translation (CAT) systems. It can be defined as the practice of compiling bilingual and multilingual military terminology dictionaries, glossaries, and other terminology resources to enable efficient, accurate, and consistent translation.

CAT systems offer functionalities and special tools that allow translators to compile glossaries dynamically during the translation process, capturing military-specific terms, acronyms, and context-sensitive phrases in real-time. The very procedure of compiling a glossary in a CAT system is comprised of several steps: term extraction (identifying potential terminology candidates), term verification to ensure accuracy (checking the meaning, context, and appropriate translation of the term to match the military subject matter), glossary entry creation (adding verified terms to the glossary with necessary fields like source term, target term, definition, metadata etc.), quality assurance and review. As new terms are added, the CAT system immediately integrates them into the active glossary. This allows for real-time term suggestions, which appear during ongoing translations to ensure consistent use of military terminology throughout the document.

Thus, translation-oriented terminography is a useful tool for creating a robust terminology database that can be used for compiling military glossaries. The created

glossary can be downloaded from the CAT system in TBX, XLSX or CSV format and then adapted to the users' needs. Such thematic glossaries ensure clarity and consistency in communication within the military domain, helping personnel understand and use terminology accurately.

Паніна О. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМИ ВИМОВНИХ НОРМ І СТАНДАРТІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ЇЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ

На сучасному етапі розвитку англійська мова являє собою багаторівневу лінгво-соціально-культурну систему, до складу якої входять різні національні, регіональні та соціальні варіанти і форми.

Стосовно джерела трансплантації (англійської мови, що сформувалася в Англії на основі південно-східного діалекту) усі наявні різновиди англійської мови можна подати у вигляді низки підсистем. До першої підсистеми входять так звані «старі» варіанти. До другої підсистеми включені «нові» варіанти, що сформувалися в країнах, які були раніше британськими колоніями. Кожен «новий» варіант також можна представити у вигляді ієрархії, в якій місцева національна форма англійської мови співіснує з англійськими піджинами та креолами. До третьої підсистеми включено варіант, який визначається як міжнародна англійська мова. Четверту підсистему становить англійська мова, яку використовують у міжнародній системі Інтернет.

У сучасній англійській мові розрізняють шість фонетичних систем: RP (received pronunciation), General American, Scottish English, Northern England English, Cockney, Australian English. Дві з перерахованих вище систем - RP і стандартний варіант американської англійської вимови - слугують моделями при укладанні словників і підручників для вивчення англійської мови в усіх країнах світу.

Розвиток і глобальна трансплантація англійської мови призвели до того, що в різних англомовних країнах сформувалися власні стандартні варіанти цієї мови, в яких функціонують фонетичні системи, які характеризуються певним набором відмінних ознак. Нині найбільш престижними є американський і британський вимовні стандарти. Однак у перспективі можливі суттєві зміни в підході до норм і стандартів англійської вимови, які визначатимуться роллю англійської мови в різних сферах життя і діяльності світової спільноти, демографічними процесами в англомовних країнах, розвитком «нових» англійських мов у країнах глобального півдня та мовними перевагами молодого покоління англомовних країн.

КАТЕГОРІЯ «ЕТНІЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ» В СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ СТУДІЯХ

Зацікавлення науковців питанням етнічної ідентичності можна пояснити двома обставинами. По-перше, сьогодні цю проблему розглядають як частину децентралізаційних процесів, які, на думку вітчизняних і західних вчених, є індикаторами свідомості індивідуума на сучасному етапі розвитку суспільства. Підґрунттям для новітніх підходів до окреслення ідентичнісної проблематики стало те, що вона не є монолітним комплексом понять і такою, що дана індивіду від самого народження. Сучасна ідентичність отримала характеристики плинності, непевності, множинності та фрагментованості.

Активні наукові дискусії щодо етнічної ідентичності вже протягом довгого часу тривають у вітчизняному науковому полі: досліджують ідентичність в умовах полікультурності, проблеми етнокультурної психології в історичному розрізі, на сучасному етапі. Етнічність як емоційна приналежність до своєї групи є сталою і фундаментальною характеристикою. Есенціалізм не виступає описовою базою для категорії ідентичності, а полягає він у спробах діяти на її ґрунті: ми діємо таким тому, що це ми.

Нами виокремлено найважливіші фактори, що впливають на конституювання етнічної ідентичності, а саме: специфіку етнічної соціалізації у родинному колі, освітньому закладі і найближчому соціальному осередку, різноманіття етноконтактного середовища, рівень відносин між етнокультурними групами. Мова в етнодиференціації є фактором формування етнічної групи, засобом формування мовної свідомості спільноти. Етнодиференційовальними можуть виступати такі ознаки: уявлення про рідну землю, національний характер, народне і професійне мистецтво, цінності і норми, історична пам'ять, релігія. Індивід ідентифікує себе не тільки за етнічними ознаками. На етнічну приналежність впливають об'єктивна соціальна реальність, суб'єктивні фактори (рівень освіченості, ціннісно-емоційний компоненти ідентичності).

Плиска Н.В. (ВІКНУ)

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК МОЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОГРАМ КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПОСТТРАВМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ

Дослідження, присвячені вивченню особливостей впливу на людину подій та обставин її безпосередньої участі у бойових діях, свідчать про те, що одним із найпоширеніших наслідків такого досвіду є розвиток через певний проміжок часу посттравматичного стресового розладу (ПТСР), який проявляється специфічними психологічними, поведінковими і соматичними змінами, труднощами соціально-психологічної адаптації особи та важко піддається реабілітаційним впливам. У зв'язку з цим пошук і розробка ефективних методів та засобів подолання ПТСР та його негативних наслідків

є на сьогодні актуальним завданням. В контексті вирішення цієї проблеми важливу роль відіграє розробка теоретико-методологічних і методичних моделей, спрямованих на поетапне створення технологій, а на їх основі програм психотерапевтичної і реабілітаційної допомоги особистості у подоланні проявів ПТСР.

Проблематика терапії/реабілітації за допомогою вивчення іноземної мови, зокрема при посттравматичному стресовому розладі, є відносно новою. Проте є кілька напрямів досліджень, які можуть слугувати основою для усвідомлення та подальшого розвитку у вивченні цього питання. Серед них когнітивна наука та нейропсихологія (Еллен Б'ялисток (Ellen Bialystok), Адель Даймонд (Adele Diamond)); психотерапія та реабілітація (Бессел ван дер Колк (Bessel van der Kolk), Пітер Левін (Peter Levine)); когнітивно-біхевіоральна терапія (Аарон Бек (Aaron Beck)); арт-терапія та мовна терапія (Едит Крамер (Edith Kramer), Маргарет Наумбург (Margaret Naumburg)). Вивчення вказаних досліджень дозволяють віднести навчання іноземним мовам до ефективних засобів подолання (ПТСР) завдяки кільком аспектам його психотерапевтичного потенціалу:

1. Відновлення когнітивних функцій. Вивчення іноземної мови може позитивно впливати на когнітивні функції, сприяє нейропластичності, покращує виконавчі функції мозку, включаючи увагу та когнітивний контроль.

2. Зниження рівня стресу та тривоги. Процес вивчення мови іноді можна порівняти з медитацією, коли людина повністю занурюється в діяльність, відволікається від негативних думок і заспокоюється. Активне навчання сприяє зосередженню на конкретних завданнях, що знижує рівень тривоги.

3. Тілесно-орієнтована терапія. Тіло та мозок взаємопов'язані у процесі відновлення, а вивчення іноземної мови, яке залучає слухові, візуальні та моторні механізми, може сприяти тілесно-орієнтованій реабілітації.

4. Соціальна інтеграція. Опанування нової мови відкриває можливості для спілкування з іншими людьми. Соціальна взаємодія зменшує ізоляцію і допомагає повернутися до активного життя. Людина, яка навчається нової мови, може відчувати зміни в самоідентичності. Це допомагає відновити відчуття контролю над життям і знайти нові цілі, що сприяє загальному процесу реабілітації.

5. Підвищення самооцінки. Опанування нових навичок надає людині відчуття контролю над ситуацією, а це, в свою чергу, допомагає відновити впевненість у собі, відчувати прогрес та силу, необхідну для подолання стресових ситуацій.

6. Зміна фокусу уваги. Постійне занурення в новий культурний контекст змінює фокус уваги, допомагаючи відволіктися від травматичних подій, і може бути корисним інструментом для створення позитивної психологічної дистанції між травмою та теперішнім.

7. Вербалізація емоцій. Вивчення мови може надати нові засоби для вираження почуттів. Люди, які борються з травмою, іноді знаходять легшим

говорити про свої емоції іншою мовою, особливо якщо рідна мова викликає асоціації з травматичними подіями.

Отже, навчання іноземної мови в рамках реабілітації ПТСР є багатограним інструментом, спроможним допомогти людям відновити свої когнітивні, емоційні та соціальні здібності. Важливо, щоб цей процес був інтегрований у загальний план реабілітації та підкріплений підтримкою фахівців.

Победря В.О. (ВІКНУ)

УНІФІКАЦІЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА СТВОРЕННЯ СТАНДАРТИЗОВАНИХ ГЛОСАРІЇВ

У сучасних умовах стрімкого розвитку військових технологій та змін у характері військових операцій важливо забезпечити точність і однозначність військової термінології. Відсутність стандартизованих глосаріїв може призвести до непорозумінь та помилок у комунікації між підрозділами, що негативно впливає на ефективність бойових дій.

Сучасна військова справа характеризується інтеграцією різних видів військ та застосуванням новітніх технологій, що вимагає чіткого розуміння термінів та понять. Глобалізація військових операцій та участь у міжнародних коаліціях підкреслюють необхідність узгодження військової термінології на міжнародному рівні.

Важливо зазначити, що стандартизація термінології сприяє підвищенню рівня підготовки особового складу, полегшує навчальний процес та сприяє формуванню професійної компетентності військовослужбовців. Військові глосарії стають необхідним інструментом для забезпечення єдиного розуміння команд та інструкцій, що особливо актуально в умовах швидкого прийняття рішень.

Розробка уніфікованої військової термінологічної бази дозволяє створити централізований ресурс для зберігання та оновлення термінів, інтегрувати нові технологічні поняття та адаптуватися до сучасних викликів. Це сприяє оперативній сумісності між різними підрозділами та союзниками, забезпечуючи ефективну комунікацію та координацію дій.

Крім того, систематизація військової термінології сприяє збереженню культурної спадщини та історичної пам'яті військових традицій. Вона дозволяє відобразити специфіку національної військової школи та забезпечує спадкоємність поколінь військовослужбовців. У процесі розробки термінологічної бази важливо враховувати як національний, так і міжнародний досвід, що сприятиме інтеграції в глобальний військовий простір.

Таким чином, створення військових глосаріїв та розробка термінологічної бази є невід'ємною складовою розвитку сучасних збройних сил. Це не лише підвищує оперативну ефективність, але й зменшує ризики, пов'язані з неправильним трактуванням термінів, що може мати критичні наслідки в бойових умовах.

Необхідно ініціювати програми зі стандартизації військової термінології на національному та міжнародному рівнях, залучаючи до цього процесу експертів та науковців. Це сприятиме підвищенню професійного рівня військовослужбовців та зміцненню обороноздатності країни.

Поліщук О., Боженко О. (ВІКНУ)

LANGUAGE ON THE FRONT LINE: HOW WAR ENRICHES UKRAINIAN WITH NEW TERMS AND SLANG

The full-scale war that Russia launched against Ukraine has shown the world the courage, dignity, and resilience of our people. At the same time, this conflict has not only impacted the course of modern history but has also enriched the Ukrainian language with new expressions and terms. Military slang is one of the most vivid components, reflecting the events of war and emphasizing the unique character of Ukrainians.

New words and expressions are the result of popular creativity, the ability to reinterpret reality, and to respond with humor to challenging circumstances. They convey emotions and experiences familiar to many Ukrainians and reflect our people's figurative thinking and sense of humor.

Neologisms that emerged during the conflict often have roots connected to earlier events. For instance, since the beginning of the occupation in 2014, terms like *separaty* (separatists) and *vatnyky* (a derogatory term for pro-Russian supporters) were used to describe collaborators and supporters of the pseudo-republics in eastern Ukraine. Later, the term *cyborgs* arose to describe Ukrainian soldiers who defended Donetsk Airport with courage and resilience. Their steadfastness became a symbol of Ukrainian bravery worldwide. Another example is *azovtsy* — the defenders of Mariupol who became legends for their heroic defense of Azovstal.

Modern military terminology also includes designations for different military situations and locations: *nuli* (the contact line), *peredok* (front line of defense), and *zelenka* (a wooded area for military deployment). Common terms for types of weaponry and equipment include *kalashmat* (AK rifle), *shaytan-truba* (rocket launcher), and *bandero-mobil* (an armored vehicle). Ukrainian soldiers also use specific terms for uniforms like *multyk* (from «multicam»), *tsyfra* (digital camo), and others.

New concepts have emerged to describe combat situations: *disco* (intense shelling), *prykhody* (air strikes), and *chornobajity* became popular after repeated attacks on the airfield in Chornobaivka. Thus, the Ukrainian language continues to be enriched and updated.

Ukrainians have also created various nicknames for the occupiers that mock their ambitions and behavior: *orks*, *rusnia*, *pidary*, *svynosobaky* and so on. Certain terms like *rashysty* and *parasha* describe political phenomena and hostile ideologies. Significantly, the term *rashism* has become established on Wikipedia to describe Russian aggression as a modern form of fascism.

Even in the international community, new terms have appeared, such as *to Ukraine* — a slang verb meaning «to face a situation where big ambitions suffer

defeat». These new words reflect not only events but also the boundless humor, ingenuity, and bravery of Ukrainians who have endured the trials of war.

Романюк В., Омельчук В. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КУРСАНТІВ ЗВВО

Іноземна мова є невід'ємною складовою професійної підготовки військового офіцера, адже основним завданням цієї навчальної дисципліни є – формування у курсантів готовності та здатності до міжкультурної комунікації, практичного володіння іноземною комунікативною компетентністю. Стандарт STANAG 6001 – регламентує способи, порядок дій, поняттєвий апарат та умови для уніфікації в рамках спільних збройних сил з метою забезпечення функціональності всіх організаційних структур і матеріально-технічної бази, взаємо сумісності у сфері військово-професійної діяльності.

Навчання іноземної мови курсантів ЗВВО має такі особливості:

1) неоднорідність навчальних груп: за віком; рівнем іноземної підготовки курсантів; життєвим досвідом (у групі як випускники загальноосвітніх закладів, так і військовослужбовці за контрактом); **2) особливість навчальних груп: підпорядкованість** курсантів вимогам єдиного навчально-виховного процесу; дотримання військової дисципліни та правопорядку; високий ступінь самоуправління; чітка регламентація стосунків і функціональна залежність членів групи, яку визначає система субординації; інтенсивність спілкування членів групи; єдиноначальність у координованій діяльності [2, с. 36]; **3) автентичні тексти** відбирають за такими характеристиками, як: змістова єдність і довершеність, комунікативна цілісність змісту, співвіднесення мовних засобів із ситуацією, метою та завданнями спілкування; **4) дидактичні вправи:** а) вправи для активізації словникового запасу (навички говоріння); б) вправи для оволодіння логіко-семантичними основами роботи з текстом (навички читання); **5) ігрові форми,** що дозволяють: а) організувати й корисну для курсантів мовленнєву діяльність; б) оптимально охопити іноземною діяльність всіх курсантів групи; в) опанувати загальну й необхідну професійну лексику; г) оволодіти іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування.

Отже, іноземна комунікативна компетентність курсанта ЗВВО – це складне, інтегральне особистісне утворення, що уможливорює його здатність комунікувати у процесі іноземного фахово зорієнтованого спілкування, а також володіти соціокультурними та військово-професійними знаннями, уміннями та навичками.

СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПОСЛІДОВНОГО ВОЄННО-ПОЛІТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ

На даний час, не розроблена ефективна та сучасна система вправ для формування навичок англо-українського послідовного перекладу. Запровадження такої системи у підготовку військових перекладачів сприятиме підвищенню якості виконання усного перекладу (послідовного, двостороннього) з іноземної мови українською і навпаки військових та воєнно-політичних текстів.

Система вправ повинна включати в себе спеціальні вправи для навчання майбутніх офіцерів-перекладачів аудіюванню; тренування короткострокової та довготривалої пам'яті (мнемотехніки); застосування різноманітних трансформацій; удосконалення усного мовлення; розвитку стресостійкості; перекладацького нотування; прийняття швидкого, самостійного, перекладацького рішення завдяки максимальному наближенню таких вправ до умов майбутньої професійної діяльності.

Виділяємо такі етапи підготовки майбутніх фахівців до усного послідовного перекладу (далі – УПП): підготовчий, базовий (розвивальний) та удосконалений. Відповідно до цих етапів і розроблено систему вправ яку поділяємо: на підготовчі – курсанти-перекладачі набувають та формують навички УПП, базові – закріплюють та розвивають, вправи на удосконалення УПП – курсанти-перекладачі вільно виконують УПП, відточуючи свої перекладацьку компетентність.

До підготовчих вправ відносимо: 1.вправи на переклад прецензійної інформації (назва місяців, днів тижня, імен відомих людей та політичних діячів, географічні назви, національні реалії (історичні пам'ятники, відомі історичні події, визначні пам'ятки)), 2.цифр, 3.абревіатур, 4.акронімів; 5.вправи на переклад кліше (стандартних зворотів) звернень, привітання, побажання, висловлювання радості, скорботи, вдячності, поваги, підтримки, визнання заслуг, закриття урочистих заходів; 6.риторичні вправи (вимовляння скоромовок, виразне читання, відпрацювання фонетики, декларування віршів, створення власних промов (Наприклад: зустріч міністра оборони іноземної країни або проголошення тосту під час дружньої вечері); 6.вправи на переклад коротких фраз (Наприклад: це м'яко кажучи..., це під великим питанням тощо); 7. вправи на переклад словосполучень (Наприклад: кадрова політики, гарматний розрахунок); 8. вправи на переклад «хибних друзів перекладача» (Наприклад: arguments, pessimistic, euphoria); 9.вправи на мнемотехніку; 10.вправи на трансформації (заміна висловлювання, яке складається з декілька слів одним максимум двома) Наприклад: передовий загін – авангард, проводити військові операції – воювати тощо.

Базові вправи або вправи на розвиток включають: 1.вправи на переклад початку висловлювання. (Наприклад: ...це потребує подальшого обговорення); 2.вправи на переклад завершення висловлювання (Наприклад:

Також слід визнати, що...); 3.письмовий переклад аудіо матеріалів (по реченням, абзацам); 4.вправи на локальний семантичний аналіз українською та іноземною мовами (знаходження основної думки висловлювання або мікрореферування); 5.вправи «пропуск дієслів»; 6.вправи «пропуск іменників»; 7.вправи на переказ; 8.абзацно-фразовий переклад з іноземної мови українською і навпаки (із записом перекладу курсантів та подальшою перевіркою); 9.вправи на двосторонній переклад; 10. вправи на переклад фразеологізмів та ідіом.

Вправи на удосконалення УПП: 1.вправи на аудіювання з труднощами (Наприклад: звукові перешкоди, швидкий темп, різноманітне вимовляння, прослуховування з одночасним рахунком, читанням або відповідями на запитання); 2.вправи на переклад готових перекладацьких рішень з іноземної мови українською і навпаки у швидкому темпі; 3.переклад промов відомих політичних діячів (з попередньою і без підготовки); 4.вправи на створення асоціацій (Наприклад: agency – управління, агентство, орган тощо тоді як through the agency – за допомогою); 5.вправи на підбір синонімічного ряду, антонімів; 6.вправи на побудову висловлювання – курсанти спочатку українською, а потім іноземною по черзі повинні переформулювати висловлювання починаючи з різних слів (висловлювання повинно бути правильно побудоване, належним чином сприйматися на слух та містити початкові смислові одиниці); 7.вправи на усунення пропусків (вміння вставляти нейтральні речення у випадку коли перекладач прослухав, або не встиг записати вихідне повідомлення); 8.вправи на усний послідовний переклад воєнно-політичних текстів з української мови на іноземну і навпаки; 9. вправи переклад випусків новин телерадіокомпаній «CNN» та «BBC».

Усі вправи відпрацьовуються з використанням цифрової лінгафонної лабораторії. Підготовчі та базові вправи можуть відпрацьовуватися паралельно, практикуватися не лише в аудиторії, а і в години самостійної підготовки.

Розробка системи вправ для формування навичок англо-українського послідовного воєнно-політичного перекладу удосконалисть підготовку майбутніх військових перекладачів для здійснення перекладацького супроводу заходів військового співробітництва Збройних Сил України.

Самелюк А., Шевлякова О. (ВІКНУ)

РОЛЬ МОТИВАЦІЙНИХ ЧИННИКІВ У ФОРМУВАННІ НАВЧАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ КУРСАНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗВВО В ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Мотивація у процесі вивчення іноземної мови курсантами закладів вищої військової освіти (ЗВВО) є важливим фактором, який впливає на успішність і ефективність набуття іншомовної компетентності. Самостійна робота – це та сфера освітньої активності студентів, яка, з одного боку, визначена навчальними планами як обов’язкова й охоплює у ЗВВО до 25%

навчальних годин з іноземної мови, а з іншого, вимагає значної активізації мотиваційних ресурсів, оскільки оцінювання навчальних досягнень не відбувається відразу під час роботи, а сама робота не відбувається під контролем викладача, відповідального саме за цю навчальну дисципліну, тож немає синхронного контролю за якістю виконання завдань. Виокремлюючи два типи мотивації для вивчення мови (інструментальну та інтегративну мотивацію), дослідники помічають, що студенти з інструментальною мотивацією хочуть вивчати мову з практичних причин, зокрема з метою розширених можливостей професійної самореалізації, успішної кар'єри військового тощо. Концепт інструментальної мотивації запропонований Р. Гарднером та В. Ламбертом у 1972 та конкретизований щодо системи іншомовної підготовки курсантів у праці Ю. Курума 2011 року. Інструментальна мотивація полягає в тому, що вивчення іноземної мови розглядається курсантами як засіб для досягнення конкретної мети або виконання завдань, пов'язаних з їхньою професійною діяльністю (кар'єрні можливості). Інтегративна мотивація в іншомовній підготовці курсантів закладів вищої військової освіти (ЗВВО) полягає у внутрішньому прагненні до вивчення іноземної мови з метою інтеграції в культурне або соціальне середовище, яке використовує цю мову. Цей тип мотивації пов'язаний із бажанням курсантів не лише вивчити мову для конкретних практичних цілей (як у випадку з інструментальною мотивацією), але й поглибити своє розуміння культури, традицій і цінностей іншої нації. Аспектами прояву інтегративної мотивації є міжкультурна комунікація, особистісний розвиток, патріотично-інтеграційний аспект тощо. Інтегративна мотивація стимулює курсантів вивчати іноземну мову не лише для виконання професійних завдань, але й для кращого розуміння культурного контексту інших країн, з якими вони будуть взаємодіяти. Це допомагає будувати стійкіші відносини, засновані на взаємоповазі та культурному обміні.

Сидорчук Д.В. (ВІКНУ)

АКТУАЛЬНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ЧАСТКОВОЇ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ПЕРЕКЛАДУ У ВВНЗ ТА ЗВО ВВНЗ

У зв'язку з активізацією військового співробітництва з державами-членами НАТО, відсутність достатньої кількості професійних військових лінгвістів та обмежені терміни для їхнього навчання з метою подальшого забезпечення перекладацького супроводу заходів військового співробітництва ЗСУ викликала гостру необхідність прискореної підготовки військових перекладачів для сектору безпеки та оборони України та потребу в удосконаленні існуючої часткової методики викладання.

Доведено, що часткова методика викладання зосереджується на конкретних аспектах навчання, а саме розвитку двомовної комунікативно-посередницької діяльності, що є ключовою компетенцією військових перекладачів. Під поняттям «часткова методика викладання перекладу» розуміємо педагогічну систему з чітко визначеними навчально-виховними цілями та задачами, заходами позааудиторної й самостійної діяльності

здобувачів вищої освіти, що має спеціально розроблений навчально-методичний комплекс «Військовий переклад» для ступеневої підготовки військових перекладачів здатних здійснювати лінгвістичне забезпечення заходів військового співробітництва Збройних Сил України та успішно виконувати інші завдання за призначенням.

Дослідивши різні моделі навчання з'ясовано, що активна участь особи в освітньому процесі та її залучення до рецептивно-репродуктивної діяльності робить засвоєння матеріалу більш ефективним. Використання аудіовізуальних елементів й презентацій під час навчання курсантів сприятиме візуальній привабливості, полегшенню засвоєння складного навчального матеріалу, інтерактивності, доступності до інформації, адаптованості до індивідуальних потреб, комбінованому освітньому процесу, моделюванню ситуацій (застосування вправ максимально наближених до умов майбутньої професійної діяльності), підвищенню мотивації, а також допомагатиме розвиватиме критичне мислення, коротко та довгострокову пам'ять тощо.

Часткова методика направлена на розвиток навичок здійснювати двомовну діяльність за допомогою конкретних методичних інструментів, таких як інтерактивна модель викладання. Інтеграція сучасних технологій в освітній процес підвищує ефективність засвоєння навчального матеріалу, а розроблений веб-ресурс забезпечить можливість реалізації освітнього процесу не лише в аудиторних умовах, а й у формі самостійного опрацювання і пошуково-дослідницької діяльності здобувачів освіти. Рекомендованими елементами опрацювання навчального матеріалу є мультимедійні презентації, практичні вправи та тестові завдання для самоперевірки. До практичних завдань, які містяться в існуючій методиці, таких як письмовий, зорово-усний, двосторонній послідовний переклад доцільно додати усний переклад із використанням відеозаписів, що міститимуть інформацію, діалог чи інтерв'ю за тематикою практичного заняття.

Отже, в умовах вимушеної пришвидшеної підготовки військових перекладачів методика навчання перекладу потребує імплементації сучасних інтерактивних та мультимедійних форм, методів викладання.

Совгар Г.П. (НАСВ)

DEVELOPING AUDITORY SKILLS AS MEANS OF ACQUIRING COMMUNICATIVE COMPETENCE

The digital transformation, being a current stage of education informatisation, requires people to incessantly train or retrain in order to successfully transition from one position to another, as well as to access further studies, and, as a result, the need for short-term and individual learning increases. Microlearning involves learning foreign languages by processing easily digestible and maximally relevant blocks of information, which are presented at the convenient moment for learning. This is an e-learning strategy that allows you to learn information in an interactive and engaging way. The main providers of content for microlearning are Facebook,

Twitter, YouTube, and Google. Language learners process educational information at a time convenient for them and in the optimal format.

Two well-known educational platforms that teach foreign languages in the microlearning mode are TED-ed and Duolingo, which use short blocks of highly concentrated information. Typical forms of microlearning for learning foreign languages are short videos -- combining a moving image with an audio track increases consolidation of material better than written text; educational applications, such as PROMOVA, Word of the Day etc. Games and gamification can also substantially improve language learning. Quick 5-minute games for revising and consolidating what has been learned, especially with player ratings and challenges, retain users' attention with great effectiveness. Infographics can significantly contribute to the assimilation of the material, especially for people with a visual memory type. Social networks are quite beneficial too. Students who read texts in short passages followed by completing tasks remember their content better during the following week than those who read the texts completely from beginning to end. Thus, the optimal duration of microlearning should be no more than 15 minutes using videos, infographics, pictures, slides, etc., everything that is as visual and as easy to perceive as possible. At the same time, infographics or slides should also be moderately informative, not overloaded with information. In addition, microlearning not only helps the brain pay attention to the content, it also binds the user to the content emotionally, which helps transfer information from short-term memory to long-term memory. Short funny stories or animations are an excellent tool for microlearning because they create an emotional response that stimulates the brain and makes it pay attention to the information. Moreover, the realization that the story is short causes positive emotions in the learner, because the person understands that it will not take much time. It is important to realize that smartphones are an ideal tool for microlearning not only remotely, but also during classes, as they can be used to send discussion questions, tests, quizzes, games, videos, flash cards, quotes of the day, which can be opened immediately and students can start working with them, without postponing for later. Thus, the advantages of microlearning are continuous content updates, multitasking, mobile access, interactivity, and autonomy.

к.пед.н., доцент Совгар О.М. (НАСВ)

DEVELOPING AUDITORY SKILLS AS MEANS OF ACQUIRING COMMUNICATIVE COMPETENCE

Modern methods of teaching a foreign language view communicative competence as the ability to communicate in a foreign language, which involves the formation and development of students' listening skills, in addition to speaking, reading, and writing. Communicative competence entails the ability to communicate orally and in writing with representatives of other cultures, as well as the ability to behave correctly in various speech situations. Moreover, communicative competence includes knowledge of the culture of the countries whose language is studied. It involves the ability of a higher education student to socialize in any cultural environment.

Thus, since the learning process is oriented towards practical mastery of a foreign language, the perception and critical understanding of a foreign language by ear is of great importance. Therefore, listening is one of the essential means of developing communicative skills and it should be given considerable attention in the learning process. Students must use a foreign language as a means of communication, that is why it is extremely important to develop students' ability to express their own thoughts correctly and in accordance with the situation. The purpose task of studying a foreign language in a higher education institution is a professional requirement. In classes, students read thematic texts, learn professional vocabulary and terminology, develop auditory skills using audio and multimedia tools on professional topics, and solve problem-solving tasks. Listening can and should be educational and communicative. When practising listening, students form stable auditory images, learn new lexical and grammatical materials, develop the ability to understand and analyse what was heard, and grasp a better command of oral speech.

Listening can be extensive, that is, aimed at understanding the general content of what is heard, and intensive, which is directed towards a detailed analysis of the discourse. Regarding communicative listening, it is worth noting that this is a type of listening aimed at developing the ability to comprehend what was heard after a single occurrence of listening to the material. It can be classified as listening with full understanding of the main content of what was heard (listening for a gist); listening with selective extraction of data; and listening with critical assessment.

When practising listening it is recommended to use authentic video and audio materials, podcasts, interviews with native speakers, which reflect the real language context and provide students with the opportunity to get exposure to real language situations and develop skills of understanding foreign language speech in different contexts and registers. Implementing innovative technologies, like interactive computer exercises, virtual audio environments, and mobile applications, can be instrumental for practicing foreign language listening and allow students to reproduce real foreign language listening practices in speech situations and develop auditory skills in virtual environment.

Сорокіна А.С. (ВІКНУ)

ЛЕКСИЧНИЙ АНАЛІЗ АНГЛОМОВНИХ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

У сучасному світі, де безпека держав і військові технології набувають особливого значення, військово-технічні тексти стали важливим елементом комунікації між фахівцями. Ці тексти не лише передають інформацію про новітні технології та процедури, але й формують спеціалізований дискурс, що вимагає детального лексичного аналізу.

Військово-технічна термінологія має низку характеристик, які відрізняють її від інших видів професійної мови:

- вузькоспеціалізовані поняття;

- структурованість: лексична система організована за принципом домену, де терміни розділяються на ядро (основні терміни) та периферію (допоміжна лексика).

З метою визначення найбільш вживаних термінів у військово-технічних текстах проводиться частотний аналіз. Наприклад, вивчення текстів про сучасні бойові літаки показує, що терміни *aerodynamics*, *payload*, *maneuverability* є найбільш вживаними.

Лексичні поля у військово-технічних текстах формуються на основі тематичного класифікатора. Наприклад, в поле озброєння можуть входити терміни *rifle*, *grenade*, *artillery*, тоді як у поле технології – *drones*, *radar*, *surveillance*.

Дослідження словотворення виявляє численні випадки словоскладання (наприклад, *battlefield awareness*) і запозичення (наприклад, терміни з латини або французької мови, такі як *coup de grâce*).

При перекладі військово-технічних текстів часто виникають проблеми, які можуть вплинути на адекватність передачі змісту:

1. Відсутність еквівалентів у мові перекладу є поширеною проблемою. Наприклад, термін *kamikaze drone* не має прямого відповідника, що ускладнює його точне розуміння.

2. Багатозначність може призвести до плутанини, особливо у випадках, коли відсутній контекст. Наприклад, *tank* може бути перекладатися як танк, резервуар, бак, ємність.

3. Слова-реалії, такі як *black ops* (таємні військові операції), потребують культурного контексту, оскільки не завжди зрозумілі українському читачеві.

Для детального вивчення лексики військово-технічних текстів застосовуються такі методи:

– Контент-аналіз. Цей метод передбачає систематичне вивчення текстів для виявлення ключових термінів і тем. Наприклад, аналіз документів, пов'язаних із розвитком безпілотних літальних апаратів, робить акцент на термінах, що описують технологічні інновації.

– Порівняльний аналіз. Дослідження оригінальних текстів та їх перекладів дозволяє виявити лексичні проблеми та недоліки. Наприклад, порівняння перекладів технічної документації показує, що в окремих випадках втрачається семантика оригіналу.

– Кількісний аналіз. Статистичні методи використовуються для визначення частоти термінів та виразів, що допомагає виявити тенденції в їх використанні.

Лексичний аналіз англomовних військово-технічних текстів є важливим інструментом для розуміння специфіки військової комунікації. Вивчення термінології, лексичних полів і проблем перекладу допомагає зменшити ризики, пов'язані з лексичною безеквівалентністю, і сприяє точнішій передачі змісту. Подальші дослідження в цій сфері можуть зосередитися на вдосконаленні методів перекладу та адаптації термінології в умовах швидких змін у військовій технології.

APPROACHES OF NATO MEMBER STATES TO THE CLASSIFICATION OF MILITARY TERMINOLOGY

Current approaches of NATO member states to the classification of military terminology play a crucial role in ensuring the effectiveness of joint military operations. Given that NATO unites nations with diverse military traditions, languages, and cultural contexts, the formation of a unified terminological framework is essential for achieving operational interoperability. Effective management of joint military operations necessitates a clear and coherent terminology to prevent misunderstandings that could lead to severe consequences. NATO pursues this objective by developing standardized terms and concepts encompassing various facets of military affairs, including operational, tactical, and strategic terminology. Operational terminology pertains to the planning and execution of military tasks at higher echelons, while tactical terminology governs details related to the execution of specific missions and maneuvers. Strategic terminology, on the other hand, encompasses long-term objectives and policies in the realm of security.

To regulate standardized terms and concepts, NATO employs a mechanism known as STANAG (Standardization Agreements). This approach facilitates the creation of a unified informational framework for the military structures of member states, thereby easing the coordination of efforts in joint operations. For instance, standard agreements cover terminology related to various types of weaponry, methods of combat, and communication means utilized in combat environments. Traditional definitions are increasingly insufficient to address the realities of modern conflicts. For example, terms associated with cyberattacks, disinformation, and hybrid warfare require more precise formulations to reflect the emerging threats present in today's military landscape. Despite NATO's efforts toward unification, member states maintain their distinct approaches to military terminology, which can complicate collaborative activities. Each nation has its own military history and traditions, which shape its terms and concepts. For instance, terminology employed by the U.S. military may have different connotations in the British or French armed forces. This disparity can lead to misunderstandings in joint operations, where clarity in terminology is of paramount importance. Furthermore, the rapid advancement of technology and the digitalization of military processes necessitate the incorporation of new terms into military terminology. The use of unmanned aerial vehicles (UAVs), artificial intelligence systems, and cyber security measures demands specific definitions that may not be encompassed by traditional terminology. In an environment where technology is continuously evolving, NATO must adapt its terminological framework to meet contemporary demands. In summary, the current approaches of NATO member states to the classification of military terminology represent a complex and dynamic process that requires ongoing updates and adaptations in response to new challenges. Consistency in terminology not only facilitates coordination among allies but also mitigates the risks of misinterpretation in multinational operations. This, in turn, enhances the

overall effectiveness of military actions and supports the successful execution of joint missions, which is critically important in the contemporary military context.

Рахнянський В., Степанченко Д. (ВІКНУ)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ В ЗСУ

На сучасному етапі розвитку Збройних Сил України володіння англійською мовою є необхідною складовою частиною професійних якостей військовослужбовця. Відповідно до основних засад мовної підготовки існує постійна необхідність вдосконалення системи підготовки, що особливо актуально у зв'язку із значним підвищенням співпраці з країнами-партнерами.

Варто звернути увагу на такі проблемні питання мовної підготовки:

1. **Незважаючи** на вдосконалення системи мовної підготовки, досі існує відчутний дисбаланс у володіння англійською мовою серед різних категорій військовослужбовців, що, безумовно, пов'язано з об'єктивними факторами, але все ще лишається проблемою. Така ситуація обумовлена нестачею коштів та нерівномірним доступом до ресурсів підготовки у зв'язку з веденням активних бойових дій на території України.

2. **Часто** мовна підготовка зводиться до теоретичного захисту граматичних правил або розширення лексики, але через відсутність регулярної практики військовослужбовці можуть втратити навички. Для досягнення реальних результатів необхідно створити умови для практичного використання англійської мови в певних аспектах службової діяльності, або ж підвищити частоту та диверсифікувати форми контролю знань англійської мови.

Одним з можливих шляхів вдосконалення системи мовної підготовки є **впровадження сучасних технологій**. Використання онлайн-платформ, інтерактивних програм та мобільних додатків дозволить сприяти кращому засвоєваному матеріалу та надати можливість самостійного навчання. Слід визначити військову специфіку таких засобів задля мовного розвитку військовослужбовців у напрямку євроатлантичних стандартів.

Мовна підготовка особового складу Збройних Сил України є ключовим елементом інтеграції до євроатлантичного простору, що сприяє підвищенню ефективності міжнародної співпраці та відповідності стандартам НАТО. Важливим є вдосконалення програми навчання, практичне застосування англійської мови та мотивація військовослужбовців для досягнення високого рівня володіння іноземною мовою.

д.в.н., проф. Шарий В.І. (ВІКНУ)
к.т.н., с.н.с. Невольніченко А.І. (ВІКНУ)
к.т.н., доц. Сторубльов О.І. (ВІКНУ)

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМАТИКИ СУЧАСНОГО УПРАВЛІННЯ ВОЄННО-НАУКОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Сучасна воєнна системологія вважає «управління» основним фактором ефективності складних ергатичних систем. Це стосується безпосередньо ЗС і усіх структурних підрозділів.

Організаційно система воєнно-наукового забезпечення не визначена як структурний «елемент» (підрозділ забезпечення) ЗСУ, хоча за змістом «воєнно-наукова діяльність» спрямована на всебічне підвищення ефективності ЗС на науковій основі.

Ефективність ЗС (як об'єкта військових наук) є фундаментальною системною характеристикою «досконалості» (доцільності) об'єкта «складна ергатична система», кількісною мірою якої є співвідношення рівня системного (бойового) ефекту і трудовитрат сил по його створенню (стандарт ISO 9000), як «продуктивність трудовитрат сил по створенню системного ефекту».

Наукові дослідження впливу «факторів» (системних ознак) на рівень основних «показників досконалості» об'єкта дозволяють підвищити його ефективність впровадженням наукових новацій.

Напрямки підвищення рівня системного ефекту в акті застосування – підвищення продуктивності ресурсу «засобів» по ефекту, підвищення продуктивності «сил» по застосуванню засобів (рівня бойової підготовки). Напрямки зменшення трудовитрат сил – наукова організація процесу застосування системи (саме управління силами), вдосконалення структури і продуктивності ресурсу «засобів» забезпечення. Дані напрямки і повинні бути змістом воєнно-наукової діяльності.

Управління воєнно-науковою діяльністю містить етапи організаційного і оперативного управління.

Проблемною науковою задачею організаційного управління є створення і утримання (на необмежену перспективу) максимально ефективної (доцільної або досконалої) системи воєнно-наукового забезпечення ЗС (по усіх системних ознаках). Формально – це задача «системного синтезу» воєнно-наукового менеджменту. Частковою задачею є фахова підготовка воєнних науковців-системологів для структурних підрозділів системи ВНЗ.

Задачі оперативного управління – прогнозування пріоритетності проблематики воєнної науки, (перспективне і поточне) планування воєнно-наукової діяльності дослідницьких підрозділів і підрозділів забезпечення воєнно-наукового комплексу ВНК (оптимізація планів), розробка і постановка воєнно-наукових завдань і оперативних завдань силам ВНК, координація дій сил по виконанню завдань, впровадження наукових інновацій.

Складна ергатична система «ВНЗ» є науковою моделлю інформаційного типу об'єкта дослідження «сфера воєнно-наукової діяльності у ЗС», яка

надається визначенням змісту її системних ознак («фреймів»), властивостей і характеристик. Система ВНЗ є підсистемою забезпечення (структурним підрозділом) ЗС і одночасно є «об'єктом управління» для її «підсистеми органів управління» (щодо воєнно-наукового менеджменту).

Системні ознаки системи ВНЗ – призначення (ВНЗ ЗС), системний ефект (наукова інформація інновацій), спосіб утворення (усунення ентропії предмета дослідження), ресурс (інформація баз наукових даних, банків наукових знань, технологій і методів, баз наукових результатів), структура (ієрархічна сукупність підсистем управління, виробничої підсистеми «ВНК», підсистем забезпечення функціонування і забезпечення здатності з їх складом сил), управління (організаційне і оперативне), процес (перетворення інформації воєнно-наукових проблем у інформацію інновацій щодо їх розв'язання). Системні властивості – сталість, детермінованість, емергентність. Системні характеристики – рівень системного ефекту і трудовитрат сил, ефективність в акті застосування. Згідно з даною моделлю повинна бути обґрунтована «трансформація» існуючої системи в бажану.

Система ВНЗ – саме науковий об'єкт сучасного національного воєнного наукознавства, яке визначає системні ознаки, властивості й характеристики даного об'єкта.

Воєнне наукознавство розглядає систему ВНЗ основним засобом підвищення на науковій основі бойової ефективності «війська» (у складі військових формувань ЗС, НГУ, СБУ, ССО, ПкВ, ТрО, ДА) як «виробничої» підсистеми у надсистемі воєнної безпеки країни.

Структура складної системи організаційного типу (саме системи ВНЗ) є ієрархічною «дворівневою» – інформаційна «управляюча» частина у складі підсистеми сил системи управління і ресурсна «виконавча» частина у складі виробничої підсистеми (сил ВНК), підсистеми забезпечення функціонування (сил з ресурсом інформаційного забезпечення) і підсистеми забезпечення здатності (сил логістики з ресурсами загального призначення). Підсистеми з інформаційними зв'язками між ними складають систему управління надсистеми ВНЗ.

Системний аналіз полягає у визначенні семантики фреймів – системних ознак, властивостей і характеристик об'єкта. Даний об'єкт є саме «об'єктом управління» щодо змісту воєнно-наукового менеджменту.

Структура системи ВНЗ містить керуючу частину у складі підсистеми органів управління (ВНУ щодо адміністративного забезпечення) і виконавчу частину (воєнно-науковий комплекс) у складі «виробничої» підсистеми (підрозділів воєнно-наукових досліджень), підсистеми «інформаційного» (наукового, методичного, лінгвістичного) забезпечення і підсистеми «ресурсного» забезпечення здатності.

Метою системного аналізу є визначення системних ознак, як факторів ефективності об'єкта, для змістової і формальної постановки і вирішення проблемної задачі «системного синтезу» максимально ефективної системи.

д.в.н., проф. Шарий В.І. (ВІКНУ)
к.т.н., с.н.с. Невольніченко А.І. (ВІКНУ)
к.т.н., доц. Сторубльов О.І. (ВІКНУ)

ОСНОВНІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВОЄННО-НАУКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Науковою проблемою дослідження є вдосконалення (підвищення ефективності) системи ВНЗ ЗСУ по фактору управління воєнно-науковою діяльністю. Існуюча «сфера воєнно-наукової діяльності» у ЗС досі є застарілою по основних «системних ознаках» щодо її створення, функціонування і розвитку, а саме:

структура не відповідає системному принципу «єдиноначальності» (щодо ЗС і МО), хоча усі ВВНЗ, НДУ і наукові підрозділи підпорядковані ЗС (по видах);

воєнне наукознавство не є нормативною мета-наукою для сфери воєнно-наукової діяльності, відсутнє визначення її потрібного призначення – саме «воєнно-наукове забезпечення ЗС» по усіх видах діяльності на воєнно-науковій основі;

інформаційний ресурс воєнно-наукових знань (тезаурус ВН), наукових методів і наукового апарату не відповідає науковим основам сучасної воєнної системології;

система управління воєнно-науковим забезпеченням ЗС не відповідає принципу «єдиноначальності»; орган «воєнно-наукове управління» є засобом ГК (НГШ) ЗС щодо загального керування воєнно-науковим забезпеченням;

для ЗС основними спеціалізаціями воєнної науки є військові, воєнно-технічні, воєнно-економічні і воєнно-гуманітарні науки, тому у ЗС можлива виключно «воєнно-наукова» (але не така собі «наукова і науково-технічна») діяльність;

науковий потенціал системи (воєнних науковців) має недостатню фахову підготовку щодо максимальної ефективності системи ВНЗ ЗС;

немає науково коректного визначення у ВН фундаментальних понять «ефективність бойової системи», «ефективність системи управління БС».

Усі перелічені проблеми належать до компетенції саме воєнно-наукового менеджменту. Методика досліджень – методологічні принципи «системного підходу» і наукові методи їх реалізації (системного аналізу, системного синтезу, дослідження операцій, вибору оптимальних стратегій).

Сучасна воєнна системологія вважає «управління» основним фактором ефективності складних ергатичних систем. Це стосується безпосередньо ЗС і усіх структурних підрозділів. Організаційно система воєнно-наукового забезпечення не визначена як структурний «елемент» (підрозділ забезпечення) ЗСУ, хоча за змістом «воєнно-наукова діяльність» спрямована на всебічне підвищення ефективності ЗС на науковій основі. Положення про організацію воєнно-наукової діяльності (про систему воєнно-наукового забезпечення) у ЗС відсутнє (тоді як таке є у системі МО), хоча, згідно із законом, ЗС і МО з 2018 року структурно розділені через різне функціональне призначення.

ПЕРЕКЛАД ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНИХ ТЕКСТІВ

Активне запровадження в Збройних Силах України військових стандартів НАТО та активізація військового співробітництва з державами-членами НАТО та їх військовими відомствами обумовили зростання потреби в здійсненні перекладів військових документації. Особливу роль у цьому відіграє швидкість здійснення перекладів, тому для оброблення інформації, окрім послуг перекладачів, дедалі частіше використовуються системи машинного перекладу (далі – СМП).

Для оптимізації продуктивності СМП можуть бути застосовані наступні підходи:

- Участь людини у процесі перекладу як до (попереднє редагування), підчас, так і після (постредагування) здійснення МП;
- Спрощена природня мова (СПМ);
- Поєднання СМП та баз перекладів (Translation Memory (TM) systems);

– Укладання та оновлення перекладів.

«Загальні правила» застосовні до перекладу:

1. Переклад повинен у повній мірі відображати ідею оригінального повідомлення;

2. Стил і манера написання повинні мати той же характер, що й оригінал;

3. Переклад повинен бути таким же легким для сприйняття, що й оригінал;

Критерії, що висуваються до перекладу СМП:

– Складність: ступінь складності тексту вихідною мовою;

– Вірність перекладу (також точність / адекватність): динамічна еквівалентність, достовірність змісту і значення оригінального тексту;

– Граматичність: відповідність граматичним правилам мови;

– Легкість та інформативність сприйняття: плавне, безпроблемне розуміння та усвідомлення написаного;

– Узгодженість та зв'язність мови: логічна та змістовна структура тексту, яка дозволяє легко його читати та перекладати (переглядати, редагувати);

– Структура: поверхневі технічні аспекти, описані Інститутом лінгвістів, а саме: пунктуація, написання, акцентуація, перенесення імен, дат, зображень тощо;

– Часовий показник. Під цим розуміється кількість часу, витрачена на власне машинний переклад та постредагування результату перекладу.

Проведено порівняльний аналіз прикладу військового-спеціального тексту обсягом 2178 слів для англomовного та 278 слів для українomовного тексту відповідно до статистичного меню Microsoft Word.

Машинний переклад та подальше постредагування буде здійснено за таким порядком дій:

0. Перечитаний текст цільової мови та ознайомлення зі змістом;
1. Автоматичний переклад тексту оригіналу;
2. Визначення невідомих/неперекладених/некоректно перекладених термінів;

2.1 Пошук та переклад термінів (Із використанням різних словників, в т.ч. й електронних ресурсів));

3. Повне постредагування;

4. Перегляд.

Машинний переклад та повне постредагування результату роботи СМП

№ кроку	Час (для англ. тексту) Google	Час (для укр. тексту) Google	Час (для англ. тексту) Promt	Час (для укр. тексту) Promt	Час (для англ. тексту) SysTran	Час (для укр. тексту) SysTran
0	9хв 58сек	3хв 16сек	9хв 58сек	3хв 16сек	9хв 58сек	3хв 16сек
1	11 сек (2128 слів)	2 сек (278 слів)	8 сек (2128 слів)	3 сек (278 слів)	11 сек (2128 слів)	2 сек (278 слів)
2 2.1	8хв 31сек 6хв 32сек	2хв 2хв 28сек	9хв 40сек 6хв 15сек	3хв 53сек 5 хв 58сек	12хв 58сек 10хв 25сек	5хв 21сек 4хв 57сек
3	45хв	10хв 24сек	46хв 57сек	12хв 51сек	48хв 21сек	15хв
4	8 хв	5хв	9 хв54сек	7хв 44 сек	14 хв	8 хв
всього	1год 8хв 14сек	23хв 10сек	1год 22хв 52сек	27хв 47сек	1год 35хв 53сек	36хв 36сек

Табл. 1 Часові показники перекладу СМП із повним ПР тексту ВСТ

Найскладнішим у всьому процесі виявився етап повного постредагування, оскільки усунення граматичних помилок або узгодженості та зв'язності мови, а також та стилю передбачало заміну багатьох слів та конструкцій, порядок слів і навіть видалення інформації, що була занадто буквальною, аби зберігати її в тексті цільовою мовою. На цьому етапі власне було розпочато також розробку свого роду вказівок (рекомендацій) щодо здійснення повного постредагування матеріалів військової тематики. Було виявлено, що заміни мають повторюваний характер, тому виявлення їх заздалегідь може скоротити час, витрачений на роботу.

Найтипівішими помилками для військово-спеціальних текстів відповідно виявилися:

- Невірне тлумачення/невдала побудова – на рівні фраз і речень, значної частини тексту;
- Невірне розуміння і переклад окремих термінів
- Пропущені/неперекладені терміни.

Найшвидшим виявилася СМП Google Translate, різниця часу для якої склала 1год 8 хв. 14 сек. Схожа подібність спостерігалась і для перекладу з

української на англійську. Переклад людини із переглядом зайняв 58 хв. 20сек., в той час як для машинного перекладу та повного постредагування цей показник складає 23 хв. 10сек. Особливість текстів даної тематики, у більшості випадків, полягає у використанні значної кількості скорочень та аббревіатур, які потребують розшифрування для здійснення коректного перекладу та пошуку найбільш еквівалентного відповідника українською мовою, оскільки частини понять в українській мові не зустрічається. Виходячи з цієї статистики та залежно від конкретних потреб та вимог замовника до перекладу, структури, які потребують перекладу (а особливо та структура, що здійснює переклад) можуть легко вирахувати вигоду. Документація, що перекладається щодня разом із кількістю залучених професійних перекладачів, які беруть участь у процесі перекладу, дозволять структурам визначити для себе переваги цієї ще недосконалої технології.

Федоренко Л.О. (ВІКНУ)

УМОВИ УСПІШНОГО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Регулярні заняття є однією з обов'язкових умов при вивченні іноземної мови. Звичка вивчати її постійно, повторювати вже вивчений матеріал, не допускати довгих пропусків між заняттями є запорукою ефективного навчання та швидкого та якісного оволодіння іноземною мовою.

Відсутність регулярності у навчальному процесі призводить до прогалин у знаннях, обмежує можливості студентів активно використовувати мову, викликає зниження мотивації та погіршує якість знань.

Вивчення іноземної мови, а особливо на початковому етапі, повинно бути регулярним та системним. Безсистемне та фрагментарне вивчення є, мабуть, однією з найсерйозніших помилок, якої припускаються початківці. Тільки чітке дотримання встановленого плану навчання дозволить досягти бажаного результату.

Нерегулярність занять ускладнює також і роботу викладача та впливає на її якість. Викладачі, які працюють з групами студентів, що мають нерегулярні заняття, стикаються з труднощами планування занять, що може призводити до не завжди ефективного використання часу та ресурсів. При цьому ускладнюється також оцінювання прогресу студентів, що в свою чергу може знижувати їхню мотивацію. Викладачі змушені витратити більше часу на підготовку матеріалів, враховуючи різні рівні знань і навичок студентів, що значно підвищує навантаження на викладача.

Ще однією з умов для успішного оволодіння іноземною мовою є повторення. Для кращого запам'ятовування нового слова чи виразу варто використовувати метод інтервального повторення. Цей метод полягає у повторенні нових слів через певні проміжки часу, які поступово збільшуються. Подібний підхід може використовуватися і під час вивчення граматики. Дуже часто нове граматичне явище витісняє вивчене раніше. Тому граматику, як і нові слова слід повторювати час від часу в різних контекстах та ситуаціях.

Отже, регулярне та системне навчання з застосуванням ефективних методів запам'ятовування слів дозволить значно покращити процес оволодіння іноземною мовою.

Фоміна Я.Р. (ВІКНУ)

ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ МЕТОД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

В сучасному світі зростає потреба в якісному перекладі, оскільки інформація стає дедалі доступнішою, а мовні бар'єри обмежують комунікацію. Перекладознавчий аналіз є важливим інструментом, що застосовується у перекладацькій діяльності, оскільки дозволяє досліджувати текстові елементи з метою збереження змісту, стилістики та культурного контексту. Тож, метою дослідження є розкриття основних етапів та принципів перекладознавчого аналізу, а також виявлення факторів, що впливають на адекватність перекладу.

При проведенні дослідження застосовувалися такі методи як порівняльний та контекстуальний аналізи з метою виявлення особливостей оригінальних та перекладених текстів. Крім того, застосовано метод трансформаційного аналізу для дослідження лексичний та граматичних трансформацій.

За результатами виявлено, що лексичні, граматичні та стилістичні перетворення є основними елементами, що мають вплив на адекватність перекладу. При здійсненні перекладу культурно забарвлених елементів, ключову роль мають адаптаційні методи, які застосовуються з метою забезпечення зрозумілості тексту для цільової аудиторії. Через часту зміну стилістичних особливостей тексту, обмеження в ресурсах цільової мови, можуть виникати труднощі під час передачі інформації.

Отже, беручи до уваги вище сказане, перекладацький аналіз дозволяє виявити лексичні, морфологічні та синтаксичні особливості двох мов та уникнути типових перекладацьких помилок, що можуть бути пов'язані з міжкультурними та лінгвістичними відмінностями. Використання адаптаційних трансформацій є необхідним для забезпечення максимальної зрозумілості перекладу. Тому, подальше дослідження методів перекладознавчого аналізу сприятиме розробці нових підходів до перекладу, що надасть можливість ефективніше передавати культурні та стилістичні особливості оригінального тексту при здійсненні перекладу.

Шевчик А.В. (ВІКНУ)

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДОКТРИНИ НАТО «АJP-5»

Переклад військово-спеціальної термінології (далі – ВСТ) є ключовим елементом забезпечення оперативної сумісності між Збройними Силами України та державами-членами НАТО. Доктрина «АJP-5 Allied Joint Doctrine

for the Planning of Operations» визначає та встановлює стандарти планування спільних військових операцій, тому точний переклад термінів, характерних даному типу документів є надважливим для забезпечення успішної взаємодії та мінімізації помилок під час планування проведення спільних військових операцій.

За результатами дослідження лексико-семантичних особливостей англомовного перекладу англомовної ВСТ українською мовою виявлено низку труднощів у передачі значень термінів, що мають кілька трактувань залежно від контексту, а також специфічних військових термінів, що не мають прямого відповідника в українській мові. Наприклад, труднощі перекладу викликали такі терміни як end state, center of gravity, та effects. Дані терміни помилково можуть перекладатися як кінцевий стан, центр гравітації та ефекти відповідно. Даний переклад ВСТ є прямим калькуванням англійських термінів, що власне і створює найбільш поширену проблему під час перекладу даної категорії військової термінології. Відсутність чітко визначеного варіанту перекладу або буквальний переклад термінів можуть призвести до непорозумінь та відсутності ефективної комунікації під час планування та проведення військових дій.

Найбільш ефективним методом уникнення типових помилок під час перекладу англійської ВСТ є укладання та подальше використання словників, глосаріїв та затверджених стандартів. Наприклад, за допомогою використання словників, можемо віднайти більш достовірний та адекватний переклад терміну effects, значення якого у словнику результати застосування, ступінь впливу або ж наслідки. До прикладу, в українсько-французько-англійському словнику зовнішніх зв'язків, стратегії та безпеки переклад терміну end state надається як умови закінчення операції, що в повній мірі відображає сенс поняття. Для такої точної та гармонічної передачі термінів українською мовою слід також звертатися до першоджерел даних понять, де можна віднайти розгорнуте пояснення. Наприклад, в тому ж самому словнику надано таке пояснення вищезгаданого терміну end state – the political and/or military situation to be attained at the end of an operation, which indicates that the objective has been achieved, за допомогою якого можна запропонувати свій варіант перекладу терміну, якщо останнього ще не було надано. В такому випадку ефективним прийомом перекладу ВСТ є експлікація, тобто описовий переклад. Прийом експлікації полягає в розкритті значення лексичної одиниці за допомогою розгорнутого опису, який може включати словосполучення або навіть цілі речення. Основним недоліком такого методу є те, що експлікація може призвести до змін як у кількості, так і в якості інформації, наявної у перекладі. Проте, використання експлікації виправдане в тих випадках, коли відсутні точні відповідники у мові перекладу, що робить прямий переклад неможливим. Розглянемо деякі приклади застосування експлікації під час передачі ВСТ у військових текстах: Operational art also promotes unified action by helping JFCs understand how to facilitate the integration of other agencies toward achieving the national strategic end state. Мистецтво ведення військових дій також сприяє веденню спільних дій (координація та об'єднання дій урядових

та неурядових організацій під час військових операцій для досягнення єдності дій) допомагаючи командувачам об'єднаних сил зрозуміти яким чином можна сприяти інтеграції інших відомств для досягнення національних стратегічних цілей держави». Пояснення, наведені у даному перекладі, можуть бути досить деталізованими й громіздкими. Можливість скоротити такі пояснення під час перекладу часто визначається контекстом. Однак, якщо з попереднього тексту стає зрозуміло, про що йдеться, немає потреби надавати додаткові розгорнуті пояснення для нових лексичних одиниць.

Перспективи подальших досліджень включають подальшу уніфікацію та гармонізацію ВСТ, розробку методик аналізу нових термінів, а також дослідження їхнього практичного застосування в умовах проведення реальних військових операцій.

Шкіль П.В. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

З початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну рівень співпраці в сфері оборонно-промислового комплексу та військово-технічне співробітництво з країнами-партнерами еквівалентний переклад військово-технічної термінології набуває неабиякого значення.

Військово-технічна термінологія є не лише частиною науково-технічного прогресу, а і засобом ефективної комунікації та оперативної взаємодії. Під час перекладу військово-технічних текстів (далі – ВТТ), військові перекладачі стикаються з різноманітними труднощами, що пов'язані з культурними, структурними та концептуальними відмінностями між технічними системами різних країн. Це вимагає від військових перекладачів не лише лінгвістичних знань, а і розуміння військових реалій, специфіки та принципів роботи ЗС різних країн.

ВТТ як правило мають високий рівень насиченості військово-технічними термінами, що обумовлено специфікою подібних документів. Однак, окрім військово-технічних термінів, аббревіатур та акронімів в ВТТ застосовуються аббревіатури, акроніми та терміни з різноманітних галузей як наприклад інженерія, електроніка, медицина, кібербезпека тощо, які викликають певні труднощі під час здійснення перекладу військово-технічних текстів. Розвиток нових технологій та зміни у сфері оборонного виробництва також створюють певні труднощі під час здійснення перекладу ВТТ, вимагаючи від військового перекладача глибоких технічних знань, утворення неологізмів.

Під час здійснення перекладу військово-технічної термінології військові перекладачі найчастіше застосовують методи підбору еквівалентів, уніфікації термінів та адаптації для передачі існуючих термінів, аббревіатур та акронімів, а також методи калькування, транскрипції та транслітерації для передачі термінів, аббревіатур та акронімів еквівалентів яких не існує в українській мові.

Способами подолання таких труднощів є використання та створення термінологічних баз даних, спеціалізованих глосаріїв, а також тісної співпраці з експертами у відповідних галузях.

Загалом, переклад військово-технічної термінології вимагає ретельної уваги та розуміння сучасних військових реалій, технічних, мовних, культурних, структурних та концептуальних особливостей. Застосування різноманітних перекладацьких ресурсів, практик та тісна співпраця з експертами в різноманітних галузях дозволять покращити якість перекладу, підвищити ефективність комунікації та обміну досвідом з країнами-партнерами у сфері розробки, виробництва і постановки на озброєння військової та спеціальної техніки, спорядження, боєприпасів для Збройних Сил України.

к.філол.н. Юндіна О.В. (НАСВ імені гетьмана Петра Сагайдачного)

ПЕРЕКЛАД БОЙОВОГО СТАТУТУ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗСУ НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ БАЗОВОЇ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ ДОБРОВОЛЬЦІВ

Початок бойових дій на території України зумовив термінове впровадження базової загальновійськової підготовки (БЗВП) для осіб, які мають іноземне громадянство. Добровольці з багатьох країн світу вступають до лав Інтернаціонального легіону територіальної оборони України і використовують англійську мову для навчання та спілкування.

Переклад Бойового статуту Сухопутних військ ЗСУ на англійську мову з метою підготовки іноземних добровольців є багатогранним завданням і має на меті забезпечити ефективну передачу військових знань та навичок. Цей процес вимагає врахування низки специфічних особливостей, пов'язаних з військовою термінологією, культурними відмінностями, а також конкретними потребами навчання добровольців.

Оскільки іноземні добровольці можуть мати різні військові фонові знання, текст перекладу має включати зрозумілі та поширені терміни міжнародного військового вжитку. При цьому важливо використовувати точні відповідники військових термінів, надавати пояснення специфічним термінам або аббревіатурам (ЛНР, ДНР). Адаптація тексту перекладу є важливим кроком для злагодженої взаємодії між військовими різних національностей, що сприяє швидшій інтеграції іноземців в армійське середовище та ефективнішій взаємодії під час навчання чи бойових дій.

В контексті культурних особливостей перекладу потрібно зазначити, що добровольці з різних країн можуть по-різному сприймати поняття дисципліни, взаємодії та командної роботи, тому текст перекладу Бойового статуту має враховувати ці особливості для кращого розуміння і сприйняття ними основ бойової підготовки. Для досягнення цієї цілі переклад має бути максимально простим і зрозумілим для людей з різним рівнем знання англійської мови.

Важливо забезпечити також, щоб іноземці, які не є носіями мови, могли швидко засвоїти зміст положень Бойового статуту.

При перекладі та адаптації матеріалу Бойового статуту необхідно враховувати, якими військовими знаннями та досвідом володіють іноземні добровольці. Для новачків матеріал має бути поданий максимально простою і зрозумілою мовою, без надмірної кількості термінів та складних конструкцій. Довгі речення (притаманні тексту Бойового статуту) можуть ускладнити розуміння, тому їх слід розбивати на коротші. Метод спрощення тексту перекладу дозволяє підвищити точність передачі інформації у перекладі, підвищує швидкість розуміння, зменшує кількість помилок, а також спрощує процес навчання. В той же час, для добровольців з певним військовим досвідом можна надавати більш детальну інформацію, поглиблюючи їхні знання.

Переклад Бойового статуту Сухопутних військ ЗСУ на англійську мову – це складний, але необхідний процес. Від якості цього перекладу залежить ефективність підготовки іноземних добровольців та їхня інтеграція в українські війська. Дотримання вищезазначених рекомендацій дозволить створити якісний навчальний матеріал, який буде зрозумілим і доступним для іноземців.

Юр'єв О.О. (ВІКНУ)

NECESSITY OF CREATING A STANDARD OPERATING PROCEDURE MODEL FOR THE SYSTEMATIZATION AND STANDARDIZATION OF MILITARY TERMINOLOGY

In the context of the situation in Ukraine, where a full-scale war with an aggressor is ongoing, the role of a standard operating procedure (SOP) and standardized terminology becomes particularly important. As Ukraine actively collaborates with international partners, including NATO countries, the issue of unifying terms and procedures assumes critical significance for the effective conduct of military operations and ensuring interaction with foreign allies.

For example, during training exercises with NATO forces, the use of different terminology or procedures can lead to misunderstandings, which in turn threatens the lives of servicemen and reduces the effectiveness of mission execution. A standardized system based on SOPs allows for maximum avoidance of such situations, ensuring clear and comprehensible coordination of actions.

Moreover, for the Armed Forces of Ukraine, which are rapidly adapting to new technologies and integrating modern types of weaponry, such as unmanned aerial vehicles or Western air defense systems, it is essential to have SOPs for the closest translation of new means and methods of their application. The use of SOPs ensures consistency in terminology across all military units, reducing the likelihood of errors during interactions. The systematization of terminology facilitates communication among military personnel from different countries, helping them better coordinate their actions, avoid misinterpretations of commands, and ultimately enhance overall operational efficiency.

Another important advantage of implementing SOPs is the enhancement of servicemen's training levels. Unified terms and procedures create a clear training system, helping recruits adapt more quickly to the realities of military service. Soldiers who are already familiar with a unified terminology during their training become better prepared for combat tasks.

It is also worth noting the importance of standardizing terminology for the safety of military operations. Clearly defined terms prevent ambiguous interpretations of commands or actions, which can have fatal consequences during missions. Standardization also contributes to information security by clearly defining access levels, thereby preventing data leaks or misuse.

The implementation of SOPs also facilitates cooperation among military alliances, such as NATO, where different national units must operate as a cohesive mechanism. A unified military language, established through SOPs, significantly simplifies coordination, helping to ensure unity during operations.

However, the implementation of SOPs also faces certain challenges. Different military organizations may have established terms and procedures, which may cause resistance to change.

Thus, creating a model for a standard operating procedure for military terminology is a necessary step towards improving the coordination of military actions, enhancing operational effectiveness, safety, and the quality of servicemen's training. In today's world, where military operations are becoming global, the standardization of military terminology is a critically important factor for the success of any military mission.

СЕКЦІЯ 3
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Ph.D., Associate Professor Zarichanskyi O.A. (MINU of Kyiv)

**CULTURAL AND IDENTITY TRANSFORMATIONS IN THE MODERN
WORLD**

Globalisation has significantly influenced identification processes. It creates conditions for forming a hybrid identity, which combines elements of different cultures, traditions, or social groups. It has emerged against the backdrop of migration, interethnic marriages, and the development of digital technologies that accelerate the processes of cultural globalisation and the creation of a global informational culture. This, in a certain way, refutes the ideas of Thompson (1997) about the dominance of a universal cultural type (American) over time and confirms the opinions of Fukuyama (1992) about the gradual formation of an integrative society, where an integral type of identity will play an important role.

Hybrid identity is based on multiculturalism principles and supports diversity in all its manifestations, from cultural to sexual. At the same time, the problem of self-identification is becoming increasingly complicated amid the growth of social roles, which increases sharply during the transition from modern to postmodern society. Therefore, the approach defined by Taylor (2013) regarding the understanding of identity through the uniqueness of the individual loses its relevance due to the gradual disappearance of this uniqueness. At the same time, we cannot but agree with the opinions of Fukuyama (2018) about the multiplicity of the modern type of identity, which combines socioeconomic, ethnic, cultural, national, religious, sexual and other aspects, which creates a person the problem of choosing his own "I" and the desire to protect him. Recognising the right to marriage as a social institution for members of LGBT communities testifies not only to the simple provision of their property rights but also to the desire to be equal to representatives of traditional sexual relationships. On the other pole, there is a return to traditional values in the context of protecting one's own national, cultural, or religious identity. This leads to cultural isolation or, conversely, breeds Islamic fundamentalism with its desire to conquer the world. In general, the growth of manifestations of radical nationalism and fundamental currents indicates the prematureness of Inglehart's (2005) predictions of a gradual movement toward the predominance of postmaterial values.

All these processes are taking place against the backdrop of forming an information society, where digital technologies play a crucial role, expanding the boundaries of communication and promoting Western universals. Authoritarian regimes have learned to defend themselves against unwanted information by restricting access to information. Meanwhile, the internet is creating a new type of virtual identity that differs significantly from the authentic "self."

ТИПОВІ ОСОБИСТІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ, СХИЛЬНОГО ДО САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ

В умовах ведення бойових дій Збройні сили стикаються з низкою проблем, зумовлених різними чинниками. Окреме місце серед них посідають кримінальні злочини військовослужбовців, зокрема самовільне залишення військових частин, відповідальність за яке передбачене статтею 407 Розділу 19 ККУ.

З відкритих джерел відомо, що лише у 2022 році таких правопорушень виявлено 6183. Отже, зазначена проблема має достатньо масовий характер, що привертає увагу різних фахівців, більшість з яких представляють правову галузь. Водночас ця проблема є важливою й для фахівців у галузі військової психології, адже офіцер-психолог, який працює з особовим складом, має можливість вивчення особистості кожного військовослужбовця, а від так вчасного попередження зазначеного злочину.

Задля підготовки офіцерів психологів до такого виду роботи з військовослужбовцями має бути розроблений типовий портрет відповідного правопорушника, до якого мають додаватися певні психодіагностичні процедури та засоби щодо психологічної профілактики.

На сьогоднішній день такі дослідження мало представлені в наукових джерелах, отже, метою нашого наукового пошуку є, перш за все, дослідження типових соціально-психологічних характеристик військовослужбовця схильного до самовільного залишення військової частини.

У роботі Н. Опанасека зазначено, що особі, яка самовільно залишила військову частину або місце служби властиві ознаки потерпілого військовослужбовця (незавершеність становлення особистості і психіки; слабкий фізичний та недостатній інтелектуальний розвиток тощо).

Водночас в цьому та інших джерелах не визначено причини, зумовлені перебуванням військовослужбовця в зоні проведення бойових дій, зокрема стресом, депресією, тривожними розладами, посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), що вимагає проведення додаткових досліджень, разом із проблемами, які сталися в сім'ї, через низьку мотивацію служби тощо.

Таким чином, існує значна кількість можливих причин самовільного залишення військової частини, зумовлених типові особистісні характеристики військовослужбовця, які й будуть нами досліджуватися у майбутньому.

Бабій Е.В. (ВІКНУ)

ПРОФЕСІЙНА МОТИВАЦІЯ ОФІЦЕРІВ ПСИХОЛОГІВ ДО ЯКІСНОГО ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Актуальність дослідження зумовлена зростаючими вимогами до професійної мотивації офіцерів-психологів у контексті масштабної військової агресії в Україні. Офіцери-психологи відіграють ключову роль у підтримці

психологічного стану військовослужбовців, але їхня мотивація до якісного виконання обов'язків у складних умовах бойових дій вимагає окремого дослідження. Постійна напруга та підвищене навантаження можуть впливати на мотивацію, що ускладнює забезпечення належної психологічної допомоги.

У результаті теоретичного та емпіричного аналізу було встановлено, що основними ознаками демотивації серед офіцерів-психологів є емоційна втома, зниження професійного інтересу, прагнення до самотності, що може негативно вплинути на ефективність їхньої роботи з військовослужбовцями. Зниження мотивації призводить до зменшення залученості у виконання професійних завдань, а також до меншої взаємодії з колегами та командирами.

Дослідження показало, що багато офіцерів-психологів мають високу самооцінку і прагнуть успішно виконувати свою місію, незважаючи на труднощі. Основними факторами, які сприяють підтримці високої мотивації, є професійне зростання, почуття обов'язку перед військовослужбовцями, а також психологічна підтримка з боку командування. Водночас, фактори демотивації включають недостатнє розуміння роботи психологів з боку командирів, перевантаження роботою, обмежені ресурси, а також відсутність можливостей для регулярного відпочинку.

Розроблена програма підтримки мотивації офіцерів-психологів складається з чотирьох етапів: 1) виявлення рівня професійної мотивації; 2) формування індивідуального плану розвитку; 3) реалізація плану, включаючи можливість відновлення і профілактики емоційного вигорання; 4) оцінка результатів та корекція підходів. Застосування цієї програми сприяло підвищенню мотивації офіцерів-психологів, покращенню їхнього психічного стану і здатності ефективно виконувати свої обов'язки.

Дослідження підтвердило важливість забезпечення високої мотивації офіцерів-психологів для якісного виконання професійних обов'язків. Забезпечення психологічної підтримки, періодичні тренінги з управління стресом та регулярний відпочинок сприятимуть збереженню їхньої мотивації та стійкості до виснаження. Важливо також, щоб командири мали чітке розуміння роботи психологів і підтримували їх професійно.

Загалом, успішна діяльність офіцерів-психологів повинна базуватися на поєднанні професійних знань, практичного досвіду, а також внутрішньої мотивації до виконання своєї місії. Запропоновані рекомендації сприятимуть покращенню психологічного здоров'я військовослужбовців та підвищенню їхньої боєздатності у бойових умовах, а також забезпеченню успішної адаптації офіцерів-психологів у мирному житті.

Бакало Д.Р. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ ДЕПРЕСИВНИХ СТАНІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

За статистикою, великий відсоток учасників бойових дій, зіштовхуються з депресивними станами та посттравматичним стресовим розладом (ПТСР).

Стан депресії негативно впливає на фізичне і психічне здоров'я ветеранів, знижуючи їхню здатність до соціальної адаптації після служби та бойових дій.

Крім психологічних чинників, депресивні стани також провокують фізичні травми, які знижують фізичні можливості й викликають почуття безпомічності. Фізичні обмеження й зміна зовнішності після поранень ускладнюють повернення до звичного життя, підвищуючи ризик депресивних станів.

Відсутність достатньої підтримки та психологічної допомоги для учасників бойових дій призводить до зростання суїцидального ризику. Депресивні стани, особливо коли вони ускладнені ПТСР, можуть провокувати суїцидальні думки та дії, що робить надання своєчасної та професійної допомоги критично важливим аспектом реабілітації.

Депресивні стани військових не лише впливають на самих ветеранів, але й мають значний вплив на їхні родини. Близькі часто не розуміють специфіку стану близької людини, що призводить до конфліктів, відчуження та погіршення стосунків, а також впливає на загальне соціальне середовище учасника бойових дій.

Депресивні розлади у ветеранів мають серйозний економічний і соціальний вплив. Тривалі депресивні стани призводять до зниження продуктивності, підвищення витрат на охорону здоров'я та соціальну допомогу. Інвестування в реабілітацію учасників бойових дій сприяє зниженню цих витрат та підвищенню загальної соціальної стабільності.

Когнітивно-поведінкова терапія є одним із найефективніших і найдоцільніших способів для корекції депресивних станів. У контексті роботи з учасниками бойових дій когнітивно-поведінкова терапія фокусується на виявленні негативних когніцій, таких як відчуття провини або неприхильність до себе, що підживлюють депресію. Терапія має на меті замінити ці деструктивні думки на більш конструктивні й адаптивні.

Корекція депресивних станів у військовослужбовців - учасників бойових дій, необхідна не лише для збереження їхнього духовного і фізичного здоров'я, а й соціального добробуту для них та оточуючих. Також депресивні стани можуть впливати на виконання військовослужбовцями завдань, тому виявлення і зменшення їх повинно бути одним з основних аспектів роботи психологів

Балачій Л.О. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ АГРЕСІЇ У ВІЙСЬКОВИХ ІЗ АМПУТАЦІЄЮ: РОЛЬ ТРАВМАТИЧНОГО ДОСВІДУ ТА ЗМІНИ В СОЦІАЛЬНИХ РОЛЯХ

«Чому чоловік, який зранку біжить стадіоном в протезах, виглядає щасливим, а зовні абсолютно здоровий батько двох прекрасних дітей стріляє собі в голову?» Тому що стрес на нас усіх впливає, і по-різному залишає свій відбиток назавжди.

Військова служба вимагає від військовослужбовців високої стресостійкості, витривалості та вміння проявляти контрольовану агресію —

ці якості є ключовими, і постійно присутні під час виконання бойових завдань. Агресія в цьому контексті не є деструктивною; вона, швидше, слугує природною реакцією на загрозу, підтримуючи бойовий дух і допомагаючи ефективно виконувати завдання навіть у найекстремальніших умовах.

Різниця життя військовослужбовця після ампутації значно відрізняється. Дослідження показують, що ветерани можуть використовувати агресію як захисний механізм, аби справитись з болем та страхом. Після ампутації військовослужбовці стикаються з фізичними, психічними та психологічними труднощами, а для успішного відновлення їм потрібна комплексна підтримка. Втрата чуття, біль, зниження мобільності та зміна соціальної ролі можуть викликати депресію, тривогу, агресію чи розчарування. Наразі розроблений комплексний підхід як допомогти адаптуватись військовослужбовцям після ампутації, який включає в себе: медичну та фізичну реабілітацію, психологічну підтримку, соціальну та професійну адаптацію, а також групові підтримки.

За словами В. Франкла, найбільшим досягненням людини є не успіх, а прийняття невідворотного без страху. Ми можемо не бачити сенсу в складних або болісних ситуаціях доти, доки не виростемо внаслідок цих обставин як особистість. Уміння зустрічати труднощі, зберігаючи внутрішню рівновагу, є справжнім проявом сили духу. Коли ми слідуємо власним цілям і знаходимо сенс у житті, це стає джерелом енергії та мотивації, що допомагає нам рухатися. Ніякі ліки не допомагають у подоланні внутрішніх конфліктів, але за допомогою підтримки кваліфікованих фахівців, таких як психологи та психотерапевти, можна знайти відповіді та рішення. Професійна допомога дозволяє усвідомити свою справжню цінність, що у своєму часі зміцнює здатність справлятися з викликами й знаходити нові можливості.

проф. Безносьок О.О. (КОГПА, Кременець)

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Методологія науково-педагогічних досліджень – це система принципів, методів та підходів, яка визначає спосіб, логіку та організацію проведення досліджень у сфері педагогіки. Вона спрямована на вивчення явищ, закономірностей та процесів, пов'язаних з навчанням, вихованням, розвитком та соціалізацією особистості. Педагогічна методологія складається з різних етапів, підходів і методів, кожен з яких підбирається відповідно до обраної теми, мети, завдань та об'єкта дослідження.

Принципи науково-педагогічних досліджень:

- **Об'єктивність:** дослідник повинен зберігати неупередженість та уникати суб'єктивних оцінок, ґрунтуючись на фактах і даних.
- **Системність:** дослідження має охоплювати всі аспекти досліджуваного явища, враховуючи взаємозв'язки між елементами.
- **Відтворюваність:** використані методи мають бути чітко описаними та такими, що дозволяють повторити експеримент чи дослідження з аналогічними результатами.

- Єдність теорії та практики: дослідження має базуватися на наукових теоріях і водночас бути орієнтованим на практичні потреби освіти.

Етапи науково-педагогічного дослідження:

- Формулювання проблеми та вибір теми: визначення актуальної проблеми, яку потрібно вирішити, і формулювання чіткої теми.

- Огляд літератури: аналіз попередніх досліджень для визначення теоретичних засад, прогалин у знаннях та інновацій у досліджуваній області.

- Формулювання гіпотез: висування передбачень, які будуть перевірятися в процесі дослідження.

- Визначення мети, завдань та об'єкта дослідження: постановка цілей і завдань, що охоплюють різні аспекти вивчення об'єкта і предмета дослідження.

- Вибір методів дослідження: визначення відповідних методів збору, аналізу та інтерпретації даних.

- Збір даних: проведення експериментів, анкетувань, інтерв'ю або спостережень для отримання інформації.

- Аналіз та інтерпретація даних: опрацювання даних за допомогою статистичних та інших методів, інтерпретація отриманих результатів.

- Висновки та рекомендації: формулювання висновків, обґрунтування рекомендацій для педагогічної практики та визначення перспектив подальших досліджень.

Методи науково-педагогічних досліджень поділяються на теоретичні та емпіричні.

Теоретичні методи:

- Аналіз та синтез: розчленування об'єкта на складові елементи для глибокого вивчення і подальше їх об'єднання для цілісного сприйняття.

- Індукція та дедукція: від загального до часткового (дедукція) і від часткового до загального (індукція).

- Моделювання: створення моделей педагогічних процесів для їхнього прогнозування і аналізу.

Емпіричні методи:

- Спостереження: вивчення поведінки, умов і динаміки процесу навчання та виховання.

- Експеримент: активне втручання у педагогічний процес з метою перевірки гіпотези.

- Анкетування та опитування: отримання інформації про думки, оцінки, поведінку учасників освітнього процесу.

- Тестування: оцінка знань, навичок, здібностей або ставлень учасників.

- Аналіз документів: вивчення програм, планів, звітів для отримання додаткової інформації про об'єкт дослідження.

Методи обробки та аналізу даних:

- Статистичний аналіз: використання статистичних методів для узагальнення та виявлення закономірностей у даних.

- Контент-аналіз: систематичне вивчення текстів або документів з метою виявлення ключових тем, термінів або тенденцій.
- Порівняльний аналіз: порівняння даних для виявлення різниць та схожостей між різними групами чи явищами.
- Кількісний та якісний аналіз: кількісний для оцінки статистичних показників, якісний — для поглибленого розуміння причин та мотивів.

Типи педагогічних досліджень:

- Фундаментальні дослідження: спрямовані на вивчення базових теоретичних аспектів педагогічної науки.
- Прикладні дослідження: спрямовані на вирішення конкретних практичних проблем.
- Експериментальні дослідження: дослідження, де впроваджуються нові методики чи підходи для оцінки їхньої ефективності.
- Комплексні дослідження: охоплюють кілька методів і підходів для отримання багатовимірної інформації про педагогічне явище.

Етичні аспекти педагогічних досліджень

- Конфіденційність: захист персональних даних учасників дослідження.
- Добровільність: участь у дослідженні має бути добровільною, особливо коли йдеться про анкетування та експерименти.
- Об'єктивність: уникнення маніпуляцій та упереджених інтерпретацій.
- Повага до учасників: етичне ставлення до учасників, особливо коли це діти або підлітки.

Методологія науково-педагогічних досліджень є комплексною системою, що поєднує теорію, практику та методи для ефективного вивчення освітніх процесів. Вона надає можливість не тільки краще зрозуміти педагогічні явища, а й пропонувати рішення для підвищення якості освіти, враховуючи як наукові, так і етичні аспекти.

проф. Безносьок О.О. (КОГПА, Кременець)

ДЕРЖАВНІ СТАНДАРТИ І ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Державні стандарти та якість вищої освіти є основними складовими системи забезпечення рівня освіти в Україні. Вони визначають вимоги до змісту, умов та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти. Система стандартів покликана забезпечити конкурентоспроможність випускників на ринку праці, їхню відповідність міжнародним нормам та вимогам економіки, науки, культури та суспільства.

Державні стандарти вищої освіти:

- Законодавча основа: Державні стандарти вищої освіти регулюються Законом України "Про вищу освіту", який визначає основні принципи, вимоги та компетенції, які мають бути досягнуті у межах освітнього процесу.

- Національна рамка кваліфікацій: Вона встановлює кваліфікаційні рівні, компетенції, знання та навички, необхідні для кожного ступеня вищої освіти (молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії).

- Професійні стандарти: Розробляються для конкретних професійних сфер і встановлюють спеціальні вимоги до випускників для забезпечення відповідності знань і навичок сучасним професійним стандартам.

- Освітні програми: Кожна програма розробляється відповідно до стандартів і включає обов'язковий набір компетенцій, які мають бути засвоєні студентами.

Зміст та структура державних стандартів:

- Компетентнісний підхід: Основна увага приділяється формуванню компетентностей, зокрема загальних і спеціальних, необхідних для успішної професійної діяльності.

- Результати навчання: Стандарти визначають результати навчання, яких студенти мають досягти за кожною освітньою програмою, як-от знання у своїй спеціальності, здатність до критичного мислення, робота в команді, комунікаційні навички та етична відповідальність.

- Гнучкість: В освітніх стандартах передбачена можливість адаптації навчальних планів до нових викликів, змін на ринку праці та інновацій в освітній сфері.

Забезпечення якості вищої освіти:

- Агенції забезпечення якості освіти: В Україні діє Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), яке акредитує заклади вищої освіти, здійснює контроль за дотриманням стандартів та сприяє впровадженню кращих міжнародних практик.

- Внутрішні системи забезпечення якості: Заклади вищої освіти повинні розробляти власні системи забезпечення якості, включаючи моніторинг результатів навчання, зворотний зв'язок з роботодавцями та постійне удосконалення освітніх програм.

- Акредитація освітніх програм: Акредитація освітніх програм підтверджує відповідність змісту, умов та результатів освітнього процесу державним та міжнародним вимогам.

- Контроль якості навчального процесу: Проводяться зовнішні та внутрішні аудити, моніторинг успішності студентів та рівня задоволеності освітнім процесом.

Виклики у забезпеченні якості вищої освіти:

- Фінансова нестабільність: Обмежене фінансування закладів вищої освіти може ускладнювати впровадження сучасних технологій, оновлення матеріально-технічної бази та підвищення кваліфікації викладачів.

- Адаптація до ринку праці: Важливо, щоб стандарти освіти відповідали сучасним вимогам ринку праці та забезпечували розвиток навичок, що відповідають потребам роботодавців.

- Інтеграція до міжнародного освітнього простору: Українські університети мають відповідати міжнародним стандартам якості, що включає

двосторонню академічну мобільність, запровадження програм англійською мовою та активізацію співпраці з іноземними закладами освіти.

Роль викладачів та студентів у забезпеченні якості:

- Професійний розвиток викладачів: Постійне підвищення кваліфікації педагогів, ознайомлення з інноваційними методами викладання та інтеграція в освітній процес сучасних цифрових технологій.

- Активна позиція студентів: Студенти можуть брати участь в оцінці якості освітнього процесу, надаючи зворотний зв'язок, а також у вирішенні важливих питань через студентські ради.

Міжнародні стандарти і досвід:

- Інтеграція до Європейського простору вищої освіти: Впровадження стандартів якості, розроблених відповідно до рекомендацій Болонського процесу, створення умов для академічної мобільності та порівняння освітніх програм на міжнародному рівні.

- Застосування міжнародних критеріїв акредитації: Багато українських закладів вищої освіти прагнуть отримати міжнародні акредитації, що підвищує їхній статус, приваблює для іноземних студентів і працевлагодотворення та дозволяє інтегруватися в глобальні освітні та наукові проекти.

Державні стандарти і система забезпечення якості є фундаментом для розвитку сучасної вищої освіти в Україні. Вони забезпечують системний підхід до підготовки фахівців, конкурентоспроможних як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку праці. Водночас, для досягнення стабільно високого рівня освіти важливо забезпечити гнучкість освітніх програм, оновлення змісту навчання та інтеграцію в міжнародний освітній простір.

проф. Безносюк О.О. (КОГПА, Кременець)

ОСНОВИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Науково-педагогічні дослідження є важливим компонентом розвитку освіти, вони сприяють удосконаленню навчального процесу, розробці нових методик і підходів. При цьому, академічна доброчесність є фундаментальним принципом, що забезпечує прозорість, етичність і об'єктивність досліджень та навчальної діяльності загалом.

Основи науково-педагогічних досліджень:

- Цілі та завдання: Основна мета науково-педагогічних досліджень полягає в аналізі, розробці й удосконаленні методів навчання, виховання і розвитку особистості. Завдання досліджень можуть варіюватися від вивчення ефективності певної методики до визначення умов, що сприяють розвитку когнітивних, емоційних чи соціальних навичок учнів.

- Етапи дослідження:

1. Формулювання проблеми: Визначення об'єкта, предмета та мети дослідження.

2. Аналіз літератури: Вивчення наукових джерел для визначення теоретичних і методологічних основ.

3. Методологія: Вибір методів дослідження, таких як експеримент, спостереження, опитування, аналіз документів.

4. Збір та обробка даних: Проведення дослідження згідно з методологією та аналіз зібраних результатів.

5. Інтерпретація результатів: Аналіз отриманих даних і формулювання висновків.

6. Оформлення результатів та їх публікація: Підготовка наукових звітів, статей або дисертацій.

- Методи дослідження: У науково-педагогічних дослідженнях застосовуються різні методи, зокрема:

1. Емпіричні методи: спостереження, опитування, анкетування, тестування, експеримент.

2. Теоретичні методи: аналіз і синтез, узагальнення, порівняння, моделювання.

3. Статистичні методи: застосовуються для кількісної обробки даних, що дозволяє робити об'єктивні висновки.

Методологія науково-педагогічних досліджень:

- Методологічні підходи: Найбільш поширеними підходами є системний, діяльнісний, компетентнісний, аксіологічний та особистісно орієнтований підходи.

- Експериментальний метод: Широко використовується у педагогіці для оцінки ефективності нових методів навчання, змін у навчальних програмах, психологічних і соціальних умов навчання.

- Інноваційні методики: Нині все більшого значення набуває використання новітніх технологій, таких як освітня аналітика, штучний інтелект, моделювання, VR/AR-системи.

Академічна доброчесність у науково-педагогічних дослідженнях:

- Принципи академічної доброчесності: Вона передбачає чесність, прозорість, відкритість, відповідальність та етичність у навчальній і науковій діяльності. Основні принципи включають відмову від плагіату, фабрикації даних, дотримання авторських прав і належне цитування джерел.

- Запобігання академічним порушенням: Для цього заклади освіти впроваджують спеціальні політики, навчальні програми та програми з виявлення плагіату, що допомагають уникати порушень доброчесності.

- Етичні норми у дослідженнях: Дослідники повинні дотримуватись етичних стандартів, таких як добровільність участі в дослідженні, анонімність респондентів, збереження конфіденційності даних та відмова від маніпуляції результатами.

Інструменти для забезпечення академічної доброчесності:

- Антиплагіатні системи: Системи, як-от Unicheck, Turnitin, Urkund, допомагають викладачам і студентам виявляти плагіат у наукових роботах та запобігають академічним порушенням.

- Кодекси та політики академічної доброчесності: У багатьох навчальних закладах розроблені спеціальні документи, що регламентують норми доброчесності та передбачають відповідальність за їх порушення.

- Науково-дослідницька етика: Вона включає дотримання норм етики при проведенні досліджень, наприклад, під час залучення респондентів, обробки результатів тощо.

Роль академічної доброчесності у формуванні наукової культури:

- Формування цінностей: Академічна доброчесність допомагає виховувати цінності чесності, відповідальності, поваги до інтелектуальної власності.

- Якість освіти: Дотримання принципів доброчесності сприяє підвищенню якості навчання і досліджень, оскільки виключає можливість викривлення даних та фальсифікації результатів.

- Міжнародне визнання: Заклади, які дотримуються високих стандартів академічної доброчесності, отримують більше визнання на міжнародному рівні, що дозволяє їм брати участь у світових освітніх і наукових проєктах.

Основи науково-педагогічних досліджень та академічна доброчесність є невід'ємними складовими сучасної освітньої системи. Дотримання цих принципів забезпечує якість досліджень, сприяє об'єктивності і розвитку освітніх практик, формує етичну культуру у сфері науки та освіти, а також підвищує довіру до українських наукових та освітніх установ на міжнародній арені.

проф. Безносюк О.О. (КОГПА, Кременець)
Тодавчич Н.В. (КЗЗС «Ліцей Петропавлівський»)

ПІДґРУНТЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ІДЕЯХ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Василь Сухомлинський не працював безпосередньо в межах сучасного розуміння інклюзивної освіти, проте його педагогічні принципи і погляди є надзвичайно актуальними для інклюзивного підходу. Сухомлинський розробив цінні ідеї, які сприяли створенню середовища, що враховує індивідуальні особливості кожної дитини, незалежно від їхніх фізичних, психічних або соціальних особливостей. Його погляди на розвиток особистості, повагу до індивідуальних потреб, емпатію і створення гармонійного освітнього середовища формують базу для розвитку інклюзивної освіти.

Основні принципи Сухомлинського, що відповідають інклюзивному підходу:

1. Індивідуальний підхід: Сухомлинський вважав, що кожна дитина – унікальна особистість, і освітній процес має бути адаптованим до її індивідуальних особливостей, темпу розвитку і здібностей. Це є ключовим аспектом інклюзивної освіти, яка передбачає, що всі учні мають право на доступ до освіти, що відповідає їхнім потребам.

2. Повага та емпатія: Сухомлинський підкреслював важливість розуміння і поваги до внутрішнього світу кожної дитини. Вчитель повинен не лише навчати, але й розуміти дитячі емоції, переживання та страхи. Це є

основою для створення інклюзивного середовища, в якому всі діти почуваються прийнятими і важливими.

3. Гармонійне виховання: На думку Сухомлинського, освіта повинна враховувати всі аспекти особистості – інтелектуальний, емоційний, соціальний, моральний. Для дітей з особливими освітніми потребами це означає, що навчання має бути спрямованим на розвиток як їхніх когнітивних здібностей, так і соціальних, емоційних навичок, що дозволить їм успішно адаптуватися в суспільстві.

4. Навчання через досвід і творчу діяльність: Сухомлинський вважав, що для розвитку дітей важливо організувати навчання так, щоб вони отримували досвід, відповідний їхньому віку та інтересам, і мали можливість проявляти себе через творчі завдання. Це добре корелює з інклюзивною освітою, де дітям з різними потребами надаються можливості вчитися та розвиватися, спираючись на власний досвід.

5. Роль середовища: Сухомлинський наголошував, що школа має бути «школою радості», де діти відчувають емоційну безпеку та підтримку. В інклюзивній освіті це означає створення такого середовища, де кожна дитина почувається прийнятою, незважаючи на свої особливості.

6. Виховання в дусі добра і співчуття: Він вважав, що важливо навчати дітей допомагати один одному, піклуватися про слабших. Цей принцип особливо актуальний для інклюзивних класів, де підтримка і співчуття є важливими елементами соціального навчання.

Вплив ідей Сухомлинського на сучасну інклюзивну освіту:

- Розвиток інклюзивної культури в школах: Принципи Сухомлинського лягли в основу створення освітнього середовища, де кожен учень приймається таким, яким він є, і має змогу розвиватися.

- Підготовка педагогів: Сучасна інклюзивна освіта потребує педагогів, які не тільки мають професійні навички, але й відчувають емпатію до дітей, розуміють їхні потреби, мають готовність допомагати та підтримувати. Це відповідає переконанням Сухомлинського про «вчителя з великим серцем».

- Індивідуалізація навчання: Ідеї Сухомлинського активно використовуються для впровадження індивідуальних освітніх траєкторій для дітей з особливими освітніми потребами, забезпечуючи гнучкість у виборі методів навчання та темпу засвоєння знань.

Ідеї Василя Сухомлинського стали важливим підґрунтям для формування інклюзивного підходу в освіті. Його педагогічні принципи щодо індивідуального підходу, поваги, емпатії, розвитку доброти і співчуття безпосередньо вплинули на сучасні методики інклюзивного навчання, сприяючи створенню рівноправного освітнього середовища, де кожна дитина може досягти успіху.

СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЗЗСО, ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасні освітні технології відіграють вирішальну роль у трансформації закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), фахової передвищої та вищої освіти. Використання інноваційних технологій не лише покращує доступ до знань, але й підвищує якість освітнього процесу, залученість учнів і студентів, а також їхню мотивацію до навчання. Вони також сприяють глибшому засвоєнню матеріалу та розвитку навичок, які відповідають вимогам сучасного світу.

Цифрові технології та онлайн-навчання:

- Платформи дистанційного навчання: Застосування таких платформ, як Moodle, Google Classroom, Zoom, дозволяє організувати дистанційне навчання, яке стало особливо актуальним в умовах пандемії. Ці платформи забезпечують доступ до навчальних матеріалів, спілкування з викладачами та проведення оцінювання в онлайн-режимі.
- Мобільні додатки для навчання: Додатки, як Duolingo, Khan Academy, Quizlet, використовуються для самонавчання та розвитку нових навичок. Вони інтегрують елементи ігровізації, що підвищує мотивацію учнів і студентів.
- MOOCs (масові відкриті онлайн-курси): Курси від міжнародних платформ (Coursera, edX) дозволяють студентам і викладачам ЗЗСО, передвищої та вищої освіти отримувати знання від провідних університетів світу.

Інтерактивні методи та гейміфікація:

- Гейміфікація: Впровадження елементів гри в навчальний процес (наприклад, бали, бейджі, лідерборди) сприяє підвищенню зацікавленості учнів і студентів. Вона ефективна в школах та фаховій передвищій освіті для мотивації учнів.
- Інтерактивні дошки та планшети: Використання інтерактивних дошок дозволяє викладачам наочно демонструвати складні концепції, інтерактивно працювати з матеріалом, проводити опитування й забезпечувати активне залучення учнів.
- STEM-лабораторії: Використання STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) підходу допомагає учням і студентам здобувати знання з різних дисциплін, розвивати навички критичного мислення, вирішення проблем та роботи в команді.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ):

- Комп'ютерні симуляції та моделювання: У фаховій та вищій освіті активно використовуються симуляції для тренування у професійних сферах (медицина, інженерія, біологія). Наприклад, віртуальні лабораторії дозволяють студентам виконувати експерименти, що зменшує ризики та витрати на матеріали.

- Хмарні технології: Використання Google Drive, Microsoft Office 365 дозволяє учням і студентам мати доступ до матеріалів, працювати над проектами разом із будь-якого пристрою, що сприяє розвитку навичок командної роботи.

- Цифрові ресурси: Використання цифрових підручників, відеоуроків, інтерактивних тренажерів сприяє різноманітності підходів до засвоєння матеріалу, що актуально як для ЗЗСО, так і для фахової та вищої освіти.

Адаптивне навчання та персоналізація:

- Адаптивні платформи: Такі системи, як Smart Sparrow або DreamBox, здатні підлаштовуватися під рівень знань і темп засвоєння інформації кожного учня або студента, надаючи персоналізовані рекомендації та матеріали.

- Індивідуальні освітні траєкторії: Використання цифрових інструментів дозволяє створювати індивідуальні навчальні плани та програми, особливо в закладах вищої освіти, де студентам надається більша свобода вибору предметів.

Віртуальна та доповнена реальність (VR і AR):

- Віртуальні тури: Використання VR дозволяє учням і студентам відвідувати музеї, історичні місця або лабораторії з будь-якої точки світу, що робить процес навчання більш інтерактивним та захоплюючим.

- Віртуальні тренажери: У фаховій передвищій та вищій освіті VR-та AR-технології активно застосовуються для практичного навчання в таких галузях, як медицина (симуляція операцій), технічні спеціальності (ремонт обладнання, управління механізмами) і навіть педагогіка (імітація ситуацій в класі).

Проектно-орієнтоване навчання та колаборація:

- Проектне навчання: Використовується в освітньому процесі як у ЗЗСО, так і у вищій освіті для розв'язання реальних проблем через проекти. Цей метод сприяє розвитку командної роботи, критичного мислення та навичок планування.

- Віртуальні команди: Студенти і учні працюють в групах над завданнями, використовуючи інструменти для спільної роботи (Zoom, Microsoft Teams), що дає змогу отримати досвід віддаленої співпраці, яка є надзвичайно затребуваною у сучасному світі.

Аналітика навчальних даних та штучний інтелект:

- Аналітика навчальних даних: Збір і аналіз навчальних даних допомагає визначити слабкі та сильні сторони учнів і студентів, адаптувати навчальні матеріали під їхні потреби та покращити навчальні результати.

- Штучний інтелект (ШІ): Інтелектуальні навчальні системи допомагають забезпечити індивідуальний підхід до навчання, а також автоматизувати рутинні завдання, такі як перевірка домашніх завдань або тестів. Викладачі отримують корисні аналітичні дані, що сприяє точнішій оцінці успішності учнів.

Розвиток навичок ХХІ століття:

- Критичне мислення та креативність: Освітні технології допомагають формувати критичне мислення та креативність через вирішення проблем, інтерактивне навчання і проекти.

- Комунікативні навички та соціально-емоційне навчання: Використання комунікаційних платформ та спільних проектів розвиває соціальні та комунікаційні навички, що стають базовими для успішної кар'єри.

Сучасні освітні технології відкривають нові можливості для підвищення якості освіти на всіх рівнях, розширюють межі традиційного навчання і дозволяють забезпечити індивідуальний підхід до кожного учня або студента. Застосування інтерактивних платформ, інноваційних методів, віртуальних середовищ та адаптивних програм допомагає закладам освіти готувати випускників, здатних відповідати на виклики сучасного світу.

проф. Безносюк О.О. (КОГПА, Кременець)

ПСИХОЛОГІЯ БІАТЛОНУ: ВИТРИВАЛІСТЬ РОЗУМУ ТА КОНЦЕНТРАЦІЯ ПІД ТИСКОМ

Біатлон — це складний і захопливий вид спорту, що поєднує в собі лижні гонки та стрільбу з гвинтівки. Ця комбінація фізичного навантаження та високої концентрації робить біатлон унікальним і надзвичайно вимогливим до спортсменів не лише фізично, але й психологічно. Успіх у біатлоні залежить від здатності спортсмена зберігати самовладання, контролювати емоції та підтримувати оптимальний рівень мотивації навіть у найскладніших умовах.

Психологічні виклики біатлону:

1. Стрес під час стрільби. Після інтенсивної лижної гонки, коли серце б'ється швидко, а дихання утруднене, біатлоніст повинен зупинитися і швидко перейти до стрільби. Це вимагає різкого переходу від високого фізичного навантаження до максимальної концентрації. Спортсмену необхідно заспокоїтися, знизити частоту серцевих скорочень і зосередитися на точності пострілу. Будь-яке відволікання або хвилювання можуть призвести до промахів, які значно впливають на результат гонки.

2. Робота з емоціями. В біатлоні важливо вміти контролювати свої емоції. Під час гонки можуть виникати різні ситуації: від невдалих пострілів до фізичного виснаження. Спортсмену важливо залишатися спокійним і не дозволяти негативним емоціям впливати на подальші дії. Нерідко психологічна підготовка включає техніки релаксації, візуалізації та медитації, які допомагають управляти емоціями.

3. Мотивація та витривалість. Біатлон — це вид спорту, який вимагає тривалої підготовки та високої витривалості. Підтримка мотивації на високому рівні протягом усього сезону є критично важливою. Спортсменам необхідно вміти ставити перед собою короткострокові та довгострокові цілі, які допомагають залишатися зосередженими на тренуваннях і змаганнях.

4. Тиск змагань. Під час змагань, особливо на рівні чемпіонатів світу або Олімпійських ігор, біатлоністи стикаються з величезним тиском. Високі

очікування з боку тренерів, уболівальників та самих спортсменів можуть викликати стрес і тривогу. Уміння справлятися з цим тиском і залишатися зосередженим на виконанні своїх задач є ключем до успіху.

Психологічні техніки для біатлоністів:

1. Дихальні вправи. Дихальні техніки допомагають знизити частоту серцевих скорочень і заспокоїти нервову систему перед стрільбою. Глибоке та ритмічне дихання сприяє відновленню контролю над тілом і розумом після інтенсивних фізичних навантажень.

2. Візуалізація. Перед стартом або під час тренувань біатлоністи часто використовують візуалізацію, щоб уявити ідеальне виконання гонки чи стрільби. Ця техніка допомагає налаштуватися на успіх і зміцнити впевненість у своїх силах.

3. Ментальні установки. Позитивне мислення і самонавіювання є важливими аспектами психологічної підготовки. Важливо вміти переключатися від негативних думок до позитивних, зосереджуючись на своїх сильних сторонах і успішних моментах.

4. Медитація та релаксація. Практика медитації та релаксації допомагає біатлоністам знижувати рівень стресу і покращувати здатність до концентрації. Це сприяє кращому відновленню після тренувань і змагань, а також підвищує загальний рівень психічного здоров'я.

Біатлон вимагає від спортсменів не лише фізичної витривалості, а й високого рівня психологічної підготовки. Уміння контролювати свої емоції, зберігати спокій під тиском і підтримувати мотивацію є ключовими факторами успіху в цьому виді спорту. Психологія біатлону — це важлива складова підготовки, яка допомагає спортсменам досягати найвищих результатів і ставати кращими у своїй справі.

Бовдрич О.М. (НУОУ)

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: КЛЮЧ ДО УСПІХУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасні збройні конфлікти, зокрема повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну, характеризуються високим рівнем психологічного навантаження на військовослужбовців. Психологічна готовність стала одним з ключових факторів, що визначають ефективність виконання бойових завдань та збереження боєздатності підрозділів. Тому дослідження психологічної готовності військовослужбовців є надзвичайно актуальним для розробки ефективних заходів підтримки їхнього психологічного здоров'я та підвищення боєздатності Збройних Сил України.

Психологічна готовність військовослужбовців — це багатогранне поняття, яке охоплює широкий спектр психологічних характеристик, необхідних для ефективного виконання бойових завдань в умовах стресу та невизначеності. Цей аспект має вирішальне значення для досягнення успіху на полі бою та збереження боєздатності підрозділів.

Чому психологічна готовність є настільки важливою?

Збільшення ефективності: Психологічно готові військові краще приймають рішення, швидше адаптуються до нових умов, мають вищу мотивацію та демонструють кращі результати у бойових діях.

Зменшення втрат: Психологічно стійкі військові менш схильні до таких проблем, як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія та суїцидальні думки. Це допомагає зберегти людський капітал та підвищити моральний дух підрозділів.

Підвищення згуртованості: Психологічна готовність сприяє формуванню сильних командних зв'язків, що підвищує згуртованість підрозділу та його стійкість до зовнішніх впливів.

Скорочення часу адаптації: Військові, які мають високий рівень психологічної готовності, швидше адаптуються до нових умов, що дозволяє їм ефективніше виконувати поставлені завдання.

Збільшення стійкості до маніпуляцій: Психологічно стійкі військові менш схильні до впливу ворожої пропаганди та дезінформації.

Фактори, що впливають на психологічну готовність:

Лідерство: Ефективне лідерство командирів, яке сприяє створенню позитивного психологічного клімату та підтримці підлеглих.

Тренування: Регулярні психологічні тренінги, спрямовані на розвиток навичок саморегуляції, управління стресом та прийняття рішень.

Соціальна підтримка: Наявність міцних соціальних зв'язків у колективі та підтримка з боку родини та друзів.

Отже, психологічна готовність є одним з найважливіших факторів, що визначають боєздатність сучасних збройних сил. Інвестування в розвиток психологічної готовності військовослужбовців є стратегічно важливим для забезпечення національної безпеки.

Богущ А.О. (ВІКНУ)

АРТ-ТЕРАПІЯ: ПОНЯТТЯ ТА МЕТОДИ

Сьогодні особливої популярності у військових психологів набуває арт-терапія, яка представляє собою метод психологічної допомоги військовослужбовцям, учасникам бойових дій, в основі якого лежить використання засобів мистецтва. Даний метод роботи дозволяє військовослужбовцю виразити свої почуття, емоції, переживання та думки.

Арт-терапія спрямована на самовираження військовослужбовців через творчість та допомагає їм краще розуміти себе, полегшити емоційний стан, знизити рівень стресу та покращити психічне здоров'я.

Арт-терапія може включати малювання, живопис, ліплення, музичну та танцювальну терапію, що дозволяє військовослужбовцю символічно відтворювати свої внутрішні конфлікти та знаходити шляхи їх подолання.

Арт-терапія є ефективним засобом для роботи з посттравматичним стресовим розладом та іншими розладами психіки, спричиненими бойовим досвідом. Для багатьох військовослужбовців невербальне вираження почуттів

за допомогою арт-терапії є більш прийнятним, адже дає можливість обійти бар'єр вербалізації травматичного досвіду.

Творча діяльність сприяє звільненню від емоційного напруження, знижує рівень тривоги, а також допомагає виявити та обробити пригнічені емоції та переживання. Арт-терапія стимулює когнітивні процеси, підвищує здатність до самоконтролю, покращує концентрацію та сприяє змінам у поведінці, спрямованим на адаптацію до мирного життя. У поєднанні з іншими видами психотерапії, арт-терапія значно підвищує ефективність лікування та реабілітації військовослужбовців, забезпечуючи цілісний підхід до відновлення. Існує зростаюча потреба в наукових дослідженнях, що підтверджують ефективність арт-терапії як методу психологічної підтримки військовослужбовців, з огляду на індивідуальні та культурні особливості. Арт-терапія сприяє адаптації ветеранів до життя поза бойовими умовами, покращуючи їхні навички взаємодії з іншими та знижуючи рівень соціальної ізоляції.

Арт-терапія сприяє розвитку навичок самопізнання, підвищуючи впевненість у власних силах і допомагаючи військовослужбовцям усвідомити та переосмислити свій досвід. Арт-терапія може мати позитивний вплив на бойову ефективність військовослужбовців, оскільки сприяє покращенню їхнього психічного здоров'я, емоційної стійкості та когнітивної продуктивності. Зниження рівня тривоги, стресу та симптомів посттравматичного стресового розладу допомагає військовим краще контролювати емоції, що є важливим для прийняття рішень у бойових умовах.

Богущ Д.О., Казмірук В.А. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ З ЗАСУДЖЕНИМИ, ЯКІ МОБІЛІЗОВАНІ В ЛАВИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

В 2024 році Верховна Рада України ухвалила законопроект №11079, який передбачає доступ певних категорій засуджених до військової служби. Таким чином засуджені за нетяжкі злочини отримали можливість і право воювати для захисту України від повномасштабної агресії РФ.

На сьогодні в Збройних Силах України таких військовослужбовців залучають до різних підрозділів, створюють окремі батальйони тощо. Виходячи з того, що подібних військовослужбовців, по різних оцінках біля 5000 осіб, вважаємо, що командирам важливо знати особливості поведінки, керування та інші психологічні та мотиваційні характеристики цих осіб.

Наголошуємо на тому, що особливо важливо знати фактори ризиків та можливі проблеми, які можливо попередити з такими військовослужбовцями. Це актуально, коли військові командири не готові брати засуджених та ув'язнених до своїх підрозділів, або відносяться до них з пересторогою.

Треба відмітити, що окрім бажання захищати Батьківщину, у цих осіб є особливості (поведінки, ієрархія відносин), які набуті під час довгого, іноді багаторічного перебування в місцях позбавлення волі. Важливими факторами

є кримінальні ролі, ієрархія відносин, мотивація, девіантна поведінка, проблеми зі здоров'ям та особливості управління.

Вважаємо важливим вивчення цієї теми та ознайомлення командирів військових підрозділів Збройних Сил України про ці особливості.

Богущ Д.О. (ВІКНУ)

ІНТЕГРАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ЛІКУВАННЯ ПТСР У ВІЙСЬКОВИХ

Військові дії, які відбуваються на території України впливають на все більшу кількість людей в Україні. Це - військові, які безпосередньо приймають участь у бойових діях і цивільні, на окупованих, деокупованих і територіях, які знаходяться під загрозою обстрілів і руйнувань.

Таким чином в Україні з'являється безпрецедентна кількість людей, які потерпають від надпорогових факторів стресу. Особливо гостро ця проблема стоїть у військових, які приймають участь у бойових діях, яких на сьогодні сотні тисяч осіб.

Велика кількість поранених, які знаходяться в медичних закладах, на реабілітації, виявляє частину людей, у яких проявляється ПТСР (посттравматичний стресовий розлад, англ PTSD).

Відповідно посттравматичний стресовий розлад може призвести до низки супутніх станів і розладів. Серед яких: депресія, генералізований тривожний розлад, панічні атаки, адикції, агресивність. У багатьох військовослужбовців ПТСР призводить до наркотичної чи алкогольної залежності. Крім того, у них значно зростає ризик суїцидальної поведінки та суїциду. Пацієнти з посттравматичним стресовим розладом мають підвищений ризик розвитку фізіологічних порушень – психосоматичних, соматоформних, кардіореспіраторних, скелетно-м'язових, шлунково-кишкових захворювань.

Треба зазначити, що дана проблема актуальна сьогодні та буде залишатись такою ще довгий час.

Окрім класичних, загальноприйнятих методів лікування ПТСР важливо зазначити, що є нові підходи, ідеї і методики, які дають значні позитивні результати лікування. Вважаю що тут повинен бути комплексний або інтегральний і сучасний підхід до лікування.

Тут окрім психотерапії (КПТ, EMDR, гіпнотерапія) і медикаментозної терапії позитивні ефекти дають фізіотерапія, рефлексотерапія, заняття спортом і медитаціями, музико та ароматерапія, бальнеологічні процедури і масаж.

Також, із сучасних розробок, є багато апаратів, які активно впливають на психічні стани – у вигляді флоатінгу, віртуальної реальності з заспокоюючими і гармонізуючими образами, електро-магнітними хвилями різних діапазонів тощо. Важливим є знайомство таких військовослужбовців з питаннями релігії, культури та українських традицій.

ЗАСТОСУВАННЯ ГЕНДЕРНИХ РОЛЕЙ В КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ

Гендерні ролі, сформовані в суспільстві, мають значний вплив на те, як чоловіки та жінки сприймають і реагують на конфлікти. У військовому середовищі, де часто домінують традиційні уявлення про маскуліність та фемініність, ці ролі можуть бути виражені в стратегії поведінки під час конфліктів.

Маскулінні характеристики (сила, рішучість, домінування, агресивність) можуть відобразитися в підходах чоловіків до конфліктів, часто орієнтуючи їх на активне збереження влади та авторитету. Фемінні характеристики (емпатія, компроміс, емоційна чутливість, готовність до співпраці) можуть бути більш вираженими у жінок, хоча це не є універсальним і залежить від конкретних індивідуальних особливостей.

Чоловіки у військових навчальних закладах часто дотримуються конфронтаційної стратегії в умовах конфлікту. Це включає відкриті суперечки, боротьбу за лідерство, використання фізичної сили або агресивних тактик.

Вони можуть використовувати стратегію боротьби (подолання конфлікту через відкритий фронт), що може призводити до більш агресивних або інтенсивних форм поведінки у випадку порушення дисципліни чи субординації.

Оскільки військові навчальні заклади традиційно були орієнтовані на розвиток лідерських якостей, представники чоловічої статі часто проявляють стратегічну конкуренцію, прагнучи підкреслити свою перевагу над іншими, що може призводити до виникнення конфліктів через амбіції.

Особливості стратегії поведінки курсантів жіночої статі в конфліктних ситуаціях. Жінки, хоча й зазнають соціального тиску на підставі традиційних уявлень про “жіночу слабкість”, можуть мати більш підготовлені стратегії мирного врегулювання конфліктів. Вони можуть прагнути до компромісу чи переговорів, активно шукаючи шляхи досягнення згоди.

Однак, в умовах викликів, які вони можуть відчувати у військових закладах, де існує високий рівень чоловічої домінації, жінки можуть мати схильність до пасивної або ухильної поведінки в конфліктах, що може вплинути на їх соціальний статус в групі.

Також можливе використання стратегії уникнення або мінімізації конфліктів, де основним завданням є збереження стабільності в міжособистісних відносинах і уникання відкритих протистоянь.

Військове середовище є особливим соціальним контекстом, де підкреслюється влада, дисципліна і статус. Це може впливати на прояви гендерних стратегій, коли представники обох статей відчують необхідність адаптувати свої стратегії поведінки до жорстких вимог.

Зокрема, у курсантів жіночої статі може виникати прагнення довести свою спроможність до виконання військових обов'язків, тому їхні стратегії

поведінки можуть бути більш агресивними або змагальними, щоб компенсувати потенційну дискримінацію чи упереджене ставлення.

Для чоловіків у військовому середовищі важливими є стратегії підтвердження сили та статусу, тому в конфліктних ситуаціях вони можуть проявляти більше домінуючої поведінки, навіть якщо це не завжди є необхідним.

Гендерні стратегії поведінки у конфліктних ситуаціях курсантів також можуть залежати від індивідуальних психологічних особливостей, таких як рівень емоційної стійкості, самооцінки та соціальної адаптації.

Бондзик Д.М. (ХНУВС)

ВПЛИВ БОЙОВОГО ДОСВІДУ НА ПРИЙНЯТТЯ РИЗИКОВАНИХ РІШЕНЬ У СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЯХ

Бойовий досвід має значний вплив на психологічні процеси, особливо коли йдеться про ухвалення рішень у ситуаціях, що супроводжуються високим рівнем стресу. У сучасному світі, де військові конфлікти та екстремальні ситуації є невід'ємною частиною життя багатьох людей, особливо поліцейських та військових комбатантів, розуміння цих впливів стає дедалі актуальнішим. Рішення, прийняті в умовах загрози життю, потребують максимальної швидкості, але водночас вони мають бути виваженими, щоб уникнути непотрібних ризиків.

У психолого-педагогічній літературі проблема вміння прийняття рішень у стресових ситуаціях досліджено у працях Д. Канеман, А. Тверський, Г. Саймон, Л. Манн, С. В. Бикова, Санніков О. І. та інших.

Сучасна нестабільна політична обстановка у світі, глобалізація та технологізація всіх сторін життя, природні катаклізми, що частішають, ставлять перед сучасною людиною значну кількість різноманітних ситуацій ризику, що впливають на його життя та здоров'я. Як правило, першими, сучасному швидко мінливому світі, у ситуації ризику виявляються військовослужбовці. Які не на словах, а насправді змушені приймати екстрені рішення у нестандартній ситуації, спрямовані не лише на свій порятунок, але й на порятунок громадянського населення.

При цьому не варто забувати, що людина, незалежно від її статусу, соціального стану та обраного роду діяльності, опинившись у ситуації ризику, поводить по-різному.

Офіцер, опинившись у ситуації ризику, стикається з життєво важливим вибором, від вирішення якого залежить не тільки подальший розвиток подій його професійного та особистого життя, але й у життя людей, які в дану хвилину перебувають поруч із ним.

Для організації та здійснення роботи з формування вмінь приймати рішення у ситуації ризику, необхідно розглянути складові даного терміна, та дати визначення «ситуації ризику».

«Ситуація ризику» трактується як: «Ситуація, коли існує можливість кількісно та якісно оцінити ступінь ймовірності того чи іншого варіанту».

Ризикована ситуація пов'язана зі статистичними процесами, і їй властиві три істотні умови:

- наявність невизначеності;
- необхідність вибору альтернативи (при цьому необхідно мати враховуючи, що відмова від вибору також є різновидом вибору);
- можливість при цьому оцінити ймовірність здійснення альтернативних рішень, що обираються».

Виділяється чотири етапи ситуації ризику, представлені малюнку 1.

Мал. 1 Етапи ситуації ризику

Як ми бачимо з малюнку 1, ситуація ризику має три етапи: перший – «усвідомлення ризику», офіцер повинен не тільки бачити ступінь складності ситуації, але й усвідомлювати її ризикованість, передбачати потенційні втрати (матеріальні, людські, престиж країни тощо).

На другому етапі йдеться про оцінку ситуації, як правило, у двох напрямках: оптимістична та песимістична, на основі якої офіцерові необхідно ухвалити рішення про входження в ситуацію з максимальним ризиком для довкілля (зокрема і людей) і собі.

На третьому етапі відбувається пристосування до ситуації ризику, варіація обставин та прийняття рішення (внутрішнього та зовнішнього).

На четвертому етапі – етап дії, заснований на якісному та кількісному аналізі конкретної ситуації ризику.

Особливості прийняття рішень у стресових ситуаціях полягають у швидкості реакцій, які часто супроводжуються імпульсивністю та схильністю діяти на основі інтуїтивних або автоматичних патернів поведінки, сформованих у бойових умовах. Це свідчить про необхідність розробки цілеспрямованих психологічних програм підтримки, які враховують унікальний досвід і потреби комбатантів. Такі програми можуть допомогти знизити негативний вплив бойового стресу на ухвалення рішень та сприяти розвитку ефективних стратегій самоконтролю і регуляції поведінки.

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОЇ РОБОТИ ВІЙСЬКОВОГО ПСИХОЛОГА

Сьогодні психологи, в тому числі і військові психологи у своїй роботі активно використовують арт-терапевтичні техніки та творчу діяльність.

Зазначимо, що арт-терапія – це практика використання мистецьких методів для вирішення психологічних проблем і зміцнення психічного здоров'я. Вона ґрунтується на ідеї, що творча діяльність може сприяти зціленню та відчуттю добробуту. Тисячоліттями люди зверталися до мистецтва для спілкування, самовираження та терапевтичних цілей. Однак лише в 1940-х роках арт-терапію почали офіційно визнавати. Медики помітили, що люди з психічними розладами часто спілкуються за допомогою малюнків і різних форм мистецтва. Це спостереження спонукало багатьох розглядати мистецтво як потенційний інструмент зцілення. З часом мистецтво зайняло свою нішу у сфері терапії, і зараз відіграє ключову роль у певних підходах до оцінки та лікування.

Хоча арт-терапія є популярним методом, існує кілька інших видів творчої терапії, що застосовуються для вирішення проблем психічного здоров'я.

До них відносяться:

- *танцювальна терапія*. Цей метод використовує рух і танець як засоби вираження та комунікації. Через танець люди можуть досліджувати свої емоції, переживання та тілесні відчуття;
- *драматична терапія*. Цей вид арт-терапії включає в себе використання театральних методів, таких як гра в ролі, імпровізація та розповіді, для допомоги людям у розумінні своїх почуттів та взаємодії з іншими;
- *музична терапія*. За допомогою музики, будь то через слухання, гру на інструментах чи спів, люди можуть взаємодіяти зі своїми почуттями, навчитися долати стрес та покращувати своє самопочуття;
- *письмова терапія*. Люди використовують письмо як спосіб рефлексії та обробки своїх думок та почуттів. Через письмовий вираз вони можуть виявляти та розуміти глибоко заховані емоції та досвід.

Вавілов С. (НУОУ)

СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ВОЄННОЇ НАУКИ

На сьогодні освітній та науковий простір нашої країни охоплює два основні напрями: розвиток освіти і науки в умовах війни та їх повоєнна відбудова. Це повною мірою стосується і постійного розвитку воєнної науки та військової освіти.

На особливу увагу у даному контексті заслуговує запропоноване Міністерством освіти і науки України обговорення основних положень “Візії майбутнього освіти і науки України”, в якій відображені цілі,

принципи, прагнення та надії щодо побудови та подальшого розвитку системи освіти і науки.

Також багато цікавих ідей наведено в Пропозиціях Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій щодо реформування сфери наукових досліджень, розробок та інновацій.

У відповідності до Стратегічного оборонного бюлетеня України Міністерством оборони організовано роботу щодо реалізації перспективної моделі сил оборони та набуття визначених оборонних спроможностей.

Основний зміст пріоритетних компонентів Стратегії воєнної безпеки України передбачає виконання таких завдань:

- забезпечення формування та реалізації ефективної державної політики у воєнній сфері, у сфері оборони і військового будівництва;

- імплементация поєднаних єдиними цілями, пріоритетами та завданнями Стратегічного оборонного бюлетеня України, програм і планів діяльності Кабінету Міністрів України, взаємоузгоджених з іншими документами планування у сфері національної безпеки і оборони;

- упровадження програмно-проектного управління оборонними ресурсами;

- розвиток системи воєнної науки, спрямованої на вирішення теоретичних і практичних завдань забезпечення всеохоплюючої оборони;

- удосконалення процесів планування розвитку озброєння, військової та спеціальної техніки;

- підтримання технічної готовності озброєння, військової і спеціальної техніки та її модернізація, оснащення сил оборони високоточними засобами ураження.

Отже, підвищення ефективності організації наукової і науково-технічної діяльності в системі Міністерства оборони України на основі вивчення та узагальнення досвіду війни і впровадження кращих практик організації наукових досліджень у сфері оборони в країнах-членах НАТО є актуальним завданням сьогодення.

к.і.н. Вавілова Н.В. (НУОУ)

ВІЙСЬКОВА ПІДГОТОВКА ГРОМАДЯН В КРАЇНАХ-ЧЛЕНАХ НАТО

У рамках реалізації спільної оборонної політики на теренах Альянсу всі держави-члени НАТО мають власний мобілізаційний резерв, регламентований чинним законодавством тієї чи іншої країни, проте для кожної країни існують особливості та специфічні риси формування і комплектування мобілізаційного резерву. Загалом у державах-членах НАТО акумульовано 2,75 млн резервістів (1,9 млн в Європі).

На теренах НАТО служба в мобілізаційному резерві визначається як специфічний різновид військової служби з метою підтримання бойової готовності особового складу резервістів, стимулювання їх до постійного

удосконалення своїх професійних здібностей та бойових навичок, напрацювання специфічних вмінь і є важливою складовою державної мобілізаційної політики. При цьому у випадку екзистенційної військової загрози ані стать, ані вік, навіть стан здоров'я резервістів значення не мають.

У державах-членах НАТО правове регулювання мобілізаційного резерву та служби в ньому регулюються законами про оборону, про військову службу, про мобілізацію або спеціальними законодавчими актами, які присвячені цій тематиці. До спільних рис мобілізаційного резерву в державах-членах НАТО відносяться: контрактна форма комплектування мобілізаційного резерву; встановлення засад добровільності; використання набутого досвіду колишніх військовослужбовців; підготовка резервістів, яка мало чим відрізняється від підготовки кадрових військових (при цьому значну частину резерву становлять висококласні фахівці й досвідчені військові).

У світі є країни, в яких узагалі немає строкової служби, є держави, де призов не проводять у мирний час, а також країни, де періодично відбувається призов до армії.

Результати аналізу комплектування збройних сил та військової підготовки громадян країн – НАТО вказують на різні форми та підходи, а саме:

загальна військова повинність та служба у військовому резерві (Греція, Данія, Естонія, Норвегія, Фінляндія, Хорватія, Туреччина, Швеція);

служба за контрактом (професійна армія) та служба у військовому резерв/запасі (Бельгія, Болгарія, Франція, Чехія, Іспанія, Італія, Канада, Німеччина, Польща, Нідерланди, Португалія, Румунія).

Таким чином, у державах-членах НАТО створення і розвиток системи мобілізаційного резерву проходить в умовах відмови від комплектування збройних сил за призовом на строкову службу. Контрактний спосіб комплектування найбільш залежний від наявності дієвої та ефективної системи мобілізаційного резерву, оскільки при такому способі комплектування відбувається досить повільне накопичення мобілізаційного запасу з колишніх військовослужбовців. Важливо, що механізм призову в більшості країн НАТО зберігся, що дозволяє за потреби оголосити призов без тривалих юридичних процедур.

Ватульов І.А. (НУОУ)

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ КОМПЛЕКТУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН ПОВІТРЯНИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЗА КОНТРАКТОМ

Збройна агресія російської федерації проти України зруйнувала систему національної безпеки та європейської стабільності. Головною загрозою для України залишається російська федерація, яка продовжує вести збройну агресію та докладати зусилля зі знищення української культури та незалежності.

Майбутнє України на зовнішньополітичній арені буде залежати від її зусиль у налагодженні ефективної взаємодії з ЄС та НАТО. Провідна роль у забезпеченні вагомості цих зусиль відводиться силам оборони України та їх персоналу.

В умовах щоденних повітряних загроз та виконання непритаманним представникам Повітряних Сил задач, процес забезпечення людським ресурсом перейшов на новий етап пошуку джерел комплектування особовим складом.

Втрати людських ресурсів через російську агресію, низький коефіцієнт народжуваності, високий рівень смертності (близько третини українців помирають у віці до 65 років) та збільшення масштабів еміграції у пошуках кращого життя негативно впливає на чисельність резерву людських ресурсів як на теперішній час, так і в довгостроковій перспективі. Зазначені проблеми негативно впливають на гарантоване задоволення потреб Повітряних Сил в особовому складі.

Головною метою військової кадрової політики є створення умов для гарантованого та якісного комплектування ЗС України підготовленим та вмотивованим персоналом, спроможним виконувати завдання за призначенням, і його ефективне використання визначені Концепцією військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на період до 2028 року, яка затверджена наказом Міністерства оборони України № 637 від 27 жовтня 2023 року.

Для здобуття необхідного рівня укомплектованості Повітряних Сил ЗС України, представникам Міністерства оборони України спільно з офіцерами відділів

персоналу повітряних командувань, військових частин та територіальних центрів комплектування необхідно проводити злагоджену роботу щодо відбору висококваліфікованих спеціалістів. Враховуючи викладене, з метою покращення ефективності комплектування та швидкого реагування на різкі зміни у військово-політичній сфері доцільно перейти на автоматизовані процеси відбору людського ресурсу, які за своїми можливостями проведуть відбір персоналу з урахування їх досвіду, здібностей, освіти й фаху, що в свою чергу зменшить корупційний ризик у сфері оборони.

Удосконалення існуючої системи комплектування вплине на ефективність та якість виконання завдань із захисту нашої держави та мотивацію громадян України активно долучатися до виконання свого конституційного обов'язку щодо оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності.

ГЕМБЛІНГОВА ЗАЛЕЖНОСТІ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ

Сьогодні вкрай актуальним для Збройних Сил України є гемблінгова залежність військовослужбовців. Зазвичай, гемблінг розуміють як неконтрольоване бажання грати в ігри, яке заважає нормальному функціонуванню індивіда в щоденному житті.

Військовослужбовець з такою залежністю проявляє такі ознаки: не може відволіктись від гри; вживає їжу під час гри; максимально дистанціювався від соціальних контактів; має неконтрольований страх перед відкритими просторами; ігнорує правила особистої гігієни; спостерігається деперсоналізація; тематика спілкування – ігри, ігровий процес тощо; спостерігається ототожнення себе з різними ігровими персонажами, перенесення в ігрову реальність; переживання ейфорії в ході гри; спостерігається анемічний стан, блідість шкірних покривів; спостерігається синдром сухого ока; виснаження, голодування; головний біль; безсоння; прискорений метаболізм.

Існує декілька підходів до класифікації гемблінгової залежності: *за видами ігор: залежність від азартних ігор* – залежність характеризується неспроможністю контролювати бажання грати, незважаючи на негативні соціальні, фінансові та особистісні наслідки. Форми гемблінгу ставки на спорт, покер, ігрові автомати, лотереї тощо; *залежність від відеоігор* – новий вид гемблінгу, основними симптомами якого є загальна нездатність припинити грати, незважаючи на негативні наслідки; *залежність від онлайн-ігор*, який включає в себе масові багатокористувацькі онлайн-ігри, соціальні ігри, які доступні через Інтернет, особливістю яких є створення віртуального співтовариства. *За рівнем важкості гемблінгу: легка залежність* – індивідууми можуть відчувати дискомфорт у разі відмови від гри, повсякденне життя таких гравців не страждає; *помірна залежність* – гравці стикаються з проблемами в особистому житті та професійній діяльності, відчують стрес коли не можуть грати; *важка залежність* – гравці переживають сильні несвідомі відчуття тривоги та розпачу, коли від них відбирають можливість грати. Їхнє соціальне здоров'я, соціальні відносини та професійні обов'язки зазнають серйозних пошкоджень; *за демографічними характеристиками: за віком*: до такого гемблінгу більш схильні діти та підлітки, через вразливість їхнього мозку до посилення нагороди; *за статтю*: молоді чоловіки більш схильні до розвитку ігрової залежності, проте і жінки можуть бути залежними; *за соціальним статусом*: гемблінгом страждають особи, які належать до різних соціально-економічних груп; *за соціальним статусом*, ігрова залежність може виникати у людей будь-якого соціального статусу, але деякі соціально-економічні групи можуть бути більш уразливими.

Також варто розглянути фактори формування гемблінгової залежності: *біологічні* – генетична схильність, індивідуальні відмінності нейромедіаторних і нейромодуляторних систем: органічні ураження мозку,

спадковість, хронічні хвороби; *соціальні* – макросоціальні чинники: ставлення суспільства, держави, ідеології до певних ігор; мікросоціальні: безпосереднє оточення, ступінь поширеності гри в суспільстві. Традиції участі в грі, виховання, сім'я (гіперопіка, яка сприяє формування невпевненості в собі та соціальній дезорганізації, страху невдач тощо); *психологічні* – особистісні особливості особистості, наприклад: нетерплячість, непереносимість нудьги повсякденного життя; розвинута цікавість поряд з недооціненням ступеня ризику та наслідків своїх вчинків; максималізм, егоцентризм, залежність від обставин; несамотійність, прагнення уникати відповідальності у прийнятті рішень, наявність психологічних травм у різних періодах життя, що призводить до порушення розвитку, викликає стан апатії й відчуженості, призводить до низької афективної толерантності, нездатності подбати про себе; формування потреби у суб'єкті або об'єкті залежності.

І на сам кінець *стадії розвитку гемблінгу: підготовча стадія* – виникає сильне бажання ризикувати та підтримувати своє самолюбство, розвивається потяг до певного виду ігор; *стадія виграшу* – гравець впадає в ілюзію творіння, зверхності над світом, при цьому не усвідомлюючи наслідків своїх дій; *стадія програшу* – особа відчуває стан емоційного спустошення, життєвого глухого кута. Бажання грати підкріплюється наявністю матеріальної можливості взяти в борг або кредит; *стадія розпаду* – гравець втрачає інтерес до всього соціально значимого (школа, робота). Гравець розуміє, що причина всьому – його патологічна залежність, але він не може контролювати себе та починає зловживати алкогольними напоями або наркотиками. Одна залежність стає причиною іншої залежності; *стадія безнадійності* – гравець бажає отримувати старі звичні емоції та відчуття ейфорії. Збудливі імпульси надходять у мозок людини та призводять до подразнення нервової системи

Вовкотеча О.М. (ВІКНУ)

ДУШПАСТИРСЬКА ОПІКА ВІЙСЬКОВИХ КАПЕЛАНІВ В ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ: АКТУАЛЬНІСТЬ ПИТАННЯ

У час повномасштабної агресії РФ війни Українських Сил Оборони титанічними зусиллями дають відсіч ворогу, який не дотримується жодних норм та правил ведення війни. Військовослужбовці виконують завдання по захисту суверенітету та територіальної цілісності України на межі людських можливостей та в умовах недостатнього забезпечення необхідними ресурсами. Актуальність військової капеланської діяльності полягає у підтримці Українських героїв, зміцненні їхнього бойового духу, релігійній та благодійній опіці над особовим складом і членами їх сімей, збереженні їхньої людяності у нелюдських умовах терору агресора.

Теоретичне обґрунтування необхідності запровадження інституту капеланства в Збройних Силах України відображено в наукових та науково-популярних публікаціях українських дослідників, що належать до різних наукових шкіл і навіть наукових спеціальностей – історичних наук,

релігієзнавства, богослов'я, психологічних, юридичних і політичних наук, державного управління, військових наук та національної безпеки.

Зокрема, теоретичне узагальнення історичного розвитку військового капеланства в Україні упродовж XX – початку XXI ст. здійснили І. Пилипів та Р. Делятинський, С. Здіорук, який у першій аналітичній записці для Національного інституту стратегічних досліджень України розглянув досвід організації служби військових капеланів деяких країни (США, ФРН, Канади, Нідерландів, Ірану) та перші кроки запровадження релігійно-духовної опіки військовослужбовців у незалежній Україні, Е. Дробко проаналізував процеси формування в Міністерстві оборони України відповідної нормативно-правової бази та організаційної структури для запровадження інституту капеланства в ЗСУ упродовж 2008–2014 років, А. Підлісний показав душпастирську діяльність в армії за роки незалежності Української держави, в ході миротворчих дій та Антитерористичної операції на сході України, Т. Калиниченко розглянула формування образу військового капелана через призму журналістських матеріалів українських засобів масової інформації у 2014–2015 роках, М. Ващук проаналізував правові аспекти інституалізації військового капеланства в Україні, порівняв досвід України і США в цій сфері.

Військова капеланська діяльність містить у собі чотири напрями роботи військового капелана: душпастирська опіка, релігійно-просвітницька робота, соціально-добродійна діяльність, консультування військового командування з релігійних питань.

За своїм змістовним обсягом власне душпастирська робота є ключовою у діяльності військового капелана, адже саме у процесі її здійснення відбувається задоволення духовно-релігійних потреб особового складу, що складає основну місію військового капелана у його підрозділі.

Душпастирська опіка відбувається на трьох рівнях, які можна окреслити наступним визначенням: «служити своїм, опікуватися іншими, допомагати усім».

Служити своїм – це бути реальним душпастирем для особового складу, що сповідує ті самі релігійні переконання, що і військовий священнослужитель, а відтак це:

- проведення індивідуальних та загальних молитов;
- звершення уставних богослужінь, згідно церковного календаря;
- звершення окремих молитовних чинів, освячень, заупокійних богослужінь за потребою;
- здійснення церковних Таїнств Хрещення, Сповіді та Причастя;
- надання благословінь перед початком виконання завдання;
- особистий приклад життя згідно цінностей, які проповідує та чи інша релігійна конфесія.

Опікуватися іншими – це бути релігійним авторитетом для військовослужбовців, які сповіднують відмінні від поглядів військового капелана релігійні віровчення. Свій авторитет військовий капелан здобуде у випадку толерантного ставлення до інших, достатньому володінні інформацією про догматичне богослів'я і культурні особливості інших

релігійних вчень та власною принциповістю у дотриманні особистих релігійних переконань. Душпастирська опіка у випадку спілкування з вірянами інших релігійних конфесій серед особового складу виражається у:

- забезпеченні можливості для них звернення їхнього релігійного культу;
- організація співпраці з військовим капеланом або цивільним священнослужителем відповідної релігійної конфесії з метою задоволення духовно-релігійних потреб цього особового складу;
- особистому спілкуванні на духовно-моральні теми.

Допомагати усім – це бути щирим, чесним і відповідальним побратимом для кожного військовослужбовця підрозділу, бути тим, хто уміє зберігати конфіденційність особистої розмови, знати клопоти і проблемні питання особового складу та в міру сил долучатися до їхнього вирішення.

Зворотній зв'язок, що надає особовий склад підрозділів, де здійснюють військову капеланську діяльність військові душпастирі, свідчить, про важливість та цінність духовно-релігійної підтримки для військовослужбовців. Присутність поряд військового капелана надає відчуття Божої опіки над особовим складом підрозділу. Моральна, емоційна та духовна підтримка, яку отримує військовослужбовець від душпастиря, надає йому сил не зламатися душевно від фізичного та психічного виснаження. Оскільки військовий капелан є офіцером управління підрозділу, проте не віддає накази особовому складу, він має можливість вибудовувати із військовослужбовцями взаємини, що базуються на принципі людяності, а не підлеглості. Ця людяність військового капелана допомагає воїну не втратити власну.

Окрім цього, військовий капелан залучається до вшанування пам'яті полеглих військовослужбовців. А відтак саме присутність військового капелана під час прощання родини з тілом воїна свідчить, що це похорон не звичайного пересічного громадянина, а Героя, Захисника Батьківщини, який став на бій з агресором і окупантом.

Критичним залишається питання заповнення вакантних посад військових капеланів, оскільки священнослужитель, якого делегує релігійна організація, має відповідати певним вимогам. Тут варто враховувати релігійну конфесійність душпастиря, а також і його особисту психологічну стійкість. Військовий капелан, хоч і не може отримувати зброю, проте має бути справжнім воїном, мати міцний внутрішній стержень, щоб бути опорою для тих, хто потребує підтримки.

Отже можна підсумувати, що військова капеланська діяльність є важливою складовою у питанні підтримки духовної стійкості українських воїнів, адже першочерговим завданням військового капелана є допомога особовому складу у збереженні боєздатності підрозділу. Через релігійну підтримку, душпастирську опіку, залучення благодійної допомоги та власним особистим прикладом військовий капелан допомагає військовослужбовцям зберегти віру у промисел Божий, цінність людяності, важливість виконання священного обов'язку захищати Батьківщину та співгромадян.

Служба військового капеланства Збройних Сил України, пройшовши етап відповідного упорядкування, посяде вагоме місце серед капеланських служб армій цивілізованого світу.

Волкова Д.В. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З ОЗНАКАМИ БОЙОВОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТРАВМИ

У сучасних умовах війни питання психологічного здоров'я військовослужбовців набуває надзвичайної актуальності. Бойова психологічна травма, зокрема посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та емоційне вигорання, суттєво впливають на якість життя військових, їхню здатність виконувати службові обов'язки та адаптуватися до цивільного життя. З огляду на це, психологічний супровід стає важливим елементом реабілітаційного процесу. Військовослужбовці, які зазнали травматичних подій під час бойових дій, стикаються з різноманітними психологічними проблемами. Вони можуть відчувати емоційне виснаження, депресію, тривогу, а також відчуття безпорадності. Важливо розуміти, що своєчасний і професійний психологічний супровід може запобігти розвитку серйозних психічних розладів, знизити ризик самогубств та покращити загальне благополуччя військових.

Основною метою даної магістерської роботи є визначення ефективних стратегій та методів психологічного супроводу військовослужбовців з ознаками бойової психологічної травми. Робота також має на меті виявлення ключових симптомів, які потребують уваги, а також розробку рекомендацій для практичних фахівців. У процесі роботи буде використано аналіз наукових джерел, практичний моніторинг стану військовослужбовців, а також проведення опитувань та інтерв'ю з фахівцями у галузі психології.

У дослідженні буде проаналізовано основні симптоми бойової психологічної травми, такі як емоційне вигорання, безнадійність, тривога і депресія, а також визначено, як вони впливають на повсякденне життя військовослужбовців. Особлива увага буде приділена ролі психоедукації у попередженні та подоланні психологічних проблем, оскільки навчання учасників бойових дій розпізнавати ознаки стресу може значно підвищити їхню обізнаність і готовність звертатися за допомогою. Дослідження також зосередиться на методах першої психологічної допомоги, які можуть бути застосовані до військовослужбовців, а також на важливості постійного моніторингу їхнього стану.

Результати дослідження дозволять створити більш ефективну систему психологічного супроводу для військовослужбовців з ознаками бойової психологічної травми. Це, в свою чергу, сприятиме покращенню їхньої якості життя та адаптації до цивільного життя. Важливо, щоб фахівці мали можливість навчатися новітнім підходам та методам, що відповідають специфіці потреб даної категорії осіб.

Таким чином, проведення дослідження стане важливим внеском у практику психологічної реабілітації військовослужбовців і допоможе підвищити рівень їхнього психологічного благополуччя. Розробка і впровадження ефективних стратегій психологічного супроводу є необхідною умовою для забезпечення добробуту військових, які пережили травматичні події, і створення умов для їхньої успішної інтеграції в суспільство.

Воробець В.М. (ВІКНУ)

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА РІВЕНЬ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ

Емоційний інтелект (EI) - є важливим фактором, що визначає здатність індивіда розпізнавати, розуміти та регулювати свої емоції, а також емоції інших людей. Військовослужбовці, які працюють в умовах підвищеного стресу, повинні володіти високим рівнем емоційного інтелекту, оскільки це сприяє їхній здатності ефективно адаптуватися до складних ситуацій, приймати рішення в умовах невизначеності та зберігати емоційну стабільність.

Емоційний інтелект впливає на стресостійкість через кілька ключових аспектів. По-перше, висока саморегуляція дозволяє військовослужбовцю контролювати негативні емоції, що виникають під час стресових ситуацій, знижуючи ймовірність емоційного вигорання та психологічних розладів. По-друге, здатність до емпатії і соціальних навичок допомагає підтримувати ефективні міжособистісні стосунки в колективі, що також є важливим елементом стресостійкості. Спільна підтримка та взаєморозуміння між побратимами здатні знижувати рівень психологічного навантаження.

Крім того, емоційний інтелект сприяє розвитку здатності до самопізнання, що дозволяє військовослужбовцю краще розуміти свої емоційні реакції та реагувати на них більш адекватно. Це, в свою чергу, дозволяє уникати емоційних зривів, підвищує здатність до ефективного вирішення конфліктів та зменшує рівень тривоги.

Загалом, емоційний інтелект має прямий вплив на рівень стресостійкості військовослужбовця, оскільки сприяє покращенню як особистої адаптації, так і взаємодії в групі, допомагаючи зберігати психічне здоров'я та досягати високих результатів у службі навіть в умовах стресу та напруження.

к.психол.н. Гаврюшенко В.В. (ВІКНУ)

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНФЛІКТОСТІЙКОСТІ ОФІЦЕРІВ

Здійснюючи підготовку офіцерів до оптимальної взаємодії в проблемних ситуаціях, ми тим самим підвищуємо їх психологічну стійкість, у тому числі і готовність до успішних дій у проблемних ситуаціях професійної діяльності. Тому той багатий досвід, який накопичений у рамках військової психології з формування психологічної стійкості військовослужбовців, може

бути з успіхом використаний в діяльності командирів, у тому числі й військових психологів по зміцненню конфліктостійкості офіцерського складу.

Основними шляхами підвищення конфліктостійкості офіцерів можуть бути такі.

1. Моделювання проблемних ситуацій в процесі соціально-психологічного тренінгу, відпрацювання алгоритмів поведінки в типових проблемних ситуаціях. Також можуть застосовуватися розбір різних проблемних ситуацій, аналіз конструктивної і деструктивної поведінки офіцерів в них.

2. Розвиток у офіцерів умінь відстоювати свої інтереси неконфліктними способами, а також готовність до корекції особистих мотивів у бік їх зближення з інтересами служби.

3. Формування у офіцерів почуття відповідальності за свої дії по відношенню до підлеглих, дотримання в ситуаціях протиріччя рівності психологічних статусів опонентів.

4. Оволодіння офіцерами способами поточної регуляції і саморегуляції психічних станів. Зокрема, з цією метою можуть застосовуватися різні варіанти аутогенного тренування. Аутотренінг припускає освоєння людиною прийомів м'язової релаксації, самонавіяння: розвиток концентрації уваги і яскравості уявлень, умінь контролювати свою поведінку. За допомогою аутотренінга можливе управління своїм психічним станом, зниження ситуативної тривожності і агресивності.

5. Організація оптимального способу життя, регулювання психічних навантажень, турбота про збереження психічного і фізичного здоров'я.

6. Врахування при професійному відборі і атестаціях рівня конфліктостійкості офіцерів, що призначаються на керівні посади, які вимагають інтенсивної взаємодії з підлеглими. Керівник з низьким рівнем конфліктостійкості незалежно від рівня його професійної майстерності стає, як правило, ініціатором постійних напружених стосунків з підлеглими і з людьми, що оточують його, навіть якщо цьому не передували проблемні ситуації. Такий керівник створює проблеми не лише для підлеглих, але й для старших начальників, а також для самого себе.

Галка Ю.М. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ: ФАКТОРИ ВПЛИВУ

Психологічна стійкість військовослужбовця – це здатність особи підтримувати необхідний рівень психологічної готовності протягом визначеного часу в конкретних умовах обстановки та швидко відновлювати свій психоемоційний стан після екстремальних (кризових) ситуацій.

Під час формування психологічної стійкості військовослужбовців треба враховувати такі стресори професійної діяльності військовослужбовців:

стресори повсякденної напруженої професійної діяльності – діяльність, яка регламентована статутами, наказами, директивами, розпорядженнями;

жорстка регламентація повсякденного життя; великі психологічні та фізичні навантаження;

стресори діяльності в екстремальних умовах – кризова ситуації соціального, політичного, техногенного, екологічного, природнього, кримінального характеру тощо;

стресори сімейного життя – любов, створення сім'ї, розлучення, народження дітей, хвороби та смерть близьких тощо;

стресори морально-етичного характеру – відповідальність за життя та здоров'я невинних людей, докори сумління, необхідність застосувати зброю на ураження тощо;

стресори соціальних умов змішаного походження – тривала ізоляція від звичного оточення (контракт, мобілізація, полон), необхідність адаптуватись до нових умов життя (ротація, вихід у відставку, хвороба, каліцтво, сексуальна дисгармонія тощо);

стресори короткострокової дії – тривога, страх (озброєного противника, страх участі в бойових діях); загроза життю та здоров'ю; неприємні фізичні відчуття (біль, втома тощо), стресори темпу та швидкості (необхідність прийняти швидко рішення, необхідність швидко пересуватись); відволікання уваги; стресори невдалих дій (помилки, прорахунки тощо);

стресори довготривалої дії – тривалі навантаження, монотонність, ізоляція (відрив від сім'ї, полон), відрядження;

стресори візуально-психологічного ряду – смерть близьких, товаришів по службі, мирного населення, ворога; вид покалічених та поранених людей; спостереження за людьми в паніці, вид зруйнованих міст та сіл, понівечена техніка, ландшафт, який містить наслідки бойових дій, пожежі та наслідки пожеж, наслідки вибухів та бомбардувань, вигляд тіл загиблих, крові тощо;

стресори слухового ряду – вибухи, гуркіт, рев, стрільба;

стресори дотиково-нюхового ряду – вібрація, удари повітряної хвилі, струси, запахи газу, запахи тіл загиблих, холод, спека, електричний струм тощо.

Ганушевич О.Р. (ВІКНУ)

ПЕРЕЖИВАННЯ ГОРЯ СІМ'ЯМИ ЗАГИБЛИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Переживання горя сім'ями загиблих військовослужбовців є надзвичайно актуальною та болючою, особливо в контексті російсько-української війни. Втрата близької людини завжди є важким випробуванням, а коли ця втрата пов'язана з виконанням бойового завдання, біль стає ще гострішим. Та є все ж таки ще гірший стан при невизначеності долі близької людини.

Втрати – це подія, яка має вплив на фізичний та психічний рівні особистості на певному етапі життєдіяльності, що призводить до багаторівневих психологічних змін, які відображаються на емоційній, когнітивній та поведінковій сферах. Для особистості формується нова психологічна реальність, наслідком чого є адаптація до змін та до нових умов

існування. Ці зміни відбуваються поступово, зовнішній процес переживання втрати, який ми називаємо траур, впливає на внутрішнє переживання – на процес переживання горя, та навпаки. Таким чином відбувається врегулювання цих процесів та проходить робота горя.

Нічого, крім повернення втраченої людини не може принести істинний комфорт тому, хто горює. В рамках еволюційної структури, Нессе припустив, що горе має адаптивну функцію і воно є корисним, в якості засобу впоратися з тяжкою втратою, сигналу іншим, попередження майбутніх втрат, переоцінки пріоритетів і планів, а також інших взаємозв'язків. Автори стверджують, що рішення горя залежить від індивідуального коливання між двома процесами - процесом, спрямованим на відчуття втрати та процесом, спрямований на відновлення.

Так, К.М. Сандерс виділила п'ять фаз процесу трауру: шок, усвідомлення втрати, вилучення збереження, зцілення (переломний момент), відновлення.

На ранній стадії лікування корисно точно визначити, які чинники та обставини ускладнюють процес горювання у конкретного пацієнта. Це передбачає роботу над досягненням трьох завдань: зустріч із втратою та болем, що її супроводжує; відновлення та збереження довіри до себе, інших людей, життя та майбутнього; залучення до корисних видів діяльності, що сприяють адаптації до нової ситуації.

Експозиція уміщує поступову конфронтацію з внутрішніми та зовнішніми сигналами, пов'язаними з втратою. Метою цього є зменшення неадаптивної тривожної поведінки уникнення та активне заохочення до опрацювання наслідків втрати та інтеграції цих наслідків із поглядом пацієнта на себе, життя та стосунки з втраченою людиною. Тобто *експозиція* – це робота над першим завданням: зіткнення з втратою і болем, який із нею пов'язаний.

Дистрес розлуки, який охоплює емоційні, когнітивні та поведінкові елементи, є нормальною реакцією на втрату. Проте якщо він продовжується протягом тривалого часу та порушує нормальне функціонування особи, варто розглянути можливість трансформації нормального горювання у патологічне, яке представлене у МКХ-11 та DSM-5-TR як розлад тривалого горя (РТГ). Існує схожість між симптомами РТГ та симптомами посттравматичного стресового розладу (ПТСР) і депресії, які також можуть виникати після втрати. Усім трьом розладам притаманні труднощі з регулюванням негативних і позитивних емоцій. Усі три розлади характеризуються негативними переконаннями щодо себе, майбутнього або світу. Однак є і важливі відмінності. З погляду емоцій, туга, прагнення до померлого і дистрес через розлуку є центральними для РТГ, тривога є центральною для ПТСР, а низький настрій і знижена здатність відчувати позитивні емоції – центральними для депресії.

Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), спрямована на ці процеси, поєднує експозицію, когнітивну реструктуризацію та поведінкову активацію. Але можуть використовуватися й інші втручання. Нижче ми описуємо етапи прототипу когнітивно-поведінкової терапії, що охоплює ці втручання. Не всі

компоненти є однаково важливими в кожній терапії, але ми описуємо повний процес терапії в тому вигляді, у якому він може відбуватися. Для більшої ясності, коли ми говоримо про пацієнтів, то маємо на увазі осіб із РТГ, які проходять КПТ.

Висновок: горе – це динамічний процес. Людство змінюється, змінюються наші знання про психічні процеси і це відображається в сучасних дослідженнях. Розуміння теоретичної складової дає можливість розробки практичних інструментів для адекватної допомоги при переживанні втрати.

Гарькавець А.М. (ВІКНУ)

МЕДІАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ВИРІШЕННЯ МІЖОСОБИСТИСНИХ КОНФЛІКТІВ У ВІЙСЬКОВИХ ПІДРОЗДІЛАХ

Міжособистісні конфлікти в умовах військових підрозділів є суттєвим фактором, що може негативно вплинути на злагодженість та ефективність дій особового складу. Підвищений рівень стресу, тривалий психологічний тиск та специфічні умови служби, притаманні військовим колективам, сприяють загостренню взаємин та можуть призводити до конфліктів, які за відсутності належного вирішення здатні підірвати бойову готовність і згуртованість колективу.

Військові підрозділи потребують стабільної командної роботи, яка можлива лише за умов психологічної стійкості та довіри між військовослужбовцями. У зв'язку з цим, розробка ефективних підходів до вирішення міжособистісних конфліктів є важливою складовою підготовки особового складу. Особливу роль у цьому процесі відіграє медіація, яка дозволяє запобігти ескалації конфліктів та сприяє їх конструктивному вирішенню.

Медіація як метод вирішення конфліктів у військових підрозділах здатна покращити атмосферу в колективі, знизити рівень стресу та сприяти збереженню емоційної рівноваги у складних умовах служби. Успішне впровадження медіаційних технік допомагає підвищити мотивацію військовослужбовців та сприяє підтриманню стабільної взаємодії навіть у ситуаціях підвищеного психологічного тиску.

Герасимнюк І.О., Венгерчук А.Є. (ВІКНУ)

АСПЕКТИ ЗМІНИ РОБОТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТРУКТУРИ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Сучасні виклики, з якими стикаються Збройні Сили України, є новаторськими для історії конфліктів та воєн. Застосування новітніх технологій на полі бою, психологічно-пропагандистських операцій, які впливають на військових та цивільних, дозволяють бачити суттєві зміни на політичній арені та безпосередньо на лінії зіткнення.

У цьому розрізі підходи до надання психологічної допомоги в Збройних Силах не могли залишатися без змін та пройшли на даний момент вже низку

трансформацій, таких як збільшення чисельності, надання розширених повноважень та можливості надавати більш якісну і фахову допомогу військовослужбовцям. Якщо вдаватися в пряме порівняння, то станом на час проведення операції об'єднаних сил у ЗСУ психологічна ланка в основному була представлена офіцером-психологом батальйону, який давав хорошу практику та знання молодому фахівцю, проте гальмував кар'єрний зріст. При цьому не варто забувати, що навантаження на одного психолога було колосальне, через що деякі спеціалісти покидали психологічну нішу та переходили до командної ланки чи взагалі покидали лави ЗСУ після закінчення контракту.

На даний час посад в бригадах стало більше, відповідно можливості кар'єрного зростання стали більшими, та частка переходу фахівців в інші ніші служби зменшилася. Зараз ми можемо спостерігати групу психологічного супроводу та відновлення у батальйоні, яка складається з трьох офіцерів, що дає молодим фахівцям набратися досвіду та мати можливість спитати поради чи просто спостерігати за роботою інших офіцерів групи, таким чином набиратися досвіду. Вже на рівні бригади є як і група контролю бойового стресу (ГКБС), так і групи психологічного супроводу та відновлення (ГПСтаВ), в яких мають перебувати фахівці з досвідом для корегування батальйонних груп та допомоги у випадку їх неспроможності виконати завдання формування, підтримання чи відновлення психологічної стійкості та готовності особового складу.

В свою чергу, збільшення штату в умовах війни провокує добір на ці місця не завжди фахових у даному питанні військовослужбовців, які вже знаходячись на посаді починають формувати свої психологічні знання.

Узагальнюючи, можемо говорити про те, що зміни, які відбуваються починаючи з повномасштабного вторгнення росії на територію України в психологічному забезпеченні війська, несуть позитивну тенденцію, звісно з своїми нюансами. Проте реалізація таких сміливих проектів, знаходячись у стані війни, є досить амбітною задачею, з якою наразі структура психологічної підтримки персоналу справляється.

Глушук А.О. (ВІКНУ)

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Після тривалих бойових дій військовослужбовці стикаються зі складними викликами в суспільстві, крайніми емоційними станами — від адреналіну, страху, агресії, до втоми, депресії та емоційного виснаження. Повертаючись до мирного життя, вони нерідко відчувають внутрішню порожнечу, бо звичайні мирні реалії здаються надто простими або незначними порівняно з тим, що вони пережили на фронті. Одним з ключових викликів є проблема адаптації до звичайного соціуму. Зміна ролей, втрата чіткого сенсу та структури, які були притаманні військовій службі, можуть викликати почуття ізоляваності, нерозуміння. Військовослужбовцям важко у

спілкуванні з близькими, друзями та іншими людьми, адже їхній досвід, набутий за період проходження служби в зонах бойових дій, глибоко відрізняється від досвіду інших. Суттєвою проблемою також є посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), який проявляється через нічні жахи, тривожність, флешбеки та емоційну нестабільність, втрату контролю над своїми емоціями, нерозуміння та неприйняття себе (іншого-нового).

Арт-терапія, як метод невербальної комунікації, дає змогу цим людям виразити глибокі внутрішні переживання через символи і метафори, що допомагає опрацювати психологічну травму поступово, у безпечний спосіб. Це особливо важливо, коли мова йде про травми, що важко вербалізувати (проговорити), адже вони можуть викликати повторне переживання травматичних подій під час розмови. У військових, що пережили стрес у зоні бойових дій, виявляються порушення у сфері когнітивної функції, емоційної регуляції та міжособистісних стосунків. Засоби арт-терапії активують ті ділянки мозку, які не залучаються в умовах інших видів терапії. Творчі процеси, такі як малювання, ліпка, музика, дозволяють безпосередньо впливати на ці області. Це стимулює нейропластичність — здатність мозку змінюватися та відновлюватися після травматичних подій, що допомагає поступово повертати когнітивний і емоційний баланс.

Соціально-психологічний аспект арт-терапії полягає у відновленні комунікаційної здатності ветеранів, адже вона дозволяє через спільні творчі проекти вибудовувати нові міжособистісні зв'язки, підтримувати відчуття приналежності до спільноти, знаходити нові сенси, реінтегруватись в суспільство.

Таким чином, засоби арт-терапії є потужним інструментом для індивідуальної та групової соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців ЗСУ, що відкриває шлях до безпечного проживання травматичного досвіду і формування нових смислів для повноцінного відновлення.

Гончарук М.А. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ ДІЇ БОЙОВОГО СТРЕСУ

У сучасному світі військовослужбовці, які беруть участь у бойових діях, піддаються значному психологічному навантаженню. Бойовий стрес, що виникає в умовах екстремальних ситуацій, негативно впливає на психічне здоров'я військових, а також проявляється через різні порушення в поведінці. Одним із поширених наслідків такого стресу є підвищена конфліктність, яка може стати причиною непорозумінь і напруженості як у військових підрозділах, так і в особистих відносинах військових.

Зі зростанням кількості військовослужбовців, які повертаються з зон бойових дій, питання психологічної адаптації після екстремальних ситуацій стає дедалі актуальнішим. Військові часто стикаються із надзвичайно високим рівнем стресу, що може призводити до змін у поведінці, таких як підвищена

агресивність та конфліктність. Конфліктна поведінка в результаті впливу бойового стресу є серйозною проблемою як для самих військовослужбовців, так і для їхніх колег та сімей, а також може мати негативний вплив на злагожденість і ефективність роботи військових підрозділів.

Особливу увагу необхідно приділити питанню психологічної корекції конфліктної поведінки у військових, оскільки ефективне управління їхньою психоемоційною стабільністю сприяє покращенню робочого середовища, зниженню міжособистісних конфліктів і підвищенню загальної бойової готовності. Сучасна психологічна наука пропонує різноманітні методи корекції поведінки, але їхня адаптація до військових умов і специфіки бойового стресу вимагає подальших досліджень і тестування.

Звернення до психолога спрямоване на психологічну підтримку та корекцію поведінкових розладів, що забезпечить більш гармонійне повернення до мирного життя та сприятиме підтриманню здорових соціальних взаємодій у військових колективах.

Гореньков Д. (ВІКНУ)

СЛУЖІННЯ ВІЙСЬКОВИХ КАПЕЛАНІВ ЄВАНГЕЛЬСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ ТА ВИКЛИК БОГОСЛОВСЬКОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЩОДО ЗБРОЙНОЇ ВІДСІЧІ ВОРОГУ

Сьогодні у війську існує дефіцит капеланів – вакантною є майже половина посад. При цьому є багато служителів, пасторів євангельських конфесій, що прагнуть стати військовими капеланами, але не мають для цього можливості. Одна з причин полягає в тому, що кількість тих, хто бажає отримати посаду капелана у ЗСУ, значно перевищує кількість мандатів, що є доступними для євангельських служителів по державній квоті.

Логіка державних інституцій, що формують квоти, наступна: «Розподіл квот конфесійного представництва військових капеланів здійснюється з урахуванням конфесійної приналежності особового складу відповідно Збройних Сил України...».

Держава нібито запитує: «Якщо, відповідно до Закону, військові капелани мають надавати душпастирську опіку в першу чергу вірянам своєї конфесії, то навіщо ЗСУ, де служить відносно мало євангельських християн, так багато капеланів з їхніх Церков?».

Також представники державних інституцій, пов'язаних із капеланським служінням, дещо розгублені, мовляв: «Хіба євангельська спільнота не є пацифістською? Чи не буде пацифістське підґрунтя заважати капеланам підтримувати озброєних воїнів у їхній боротьбі?».

Постановою Кабінету Міністрів України від 1-го листопада 1999 року було затверджено список релігійних організацій, віровчення яких не допускає користування зброєю: Адвентисти-реформісти, Адвентисти сьомого дня, Євангельські християни, Євангельські християни-баптисти, Покутники, Свідки Єгови, Харизматичні християнські церкви (та церкви, прирівнені до них згідно із зареєстрованими статутами), Християни віри євангельської (та

церкви, прирівнені до них згідно із зареєстрованими статутами), Християни євангельської віри, Товариство Свідомості Крішні».

До нападу Російської Федерації, більшість євангельських християн в Україні богословські аспекти пацифізму практично не хвилювали. С початком збройної агресії Російської Федерації проти України, особливо з початком повномасштабного вторгнення у 2022 році, загострилось одразу декілька проблем:

- Реакція на мобілізацію парафіян євангельських церков у ЗСУ;
- Ставлення до воюючих зі зброєю в руках парафіян та служителів церков;
- Ставлення до загиблих зі зброєю в руках воїнів-християн, зокрема, під час похорону цих людей;
- Аспекти пасторського служіння самих капеланів, поставлених перед необхідністю відповідати на питання військових щодо Божого погляду на збройну боротьбу та знищення ворогів на полі бою;

Аналізуючи існуючі відповіді, що містяться в авторитетних документах євангельських конфесій¹, можна зробити висновок, що ці конфесії зараз перебувають у стані транзиту, продовжуючи формувати власні позиції та шукати відповіді на виклики збройного конфлікту та його впливу на позиції церков. Нажаль, не маючи ясної та остаточної відповіді, всім їм буде складно зберігати цілісність та ефективність у цілій низці процесів та ситуацій:

- Реакція на мобілізацію парафіян євангельських церков у ЗСУ;
- Підтримка капеланів-військовослужбовців ЗСУ; вони, хоч і не служать зі зброєю в руках, проте постійно перебувають серед солдатів та мають бути духовними лідерами для них;
- Головне - комунікація з державними інституціями, для яких відсутність чіткої позиції з богословських питань та питань місії під час війни у Церков, що направляють своїх капеланів до армії, є контпродуктивним фактором.

Отже, в контексті розвитку капеланської служби, чіткі та підтверджені авторитетними лідерами євангельських спільнот відповіді та позиції, що будуть враховувати існуючі виклики, значно посилять потенціал цих спільнот та їхній вплив на обороноздатність нашої держави.

Горобець Є.О. (ВІКНУ)

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИ У ВІЙСЬКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Гендерні стереотипи – це сформовані культурою та розповсюджені в ній узагальнені переконання про те, якими є і як поведуться люди різних статей. Гендерні стереотипи є стійкими та часто невидимими чинниками, що впливають на якість комунікації в різних професійних сферах, зокрема й у військових підрозділах. Серед найпоширеніших стереотипів – уявлення про те, що військова служба є переважно “чоловічою” професією, що може створювати перепони для ефективної комунікації та взаємодії між членами підрозділів. Дане дослідження має на меті виявити, як гендерні стереотипи

впливають на взаємодію у військових підрозділах та запропонувати підходи для підвищення ефективності комунікації.

В багатьох підрозділах поширені уявлення про те, що чоловіки є більш компетентними в прийнятті рішень у кризових ситуаціях. Це породжує недовіру до жінок-військовослужбовців, обмежуючи їхні можливості висловлювати свою думку чи ініціювати важливі рішення.

Гендерні стереотипи у військовому середовищі часто проявляються у сприйнятті ролей чоловіків і жінок у військовій сфері. Наприклад, існує уявлення, що чоловіки більш пристосовані до фізично важкої служби або лідерства, тоді як жінки асоціюються з менш відповідальними чи допоміжними ролями. Такі стереотипи можуть обмежувати доступ жінок до певних посад, негативно впливати на їхнє кар'єрне зростання і ставлення з боку колег та керівництва.

Чоловіки часто менш схильні ділитися важливою інформацією з жінками, занижуючи їхню роль як рівноправних учасників колективу. Це може призводити до погіршення якості планування та виконання завдань.

Через стереотипи жінки частіше відчують стрес і потребу “доводити” свою компетентність, що впливає на загальний емоційний клімат у підрозділі.

Можна виділити такі рекомендації:

- проведення тренінгів з гендерної рівності для підвищення обізнаності особового складу про вплив стереотипів на комунікацію. Це дозволить зменшити негативне ставлення до жінок як до менш компетентних;
- формування політики відкритої комунікації у військових підрозділах, де кожен член колективу, незалежно від статі, матиме рівні можливості висловлюватися та приймати участь у прийнятті рішень;
- інституціоналізація гендерної політики у військових структурах, що сприятиме зменшенню дискримінації та підвищенню довіри між усіма членами колективу.

Отже, подолання гендерних стереотипів у військових підрозділах сприятиме формуванню ефективної комунікативної культури, яка базується на взаємній довірі та повазі. Це дозволить досягти більшої оперативної ефективності та підвищить моральний дух особового складу. У подальших дослідженнях важливо зосередитись на розробці більш комплексних програм гендерного навчання, які можуть стати частиною підготовки військовослужбовців.

Гриньов В.В. (ВІКНУ)

ДІАГНОСТИКА ПОСТТРАВМАТИЧНИХ ПОРУШЕНЬ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) є одним із найпоширеніших психічних розладів серед учасників бойових дій, що негативно впливає на їхнє психічне та фізичне здоров'я, соціальні зв'язки, професійну діяльність і якість життя загалом.

Діагностика ПТСР є складним процесом, який вимагає врахування низки факторів, зокрема клінічних проявів, соціального середовища, бойового досвіду та індивідуальних особливостей кожного пацієнта. Одним з основних діагностичних критеріїв ПТСР є наявність симптомів, таких як повторювані спогади про травматичну подію, підвищена збудливість, уникання ситуацій, пов'язаних із травмою, і постійне відчуття небезпеки.

Діагностичний процес потребує використання як стандартизованих інструментів, так і особистісно-орієнтованого підходу, що забезпечує більш точне розуміння психічного стану ветерана. Серед основних методів діагностики ПТСР використовуються клінічні інтерв'ю та опитувальники, такі як CAPS (Clinician-Administered PTSD Scale), PCL-5 (PTSD Checklist for DSM-5) та інші, що дозволяють кількісно оцінити рівень симптомів та їх інтенсивність. Однак для успішної діагностики важливо поєднувати стандартизовані тести з глибинними інтерв'ю, щоб краще зрозуміти індивідуальні переживання учасника бойових дій.

Ефективна діагностика потребує навчання спеціалістів, що працюють з ветеранами, щоб вони могли своєчасно виявляти ознаки ПТСР та пропонувати відповідну терапевтичну підтримку. Крім того, діагностика ПТСР у військових має враховувати фактори ризику, пов'язані з їхнім досвідом, такі як тривале перебування в бойових умовах, часті травматичні ситуації, втрати товаришів, і зменшена підтримка під час повернення до цивільного життя. Сучасні підходи до діагностики також передбачають оцінку супутніх психічних розладів, зокрема депресії, тривожних розладів, проблем із зловживанням психоактивними речовинами.

Загалом, ефективна діагностика ПТСР серед учасників бойових дій є важливим кроком на шляху до забезпечення їхньої психологічної та соціальної реабілітації. Вона сприяє покращенню якості життя ветеранів, підтримує їхню адаптацію до цивільного життя і допомагає розробити цілеспрямовані програми психологічної підтримки та лікування.

Громова К.А., Левенець А.Є. (ВІКНУ)

ПРОФЕСІЙНА МОТИВАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ПРОДОВЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПІСЛЯ ПОРАНЕННЯ

У сучасних умовах зростаючої міжнародної напруги та загроз національній безпеці особливо важливо зберігати стабільний особовий склад Збройних Сил, який має не лише професійні навички, але й значний бойовий досвід. Військовослужбовці, які зазнали поранень, володіють унікальним досвідом та знаннями, що є незамінними для підготовки молодших поколінь та підвищення загальної ефективності військових підрозділів. Проте повернення до служби після поранення є психологічно і фізично складним процесом, який вимагає високої мотивації.

Прагнення повернутися на службу після поранення часто визначається внутрішніми мотивами військовослужбовців, такими як почуття обов'язку перед Батьківщиною, бажання реалізувати свій військовий потенціал,

зберегти професійну ідентичність, а також зовнішніми чинниками, серед яких матеріальна підтримка, соціальна інтеграція та статус у суспільстві.

Однією з основних проблем, пов'язаних із продовженням військової служби після поранення, є недостатня вивченість мотиваційних механізмів, які впливають на рішення військовослужбовців повернутися до строю. Складні фізичні та психологічні наслідки травм можуть суттєво знижувати бойовий дух та призводити до професійного вигорання. У багатьох випадках поранені військовослужбовці стикаються з труднощами, що стосуються адаптації до нових фізичних обмежень, зниження впевненості у своїх можливостях та соціальною ізоляцією.

Система підтримки та реабілітації також має ряд недоліків. Нерідко бракує ресурсів або комплексних програм, які враховували б індивідуальні потреби військовослужбовців. Водночас відсутність належної психологічної допомоги та реабілітаційних заходів може знизити їхню мотивацію до повернення на службу.

Ще однією проблемою є нестача інформації про успішні практики професійної адаптації поранених військових, які могли б надихати інших до продовження кар'єри.

Аналіз мотиваційних чинників, які спонукають військовослужбовців залишатися в строю попри травми, дозволяє зрозуміти, які фактори підтримують їхню рішучість та впливають на збереження бойового духу. Це знання є критично важливим для розробки дієвих програм підтримки та реабілітації, спрямованих на повернення поранених до активної служби, а також для запобігання професійному вигоранню.

Таким чином, дослідження професійної мотивації військовослужбовців після поранень є актуальним і має не лише теоретичну, але й практичну цінність для підвищення боєздатності збройних сил, збереження кадрового потенціалу та ефективного використання людських ресурсів у воєнній сфері. Тобто, існує нагальна потреба у всебічному дослідженні мотиваційних чинників, а також у розробці ефективних програм соціальної, психологічної та професійної підтримки для військовослужбовців, які отримали поранення.

Громова К.А. (ВІКНУ)

ПРОФЕСІЙНА МОТИВАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З АМПУТОВАНИМИ КІНЦІВКАМИ ДО ПРОДОВЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

На сьогоднішній день повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України визначає особливу актуальність дослідження мотивації військовослужбовців з ампутованими кінцівками, зокрема - до продовження служби. Психологічні труднощі військових з ампутаціями, такі як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія та відчуття втрати фізичної ідентичності значно впливають на їхній емоційний стан і знижують бажання продовжувати службу.

Соціальна ізоляція військовослужбовців з інвалідністю є важливою проблемою суспільства. Відсутність моральної підтримки з боку колег, родини та громадськості може призвести до відчуття непотрібності та демотивації. Психологічні проблеми у відчутті себе повноцінним учасником військової спільноти після травми можуть знижувати готовність продовжувати службу, формувати переживання соціальної несправедливості.

Професійна мотивація військовослужбовців з ампутацією кінцівок має глибокі психологічні корені, що базуються на внутрішніх переконаннях, почутті обов'язку та потребі в самореалізації. Для таких військових фізична травма усвідомлюється не лише як виклик для їхнього фізичного функціонування, але й психологічного, соціального. Психологічні чинники мотивації продовження служби після серйозних поранень у такої категорії військових, їх спектр, часто виявляються ґрунтовніше й ширше, ніж у фізично здорових.

У першу чергу, значний вплив на професійну мотивацію військових справляє глибоке почуття обов'язку перед своєю країною, колегами та собою. Час реабілітації, пов'язаний із втратою кінцівки може сприйматися як тимчасова перепона на шляху виконання цієї місії. Військовослужбовці після одержання подібних травм переживають кризу ідентичності, адже їхня роль у суспільстві, а також особисті уявлення про себе як захисника, перебувають під загрозою. Водночас, саме зазначене почуття обов'язку стає центральним елементом, що надає сили знову відчувати себе частиною великого цілого, складовою захисту країни. Відчуття важливості і значущості своєї місії мотивує військових з інвалідністю до подальшого продовження військової служби.

Другим мотиваційним аспектом професійної діяльності військового з інвалідністю є самоповага і боротьба за збереження почуття власної гідності. Для військовослужбовців з ампутацією кінцівок є важливим подолання відчуття безпомічності, яке часто супроводжує серйозні травми. Ключову роль в процесі даного копінгу відіграє підтримка з боку побратимів та військових командирів, рідних та суспільства. Усвідомлення приналежності до спільноти, визнання соціумом їх заслуг стимулює до продовження професійної діяльності. Втрата фізичних можливостей військовослужбовцем з інвалідністю компенсується глибшим відчуттям власної цінності як члена суспільства, відчуттям, що вони як і раніше потрібні своїй країні та армії, що допомагає їм повернутися до активної служби.

Зокрема, важливим чинником мотивації продовження служби є переконання, що їхній приклад може надихати інших — як товаришів по службі, так і цивільних осіб. Багато хто з таких військових з інвалідністю відчуває глибоке внутрішнє прагнення бути прикладом для інших, показуючи, що навіть після важких травм можливо не лише повернутися до життя, але й продовжувати виконувати свої обов'язки на високому рівні. Це почуття відповідальності перед іншими, в свою чергу, підсилює їхню мотивацію і зміцнює волю.

Отже, психологічна мотивація військовослужбовців з ампутованими кінцівками ґрунтується на глибинних внутрішніх процесах, які включають боротьбу за власну ідентичність, пошук нового сенсу служби, соціальну підтримку та використання сучасних технологій для відновлення фізичних можливостей. Всі ці чинники допомагають військовим-інвалідам продовжувати службу, долати труднощі і залишатися невід'ємною частиною оборонної системи країни. Професійна мотивація військовослужбовців є ключовим аспектом, що впливає на їхню готовність продовжувати службу навіть після серйозних фізичних травм, таких як ампутація кінцівок. У випадку військових, які зазнали ампутації, мотивація не обмежується лише бажанням виконувати свої обов'язки, але й ґрунтується на зберіганні ідентичності себе як воїна та громадянина, який захищає власну Батьківщину.

Давидченко Л.В. (ВІКНУ)

ВПЛИВ БОЙОВОГО ДОСВІДУ НА ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Дослідження впливу бойового досвіду на емоційний інтелект військовослужбовців набуває особливої актуальності в контексті російської агресії проти України. Військовослужбовці постійно перебувають у стресових ситуаціях, які суттєво впливають на їхню здатність розпізнавати, розуміти та керувати емоціями. Емоційний інтелект визначається як здатність людини усвідомлювати, розуміти та керувати власними емоціями, а також розпізнавати емоції інших людей. Це складний психологічний конструкт, який включає в себе самосвідомість, самоконтроль, соціальну чутливість та управління відносинами. В умовах бойових дій ці компоненти зазнають значних трансформацій під впливом екстремального досвіду та психологічного навантаження.

Бойовий досвід, як комплекс психотравмуючих подій та стресових ситуацій, може мати подвійний вплив на емоційний інтелект військовослужбовців. З одного боку, постійне перебування в екстремальних умовах може призводити до емоційного виснаження, притуплення емоційної чутливості та зниження здатності до емпатії. Військовослужбовці можуть демонструвати підвищений рівень алекситимії – складнощі у розпізнаванні та вербалізації власних емоційних станів.

З іншого боку, досвід бойових дій може сприяти розвитку певних компонентів емоційного інтелекту. Зокрема, військовослужбовці часто демонструють підвищену здатність до швидкого розпізнавання емоційних станів інших людей, що є критично важливим для виживання в бойових умовах. Також спостерігається розвиток навичок емоційної саморегуляції та стресостійкості [3]. Важливим аспектом є те, що бойовий досвід може впливати на формування специфічних механізмів емоційної адаптації. Військовослужбовці часто розвивають здатність до швидкого переключення між різними емоційними станами, що дозволяє їм ефективно функціонувати в умовах постійної загрози. Проте такі адаптивні механізми можуть

ускладнювати процес реінтеграції у мирне життя та впливати на якість міжособистісних стосунків.

Особливу увагу варто приділити тому, як бойовий досвід впливає на здатність військовослужбовців до емоційного відновлення та психологічної реабілітації. Розуміння цих процесів є критично важливим для розробки ефективних програм психологічної підтримки та супроводу військовослужбовців як під час виконання бойових завдань, так і в період реадаптації до мирного життя.

Дарчук М.О. (КОГПА, Кременець)

СУЧАСНІ ОСВІТНІ ПРАКТИКИ ТА ЇХ ПАРАЛЕЛІ З ІСТОРИЧНИМИ МЕТОДАМИ ВИКЛАДАННЯ ТОЧНИХ НАУК У ВОЛИНСЬКОМУ ЛІЦЕЇ

Волинський ліцей, заснований у 1805 році в Кременці, відзначався високим рівнем освіти, зокрема викладанням точних наук. Його освітня система містила елементи, які можна порівняти із сучасними практиками навчання. Нижче розглянемо паралелі між історичними методами і сучасними підходами у викладанні точних наук.

Методологія викладання точних наук у Волинському ліцеї

-Дослідницький підхід: у ліцеї велику увагу приділяли експериментальним методам навчання. Фізичний кабінет був оснащений сучасним на той час обладнанням, що дозволяло проводити лабораторні роботи.

Аналог у сучасності: у школах та університетах використовуються STEM-лабораторії, які інтегрують науку, технології, інженерію та математику.

-Практична орієнтованість: Учням пропонували вирішувати задачі, які мали прикладне значення (наприклад, розрахунки для архітектури чи землемірства).

Аналог у сучасності: У сучасних школах запроваджують проєктне навчання, коли учні працюють над реальними завданнями, що розвивають навички застосування знань у житті.

-Інтегративний підхід: викладання математики, фізики та хімії тісно поєднувалося з іншими дисциплінами (наприклад, природознавством).

Аналог у сучасності: Інтегровані курси, наприклад, природничі науки, а також міжпредметні зв'язки, реалізовані через наскрізні змістовні лінії НУШ.

-Персоналізований підхід: викладачі враховували здібності та інтереси учнів, сприяючи розвитку талантів у точних науках.

Аналог у сучасності: Індивідуалізація навчання через вибіркові курси, онлайн-платформи (наприклад, Khan Academy).

Освітні практики у Волинському ліцеї: інструменти та методи:

-Використання підручників і авторських методик: викладачі створювали авторські підручники з математики та фізики.

Аналог у сучасності: Онлайн-курси, відеолекції, створені вчителями, використання інтерактивних підручників (e-books).

-Лекційний метод із залученням дискусій: Лекції часто супроводжувалися обговоренням складних наукових питань.

Аналог у сучасності: Фліп-клас, де лекції переглядаються вдома, а класний час використовується для дискусій та вирішення проблем.

-Практикум і демонстрація: Лабораторні заняття з фізики та хімії базувалися на експериментах.

Аналог у сучасності: Віртуальні лабораторії та симуляції (PhET Interactive Simulations).

-Картографія та землемірство: У ліцеї викладали практичні дисципліни, що поєднували математику з географією.

Аналог у сучасності: Геоінформаційні системи (GIS) та уроки з використанням Google Earth.

Сучасні освітні практики, що знаходять паралелі з історичними методами

-Проектне навчання:

Історичний приклад: Створення креслень і розрахунків, які застосовувалися у реальних задачах.

Сучасний підхід: Проекти на основі реальних ситуацій, наприклад, розрахунок енергоефективності будівлі.

-Формувальне оцінювання:

Історичний приклад: Регулярна перевірка знань через завдання та практичні роботи.

Сучасний підхід: Використання інтерактивних платформ для тестування, наприклад, Moodle.

-Розвиток критичного мислення

Історичний приклад: Розгляд теоретичних завдань із фізики через дискусії.

Сучасний підхід: Метод кейс-стаді, коли учні аналізують реальні проблеми та пропонують рішення.

-Профорієнтація

Історичний приклад: Викладання дисциплін, що готували учнів до технічних професій.

Сучасний підхід: Впровадження профільного навчання у старших класах.

Історичний досвід Волинського ліцею демонструє, що багато сучасних підходів до викладання точних наук мають глибокі історичні корені. Сучасні технології та інновації дозволяють інтегрувати ці методи на новому рівні, роблячи освіту більш ефективною та орієнтованою на майбутнє.

Поєднання традиційних і сучасних практик сприяє збереженню національної освітньої спадщини, підвищує якість викладання точних наук і відповідає вимогам сучасного світу.

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У ОФІЦЕРІВ, ПРИЗВАНИХ ЗА МОБІЛІЗАЦІЄЮ

У сьогоденнішніх умовах повномасштабної війни, коли є систематичне поповнення підрозділів мобілізованим особовим складом, актуальності набуло питання формування лідерських якостей у офіцерів, призваних за мобілізацією. Питання полягає, саме у створенні ефективної системи навчання та виховання військовослужбовців, що вступили до лав збройних сил у якості офіцерів. Саме зростання ефективності військового лідерства в сучасних умовах, необхідність швидкої адаптації мобілізованих до командних посад, відіграє одну з ключових ролей в подальшому функціонуванні офіцерського складу. Також важливим є розвиток лідерських компетенцій для успішного виконання бойових завдань.

При вивченні проблеми формування лідерських якостей у офіцерів призваних за мобілізацією важливо визначити сутність військового лідерства, що включає в себе визначення поняття військового лідерства, особливості лідерства в умовах бойових дій та відмінності між формальним та неформальним лідерством у військових підрозділах.

Важливо також дослідити ключові лідерські компетенції мобілізованого офіцера, що включають в себе такі напрямки, як професійні військові навички та знання; здатність приймати рішення в умовах невизначеності; комунікативні здібності та емоційний інтелект; тактичне мислення та стратегічне планування; психологічна стійкість та стресостійкість.

Щодо формування методологічних та практичних аспектів лідерських якостей варто використовувати системний підхід до розвитку лідерських компетенцій, поєднання практичної та теоретичної підготовки (польові навчання та тренування), використання сучасних методів навчання (інтенсивні курси військового лідерства, психологічні тренінги, командно-штабні навчання) та індивідуалізація програм розвитку офіцерів призваних за мобілізацією.

Підсумовуючи, варто зазначити, що формування лідерських якостей це критично важливий елемент підготовки мобілізованих офіцера. Адже за для подальшого проходження військової служби, офіцер повинен набути практичних та теоретичних вмінь на навичок, бути лідером для підрозділу. Також є важливим вчасно набуті знання, систематичний підхід до розвитку лідерських компетенцій, постійне вдосконалення методів підготовки. Завдяки всьому цьому військовослужбовець призваний за мобілізацією, дійсно стає офіцером лав Збройних сил України.

ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ ОФІЦЕРА-ПСИХОЛОГА

Професійна успішність офіцера-психолога – характеристика професійної діяльності офіцера-психолога, яка проявляється у професійному та службовому зростанні, професійному визнанні, успішній адаптації до військово-професійної діяльності, сформованості мережі військово-професійних контактів, мотивації на успіх та проявляється у інноваційності, мобільності, перспективності (здатності до професійного та особистісного самовдосконалення), професійній ідентичності (здатності відчувати приналежність до спільноти військових психологів). На нашу думку чинниками професійної успішності офіцера-психолога є: соціальна адаптація; стресостійкість; комунікативність; ціннісно-мотиваційна сфера особистості; рівень домагань. Коротко охарактеризуємо їх.

Соціально-психологічна адаптація офіцера-психолога – невід’ємний елемент професійної успішності і полягає у пристосуванні до умов повсякденної, бойової, військово-професійної діяльності.

Стресостійкість офіцера-психолога – інтегративна властивість особистості, яка полягає у гармонійній взаємодії емоційно-вольових, інтелектуальних та мотиваційних компонентів психічної діяльності, яка лежить в основі успішної професійної діяльності, як в умовах військового повсякдення, так і в бойових умовах.

Комунікативність офіцера-психолога – професійно значуща якість, яка проявляється через цілий комплекс вмінь, до якого входить: спостережливість, вміння швидко орієнтуватись в соціальній ситуації, повне та правильне розуміння військовослужбовця, який звернувся за психологічною допомогою, вміння проникнути у внутрішній світ військовослужбовця, повага до людини, готовність допомагати, емпатійність, здатність до професійного зростання, здатність до саморефлексії, здатність управляти процесом спілкування.

Цінності – певний рівень значущості будь-чого для особистості, соціальної групи, або для суспільства в цілому. Так, цінностями можуть бути об’єкти навколишнього світу, результати діяльності та будь-які інші реальні або ідеальні об’єкти тощо

Мотивація – сукупність спонукальних факторів, які визначають активність особистості; до них відносяться мотиви, потреби, стимули, ситуативні фактори, які детермінують поведінку людини мотивація, в свою чергу, представляє собою сукупність спонукальних факторів, які визначають активність особистості; до них відносяться мотиви, потреби, стимули, ситуативні фактори, які детермінують поведінку людини

Рівень домагань – потреби, мотиви або тенденції, які проявляються у складності цілей, які особистість перед собою ставить.

ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Сьогодні, військовослужбовці-учасники бойових дій, стикаються з унікальними і надзвичайно стресовими умовами, які суттєво впливають на їхнє психічне здоров'я. Постійний тиск, ризик для життя та необхідність адаптації до надзвичайних обставин підвищують ризик розвитку емоційного вигорання. *Емоційне вигорання* – є складним феноменом, яке включає в себе емоційне, фізичне та психічне виснаження, цинічне ставлення до виконуваних обов'язків (деперсоналізація) та зниження почуття професійної ефективності.

Основними чинниками розвитку емоційного вигорання є хронічний стрес, низька стресостійкість, відсутність адаптивних копінг-стратегій, емоційна нестабільність та негативне мислення.

У військовослужбовців-учасників бойових дій, у яких яскраво виражені висока емоційна чутливість, тривожність, низька самооцінка і схильність до самокритики, емоційне вигорання формується частіше та швидше, і вони страждають від емоційного вигорання частіше. Для таких військовослужбовців велике значення має соціальна підтримка з боку побратимів, командирів, членів сім'ї. Військовослужбовці-учасники бойових дій, які мають підтримку, рідше стикаються з хронічним стресом і швидше відновлюються після важких епізодів.

Одним з механізмів подолання наслідків емоційного вигорання є копінг-стратегії, до яких можна віднести, наприклад, використання позитивного мислення, планування, соціальної підтримки тощо. З метою зниження ризику вигорання важливі регулярні програми психологічної підтримки, психоедукація, навчання навичкам стресостійкості, індивідуальна психотерапія та підтримка від професійної спільноти.

Єрмак М., Деркач О. (ВІКНУ)

ЧИННИКИ ПРИГНІЧЕННЯ КРЕАТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Служба в Збройних Силах є викликом, який вимагає від військовослужбовця високої дисципліни, підпорядкування та виконання встановлених норм і правил. Ці умови можуть суттєво впливати на особистість, зокрема на її креативність.

Зазначимо, що *креативність* – це творча, новаторська діяльність, це термін яким позначають творчі здібності індивіда, що характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей і які входять в структуру обдарованості як незалежний фактор. Креативність допомагає вирішувати нестандартні завдання, адаптуватися до нових ситуацій і знаходити оптимальні рішення. Проте в умовах військової служби на неї можуть впливати різні чинники, які пригнічують креативність. Розглянемо такі чинники.

Структурованість середовища: військова служба характеризується жорсткою ієрархією та правилами, що може обмежувати свободу самовираження.

Стрес та психологічний тиск: високі вимоги та стресові ситуації можуть негативно впливати на креативне мислення.

Соціальні фактори: взаємини в колективі, конкуренція та стигматизація нестандартних ідей можуть придушувати креативність.

Відсутність підтримки: низький рівень підтримки з боку командування у впровадженні нових ідей призводить до відчуття безсилля.

Особливий негативний вплив на креативність має *стрес*, адже він знижує здатність до гнучкого мислення і генерування нових ідей. В умовах стресу активуються реакції “бий або тікай”, що обмежує креативні процеси і зосереджує увагу на вирішенні термінових проблем. Це призводить до звуження мислення, де інноваційні підходи відходять на другий план. Хронічний стрес також може спричиняти емоційне вигорання, що далі знижує мотивацію до креативності. В результаті особистість може втрачати здатність знаходити нестандартні рішення і адаптуватися до нових ситуацій. Тому військовослужбовцям треба володіти техніками подолання наслідків негативного впливу стресу.

Жаленко Л. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З АМПУТОВАНИМИ КІНЦІВКАМИ НА ГОСПІТАЛЬНОМУ ЕТАПІ ВІДНОВЛЕННЯ

Збройні конфлікти, які відбуваються в сучасному світі, зокрема війна в Україні, спричиняють важкі поранення, що призводять до ампутації кінцівок у багатьох військовослужбовців. Унаслідок отримання таких травм військовослужбовці стикаються не лише з фізичним болем та втратою функціональності, але й з серйозними психологічними викликами. Втрата кінцівки є потужною травмою, яка впливає на психологічний стан військовослужбовців, ставить під загрозу їхню самооцінку, змінює сприйняття свого тіла, порушує життєві плани та змушує приймати нову реальність. Усе це формує потребу у якісному психологічному супроводі під час їхнього перебування на госпітальному етапі відновлення.

На етапі госпітальної реабілітації військовослужбовці стикаються з численними емоційними труднощами, які потребують комплексного підходу з боку фахівців. Зокрема, вони можуть відчувати глибокі переживання втрати, страхи щодо свого майбутнього, зниження самооцінки, відчуття безпорадності та навіть депресію. Крім того, процес адаптації до нових фізичних обмежень та опанування протезування є надзвичайно важливим і часто психологічно виснажливим етапом відновлення. Тому психологічний супровід на цьому етапі відіграє ключову роль у підвищенні якості життя та сприяє соціальній адаптації військовослужбовців.

Актуальність обраної теми обумовлена як збільшенням кількості постраждалих військовослужбовців з ампутованими кінцівками, так і важливістю психологічної підтримки, яка здатна значно вплинути на їхнє емоційне та соціальне відновлення. Втрата кінцівки в умовах військової служби є не лише фізичною травмою, а й ударом по психіці та життєвій стійкості особистості. Крім того, ампутація в умовах бойових дій має особливий контекст: більшість військовослужбовців отримали травми в екстремальних умовах, які вже самі по собі є важким випробуванням і призводять до посттравматичних розладів, що ускладнює процес реабілітації. Психологічний супровід має враховувати ці особливості, сприяти зниженню рівня стресу, покращенню психоемоційного стану та наданню ресурсів для адаптації до змін у житті.

Проте питання психологічного супроводу військовослужбовців з ампутованими кінцівками, особливо на етапі госпітального відновлення, залишається недостатньо дослідженим. Чинна практика здебільшого зосереджується на фізичній реабілітації, у той час як психологічна складова часто залишається без належної уваги або реалізується за стандартними методиками, не адаптованими до особливостей військових пацієнтів. Між тим, наявні наукові дослідження показують, що комплексний підхід до реабілітації, який поєднує фізичне та психологічне відновлення, є значно ефективнішим і дозволяє досягти кращих результатів у довгостроковій перспективі.

Мета дослідження – розробити й обґрунтувати ефективні методи психологічного супроводу військовослужбовців з ампутованими кінцівками на госпітальному етапі відновлення, які сприяють поліпшенню їхнього психоемоційного стану, прийняттю нової фізичної реальності та підвищенню якості життя. Для досягнення цієї мети необхідно розглянути та впровадити методики, що допомагають знизити рівень емоційного напруження, підтримують адаптацію до нових фізичних умов, а також сприяють формуванню позитивних життєвих установок.

Практичне значення дослідження полягає у створенні рекомендацій для практикуючих психологів, що працюють у військових та медичних установах, щодо підтримки військовослужбовців з ампутаціями кінцівок на госпітальному етапі. Психологічний супровід включатиме такі методики, як когнітивно-поведінкова терапія, підтримка у розбудові соціальних зв'язків, формування позитивного образу тіла, робота з травматичним досвідом, а також методи, спрямовані на розвиток навичок саморегуляції.

Отже, дослідження теми психологічного супроводу військовослужбовців з ампутованими кінцівками є важливим для підвищення ефективності реабілітаційних програм і сприяння успішній інтеграції військових у суспільство після важкої фізичної та психологічної травми. Комплексний підхід, який включає фізичне відновлення та психологічну підтримку, дає можливість не лише повернути військовослужбовців до активного життя, а й забезпечити їхню соціальну і психологічну стійкість.

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ

Проблема соціально-психологічної адаптації вимушених мігрантів є однією з ключових у сучасному суспільстві, оскільки вимушена міграція – це не лише фізичне переміщення людей, а й глибокий емоційний, соціальний і психологічний процес. Вимушені мігранти, які залишають свої домівки через війни, конфлікти, економічні труднощі чи стихійні лиха, стикаються з численними викликами в нових суспільствах. Вони змушені адаптуватися до нових культурних, мовних та соціальних умов, що супроводжується труднощами у встановленні міжособистісних контактів, пошуку роботи та інтеграції в суспільство.

Соціально-психологічна адаптація таких людей включає етапи подолання стресу, освоєння нових соціальних норм та ідентичностей, а також формування почуття безпеки та приналежності до нового оточення. Відсутність належної підтримки може призводити до погіршення психічного здоров'я, зниження самооцінки, соціальної ізоляції та навіть розвитку психосоматичних захворювань. Таким чином, дослідження соціально-психологічної адаптації вимушених мігрантів є важливим для розуміння та розробки ефективних способів їхньої інтеграції, що сприятиме зменшенню напруги в суспільстві та допоможе мігрантам стати повноцінними учасниками життя у новому середовищі.

Основні проблеми соціально-психологічної адаптації вимушених мігрантів:

1. Культурний шок – виникає в результаті різкого зіткнення з новою культурою, звичаями та мовою, що значно відрізняються від рідних для мігрантів. Наслідки: дезорієнтація, стрес, почуття ізоляції, труднощі у спілкуванні та розумінні соціальних норм нового середовища.

2. Мовний бар'єр – незнання або недостатнє знання мови країни перебування значно ускладнює процес адаптації. Наслідки: проблеми у комунікації, обмеження у доступі до послуг, труднощі у працевлаштуванні та соціальній інтеграції.

3. Соціальна ізоляція – вимушені мігранти часто опиняються в умовах соціальної ізоляції через відсутність знайомих і соціальних зв'язків у новій країні. Наслідки: почуття самотності, депресія, тривожність, зниження соціальної активності.

4. Психологічні травми – у зв'язку з якими вимушені мігранти часто переживають травматичні події, пов'язані з війною, переслідуванням або втечею від катастроф. Наслідки: посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, порушення сну, підвищений рівень тривожності.

5. Економічні труднощі – мігранти часто стикаються з труднощами у працевлаштуванні та забезпеченні своїх базових потреб у новій країні. Наслідки: фінансова нестабільність, низький рівень життя, залежність від соціальної допомоги.

6. Дискримінація та стигматизація – вимушені мігранти можуть стикатися з негативним ставленням, упередженнями та дискримінацією з боку місцевого населення. Наслідки: зниження самооцінки, почуття несправедливості, підвищення соціальної напруги.

Вимушена міграція супроводжується не лише соціальними, але й глибокими психологічними викликами. У новому суспільстві мігранти часто стикаються з культурними бар'єрами, що можуть бути пов'язані з мовними труднощами, відмінностями в цінностях та традиціях, а також непорозумінням з боку місцевого населення. Невпевненість у майбутньому, переживання через розлуку з рідними, втрату звичного способу життя можуть викликати серйозний стрес, що впливає на здатність людини до адаптації та інтеграції.

Особливу роль для у цьому процесі відіграють соціальні інститути, такі як система освіти, охорона здоров'я та громадські організації. Їхнє завдання полягає в тому, щоб створити сприятливі умови для адаптації мігрантів, допомагаючи подолати психологічні труднощі та сприяючи їхній інтеграції в нове середовище.

Комплексні заходи для соціально-психологічної адаптації вимушених мігрантів: *Мовні курси*: організація безкоштовних курсів вивчення мови для мігрантів, забезпечення доступу до перекладачів та двомовних інформаційних ресурсів. *Соціальна підтримка*: розробка програм соціальної інтеграції, включаючи культурні заходи та групи взаємопідтримки, а також створення програм наставництва, де місцеві жителі допомагають мігрантам адаптуватися. *Психологічна допомога*: надання доступу до професійної психологічної підтримки та терапії, організація групових сесій для обговорення спільних проблем та обміну досвідом. *Економічна підтримка*: сприяння працевлаштуванню, включаючи навчання та перекваліфікацію, забезпечення доступу до фінансової підтримки та житла для мігрантів у перехідний період. *Протидія дискримінації*: проведення інформаційних кампаній для підвищення обізнаності місцевого населення про проблеми мігрантів, розробка та впровадження політик і законів, спрямованих на захист прав мігрантів.

Як висновок, можна сказати, що соціально-психологічна адаптація вимушених мігрантів є складним процесом, що вимагає комплексного підходу та багатогранної підтримки. Злагоджена робота державних установ, неурядових організацій та місцевої громади може допомогти створити сприятливі умови для інтеграції, полегшити подолання культурних бар'єрів та забезпечити мігрантам можливість стати активними учасниками життя нового суспільства.

ВПЛИВ ДОВГОТРИВАЛОЇ ІЗОЛЯЦІЇ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СПЕЦІАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Дослідження впливу довготривалої ізоляції на психологічний стан військовослужбовців спеціальних підрозділів є надзвичайно актуальним питанням у контексті сучасних військових операцій та підготовки. Військовослужбовці спеціальних підрозділів часто стикаються з тривалими періодами ізоляції під час виконання завдань, що може мати значний вплив на їхній психологічний стан та бойову ефективність.

Ізоляція – це стан, при якому відбувається відокремлення людини від звичного середовища та соціальних контактів. У військовому контексті довготривала ізоляція може бути результатом специфіки завдань, тренувань або умов служби.

Психологічний стан – це сукупність характеристик психічної діяльності людини за певний період, що визначає її загальний настрій, особливості сприйняття, мислення, волі та емоцій. У випадку військовослужбовців, психологічний стан безпосередньо впливає на їхню боєздатність та ефективність виконання завдань.

Існує кілька ключових факторів, які впливають на психологічний стан військовослужбовців в умовах довготривалої ізоляції: *стрес та тривога*: тривале перебування в ізоляції може призвести до підвищеного рівня стресу та тривоги, що негативно впливає на загальний психологічний стан.

Порушення соціальних зв'язків: Відсутність регулярного спілкування з товаришами по службі, родиною та друзями може викликати почуття самотності та ізольованості. *Монотонність та нудьга*: Обмеження різноманітності діяльності та вражень може призвести до зниження мотивації та погіршення когнітивних функцій. *Зміни в режимі сну та відпочинку*: Порушення звичного ритму життя може негативно вплинути на фізичний та психологічний стан військовослужбовців [4]. *Невизначеність та відсутність контролю*: Тривала ізоляція може посилити відчуття втрати контролю над ситуацією, що призводить до підвищення тривожності.

Для дослідження пропонується використати комплексний підхід, який включатиме:

1. Аналіз наукової літератури з питань впливу ізоляції на психологічний стан людини.
2. Проведення психологічного тестування військовослужбовців до, під час та після періодів довготривалої ізоляції.
3. Використання методів спостереження та інтерв'ювання для збору якісних даних про психологічний стан військовослужбовців.
4. Аналіз впливу різних факторів ізоляції на психологічний стан та розробка рекомендацій щодо його покращення.

Очікується, що результати дослідження дозволять краще зрозуміти механізми впливу довготривалої ізоляції на психологічний стан

військовослужбовців спеціальних підрозділів та розробити ефективні стратегії психологічної підтримки та підготовки до таких умов.

к.пед.н. Заблоцький А.Р., Хорошковська І.С. (КОГПА, Кременець)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ БОРОТЬБИ З НАВЧАЛЬНОЮ НЕУСПІШНІСТЮ

Боротьба з навчальною неуспішністю є важливим аспектом освітньої практики, який передбачає комплексний психолого-педагогічний підхід. Навчальна неуспішність може бути наслідком як індивідуальних особливостей учня, студента(далі учня), так і зовнішніх факторів, зокрема організації навчального процесу та взаємодії між вчителями, батьками і учнями. Для ефективного подолання неуспішності важливо враховувати всі ці аспекти.

Основні психолого-педагогічні засади боротьби з навчальною неуспішністю:

Індивідуальний підхід:

- Важливо враховувати індивідуальні особливості кожного учня, включаючи його рівень інтелектуального розвитку, тип темпераменту, особливості пам'яті та уваги, мотиваційні установки.

- Індивідуалізація освітніх завдань і темпу навчання дозволяє учням відчувати себе більш впевненими, що знижує рівень тривожності і підвищує рівень успішності.

Формування мотивації до навчання:

- Мотивація є одним з ключових чинників успішності навчання. Викладачі повинні використовувати різні методи стимулювання інтересу до предмету, наприклад, інтегруючи у навчання цікаві завдання, проєкти або ігрові елементи.

- Необхідно враховувати мотиваційні чинники, що важливі для кожного учня: зовнішню мотивацію (оцінки, схвалення) і внутрішню мотивацію (інтерес, задоволення від знань).

Розвиток емоційної стійкості:

- Учні з низьким рівнем успішності часто стикаються з високим рівнем стресу та тривожності. Викладачі можуть застосовувати психологічні вправи для зняття напруження, розвитку навичок релаксації і емоційного самоконтролю.

- Підтримка з боку педагога і створення безпечного середовища, де помилки не призводять до критики, допомагають знижувати тривожність учнів.

Підтримка та позитивне підкріплення:

- Викладачам важливо підкреслювати успіхи учнів, навіть якщо вони невеликі, щоб сприяти розвитку самооцінки і впевненості у власних силах.

- Позитивне підкріплення (схвалення, похвала, визнання досягнень) мотивує дітей докладати зусиль та старатися навіть при складних завданнях.

Розвиток самостійності та відповідальності:

- Одним із завдань педагогів є допомога учням у формуванні навичок самостійного навчання і відповідальності за результати свого навчання. Це може бути реалізовано через поставлення перед учнями чітких цілей та надання їм свободи вибору способів досягнення результату.

- Учні, які вчаться самостійно планувати та контролювати навчальний процес, краще усвідомлюють власну відповідальність за результати.

Психологічна підтримка та консультування:

- У випадках, коли неуспішність спричинена емоційними чи соціальними проблемами, важливо надавати психологічну підтримку. Шкільні психологи та соціальні педагоги можуть працювати з учнями, які потребують допомоги, для вирішення внутрішніх конфліктів, соціальних проблем чи особистих переживань.

- Роль батьків у цьому процесі також важлива, оскільки співпраця між педагогами і родиною дозволяє розв'язувати проблеми більш комплексно.

Залучення до активних форм навчання:

- Інтерактивні методи навчання (групова робота, проєктна діяльність, дискусії) сприяють розвитку соціальних і когнітивних навичок, які є важливими для подолання неуспішності.

- Залучення учнів до спільних завдань допомагає розвивати відчуття причетності та відповідальності за навчальний процес.

Формування навичок саморегуляції та самоконтролю:

- Навчання навичок самоконтролю та самооцінювання сприяє кращій організації навчальної діяльності учнів. Це дозволяє зменшити проблеми з відсутністю планування і концентрації, що часто є причинами неуспішності.

- Учителі можуть використовувати методи контролю, що допомагають дітям розуміти свої помилки і знаходити способи їх подолання.

Партнерська взаємодія між учителем і учнем:

- Учитель має діяти як наставник, підтримуючи учнів, вислуховуючи їхні проблеми і допомагаючи в їх вирішенні. Взаєморозуміння і партнерські стосунки сприяють формуванню довіри, що позитивно впливає на навчальний процес.

Створення сприятливого освітнього середовища:

- Школа має бути комфортним простором для навчання, де враховуються потреби та особливості учнів. Наприклад, використання різних ресурсів, пристосованих до індивідуальних потреб учнів, допомагає залучити їх до активного навчання.

Ефективна боротьба з навчальною неуспішністю потребує застосування різноманітних психолого-педагогічних методів, що враховують індивідуальні особливості учнів, формують мотивацію до навчання та підтримують емоційне благополуччя. Співпраця педагогів, психологів та батьків є важливою для формування умов, за яких кожен учень зможе досягати успіхів, розвиваючи свій потенціал і долаючи труднощі у навчанні.

ДИНАМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОГНІТИВНОГО ДЕФІЦИТУ ПРИ ДЕПРЕСИВНИХ СТАНАХ ТА ЧЕРЕПНО-МОЗКОВИХ ТРАВМАХ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Участь у бойових діях є значним стресовим фактором, який може спричиняти різноманітні психічні розлади, зокрема депресивні стани та посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Крім того, поширеною проблемою серед військовослужбовців є черепно-мозкові травми (ЧМТ), які також можуть призводити до когнітивних порушень. Поєднання депресії, ПТСР та ЧМТ у учасників бойових дій може чинити комплексний негативний вплив на їх когнітивне функціонування. Когнітивний дефіцит при цих станах може проявлятися порушеннями пам'яті, уваги, виконавчих функцій, швидкості обробки інформації тощо. Він значно погіршує якість життя ветеранів, ускладнює їх соціальну адаптацію та професійне функціонування після повернення до мирного життя. Тому дослідження особливостей формування та динаміки когнітивних порушень внаслідок депресії та ЧМТ в учасників бойових дій є актуальною проблемою сучасної медицини.

Депресивні розлади є одними з найпоширеніших психічних порушень серед учасників бойових дій. За різними даними, на депресію страждають від 11% до 30% ветеранів, окрім типових афективних симптомів, депресія часто супроводжується когнітивною дисфункцією. У ветеранів з депресією виявляють зниження швидкості обробки інформації, погіршення робочої пам'яті, порушення уваги (особливо концентрації та стійкості), труднощі при переключенні між завданнями. Страждають мнестичні функції — знижується обсяг короткочасної та довготривалої пам'яті, погіршується відтворення інформації. Порушуються різні аспекти виконавчого функціонування — цілепокладання, планування, ініціація діяльності, гнучкість мислення, здатність до вирішення проблем.

При цьому когнітивний дефіцит при депресії має певну специфіку порівняно з первинними розладами пам'яті та інших когнітивних функцій. Зокрема, на відміну від хвороби Альцгеймера, при депресії майже не страждає семантична пам'ять. Первинно порушуються довільні процеси (активне зосередження уваги, довільне запам'ятовування), тоді як більш автоматизовані функції (мимовільна увага і пам'ять) зберігаються краще. Цікавою особливістю депресивного когнітивного дефіциту є його зв'язок з рівнем мотивації. При належному стимулюванні та мотивуванні пацієнти з депресією здатні досягати кращих результатів при виконанні когнітивних завдань. Натомість зниження мотивації, притаманне депресії, обтяжує інтелектуально-мнестичні розлади.

Патогенез когнітивної дисфункції при депресії залишається не до кінця зрозумілим. Серед можливих механізмів розглядають порушення обміну моноамінів (серотоніну, норадреналіну, дофаміну), дисфункцію гіпоталамо-гіпофізарно-наднирникової осі з гіперкортизолемією, запальні процеси в ЦНС, зниження синаптичної пластичності та нейрогенезу. За допомогою

методів нейровізуалізації при депресії виявляють структурні та функціональні зміни в префронтальній корі, гіпокампі, мигдалеподібному тілі та інших відділах мозку, які беруть участь у когнітивних процесах та регуляції емоцій. ЧМТ є досить частою проблемою в учасників сучасних бойових дій. Контузії та інші види ЧМТ можуть виникати внаслідок вибухової хвилі, при здавленні головного мозку уламками кісток чи сторонніми тілами, при забоях та струсах мозку під час impacts. За статистикою останніх військових конфліктів, ЧМТ отримують від 10% до 35% військовослужбовців.

Когнітивні порушення є одним з основних наслідків черепно-мозкових травм (ЧМТ), зокрема таких, як вогнепальні поранення голови та вибухові травми, що мають значний вплив на функціонування пацієнтів. Найбільш типовими проявами посттравматичного когнітивного дефіциту є порушення уваги, розлади пам'яті, проблеми з виконавчими функціями, уповільнення швидкості обробки інформації та зниження інтелектуальних здібностей.

Порушення уваги часто виражаються у труднощах концентрації, підвищеній відволікаємості та зниженні стійкості уваги. Пацієнти мають складнощі з розподілом та переключенням уваги між завданнями, що суттєво ускладнює їхнє повсякденне життя. Особливо це помітно під час виконання багатозадачних процесів, коли їм стає важко одночасно керувати кількома аспектами діяльності. Розлади пам'яті зазвичай проявляються на всіх етапах запам'ятовування, зберігання та відтворення інформації. Найбільше страждає епізодична пам'ять на поточні події, коли пацієнти не можуть згадати недавні епізоди або навчитися новому. Однак, автобіографічні спогади та семантичні знання, пов'язані з більш віддаленими подіями або загальними знаннями, можуть залишатися відносно незмінними. Порушення виконавчих функцій впливають на здатність ініціювати та планувати діяльність. Люди після травм голови стикаються зі зниженням гнучкості мислення, що проявляється у труднощах адаптації до нових умов або зміни поведінки. У складних випадках спостерігаються імпульсивність, метушливість і неадекватність поведінки, що суттєво порушує соціальні взаємодії та щоденну діяльність.

В основі посттравматичних когнітивних порушень лежить первинне ураження мозкових структур, які забезпечують відповідні функції - скроневих часток, гіпокамбу, префронтальної кори. Крім того, у віддаленому періоді травми виникають вторинні патогенетичні механізми - в першу чергу порушення церебрального метаболізму та нейромедіаторного обміну, аксональна дегенерація, зниження швидкості проведення нервових імпульсів, апоптоз клітин. Слід зазначити, що посттравматичний когнітивний дефіцит часто поєднується з емоційними та поведінковими розладами (депресією, тривогою, ПТСР, розгальмованістю, агресивністю), що може додатково погіршувати когнітивне функціонування та ускладнювати соціально-трудову реадaptaцію ветеранів.

ІНФОРМАЦІЙНА МЕДИЦИНА ЯК ТЕХНОЛОГІЧНА ОСНОВА СУЧАСНОЇ МЕДИЦИНИ

На сьогоднішній день майже в усій галузі охорони здоров'я запроваджені інформаційні технології. Інформаційна медицина – це напрям медицини, який визначає, як працює система управління організмом за допомогою медичної апаратури. Інформаційна медицина як синтез наук: фізики, квантової фізики, молекулярної біології, геліобіології, генетики, основ східної медицини, астрології та фізіології, вищої математики та інформатики є основою розвитку системи охорони здоров'я.

Методи інформаційної медицини мають можливість «допомогти» нервовій системі чи іншій системі (наприклад імунній системі) відновити фізіологічну роботу органу. Для цього створюється індивідуальний інформаційний препарат чи виконується спеціальна процедура (сеанс біорезонансної терапії, сеанс ERI- терапії та інформаційно-хвильової терапії).

На даний час можливо виділити найбільш ефективні напрямки лікування методами інформаційної медицини, а саме при хронічних захворюваннях: центральної та периферійної нервової системи, вегетативної нервової системи, опорно-рухової системи, шлунково-кишкового тракту, ендокринної системи, серцево-судинної системи, сечостатевої системи, лімфатичної системи, кровотворної системи, імунної системи, при алергічних станах, при захворюваннях шкіри, при ураженні одночасно декількох органів та систем, для розробки індивідуальної програми відновлення та омолодження, для підготовки до відповідальних періодів життя (вагітність, екзамен, спортивні змагання), при неефективності інших методів лікування, при порушенні обміну речовин (метаболічний синдром чи анорексія), при болях невиясненого характеру і неефективності анальгетиків, для усунення наслідків після травми, інсульту, інфаркту чи запальних процесів, при психосоматичних станах (наслідки стресу, панічні атаки, тривожний розлад, депресія, порушення сну), при наслідках перенесених інфекцій (менінгоенцефаліт, ендокардит, гепатит, гломерулонефрит, та інші).

Інформаційна медицина це наука про те, як раціональніше допомогти пацієнту і як організувати роботу медичної установи тому інформаційна медицина, як напрям медицини не заміняє наявних лабораторних, клінічних, інструментальних та інших методів аналізу стану людини, медикаментозних та інших методів лікування і оздоровлення організму, а доповнює їх надзвичайно важливим і часто вирішальним компонентом розвитку медицини, вивчення медичної інформатики стане фундаментальним в медичній практиці вже найближчим часом.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИГОРАННЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Психологічне вигорання військовослужбовців під час ведення бойових дій є надзвичайно актуальною темою, що потребує всебічного аналізу та розуміння. У сучасних умовах збройних конфліктів, де військові стикаються з екстремальними стресовими ситуаціями, питання психічного здоров'я набуває особливої уваги. Вигорання може суттєво вплинути на моральний стан особового складу, його бойову готовність і загальну ефективність виконання завдань.

Психологічне вигорання військовослужбовців під час ведення бойових дій – це важливе та складне явище, яке потребує глибокого вивчення. Симптоми психологічного вигорання включають емоційне виснаження, апатію, відчуття безпомічності, депресію, тривожні розлади, підвищену дратівливість, а також фізичні симптоми, такі як головні болі, безсоння і порушення апетиту.

Вплив вигорання на бойову ефективність проявляється в зниженні концентрації та когнітивних функцій, що може призвести до помилок у бойових умовах, погіршенні комунікації та взаємодії в команді, а також ризику розвитку посттравматичного стресового розладу після бойових дій. Для подолання та профілактики вигорання важливо забезпечити психологічну підтримку через регулярні консультації з військовими психологами, покращити умови відпочинку, навчати військових методам стрес-менеджменту та забезпечити соціальну підтримку родин військових.

Роль керівництва у запобіганні вигоранню також є критично важливою: командири повинні слідкувати за моральним станом своїх підлеглих, своєчасно надавати допомогу та ініціювати ротацію військовослужбовців, які виявляють ознаки вигорання. Попри негативні наслідки, деякі військовослужбовці після переживання вигорання можуть демонструвати позитивні зміни – посилення стійкості та розвитку особистості.

Каленікова О. (ВІКНУ)

ПСИХОКОРЕКЦІЯ СУЇЦИДАЛЬНОГО РИЗИКУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З АМПУТАЦІЄЮ

Актуальність проблеми психічного здоров'я військовослужбовців, особливо тих, хто зазнав фізичних і психічних травм під час виконання службових обов'язків, стає дедалі більш значущою в сучасному суспільстві. Збройні конфлікти, бойові дії та інші екстремальні ситуації, з якими стикаються військові, створюють особливі виклики для їхньої психіки. Одним із найбільш травматичних наслідків участі в бойових діях є втрата кінцівок, що призводить не лише до фізичних страждань, але й до серйозних психоемоційних порушень, які підвищують ризик суїцидальної поведінки. У

цьому контексті питання психокорекції суїцидального ризику військовослужбовців з ампутаціями набуває особливої ваги, оскільки має безпосередній вплив на їхню соціальну адаптацію та якість життя після повернення з війни.

Втрата кінцівок — це надзвичайно важка подія, що часто супроводжується глибокими змінами у самосприйнятті особистості, соціальних ролях та стосунках із близькими людьми. У військовослужбовців з ампутацією можуть розвиватися депресія, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), тривожні стани, а також виникає загострене почуття безпорадності та втрати сенсу життя. Ці психічні та емоційні стани значно підвищують суїцидальний ризик, особливо у тих військових, які стикаються з труднощами в адаптації до нового способу життя після фізичної травми.

Дослідження показують, що військовослужбовці з бойовими пораненнями та ампутаціями частіше схильні до розвитку суїцидальних думок і поведінки через сукупність психологічних, фізичних та соціальних факторів. Крім того, соціальна ізоляція, почуття втрати власної цінності, труднощі у поверненні до цивільного життя та відчуття тягаря для родини й суспільства ще більше ускладнюють цей процес. У таких випадках надзвичайно важливо забезпечити відповідну психокорекційну підтримку, яка допоможе знизити ризик суїцидальних дій та поліпшити психологічне самопочуття цих осіб.

Мета психокорекційних заходів у роботі з військовослужбовцями з ампутацією полягає у зменшенні рівня психологічного дистресу, сприянні прийняттю фізичних змін і відновленню психологічної рівноваги. Психологічна допомога має бути комплексною та включати різні терапевтичні методи, спрямовані на відновлення самовпевненості, реінтеграцію до суспільства та підтримку емоційної стабільності. Важливу роль у цьому процесі відіграють як індивідуальна психотерапія, так і групові форми роботи, які допомагають військовим не тільки відновити психологічний комфорт, але й знайти нові смисли та цілі у житті.

Незважаючи на значні зусилля, спрямовані на поліпшення психічного здоров'я ветеранів, дослідження вказують на необхідність більшого фокусу на специфічних групах, таких як військовослужбовці з ампутаціями. Ампутація як фізична травма має свій унікальний вплив на психологічний стан, тому загальні психокорекційні підходи можуть виявитися недостатньо ефективними. Потрібні спеціалізовані методи, що враховують специфіку втрати кінцівок і пов'язаних із цим психологічних наслідків. Вивчення та розробка таких методів є важливою частиною сучасної психології та реабілітації військовослужбовців.

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ СЕКТОРУ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Інституційні причини корупції в органах сектору державної безпеки і оборони України пов'язані з високим рівнем закритості та непрозорості в роботі державних органів; значним лобістським складником процесу законотворчості; кадровою політикою держави, яка базується на принципах «кумівства», непотизму, кронізму, протекціонізму, фаворитизму, сімейності, клановості, містечковості; корпоративною етикою органів сектору та ін.

Більшість науковців і практиків вважають що корупцію стимулює наявність істотних залишків старої командно-адміністративної системи як надмірно великого управлінського апарату з необґрунтовано широкими повноваженнями, зокрема розпорядчо-дозвільного змісту, та переважання в ньому, передусім за рахунок керівних посад, службовців старої генерації з консервативною психологією, які не сприймають потреби демократичних перетворень.

Прикладом залишку командно-адміністративної системи в діяльності органів сектору державної безпеки і оборони України є існування так званої корпоративної етики органів сектору, або «кругової поруки». Оскільки принцип солідарної відповідальності керівника з підпорядкованим працівником ніхто не відміняв, начальники вищої ланки не зацікавлені в оприлюдненні корупційних фактів, учиненими підпорядкованими їм працівниками, оскільки це може призвести і до їх відповідальності. Тому такі факти, як правило, замовчуються, співробітники-корупціонери переводяться на інші посади, а за відсутності покровительства з боку вищого керівництва звільняються з органів сектору за власним бажанням.

До ідейних причин корупції в органах сектору державної безпеки і оборони України слід віднести: терпимість співробітників до корупційних явищ; відсутність комплексних заходів щодо системної зміни моральних орієнтирів та цілеспрямованого формування в колективах нульового рівня толерантності до корупції та будь-якого порушення вимог закону; недоліки кримінальної політики; створення засобами масової інформації образу працівника органів сектору як злочинця-корупціонера; неналежну виховну роботу в профільних навчальних закладах; комерціалізацію освіти, що негативно впливає на якість підготовки кадрів.

Нерідко серед працівників органів сектору державної безпеки і оборони України перебувають особи з високим рівнем матеріального достатку. Визначальними у цьому аспекті є такі негативні якості людини, як корисливість, тобто прагнення отримати додаткові блага, використовуючи свої службові повноваження; конформізм, тобто схильність діяти під впливом інших людей, для запобігання прийняттю самостійних рішень; аморальність, що виражається у свідомому зневажанні моральних норм; відчуття безкарності, що проявляється у відсутності реальних вироків щодо корупціонерів.

ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА (ПЕРЕПІДГОТОВКА) ФАХІВЦІВ З ТИМЧАСОВО ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

В умовах воєнної агресії РФ проти України актуальною постає національна проблема формування політики, чутливої до людей – учасників бойових дій, що має сприяти, по-перше, наданню цій категорії людей висококваліфікованих медичних і санаторно-курортних послуг; по-друге, – відновленню кадрового потенціалу нашої держави; по-третє – ефективному соціальному захисту людей з обмеженими можливостями; по-четверте – створенню інфраструктури реабілітаційних установ; по п'яте – розвитку меценатства та благодійництва; по-шосте – розробленню цифрових технологій з надання різноманітних навчальних (педагогічних, культурологічних, інформаційних, матеріально-технічних та інших послуг). Не викликає сумніву, що у цій сфері має знайти своє відповідальне місце система військової освіти.

Військова освіта, як складова загальнодержавної освітньої системи, є однією з ключових ланок, які визначають якість стану та основу підготовки військових фахівців усіх ступенів освіти та ланок військового управління для Збройних Сил України (далі – ЗС) України. Поступальний, сталий, інноваційний розвиток військової освіти в умовах воєнного стану має відповідати прийнятим останнім часом нормативно-правовим актам з безпекової та оборонної політики держави. При цьому мають оптимально враховуватися національний та світовий досвід підготовки військових фахівців в умовах війни, в першу чергу, – навчальних закладів провідних країн-членів НАТО.

Важливим завданням воєнної політики України у найближчий час і в середньостроковій перспективі, як відзначається у Воєнній доктрині, – є удосконалення системи мобілізаційної підготовки і мобілізації та суттєвого збільшення професійної складової у ЗС України та інших військових формуваннях. Водночас, актуальною залишається проблема забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців, працівників правоохоронних органів – учасників бойових дій.

В ході збройної боротьби, як відомо, мають місце: 1) незворотні втрати особового складу; 2) втрати, пов'язані з тяжкою інвалідністю учасників бойових дій; 3) втрати, пов'язані з відносно легкими ступенями інвалідності учасників бойових дій; 4) втрати, коли частина особового складу тимчасово набуває обмежених можливостей.

Серед учасників бойових дій багато спеціалістів з вищою військовою, військово-спеціальною, гуманітарною освітою – фахівців з військового управління різних рівнів, інженерів, гуманітаріїв з широкою номенклатурою спеціальностей, лікарів тощо. Так сталося, що певна частина з них опинилася в стані з постійними чи тимчасово обмеженими можливостями. Але ці фахівці, які набули значного бойового, військового досвіду, у змозі активно

працювати, приносити користь у різних видах діяльності, зокрема, у сферах: 1) управління військами оперативного та стратегічного рівнів (Національний університет оборони України), 2) спеціальної підготовки та виховання молодого покоління нашої держави в системі військової освіти (вищі військові навчальні заклади, військові ліцеї, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою, професійно-технічні та загальноосвітні навчальні заклади). Маючи високу професійну підготовку за військовими спеціальностями, досвід з ведення бойових дій, зазначені фахівці, здебільшого, мають недостатні знання та навички з педагогічної діяльності: основи педагогіки та психології; організації освітнього процесу; дидактики; інформаційно-комунікаційних технологій, методики викладання навчальних дисциплін; активізації пізнавальної діяльності тих, хто навчається тощо.

Сучасна система військової освіти, зокрема, вищі військові навчальні заклади потребують суттєвого поповнення педагогічними, науково-педагогічними працівниками молодого та середнього поколінь за віком. В першу чергу, це стосується досвідчених командирів, інженерів, гуманітаріїв. У разі набуття педагогічних, методичних знань і навичок зазначені категорії фахівців зможуть приймати участь у конкурсах з пріоритетного заміщення вакантних посад науково-педагогічних працівників вищих військових навчальних закладів, а згодом – продовжити навчання в ад'юнктурах і докторантурах.

В доповіді пропонується технологія підготовки (перепідготовки) фахівців з тимчасово обмеженими можливостями (втрата рухливих можливостей, прикутість до ліжка тощо) до викладацької діяльності. Підготовка (перепідготовка) здійснюється на базі авторського навчального посібника з основ педагогічних та дидактичних знань та відповідної програми. Технологія передбачає дистанційно-інтерактивне навчання на базі цифрових мереж і програм (zoom facebook, twitter, skype, e-mail) під керівництвом викладача. Технологія містить такі елементи: особистісні плани; тексти; методичні рекомендації; дидактичні матеріали; самоконтроль; контроль засвоєння навчального матеріалу; моніторинг; комунікативні дії.

Структура навчального посібника містить шість модулів (розділів):

1. Професійна діяльність військового викладача (три теми).
2. Військовий викладач – суб'єкт педагогічної діяльності (чотири теми).
3. Педагогічні взаємовідносини (чотири теми).
4. Підготовка і професійне становлення військового викладача (три теми).
5. Основи військової дидактики (чотири теми).
6. Педагогічна культура військового викладача (шість тем).

Засвоєння матеріалу навчального посібника має стати першою сходинкою професійно-педагогічного становлення учасника бойових дій – викладача вищої військової школи.

ВІКТИМНА ПОВЕДІНКА ЖІНОК-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Сьогодні у Збройних Силах та інших військових формуваннях України виконують бойові завдання представниці жіночої статі. Нажаль у деякі з них демонструють ознаки віктимної поведінки. Останню ми розуміємо як особливий тип поведінки, який підвищує ризик того, що людина стане жертвою злочину, насильства або інших негативних дій. Така поведінка може бути як свідомою, так і несвідомою і включає дії або бездіяльність, які роблять людину вразливішою до віктимізації.

Віктимна поведінка жінок-військовослужбовців – це тип поведінки, яка може збільшувати ймовірність того, що жінки в збройних силах стануть жертвами агресії, насильства, дискримінації або інших негативних дій з боку колег або командирів. Така поведінка може бути результатом специфічних умов військового середовища, психологічного стану або соціальних чинників.

Віктимна поведінка може формуватися під впливом різних чинників, які можна класифікувати як соціальні, психологічні, біологічні та інші. Нижче наведено основні з них. До *соціальних* факторів відносять гендерні стереотипи та гендерні ролі, які проявляються у соціальних очікуваннях та соціальній нерівності; сформованій в суспільстві культурі насильства, яка проявляється в толерантності до насильства, у сімейному середовищі з високим рівнем насильства, низькому рівні соціальної підтримки. До *психологічних* факторів відносять такі особистісні характеристики як самооцінка (зазвичай у жінок з віктимною поведінкою вона занижена), стиль прив'язаності, травматичний досвід (зґвалтування), когнітивні установки: песимістичне мислення (знижує здатність до активного опору агресії), віктимні когніції (переконання що світ небезпечний та агресивний). *Біологічні* фактори: генетична схильність, яка проявляється у поведінкових реакціях та емоційній нестабільності; фізичні характеристики (фізична слабкість жінок), психофізіологічні реакції (схильність до тривожності). Економічні фактори: фінансова залежність від чоловіків.

Сьогодні віктимологія досліджує психологію людей, які знаходяться в кризовій ситуації (жертви злочинів, нещасних випадків, стихійних лих, катастроф, збройних конфліктів, економічних і політичних конфліктів), а також засобів надання допомоги таким жертвам.

Коваленко О.Д.(ВІКНУ)

МОТИВАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Мотивація – основа боєздатності та ефективності військово-професійної діяльності. Адже високо мотивовані військові підвищують рівень дисципліни, продуктивності та стійкості військових підрозділів. Захист батьківщини є потужним мотивом для багатьох військових, що посилюється в умовах сучасних загроз. Патріотизм і громадянський обов'язок – бажання захищати

свою країну та її громадян є важливою рушійною силою для багатьох військовослужбовців.

Професійна самореалізація – військова служба надає можливість для розвитку лідерських якостей, фізичних навичок і стратегічного мислення, що сприяє професійному росту. Фінансова мотивація – стабільна заробітна плата, соціальні виплати, пенсійні пільги та інші матеріальні стимули є вагомим фактором для вступу на військову службу. Престиж та суспільна повага – служба в армії асоціюється з відданістю і мужністю, що підвищує соціальний статус військовослужбовця та мотивує до служби.

Психологічні мотиви – бажання долати труднощі, приймати виклики та отримувати моральне задоволення від виконання складних завдань можуть бути додатковою мотивацією. Захист близьких і рідних – бажання захищати своїх рідних у кризові часи може слугувати сильним мотивом для військової служби.

Підтримка держави та соціальні гарантії – забезпечення психологічної допомоги, медичних послуг, реабілітації та інших видів підтримки є важливими факторами для підтримання мотивації військовослужбовців.

Командний дух і відчуття єдності – військові часто відчують сильний зв'язок зі своїми товаришами по службі, що підтримує моральний дух та мотивує до виконання обов'язків.

Служба в Збройних Силах надає можливість здобути спеціальні знання, розвинути лідерські якості, підвищити дисципліну та стресостійкість. Це також і професійний ріст, можливість підвищення у званні та отримання поваги.

Військова служба сприяє згуртованості, що створює атмосферу підтримки та взаємоповаги серед військових. Спільні завдання та відповідальність за підрозділ формують сильні міжособистісні зв'язки. Психологічна підтримка та тренінги для підвищення морального духу військових. Важливість роботи з мотивацією особового складу, регулярні бесіди з військовими психологами та офіцерами.

Військова служба асоціюється з честю та авторитетом у суспільстві. Підтримка та повага з боку громадян є важливим чинником у підтримці морального духу військових. Впровадження державних ініціатив для заохочення громадян до служби, таких як інформаційні кампанії та заходи підтримки ветеранів.

к.соц.н., доцент Кожедуб О.В. (ВІКНУ)

ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ: ПОНЯТТЯ ТА ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ

Сучасна військово-політична, соціально-економічна ситуація в Україні сприяє емоційному вигоранню, яке розглядають як стан фізичного, емоційного та розумового виснаження. *Емоційне вигорання* виникає внаслідок тривалого перебування в емоційно напружених ситуаціях. Цей феномен часто спостерігається у представників професій, пов'язаних з інтенсивною

взаємодією з людьми, до яких належать і військовослужбовці.

Зазначимо, що поняття “емоційне вигорання” було введено у науковий обіг американським психіатром Гербертом Фрейденбергером у 1974 році для опису стану емоційного виснаження, що виникає у людей, які працюють у сфері “людина-людина”. Пізніше, у 1981 році, американська дослідниця Крістіна Маслач розробила детальну модель емоційного вигорання, яка включає три основні компоненти: емоційне виснаження, деперсоналізацію та редукцію особистих досягнень.

Емоційне виснаження є ключовою характеристикою емоційного вигорання і проявляється у відчутті спустошеності, втоми та вичерпаності емоційних ресурсів. Людина з емоційним виснаженням почувається нездатною віддаватися роботі з таким же ентузіазмом, як раніше.

Деперсоналізація проявляється у негативному, цинічному ставленні до роботи та людей, з якими доводиться взаємодіяти. Це може виражатися у знеособленому, формальному спілкуванні, емоційній відстороненості та втраті емпатії.

Редукція особистих досягнень характеризується зниженням відчуття компетентності та продуктивності в роботі. Людина може почуватися некомпетентною, неефективною та втрачати віру у свої професійні здібності.

Серед симптомів емоційного вигорання виділяють: *фізичні симптоми*: хронічна втома, безсоння, головні болі, розлади травлення, зміна апетиту, біль в м'язах; *емоційні симптоми*: емоційне виснаження, почуття безпорадності та безнадійності, дратівливість, тривожність, депресивні настрої, втрата мотивації, відчуття самотності; *поведінкові симптоми*: зниження продуктивності праці, прокрастинація, уникнення відповідальності, конфлікти з колегами та близькими людьми, зловживання алкоголем чи іншими психоактивними речовинами; *когнітивні симптоми*: проблеми з концентрацією уваги, забудькуватість, труднощі з прийняттям рішень, негативне та песимістичне мислення.

Розвиток емоційного вигорання у військовослужбовців має свої особливості, пов'язані зі специфікою їхньої професійної діяльності. Військово-професійна діяльність супроводжується високим рівнем стресу, пов'язаним з ризиком для життя та здоров'я, відповідальністю за життя інших людей, тривалим перебуванням у відриві від сім'ї та звичного соціального оточення.

Серед факторів, що сприяють розвитку емоційного вигорання у військовослужбовців, можна виділити такі як: *травматичний стрес* – експозиція до травматичних подій, таких як бойові дії, поранення, загибель товаришів по службі; *моральний стрес* – необхідність приймати рішення та діяти в умовах морального конфлікту, коли виникає протиріччя між особистими цінностями та вимогами військової служби; *тривале емоційне напруження* – постійна готовність до дій, необхідність контролювати свої емоції та поведінку; *відсутність соціальної підтримки* – віддаленість від сім'ї та друзів, обмежені можливості для відпочинку та відновлення емоційних ресурсів; *рольовий конфлікт* – протиріччя між різними соціальними ролями

(наприклад, роль військовослужбовця та роль сім'янина); *недостатнє визнання та винагорода* – відчуття недооціненості своєї роботи, недостатня матеріальна та моральна компенсація за службу.

**к.психол.н., доцент Колісник О.Л. (НУОУ);
Третяк С.Д. (ГВКГ)**

СУТЬ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗСУ

Практичне використання на практичних заняттях ділового і рольового навчання в професійній підготовці майбутніх офіцерів Збройних Сил України у вищих військових навчальних закладах сприяє формуванню готовності до виконання своїх професійних обов'язків в бойовій обстановці з максимальним періодом адаптації.

При підготовці курсантів до реальної професійної діяльності велику увагу слід приділяти проблемі використання ігор та ігрових методик із практики майбутньої професійної діяльності на семінарських заняттях. Важливо розуміти навчальне значення гри, що дозволить глибше і цікавіше побудувати зміст роботи із курсантами як майбутніми офіцерами – військовими командирами.

У контексті проведення практичних занять у вищих військових навчальних закладах доцільно наголосити, що рольові та ділові ігри належать до комунікативних ігор вищого порядку, оскільки мають підвищену ефективність на рівні прийому формування монолітності військового колективу. Рольові та ділові ігри посідають низку властивостей, тому й не дивно, що у сучасній методичній літературі їм відводиться помітна увага. Це дає підстави дійти висновку, що аналізований вид роботи має важливе значення для імітації реальної професійної діяльності військовослужбовця, яка пов'язана з ризиком втрати здоров'я та життя.

Власне, запровадження на практичних заняттях рольових та ділових ігри сприяють активному залученню курсантів у процес комунікації, створюючи в аудиторії атмосферу, близько дотичну до реальної професійної діяльності.

Опанування комплексом знань, сформування навичок та вмінь в процесі семінарського заняття, яке проводиться з використанням сучасних передових педагогічних технологій у вищому військовому навчальному закладі (далі ВВНЗ) та військовому навчальному підрозділі закладу вищої освіти (далі ВНП (ЗВО)) дозволить майбутньому офіцеру ЗСУ не тільки на високому рівні виконувати професійні соціально значимі обов'язки, але й опанувати засоби: адекватної оцінки ресурсів і цінностей людського капіталу, компетентного вибору життєвого шляху. Лише на практичних заняттях передбачається формування глибоких знань практичної складової військової спеціальності, необхідних майбутньому офіцеру ЗСУ для ефективного виконання службових обов'язків як в штатній ситуації мирного часі так і у військовий час при безпосередньому участі у бойовій обстановці, що особливо важливо зараз участі у повномасштабній війні України і відсічі агресору РФ.

МОТИВАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК ОБ'ЄКТ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Мотивація – це одне з основних понять психології. Мотивація впливає на поведінку людини, на напрямок дій, на прийняття рішень. Мотивація також визначає, чому ми робимо те, що робимо, і як ми реагуємо на зовнішні подразники та внутрішні потреби. Мотивація є важливим аспектом нашого життя, оскільки вона допомагає нам досягати наших цілей і почуватися задоволеними зі своїми досягненнями.

Сутність мотивації полягає у поясненні того, що надихає нас з середини. Мотивація пояснює, що спонукає нас працювати, творити, рухатись вперед, намагатись досягати успіху.

Мотивація, як складне психологічне явище включає в себе різні фактори, такі як внутрішня мотивація (мотиви, які походять зсередини нас), зовнішня мотивація (мотивація, що походить ззовні, така як винагорода або покарання), інтранзитивний мотив (наша потреба досягнути чогось окремого) і транзитивний мотив (наша потреба піти заради когось іншого).

Для розуміння сутності мотивації, ми звертаємось до найбільш відомих в психології теорій.

Найбільш популярною та найбільш вживаною є – теорія мотивації А. Маслоу, відома як “Піраміда потреб” або “Теорія потреб”. Вчений стверджував, що є п'ять рівнів потреб: фізіологічні потреби, потреби в безпеці, потреби належності, потреби в заслугах та потреби в самореалізації. Ця теорія наголошує, що мотивація поступово розвивається від нижчих рівнів потреб до вищих, причому наша поведінка визначається найбільш сильними потребами, які варто задовольнити у даний момент.

Психологічній науці відома також і теорія – теорія очікування, автором якої є В. Врум. Згідно з цією теорією, мотивація визначається уявленнями і очікуваннями щодо результатів наших дій. Якщо ми очікуємо позитивні результати з певної активності, то наша мотивація зростає, і ми будемо старатися досягти цих результатів. Зворотне, якщо ми очікуємо негативні результати, то наша мотивація знижується.

Існує безліч інших теорій, концепцій та підходів, які вивчають мотивацію і спробують пояснити, чому ми робимо те, що робимо. Важливо пам'ятати, що мотивація є індивідуальною, і те, що може вас мотивувати, необов'язково мотивуватиме когось іншого.

Таким чином, *мотивація* – це складний і багатогранний психологічний процес, який охоплює наші потреби, очікування та бажання. Вона спонукає нас до дії і допомагає досягнути наших цілей. Розуміння цього поняття допоможе нам краще розбиратися в нашій внутрішній мотивації та покращувати якість нашого життя.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У МОЛОДШИХ КОМАНДИРІВ

Емоційний інтелект стає одним із ключових елементів ефективного військового лідерства, особливо для молодших командирів, яким доводиться підтримувати бойову готовність підрозділу, вирішувати складні оперативні завдання та забезпечувати високий рівень психологічної готовності до виконання завдань особовим складом. Емоційний інтелект включає здатність усвідомлювати, аналізувати та регулювати як власні емоції, так і емоції підлеглих, що має вирішальне значення в умовах стресу та обмеженого часу на прийняття рішень.

Високий рівень емоційного інтелекту дозволяє молодшим командирам ефективно керувати людськими ресурсами, підвищуючи адаптивність підрозділу та знижуючи конфліктність у колективі. Це досягається завдяки розвитку таких складових, як емоційна самосвідомість, саморегуляція, емпатія, мотивація та соціальні навички, які допомагають командирам краще розуміти потреби і переживання підлеглих, а також вибудовувати атмосферу довіри й взаємної підтримки.

Проте можна говорити про те, що розвиток емоційного інтелекту у командирів може нести й ряд негативних наслідків. Надмірна емпатія та емоційна залученість можуть призводити до виснаження, зниження особистої стресостійкості та навіть вигорання. Крім того, занадто висока чутливість до емоцій підлеглих може спричинити ухвалення менш рішучих або пом'якшених рішень, що може позначитися на дисципліні та оперативності виконання завдань. У результаті, для забезпечення оптимального рівня емоційного інтелекту необхідний баланс між емпатією, самоконтролем і вимогливістю до підлеглих.

Таким чином, розвиток емоційного інтелекту у молодших командирів є необхідною складовою для ефективного лідерства, проте його оптимальне використання вимагає чіткого балансу та розуміння можливих ризиків.

Костюченко А.В. (ВІКНУ)

ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ВІЙНИ

Сучасна війна створює постійне психоемоційне навантаження на військовослужбовців, які змушені працювати в умовах високої інтенсивності стресу, нестабільності та загроз. Військова професія передбачає не лише фізичну готовність, а й високу стресостійкість, здатність швидко адаптуватися та приймати рішення в надзвичайних ситуаціях. Проте тривала дія цих факторів може призводити до емоційного вигорання, яке проявляється у зниженні мотивації, виснаженні та втраті здатності ефективно реагувати на стрес та провокує розвиток депресивних станів.

Дослідження емоційного вигорання у військовослужбовців є актуальним і необхідним, адже цей стан може негативно впливати на їхню боездатність, командну роботу та загальну психологічну атмосферу серед військових. Розуміння чинників, що призводять до емоційного вигорання, та розробка методів його профілактики є ключовими для підтримки психологічного здоров'я військових та їхньої здатності виконувати завдання з високою ефективністю. Вивчення цього явища також дозволить створити системи підтримки і реабілітації, що допоможуть зберегти працездатність військовослужбовців і зменшити ризики психологічного виснаження.

Хоча на сьогодні існує значна кількість досліджень щодо емоційного вигорання, саме поняття “емоційного вигорання” досі залишається неоднозначним у психологічній науці. Термін “burnout” англійською має різні значення, включаючи “емоційне вигорання”, “емоційне згорання” та “емоційне перегорання”. Також для характеристики професій, де високий рівень стресу та емоційного навантаження є постійними, використовуються терміни “психічне вигорання” та “професійне вигорання” для позначення накопичення стресових реакцій, що можуть призвести до втрати внутрішніх ресурсів та зниження працездатності. Аналіз основних підходів до дослідження емоційного вигорання показує, що вчені трактують це явище по-різному, фокусуючись на різних аспектах.

Так, Х. Маслач розробила модель вигорання як тривимірний синдром, що включає емоційне виснаження, деперсоналізацію та зниження професійних досягнень. Х. Маслач розглядає вигорання як реакцію на хронічний стрес на роботі, що є особливо актуальним для професій, пов'язаних із людьми. Г. Фройденбергер був першим, хто ввів термін “burnout”. Його підхід зосереджується на фізичних та емоційних симптомах, що проявляються у вигляді виснаження та втрати мотивації, що особливо характерно для медичних працівників та представників допоміжних професій. У. Шафелі та Д. Ензман розробили інший підхід, який зосереджений на взаємодії між індивідом та робочим середовищем. Вони бачать вигорання як дисбаланс між ресурсами і вимогами, що акцентує увагу на умовах роботи як критичному факторі розвитку синдрому. Р. Карпентер у своїй теорії “попиту-контролю” розглядає вигорання як результат високих вимог та низького рівня контролю над робочим процесом. Його дослідження показали, що обмежений контроль може підсилити стрес та ризик емоційного вигорання.

Аналізуючи всі підходи можемо зробити висновок, що усі моделі розкривають негативний вплив емоційного вигорання на людину та навколишнє соціальне середовище, насамперед, професійне. Більшість науковців сходяться на думці, що основним джерелом вигорання є взаємодія з людьми, яка призводить до професійної деформації особистості та формується під впливом багатьох зовнішніх і внутрішніх факторів.

Збереження психологічного здоров'я військовослужбовців є надзвичайно важливим завданням для їхньої професійної діяльності. Вони також відносяться до професій типу «людина-людина», тому вразливість даного синдрому висока. У військовослужбовців емоційне вигорання може

призвести до серйозних наслідків, таких як: порушенням власної безпеки (можуть виявляти недбалість та неухважність, що може призвести до фатальних наслідків); зниження мотивації та концентрації (затримка або погіршення виконання завдань за призначенням); погіршення загального стану здоров'я (зниження імунітету та збільшення ризиків захворювання); зниження комунікаційних навичок (збільшення конфліктів з іншими військовослужбовцями, що вплине на згуртованість колективу та на виконання завдань); зниження професійної адаптації (складнощі з адаптацією до нових умов життя, а також викликів на полі бою); збільшення ризику виникнення посттравматичного стресового розладу (ПТСР).

Синдром емоційного вигорання, який виникає у військовослужбовців, є складним явищем, яке включає різноманітні негативні прояви. Ці прояви викликані тривалими та інтенсивними міжособистісними контактами і складними бойовими ситуаціями, що потребують значного когнітивного та емоційного напруження. Оскільки емоційне вигорання є поширеним серед військових і формується під впливом стресових факторів, а його симптоми можуть мати серйозні наслідки, питання надання психологічної допомоги набуває особливої актуальності.

ЗМС, проф. Кочергіна Т.І.
к.т.н., доц. Дем'янюк О.С. (КНУ)
Борзак О.М., Хоменко В.О. (ВІКНУ)

СТУДЕНТСЬКИЙ СПОРТ І ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В УКРАЇНІ

Студентський спорт і фізична культура в Україні є важливими компонентами освітнього процесу, спрямованими на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних та моральних якостей молоді, а також сприяння соціальній інтеграції студентів. Розвиток студентського спорту в Україні підтримується державними програмами, освітніми установами, а також спортивними організаціями, які працюють над популяризацією здорового способу життя серед студентів.

Більшість українських університетів мають спортивні комплекси, тренажерні зали та спеціально обладнані майданчики для різних видів спорту. Такі заклади, як Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівський національний університет імені Івана Франка та інші, пропонують студентам доступ до сучасних спортивних об'єктів. Крім того, в багатьох університетах діють спортивні клуби та секції для різних видів спорту, таких як футбол, баскетбол, волейбол, легка атлетика, бокс, боротьба, плавання тощо.

Фізична культура є обов'язковою дисципліною для студентів більшості навчальних закладів України. Програма з фізичного виховання включає загальні спортивні вправи, ознайомлення з базовими видами спорту, а також формування знань про здоровий спосіб життя та фізичну культуру. Студенти мають можливість вибору спеціалізації в певному виді спорту та регулярних

занять під керівництвом досвідчених тренерів. Крім того, деякі університети організовують курси та семінари з нутриціології, здорового харчування та профілактики захворювань, що сприяють підвищенню загального рівня культури здоров'я.

В Україні регулярно проводяться численні змагання серед студентів. Українська студентська спортивна спілка (УССС) є основною організацією, яка займається організацією та координацією спортивних заходів серед студентів, таких як:

- Всеукраїнські універсіади – комплексні спортивні змагання, які охоплюють різні види спорту та залучають університети з усієї країни.
- Чемпіонати та кубки серед студентів з різних видів спорту, які проводяться на регіональному та загальнонаціональному рівні.
- Міжнародні студентські змагання – українські студенти часто беруть участь у таких міжнародних заходах, як Всесвітня універсіада, Європейські студентські ігри та інші змагання.

Хоча фізична культура і спорт серед студентів в Україні розвиваються, існують певні виклики:

- Нестача фінансування: Обмежені фінансові ресурси для підтримки спортивних об'єктів, оновлення обладнання та залучення професійних тренерів.
- Старіння спортивної інфраструктури: У деяких університетах спортивні об'єкти та зали потребують ремонту або заміни обладнання.
- Недостатня мотивація студентів: Через академічне навантаження деякі студенти не завжди можуть знаходити час і мотивацію для занять спортом.

Уряд України та Міністерство молоді та спорту активно працюють над удосконаленням фізичного виховання серед студентів. Це включає:

- Збільшення фінансування спортивної інфраструктури у закладах вищої освіти, зокрема підтримка відремонтованих спорткомплексів і побудова нових об'єктів.
- Інтеграція здорового способу життя в освітні програми: впровадження курсів з нутриціології, психічного здоров'я та управління стресом.
- Співпраця з міжнародними організаціями: залучення до обміну досвідом з країнами ЄС та участь у міжнародних програмах підтримки молоді.

Студентський спорт та фізична культура є потужними засобами соціалізації та розвитку навичок командної роботи, лідерства, відповідальності та стійкості. Вони сприяють формуванню здорового суспільства, де фізична активність є частиною повсякденного життя.

ВЛАСНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІКИ “ПОДОРОЖ ПРОСТОРОМ МОЇХ МРІЙ, ЕМОЦІЙ, ВІДЧУТТІВ ТА ДУМОК” У РОБОТІ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ ВПЛИВУ ПСИХОТРАВМУЮЧИХ ЧИННИКІВ СУЧАСНОГО БОЮ

Діяльність військового психолога з військовослужбовцями, які зазнали впливу психотравмуючих факторів бою суттєво відрізняється від діяльності психолога, який здійснює індивідуальну роботу з людиною, що пережила негативні впливи психотравмуючих життєвих ситуацій. Відмінність полягає у тому, що в психології існують стабілізовані дії, протоколи про те, що і як робити, а прояви впливу психогенних факторів бою, особливо сучасної війни, ще не достатньо вивчені, тим більше не завжди спрацьовують загальноприйняті психологічні методи та методики.

За власними спостереженнями, під час роботи з поведінковими проявами військовослужбовців, на яких впливають психотравмуючі чинники бою є: певний рівень тривожності (зазвичай він більший ніж у інших); неможливість ясно мислити (метушливість думок), коли подумки уявляєш ситуацію в якій діє психотравмуючий чинник; нечіткість мовлення; часові затримки, коли хочеш висловити свої думки чи рішення але не можеш добрати слів чи просто їх забуваєш; знервованість, коли відчуваєш наближення психотравмуючої події; виникнення чи посилення панічних атак тощо. Звісно, що слід посилено працювати з такими військовослужбовцями, проте кількість витрачених зусиль на їх відновлення буде значно тривалішим ніж передбачається, а результат може бути нівельований у момент виникнення психотравмуючого чинника.

Для зниження, а іноді і усунення наслідків впливу негативних психотравмуючих чинників мною застосовувалась техніка “Подорож простором моїх мрій, емоцій, відчуттів та думок”, яка давала можливість зняти психічне напруження у військовослужбовців після впливу психотравмуючих чинників сучасної війни. Ця техніка складалась з двох основних частин, а саме: аутогенного тренування, що сприяло розслабленню організму та подорожі простором власних мрій, емоцій, відчуттів та думок.

Сама техніка починається з аутогенного тренування, коли заспокоюється та стабілізується дихання, розслабляються м’язи всього тіла і людина поринає у простір власних мрій, емоцій, відчуттів та думок. Простір, який відкриває можливості подорожей як у мрії дитинства так і мрії, які спонтанно спали нам на думку. Після певного часу, людину виводять із розслабленого стану, поступово переводячи у стан бадьорості. Після проведення такої процедури слід дізнатись, які мрії людина побачила, що вона відчувала, які почуття переживала, в яких місцях побувала та які враження їй запам’ятались найбільше під час подорожі простором своїх мрій.

За результатами досить тривалого використання даної техніки у взаємодії з військовослужбовцями було помічено, що вони стають значно

спокійнішими, розсудливішими та частково відновленими. Ця техніка дає їм можливість бути більш стабілізованими, ніж вони були раніше.

Кравчук Д.Л. (ВІКНУ)

ДІАГНОСТИКА СУЇЦИДАЛЬНИХ СХИЛЬНОСТЕЙ

Суїцидальні схильності – це сукупність психоемоційних станів і поведінкових проявів, які свідчать про намір заподіяти собі шкоду. Останнім часом спостерігається зростання рівня суїцидів серед різних вікових груп, що підкреслює необхідність удосконалення методів діагностики. Важливими елементами діагностики є ідентифікація соціальних, психологічних і медичних факторів, які сприяють розвитку суїцидальних думок. Існує безліч методів діагностики, включаючи анкетування, клінічні інтерв'ю та стандартизовані шкали, які дозволяють виявляти суїцидальні схильності. Комплексний підхід до психологічної оцінки допомагає виявити не лише явні, але й приховані ризики, зокрема через аналіз особистісних характеристик та емоційного стану. Для ефективної діагностики важливо залучати фахівців з різних галузей – психологів, психіатрів, соціальних працівників.

Результати діагностики є основою для розробки індивідуальних планів профілактики та втручання, що можуть запобігти суїцидальним проявам. Діагностика суїцидальних схильностей має враховувати етичні аспекти та дотримуватись принципів конфіденційності. Сучасні виклики у сфері психічного здоров'я вимагають подальшого дослідження ефективності існуючих діагностичних інструментів та розробки нових. Підвищення обізнаності серед населення та професіоналів у сфері психічного здоров'я сприяє більш ранньому виявленню суїцидальних схильностей.

Діагностика суїцидальних схильностей є важливим елементом у сфері психічного здоров'я, що має на меті своєчасне виявлення осіб, які перебувають у групі ризику. Враховуючи зростаючу актуальність проблеми суїцидів у сучасному суспільстві, ефективні методи діагностики стають необхідними для запобігання трагедіям і надання своєчасної допомоги.

Кравчук М. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВА КАПЕЛАНСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ: ВИКЛИК ДЛЯ ДУШПАСТИРЯ

«Тож ідіть, і навчіть всі народи, хрестячи їх в Ім'я Отця, і Сина, і Святого Духу» (Матв. 28:19) – це слова, які були сказані Христом Своїм апостолам перед вознесінням на Небо, і які є закликом до прямої дії для Його послідовників. Бути місіонером, проповідником віровчення – безпосереднє завдання священнослужителя та важлива складова його душпастирської роботи як очільника релігійної спільноти вірян.

Закон України «Про Службу військового капеланства» визначає душпастирську опіку над військовослужбовцями підрозділу одним із чотирьох функціональних завдань військової капеланської діяльності.

Проте діяльність священнослужителя, який став військовим капеланом, суттєво відрізняється від його діяльності у статусі цивільного церковного служителя, адже у випадку звершення служіння на парафії його аудиторією є ті, хто вже ідентифікує себе єдиновірцем з ним, а у випадку провадження військової капеланської діяльності він працює з особовим складом, що може мати відмінні від його особистих релігійні погляди або й взагалі визначати себе атеїстом чи агностиком.

Закон вимагає від військового капелана толерантності у ставленні до військовослужбовців з іншим світоглядом та прямо забороняє йому займатися прозелітизмом.

Отже, суттєвим викликом перед військовим капеланом у справі душпастирської опіки постає питання свідчення присутності Бога посеред тих, хто сприймає Всевишнього інакше, ніж так, як стверджує віровчення тієї релігійної спільноти, яку представляє військовий капелан.

Важливим є кредо, що сформулювалося поміж військовими душпастирями: «Служити своїм, опікуватися іншими, допомагати усім». Служити своїм – це бути повноцінним священнослужителем для військовослужбовців, що є єдиновірцями; опікуватися іншими – бути релігійним авторитетом для військовослужбовців, що мають відмінні релігійні переконання; допомагати усім – бути побратимом для кожного військовослужбовця підрозділу, якому можна довіряти і на якого можна покласти у будь-якому особистому питанні.

Курс підвищення кваліфікації, який проходять військові капелани на базі Центру підготовки військових капеланів у Військовому інституті, девізом якого є вислів «Єдність у різноманітті», став тим майданчиком, де відбувається налагодження комунікації офіцерів капеланської служби, які є представниками різних релігій та релігійних конфесій.

Обмін досвідом, богословські дискусії, міжособистісне спілкування слухачів та викладачів вибудовують єкуменічні зв'язки та практичну співпрацю між військовими капеланами, що допомагає їм провадити задоволення духовно-релігійних потреб особового складу їхніх підрозділів на якісно іншому рівні.

Оскільки військовий капелан не здійснює місіонерство і не проповідує своє віровчення, а ціннісним завданням для нього виступає збереження боєздатності і злагодження військового підрозділу, то змістовним акцентом його душпастирської опіки над особовим складом стає збереження людяності військовослужбовців через свідчення власної особистої віри в Бога, Його Промисел та любов.

Образ Божий у кожній людській особистості – це творчий потенціал та уміння рефлексувати, які закладені в людині від народження. Подоба Божа – це уміння бути емпатичним, бути милосердним, бути людяним у найширшому гуманістичному розумінні, які набуваються людиною у процесі виховання і розвитку.

Через опіку над збереженням людяності військовослужбовців військовий капелан здійснює реалізацію себе як священнослужителя, що провадить свою паству шляхом уподібнення Богу.

«Ніхто більшої любові немає над ту, як хто свою душу поклав би за друзів своїх» (Ів. 15:13) – вибудова сприйняття військового підрозділу, а в загальному масштабі – цілої української нації, як спільноти близьких одне одному людей, є ключовим чинником зміцнення патріотизму військовослужбовців та фундаментальною підвалиною у справі плекання духу воїна-Захисника Батьківщини.

Кукулінський Д.О. (ВІКНУ)

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ПРИЗВАНИХ ЗА МОБІЛІЗАЦІЄЮ

У час випробувань для нашої держави, коли країна-агресор, російська федерація, вторглася на територію України та продовжує здійснювати масштабну збройну агресію, в цей час перед кожним громадянином України гостро постало питання щодо особистого ставлення до збереження держави і організації відсічі ворогу. Безумовно, перехід від ролі цивільної людини до воїна є дуже комплексним, багатограним процесом, який потребує від особистості миттєвого адаптування до різкої зміни в соціальному та повсякденному житті, а також психологічної стійкості, внутрішньої мотивації. Процес адаптації може включати як фізичні, так і емоційні зміни, де важливим є здатність перебудувати свої цінності та пріоритети, актуалізувати патріотичні почуття, спираючись на підтримку з боку родини, друзів та суспільства. Для великої кількості мобілізованих військовослужбовців саме це стає основоположним рушієм формування позитивного ставлення до служби та національної ідентичності.

Робота в колективі у військовій службі зміцнює командний та моральний дух, формує взаємну підтримку і розвиває патріотичні цінності. Спільна мета та досягнення сприяють формуванню глибокого відчуття належності до армії та держави, що є критично важливим у контексті захисту національних інтересів. Досвід ветеранів є важливим елементом у формуванні патріотичної свідомості. Їхні історії, знання та переживання можуть стати потужним джерелом натхнення для нових військовослужбовців. Ветерани, які діляться своїм досвідом, допомагають молодим солдатам краще усвідомити необхідність та цінність служби, героїзму і патріотизму.

Водночас національна самоідентифікація потребує громадських освітніх ініціатив, теоретичних та практичних, які підвищують усвідомлення національної історії, традицій і культурних цінностей. Вивчення героїчних сторінок минулого, таких як боротьба за незалежність та захист суверенітету, допомагає мобілізованим усвідомити свою місію і цінність, що підвищує їхню мотивацію.

Таким чином, комплексний підхід до формування патріотичної свідомості, який включає соціальну підтримку, командну взаємодію, освітні

програми та зворотній зв'язок від ветеранів, є критично важливим для забезпечення національної безпеки і зміцнення державних інститутів в умовах збройної агресії рф.

Кучер Я. (ВІКНУ)

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, СХИЛЬНИХ ДО ФОРМУВАННЯ ІГРОВОЇ АДИКЦІЇ

Ігрова адикція серед військовослужбовців в умовах сьогодення є актуальною темою, адже вона може впливати на психологічну стійкість, боєздатність та загальну ефективність виконання службових обов'язків. Військові, схильні до розвитку ігрової адикції, мають певні індивідуально-психологічні риси, які варто враховувати як під час підбору персоналу, так і під час організації психологічної підтримки.

Ігрова адикція – це патологічна залежність від комп'ютерних або відеоігор, яка поступово стає домінуючою діяльністю людини. Ігри займають центральне місце у житті залежної людини, впливаючи на її поведінку, мислення та соціальні зв'язки. Вона може призвести до негативних наслідків для фізичного та психічного здоров'я, соціальної взаємодії та професійної діяльності.

Схильність до підвищеної тривожності та стресу – військовослужбовці при перебуванні на лінії бойового зіткнення (далі –ЛБЗ) та в районах виконання завдань постійно перебувають в стані стресу через численні обстріли та штурмові дії з боку ворога, втрату побратимів. Рівень адреналіну в організм постійно знаходиться на високому рівні такий стан призводить до адреналінової залежності, в наслідок чого військовослужбовець під час відновлення все так само його потребує, і найпростішим способом його підвищити це грати в азарті ігри на гроші, не встаючи з дивану просто в телефоні. Даний процес максимально спрощений для виконання і не вимагає фізичного ресурсу на виконання, а як наслідок викликає залежність через свою залежність до адреналіну.

Імпульсивність і низька саморегуляція – під час будь якої спокійної миті без загрози життю, перебуваючи в пунктах постійної дислокації (далі – ППД), або в районі виконання завдань але в тилівій частині військовослужбовець схильний до імпульсивних покупок як спосіб заспокоїти себе, але це вимагає ресурс часу та пересування, а азартні дії цього не вимагають, таким чином є більш простим для виконання імпульсивної дії при умові відсутності свідомої думки про раціональності використання коштів.

Потреба в досягненні та конкуренції – військовослужбовці це клас людей, що постійно змагаються, (між собою або між підрозділами), в ППД це спортивні свята, а в районах виконання завдань чи ЛБЗ це банальне змагання хто більше і краще знищив ворога, при цьому також грає азарт, хто який підрозділ знищив, адже вбитий десантник зс рф значно цінніший за піхотинця, або підірвана техніка значно більше вартує в еквіваленті порівняно з дроном

який її підбив. Азартні ігри дають цю можливість отримувати нові рівні та досягнення онлайн не відходячи від телефону, спираючись на першу та другу особливість.

Складнощі з соціальною адаптацією – військовослужбовець це людина яка в більшій мірі перебуває в колективі та працює в команді таким чином досягається більша ефективність використання, це спрямовує військовослужбовця і до так же потягів у соціальній адаптації, оскільки соціальна адаптація це складний процес, заміна знаходиться в іграх, знаходячи в онлайн таких самих однодумців з проблемою адаптації.

Психологічне виснаження – постійні бойові чергування, ризик втратити життя та здоров'я, обмежене пересування, обмежене або відсутнє спілкування з родиною все це є причиною психологічного виснаження, від чого військовослужбовці мають бажання відпочити, простіший відпочинок де від них нічого не вимагається це ігри, в процесі вони не виконують складні розумові функції таким чином розвантажують мозок від повсякденної діяльності.

Кучерівський В.С. (ВІКНУ)

ПСИХОПРОФІЛАКТИКА СХИЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗСУ ДО АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Військовослужбовці Збройних Сил України постійно перебувають у складних умовах бойових дій, що значно підвищує рівень стресу. Тривалий вплив стресових факторів може спричинити розвиток різних форм адиктивної поведінки. Тому важливо розробляти та впроваджувати психопрофілактичні програми, спрямовані на попередження цих негативних явищ.

Психопрофілактика схильності військовослужбовців ЗСУ до адиктивної поведінки складається з комплексу превентивних заходів, спрямованих на запобігання розвитку залежної поведінки. Фундаментальною основою профілактичної роботи є розуміння причин і наслідків залежності з урахуванням особливостей військової служби. Вчасне виявлення преморбідних особистісних рис і індивідуально-психологічних характеристик, які підвищують схильність до формування залежної поведінки, є частиною діагностики. Первинна психопрофілактика спрямована на розвиток навичок саморегуляції та конструктивного подолання стресу шляхом психоедукації та впровадження здорового способу життя.

На рівнях індивідуального та групового консультування впроваджується програма. Індивідуальне консультування зосереджується на підвищенні мотивації до збереження психічного здоров'я та корекції дезадаптивних установок. Розвиток конструктивних моделей поведінки є основою соціально-психологічних тренінгів, які проводяться під час групової роботи. Психологічна просвіта командного складу полегшує виявлення ознак дезадаптації на рівні підрозділу та організацію превентивних заходів.

Програма також включає сучасні методи психологічної допомоги, такі як когнітивно-поведінкова терапія, майндфулнес-техніки та стратегії

психічної саморегуляції. Розвиток резильєнтності, соціально-психологічний супровід колективів, психологічна підготовка до бойових завдань і психореабілітація є пріоритетними напрямками. Розвиток корисного дозвілля та соціальних зв'язків є важливою частиною підтримки здорового способу життя.

Таким чином, психопрофілактика схильності військовослужбовців до адиктивної поведінки передбачає систему превентивних заходів підтримки, які допоможуть військовим уникнути адиктивних розладів. Інтеграція діагностичних, корекційних, просвітницьких і реабілітаційних елементів, а також залучення міждисциплінарної команди професіоналів гарантує ефективність профілактичної роботи. Регулярна реалізація психопрофілактичних заходів підтримує психічне здоров'я військовослужбовців і допомагає їм максимізувати свою боєздатність.

д.пед.н., проф. Кучерявий А.О. (ВІКНУ)

Методична майстерність викладача ВВНЗ у світлі положень стандарту НАТО BI-SCD 075-007

Методична майстерність викладача ВВНЗ зумовлюється трьома компонентами: його теоретичною підготовленістю (володіння методами, прийомами, технологіями навчання тощо), здатністю спроектувати навчальне заняття (на рівні робочої програми навчальної дисципліни, методичної розробки для проведення окремого заняття) та здатністю реалізувати розроблений проект.

Зауважимо, що компоненти методичної майстерності викладача повинні відповідати вимогам до результату освітньої діяльності, зокрема стандарту НАТО BI-SCD 075-007 згідно постанови Кабінету Міністрів України [1].

Такий стандарт закладається Спільною директивою стратегічних командувань НАТО [2] і свідчить, що професійна військова освіта культивує розвиток військового лідера шляхом надання широкого спектру професійних знань та розвитку креативного мислення упродовж всієї військової кар'єри. У центрі уваги перебуває інтелектуальна спритність, яка передбачає критичне мислення, раціональне мислення та вміння приймати рішення на основі етичних норм (п. 4-17). Тобто методична майстерність викладача повинна забезпечувати виконання завдання щодо розвитку здобувача освіти як військового лідера, що вказує на необхідність володіння ним відповідними методами навчання.

Їх відповідний перелік зазначається у Додатку Р згаданої директиви: моделювання поведінки, тематичне дослідження, демонстрація та здійснення діяльності, навчальна поїздка, навчальна гра, дискусія під керівництвом викладача, інтерактивна лекція, панельна (за участі лекторів та експертів) дискусія, навчання однокурсниками, навчання шляхом знаходження рішення для проблеми (мала група – робота в синдикаті), рольова гра, самостійна підготовка, моделювання (зокрема виконання адміністративних задач,

прикладні ігри) завдання для дослідження, консультації (наставництво), які є по суті активними методами навчання.

Таким чином, з огляду на положення стандарту НАТО BI-SCD 075-007 методична майстерність викладача ВВНЗ має визначатися його здатністю розвивати військовослужбовця як лідера та володіти відповідними активними методами навчання.

Лелюк М.Г. (ВІКНУ)
к.і.н., доцент Безбах В.Г. (ВІКНУ)

МЕТОДИ САМОДОПОМОГИ ПРИ ПАНІЧНИХ АТАКАХ

В бойових умовах найчастіше воїни відчують страх та тривогу, зазнають нападів паніки, які можуть охопити досить раптово та зазвичай супроводжуються інтенсивними фізичними симптомами (запаморочення, задишка, прискорене серцебиття). Для їх приборкання доцільно не зволікати, а вже на самому початку панічної атаки застосовувати методи самодопомоги. Найефективнішими з них вважають *фізіологічні способи*:

1. *Правильне дихання: глибоке дихання; діафрагмальне (черевне) дихання; коробкове дихання Box breathing* (цей метод практикують американські спецназівці – морські котики, щоб швидко опанувати себе в стресовій ситуації чи перед боєм. Вже через 3-5 хвилин такого дихання наш стан стає помітно спокійнішим); *дихання в складені долоні*. Раціональною ще є техніка повільного вдиху з максимальним розширенням ніздрів й дуже повільними видихами через рот. Ці методи сприяють насиченню мозку киснем, стабілізації роботи серцево-судинної системи.

2. *Концентрація на тілі*. В момент панічної атаки всю увагу забирають внутрішні відчуття: страх, тривога, розгубленість, і найкраще вивести з цього стану дисоціації може концентрація на тілі, що також переключить мозок і дозволить змінити фокус уваги, повернутись у тіло, допоможе опанувати свої емоції. Для цього раціонально використовувати техніки: *заземлення* (спробувати відчувати стопами поверхню землі чи постукати ними по ній; похитатись з боку в бік і відчувати опору (фокус уваги при цьому змістити на тіло та точки опори); *фіксація 3 точками біля стіни* (плечима, сідницями і п'ятками), концентрація на них, вирівнювання тіла; *“обійми метелика”* (схрещення рук з досягненням кистями плечей та повільні рухи ліктями); *носіння гумки на зап'ясті* (при наближенні панічної атаки гумку відтягнути і відпустити, ляснувши з силою нею по зап'ястю – фокус паніки переміститься на незначне відчуття болю в руці, що дасть змогу не провалитися у приступ та за допомогою технік дихання уникнути його).

Можна ще застосувати інші прийоми: натискати подушечки пальців на ногах; доторкнутися та потерти кінчик носа; витягти з рота язик якомога далі, намагатися торкнутися підборіддя; розтирати тіло з ніг до голови, а потім з голови до ніг; простукати кордони тіла долонями; розтирати точки між пальцями на руках (особливу увагу приділити точці між безіменним та мізинцем); не повертаючи голови, пробувати подивитися назад; прополоскати

рот водою, постискати губи. Щоб покращити свій стан, можна розтерти кінцівки, вуха чи просто обійняти самого себе. Якщо нічого не допомагає, можна походити по колу, уникаючи контакту з важкими небезпечними предметами (в цей час важливо думати про щось приємне). Корисно також повільно та малими ковтками пити чисту прохолодну воду, на ніч в день панічної атаки можна виконати техніку візуалізації “Безпечне місце”.

Психологічні прийоми приборкання панічних атак:

1. *Повернення до реальності: почекати і максимально себе заспокоїти* (варто розуміти, що побороти паніку не вдасться, вона мине поступово через декілька хвилин. Можна переключити увагу на щось приємне, знайоме); *увага на зовнішньому середовищі* (опис того, що відбувається в реальності поряд з нами. Наприклад, “на горизонті появився танк”, “повз пролетіли два дрони”, “на годиннику 8:45”, “палає розбита БМП”, “чути приліт артилерії” і так далі, не менше 10 фактів); *позитивна установка голосом* (наприклад, “Все добре, катастрофи нема”, “Я в нормі, це просто вибухи”, “Я спокійний, я не боюся”).

2. *Використання позитивної візуалізації.* Для екстреної зупинки початку нападу панічної атаки можна, наприклад, застосувати формулу “Стоп Кран”: *С* – “*Смон!*” (необхідно сказати собі це чітко і ясно, не думаючи, що це означає і навіщо воно вам); *Т* – *Тіло* (змістити фокус своєї уваги на тіло, використовуючи заземлення та повільне діафрагмальне дихання); *О* – *Огляд* (змістити фокус уваги з тіла у навколишнє середовище, просто описуючи те, що відбувається навколо); *П* – *Позитивна установка* (повторювати установки на зразок: “Все добре, катастрофи нема”, “Я в нормі, це пройде”, “Я спокійний, я справляюся” та інші подібні вислови); *Кран* – “*До початкової дії!*” (переключити увагу на дію, яку виконували перед початком нападу або щось повсякденне, яке робили б поза нападом).

Хоча панічна атака триває лише кілька хвилин, воїну здається, що набагато довше. Перечислені вище прості вправи допоможуть комбатантам подолати гострі прояви панічних атак. Їх також можна використовувати і як техніки стабілізації при гострих стресових станах чи шокуєчих подіях.

Лелюк М.Г. (ВІКНУ)

к.і.н., доцент Безбах В.Г. (ВІКНУ)

ПРИЙОМИ ВИХОДУ З ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ

Вигорання не трапляється раптово. Учасники бойових дій невідповідно опиняються у крайній точці, адже їм доводиться довго не реагувати на сигнали як власного тіла, так і психіки, які повідомляють про необхідність відпочинку.

Тому комбатантам важливо: ставитися до часу як до обмеженого ресурсу; виділяти час для відпочинку; при можливості припинити забагато вимагати від себе; старатись прибрати стрес-фактори (бо людина може відпочивати, але все одно сильно і постійно тривожитися – як наслідок, відпочинок не матиме необхідного ефекту, а вигорання тільки посилюватиметься).

Для того, щоб підтримати себе, відновитись від вигорання, військовослужбовцю бажано змінити обстановку, взяти паузу в діяльності, піти у відпустку. Але жорстокі реалії війни не дозволяють повністю відпочити, вчасно провести ротацію чи повноцінно відновитись. Тому доводиться оперувати наявними в екстремальній ситуації способами виходу з вигорання, шукати найшвидші та найефективніші методи відновлення сил. В першу чергу бажано внести корективи на фізичному рівні: дотримуватись питного балансу, не менше 7-8 годин приділяти сну, додати фізичних навантажень.

Найбільш дієвими способами зменшення нервово-психічної напруги, відновлення психічної рівноваги, виходу з вигорання є: *спеціальні дихальні вправи*: 1) *глибоке дихання* (для сканування свого тіла на наявність напруги, заспокоєння завдяки глибокому диханню); 2) *черевне дихання* (рекомендується дихати поволі, через ніс, зосередивши увагу на процесі дихання). Можна на початковому етапі підключати образи, уявляючи, як повітря наповнює легені і виходить назад. Після правильного засвоєння даного типу дихання військовослужбовцям рекомендується застосовувати його при появі перших ознак психічної напруженості, нападів дратівливості або переляку. 2-3 хвилини такого дихання, як правило, сприяють відновленню психічного балансу або значно послаблюють негативні емоції; б) *верхнє дихання* (здійснюється верхньою третиною легенів з підняттям плечей). Вдих-видих проводиться через ніс глибокими і швидкими рухами. Застосовується при виникненні ознак втомленості, апатії або сонливості з метою активізації психічних процесів, відновлення відчуття бадьорості.

Також корисно виконувати *вправи на заземлення і концентрацію*, що дозволяє відновити зв'язок з реальністю, поточним моментом, власним тілом, зосередитись на диханні, розслабитись, зміцнити тіло, збільшити увагу воїна до того, що відбувається тут і зараз, повернути втрачений самоконтроль.

При вигоранні в періоди між боями комбатанти практично найчастіше і з великою користю виконують *вправу “Поза кучера”*, яка дозволяє втомленому (переважно несвідомо) зайняти найзручнішу для позбавлення легень від вуглекислого газу і наповнення їх киснем позицію, набратись організму сил для виконання наступного бойового завдання.

Для виходу зі стану вигорання комбатантам ще доцільно використовувати: *вправу “Споглядач”* (її застосування допоможе свідомому, зваженому реагуванню на екстремальні виклики бою), *вправу “Спокій”* (налаштовує на повний спокій для виходу з важких ситуацій), *практику “mindfulness”* (“усвідомленість”, ненав’язливість думок). Майндфулнес полягає у постійному поверненні нашої уваги до діяльності наших відчуттів та вражень за допомогою усвідомленого дихання, дозволяє контролювати свою увагу та поведінку, свідомо скеровувати увагу на теперішній момент власного досвіду, відчувати спокій, врівноваженість, наповнення сил та перебування в гармонії із собою, покращити стан здоров’я. Люди, які практикують майндфулнес, не настільки вразливі до вигорання, тому що можуть “вистрибнути” з румінації та опрацювати події і ситуації, які їх виснажують.

ПРОЦЕС АДАПТАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Зауважимо, що *адаптація* була об'єктом наукового вивчення представників різних психологічних напрямів. Так, К. Хорні, Г. Саллівен, Е. Фром, які представляють неопрейдистів, визначали адаптацію як процес встановлення стабільно-гармонійного співвідношення зовнішнього і внутрішнього середовища особистості; Г. Айзенк та Р. Хенкі, досліджували соціальну адаптацію як складову психо-динамічних процесів соціальних груп; А. Маслоу, Х. Кохут, Г. Оллпорт, К. Роджерс, В. Франкл, які представляють гуманістичний напрям психології, трактували процес адаптації як відповідність спрямованості, ціннісних орієнтацій особистості високим духовним цінностям суспільства; інтеракціоніст Л. Філіпс показав, що адаптація це не тільки інтеріоризація особистістю соціальних норм соціуму, а й прояв її власної нормотворчої активності.

У науковій літературі *адаптація* розглядалася як процес засвоєння особистістю соціального досвіду суспільства загалом та мікросередовища, до якого вона належить, зокрема, про це говорили Г. Медведєв, Ю. Колесніков, Б. Рубін та ін.; науковець М. Єрмоленко, визначав адаптацію як процес поступового переходу існуючих в суспільстві норм та ідеалів в індивідуально-особистісні установки та цінності; як звикання особистості і соціальної групи до мінливих умов, форм та способів суспільного життя, перетворення конкретного соціального оточення та самих себе згідно з цими умовами.

Зауважимо, що термін "*адаптація*" використовується, з одного боку, для визначення властивості людини, що характеризує її адаптивність до умов середовища та відображає рівень пристосовуваності людини до нього. З іншого боку, *адаптація* виступає як процес пристосування людини до мінливих умов середовища. Тут важливо враховувати взаємний характер адаптації людини і того середовища, елементом якого вона є. З цим середовищем людина налагоджує адаптаційні зв'язки.

Зазначимо, що, у багатьох наукових джерелах, *адаптація* визначена як постійний процес активного пристосування індивіда до умов соціального середовища. Адаптація є як результатом внутрішніх перетворень, зовнішнього активного пристосування і самоперетворення індивіда в нових умовах існування.

На думку соціальних психологів та соціологів, між процесами адаптації та соціалізації є тісний взаємозв'язок. Так, на думку О. Зотова та І. Кряжева, "адаптація може розглядатися і як складова частина соціалізації, і як її механізм". Автори розрізняють два види адаптації: психофізіологічну та соціально-психологічну.

Розглядаючи адаптацію як універсальну стратегію ефективної поведінки індивіда в соціально-психологічній ситуації, А. Мокшанцев зазначає, що адаптивність стратегій поведінки у важливих ситуаціях зумовлена адаптивними можливостями особистості, особливостями сприймання й оцінки особистістю

значної для неї ситуації. Адаптивність у широкому розумінні – це відповідність результату діяльності індивіда визначеній меті. Основи адаптаційного процесу формуються залежно від структури потреб і мотивів особистості.

Зауважимо, що *адаптація* – це один з основних процесів в житті людини, який представляє собою здатність людини або організму сприймати нові умови та пристосовуватись до змін. Саме завдяки адаптації людина може ефективно реагувати на виклики сучасного життя. Цей процес триває все життя людини, допомагає їй прилаштуватись до інтелектуальних, емоційних, фізичних та соціальних змін.

Розрізняють такі види адаптації: *фізіологічна* адаптація, яка допомагає пристосуватись до фізичних змін; *психологічна* адаптація, яка сприяє впорядкуванню емоцій, думок та почуттів, *когнітивна* адаптація, яка є здатністю до зміни стилю та навичок мислення відповідно до нових умов і завдань, *соціальна* адаптація, яка є здатністю до налагодження взаємодії з людьми та засвоєння та реалізації нових соціальних норм і правил поведінки.

Все вище зазначене дозволяє нам визначити зміст поняття *адаптація військовослужбовців, призваних за мобілізацією до умов військової служби* як процес їхнього пристосування до нових та особливих умов військово-професійної діяльності. Проявляється таке пристосування у наступних видах діяльності: фізичних (психофізіологічних) умов військово-професійної діяльності, який має фізіологічний (психофізіологічний), фахової інформації та завдань службової діяльності тощо (посадовий аспект); екстремальних умов бойової, навчально-бойової та інших різновидів службової діяльності.

Лимар Т.М. (ВІКНУ)
Казмірук В.А. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЗВІЛЬНЕНИХ З ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПІСЛЯ ПОРАНЕННЯ

Психологічний супровід військовослужбовців, які були звільнені з військової служби після отримання поранень, є критично важливим аспектом їх реабілітації та адаптації до цивільного життя. Цей процес вимагає комплексного підходу, який враховує фізичний, психологічний та соціальний аспекти відновлення.

Однією з основних проблем є психологічні травми ветеранів. Вони можуть переживати посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресію, тривожність та інші розлади, які потребують спеціалізованого лікування. Соціальна адаптація також викликає труднощі: ветерани можуть відчувати ізоляцію, втрату соціальних зв'язків та зміну ролі в родині.

Фізична реабілітація поранених військовослужбовців також впливає на їх психологічний стан. Обмеження фізичних можливостей можуть спричинити додаткові психологічні проблеми, тому важливо враховувати цей аспект у процесі реабілітації.

Психологічний супровід має включати індивідуальну терапію, що допомагає військовослужбовцям обробляти травматичний досвід, розвивати

копінг-стратегії та зміцнювати психологічну стійкість. Групова терапія є важливим елементом, де ветерани можуть обмінюватися досвідом, ділитися емоціями та знаходити спільні рішення. Крім того, необхідними для адаптації до нових умов життя є психологічні тренінги, які навчають навичкам управління стресом, комунікації та самообслуговування.

Отже, психологічний супровід військовослужбовців, звільнених з військової служби після поранення, має бути інтегрованим і багатограним. Важливо забезпечити доступ до спеціалізованих соціальних та психологічних послуг та підтримки, що сприятиме їхньому успішному поверненню до цивільного життя і соціальної інтеграції. Актуальність цих заходів підкреслюється зростанням числа ветеранів, які потребують психологічної допомоги й соціальної підтримки.

Лимар Т. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ НА ЕТАПІ ЇХ ВІДНОВЛЕННЯ

В умовах сучасних збройних конфліктів питання психологічної допомоги військовослужбовцям набуває особливої актуальності. Метою дослідження є аналіз ефективних методів психологічної підтримки військових на етапі їх відновлення та реінтеграції у мирне життя.

Основними викликами психологічного відновлення військовослужбовців є посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, тривожність, проблеми з адаптацією до мирного життя та складнощі у відновленні соціальних зв'язків. Ці проблеми вимагають комплексного підходу та застосування різноманітних методів психологічної допомоги.

Серед ефективних методів психологічної допомоги виділяємо індивідуальну психотерапію, групову терапію та підтримку побратимів, когнітивно-поведінкову терапію, а також EMDR (десенсибілізація та репроцесуалізація за допомогою рухів очей). Кожен з цих методів має свої переваги та може бути застосований залежно від індивідуальних потреб військовослужбовця.

Важливо зазначити, що процес відновлення має бути комплексним і включати не лише психологічну, а й фізичну реабілітацію, соціальну підтримку та реінтеграцію, а також професійну перепідготовку та допомогу у працевлаштуванні. Такий підхід дозволяє адресувати всі аспекти життя військовослужбовця та сприяє більш успішному поверненню до цивільного життя та військової служби. .

Особливу роль у процесі відновлення відіграють сім'я та близькі військовослужбовця. Важливим є навчання родин щодо особливостей психологічного стану військових та залучення близьких до процесу реабілітації. Це створює сприятливе середовище для відновлення та підтримки.

У сфері психологічної допомоги військовослужбовцям активно розвиваються інноваційні підходи. Зокрема, використання віртуальної

реальності в терапії дозволяє створювати контрольовані умови для роботи з травматичними спогадами. Мобільні додатки для самодопомоги та моніторингу стану надають військовослужбовцям додаткові інструменти для самостійної роботи над своїм психологічним станом.

Підсумовуючи, варто наголосити на необхідності систематичного підходу до психологічної допомоги військовослужбовцям. Важливим є забезпечення довгострокової підтримки та постійного моніторингу їхнього стану. Перспективними напрямками подальших досліджень у цій галузі є розробка нових методів терапії, вдосконалення існуючих програм реабілітації та вивчення довгострокових ефектів різних видів психологічної допомоги.

Ефективна психологічна допомога військовослужбовцям на етапі їх відновлення не лише покращує якість життя окремих осіб, але й сприяє загальному здоров'ю суспільства, полегшуючи реінтеграцію ветеранів та зміцнюючи соціальну єдність. Це складне завдання вимагає постійної уваги, ресурсів та співпраці між фахівцями різних галузей, державними установами та громадськими організаціями.

Ліщук В.В. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З ПОСТКОМОЦІЙНИМ СИНДРОМОМ

Зростаюча кількість військовослужбовців, що беруть участь у бойових діях і зазнають черепно-мозкових травм, призводить до посилення уваги науковців, медиків та психологів до проблем посткомоційного синдрому, який виникає як наслідок таких травм. Посткомоційний синдром, або PCS (від англ. post-concussion syndrome), являє собою комплекс соматичних, когнітивних і емоційних порушень, які можуть тривати від кількох тижнів до кількох місяців, а іноді і більше. Для військовослужбовців, особливо тих, хто побував у зонах активних бойових дій, цей синдром стає не лише перешкодою на шляху до фізичного відновлення, але й суттєвим психологічним бар'єром, що ускладнює їхнє соціальне та професійне життя.

Посткомоційний синдром часто включає різноманітні симптоми, серед яких головні болі, порушення сну, запаморочення, тривожність, депресія, проблеми з пам'яттю і концентрацією уваги. У контексті військової служби ці симптоми можуть ускладнюватися додатковими факторами, такими як підвищена психологічна напруга, пов'язана з умовами бойових дій, потребою в швидкій реакції та адаптації до екстремальних ситуацій. Більшість військовослужбовців із посткомоційним синдромом також стикаються з проблемами адаптації після повернення до мирного життя, що підкреслює актуальність дослідження методів психологічного супроводу для даної категорії пацієнтів.

Актуальність теми роботи обумовлена необхідністю розробки і впровадження ефективних методів та програм психологічного супроводу військовослужбовців, які страждають на посткомоційний синдром. Такий супровід має на меті не лише полегшення симптомів, але й загальне

покращення психічного стану пацієнтів, підвищення їхньої стресостійкості, а також розвиток навичок адаптації до нових життєвих умов. Своєчасна та комплексна психологічна підтримка є важливим компонентом реабілітації, яка сприяє ефективному відновленню та покращенню якості життя військовослужбовців з черепно-мозковими травмами.

Попри значну кількість досліджень у галузі психології травми, питання реабілітації військовослужбовців із посткомоційним синдромом залишається недостатньо вивченим, особливо у контексті психологічного супроводу, що враховує специфіку військової служби. Відомо, що традиційні методи реабілітації часто виявляються не досить ефективними для роботи з військовослужбовцями, оскільки не враховують унікальні обставини та особисті переживання, пов'язані з бойовим досвідом. Зокрема, військовослужбовці можуть бути схильними до стриманого вираження своїх емоцій, уникнення обговорення власного болю та труднощів, що вимагає індивідуального підходу до кожного пацієнта, а також залучення спеціалізованих методів психологічної роботи.

Метою даного дослідження є розробка та обґрунтування методологічних підходів до психологічного супроводу військовослужбовців із посткомоційним синдромом, які дозволяють зменшити вираженість симптомів, поліпшити психоемоційний стан та підвищити здатність військовослужбовців до самостійного подолання наслідків отриманих травм. Дослідження спрямоване на формування практичних рекомендацій для психологів, які працюють у військових і медичних установах, а також для самих військовослужбовців і їхніх сімей, що дозволить створити комплексну систему психологічної підтримки та реабілітації.

Психологічний супровід військовослужбовців із посткомоційним синдромом включає не лише терапевтичну роботу з пацієнтами, але й профілактичну роботу, спрямовану на підвищення стресостійкості військовослужбовців, навчання технік саморегуляції, а також розвиток ресурсів, необхідних для подолання психологічних труднощів. Важливо, щоб психологічна підтримка враховувала культурний контекст, військові цінності та індивідуальні особливості кожного пацієнта, що дозволить підвищити ефективність супроводу.

Отже, дослідження методів психологічного супроводу військовослужбовців із посткомоційним синдромом надає можливість для створення системи реабілітації, яка враховує специфічні потреби військових і сприяє їхньому швидкому поверненню до повноцінного життя та служби.

Реалізація такого підходу є важливим кроком на шляху до удосконалення медико-психологічної допомоги військовослужбовцям у контексті сучасних викликів.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ПОЛОНУ

Широкомасштабне збройне вторгнення росії на територію суверенної держави України накладає помітний відбиток на перебіг психічної діяльності та поведінку військовослужбовців.

Доля стати полоненим в умовах проведення війни, значно висока в результаті обмінів полоненими між москвою і Києвом було повернуто близько 3600 українських військовополонених і депортованих громадян. Однак ще тисячі досі перебувають у полоні.

Головне в умовах військового полону – не саме по собі насильство над захопленими військовослужбовцями, а вироблений психологічний ефект – залякування і створення масового психозу. У цілому це соціальна ситуація, що тримає всіх у страху і постійній напрузі.

У психологічному плані результат полону – втрата впевненості в завтрашньому дні, хаотизація свідомості, ірраціональний стан психіки, деструкція звичної нормативної «регуляторної» поведінки. Полон насаджує у свідомості військовослужбовця невпевненість у собі, спровокованої відсутністю почуття перспективи. А коли у людини немає певної перспективи та конкретної мети, вона є безпорадною під психологічним тиском. Ось чому, військовий полон – це війна нервів, яка фактично розрахована на перспективу банальної наживи за рахунок здоров'я інших і на глобальні масштаби її здійснення за будь-яку ціну (навіть ціною фізичного знищення певної частини військовополонених).

Кожна з зазначених психологічних особливостей полону детермінує виникнення стресових реакцій, які ще більше ускладнюють психологічний стан військовослужбовця в полоні.

Усі ці особливості змушують психіку захищати себе, одним із захисного механізму такого як «Стокгольмський синдром» який прямо пов'язаний із механізмами психологічного захисту. Людина чекає захисту і, не знаходячи його, починає пристосовуватися до кривдника.

На формування «Стокгольмського синдрому» впливають такі фактори: психологічний шок і фактор раптовості в ситуації захоплення; хаотизація свідомості, тривалість утримання в полоні; залякування.

Згідно результатів опитування, яке було здійснено Ю. Ширококовим, 77 % респондентів зазначили, що ескалації ворожості сприяли безпосередньо умови утримання в ямах та льохах, які характеризувалися невеликими розмірами, великою скупченістю людей, відсутністю засобів гігієни, освітлення, циркуляції повітря, спальних місць тощо. Усе це призводило до проявів сильних негативних реакцій по відношенню до ворога, своїх товаришів та себе. Перебування військовослужбовців у таких умовах створювало середовище агресії, яка була спрямована, як на “тюремників”, так і на своїх товаришів, яких запідозрили в співпраці з ворогом. У цьому разі ворожість проявлялась як інтенсивна і тривала неприязнь, при якій негативне

ставлення до будь-кого проявлялося, як активно та відкрито, так і прихованим чином.

Луцук А.М. (ВІКНУ)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ МОТИВАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-ЖІНОК ДО УЧАСТІ У БОЙОВИХ ДІЯХ

Участь у бойових діях і відіграють значну роль у забезпеченні обороноздатності нашої країни, питання соціально-психологічних аспектів мотивації набуває особливого значення. Ситуація, що склалася, вимагає глибшого розуміння факторів, які спонукають представниць жіночої статі вступати до лав Збройних сил, а також їхнього прагнення реалізувати свій потенціал у війні з агресором.

Традиційні стереотипи в українському суспільстві часто обмежують жіночу спільноту щодо проходження військової служби, розглядаючи їх роль як виключно пов'язану з домашніми обов'язками, що залишає мало можливостей для реалізації себе в бойових діях. Однак у контексті війни ці уявлення починають зазнавати змін, оскільки багато жінок активно прагнуть приймати участь у бойових діях, демонструючи свої здібності. Незважаючи на це, трансформація суспільних уявлень триває, і подолання таких стереотипів вимагає часу та підтримки з боку суспільства, що в подальшому призведе до покращення рівня вмотивованості та впевненості в обраній справі.

Насамперед, такі соціально-психологічні чинники як, патріотичні почуття, прагнення захистити свою країну, родину та дітей спонукають жінок виконувати свій громадянський обов'язок. Материнський інстинкт відіграє значну роль, оскільки з'являється мотивація боротися за їхнє майбутнє, незважаючи на можливі внутрішні конфлікти. Соціальна підтримка серед військовослужбовців є критично важливим аспектом, що підвищує мотивацію до служби, а взаємопідтримка, спілкування та обмін досвідом сприяють формуванню позитивного середовища. Подальші дослідження в цій галузі є надзвичайно важливими для розробки ефективних стратегій набору, підготовки та управління військовими підрозділами.

Водночас існують чинники, які можуть знижувати мотивацію. Серед них можна виділити упереджене ставлення з боку колег, нестачу психологічної підтримки та страх перед бойовими діями. Розуміння з боку суспільства, збільшення програм для жінок у війську та позитивні приклади жінок-військовослужбовців є важливими аспектами, які можуть посилити мотивацію.

Крім того, реалізація пропозицій щодо вирішення цих проблем, таких як створення умов для розвитку кар'єри, навчання і підвищення кваліфікації, надання психологічної та соціальної допомоги, проведення спеціалізованих тренінгів, а також забезпечення середовища взаємної підтримки між чоловіками і жінками, проведення кампаній для зниження упереджень щодо осіб жіночої статі у військовій службі, гідного своєчасного фінансового забезпечення може суттєво підвищити їх мотивацію до участі у бойових діях.

У цілому, можна констатувати, що питання соціально-психологічних аспектів мотивації жінок-військовослужбовців стає дедалі актуальнішим у контексті сучасних викликів. Важливо розуміти чинники, які спонукають представниць жіночої статі до участі в бойових діях, та реалізувати заходи, спрямовані на подолання стереотипів і підтримку їхньої професійної діяльності, що в кінцевому підсумку сприятиме підвищенню їхньої мотивації і ефективності в службі та зміцненню нашої спільної перемоги у боротьбі з загарбником.

Мазуркевич А.В. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО УМОВ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

У сучасному світі, де війна є невід'ємною частиною міжнародної політики, адаптація військовослужбовців до екстремальних умов воєнних дій є проблемою, яка вимагає вдосконалення та пошуку нових підходів.

Виділено два основні сучасні підходи. Перший базується на розумінні психологічної адаптації як процесу, який передбачає взаємодію між військовослужбовцем та середовищем. Другий розглядає адаптацію як комплексний процес, який включає психологічний аспект, фізіологічний, соціальний та культурний.

Залучення великої кількості військовослужбовців призваних за мобілізацією до служби в активних зонах бойових дій створює необхідність у дослідженні психологічної адаптації. Психологічне благополуччя та стійкість військових є елементами для забезпечення їхньої ефективності та виконання поставлених завдань. Недостатня психологічна адаптація може мати серйозні згубні наслідки для військових, такі як ПТСР, зниження бойової готовності та негативний вплив на загальну функціональність військового колективу.

Психологічна допомога в адаптації військовослужбовців призваних за мобілізацією має базуватися на положеннях інтегративної копінг-концепції, з якою подолання стресу є процесом, у якому військовослужбовці намагаються: змінити або усунути проблему; зменшити інтенсивність шляхом зміни точки зору на нього; послабити його вплив, відволікаючись від чогось. Основними критеріями ефективності таких заходів мають бути: зникнення психопатологічної симптоматики; нормалізація суб'єктивної оцінки свого стану; позитивна динаміка соціально-психологічних показників. Психологічна допомога військовослужбовцям призваних за мобілізацією повинна включати кілька напрямків: діагностика синдрому соціально-психологічної дезадаптації, навчання навичкам саморегуляції психологічне консультування, психокорекційна робота, психологічні тренінги.

Процес адаптації засобами тренінгу передбачає розвиток адаптивності особистості по кільком параметрам: когнітивному, емоційно-ціннісному та конативному. Тренінг соціально-психологічної адаптації військовослужбовців призваних за мобілізацією створює умови для включення їх в життя військового підрозділу, допомагає їм швидко

інтегруватись в військовий колектив, сприяє становленню міжособистісних зв'язків та розвитку в процесі рішення проблемних ситуацій.

За результатами проведеного серед військовослужбовців призваних за мобілізацією опитування за методикою Ф. Фіндлера показує що, 82 % доводиться протягом 1-2 міс. звикати до спільного проживання і побуту. Обставини залежності від товаришів в бойових умовах викликають стурбованість 48 % опитаних військовослужбовців, також що 94 % вважають важливими отримані у тренінгу знання і бажають розширювати їх.

Висновок: У сучасних умовах війни питання психологічної адаптації військовослужбовців, призваних за мобілізацією набуває особливої актуальності. Психологічна адаптація військовослужбовців призваних за мобілізацією є критично важливим процесом, що вимагає комплексного підходу, враховуючи психологічні, фізіологічні, соціальні та культурні чинники. Дослідження підтверджують, що ефективна психологічна підтримка, включаючи психодіагностику, консультування та тренінги, значно покращує адаптаційні можливості військових та знижує ризики розвитку посттравматичних стресових розладів. Важливо продовжувати вдосконалення методів психологічної допомоги, адаптуючи їх до специфічних потреб особового складу, що позитивно вплине на їх бойову готовність і загальний психоемоційний стан.

д.пед.н., проф. Мамуров Б.Б. (БДШ, Бухара, Узбекистан)
д.пед.н., проф. Толіпов У.К. (ТДПУ, Ташкент, Узбекистан)

НАУКА В УЗБЕКИСТАНІ

Наука в Узбекистані має глибоке історичне коріння та багаті традиції, які сягають часів середньовіччя, коли Центральна Азія була одним із провідних наукових центрів. Сучасна наука в Узбекистані зберігає певні традиції, однак також активно модернізується з урахуванням глобальних викликів та інновацій.

В історичному контексті Узбекистан відомий своїми видатними науковцями середньовіччя, серед яких:

- Аль-Хорезмі — засновник алгебри, розробив систему десяткових чисел і зробив значний внесок у математику.
- Ібн Сіна (Авіцена) — видатний медик і філософ, автор «Канону медицини».
- Улугбек — відомий астроном і математик, засновник астрономічної обсерваторії в Самарканді.

Ці вчені не тільки внесли великий внесок у розвиток науки, але й створили умови для подальшого розвитку наукової думки в регіоні.

Національна Академія наук Узбекистану, заснована в 1943 році, є провідною науковою установою в країні, яка охоплює широкий спектр наукових напрямків. До її складу входять науково-дослідні інститути в галузях математики, фізики, хімії, біології, археології, літератури та інших. Узбекистан також має низку університетів та інститутів, серед яких

Ташкентський державний педагогічний університет імені Нізамі, Бухарський державний педагогічний інститут.

Наукові дослідження в Узбекистані сьогодні зосереджені на таких напрямках:

1. Сільське господарство та екологія: особлива увага приділяється раціональному використанню водних ресурсів, вирощуванню посухостійких культур та боротьбі з проблемами, пов'язаними з висиханням Аральського моря.

2. Енергетика: дослідження спрямовані на розвиток альтернативних джерел енергії, зокрема сонячної та вітрової, а також оптимізацію традиційних джерел.

3. Медицина та біотехнології: проводяться дослідження в галузі генетики, біотехнологій та фармацевтики, спрямовані на вирішення проблем охорони здоров'я.

4. Інформаційні технології та штучний інтелект: уряд активно підтримує розвиток ІТ-сектора, а також інноваційні рішення для автоматизації та управління бізнесом та державними процесами.

Проблеми та виклики

Науковий сектор Узбекистану все ще стикається з низкою труднощів:

- Недостатнє фінансування: обмежені ресурси впливають на якість та обсяг досліджень, зокрема в галузях, що потребують дорогого обладнання та новітніх технологій.

- Витік кадрів: багато молодих науковців виїжджають за кордон через відсутність перспектив для кар'єрного зростання та низькі зарплати.

- Застаріла інфраструктура: деякі наукові інститути мають застаріле обладнання та недостатній доступ до сучасних дослідницьких матеріалів.

Узбекистан активно реформує науковий сектор, прагнучи збільшити інвестиції у науку та освіту, підтримати дослідників та налагодити міжнародне наукове співробітництво. Нині країна співпрацює з багатьма державами у сфері науки та технологій, зокрема з Європейським Союзом, Японією, Китаєм, Туреччиною та США. З'являються також технопарки та інноваційні центри, такі як IT Park у Ташкенті, що сприяють розвитку стартапів і залученню молодих фахівців у технологічний сектор.

Завдяки політиці модернізації та підтримці міжнародних партнерів Узбекистан має перспективи для подальшого розвитку науки та технологій. Особливий акцент робиться на залучення молоді до науки, підтримку стартапів і створення умов для повернення кваліфікованих кадрів, які працюють за кордоном.

ВИВЧЕННЯ ДИСКРЕТНОГО СПЕКТРУ ВЛАСНИХ ЧАСТОТ ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ

Натурфілософська концепція будови всіх живих структур, яка бере початок з атомізму Левкіппа і Демокрита, стверджує, що фундаментальні зміни природи, які ведуть до принципово нової якості, починаються виключно на мікрорівні, причому матерія має межу фізичної подільності, а простір – математичної. Пізніше, Альберт Ейнштейн обґрунтував ідею дискретності електромагнітного поля, а М. Планк додав, що процеси випромінювання і поглинання енергії носять дискретний характер, та, відповідно до квантової теорії, не лише електромагнітне, а й будь-яке фізичне поле має дискретну природу. Віктор Вайскопф підкреслював, що спектральні принципи забезпечують різноманітну диференційну стійкість природи на ядерному, атомному та молекулярному рівнях. Він ввів поняття трьох ступенів квантової організації природи. Спираючись на добре відомі факти перекриття рівнів в енергетичних спектрах надмолекулярних структур (внаслідок механізмів екранування і сильного зв'язку в твердих тілах та рідинах), він вважав третій молекулярний рівень останнім рівнем квантової організації природи. Відкриття в 1982 році «проявів власних характеристичних частот людського організму» було вирішальним кроком у формуванні концепції «четвертого рівня квантової організації природи». При чому було виявлено терапевтичний ефект при дії на біологічно активні точки (вони співпадають з точками акупунктури в древньокитайській медицині) на певних резонансних частотах, які дають окремі кванти (приблизно $10\text{-}21\text{Вт/Гц}\cdot\text{см}^2$). У своїх роботах, присвячених квантовій фізиці живого і квантовій медицині, професор Сергій Ситько, спираючись на основи квантової механіки, виявив, що мікроскопічність об'єктів не є критерієм її застосування без наявності самоузгодженого потенціалу, що виникає на об'єктах з тотожними спектральними характеристиками. Передумовами для такого висновку було те, що в кожній з 10^{18} клітин живого організму є повна і вичерпна інформація про все тіло; при чому власні коливання плазматичних мембран клітин, за дослідженням Фрьоліха, знаходяться в діапазоні $10^{10}\text{-}10^{11}\text{Гц}$. П. Мітчел отримав Нобелівську премію за те, що з'ясував, що більшу частину енергії метаболізму клітини витрачають не на накопичення хімічної енергії під час окисного фосфорилування, а на створення і підтримання електрохімічного потенціалу клітинних мембран з напругою 10^5В/см . Самоузгодження між електромагнітним макетом організму і тілом продовжується все життя, забезпечуючи відновлення структур тіла при зовнішньому впливі. При цьому корекція здійснюється стандартними механізмами біохімічної спадковості: реплікація ДНК, транскрипція РНК, трансляція білка тощо. Таким чином, якщо самоузгоджений потенціал є симетричним, тобто електромагнітний макет повністю відповідає геному, тіло людини теж відповідає геному і не потребує сторонньої корекції. Якщо з певних причин самоузгоджений потенціал деформується, в ньому виникає додаткова метастабільна

порожнина, яка заповнюється рівнями у відповідності до законів квантової механіки, між якими виникають частоти, енергія яких не має ніякого відношення до геному. З цього моменту електромагнітний каркас формується по фальшивій програмі, а в тілі виникають хвороби, які відносять до категорії «тяжких» або «невиліковних».

Отже, фундаментальною сутністю є власне когерентне поле організму, його електромагнітний каркас. Досвід квантової медицини вказує, що біль є реакцією організму саме на деформацію електромагнітного каркаса, а не на патологію самого тіла.

Перспективними напрямками наших подальших досліджень є пошук відповідей на запитання щодо використання інформаційно-хвильової технології з метою превентивного або лікувального відновлення електромагнітного каркасу тіла людини.

Мудрук В.І. (ВІКНУ)

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЧИННИКИ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ ЖІНОК-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У сучасному світі, де роль жінок у військовій сфері значно зросла, питання віктимної поведінки серед жінок-військовослужбовців стає все більш актуальним. Віктимність, або схильність особи стати жертвою злочину чи насильства, може бути зумовлена багатьма індивідуальними чинниками, такими як психологічні особливості, соціально-економічний статус, освіта, а також минулий досвід. Ці чинники можуть суттєво вплинути на те, як жінки-військовослужбовці реагують на стресові ситуації і взаємодіють із зовнішнім світом.

Основною метою даної магістерської роботи є дослідження індивідуальних чинників, які можуть впливати на віктимну поведінку жінок-військовослужбовців. Це дослідження має на меті виявити, які психологічні, соціальні та культурні аспекти сприяють виникненню віктимної поведінки серед цієї категорії осіб. Робота також прагне розглянути механізми, які можуть підвищити рівень захисту жінок-військовослужбовців від віктимізації, а також важливість психологічної підтримки у профілактиці таких явищ.

У процесі роботи буде проведено аналіз наукових джерел, інтерв'ю з військовослужбовцями та психологами, а також опитування, щоб виявити чинники, що впливають на їхню поведінку. Дослідження зосередиться на особливостях особистості, таких як самооцінка, емоційна стійкість, схильність до залежності та рівень соціальної підтримки. Буде проаналізовано, як ці чинники взаємодіють із військовим середовищем, що може підвищувати ризики віктимізації.

Результати дослідження дозволять зрозуміти, які індивідуальні чинники можуть підвищувати ризик віктимної поведінки, а також визначити стратегії, які можуть допомогти знизити цей ризик. Це, в свою чергу, сприятиме формуванню програм психологічної підтримки та навчання, які враховують специфіку жінок-військовослужбовців.

Таким чином, проведене дослідження стане важливим внеском у вивчення віктимної поведінки жінок у військовій сфері та допоможе у розробці більш ефективних механізмів підтримки та захисту цієї категорії осіб. Розуміння індивідуальних чинників віктимності є ключем до створення безпечнішого та підтримуючого середовища для жінок-військовослужбовців, що в свою чергу сприятиме їхньому психологічному благополуччю та успішній інтеграції в військову службу.

НаGREБЕЦЬКА Л.Р. (ВІКНУ)

ТРИВОЖНІ РОЗЛАДИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Тривожний розлад є одним із найпоширеніших психічних розладів, які можуть виникати у військовослужбовців, що пережили травматичні події, зокрема у учасників бойових дій. Згідно з даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, приблизно 264 мільйони людей у всьому світі страждають від тривожних розладів, що становить близько 3,6% населення планети. Серед військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, цей показник може сягати 20-30%.

Тривожний розлад – це психічний розлад, який характеризується надмірним занепокоєнням, страхом та тривогою, що не відповідають реальній загрозі або є надмірними по відношенню до об'єктивної ситуації. Він може проявлятися у вигляді *генералізованого тривожного розладу*, *панічного розладу*, *соціального тривожного розладу*, специфічних фобій та інших форм.

Учасники бойових дій є особливо вразливою групою щодо розвитку тривожних розладів, оскільки вони часто стикаються з такими стресовими факторами, як загроза життю, втрата побратимів, фізичні та психологічні травми, розлука з близькими тощо. Крім того, після повернення до мирного життя вони можуть зіткнутися з труднощами адаптації, соціальною ізоляцією, проблемами у сімейних стосунках, що також може сприяти розвитку тривожності.

Тривожний розлад у учасників бойових дій є надзвичайно поширеною проблемою, яка може мати серйозні наслідки для їхнього психічного здоров'я та якості життя.

Одним з найбільш характерних проявів тривожного розладу у учасників бойових дій є *постійне занепокоєння*. Людина може постійно відчувати тривогу та страх, навіть якщо для цього немає об'єктивних причин. Це занепокоєння може бути настільки інтенсивним, що значно ускладнює повсякденне життя людини та заважає їй розслабитися і відпочити.

Іншим поширеним симптомом тривожного розладу є *проблеми зі сном*. Учасники бойових дій можуть страждати від безсоння, труднощів із засинанням або частих пробуджень протягом ночі. Недостатній сон, у свою чергу, може погіршувати загальний стан здоров'я та самопочуття, а також посилювати інші симптоми тривожного розладу.

Дратівливість та емоційна нестабільність також є частими супутниками тривожного розладу у учасників бойових дій. Вони можуть відчувати раптові спалахи гніву або роздратування, навіть через незначні подразники, емоційна нестабільність може значно ускладнювати стосунки з близькими людьми та колегами, а також заважати ефективному виконанню професійних обов'язків.

Труднощі з концентрацією уваги є ще одним поширеним симптомом тривожного розладу. Учасники бойових дій можуть відчувати складнощі з фокусуванням на поточних завданнях, швидко відволікатися або забувати важливу інформацію. Порушення концентрації уваги може значно знижувати продуктивність праці та ефективність у повсякденному житті.

М'язова напруга є фізичним проявом тривожного розладу, який часто спостерігається у учасників бойових дій. Вони можуть відчувати постійне напруження у різних групах м'язів, особливо у плечах, шиї та спині, напруга може призводити до болю, скутості та загального фізичного дискомфорту. У деяких випадках м'язова напруга може бути настільки сильною, що заважає людині вільно рухатися або виконувати звичні дії.

Пришвидишене серцебиття, пітливість та тремтіння також є типовими фізичними симптомами тривожного розладу. Учасники бойових дій можуть відчувати раптове прискорення серцевого ритму, особливо у стресових ситуаціях або при згадуванні травматичних подій. Підвищена пітливість може бути пов'язана з емоційним напруженням та фізіологічною реакцією організму на стрес. Тремтіння рук, ніг або всього тіла також є поширеним проявом тривоги та може посилюватися у моменти емоційного збудження.

Варто зазначити, що вираженість та комбінація цих симптомів може суттєво відрізнятися у різних людей. Деякі учасники бойових дій можуть відчувати лише окремі прояви тривожного розладу, тоді як інші страждають від цілого комплексу симптомів, які значно погіршують якість їхнього життя. Незалежно від індивідуальних особливостей, тривожний розлад може мати серйозні наслідки для фізичного та психічного здоров'я людини, а також негативно впливати на її соціальне функціонування та професійну діяльність.

Розвиток тривожного розладу у учасників бойових дій може бути пов'язаний з цілим рядом факторів. Одним з найбільш значущих є інтенсивність та тривалість травматичного досвіду. Що сильніше та довше людина зазнавала впливу стресових факторів під час бойових дій, то вищим є ризик розвитку тривожного розладу. Наприклад, учасники бойових дій, які неодноразово стикалися з загрозою життю, втратою побратимів або отримали фізичні травми, мають підвищений ризик розвитку тривожності порівняно з тими, хто мав менш травматичний досвід.

Наявність попередніх психічних розладів також може бути фактором ризику для розвитку тривожного розладу у учасників бойових дій. Якщо людина ще до участі у військових діях мала схильність до тривожності, депресії або інших емоційних проблем, то травматичний досвід може значно посилити ці схильності та призвести до розвитку повноцінного тривожного розладу. Крім того, наявність психічних розладів у родичів також може

свідчити про генетичну вразливість до емоційних проблем та підвищувати ризик розвитку тривожності.

Назарова М.А. (ВІКНУ)

МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Психологічна допомога є складним процесом, що охоплює різноманітні методи та техніки, які використовуються для покращення психічного здоров'я та загального благополуччя. Залежно від потреб клієнта і специфіки проблеми, ці методи можуть бути індивідуальними або груповими. Однією з основних категорій є психотерапевтичні методи, які включають різні види психотерапії, спрямовані на вирішення конкретних психологічних проблем.

Психотерапевтичні методи складають основу сучасної психологічної допомоги, пропонуючи різні підходи для роботи з психічними розладами, емоційними труднощами та міжособистісними проблемами. Кожен метод має свої теоретичні основи, техніки та інструменти, які можуть бути адаптовані до індивідуальних потреб клієнтів.

Одним із найпоширеніших підходів є *когнітивно-поведінкова терапія*, яка зосереджується на зв'язку між думками, емоціями і поведінкою. Когнітивно-поведінкова терапія допомагає клієнтам ідентифікувати і змінити негативні або нераціональні думки, які можуть призводити до емоційних проблем, таких як тривога або депресія. Терапевти використовують різні техніки, зокрема ведення щоденників думок, рольові ігри та експозицію, щоб допомогти клієнтам розвинути нові способи мислення і реагування на ситуації.

Наступним важливим методом є *психодинамічна терапія*, яка походить з роботи Зигмунда Фрейда. Цей підхід зосереджується на підсвідомих процесах і конфліктах, що впливають на поведінку і відчуття людини. Психодинамічна терапія зазвичай передбачає вивчення минулого клієнта, зокрема його дитячого досвіду, та того, як ці переживання формують теперішні стосунки та поведінку. Терапевт допомагає клієнту усвідомити свої внутрішні конфлікти, а також аналізувати свої мрії, фантазії та емоції, щоб зрозуміти їхній вплив на сучасне життя.

Гуманістична терапія – ще один важливий напрямок, що акцентує увагу на особистісному зростанні, самоактуалізації та розвитку. Вона базується на вірі в те, що кожна людина має внутрішній потенціал для зміни і розвитку. Терапевти в гуманістичній терапії використовують методи активного слухання, емпатії та безумовного позитивного прийняття, щоб створити підтримуюче середовище, яке сприяє відкриттю і самовираженню клієнта. Одним з відомих підходів у цій категорії є клієнт-центрована терапія, розроблена Карлом Роджерсом.

Діалектична поведінкова терапія – це метод, який поєднує елементи когнітивно-поведінкової терапії із техніками усвідомленості (mindfulness) і має особливе застосування для людей з емоційною нестабільністю або розладом особистості. Діалектична поведінкова терапія навчила клієнтів

управляти емоціями, покращувати міжособистісні навички та зменшувати саморуйнуючу поведінку. Терапія включає індивідуальні сесії та групові тренінги, де учасники можуть практикувати навички усвідомленості, емоційної регуляції, міжособистісної ефективності та стійкості до стресу.

Крім того, існують консультаційні методи, які здебільшого використовуються для надання порад і підтримки у вирішенні життєвих проблем. Консультації можуть бути індивідуальними, коли клієнт спілкується з консультантом один на один, або груповими, коли кілька людей обговорюють спільні проблеми, що сприяє взаємопідтримці. Ще однією важливою категорією є психологічні тренінги, які передбачають навчання навичкам управління емоціями, стресом і міжособистісними відносинами. Наприклад, тренінги особистісного зростання сприяють підвищенню самосвідомості та самооцінки, тоді як тренінги з управління стресом навчають технікам релаксації та медитації.

Методи самодопомоги також є важливим елементом психологічної допомоги, оскільки дозволяють людям самостійно працювати над своїм психічним здоров'ям. Серед них можна виділити ведення щоденника, що допомагає виразити емоції, а також медитацію та фізичну активність, які доведено покращують психічний стан. Нарешті, системні підходи акцентують увагу на взаємовідносинах між людьми та їх оточенням. Сімейна терапія, наприклад, працює над покращенням комунікації та розуміння між членами сім'ї, тоді як соціальна підтримка залучає громаду або групи підтримки для надання емоційної і практичної допомоги.

Кожен з цих методів має свої особливості та ефективність, а вибір найбільш підходящого способу допомоги залежить від конкретної ситуації, потреб клієнта і професійних навичок психолога. Ключовим фактором успіху в психологічній допомозі є здатність фахівця адаптувати свої методи до індивідуальних потреб і обставин кожної людини.

д.пед.н., проф. Нарзікулова Д.Х.

д.ф. пед.н., доц. Ельчієва Д.Т. (НПДІ, Навої, Узбекистан)

МЕТОДОЛОГІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

Методологія фізичного виховання студентів охоплює систему науково-обґрунтованих принципів, підходів, методів та форм організації фізичного виховання, спрямованих на формування фізичного, психічного та соціального здоров'я молоді у закладах вищої освіти (ЗВО). Це важливий елемент освітнього процесу, який сприяє розвитку життєво необхідних навичок, підтримці здоров'я та формуванню звички до здорового способу життя.

Завдання фізичного виховання студентів:

- Формування мотивації до регулярних занять фізичною культурою.
- Розвиток фізичних якостей (сила, витривалість, гнучкість, координація, швидкість).
- Профілактика захворювань, зміцнення імунної системи.
- Формування навичок самоконтролю за своїм фізичним станом.

-Створення умов для зняття психоемоційного напруження, викликаного інтенсивним навчальним процесом.

-Розвиток соціальних навичок, лідерства та командної взаємодії через спортивні ігри.

Принципи методології фізичного виховання студентів:

-Науковість: Використання сучасних досліджень у галузі фізичної культури, фізіології та педагогіки.

-Індивідуалізація: Заняття повинні враховувати фізичну підготовленість, стан здоров'я та особисті потреби кожного студента.

-Системність: Фізичне виховання має бути регулярним і поступовим, із чітким плануванням навантажень.

-Мотиваційність: Залучення студентів через цікаві форми занять, що стимулюють їх до активності.

-Комплексний підхід: Врахування взаємозв'язку фізичного, психічного та соціального аспектів розвитку.

-Безперервність: Формування сталих навичок фізичної активності, які будуть застосовуватись і після завершення навчання.

-Доступність і безпечність: Вправи та навантаження повинні бути адаптовані до фізичних можливостей студентів, запобігаючи травмам.

Методи фізичного виховання студентів:

-Фізичні вправи: виконання загальнорозвивальних, спеціальних та тренувальних вправ; розвиток базових рухових навичок та фізичних якостей.

-Ігровий метод: використання спортивних ігор (футбол, волейбол, баскетбол) для розвитку витривалості, координації та командного духу.

-Тренувальний метод: орієнтований на вдосконалення конкретних фізичних якостей (наприклад, силові тренування, біг на витривалість).

-Змагальний метод: проведення змагань серед студентів для підвищення мотивації, формування дисципліни та навичок взаємодії.

Релаксаційний метод: використання йоги, медитації, дихальних вправ для зняття стресу та поліпшення психоемоційного стану.

-Інформаційно-пояснювальний метод: лекції, презентації про значення фізичної активності та здорового способу життя.

Форми фізичного виховання у ЗВО:

-Обов'язкові заняття: регулярні уроки фізичної культури, які входять до навчального плану; оцінка фізичної підготовленості студентів (наприклад, нормативи).

-Спортивно-масова діяльність: участь у спортивних гуртках, секціях, міжвузівських змаганнях.

-Самостійні заняття: розробка індивідуальних програм тренувань для студентів; використання студентами тренажерних залів, спортивних майданчиків у вільний час.

-Рекреаційні заходи: організація туристичних походів, спортивних таборів, велопогулянок.

- Фізкультурно-оздоровчі заходи: ранкова зарядка, заняття аеробікою, танцювальні студії.

Використання сучасних технологій

-Цифрові інструменти: використання мобільних додатків для фітнесу і моніторингу фізичної активності; онлайн-заняття або відеоуроки для самостійної роботи.

-Інтерактивні платформи: платформи для відстеження успіхів у фізичній підготовці студентів.

-Технології відновлення: використання сучасних методик для реабілітації та зняття напруги (масажні техніки, фізіотерапія).

Роль викладача у фізичному вихованні студентів

-Мотиватор: Викладач має формувати інтерес до занять фізкультурою через пояснення її користі та застосування ігрових методик.

-Консультант: Розробка індивідуальних програм занять для студентів, які мають різний рівень підготовленості.

-Контролер: Моніторинг фізичного стану студентів, контроль за виконанням вправ та дотриманням правил безпеки.

-Наставник: Допомога студентам у формуванні навичок самостійної організації фізичної активності.

Результати фізичного виховання студентів:

-Підвищення рівня фізичного здоров'я, витривалості та працездатності.

-Формування звички до здорового способу життя.

-Поліпшення психоемоційного стану, зниження стресу.

-Розвиток соціальних навичок, дисципліни, відповідальності.

-Зменшення захворюваності серед студентів завдяки регулярній фізичній активності.

Методологія фізичного виховання студентів орієнтована на розвиток гармонійної особистості, яка здатна ефективно реалізовувати свої потенціали як у навчанні, так і в майбутній професійній діяльності. Створення умов для фізичної активності в ЗВО сприяє формуванню здорового суспільства та підвищенню якості життя молоді.

Оданельчук Н. (ВІКНУ)

ВПЛИВ ЛІДЕРСТВА НА МОТИВАЦІЮ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У сучасних військових конфліктах значення лідерства як одного з ключових факторів мотивації та підтримки бойового духу військовослужбовців важко переоцінити. Під час бойових дій військовослужбовці стикаються з великим стресом, тривогою та ризиками для життя. У цих умовах лідерство стає не лише питанням організації підрозділу, але й інструментом психологічної підтримки, що дозволяє зберігати боєздатність та моральну стійкість. У контексті сучасної війни України проти російської агресії цей аспект набув особливої важливості.

Військове лідерство можна розглядати через призму психологічної підтримки, оскільки командири безпосередньо впливають на емоційний стан підлеглих. В умовах війни солдати часто відчують страх, розгубленість і

психологічне виснаження. Лідер, який проявляє емоційну чутливість і співчуття, здатний не лише керувати підрозділом, але й підтримувати мотивацію через психологічну стабільність.

Командири, які демонструють високий рівень емоційного інтелекту, краще розуміють емоційні стани своїх підлеглих і можуть реагувати на їхні потреби. Ефективне спілкування та вміння слухати допомагають знизити рівень стресу та підвищити впевненість особового складу у своїх силах.

Бойовий стрес є одним із основних факторів, що впливають на психологічний стан військовослужбовців. Тривале перебування в умовах небезпеки може призвести до емоційного вигорання, втрати мотивації та навіть розвитку посттравматичних стресових розладів (ПТСР). Лідер відіграє ключову роль у підтримці психологічної стійкості бійців. Як зазначав Валерій Залужний, «у війні не лише зброя вирішує долю бою, але й здатність солдатів психологічно витримати навантаження».

Командир може допомогти своїм підлеглим подолати стрес завдяки регулярним комунікаціям, наданню емоційної підтримки та створенню відчуття єдності. Відомо, що солдати, які почуваються частиною згуртованої команди і бачать лідера як опору, здатні легше переносити стрес і зберігати мотивацію до виконання завдань. Керівники, які беруть участь у бойових діях разом із солдатами, стають не лише керівниками але й братами для своїх підлеглих. Військовослужбовці часто шукають натхнення в особистому прикладі свого командира. Лідер, який демонструє мужність і рішучість, може суттєво підвищити моральний дух підлеглих.

Як зазначив один з командирів ЗСУ Михайло Забродський, «солдати черпають силу і мотивацію з командира, який стоїть поряд з ними, коли настають найважчі моменти бою». Цей приклад слугує не лише психологічною підтримкою, але й показує солдатам, що їхні командири готові ризикувати так само, як і вони. Командири, які ігнорують емоційні потреби підлеглих, можуть сприяти зростанню рівня стресу та зниженню мотивації в підрозділі. Відсутність належної підтримки призводить до емоційної ізоляції, втрати довіри до керівництва і в крайніх випадках до психологічних розладів.

З психологічної точки зору, лідерство у військових частинах є одним з головних чинників, що впливають на мотивацію та бойовий дух військовослужбовців. Командири, які демонструють емоційну чутливість, створюють довірливі відносини з підлеглими та подають особистий приклад, здатні ефективно підтримувати високий рівень бойової готовності та психологічної стійкості.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КУРСАНТІВ ВВНЗ І ЗВО ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Якісна професійна підготовка надійних військових фахівців у ВВНЗ і ЗВО із специфічними умовами навчання потребує модернізації психологічних та соціальних умов навчання в контексті нової освітньої парадигми, згідно з якою курсант постає рівноправним учасником навчального процесу, його суб'єктом, який свідомо обирає індивідуальну траєкторію навчання, що без зламів і біфуркацій трансформується у шлях професійного зростання.

Для цього необхідно вивчити державне замовлення на підготовку військових фахівців, забезпечити психологічну і науково-методичну готовність керівництва, науково-педагогічних працівників, курсантів, визначити психологічні та соціальні умови запровадження педагогічної системи формування необхідних компетенцій, можливості реалізації новітніх педагогічних технологій у цьому процесі.

Формування соціальної компетентності, як складової військово-професійної компетентності військових фахівців сектору безпеки і оборони України торкається передусім соціальних аспектів еволюції військового професіоналізму, яка відбувається за схемою: лідер у бою – менеджер – технічний фахівець – солдат – політик.

Соціальна компетентність передбачає розвиток умінь продуктивної співпраці, активної взаємодії, переконливого та толерантного спілкування. Формування зазначених умінь неможливе без досвіду соціальної комунікації з іншими суб'єктами освітньої діяльності, опанування ефективними інформаційними технологіями, яке можливе за наявності властивості самоорганізації та самовдосконалення комунікативної системи, яка передбачає прямий і зворотній зв'язок між викладачами і курсантами. Активізація соціального складника військово-професійної компетентності майбутніх військових фахівців в умовах ВВНЗ і ЗВО із специфічними умовами навчання передбачає організацію можливостей для трансляції та засвоєння традицій, ідеалів, вимог до моделі поведінки майбутнього офіцера в професійній і повсякденній життєдіяльності, соціальній і громадській активності.

Тому, психологічні та соціальні умови організації навчального процесу, щодо формування соціальної компетентності курсанта ВВНЗ і ЗВО із специфічними умовами навчання, можуть бути реалізовані через набуття ціннісних орієнтацій у професійній сфері, творчий потенціалу особистості, комунікативний аспект навчання, моральні орієнтири майбутнього офіцера, психофізіологічну готовність до професії військового, кваліфікаційного потенціалу процесу навчання.

ОСОБЛИВОСТІ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ НА ЕТАПІ ВІДНОВЛЕННЯ

В сучасних збройних конфліктах, особливо у ході російсько-української війни, наслідком участі військовослужбовців Збройних Сил України виступає агресивність та конфліктність поведінки.

В загальному значенні агресивна поведінка – це поведінка яка переважно розглядається як одна з найпоширеніших форм реагування військовослужбовців на негативні життєві ситуації, що викликають стрес, тривожність, фрустрацію та інші подібні стани, як у психічному так і у фізичному станах. Вона впливає на міжособистісні взаємовідносини та перешкоджають ефективній підготовці до бойових завдань та їх виконанню, а також на етапі відновлення.

Також агресивна поведінка супроводжується емоційним збудженням, або без нього (тобто може бути проявом прихованої форми агресії), та внаслідок високого ступеню напруги.

У Збройних Силах України затверджений порядок надання психологічної допомоги військовослужбовцям, який використовують на всіх рівнях.

Військовослужбовців на етапі генерації навчають ознакам агресивної поведінки та проявам, технікам самодопомоги, допомоги рівний-рівному, що допомагає у роботі з агресивними проявами.

Зазвичай у наданні психологічної допомоги під час виконання бойових завдань використовують методи кризової інтервенції, кризове короткотермінове консультування військовослужбовців та спрямовують прояви агресивної поведінки виключно на ворога для знищення, вдалого виконання бойового завдання.

На етапі відновлення, коли агресивна поведінка спрямована на своїх побратимів, командирів, близьких та родичів, може бути спрямована проти самого себе, проявляється самоприпиненням і самозвинуваченням (при смерті побратимів, командирів, проблем в особистому житті, а також в наслідок значних помилок військовослужбовця), важливо надати кваліфіковану допомогу.

На етапі відновлення військовослужбовцям-учасникам бойових дій необхідна індивідуальна корекція свідомості, поведінки схильної до агресивних дій, так і усунення негативних міжособистісних впливів.

Параніч О.П., к.т.н. Проценко Я.М.(ВІКНУ)
Моргун О.М., Савчинська Н.Ю. (ВІКНУ)
Бадрук О.О., Халіманенко С.М. (ВІКНУ)

СУМІЩЕННЯ КУРСІВ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ І ЛІДЕРСТВА, ЯК ОСНОВА СЬОГОДЕННІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Україна більш як 10 років веде асиметричну, динамічну війну з «другою армією світу». В умовах безкомпромісної, запеклої боротьби військовослужбовці Збройних Сил України проявляють неймовірні якості хоробрості, непохитності духу та віру в перемогу над путінською росією. В умовах запеклої боротьби проти рашистів відбулося відродження українського війська. Самовідданістю, стійкістю, завзятістю, кмітливістю українських воїнів захоплюється весь світ. Стримування російської навали було б неможливим без ефективного управління та мотивування особового складу до виконання завдань із оборони держави, захисту її суверенітету.

Разом з тим особовий склад ЗСУ перебуває в постійній зміні методів та засобів ведення бойових дій, відбувається динамічний розвиток засобів ведення бойових дій. Досвід бойових дій засвідчив домінуючу роль новітніх технологій та озброєння нового покоління для досягнення успіху операції, що потребує постійного навчання та підвищення кваліфікації.

Еволюція воєнного мистецтва вимагає переходу від масових армій до професійних. Основу професійних збройних сил провідних держав світу складає професійний, компетентний, підготовлений, досвідчений і вмотивований особовий склад.

В умовах розвитку воєнного мистецтва, озброєння та військової техніки роль людського фактору залишатися ключовою. Формування військового професіонала є складним та довгостроковим процесом, що потребує витрат відповідних ресурсів, визначальним і найціннішим з яких є час. Нажаль, інтенсивність воєнних дій проти путінської росії, задіяння новітніх, інноваційних методів та засобів ведення бойових дій вимагає пришвидшення підготовки і перепідготовки військовослужбовців Збройних Сил України.

Професійна підготовка військовослужбовців ЗСУ стає поряд з матеріально-технічним забезпеченням, визначним фактором у протистоянні путінській воєнній машині. І питання чи то лідерських якостей, чи то фахової підготовки залежить від конкретно взятого суб'єкта і об'єкта бойових дій. Ми можемо говорити про високий рівень мотивації особового складу (суб'єкта), його високих волевих і лідерських якостей, але в умовах відсутності правильних управлінських рішень, готовності застосовувати передові і інноваційні підходи ведення бойових дій, відсутності матеріально-технічного забезпечення (об'єкта), і навпаки, при використанні передових, натівських зразків озброєння і військової техніки в «руках» невмотивованих, без ініціативи і бажання військовослужбовців (суб'єктів), призводить до втрати цих зразків озброєння і військової техніки і до втрати позицій і, що безповоротно, до загибелі особового складу.

Пришвидшення підготовки військовослужбовців ЗСУ через поєднання курсів лідерства і фахової підготовки (суміщення курсів) на даному етапі застосування Збройних Сил є найбільш оптимальним і прийнятним з точки зору бойового досвіду військовослужбовців, їхнього морального і вольового духу, фінансових затрат і відволікання особового складу від виконання прямих обов'язків методом професійної підготовки військовослужбовців.

Розглянемо окремо взяті складові суміщеного курсу професійної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України: курси лідерства і курси фахової підготовки.

Лідерство залишається ключовим компонентом забезпечення професійної діяльності як окремих військовослужбовців різних категорій, так і органів військового управління, військових частин (підрозділів) під час виконання завдань за призначенням, не дивлячись на різноманіття визначень та методів реалізації. Для кожного військовослужбовця прояв лідерства, захищаючи Україну в бойовій обстановці, це головна місія і найважливіша проблема, яку він вирішує. Щоб зробити це успішно, кожний військовий повинен розвивати характер і професіоналізм, досягаючи досконалості. Місія військових лідерів: морально, психологічно, професійно готувати себе і підлеглий особовий склад до виконання завдань за призначенням, згуртовувати його і вести за собою до визначеної мети.

Але, разом з тим, більшість атрибутів лідерства військовослужбовці, які безкомпромісно протистоять «другій армії світу», вже здобули. Річ у тому, що значна частина постулатів окремо взятої лідерської підготовки, а саме ментальні властивості характеру військового лідера: переконання, авторитет (повага, довіра), досвід, прагнення до постійного самовдосконалення та вимогливість до особового складу як до самого себе, воля, самодисципліна, ініціативність, розсудливість, впевненість, ерудованість, відповідальність, підзвітність, комунікабельність; фізичні властивості характеру військового лідера: фізична підготовленість, військова і професійна виправка (постава); емоційні властивості характеру військового лідера: мужність (емоційна зрілість), самоконтроль, емоційний баланс і стабільність, емоційний інтелект за більш як два роки жорстких бойових дій (не кажучи вже про більш як 10 років війни) притаманні нашим захисникам. «Кіборги», «титани» – вони своєю мужністю, стійкістю, непоборною силою духу доказали, що вони є нащадками славетного козацького роду, найкращими воїнами сьогодення, як і їхні пращурі – козаки, вважалися наймужнішими воїнами тогочасного європейського простору. Незламність – генетичний код української нації.

Тому професійна підготовка військовослужбовців Збройних Сил України в частині лідерської підготовки потребує кореляції в частині її наповненості і цілісності в залежності від контингенту слухачів відповідних курсів.

Інша річ, коли ми говоримо про прийняття рішень і високий рівень відповідальності за їх наслідки в бойових умовах. Такий вид професійних компетенцій передбачає окрім лідерських якостей ще певні знання управління

(менеджменту) у військах (силах). А ці знання є синергією курсу лідерської підготовки і фахової підготовки військовослужбовців відповідної штатно-посадової категорії.

Наступний елемент суміщеного курсу професійної підготовки військовослужбовців – це фахова підготовка.

Метою фахової підготовки є набуття нових професійних компетентностей на основі здобутої освіти та практичного досвіду.

Отримання відповідного рівня фахової підготовки забезпечує: безперервний професійний розвиток військовослужбовців, які перебувають на посадах без відповідного рівня військової освіти; комплектування посад у військових частинах, підрозділах фахівцями з відповідною освітою та кваліфікацією; зарахування до резерву на просування по службі на посади відповідного рівня.

Дана програма повинна бути уніфікована, спеціалізована під характер теперішніх бойових дій, підходити для підрозділів механізованих, мотопіхотних, піхотних, штурмових, гірсько-штурмових, десантно-штурмових, парашутно-десантних, аеромобільних підрозділів та підрозділів морської піхоти. Тепер основна увага повинна приділятися вже не кількості, а якості підготовки, і це полягає в покращенні навчальних програм і в збільшенні їхніх термінів, виділенні більшого часу на практичну складову.

Важливим є насичення програми фахової підготовки військовослужбовців додатковими предметами – інженерною підготовкою, військовою топографією, новітніми військовими технологіями. Також необхідно збільшувати час на практичні заняття з тактики і вогневої підготовки.

Таким чином для опанування вищезазначених навчальних предметів, отримання відповідних військово-спеціальних і військово-професійних компетентностей навчальна програма суміщеного курсу повинна бути гнучкою, адаптованою під вимоги сучасного бою і під окремо взяту групу військовослужбовців, тобто співвідношення кількості годин на підготовку лідерських якостей і практичних навичок військовослужбовців може мінятися (цьому повинно передувати відповідне тестування військовослужбовців, вивчення їхніх особистих і професійних якостей).

Професійна підготовка військовослужбовців Збройних Сил України повинна передбачати підвищення наявних знань і умінь, або здобуття нових військово-професійних, військово-спеціальних компетенцій. А це, в свою чергу, залежить від цілі, з якою військовослужбовець прибув на відповідну підготовку і подальшого проходження військової служби на відповідних посадах. Тобто доцільність і якість професійної підготовки передбачає розуміння перспективи переміщення військовослужбовця відповідно до штатно-посадової структури підрозділу, з якого прийшов військовослужбовець. Нажаль більшість військовослужбовців, які проходять курси професійної підготовки, курси лідерства не проінформовані кадровими органами частин, підрозділів про їхні перспективи подальшого проходження військової служби: «їдьте, а там може пригодиться, треба виконувати

розподіл». У військових частинах здебільшого відсутні перспективи кар'єрного зростання військовослужбовців.

Доцільність і якість професійної підготовки передбачає розуміння перспективи переміщення військовослужбовця відповідно до штатно-посадової структури підрозділу з якого прийшов військовослужбовець. Кожний військовослужбовець чітко повинен розуміти «дорожню карту» свого професійного зростання, можливості переміщення по штатно посадових сходах, знаходження в резерві тощо.

Суміщений курс професійної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України (поєднання курсів лідерства і фахової підготовки) на даному етапі застосування Збройних Сил України є найбільш оптимальним і прийнятним, з точки зору бойового досвіду військовослужбовців, їхнього морального і вольового стану, фінансових затрат і відволікання особового складу від виконання прямих обов'язків, методом професійної підготовки військовослужбовців.

Парчевська О. (ВІКНУ)

СТРЕОСТІЙКІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Під час війни в Україні проблема стресостійкості військовослужбовців все частіше стає предметом дослідження у психологічній науці та практиці. Служба військовослужбовців відбувається у екстремальній обстановці, детермінованої впливом великого різноманіття чинників різного характеру: від соціально-психологічних до природно- кліматичних і фізичних. Комплекс психогенних та фізичних факторів негативно впливає на психічний статус, стан фізіологічних функцій та професійну працездатність військовослужбовців. Особливості цієї діяльності вимагають від фахівців високої відповідальності та розвинених професійних навичок.

Професійна діяльність військовослужбовців пов'язана з великими фізичними та нервово-емоційними навантаженнями. Вона часто ускладнена впливом численних несприятливих та небезпечних факторів навколишнього середовища. Успішність її виконання залежить не тільки від загальної та спеціальної підготовки людини, а й від ступеня розвитку низки неспецифічних психологічних і психо-фізіологічних якостей. До таких якостей належить *стресостійкість*, під якою розуміють – сукупність особистих якостей військовослужбовців, що дозволяють переносити стресові ситуації без суттєвих наслідків для їхньої військово-професійної діяльності.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ УЧАСТІ ОСОБИСТОСТІ В БОЙОВИХ ДІЯХ

Проблема негативних наслідків для психіки військовослужбовців, мирних жителів, які приймали участь або були свідками бойових дій, стала предметом значної кількості глибоких, різнобічних наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених.

Для того щоб вижити в умовах перманентної дії стрес-факторів бойової обстановки і виконати поставлені бойові завдання учасники бойових дій повинні перебудувати всі рівні свого існування (психофізіологічний, психологічний, соціальний) у відповідності до вимог цієї обстановки. Таке пристосування прийнято називати “бойовим стресом”, під яким розуміється багаторівневий процес адаптаційної активності людського організму до умов бойової обстановки, що супроводжується напругою механізмів реактивної саморегуляції і закріпленням специфічних пристосувальних психофізіологічних змін.

Виділяють найбільш поширені якості, в учасників бойових дій, що сприяють їх адаптації до стрес-факторів бойової обстановки: сприйняття навколишньої обстановки як ворожої; гіперактивізація уваги; готовність до імпульсивного захисного реагування: втеча, агресія, фізичне знищення джерела небезпеки; звуження емоційного діапазону, прагнення до “втечі” від розв’язання етичних проблем; ефективна міжособистісна взаємодія в мікрогрупах; здатність до миттєвої повної мобілізації сил. Сукупність набутих в бойовій обстановці пристосувальних особистісних характеристик є базою для подальших особистісних трансформацій.

Загалом, кожна людина володіє певним адаптаційним потенціалом або психологічним ресурсом, який дозволяє долати стрес-фактори певної інтенсивності, проте, якщо сила або тривалість несприятливих зовнішніх впливів перевищує індивідуальні пристосувальні можливості відбувається психічне травмування людини. А особистісні пристосувальні трансформації військовослужбовців набувають “тротеских” форм.

У наукових джерелах, бойова психічна травма розглядається як патологічний стан центральної нервової системи, що виникає внаслідок впливу бойових стрес-факторів і спричиняє наростання специфічної особистісної дисгармонії і готовності до психопатологічного синдромуутворення.

У більшості випадків психіка будь-якої людини прагне до самовідновлення після травмування, проте, далеко не завжди людина може віднайти відповідні ресурси (психічні, матеріальні, зовнішні, внутрішні), самостійно розробити ефективну стратегію та набути відповідних практичних навичок у подоланні наслідків травматизації. Особливо, дане твердження стосується надсильних потрясінь (так звані “Т” -травми), пов’язаних із

загибеллю людей, втратою накопичених за життя матеріальних цінностей, втратою звичного місця проживання тощо.

Сучасні дослідження дозволяють говорити про існування різноманітних віддалених наслідків психічних травм, які можна подати у вигляді наступних блоків:

1. Нервово-психічні захворювання, психологічні порушення та зміни (вивчаються в межах концепції посттравматичних стресових порушень);

2. Проблеми соціальної дезадаптації, реадaptaції та необхідності адаптації до нової ситуації (вивчаються в межах підходу адаптаційних можливостей організму людини);

3. Соціальні проблеми, які пов'язані з наслідками травми.

Також варто зазначити, що психологічні зміни, які виникають у військовослужбовців після участі у бойових діях, також зачіпають і підструктуру їхньої спрямованості (світогляду, переконання тощо).

Отже, у таких випадках необхідна спеціально розроблена, законодавчо обґрунтована й організована на державному рівні система психологічної реабілітації постраждалих від війни категорій осіб.

д.ю.н., проф. Петков С.В. (ВІКНУ)

ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕЛІКТОЛОГІЮ ЯК СКЛАДОВОЇ НАУКИ СОЦІОЛОГІЇ

Деліктологія (теорія відповідальності, delictology) – наука про протиправні дії, вивчає правопорушення як суспільне явище, складова частина загальної теорії права. На відміну від кримінального права, адміністративного права та дисциплінарного права, які досліджують види правопорушень в залежності від тяжкості наслідків, які ним спричинені, предметом деліктології є не лише правопорушення, а й причинно-наслідкові зв'язки, які стали підставою вчинення делікту. Термін делікт (лат. delictum – правопорушення, провина, проступок) – протиправна поведінка, правопорушення, тобто незаконна дія, будь-який проступок або злочин, іншими словами вчинення дії, що суперечить закону і завдає шкоди суспільству, державі або особі. Особа, яка має право вчиняти дії, що мають юридичні наслідки (правочини) – дієздатна особа. Особа, яка несе відповідальність за свої протиправні дії (правопорушення) – деліктоздатна особа. Того, хто заподіює шкоду, називають делінквентом. Того, кому шкоду заподіяно, – потерпілим. Деліктоздатна особа – особа, яка може нести відповідальність за протиправну поведінку, яка виражається у скоєнні проступків, або злочинів.

Деліктні зобов'язання випливають з позадоговірних правовідносин, тобто, особа яка вчинила протиправні дії, які призвели до юридичних наслідків – заподіяння майнової і немайнової (моральної) шкоди і які не пов'язані з порушенням договору (контракту) несе деліктну відповідальність за цивільним правом. При цьому протиправна дія може не мати тяжких наслідків, що підпадають під дію кримінального законодавства однак саме їх вчинення створює умови для вчинення правопорушень. Так халатне ставлення

посадової особи санітарно-ветеринарної до виконання своїх службових обов'язків може привести до незаконних дій зловмисників, а ті, в свою чергу до шкоди здоров'ю людей та довкіллю. Деліктна відповідальність настає при порушенні загального, обумовленого законом зобов'язання особи не завдавати шкоди будь-кому і її головним принципом є відшкодування заподіяної шкоди незалежно від форми і ступеня вини правопорушника.

У римському праві під деліктом (правопорушенням) малося на увазі заподіяння шкоди іншій особі, її сім'ї або майну, порушення правового припису або заборони. Наслідком учинення делікту була відповідальність, що наставала за наявності таких умов: дієдатність правопорушника, вина, вчинення правопорушення. Римські юристи виділяли особливу групу деліктів – квазиделікти. Це ненавмисне позадоговірне правопорушення, заподіяння кому-небудь шкоди без умислу (або навіть можливості заподіяння такої шкоди), в результаті недбалості або необережності, що характеризується при цьому відсутністю визначеності винної особи. Наприклад, коли виставлений на підвіконні горщик впав (або міг впасти) і причинив шкоду особі або майну.

Деліктологію слід розмежовувати з кримінологією, яка є самостійною теоретико-прикладною суспільною наукою про злочинність. Кримінологія по своїй суті є складовою частиною деліктології, яка, в свою чергу, є складовою соціології (науки яка досліджує соціальні явища). Всебічне дослідження проблемних питань деліктології – основа створення ефективного і справедливого законодавства.

Плазова Т.І. (НАСВ)

ЗАПОБІГАННЯ ВПЛИВУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПСИХІКУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У сучасних умовах інформаційна війна стала не менш небезпечною, ніж військові конфлікти на полі бою. Можливість до швидкого розповсюдження інформації, різноманітність джерел, а також її потенційний негативний вплив на психічний стан військовослужбовців, створюють певні негативні виклики для військового управління і психологічної підготовки.

Загалом під час бойових дій інформаційно-психологічний тиск – це один із різновидів гібридної війни, адже включає в себе використання різноманітних методів для впливу на психологічний стан військовослужбовців з метою отримання потрібного результату.

Зокрема, вплив інформаційного середовища на психіку військовослужбовців завжди був актуальною та складною проблемою. Негативний інформаційно-психологічний вплив на психіку військовослужбовців може призвести до стресу, тривожності та погіршення психічного стану військовослужбовців. Для нейтралізації цього впливу слід розрізняти достовірні джерела інформації від недостовірних.

Також, слід наголошувати на певних аспектах, зокрема на необхідності:

- організації навчання та інформаційних заходів (проведення регулярних брифінгів та семінарів з питань негативного інформаційного

впливу, розробка спеціальних тренінгів для підвищення медіаграмотності та вміння відповідати на інформаційний вплив).

- створення посібників та інформаційних матеріалів (брошур, плакатів, відеоматеріалів, які пояснюють методи негативного впливу і як їм протистояти, підготовка інформаційних матеріалів, які надають конкретні приклади фейків та дезінформації).

- залучення експертів (здіяння психологів та спеціалістів з медіа для проведення лекцій та дискусій, проведення спільних засідань з фахівцями, щоб військовослужбовці мали можливість задавати питання).

- поширення інформації (забезпечення постійного обміну інформацією та рекомендаціями з обізнаності з питань інформаційного впливу в межах військового підрозділу).

- встановлення каналів зв'язку (створення механізмів для сповіщення особового складу про актуальні інформаційні загрози та способи захисту від них. Забезпечити легкий доступ до ресурсів та інформації щодо кібербезпеки).

Отже, обізнаність особового складу військовослужбовців щодо негативного інформаційно-психологічного впливу дуже важлива для ефективності та безпеки військових операцій. Адже, психологічна стійкість та навички розпізнавання дезінформації та пропаганди можуть врятувати життя військовослужбовців та вплинути на результати військових операцій.

Подскальний Р.А. (ВІКНУ)

ПСИХОКОРЕКЦІЯ НЕВРОТИЧНИХ СТАНІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ПРИЗВАНИХ ЗА МОБІЛІЗАЦІЄЮ

Війна між Росією та Україною не лише створила нову геополітику, але й висвітлила нагальні психологічні потреби мобілізованих військовослужбовців. Військові, які беруть участь у цій війні, часто опиняються у важких або незвичних обставинах, які можуть мати значний вплив на їхнє постконфліктне життя і спричинити потенційно значні психологічні наслідки. Для вирішення цих проблем, у тому числі проблем психічного здоров'я, необхідне психокорекційне втручання, особливо для проблем, які можуть стати постійними за відсутності негайної професійної допомоги.

Психологічні наслідки війни багато в чому дуже складні. Вони включають як негайну реакцію на стрес, так і довгострокову травму, яка може призвести до діагностики таких розладів, як посттравматичний стресовий розлад, тривога, депресія та емоційна дисрегуляція. Від цивільного середовища до військового, пов'язаний з цим перехід також може призвести до внутрішніх конфліктів, оскільки військові мотивовані сумішню жорсткості, лабільності та вразливості до травм. Психотравма в цьому контексті часто проявляється у вигляді високої тривожності, поганого настрою, поганого самопочуття, емоційної нестабільності, неадекватного самосприйняття та домінування афекту над раціональністю.

Психокорекція починається зі встановлення довіри та зняття психологічного дискомфорту. Далі проводяться діагностичні, навчальні та корекційні втручання, спрямовані на саморегуляцію, мотивацію до самовдосконалення, емоційний і поведінковий самоконтроль та когнітивну реструктуризацію.

Психокорекційна робота проходить у три структуровані етапи: підготовчий етап - встановлення контакту та з'ясування психологічних потреб; активний етап, який включає діагностику, навчання та цілеспрямовану корекцію для усунення психологічного дисбалансу; етап рефлексії - закріплення позитивних змін та розвиток прогностичного потенціалу.

Використання аутогенного тренінгу в контролі стресу, адаптація поведінки для адекватної поведінки, когнітивна терапія для реального самосприйняття, гештальт-терапія в роботі над почуттями та логотерапія в пошуку життєвої мети — все це допомагає повернути життєві надії. Повноцінна та науково обґрунтована психокорекція підвищує рівень адаптаційних ресурсів, забезпечує оптимізацію розвитку особистості, забезпечує гарантоване тривале психологічне відновлення.

Психокорекція мобілізованих військовослужбовців під впливом військового досвіду потребує програмної, інтегративної роботи, спрямованої на реабілітацію неврівноважених психічних сфер, розвиток емоційної стабільності та відновлення адаптивної життєдіяльності. Завдяки застосуванню подібних технік, спрямованих на розвиток саморегуляції, реалістичної особистості та соціально-позитивних сил, психокорекційна боротьба сприяє стійкості військовослужбовців, допомагаючи їм інтегрувати важкі переживання, пережили під час своїх місій розлади, які підтримують їхнє довготривале психічне здоров'я.

Рева А.В. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПОДОЛАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Емоційне вигорання є серйозною проблемою для військовослужбовців, особливо в умовах тривалих та інтенсивних бойових дій. Цей стан характеризується фізичним та емоційним виснаженням, зниженням ефективності та мотивації, а також відчуттям відчуження. Вигорання може призводити до серйозних психічних розладів, включаючи депресію та тривожність, що значно впливає на бойову готовність та загальне функціонування військових.

Успішне подолання емоційного вигорання залежить від багатьох психологічних чинників. Підтримка соціальних зв'язків, здатність до саморефлексії, розвиток навичок управління стресом та емоційною саморегуляцією є важливими для збереження психічного здоров'я. Розуміння власних обмежень, регулярний відпочинок та фізична активність також сприяють зниженню рівня вигорання. Крім того, створення позитивного

робочого середовища, включаючи можливість для спілкування з колегами та підтримка з боку керівництва, може істотно зменшити ризик виникнення цього стану.

Дослідження показують, що військовослужбовці, які використовують активні стратегії подолання, такі як фізичні вправи, медитація та участь у соціальних заходах, менш схильні до емоційного вигорання. Важливо також враховувати роль психотерапевтичних втручань, які спрямовані на розвиток навичок позитивного мислення та підвищення самооцінки, що дозволяє військовим краще справлятися з емоційними викликами в умовах війни.

Особливої уваги потребує підтримка з боку родини та близьких людей, адже вона є важливим ресурсом для відновлення емоційної рівноваги. Успішне подолання вигорання можливе за умов всебічного підходу, який враховує як індивідуальні особливості особистості, так і соціальні чинники, що сприяють адаптації до стресових ситуацій та підтримці психічного здоров'я.

д.пед.н., проф. Рижигов В.С. (ВІКНУ)

ФОРМИ ТА ВИДИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ НАУКОВИХ ПРАЦІВНИКІВ ВІЙСЬКОВИХ НАУКОВИХ ІНСТИТУТІВ (УСТАНОВ) ТА ПІДРОЗДІЛІВ

Формами підвищення кваліфікації наукових працівників у військових наукових закладах (підрозділах) є інституційна (очна (денна), заочна, дистанційна, мережева), дуальна, на робочому місці, у науковій установі як закордонній так і Українській за профілем наукової діяльності, тощо. Вище зазначені форми підвищення кваліфікації наукових працівників можуть поєднуватись.

Основними видами підвищення кваліфікації наукових працівників у військових наукових закладах (підрозділах) є: навчання за програмою підвищення кваліфікації, у тому числі участь у семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо.

Основою для розроблення освітніх програм курсів професійної військової освіти та науки є стандарти НАТО, які регламентують процеси планування і прийняття військових рішень. При цьому кожен курс професійної військової освіти та науки має відповідати певному процесу. Це дасть змогу в подальшому сертифікувати курси за стандартами НАТО та створити умови для взаємовизнання сертифікатів, отриманих у військових навчальних закладах як держав-членів НАТО, так і України.

Програма наукових працівників у військових наукових закладах (підрозділах) також може містити інформацію про:

- розподіл годин за видами діяльності (консультація; аудиторна, практична, самостійна і контрольна робота тощо);
- особу (осіб), які виконують програму (рівень вищої освіти, (у військовослужбовців отримання військового кваліфікаційного рівня:

оперативний, стратегічний), категорія, науковий ступінь, вчене звання, місце та/або досвід роботи тощо);

- строки виконання програми;
- місце виконання програми (за місцезнаходженням суб'єкта підвищення кваліфікації та/або за місцезнаходженням замовника тощо), очікувані результати підвищення кваліфікації;
- вартість (у разі встановлення) або про безоплатний характер надання послуги підвищення кваліфікації;
- академічні, професійні можливості за результатами опанування програми підвищення кваліфікації;
- можливість надання подальшої підтримки чи супроводу наукових працівників військових наукових закладів (підрозділів);
- додаткові послуги (організація трансферу, забезпечення проживання і харчування, перелік можливих послуг тощо);
- документ, що видається за результатами підвищення кваліфікації тощо.

Стажування наукових працівників військових наукових закладів (підрозділів) здійснюється за індивідуальною програмою, що розробляється і затверджується суб'єктом підвищення кваліфікації.

Руско К. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ НИМИ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

У сучасних умовах повномасштабного вторгнення проблема вивчення резильєнтності військовослужбовців відіграє важливу роль та є вкрай актуальною, оскільки від особливостей психофізіологічної реакції, усвідомлення, суб'єктивної інтерпретації та вчинків залежить те, настільки бійці зможуть повноцінно функціонувати та організовувати свою професійну діяльність.

Резильєнтність – спроможність особистості відновлюватися після несприятливих (стресових) подій.

Серед основних компонентів, які сприятимуть формуванню резильєнтності є: *оптимізм* (позитивне налаштування щодо майбутнього), *альтруїзм* (підвищення власної ефективності через підтримку інших), *віра і духовність* (віра надає сили і мудрості у подоланні негараздів), *моральність* (сильні моральні установки та переконання сприяють процесу реабілітації), *почуття гумору* (здатність посміятися над власними невдачами, дозволяє легше переносити труднощі), *соціальна підтримка* (підвищують ресурсність особистості), *готовність до зустрічі зі своїми страхами* (сприймається як певна дія або схильність до неї), *готовність виходити із зони комфорту* (підсилює особистісне зростання), *сенси та мета* (люди які вірять у свою мету та мають можливість знаходити різні сенси в житті є більш стійкими до стресів

чи втрат), *освіта* (навчання чи вдосконалення сприяє розвитку резильєнтності).

Для дослідження пропонується використати комплексний підхід, який включатиме:

1. Аналіз наукової літератури з проблем резильєнтності;
2. Організацію та проведення емпіричного дослідження резильєнтності військовослужбовців;
3. Розробку тренінгової програми військового психолога щодо формування резильєнтності військовослужбовців під час проходження ними військової служби;
4. На основі отриманих результатів, створення методичних рекомендацій щодо підвищення резильєнтності військовослужбовців під час проходження ними військової служби.

Результати дослідження дозволять виявити кращі психологічні засоби формування резильєнтності військовослужбовців а також оцінити ефективність розробленої програми .

Савченко І. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ГРУПИ ПОСИЛЕНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ УВАГИ

Збройні конфлікти та військова служба в умовах підвищеної небезпеки створюють надзвичайний рівень стресу для військовослужбовців, що може призводити до важких психологічних наслідків. Військові групи посиленої психологічної уваги, що перебувають у зоні постійного ризику, потребують особливої підтримки, яка враховує їхній бойовий досвід і специфічні потреби. Метою роботи є вивчення особливостей психологічної допомоги та розробка методик для ефективної підтримки цієї категорії військових.

Проблема збереження психічного здоров'я військовослужбовців набуває особливої важливості на тлі зростання випадків посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресії та інших психічних розладів. У зв'язку з цим виникає потреба в спеціальних підходах та методах для надання психологічної допомоги військовим, які перебувають у критичних умовах. Актуальність дослідження полягає у вдосконаленні підходів до допомоги військовим та сприянні їхній соціально-психологічній адаптації після служби.

Метою моєї роботи є розробка і вдосконалення методів психологічної допомоги для військовослужбовців груп посиленої психологічної уваги з урахуванням специфіки їхніх потреб і бойового досвіду.

Новизна роботи полягає у вдосконаленні методик психологічної підтримки з урахуванням специфічних потреб військовослужбовців. Розроблена система психосоціальної підтримки спрямована на запобігання розвитку хронічних психічних розладів та поліпшення стресостійкості військових.

Запропоновані у роботі методи можуть бути впроваджені у практику психологічної служби військових частин та у програму реабілітації ветеранів.

Ці методи сприятимуть зниженню рівня психотравматизації та поліпшенню психологічної готовності військовослужбовців до виконання бойових завдань.

Психологічна підтримка військовослужбовців груп посиленої психологічної уваги потребує системного підходу, що враховує специфічні потреби військових. Ефективність психологічної допомоги значно підвищується при використанні когнітивно-поведінкових методів, психоедукації та індивідуального підходу до кожного військовослужбовця.

Савчук Я. (ВІКНУ)

ПСИХОПРОФІЛАКТИКА НЕВРОТИЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІДРОЗДІЛІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ДЕТЕРМІНОВАНА СИСТЕМАТИЧНОЮ РАКЕТНОЮ НЕБЕЗПЕКОЮ

Невротизація у військовослужбовців – процес розвитку невротичних розладів або станів у військовослужбовців, які виникають внаслідок впливу негативних факторів.

Задля попередження таких станів, можна проводити психопрофілактику з військовослужбовцями.

Психопрофілактика – це розділ загальної профілактики, що включає в себе сукупність заходів, які спрямовані на забезпечення психічного здоров'я, також охоплює профілактику криз та попередження і виникнення нервово-психічних захворювань.

Методами психопрофілактики для запобігання невротизації можуть слугувати: психоедукація, навчання військовослужбовців методам саморегуляції, налагодження сприятливого психологічного клімату у підрозділі.

Невротизація виникає внаслідок впливу негативних факторів, таких як постійний стрес, внутрішні переживання, соціальна ізоляція і нестабільність психоемоційного стану, під час несення служби й виконання бойових завдань, що в подальшому може призвести до погіршення психічного здоров'я, зниження боєздатності та підвищення ризику виникнення психічних розладів(патологій).

**Сидоренко М.П. (ОК “Північ”)
Мадяр Ю.Ф., Святенко Т.І. (ВІКНУ)**

ДОСВІД РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ВІЙСЬКОВОГО КЕРІВНИКА У ПЕРЕДОВИХ АРМІЯХ СВІТУ

Лідерські якості військового керівника відіграють вирішальну роль у забезпеченні боєздатності армії, ефективного управління підрозділами та підтримання морального духу солдат.

Досвід армій передових країн світу демонструє різноманітні підходи до формування та розвитку цих якостей, що дозволяють підготувати командирів до дій в екстремальних умовах.

Дослідження цього досвіду дає змогу вивчити найкращі практики лідерства та адаптувати їх для потреб інших армій, підвищуючи ефективність та згуртованість військових колективів.

Розглянемо на прикладі одних із основних армій світу.

Лідер у збройних силах Федеративної Республіки Німеччини (ФРН)

Питання лідерства та управління у збройних силах Німеччини базуються не на тоталітарних принципах, а на положеннях закону про військовий персонал. Закон визначає, що військовослужбовці зобов'язані докласти всіх зусиль для виконання наказів, за винятком тих, що принижують людську гідність, є кримінально караними або не мають службової необхідності.

Діяльність збройних сил Німеччини, як і будь-якої організації, регламентується різноманітними керівними документами, які визначають основні цінності та принципи лідерства і управління. Керування військовими підрозділами розглядається як мистецтво, творча діяльність, що спирається на особистісні якості та інтелектуальний рівень керівника. Такі характеристики неможливо вивести за формулою — вони вимагають природних здібностей. Особистість військового лідера разом із корпоративним духом є вирішальними для успішної діяльності підпорядкованих підрозділів. Подібний підхід спостерігався у рейхсвері Веймарської республіки, де підкреслювали, що військове лідерство є мистецтвом, яке спирається на наукові знання і є водночас творчою та вільною діяльністю. Це, своєю чергою, ставить високі вимоги до особистісних якостей лідера.

Для визнання офіцера-лідера в німецькій армії важливу роль відіграє довіра. Взаємна довіра між лідером та підлеглими є ключовою умовою успіху і основою згуртованості в моменти небезпеки. Лідери здобувають лояльність своїх підлеглих, залишаючись стриманими, справедливими та терплячими, проявляючи турботу про них та довіряючи їм, водночас зберігаючи власну індивідуальність. Військовослужбовці почуваються впевненіше, коли можуть бачити, чути та відчувати присутність своїх командирів, особливо прямих керівників. Під час бою особливого значення набуває індивідуальний стиль лідерства командирів нижчого рівня.

Зазначена стратегія дій військових керівників у Німеччині сприяє гнучкості у прийнятті рішень під час бою, дотримуючись ієрархічної структури військового управління. Командири надають підлеглим більше свободи у виконанні службових обов'язків, що дозволяє швидко й рішуче діяти та підвищує рівень відповідальності. Підлеглі мають можливість діяти самостійно з урахуванням загальних завдань, миттєво реагуючи на зміни обстановки та використовуючи сприятливі моменти для досягнення цілей. Щоб така самостійність не призводила до дестабілізації, важливу роль відіграють інтелектуальні та вольові якості військового лідера.

Військове лідерство в Португалії

На думку військових фахівців Португалії, війни являють собою процес інтенсивного застосування сили, що відображає виняткові моральні та фізичні якості людини. У таких умовах лідери мають усвідомлювати наслідки впливу

небезпеки, страху, виснаження, труднощів та насильства на своїх підлеглих. Вважається, що лідери повинні зберігати постійний баланс між обов'язковим виконанням бойових завдань, необхідністю піклуватися про підлеглих та власним благополуччям.

Військовослужбовці, за яких відповідає командир, є основним чинником лідерства. Їхня компетентність, мотивація та дисциплінованість мають бути належно оцінені. Лише за таких умов дії лідера можуть бути реалізовані своєчасно.

Лідер відповідає за формування та підтримку атмосфери, що стимулює активну взаємодію з підлеглими і сприяє виконанню завдань підрозділу. Основними складовими цих важливих взаємин є взаємне знання, повага та довіра.

Підсумовуючи вищевикладений матеріал, можемо зробити висновок, що на сучасному етапі функціонування збройних сил передових армій світу лідерство являється не просто ефективним регулятором управлінської діяльності, а складовою частиною самого процесу управління. Ефективність самого лідера залежить від вміння своєчасно виявити проблему, визначити її тип і всі можливі шляхи вирішення та отримання результату.

д.і.н., проф. Скакальська І.Б., Ткаченко Ю.О. (КОГПА, Кременець)

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У ПОЗАШКІЛЬНІЙ РОБОТІ З ІСТОРІЇ

Громадянська компетентність є однією з ключових у сучасній освіті, адже вона сприяє формуванню активної життєвої позиції, розумінню прав і обов'язків громадянина, а також здатності брати участь у суспільному житті. Позашкільна робота з історії має великий потенціал для розвитку цієї компетентності, адже історичні знання формують свідомість, патріотизм та критичне мислення.

Позашкільна діяльність доповнює шкільну освіту, створюючи умови для:

- Поглиблення знань з історії: Розширення розуміння історичних подій, явищ і процесів.

- Розвитку громадянської свідомості: Усвідомлення значення національної ідентичності, поваги до культурного спадку.

- Практичного застосування знань: Виконання проєктів, участь у заходах, пов'язаних із суспільними та історичними питаннями.

Основні напрями позашкільної роботи з історії

- Історико-дослідницька діяльність: робота над проєктами, присвяченими місцевій історії, подіям та видатним особистостям; вивчення архівних матеріалів, створення презентацій і публікацій; приклад: проєкт «Мій рідний край у роки Другої світової війни».

-Волонтерські ініціативи: організація тематичних заходів, наприклад, уроків пам'яті; участь у заходах, присвячених збереженню історичних пам'яток; приклад: акція з догляду за місцевими меморіалами.

-Проведення квестів та історичних ігор: створення ігор на основі історичних подій, що розвивають навички роботи в команді та критичне мислення; приклад: квест «Сторінками Української революції 1917–1921 років».

-Екскурсійна діяльність: відвідування музеїв, історичних пам'яток, тематичних виставок; організація інтерактивних екскурсій, під час яких учні виступають гідами; приклад: розробка маршруту «Історична спадщина мого міста».

-Участь у науково-практичних конференціях та конкурсах: підготовка досліджень, доповідей та презентацій; приклад: конкурс учнівських проєктів на тему «Історія моєї родини в контексті історії України».

-Патріотичне виховання: Зустрічі з ветеранами, учасниками АТО/ООС; проведення заходів до національних свят; приклад: організація Дня Соборності України у форматі учнівського форуму.

Методи та прийоми для формування громадянської компетентності:

-Метод проєктів: учні самостійно працюють над вибраною темою, створюючи презентації, відео, буклети тощо; приклад: «Як історія нашого міста вплинула на розвиток регіону».

Інтерактивні методи: дебати: *Чи була Українська революція 1917–1921 років неминучою?* Рольові ігри: реконструкція історичних подій (наприклад, Злука УНР і ЗУНР).

-Історичні реконструкції: організація театралізованих дійств або участь у подібних заходах; приклад: інсценізація прийняття Конституції Пилипа Орлика.

-Рефлексивні вправи: написання есе: *Як події минулого впливають на сьогодення?* Обговорення: *Що означає бути громадянином у сучасному світі?*

-Інтеграція з іншими дисциплінами: зв'язок із літературою, географією, правознавством. Приклад: вивчення історії через художні твори (наприклад, творчість Тараса Шевченка).

У результаті позашкільної роботи учні:

1. Усвідомлюють значення історії у формуванні національної свідомості.
2. Стають активними учасниками суспільного життя.
3. Розвивають навички критичного мислення, аналізу та прийняття рішень.
4. Засвоюють демократичні цінності та ідеали.
5. Виявляють ініціативу у волонтерській та суспільній діяльності.

Позашкільна робота з історії є потужним інструментом для формування громадянської компетентності. Вона сприяє не лише розвитку історичних знань, а й формуванню активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурної спадщини та демократичних цінностей. Поєднання сучасних

методів навчання з історичною спадщиною допомагає виховувати свідомих громадян, готових брати участь у розвитку суспільства.

к.і.н., ст. дослідник Скрыбін О.Л. (НДЦ ГП ЗС України)

Євсєєв І.Г. (НДЦ ГП ЗС України)

Халіманенко С.М. (ВІКНУ)

КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВПЛИВУ, ЩО ЗАСТОСОВУВАЛИСЬ РАДЯНСЬКОЮ ПРОПАГАНДОЮ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ “ОБРАЗУ ЗОВНІШНЬОГО ВОРОГА” ПІД ЧАС ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ

Комунікативні технології (КТ) впливу містять широкий арсенал прийомів і способів для здійснення пропагандистського впливу, який ґрунтується на багатовекторній моделі комунікації, що може включати багато різних схем впливу. Ці технології набули бурхливого розвитку в СРСР під час Холодної війни, коли для виправдання зростання потенціалу протидії та постійного нарощування озброєнь радянська пропаганда формувала із США “образ зовнішнього ворога”. Приписування агресивних, загарбницьких та інших деструктивних намірів країні потенційного противника, а також негативні стереотипи суспільної свідомості, упереджене і вороже ставлення, сформовані у радянського населення у цей період за допомогою КТ, стали визначальними факторами у сприйнятті ним американців.

За результатами проведеного дослідження було встановлено, що за способом впливу на цільову аудиторію радянська пропаганда під час Холодної війни мала характер *прямого і непрямого* впливу. Пропаганда *прямого* впливу здійснювалася через аналітику в пресі та політичні промови, які спиралися на факти і аргументували висновки, тобто впливали через логіку. Пропаганда *непрямого* впливу застосовувалась переважно у візуальній продукції, сатири, гуморі з використанням метафор, аналогій, гіпербол та інших художніх засобів, завдяки чому комунікативний вплив здійснювався одразу на підсвідомість, оминаючи критичне мислення.

Ефективними КТ для формування “образу зовнішнього ворога” у суспільній свідомості радянського населення були: *наративи, фреймінг* (наприклад, створення комунікативних фреймів щодо назв явищ та подій суспільно-політичного і міжнародного життя, які використовувалися для подальшої інтерпретації цих явищ і подій), *рефреймінг* (для перевизначення сенсу, або контексту), *протиставлення* фактів і подій у бінарних опозиціях, вибіркова *інтерпретація* фактів, *перебільшення* для формування упередженого емоційного ставлення, створення *аналогій, дегуманізація* збройних сил США, *фальсифікація* фактів, створення *метафор та алегорій*.

Наповнений негативним змістом завдяки використанню КТ “образ зовнішнього ворога” у суспільній свідомості радянського населення виконував функції: внутрішнього об’єднання населення на ціннісній основі; підтримку керівництва держави; відрази та ворожого ставлення до США і

американського населення; мобілізації населення країни у періоди найбільшого протистояння між наддержавами.

Смовж М.А. (ВІКНУ)

СУТНІСТЬ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ

Аналіз наукових джерел Гнидюка О. (розвиток здоров'язбережувальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників), Пантелєєв К. (формування культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників), Рибалко П., Харченко С. (сутність здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю), Ткачук О. (формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх лікарів в освітньому процесі з фізичного виховання), Турчинов А. (формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії у процесі професійної підготовки), Шеремета О. (формування здоров'язбережувальної компетентності в майбутніх офіцерів кримінально-виконавчої служби) і власний науково-педагогічний досвід дали змогу конкретизувати сутність здоров'язбережувальної компетентності майбутніх офіцерів запасу.

Здоров'язбережувальна компетентність є важливою складовою професійної підготовки майбутніх офіцерів запасу, адже вона формує їх здатність підтримувати, зберігати та примножувати власне здоров'я, а також організовувати роботу підлеглих у межах здоров'язбережувального підходу. Дана компетентність стає критично важливою в умовах сучасних викликів російсько-української війни, пов'язаних зі стресом, високими фізичними навантаженнями та екстремальними умовами проходження військової служби.

Значення сутності і ролі здоров'язбережувальної компетентності в діяльності майбутніх офіцерів запасу: майбутні офіцери повинні володіти основами здорового способу життя, оскільки це безпосередньо впливає на їхню витривалість і працездатність у бойових умовах; у стресових ситуаціях офіцери, які мають високий рівень здоров'язбережувальної компетентності, здатні краще адаптуватися та підтримувати боєздатність своїх підрозділів; компетентний офіцер може впроваджувати систематичні заходи для підтримки здоров'я підлеглих, такі як профілактичні тренінги, фізичні вправи та заходи з управління стресом.

Попри важливість здоров'язбережувальної компетентності, існують певні проблеми у її формуванні, розвитку та впровадження: недостатня увага до цього аспекту у навчальних програмах, складність впровадження у практику. Здоров'язбережувальна компетентність майбутніх офіцерів запасу є важливим чинником, що забезпечує їхню готовність до виконання службових обов'язків у складних умовах. Її формування повинно стати інтегрованою частиною підготовки, що передбачає баланс між теоретичними знаннями, практичними навичками та мотиваційною складовою. Це не лише підвищить

ефективність військової служби, а й сприятиме формуванню культури здорового способу життя у військовому середовищі.

к.філос.н. Соколіна О.В. (ВІКНУ)

ОСНОВНІ ПРОФЕСІЙНІ ЯКОСТІ ОФІЦЕРА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Реалії сьогодення передбачають невідпинне зростання вимог з підготовки військових фахівців, які мають володіти не лише знаннями, вміннями та навичками, а й сформованою професійною компетентністю, необхідною для здійснення результативної професійної діяльності. Тому проблема формування професійної компетентності майбутніх офіцерів є однією з найважливіших у педагогічній науці.

Освітній процес у вищих військових навчальних закладах (далі – ВВНЗ) відбувається таким чином, що після його закінчення майбутні офіцери повинні відповідати професійним вимогам, що висувуються до офіцера відповідної кваліфікації. Тобто, за час навчання у ВВНЗ у колишніх випускників загальноосвітніх шкіл необхідно сформувати певні особистісні якості та професійні компетенції, необхідні для майбутньої службової діяльності.

До основних професійних якостей офіцера ЗСУ можемо віднести наступні:

- *компетентність* – полягає у наявності військово-професійних знань, необхідних для впевненого виконання службових обов’язків;
- *дисциплінованість* – полягає у вмінні керувати своєю поведінкою в будь-яких умовах, дотриманні військових статутів тощо;
- *організаційні здібності* – вміння виділяти основне в роботі, розподіляти обов’язки між підлеглими, мобілізувати підлеглих на ефективне виконання поставлених завдань, створити в підрозділі сприятливий морально-психологічний клімат;
- *лідерські якості* – прояв ініціативи, самостійності в прийнятті рішень, рішучість, цілеспрямованість, вимогливість як до себе так і до підлеглих, витримка і самоконтроль, вміння керувати підлеглими;
- *моральні якості* – патріотизм, відповідальність, самовідданість;
- *психологічні і фізичні якості* – забезпечують у офіцера психологічну стійкість, здатність швидко пристосовуватися до різних обставин, долати страх тощо;
- *творчі якості* – наявність творчого підходу, ініціативи та інтуїції, постійний пошук нових шляхів для вирішення поставлених перед підрозділом завдань.

Формування професійної компетентності майбутнього офіцера відбувається на основі його ідентифікації і наслідування наявним в освітньому середовищі зразкам професійної поведінки. При цьому зразки професійної поведінки та службової діяльності можуть бути реально представлені в освітньому середовищі ВВНЗ (демонструватися офіцерами-вихователями і

викладачами), а також в навчальних матеріалах та засобах наочного оформлення.

Наявність професійних якостей характеризують офіцера як військового професіонала (лідера), здатного з високою ефективністю вирішувати професійні завдання часто в екстремальних умовах, пов'язаних з ризиком для життя, обмеженим часом на прийняття рішення, високим рівнем відповідальності як за свої дії, так і за дії підлеглого особового складу.

Стицюк І.Ю. (ВІКНУ)

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМОРЕГУЛЯЦІЇ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО УЧАСТІ В БОЙОВИХ ДІЯХ

Формування навичок саморегуляції у військовослужбовців є критично важливим елементом психологічної підготовки до участі в бойових діях, оскільки здатність контролювати власні емоції, стресові реакції та поведінку сприяє збереженню психічної стійкості, підвищує ефективність виконання бойових завдань та зменшує ризик розвитку посттравматичних стресових розладів.

Саморегуляція допомагає військовослужбовцям швидко адаптуватися до мінливих умов бойової обстановки та ефективніше діяти в ситуаціях підвищеного ризику. До основних методів формування саморегуляції входять техніки дихання, візуалізація, контроль емоцій та рефлексивний аналіз, що в цілому сприяє збереженню концентрації і зниженню рівня емоційного виснаження. Завдяки цим навичкам військові можуть краще справлятися з психологічними викликами, що зменшує ризик емоційного виснаження та посттравматичних наслідків.

Дослідження свідчать, що навички саморегуляції також сприяють збереженню боєздатності та мотивації під час тривалих операцій. Військові, які мають високу здатність до саморегуляції, демонструють вищий рівень психологічної стійкості, що позитивно позначається на їхній загальній готовності до виконання бойових завдань.

Товстенко Б.В. (ВІКНУ)

ЦІННІСНО-СМИСЛОВА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ ПІСЛЯ ПОРАНЕННЯ

Виконання військовослужбовцями бойових завдань, нажаль, несе небезпеку отримання ними поранень. Останні, в свою чергу суттєво впливають на ціннісно-смыслову сферу. Так, психологічний стан військовослужбовців після поранення (серйозне ушкодження органів, ампутація кінцівок тощо) впливає на життєві цінності та сенс буття військовослужбовця. Традиційні для військових цінності – обов'язок, відданість, сила, честь та колективна відповідальність – можуть зазнати змін внаслідок травми, що вимагає переосмислення власної ролі та місця в житті.

Поранення часто стає причиною появи нових життєвих пріоритетів. Військовослужбовці починають більше цінувати життя, здоров'я, сімейні зв'язки та підтримку близьких. Значно посилюється прагнення до самозбереження та подолання труднощів. Однак паралельно з цим може виникати відчуття втрати сенсу військової місії та зниження самооцінки через фізичні обмеження. У таких умовах змінюється ставлення до власної професії: часто виникає внутрішня боротьба між бажанням залишитися корисним та почуттям власної неповноцінності.

Окрім фізичних наслідків поранення, значний вплив на ціннісно-смыслову сферу мають психологічні фактори. Посттравматичний стресовий розлад, депресія та тривожність можуть призвести до змін у сприйнятті власних можливостей, а також світу навколо. Для багатьох військовослужбовців ключовою цінністю після поранення стає подолання власних обмежень і повернення до активного життя, що потребує сили волі, наполегливості та зовнішньої підтримки.

Сім'я і соціальна підтримка відіграють значну роль у формуванні нових сенсів. Після поранення родина часто стає основним джерелом мотивації та емоційної підтримки, допомагаючи військовослужбовцю знайти новий сенс у житті та адаптуватися до нових умов. У цей період зростає важливість таких цінностей, як любов, взаєморозуміння та взаємодопомога, що інколи виходять на перший план і замінюють раніше домінуючі військові цінності.

У контексті реабілітації та повернення до служби, важливу роль відіграють зміни в професійній ідентичності. Військовослужбовці, які раніше асоціювали себе виключно зі службою, часто змушені шукати нові сенси й можливості для самореалізації. Це може включати як повернення до військової діяльності на новій посаді, так і пошук цивільних професій або соціальних ролей, що відповідають новим фізичним можливостям. Важливим завданням у цьому процесі є підтримка з боку держави та військових структур, які мають створювати умови для розвитку військовослужбовців після поранень і сприяти їхній інтеграції в суспільство.

Таким чином, ціннісно-смыслова сфера військовослужбовців після поранення зазнає значних трансформацій, що включають переоцінку життєвих пріоритетів, зміну професійної ідентичності та адаптацію до нових соціальних ролей. Для успішної реабілітації необхідно створити систему підтримки, яка б враховувала як психологічні, так і фізичні аспекти відновлення, допомагаючи військовослужбовцям знайти нові сенси та мотиви для подальшого життя і діяльності.

Тодавчич Н. В. (КЗЗС «Ліцей Петропавлівський»)

РОЛЬ ПЕДАГОГІВ В ПІДГОТОВЦІ ПАТРІОТІВ УКРАЇНИ

Роль педагогів у підготовці патріотів України є ключовою, оскільки саме вони формують цінності, погляди та громадянську позицію молодого покоління. Патріотичне виховання передбачає не тільки знання історії та культури своєї країни, але й розуміння соціальної відповідальності, відданості,

готовності сприяти суспільним змінам та дотримання демократичних принципів. У цій місії педагоги відіграють центральну роль, сприяючи формуванню національної ідентичності та активної громадянської позиції учнів.

Формування національної свідомості та ідентичності:

- Вивчення історії та культури України: Педагоги допомагають учням усвідомити багатовікову історію українського народу, культурну спадщину та національні символи. Знання власного коріння та історії народу розвиває гордість за країну та прагнення зберегти її традиції.

- Популяризація державної мови: Через підкреслення значення української мови, педагоги сприяють її збереженню та розвитку як важливого елементу національної ідентичності та патріотизму.

Формування громадянської відповідальності:

- Розвиток демократичних цінностей: Педагоги навчають основам правової культури, громадянських свобод та відповідальності перед суспільством. Це допомагає учням зрозуміти принципи демократії та усвідомити їх важливість для розвитку країни.

- Підтримка учнівських ініціатив: Участь у волонтерських проектах, соціальних ініціативах та акціях допомагає молоді на практиці зрозуміти свою роль у розвитку суспільства та важливість активної життєвої позиції.

Виховання любові та відданості Батьківщині:

- Педагогічний приклад: Педагоги мають великий вплив на учнів через власний приклад. Вони можуть показати важливість патріотизму, беручи активну участь у культурних, соціальних та волонтерських проектах.

- Емоційне залучення: Розповіді про історичних героїв, сучасних захисників України, досягнення українського народу сприяють вихованню любові до Батьківщини та готовності захищати її.

Формування цінностей толерантності та єдності:

- Поширення культури толерантності: В умовах мультикультурності українського суспільства педагоги виховують у дітей повагу до інших культур і думок. Це зміцнює єдність українців та усвідомлення, що різноманітність — це сила, яка об'єднує суспільство.

- Навчання конфліктної компетентності: Педагоги сприяють розвитку навичок мирного вирішення конфліктів, толерантності та відкритості, що допомагає створити гармонійне суспільство, де поважають кожного громадянина.

Інтеграція патріотичного виховання у навчальні дисципліни:

- Міжпредметний підхід: Уроки літератури, історії, географії та інших дисциплін інтегрують елементи патріотичного виховання, що дає змогу учням бачити значення любові до країни в різних аспектах.

- Проекти та заходи: Організація святкових подій, патріотичних конкурсів, зустрічей з ветеранами та волонтерами мотивують молодь розвивати свою громадянську позицію.

Психологічна підтримка та моральне виховання:

- Розвиток моральних якостей: Педагоги сприяють розвитку емпатії, співчуття, розуміння взаємної підтримки, що є основами для виховання справжніх патріотів, здатних розуміти потреби суспільства.

- Психологічна підтримка: В умовах військових дій педагоги допомагають учням справлятися з емоційними труднощами, розвивати психологічну стійкість та відчуття підтримки з боку шкільної спільноти.

Педагоги відіграють надзвичайно важливу роль у вихованні майбутніх патріотів України, допомагаючи молоді розвинути громадянську позицію, моральні якості та готовність робити внесок у майбутнє своєї країни. Це завдання потребує системного підходу, підтримки з боку держави, освітніх реформ і щоденної кропіткої роботи вчителів, які формують свідоме, патріотично налаштоване покоління українців.

Удовика В. (ВІКНУ)

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НА ЕТАПІ ЇХНЬОЇ ПІДГОТОВКИ ДО УЧАСТІ У БОЙОВИХ ДІЯХ

Бойовий стрес – основна реакція військовослужбовців при потраплянні в умови бойових дій. Включається напруженість механізмів саморегуляції, формується пристосувальна поведінка для дій в небезпечних умовах.

Саморегуляція – це управління своїм психоемоційним станом, який досягається впливом військовослужбовця самого на себе словами, уявними образами, диханням та м'язовими вправами.

Так як емоційна саморегуляція є багатогранним процесом, вона має багато теорій які намагаються пояснити механізми та фактори, що впливають на здатність індивіда контролювати та управляти своїми емоціями.

Основним фактором, що впливає на емоційну саморегуляцію військовослужбовця, є когнітивні процеси.

Ефективне управління емоціями дозволяє військовослужбовцям виробити здатність до рефлексії, аналізу ситуацій та прогнозування можливих наслідків своїх дій.

На емоційний стан військовослужбовців також впливає оточення, міжособистісні стосунки та соціальна підтримка.

Для саморегуляції військовослужбовців при підготовці до виконання бойових дій застосовуються вправи та методики, такі як заземлення, вправи на дихання, м'язові вправи.

Філіпова А.А. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВИРІШЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ У ВІЙСЬКОВИХ ПІДРОЗДІЛАХ

Міжособистісні конфлікти у військових підрозділах є одним із ключових факторів, що можуть негативно впливати на боєздатність та морально-психологічний стан особового складу. В умовах військової служби,

яка супроводжується високим рівнем стресу, психологічного напруження та загрозою життю, міжособистісні взаємини часто загострюються, що створює додаткові проблеми в організації та виконанні бойових завдань. Неправильно вирішені конфлікти можуть призводити до зниження довіри між військовослужбовцями, погіршення атмосфери в колективі та зростання психологічних травм.

Сучасні збройні конфлікти вимагають від військових підрозділів максимальної злагодженості та ефективності дій. Тому важливим є не тільки фізична та технічна підготовка, але й психологічна стійкість військовослужбовців, їхня здатність підтримувати конструктивну взаємодію навіть у складних умовах. У зв'язку з цим, питання розробки ефективних психологічних методів вирішення міжособистісних конфліктів є вкрай актуальним.

Попередження і вирішення конфліктів у військових підрозділах не лише забезпечує збереження здорового психологічного клімату, але й сприяє підвищенню боєздатності, злагодженості колективу та покращенню командної роботи. Психологічні інструменти, що спрямовані на конструктивне вирішення конфліктів, дозволяють знизити рівень стресу, підвищити мотивацію та зберегти емоційну стійкість у складних бойових умовах.

Філіпова В.В. (ВІКНУ)

СУЧАСНИЙ СТАН ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ЗСУ З БОЙОВОЮ ПСИХІЧНОЮ ТРАВМОЮ У КОНТЕКСТІ САМОЗДІЙСНЕННЯ

Надання ефективної психологічної допомоги військовослужбовцям та успішна реабілітація ветеранів, їх повноцінна реінтеграція у мирне життя залежить від своєчасної та кваліфікованої психологічної підтримки.

Серед пріоритетних завдань морально-психологічного забезпечення діяльності військовослужбовців в екстремальних ситуаціях визначають організацію психологічної підготовки, допомоги та реабілітації. В екзистенційному вимірі самоздійснення означає досягнення нової якості буття, випередження себе теперішнього, виявлення та реалізацію прихованих можливостей.

Сприяння самоздійсненню військовослужбовців зумовлює стимулювання переосмислення бойового досвіду та травматичних явищ, забезпечення емоційної підтримки під час опрацювання спогадів, створення умов для усвідомлення пережитого. Виокремлюють такі підходи до психологічної реабілітації військових:

1. Медичний підхід розглядає психологію учасника бойових дій через призму соціальної ситуації, що характеризується як кризова. Запобігання такій кризі можливе через соціально-психологічну спрямованість реабілітації військовослужбовців із проявами психічної дезадаптації.

2. Психологічна реабілітація представляє систему заходів, спрямованих на попередження психічних розладів та патологічних процесів, що знижують боєздатність та на прискорення повернення до професійної діяльності. Система базується на принципах партнерства, комплексності зусиль, єдності психосоціальних і біологічних методів впливу, поетапності заходів.

3. Загальнопсихологічний підхід фокусується на механізмах стабілізації особистісних змін, особливо саморегуляції, що формує основу для розуміння структури особистості військовослужбовця. Соціально-психологічний аспект визначає реабілітацію як відновлення системи взаємовідносин між військовослужбовцем та соціальним середовищем, що є важливою умовою подальшого самоздійснення.

Отже, аналіз сучасного стану та проблем психологічної допомоги військовослужбовцям ЗСУ з бойовою психічною травмою засвідчує необхідність комплексного підходу, що містить медичний, психологічний та соціальний компоненти, що має сприяти їх успішному самоздійсненню.

Філіпова В.В. (ВІКНУ)

ВПЛИВ БОЙОВОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТРАВМИ НА ПЕРСПЕКТИВУ ЖИТТЄВОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ

Життєве самоздійснення особистості відображає процес реалізації людиною свого потенціалу, досягнення значущих цілей та цінностей у різних сферах буття. Специфіка впливу бойової психотравми на самоздійснення військовослужбовця залишається сьогодні недостатньо вивченою та висвітленою в науковій літературі.

М. Казанжи визначає життєве самоздійснення як самовираження, самореалізацію та самотрансценденцію людини, «феномен самоздійснення «вирізняється складністю та багатовимірністю, і цей факт потрібно обов'язково враховувати під час його дослідження». Однак психотравма здатна модифікувати фундаментальні уявлення індивіда про світ, оточуючих та себе, що ускладнює процеси визначення життєвих цілей.

У трактуванні З. Кісарчука психотравма (емоційний травматичний стрес, емоційна травма) визначається як дисбаланс між загрозливими факторами ситуації та індивідуальною спроможністю їх подолання. Військовослужбовці, які брали участь у бойових діях, виявляють характерні психологічні особливості, що проявляються у специфічних психічних станах, процесах та поведінкових паттернах.

Емпіричні дослідження О. Ковальчука показали, що лише 15,4% поранених військовослужбовців демонструють високі показники визначеності цілей, що свідчить про їх схильність не надавати життю осмисленості та спрямованості. Життєві плани військовослужбовців можуть виявитися відірваними від актуальної реальності та не підкріплюватися особистою відповідальністю за їх реалізацію, що суперечить принципам зрілої життєвої

позиції, що зумовлює необхідність розвитку у поранених військовослужбовців більш адекватного ставлення до життя [2, с. 59-60].

Отже, вплив бойової травми на побудову життєвих перспектив та самоздійснення військовослужбовця ускладнює відновлення повноцінного функціонування, реалізацію особистісного потенціалу після повернення до мирного життя. Психологічні механізми та закономірності такого впливу ще недостатньо досліджені та потребують спеціального вивчення.

д.держ.упр., проф. Філіппова В.Д. (ХНТУ)

ЩОДО СТАНУ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Під час засідання Міжвідомчої координаційної ради, яка займається охороною психічного здоров'я та наданням психологічної допомоги постраждалим від збройної агресії РФ проти України, були представлені результати аудиту щодо потреб і ресурсів системи надання психічного здоров'я. Серед іншого також було виявлено низку суттєвих проблем у системі психологічного забезпечення військовослужбовців, що стали особливо помітними після масштабного вторгнення.

Результати аудиту доводять, що психічне здоров'я військових значно гірше порівняно з цивільним населенням. Так, доведено, що тривожні розлади серед військовослужбовців зустрічаються вдвічі частіше, а великий депресивний розлад діагностується у 4,8% випадків, тоді як серед цивільних цей показник становить 3,63%. Військовослужбовці також мають вищу схильність до зловживання різними речовинами. Алкоголем вони зловживають у 2,3 рази частіше, ніж пересічні громадяни. Чоловіки в армії частіше зловживають алкоголем і іншими речовинами, на відміну від жінок, для яких характерніші тривожні розлади, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) і розлади настрою. Особливо ризикують ті військові, що беруть участь безпосередньо в бойових діях; у них ймовірність розвитку ПТСР майже в сім разів вища, а також вони частіше стикаються із проблемами зловживання речовинами. Звичайно такі дані викликають занепокоєння, враховуючи той факт, що кількість ветеранів невпинно зростатиме, і значна більшість тих, хто відважно захищає нашу країну, неодмінно потребуватиме різного ступеня психологічної підтримки та реабілітаційних заходів для відновлення та адаптації до мирного життя.

Зважаючи на наведені вище аргументи та обставини, визначається необхідність розробки комплексної системи заходів, спрямованих на збереження і підтримання психічного здоров'я військовослужбовців. Це має проявлятися в рамках програм превентивної психологічної реабілітації та створення спеціалізованих груп, що потребують посиленої психологічної уваги. Ми переконані, що процес психологічної реабілітації для військовослужбовців повинен тривати не менше ніж два тижні, аби забезпечити ефективну підтримку та відновлення. При плануванні таких реабілітаційних заходів для осіб, які беруть участь у бойових діях, слід

застосовувати диференційований підхід. Це означає врахування індивідуальних потреб у медико-психологічній, психіатричній та соціальній допомозі, що дозволить максимально адаптувати програму під специфічні вимоги учасників бойових дій.

Хандій Д.В. (ВІКНУ)

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОГО ПСИХОЛОГА ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Професія військового психолога об'єднує знання з психології та глибоке розуміння специфіки військової служби. У сучасних умовах, коли військовослужбовці зазнають інтенсивного стресу та непередбачуваних викликів, роль військового психолога стає ключовою для забезпечення психологічного комфорту, підтримки морального духу та оптимізації боєздатності. Ця діяльність потребує індивідуального підходу до кожного військовослужбовця та розуміння складних психологічних процесів, що робить її значущою сферою наукових досліджень.

Мета цієї роботи – визначити особливості та відмінності діяльності військового психолога порівняно з іншими професіями у сфері психології, розкрити сутність, специфічні функції та компетенції цієї професії.

Важливість дослідження професійної діяльності військових психологів визначається їхньою ключовою роллю у формуванні бойового духу та психологічної готовності військовослужбовців до виконання завдань. Психологи організовують тренінги, які допомагають розвивати навички управління стресом і емоційної регуляції, що дозволяє військовослужбовцям зберігати внутрішній баланс навіть у складних ситуаціях. Важливим аспектом їхньої роботи є також захист психічного здоров'я військових: завдяки психологічному супроводу знижується негативний вплив стресу, запобігаються психологічні зриви, а також формуються стресостійкі навички. Професійна діяльність військового психолога включає індивідуальні та групові консультації, а також навчання адаптаційним навичкам, що ефективно підтримує психологічне здоров'я особового складу. Крім того, системна робота військового психолога з підрозділами покращує адаптацію до військових умов, підтримує дисципліну та знижує ризик виникнення негативних соціально-психологічних явищ. Військовий психолог оцінює морально-психологічний клімат у колективі, аналізує загальний психологічний стан особового складу, що дозволяє своєчасно виявляти та попереджати конфлікти, сприяючи підвищенню ефективності служби.

Наукові дослідження професійної діяльності військових психологів спрямовані на розробку інноваційних методів та підходів до покращення психологічної підтримки військовослужбовців. Це включає вивчення ефективності різних методик психокорекції, таких як когнітивно-поведінкова терапія та методи психоедукації, які допомагають військовослужбовцям управляти емоціями та адаптуватися до військових завдань. Особлива увага приділяється адаптаційним і копінг-стратегіям, що сприяють підвищенню

психологічної стійкості, а також підвищенню готовності військових психологів надавати підтримку в умовах значного стресу.

Професійна діяльність військового психолога – багатофункціональна, інтегративна система, що потребує високого рівня компетентності та самореалізації фахівця. Їхня робота охоплює різні аспекти – від індивідуальної психологічної підтримки до стратегічного планування психологічної підготовки військових підрозділів. Дослідження в цій галузі сприяють підвищенню ефективності роботи військових психологів і дозволяють створювати нові методи, що допомагають військовослужбовцям ефективно справлятися зі стресом та зберігати психологічну стійкість. Військова психологія як наука продовжує розвиватися, забезпечуючи професійну підтримку для тих, хто захищає державу.

Професійна діяльність: спеціалізована діяльність, що вимагає високої кваліфікації, знань і навичок у конкретній галузі.

Військова праця: особливий вид діяльності, що охоплює різні форми людської активності та характеризується готовністю до бою, високим рівнем стресу та відповідальністю.

Професія військового психолога: це специфічна діяльність типу «людина-людина», яка передбачає спостереження, аналіз і підтримку психологічного стану військовослужбовців, що сприяє їхній стійкості до стресу та моральній готовності.

к.т.н., доцент Черних Ю.О. (ВІКНУ)

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ КАНДИДАТІВ НА НАВЧАННЯ ДО ВВНЗ ТА ВНП ЗВО

Професійний психологічний відбір (далі - ППВ) кандидатів на навчання до вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) або до військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти (ВНП ЗВО) - це складова системи військово-професійного відбору та заходів з психологічного обстеження, направлена на виявлення осіб, індивідуальні психічні якості та особистісні здібності яких відповідають або не відповідають вимогам військово-професійної діяльності та особливостям проходження військової служби на посадах офіцерського (сержантського, старшинського) складу. Під час проведення ППВ здійснюється вивчення соціально-психологічних особливостей та мотиваційної спрямованості особистості, уточнення уявлень, які має кандидат на навчання у ВВНЗ або ВНП ЗВО про військову службу та обрану військову спеціальність, оцінюється ступінь відповідності індивідуальних психічних якостей вступника до вимог, що висуває військова служба до людини, зокрема до його нервово-психічної стійкості, визначається придатність кандидата до успішного навчання у ВВНЗ або ВНП ЗВО.

Оцінка індивідуальних психологічних якостей вступників складається з:

- оцінки військово-мотиваційної спрямованості особистості;
- оцінки рівня нервово-психічної стійкості;

- оцінки професійної придатності до успішного навчання у ВВНЗ або ВВП ЗВО і оволодіння відповідною військовою спеціальністю.

Оцінка військово-мотиваційної спрямованості особистості включає такі показники: соціально-психологічні особливості вступника, моральні якості, громадська активність, мотиви поведінки, умови виховання і розвитку, особливості спілкування і поведінки в колективі. Оцінка військово-мотиваційної спрямованості вступника безпосередньо на результат конкурсного відбору не впливає, але є вагомою інформацією під час подальшого психолого-педагогічного супроводження навчально-виховного процесу.

Оцінка рівня нервово-психічної стійкості особистості визначає ступінь стійкості психіки вступника до стресів, що виникають як наслідок високого навчального, морально-психологічного і фізичного навантаження у ВВНЗ або ВВП ЗВО, надійності дій у складних умовах його військово-професійної діяльності. Це дозволяє в процесі ППВ виявити тих кандидатів на навчання, у яких фіксуються найменші прояви негативних властивостей психіки у структурі особистості, як-от: слабка, інертна нервова система; висока тривожність та емоційна нестійкість; значна залежність від неформальних лідерів та обставин; схильність до асоціальних вчинків, недисциплінованості, до вживання алкоголю та наркотичних засобів. Оцінка рівня нервово-психічної стійкості особистості узагальнює комплекс кількісних та якісних оцінок нервово-психічної діяльності, емоційно-вольових особливостей, психофізіологічних властивостей та індивідуальних якостей кандидата на навчання у ВВНЗ або ВВП ЗВО.

Нервово-психічна стійкість особистості з урахуванням компенсаторних властивостей трактується як рівень загальних адаптивних можливостей особистості - уміння досягати адаптації в широкому діапазоні зовнішніх умов і обставин, які постійно змінюються. У разі виявлення за результатами тестування акцентуацій і підвищеної нервово-психічної нестійкості приймається рішення про відмову в зарахуванні вступника до ВВНЗ або ВВП ЗВО.

Оцінка професійної придатності до успішного навчання у ВВНЗ або ВВП ЗВО і оволодіння відповідною військовою спеціальністю узагальнює методики дослідження таких психічних пізнавальних процесів: відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява, увага. Оцінка професійної придатності вступників до успішного навчання визначається на основі оцінок рівня розвитку пізнавальних процесів, які мають найбільше значення для успішної професійної діяльності військових спеціалістів, а саме - пам'яті, уваги, мислення.

Для більш повної характеристики індивідуально-психічних якостей особистості вступника, прогнозування успішності його подальшого навчання у ВВНЗ або ВВП ЗВО, ефективної організації психолого-педагогічного супроводу навчально-виховного процесу для психологічного обстеження застосовується комплекс (батарея) методик, які дозволяють охарактеризувати відповідну сукупність властивостей особистості.

Науково-методичне забезпечення ППВ характеризується наявністю обґрунтованих методик та критеріїв, розроблених на підставі методологічних принципів, що використовуються у процесі психологічного обстеження та прогнозування професійної придатності кандидатів на навчання у ВВНЗ або ВВП ЗВО. Визначення методичного арсеналу (батареї тестів), призначеного для психологічного обстеження кандидатів на навчання, здійснюється на таких принципах: обґрунтованість, комплексність, динамічність, практична спрямованість, відповідність вимогам щодо надійності та валідності методик. Для підбору комплексу методик психологічного обстеження використовуються оригінали тестів. Основна перевага надається тим методикам, які дозволяють у короткі строки об'єктивно оцінити індивідуально значущі психічні властивості та здібності кандидата на навчання у ВВНЗ або ВВП ЗВО, забезпечують цифрову і графічну індикацію та фіксацію результатів тестування, дають можливість здійснювати групове обстеження.

Набір методик психологічного обстеження, їх стандартизація та критерії оцінок професійної придатності вступників можуть коригуватися шляхом статистичного аналізу на вибірці із попереднього набору в процесі вивчення двох репрезентативних груп: осіб, які зараховані до ВВНЗ або ВВП ЗВО, і осіб, які не пройшли професійно-психологічний відбір.

Для проведення ППВ рекомендуються такі методики відповідно до напрямів психологічного обстеження:

- щодо оцінки військово-мотиваційної спрямованості особистості - анкетування з використанням «Картки вивчення кандидата на навчання»;

- щодо оцінки рівня нервово-психічної стійкості - для обстеження кандидатів на навчання у ВВНЗ та ВВП ВНЗ: стандартизований багатофакторний метод дослідження особистості (СБМДО); шістнадцятифакторний особистісний опитувальник (16-ФОО);

- щодо оцінки професійної придатності до успішного навчання у ВВНЗ та ВВП ВНЗ і оволодіння відповідною військовою спеціальністю: методика «Матриці прогресивні Равена» або батарея методик для оцінки мислення, пам'яті та уваги, зокрема: щодо оцінки мислення: методики «Прості доручення»; «Кількісні відношення»; «Компаси»; «Складні аналогії»; щодо оцінки пам'яті: методики «Оперативна пам'ять»; «Пам'ять на образи»; «Пам'ять на числа (зорова)»; «Пам'ять на числа (слухова)»; щодо оцінки уваги: методики «Відшукування чисел з переключенням» (чорно-червоні таблиці); «Складання і віднімання з переключенням»; «Коректурна проба» (кільця Ландольта) тощо.

Разом з цим, слід зазначити, що для відбору кандидатів для прийняття на військову службу за контрактом осіб офіцерського складу відповідно до Інструкції з організації професійно-психологічного відбору в Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту, затвердженої наказом Міністерства оборони України від 12.09.2022 № 272, рекомендується застосовувати інші батареї тестів, а саме: багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність» (А. Маклаков) БОО-200; методику виявлення комунікативних і організаторських схильностей КОС-2 (В. Синявський,

Б. Федоришин); методика «S-тест»; експрес-опитувальник «Дезадаптивність» (І. Приходько); особистісний опитувальник НПН-А(нервово-психічна нестійкість - акцентуації); багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність» (А. Маклаков) БОО-165. На нашу думку, зазначені тести є більш сучасними, вони дозволять більш якісно проводити ППВ кандидатів на навчання у ВВНЗ або ВВП ЗВО, дозволяють у короткі строки об'єктивно оцінити індивідуально значущі психічні властивості та здібності кандидата на навчання у ВВНЗ або ВВП ВНЗ, зокрема його лідерські якості, забезпечують цифрову і графічну індикацію та фіксацію результатів тестування, дають можливість здійснювати групове обстеження.

Методики ППВ повинні відповідати вимогам щодо надійності, валідності та практичної спрямованості. Підбір, обговорення та визначання кількості рекомендованих методик тестування з ППВ згідно зі згаданої вище Інструкцією з організації та проведення професійного психологічного відбору кандидатів на навчання у ВВНЗ та ВВП ВНЗ повинні проводитися на щорічному методичному семінарі під керівництвом Департаменту військової освіти та науки Міністерства оборони (ДВОН МО) України. Нажаль, питанню ППВ кандидатів на навчання у ВВНЗ або ВВП ВНЗ останнім часом приділяється недостатньо уваги. Для покращення організації ППВ доцільно провести відповідну науково-дослідну роботу з цього питання, за підсумками якої до Інструкції з організації та проведення професійного психологічного відбору кандидатів на навчання у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів, затвердженої наказом Міністра оборони України від 09.07.2009 № 355, потрібно внести певні зміни, а також поновити проведення методичних семінарів під керівництвом ДВОН МО України.

к.т.н., доцент Черних Ю.О. (ВІКНУ)

АЛГОРИТМ СТВОРЕННЯ ФАКТОРНО-КРИТЕРІАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ КУРСАНТА ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЯКОСТІ ЗДОБУТОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ВВНЗ

Важливою складовою процесу оцінки результатів навчання при організації підготовки військових фахівців є розробка факторно-критеріальних моделей їх діяльності для кількісної характеристики якості здобутої освіти.

Для отримання інформації про якісний стан будь-якого об'єкта необхідно мати його кількісні характеристики. Такі характеристики можна отримати на основі кваліметричного підходу. Кваліметричний підхід (квалі – якість, метрію – міряти) передбачає кількісний опис якості об'єкта або процесу (кількісна оцінка якості). Основний метод кваліметрії – експертний.

У теперішній час розвивається педагогічна кваліметрія це – використання методів загальної кваліметрії в педагогічних вимірюваннях для кількісної оцінки психолого-педагогічних і дидактичних об'єктів, зокрема здобувачів освіти. Основний метод педагогічної кваліметрії є оцінка психолого-педагогічних і дидактичних характеристик об'єкта (метод Дельфі).

При цьому, норма-зразок об'єкта з визначеними якісно-кількісними характеристиками дозволяє в математизованій формі відбити ступінь його (об'єкта) реального розвитку, називається кваліметричним еталоном або стандартом цього об'єкта (кваліметричною моделлю). Кваліметрична модель розробляється на основі принципів кваліметрії.

Частиною педагогічної кваліметрії є педагогічна експертиза. Це сукупність процедур, необхідних для одержання колективної думки у формі експертного судження про певний педагогічний об'єкт (здобувача освіти). Теоретичною базою педагогічної експертизи є методи експертних оцінок і такі методи соціологічних досліджень, як анкетування і тестування. З методів експертних оцінок використовуються метод рейтингу (метод оціночної класифікації) і метод бальних оцінок, з методів соціологічних досліджень – анкетування.

Основна методика – групова експертна оцінка. За допомогою цієї методики проводиться формування колективного судження. Основним правилом групової експертної оцінки є створення умов для індивідуального опитування експертів (вони не повинні спілкуватися і обговорювати будь-які питання). Для проведення групової експертної оцінки підбираються кваліфіковані професіонали-експерти. Розробляється факторно-критеріальна модель діяльності здобувача освіти. Заздалегідь складаються питання, які пред'являються експертам. Вони проставляють бали (бальну оцінку або ранг) проти кожного питання. Потім проводиться статистична обробка результатів опитування. Завершується цикл повторним пред'явленням анкет експертам для остаточного узгодження за результатами обробки. Цикл експертизи повторюється 3–4 рази. Результати багатьох експериментів підтверджують гіпотезу про достатню надійність колективної експертної думки в порівнянні з індивідуальною.

Зазначимо, що факторно-критеріальні моделі діяльності курсанта для кількісної характеристики якості його освіти під час навчання у ВВНЗ розробляються з використанням наступних принципів.

Принцип перший. Якість – це сукупність властивостей об'єкта, що обумовлюють її придатність задовольняти певні потреби. Отже, якість розглядається як складна властивість об'єкта, а саме як сукупність властивостей його діяльності. У кваліметричних моделях використовують цей принцип розглядаючи діяльність як сукупність властивостей для її декомпозиції на складові першого, другого, третього рівня тощо.

Принцип другий. Придатність до використання продукту діяльності враховується з точки зору задоволення конкретних суспільних та особистих потреб. У нашому випадку під продуктом діяльності для курсанта ми розуміємо його знання, уміння і навички їх використання під час практичної діяльності. При застосуванні цього принципу треба мати на увазі, що оцінку продукту діяльності будь-якого здобувача освіти необхідно проводити двома шляхами: по-перше, як самооцінку (задоволення особистих потреб), по-друге, як зовнішню оцінку з боку викладачів, представників військових частин, органів військового управління тощо. Цей принцип доцільно використовувати

в технології освітнього моніторингу, а також у розрахунках ступеня задоволеності стейкхолдерами кожного критерію.

Принцип третій. Взаємозв'язок між якістю і складними та простими властивостями, які її визначають, може бути представлений у вигляді ієрархічної структури, на нижчому рівні якої знаходяться прості властивості. Декомпозиція може проводитися кожним ВВНЗ по-різному, з урахуванням спеціальності підготовки курсанта, освітньої програми, ступеню освіти, що здобувається, умов та специфіки організації освітнього процесу тощо.

Принцип четвертий. Окремі властивості (прості та складні) можуть бути вимірними у специфічних для кожної властивості одиницях вимірювання. У результаті такого виміру визначаються значення абсолютних показників властивостей P_i ($i = 1, 2, \dots, n$). Для всіх властивостей виділили як абсолютний показник ранг (бал). В основі ранжирування “закладені” порівняльна та інтервальна шкали.

Принцип п'ятий. Значення абсолютних показників можна знаходити на основі: фізичних експериментів (методами метрології – вимірювання геометричних розмірів, ваги, твердості та ін.); експериментів (методами експериментальної психології – експертне вимірювання); побудови аналітичних моделей функціонування об'єкта – методами визначення ефективності, розробленими технічними та економічними науками. У випадку, що розглядається, доцільно використовувати метод експертного вимірювання.

Принцип шостий. Крім абсолютного показника P_i кожна проста або складна властивість може характеризуватися і відносним показником K_i . Відносний показник (оцінка) визначається зіставленням абсолютного показника P_i з еталонним (базовим) абсолютним показником P_{iEm} , що відображає змінюваний у часі рівень суспільної потреби: $K_i = f(P_i, P_{iEm})$.

Величина P_{iEm} вибирається з урахуванням потреб і ресурсів суспільства. Оцінка – відносна: “не задовольняє” – 0,00; “задовольняє нижче, ніж на 50%” – 0,25; “задовольняє на 50%” – 0,50; “задовольняє вище, ніж на 50%” – 0,75; “задовольняє на 100%” – 1,00.

Принцип сьомий. Поряд із P_i (абсолютний показник) та K_i (відносний показник) кожна проста або складна властивість характеризується своєю вагомістю (важливістю) серед усіх інших – коефіцієнтом вагомості показника властивості – M_i . При цьому, кожний фактор і критерій має свою вагу в межах одиниці.

Принцип восьмий. Комплексна кількісна оцінка якості виражає середньовиважену арифметичну залежність такого вигляду: $K_d = M_1K_1 + M_2K_2 + M_3K_3 + \dots + M_iK_i$. Ранжування властивостей доцільно проводити методом бальної оцінки.

Отже, алгоритм створення кваліметричної моделі діяльності курсанта такий:

1. На основі загальної структури діяльності визначаються характерні показники цієї діяльності, які становлять основу моделі.

2. Декомпозуючи загальні цілі діяльності, встановлюються певні фактори цієї діяльності.

3. Декомпозуючи кожний напрямок за допомогою визначення часткових цілей +визначаються відповідні критерії першого порядку.

4. Визначаються критерії другого порядку, розкриваючи вимоги до кожного критерію першого порядку.

5. Визначення вагомості кожного параметра, фактору, критерію першого порядку здійснюється методом експертної оцінки або ранжируванням (метод Дельфі).

6. Оформлення моделі діяльності у вигляді окремих карток.

Моделі розробляються на основі формули діяльності, формалізованою В. Беспалько за науковими дослідженнями В. Давидова та Д. Ельконіна. Виділяються фактори впливу на конкретну діяльність курсанта. Для кожного фактору визначаються змістові критерії. Потім обчислюються вагомості факторів і критеріїв за методом Дельфі. Усе отримане зводиться у спеціальну таблицю, яка закінчується графою, де зазначається коефіцієнт прояву критеріїв. Ці коефіцієнти являє собою бальну оцінку в частках одиниці. Вони можуть обчислюватися за допомогою загальновизнаних психологічних, педагогічних, соціометричних тестів і методик на основі кваліметричного підходу (результат переводиться в частки одиниці). Обчислення може здійснюватися і як індексна оцінка (частка від загальної кількості вимог, що визначені та затверджені колегіально).

Чернуха С.Р. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ

В умовах сучасного конфлікту в Україні значна кількість військових повертається з травмами, які потребують не лише медичного лікування, але й ретельної психологічної підтримки для адаптації до нових умов життя, виникає потреба в комплексному підході до відновлення осіб, які зазнали фізичних і психологічних травм під час служби, зумовлена низкою соціальних, медичних і психологічних факторів.

Психологічні проблеми, з якими стикаються військовослужбовці з інвалідністю, часто включають посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресію, тривожні розлади та соціальну ізоляцію. Відсутність ефективної психологічної допомоги може призвести до серйозних наслідків, включаючи самогубства та інші негативні прояви. Тому важливим є створення системи, що забезпечить цілісну підтримку на всіх етапах реабілітації – від медичного обслуговування до психологічної і соціальної інтеграції.

Дослідження передбачає детальне вивчення наявних програм і практик психологічної реабілітації військовослужбовців з інвалідністю, а також розробку нових методик, які відповідатимуть сучасним вимогам. У рамках цього процесу планується проаналізувати існуючі підходи до психологічної

підтримки, зокрема когнітивно-поведінкову терапію, арт-терапію, групову терапію, а також інші інноваційні методи.

Особливу увагу слід приділити соціальному аспекту реабілітації. Військовослужбовці з інвалідністю часто стикаються з труднощами в соціальній адаптації через стереотипи та стигму, пов'язані з інвалідністю. Розробка програм, що включають інформаційні кампанії, покликана підвищити обізнаність суспільства про потреби ветеранів, сприяти формуванню позитивного ставлення та зменшенню дискримінації.

Дослідження також охоплює вивчення міжнародного досвіду в цій сфері, щоб виявити ефективні практики, які можуть бути адаптовані до українського контексту. Важливим є також виявлення специфічних потреб військовослужбовців з інвалідністю, врахування їхніх індивідуальних особливостей і досвіду, що дозволить створити більш персоналізовані програми реабілітації.

Очікується, що результати цього дослідження допоможуть розробити нові рекомендації для спеціалістів у галузі психології та соціальної роботи, що забезпечить якісну підтримку ветеранів. Це, в свою чергу, сприятиме підвищенню їхньої якості життя, покращенню соціальної адаптації та зменшенню стигматизації в суспільстві.

Таким чином, наше дослідження спрямоване на створення цілісної концепції психологічної реабілітації, яка забезпечить військовослужбовцям з інвалідністю необхідний рівень підтримки, що допоможе їм не лише відновити фізичне і психічне здоров'я, але й успішно інтегруватися в суспільство. Це, в свою чергу, сприятиме покращенню якості їхнього життя та соціальної згуртованості в країні.

Шевлякова О.Д. (ВІКНУ)

ДІАГНОСТИКА ТА ПРОФІЛАКТИКА СУЇЦИДАЛЬНОГО РИЗИКУ СЕРЕД МОБІЛІЗОВАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Актуальність дослідження зумовлена зростаючими вимогами до діагностики та профілактики суїцидального ризику серед військовослужбовців, призваних за мобілізацією. Масштабна та тривала військова агресія в Україні створює постійне навантаження на психіку військових, що може сприяти підвищенню ризику суїцидальних настроїв. Своєчасна діагностика та запобігання суїцидальних спроб є критично важливими для забезпечення психічного здоров'я та бойової готовності військовослужбовців. Це дослідження присвячене аналізу методів роботи військових психологів, спрямованих на виявлення суїцидальних настроїв на початковому етапі служби.

У результаті теоретичного та емпіричного аналізу було виявлено, що серед військовослужбовців, призваних за мобілізацією, частими є такі психоемоційні прояви, як тривожність, депресія, емоційна нестабільність, а також почуття ізоляції. Спеціальні опитування та інтерв'ю показали наявність ознак внутрішнього конфлікту, зниження мотивації до виконання завдань та

труднощів у соціальній взаємодії. Ці фактори можуть суттєво впливати на формування суїцидальних настроїв.

Дослідження також показало, що ризик суїциду серед мобілізованих військовослужбовців підвищується через відсутність психологічної підтримки, перевантаження фізичною та емоційною роботою, втрату соціальних контактів, а також через труднощі адаптації до військового середовища. Особливо критичними виявилися перші тижні служби, коли військовослужбовці ще не адаптовані до умов бойових дій.

Розроблена методика для діагностики вихідного суїцидального ризику включає чотири основні етапи: 1) первинне обстеження та психологічний моніторинг; 2) аналіз психоемоційного стану військовослужбовців; 3) визначення рівня суїцидального ризику за допомогою стандартизованих методик (анкети, тестування); 4) розробка індивідуальних планів профілактичної роботи. Застосування цієї методики дозволило своєчасно виявляти суїцидальні ризики на ранніх етапах служби та розробляти ефективні плани психологічної підтримки для зниження цих ризиків.

Підсумовуючи зазначимо, що дослідження підкреслило важливість активної участі військових психологів у процесі адаптації мобілізованих військовослужбовців, а також необхідність організації комплексної психологічної підтримки. Ефективна робота в цьому напрямку включає створення умов для відкритого діалогу, підтримку морального духу та проведення тренінгів зі стрес-менеджменту.

Загалом, успішна діагностика та профілактика суїцидального ризику серед військових має спиратися на поєднання методик психологічного моніторингу та інтеграцію зусиль командирів і психологів. Такий підхід допомагає знизити рівень тривоги, депресії та ізоляції серед мобілізованих військовослужбовців, підвищуючи їхню психологічну стійкість та ефективність у виконанні бойових завдань.

Шевченко М. (ВІКНУ)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДЕПРИВАЦІЯ ЯК ЧИННИК СТРУКТУРНИХ ЗМІН ОСОБИСТОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ

Соціально-психологічна депривація військовослужбовця – стан, коли військовослужбовець позбавлений можливості задовольняти свої базові соціальні, психологічні та емоційні потреби.

Саме поняття “депривація” трактується дуже широко: це втрата, відчуження, усунення, спонукання, покарання, позбавлення, ізоляція, обмеження, недолік. Але для розуміння самої сутності явища депривація, ключовими словами є обмеження та позбавлення.

Через постійний стрес у військовослужбовців виникає емоційна депривація. Вони придушують свої емоції, бо вважають що здатні справитись з будь чим, однак зазвичай це призводить до емоційного вигорання, вживання алкогольних та наркотичних засобів, а також до суїцидальних ризиків.

Брак комунікації з родиною та друзями, втрата побратимів та емоційні травми призводять до соціальної ізоляції у військовослужбовців. Вони відчують відчуженість, самотність та ізоляцію, що ще більше погіршує психічний стан військовослужбовців.

Військовослужбовці часто стикаються з порушенням сну в умовах бойових дій через стрес та тривожність. Що призводить до зниження концентрації уваги, посилює спогати про психологічні та фізичні травми (флешбеки), і має фатальні наслідки при виконанні бойового завдання.

к.пед.н., с.д. Шемчук В.А. (НУОУ)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗМІН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ З ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК

Проблемні питання підвищення ефективності підготовки громадян України за програмами підготовки офіцерів запасу, нормативно-правової бази, знайшли висвітлення в низці наукових досліджень: Баришніков В., Невмирок О. (шляхи вдосконалення підготовки офіцерів запасу в Україні), Зорій Я. (методичні засади підготовки майбутніх офіцерів запасу в закладах вищої освіти), Камалов Є. (підвищення ефективності військової підготовки громадян України), Кас'яненко М. (проблем професійної підготовки громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу), Приходько Ю. (дослідження трансформації систем різного походження), Ягупов В. (методологічні основи компетентнісного підходу до професійної підготовки офіцерів запасу) та інші науковці.

Діюча нормативно-правова база, курс України на євроінтеграцію та на зближення з державами-членами НАТО, а також набуття досвіду ведення збройної боротьби в ході антитерористичної операції (АТО), операції Об'єднаних сил (ООС) в організаційні, воєнного стану в Україні, змістові та методичні засади підготовки військових фахівців усіх ступенів освіти, офіцерів запасу внесено ряд змін, а саме:

- доповнено новими положеннями програми тактичних, тактико-спеціальних, військово-технічних навчальних дисциплін;

- збільшено час на практичні заняття з бойового застосування озброєння та військової техніки;

- спрямовано зміст освіти на формування компетентностей у майбутніх фахівців, активності, розвитку у них творчого, системного підходу, лідерських якостей, гнучкості, критичного мислення, умінь знаходити й узагальнювати інформацію, обмінюватися нею, витримки в критичних ситуаціях, психологічної стійкості, готовності узяти відповідальність за прийняте рішення;

- наближено підготовку військових усіх ступенів і ланок управління до дидактичних стандартів, що мають місце в державах-членах НАТО;

- залучення до викладацької роботи офіцерських кадрів з досвідом служби у військах, участі в АТО, ООС;

– посилено творчі зв'язки з представниками військових навчальних закладів європейських держав-членів НАТО;

– практикується запрошення до проведення навчальних занять з курсантами (студентами, слухачами) фахівців з військових частин, що задіяні в зоні проведення бойових дій;

– виконано низку науково-дослідних робіт з проблем подальшого розвитку військової освіти, якості освіти та освітньої діяльності;

– покращено фінансування військової освіти, матеріально-технічну базу військових навчальних закладів, навчальних центрів, оснащення їх тренажерами, засобами імітаційного моделювання, комп'ютерною технікою.

к.мед.н. Шемчук О.М., Антушева Н.Ф.

к.мед.н. Курбакова С.М. (УВМА)

МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК НАДЗВИЧАЙНО ВАЖЛИВА ПРОБЛЕМА СЬОГОДЕННЯ

Ментальне здоров'я дійсно надважлива тема у російсько-українській війні, коли у Силах оборони України задіяна велика кількість людей, з них зазначений відсоток мобілізованих, які ніколи не планували присвятити себе військовій справі і на сьогодні є найбільш «психологічно вразливою» категорією військовослужбовців, які потребують першочергової медико-психологічної адаптації та інтеграції у «тему війни».

За визначенням тієї ж ВООЗ ментальне чи психічне здоров'я – це стан благополуччя, при якому людина може реалізовувати власний потенціал, долати життєві стреси, продуктивно й плідно працювати та робити внесок у життя своєї спільноти. В Україні діє “Національна (всеукраїнська) програма ментального здоров'я”, яким опікується Олени Зеленської, мета проєкту – створити систему, в якій кожен українець усвідомлює вагу ментального здоров'я, знає, куди звернутися по допомогу, а серйозним розладам запобігають, а не лікують їх.

Варто відзначити, що порушення *ментального здоров'я* військовослужбовців може негативно вплинути на їхні родини, військові колективи та суспільство в цілому. Без належної психологічної, медичної та соціальної підтримки військовослужбовці можуть зіткнутися з проблемами алкоголізму, депресії чи агресивної поведінки, що створює додаткові соціальні виклики. Забезпечення ментального здоров'я військовослужбовців вимагає системного підходу: організація психологічної допомоги (доступ до професійних психологів у зоні бойових дій, реабілітаційні програми після демобілізації та консультації для родин військових), створення ментально-реабілітаційних центрів (заклади, які поєднують психологічну, соціальну та фізичну реабілітацію, можуть стати ключовим інструментом для інтеграції ветеранів у цивільне життя), просвітницька діяльність (підвищення рівня розуміння проблеми серед суспільства допоможе зменшити стигматизацію, яка часто супроводжує ментальні розлади.

Психічна стійкість військовослужбовців безпосередньо впливає на їхню боєздатність. Сильний моральний стан сприяє ефективному виконанню завдань, зменшує рівень дезертирства та підвищує загальну мотивацію. Турбота про ментальне здоров'я має розглядатися як інвестиція у безпеку та стабільність держави.

Ментальне здоров'я військовослужбовців України – це не лише питання індивідуальної турботи, але й стратегічна необхідність. Держава, громадянське суспільство та міжнародні партнери мають об'єднати зусилля для створення ефективної системи підтримки, яка допоможе військовим впоратися з психологічними травмами та успішно адаптуватися до життя після війни. Тільки через комплексний підхід ми зможемо забезпечити не лише фізичну, але й ментальну безпеку наших захисників.

Шрамович С.О. (ВІКНУ)

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Сучасні події, які відбуваються в нашій країні актуалізували велику зацікавленість до вивчення стресостійкості, не тільки військовими лікарями, психологами, соціологами, а й фахівці фізичної підготовки. *Психологічна стійкість* – це синтез особистісних якостей врівноваженості та здатності поєднувати в собі стабільність, стійкість і резистентність. Це пов'язано, зокрема, із збільшенням числа екстремальних ситуацій природного, техногенного походження, котрі спричиняють надекстримальні дії на психіку людини, що викликають стресові розлади. Вони виникають у вигляді затяжних, або відстрочених реакцій на ситуації і пов'язані з серйозною загрозою здоров'ю, або життю.

Стресостійкість має різні характеристики, які допомагають військовослужбовцям долати життєві труднощі. Психологічна стійкість до труднощів проявляється в різних видах соціальної взаємодії особистості в різних областях діяльності. Військовослужбовці протистоять можливій деструкції, перебудовуючи способи діяльності на основі системи саморегуляції. Стійкість особистості до дії стресогенних факторів детермінована особливостями саморегуляції поведінки у стресогенній ситуації. Стійкість і вразливість до стресорів, а також інтенсивність реакції на стрес значною мірою залежать від віку, статі, інтелекту, і численних характеристик особистості, таких як витривалість, локус контролю, самоефективність, самооцінка, оптимізм, ворожість.

У розвитку стресостійкості виділяють три етапи:

перший етап охоплює інтерпретацію й оцінку ситуації, особистісні можливості та можливості організму, співвіднесення вимог ситуації з можливостями особистості;

другий етап розвитку стресостійкості полягає в оцінці стресових змін в організмі⁴

третій, найважливіший етапом – адаптація. У ньому домінуючим виявляється один із напрямів: протидія, пристосування, уникнення стресогенного впливу.

Рівень стійкості залежить від психічного здоров'я, психічної рівноваги людини.

Фізична підготовка є одним із основних елементів під час бойової підготовки військовослужбовців, під час навчань при виконанні фізичних вправ покращується психоемоційний стан військовослужбовців, розвиваються професійні навички та стресостійкість до різного виду навантажень.

Фізичні навантаження також сприяють розвитку нестандартному мисленні під час виконання нестандартних та неочікуваних завдань, виступає важливим засобом підвищення бойової майстерності та гнучкості військовослужбовців, відновленню організму після стресових ситуацій та психологічного напруження.

Регулярні заняття фізичною підготовкою сприяють військовослужбовцям ефективніше виконувати завдання (точніше та ефективніше діяти, швидше пересуватися, долати різної складності перешкоди), сприяють психоемоційному розвантаженню та дає розуміння власних можливостей та ресурсів та сприяє формуванню стресостійкості (смівливості, рішучості, гнучкості) під час .

Отже для формування стресостійкості необхідно розвивати і зміцнювати “внутрішні сили” індивіда. Рівень стресостійкості особистості не є чимось незмінним. Під впливом різних чинників він може як підвищуватися, так і знижуватися. Фізична підготовка є важливою складовою у підготовці військовослужбовців до виконання бойових завдань та формування стресостійкості.

Шуляренко А. (ВІКНУ)

ДИНАМІКА СТРУКТУРНИХ ОСОБИСТІСНИХ ЗМІН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В ПЕРІОД ПОВНОМАШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ

Минуло вже 10 років з того часу як росія вперше вторглась на територію нашої держави, це сильно вплинуло на все населення нашої країни. Найстрашніша частина даного протистояння розпочалась саме 24 лютого 2022 року, країна агресор здійснила злочинський напад на нашу державу і почалася сама кровопролитна війна ХХІ століття, яка принесла горе та страждання Українському народу, привела до масової загибелі людей. Не зважаючи на те, що ця війна характеризується використанням великої кількості новітнього озброєння, яке сіє страх на кожного, проте значення психологічних чинників не тільки не зменшилося, а навпаки значно збільшилося. Перш за все, хочеться підкреслити саме роль людини у війні, вона завжди, особливо у бойових умовах, залишається багато в чому вирішальною, війна має значний вплив на особливість. Величезна кількість

населення нашої держави стали на захист наших територій, суверенітету, нашу ідентичність, свободу, та свої сім'ї не шкодують своїх сил та часто і життя. Психологічний стан військових Української армії і армії агресора прямо протилежний. Ми знаємо за що воюємо. Психологи добре знають як змінюється людина, яка одержала до рук зброю: змінюється все світовідчуття, самооцінка, ставлення до оточуючих, да і сама особистість людини.

Перед тим як розглянути як саме змінюється особистість військовослужбовця під час повномасштабного вторгнення, потрібно розглянути що ж таке особистість. Особистість із її неповторним духовним світом завжди була і продовжує залишатись однією з найскладніших проблем пізнання людини.

Особистість – віддзеркалення соціальної природи людини, розгляду її як індивідуальності та суб'єкта соціокультурного життя, що розкривається в контекстах соціальних взаємин, спілкування і предметної діяльності; соціально зумовлена система психічних якостей індивіда, котра визначається залученістю людини до певних суспільних, культурних, історичних відносин.

Особистість весь час знаходиться під впливом різноманітних компонентів, серед яких на перший план сьогодні виходить війна як джерело першочергової травматизації. Під час війни поступово, але без винятків змінюються ціннісні орієнтації, життєві перспективи, стосунки з оточенням, ставлення до себе і свого життя. Війна руйнує такі, на перший погляд, звичайні почуття безпеки, стабільності, передбачуваності, провокуючи значні зміни процесів життєдіяльності, самореалізації, життєтворення, які з часом відчують як безпосередні, так і опосередковані учасники травматичних подій. Проте травмуючі події, такі як війна, не завжди призводять до персональної катастрофи, дослідження свідчать, що у посттравматичний період особистість не лише відновлюється, а й відкриває для себе перспективи покращення якості життя. Травми можуть слугувати каталізатором позитивних зрушень, зміцнення і поглиблення відносин, зміни життєвої позиції, виявлення сильних сторін власної особистості.

Шумлянська П. (ВІКНУ)

ПСИХОКОРЕКЦІЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Агресивна поведінка військовослужбовців, зумовлена тривалим стресом, фізичними та психологічними навантаженнями, може негативно впливати на бойовий дух і взаємодію всередині підрозділів. Розуміння причин і методів корекції такої поведінки є важливим кроком до збереження психічного здоров'я військових та підвищення їхньої ефективності.

Зростання психологічних навантажень у зоні бойових дій або в умовах служби викликає ризик агресивної поведінки, що шкодить як особистому благополуччю військових, так і безпеці оточення.

Метою дослідження є визначення ефективних методів психокорекції, спрямованих на зниження агресивної поведінки серед військовослужбовців, а також дослідження впливу стресу та травматичних факторів на рівень агресії.

Основна ідея дослідження полягає в необхідності розробки та впровадження психокорекційних програм для військовослужбовців, що зможуть ефективно знижувати агресивність і підтримувати здоровий психологічний стан. Застосування психологічних підходів, тренінгів емоційної регуляції та групові сеанси, можуть зменшити рівень агресії та сприяти психологічній реабілітації.

Дослідження проводилось за допомогою теоретичних джерел, емпіричних даних щодо впливу психокорекційних методів на рівень агресивності військовослужбовців, а також на реальних спостереженнях та експериментальних даних, отриманих у рамках військових програм психореабілітації.

Психокорекція агресивної поведінки є невід'ємною частиною роботи з військовослужбовцями, що сприяє збереженню їхнього психічного здоров'я, підвищенню ефективності на службі та створенню підтримуючого колективного середовища.

Щерба А. (ВІКНУ)

РОЗВИТОК СТРЕСОСТІЙКОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІДРОЗДІЛІВ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ

В умовах сучасного бойового протистояння військовослужбовці Сил спеціальних операцій (ССО) стикаються з екстремальними фізичними і психологічними навантаженнями, які вимагають високого рівня стресостійкості. Розвиток цієї якості є ключовим елементом їхньої підготовки, оскільки вона безпосередньо впливає на ефективність виконання завдань і збереження бойової готовності в умовах небезпеки. Стресостійкість забезпечує здатність швидко адаптуватися до нестандартних ситуацій, ефективно реагувати на зовнішні подразники та зберігати психоемоційний баланс. Процес розвитку стресостійкості розпочинається з психологічної підготовки. Підрозділи ССО проходять інтенсивні тренінги, які включають симуляції бойових ситуацій, що дозволяє адаптуватися до екстремальних умов і розвинути навички прийняття рішень під тиском. Психологи, що працюють з військовослужбовцями, навчають їх методам управління емоціями, що знижує рівень тривожності і дозволяє зберігати холонокровність навіть у критичних ситуаціях. До таких методів належать, зокрема, техніки дихальних вправ, що дозволяють відновити контроль над емоційним станом, а також техніки візуалізації, які допомагають уявити успішний результат дій та подолати страх.

Фізичні навантаження є важливим елементом підготовки, оскільки витривалість тіла значно підвищує загальний рівень стресостійкості. Підрозділи ССО проходять спеціалізовані фізичні тренування, спрямовані на розвиток сили, витривалості та реакції, що дозволяє організму адаптуватися

до тривалих навантажень та брати участь у тривалих бойових операціях без втрати ефективності.

Командна робота є важливим чинником підвищення стресостійкості. Військовослужбовці підрозділів ССО працюють в умовах, де взаємодія з іншими членами команди є життєво необхідною для успішного виконання завдань. Підтримка командного духу і командна взаємодія формують відчуття відповідальності та впевненості, що кожен член групи здатен підтримати у критичний момент. Психологічна підтримка, довіра та взаємоповага у команді сприяють зниженню рівня стресу і створюють відчуття безпеки, навіть у бойових умовах.

Розвиток стресостійкості є необхідним аспектом підготовки військовослужбовців ССО, оскільки він забезпечує їхню здатність ефективно виконувати бойові завдання в екстремальних умовах, зберігаючи при цьому психічне здоров'я. Психологічна підготовка, фізичні тренування, командна взаємодія, застосування методів саморегуляції та підтримка психічного здоров'я – всі ці компоненти комплексно впливають на здатність військовослужбовця залишатися стійким у стресових ситуаціях. Ефективне впровадження цих заходів є запорукою успіху підрозділів ССО у виконанні їхніх завдань та збереженні високої бойової готовності на тривалий період.

доктор філософії Юркова О.І., к.пед.н. Кравченко К.О. (ВІКНУ)

НЕГАТИВНІ ПСИХІЧНІ СТАНИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК НАСЛІДКИ УЧАСТІ В БОЙОВИХ ДІЯХ

Психічні стани військовослужбовців, що виникають під час діяльності в екстремальних умовах давно цікавлять наукову спільноту, а особливо в період відсічі широкомасштабного вторгнення. Це обумовлено тим, що військовослужбовці постали перед новими викликами, які диктує сучасна війна. В ході виконання бойових завдань, воїни опиняються під впливом постійно діючих стрес-факторів, які детерміновані індивідуально-особистісними характеристиками кожного бійця та специфікою їхньої професійної діяльності.

В умовах бойових дій військовослужбовці стикаються зі значними фізичними, емоційними та моральними викликами, що провокують різноманітних психічних станів. Дослідженням цього питання в різні часи займалися Агаєв Н., Кокун О., Корольчук М., Мацевко Т., Осьодло В., Стасюк В., Тімченко О., Ягупов В. та інші.

Грунтуючись на теоретичному аналізі існуючих напрацювань, можна виокремити основні негативні психічні стани військовослужбовців – учасників бойових дій. До них відносять: бойовий стрес, переживання психотравмуючих обставин в умовах ведення бойових дій, емоційне вигорання та психологічна неспроможність виконувати бойові завдання. Звичайно, цей список не є вичерпним та може бути доповненим.

Отже, розглянемо негативні психічні стани військовослужбовців після участі в бойових діях більш детально.

1. *Бойовим стресом* - це стан психологічної та фізіологічної напруги, який виникає у військовослужбовців під час або після бойових дій. Він є нормальною реакцією організму на екстремальні умови, коли виникає загроза життю або здоров'ю. Бойовий стрес є невід'ємною частиною військової діяльності, але важливо усвідомлювати його наслідки та вживати заходів для підтримки психічного здоров'я військовослужбовців.

2. *Переживання психотравматичних обставин* в умовах ведення бойових дій є одним із найважчих випробувань для психіки військовослужбовців. Ці обставини можуть залишати глибокі психологічні наслідки, впливаючи на поведінку, емоційний стан та довгострокове психічне здоров'я. Психотравмуючі обставини в умовах ведення бойових дій є серйозним викликом для психічного здоров'я військовослужбовців.

3. *Емоційне вигорання* у військовослужбовців під час виконання бойових завдань є психічним станом, що виникає через хронічний стрес і постійний тиск у бойових умовах. Воно характеризується фізичним, емоційним та моральним виснаженням, що призводить до зниження продуктивності, втрати мотивації та психічної стійкості. Емоційне вигорання у військовослужбовців під час бойових завдань є серйозною проблемою, яка може вплинути на ефективність виконання службових обов'язків та психічне здоров'я військових.

4. *Психологічна неспроможність виконувати бойові завдання* (це термін який є протилежним психологічній готовності). Це стан, коли військовослужбовець втрачає здатність адекватно оцінювати, а відповідно і діяти в бойових умовах. Для психологічної неспроможності виконувати бойові завдання характерним є емоційна нестабільність, зниження концентрації уваги, панічні атаки, відчуття безпорадності та знижена мотивація, соціальна ізоляція, порушення когнітивних функцій та підвищена агресивність.

Отже, дослідження негативних психічних наслідків участі в бойових діях є актуальною проблемою, яка потребує уваги як зі сторони наукової спільноти та військового командування. Якісна психологічна підготовка та ефективна реабілітація є ключовими для успішного відновлення психічного здоров'я військових та їх.

Яковчук П.А., Клімішина Н.П. (ВІКНУ)

НАВ'ЯЗЛИВІ ДУМКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Бойові дії залишають негативні спогади про пережиті травматичні події під час виконання бойових завдань військовослужбовцями, особливий відбиток залишають події повномасштабного вторгнення росії.

Нав'язливі думки – це повторювані та небажані думки, образи чи імпульси, події, які можуть з'являтися у нашому мозку нізвідки. Котрі людина усвідомлює, але контролювати не може, вони можуть виникати у будь який час.

У військовослужбовців нав'язливі думки часто супроводжуються почуттям тривожності, невпевненості та постійним потоком, котрий заважає та впливає на настрій, викликає дратівливість. Вони можуть виникати не очікувано, але позбутися їх не просто і можуть виникати у різних сферах життя та тривати різний час.

Нав'язливі думки у військовослужбовців найчастіше проявляються перед боєм, перебуванні на позиціях, страх втрати цілісності, отримати поранення, або ж виникають, як нав'язливі спогади про пережиту травматичну подію.

Досить важливо навчати у роботі з здоровими нав'язливими думками технікам заземлення, релаксації, медитації, технікам когнітивно-поведінкової терапії, що дають гарні результати та важливе звернення до психолога, психотерапевта.

Нав'язливі думки також можуть заважати повсякденному житті та викликати певний дистрес. Варто розуміти, що інколи нав'язливі думки можуть бути симптомом розладу психічного здоров'я, для такої категорії людей, саме тут варто звернутися за кваліфікованою допомогою до психотерапевта, лікаря психіатра, котрі допоможуть.

Думки є у кожної людини, але коли вони стають нав'язливі і заважають психічному здоров'ю, повсякденному життю то це не варто ігнорувати, а звернутися за допомогою.

к.філол.н., доц. Янусь Н.В., Шпанчук І.М. (КОГПА, Кременець)

МЕТОДИКА РЕАЛІЗАЦІЇ НАСКРІЗНИХ ЗМІСТОВНИХ ЛІНІЙ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В НУШ

Методика реалізації наскрізних змістовних ліній на уроках англійської мови в НУШ

Реалізація наскрізних змістовних ліній на уроках англійської мови в Новій українській школі (НУШ) сприяє формуванню у здобувачів освіти ключових компетентностей, розвитку комунікативних навичок та забезпечує інтеграцію між предметами.

Особливості реалізації наскрізних змістовних ліній на уроках англійської мови:

-Інтегративний підхід: Об'єднання мовних навичок (читання, письмо, говоріння, аудіювання) із тематикою ліній.

-Практична орієнтованість: Використання тем, що допомагають застосовувати знання англійської у реальних життєвих ситуаціях.

-Розвиток критичного мислення: Включення дискусій, проєктів, творчих завдань на основі наскрізних тем.

-Залучення автентичних матеріалів: Використання текстів, відео та завдань, що мають зв'язок із наскрізними лініями.

Наскрізнi змістовні лінії в контексті англійської мови:

-Екологічна безпека та сталий розвиток: вивчення лексики про природу, ресурси, забруднення; обговорення глобальних екологічних проблем (зміна клімату, захист дикої природи); проєкт: «How can we save our planet?»

-Громадянська відповідальність: тексти про права людини, демократичні цінності, толерантність; завдання на розуміння культурного розмаїття; проєкт: «Being a responsible citizen in the 21st century».

-Здоров'я і безпека: лексика про здоровий спосіб життя, їжу, заняття спортом; розробка діалогів про правила безпеки; проєкт: «My healthy lifestyle».

-Підприємливість та фінансова грамотність: тексти про економічні поняття, планування бюджету; рольові ігри: «Setting up a business», «Shopping responsibly»; проєкт: «Creating a mini business plan».

Методичні підходи

-Комунікативний підхід: створення ситуацій для реального спілкування на основі наскрізних тем (наприклад, обговорення способів збереження природи).

-Проектне навчання: розробка довготривалих завдань: презентації, відеоролики, плакати; приклад: груповий проєкт «How to make our school more eco-friendly».

-Інтерактивні методи: ігри, симуляції, дебати, наприклад, «Should we ban plastic bags?».

-Міжпредметна інтеграція: наприклад, інтеграція з географією: вивчення кліматичних змін.

-Цифрові технології: використання платформ (Quizlet, Kahoot, Padlet) для створення інтерактивних завдань.

Завдання для реалізації наскрізних ліній:

-Екологічна безпека та сталий розвиток: написання листа: *Write a letter to the local community about saving water*; створення плаката: *Design a poster about recycling*; слухання текстів про природу: *Listening practice on global warming*.

-Громадянська відповідальність: Обговорення: *What makes a good citizen?* Написання есе: *How can I help my community?* Дебати: *Are online petitions effective?* Здоров'я і безпека

-Діалоги: *At the doctor's office*. Складання рецепта: *Write a recipe for a healthy meal*. Рольова гра: *Plan a safe trip to the mountains*.

Підприємливість та фінансова грамотність: *Створення бюджету: Plan a budget for your school event*. *Розробка реклами: Create an advertisement for your product*. Рольова гра: *You are opening a café*.

Результати реалізації методики

-Учні зможуть застосовувати англійську мову для вирішення практичних завдань.

-Розвивається екологічна, громадянська свідомість, підприємницьке мислення.

-Зростає мотивація до вивчення англійської через інтеграцію тем, цікавих для учнів.

Реалізація наскрізних змістовних ліній на уроках англійської мови відповідає концепції НУШ, сприяє гармонійному розвитку учнів і формує у них ключові компетентності, потрібні для сучасного життя.

Янчук П.І., Миколайчук О.М. (ВІКНУ)
Весельський С.П., к.т.н., доц., Пампуха І.В.,
к.т.н., с.д. Лоза В.М. (ВІКНУ)

СТАН ЕНЕРГЕТИЧНОГО ОБМІНУ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З ВИСОКИМ РІВНЕМ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ

Професійні військовослужбовці в умовах сьогодення проходять військову службу під впливом низки стресових факторів, які можуть індукувати приховані або явні розлади в сфері ментального здоров'я. До таких порушень можна віднести і емоційне вигорання. Особливе значення при синдромі вигорання займає енергетичний обмін, який тісно пов'язаний з мітохондріальною активністю. Основним показником ефективності роботи мітохондрій і частково процесів гліколізу є концентрація синтезованого аденозинтрифосфату (АТФ) у клітинах організму. Водночас АТФ задіяний у біосинтезі необхідних макромолекул та при транслокації різних складових, у тому числі неорганічних іонів, безпосередньо на мембранах клітин. Що стосується аденозиндифосфату (АДФ), то він вкрай необхідний для процесів фосфорилювання в мітохондріях з утворенням АТФ при використанні енергії окиснення органічних молекул вуглеводного та ліпідного обміну. Співвідношення АТФ, АДФ і аденозинмонофосфату (АМФ) свідчить про енергетичний потенціал клітини. Метою нашого дослідження було визначити як корелює синдром емоційного вигорання з показниками аденілової системи, як можливими імпліцитними предикторами цього феномену.

Респондентами перехресного дослідження були 43 професійних військовослужбовці Збройних Сил України віком від 25 до 45 років з вислугою від 1 до 11 років, учасники бойових дій. Дослідження було проведено у два етапи. Спочатку у опитуваних визначалась наявність та рівень емоційного вигорання, а потім було обрано п'ять військовослужбовців з високим та п'ять з низьким (у якості контрольної групи) рівнем емоційного вигорання та наявністю відповідного показника виснаження. У якості психометричного інструментарію для діагностики емоційного вигорання було обрано дві методики: «Діагностика професійного вигорання К. Масlach» (Maslach Burnout Inventory (MBI) та опитувальник для вимірювання вигорання (Burnout Assessment Tool); версія, пов'язана з роботою. Причому при інтерв'юванні респонденти підтверджували відчуття виснаження власних ресурсів, втому, зміни поведінки та певне погіршення фізичного здоров'я.

Забір зразків слини для біохімічного аналізу у обстежуваних військовослужбовців обох груп здійснювали натще. Аналіз отриманих зразків проводили методом тонкошарової хроматографії й визначали концентрацію АТФ, АДФ, АМФ, аденозину, ксантину, гіпоксантину та сечової кислоти.

Біохімічне дослідження співвідношення компонентів аденілової системи в слині обстежуваних військових виявило наступні зміни. У військовослужбовців з високим рівнем емоційного вигорання спостерігалось зменшення вмісту АТФ на 33,9% порівняно з військовими контрольної групи, при цьому концентрація в слині інших досліджуваних нами показників зростала, а саме: АДФ на 21,6%, АМФ на 42,5%, аденозину і ксантину сумарно на 34,8%, гіпоксантину і сечової кислоти сумарно на 45,5%.

Отже, отримані нами результати вказують на істотне зниження рівня енергетичного обміну у військовослужбовців з високим рівнем емоційного вигорання, про що свідчить зменшення вмісту АТФ в їхньому організмі завдяки зниженню ефективності процесів фосфорилування. Підвищений вміст АДФ у них вказує на інтенсифікацію процесу розщеплення АТФ та зниження його рівня. За цих умов відбувається і збільшення вмісту АМФ, який потрібний для ресинтезу АДФ. Водночас зростає концентрація метаболітів розщеплення основних компонентів аденілової системи: аденозину, ксантину та сечової кислоти, що свідчить про зменшення їхнього залучення до процесу ресинтезу ключових високоенергетичних метаболітів.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому вивченні змін енергетичного обміну у військовослужбовців, які мають різні рівні та прояви вигорання, у тому числі й шляхом визначення концентрації компонентів аденілової системи в слині, з акцентом на пошук можливостей для корекції цих змін. Особливу увагу варто приділити розробці терапевтичних підходів, спрямованих на відновлення мітохондріальної функції, що може сприяти підвищенню загальної витривалості, покращенню психоемоційного стану та зменшенню наслідків стресу у військовослужбовців, що є особливо актуальним в умовах сьогодення.

Яценко М. (ВІКНУ)

ПСИХОКОРЕКЦІЯ ТРИВОЖНОСТІ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ПРИЗВАНИХ ЗА МОБІЛІЗАЦІЄЮ

Тривожність є серйозною проблемою серед військовослужбовців, адже вона безпосередньо впливає на їх боєздатність та підрозділу в цілому. Наслідки надмірної тривожності у військах є частим явищем, ними є депресивні стани, зловживання психотропними речовинами, що є доволі поширеною проблемою в Збройних Силах України, соціальна ізоляція, втрата працездатності та навіть суїцидальні думки, а також проблеми можуть бути і з медичної точки зору: слабкість, втома, часте запаморочення, проблеми зі сном та шлунково-кишковим трактом, часте сечовиділення, нудота та інше.

Військова тривожність є важливою сферою психологічних досліджень, оскільки вона може мати значний вплив на ефективність, благополуччя та загальне функціонування військовослужбовців як у військовому, так і в цивільному житті.

Тривога – це природна реакція організму на стрес і загрозу. Вона проявляється як емоційний, психологічний, фізіологічний та соціальний стан, що характеризується відчуттям напруги, занепокоєння, страху і нервозності.

Тривога є нормальною реакцією на стресові ситуації, такі як нові виклики, зміни в житті або загрози безпеці. У деяких випадках тривога може бути навіть корисною, оскільки вона допомагає мобілізувати організм до дії і зберегти увагу та концентрацію на події, що відбувається. Однак, тривога може вважатися патологічною, коли вона стає надмірною, непропорційною ситуації або заважає виконанню повсякденної діяльності. Цей тип тривоги може виникати без видимої причини, тривати довгий час і впливати на психічне та фізичне здоров'я військовослужбовця.

Проблема тривожності є вже доволі давньою, її доволі успішно вивчали раніше, про що свідчать напрацювання Зигмунда Фрейда, Альфреда Адлера та Карен Горні. Хоча насправді тривога в певній мірі є корисною для людини, адже вона дає нам знати про її участь в потенційно небезпечній поведінці, або підштовхує нас до вибору розвитку подій, який ймовірно має щасливу розв'язку задля уникнення ризику, люди далеко не завжди вміють контролювати власну тривожність та адекватно оцінювати ризики, тому можуть стикнутися з проблемами та наслідками.

Саме тому робота військового психолога з військовослужбовцями, призваних за мобілізацією, які мають ознаки надмірної тривожності, є актуальною в наш час, вона може допомогти українським військовим краще справлятися зі своїми страхами, тривогами та адекватно оцінювати ризики. Це підвищує бойову готовність військовослужбовців та підрозділів в цілому. Крім того, необхідне врахування фізичних та психологічних особливостей військовослужбовців як в умовах бойових дій, наприклад на пунктах психологічної допомоги, так і в пунктах постійної дислокації підрозділу, адже це теж безпосередньо впливає на стан військовослужбовця та якість наданої йому допомоги.

В умовах сучасної війни створення та розвиток нових методів роботи з військовими, які мають ознаки підвищеної тривожності, є одним з пріоритетних напрямів розвитку військової психології як засіб запобігання виникнення подальших симптомів та погіршення стану, а також виникнення психічних розладів та захворювань.

СЕКЦІЯ 4 ІНФОРМАЦІЙНА ТА ПСИХОЛОГІЧНА БОРОТЬБА У ВОЄННІЙ СФЕРІ

Алфьоров О.В. (ВІКНУ)

ОЗНАКИ, СПОСОБИ ТА ТАКТИКИ МАНІПУЛЯЦІЇ СУСПІЛЬНОЮ СВІДОМІСТЮ В МАС-МЕДІЙНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Медіа впливають на спосіб життя, мислення, формування світогляду, цінностей, можуть змінювати настрої, бажання, поведінку аудиторії.

З метою впливу на масову свідомість у медіапросторі використовують різні маніпуляції, що здійснюють психологічний вплив на суспільство через передачу інформації засобами медіа.

За допомогою різних маніпулятивних прийомів нав'язуються певні ідеологічні кліше, штампи сприйняття дійсності й реакції на події. Під впливом маніпуляцій можна послабити/посилити існуючі ставлення до подій або змінити їх.

До ознак прихованої маніпуляції свідомістю, які важливо вміти розпізнавати, відносять:

- 1) мову (використання незрозумілих слів);
- 2) емоції (використання емоційних повідомлень);
- 3) сенсаційність і терміновість (забезпечує шум та потрібний рівень нервозності, що руйнує психологічний захист);
- 4) повторення (щоденне повторення тієї самої теми або тих самих мовних конструкцій – ознака неякісної пропаганди);
- 5) подрібнення (представлення замість цілісної проблеми її невеличкого фрагмента);
- 6) вихоплення з контексту (представлення проблеми без контексту та зовнішніх чинників);
- 7) тоталітаризм джерела повідомлення (відсутність діалогу, повне усунення «незгодних» джерел інформації та думок);
- 8) тоталітаризм рішення (аудиторії навіюється формула вирішення проблеми, напр., за допомогою висловлювань: «Інакше не може бути!», «Альтернативи немає!» тощо);
- 9) змішування інформації та думок (коли подаються факти разом із думкою про них);
- 10) покликання на авторитети (коли задля підтримання якогось ідеологічного або політичного твердження використовують авторитет людини із зовсім іншої сфери діяльності);
- 11) активізація стереотипів (прагнення нав'язати сприймання інформації відповідно до норм поведінки певної спільноти);
- 12) некогерентність висловлювань (одночасне подання повідомлень, які суперечать одне одному).

З-поміж основних способів маніпуляції інформацією за допомогою ЗМІ розрізняють:

1) спотворення (неповне, однобічне представлення; фрагментарний спосіб поширення інформації);

2) редагування, додавання власних домислів і коментарів (з огляду на індивідуально-психологічні особливості й політичні симпатії поширювачів інформації);

3) інтерпретування у вигідному світлі;

4) приховування, замовчування;

5) створення «інформаційного шуму» (зниження сприйняття фактів за рахунок подавання такої кількості новин, за якої стає неможливим їхнє сортування);

6) оперативне подавання неперевіреної інформації (з огляду на те, що будь-яке перше повідомлення про подію сильніше впливає на аудиторію, ніж наступні);

7) поширення певного погляду на інформацію як єдиного вірного (за рахунок чого створюється ілюзорний ефект підтримування трансльованої ЗМІ ідеї більшістю, який призводить до небажання індивіда відкрито висловлюватися під страхом суспільних санкцій, якщо його погляд не схожий на погляди більшості – модель спіралі мовчання).

Отже, оволодіння таким інструментарієм дає можливість протистояти маніпулятивним медіавпливам, зберігаючи критичне мислення в оцінюванні тих чи інших комунікативних ситуацій.

к.т.н. Бабіч О.М. (ВІКНУ)

Степанишин Р.Д. (ВІКНУ)

Соцка Н.О. (ВІКНУ)

ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ ДЛЯ ВІДБОРУ СУБ'ЄКТІВ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕЗОНАНСІВ У ПРОВІДНИХ СВІТОВИХ ЗМІ, НА ПРИКЛАДІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Важливі світові події створюють різновекторні інформаційні впливи, одностайне трактування яких призводить до інформаційних резонансів. Воєнні конфлікти, зазвичай, теж є такими подіями, що призводять до зміни економічного та соціально-політичного устрою, та в результаті – перекроювання геополітичної карти світу. Однією з супутніх ознак цього є інформаційне протистояння сторін-учасників війни, і важлива обізнаність щодо їх інформаційної спрямованості. Тому важливо визначити принципи відбору таких суб'єктів, щоб володіти уявленням про найбільш тенденційні ознаки та сторони, що їх транслують. Для цього у науковому дослідженні, проведеному у Військовому інституті КНУ імені Тараса Шевченка, було визначено країни та основні геополітичні та регіональні об'єднання, які діють в інформаційному полі, що стосується представлення подій війни в Україні. Та які визначають інформаційну присутність найбільш резонансних подій як загалом, так і на її тимчасово окупованих територіях.

За результатами дослідження визначено, що інтерес для опрацювання, як джерела створення інформаційних резонансів, становлять ЗМІ наступних

країн та регіональних об'єднань. Це група країн з найбільшим впливом – країни «Великої Сімки»; країни регіону БРІКС (зокрема, КНР, Індія, Бразилія, з їх власним інформаційним середовищем), та деякі країни Близького Сходу (зокрема, «країна-вигнанець» на Близькому Сході – Іран); і країни – найближчі сусіди з Україною (Польща, Румунія, Молдова, Туреччина, Угорщина).

Вибір країн зумовлений їх дотриманням певної сторони, задіяної у війну, особливостями їх стосунків з Україною, та їх інформаційної політики в умовах російської війни проти нашої держави. А також діями регіональних об'єднань, до яких вони належать, відносно нашої держави. Країни «Великої Сімки» зайняли позицію підтримання України, як з наданням воєнної допомоги, так і відповідним інформаційним супроводженням у провідних міжнародних ЗМІ. Вибір для аналізу країн БРІКС обумовлений тісними зв'язками цих держав з рф та намаганням Кремля максимально використати їх для тиску на країни Заходу. Крім того, наростаючий економічний потенціал цих країн суттєво підвищує їх роль у міжнародних відносинах та системі міжнародної безпеки. При цьому як зазначені країни, так і Туреччина та Іран є певним «центром тяжіння» в регіоні, який визначає у тому числі й інформаційне поле. Вибір сусідніх з Україною держав зумовлений як значною інформаційною присутністю рф, так і безпосередньою участю цих держав у процесі надання допомоги Україні.

Усі зазначені характеристики покладені в основу розробки критеріїв для аналізу учасників інформаційного простору, їх інформаційних резонансів і тих принципів, які вони проводять.

Бойченко В.О. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНА ПОЛІТИКА РФ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ТА ЇЇ ІНФОРМАЦІЙНЕ СУПРОВОДЖЕННЯ

У сучасних умовах розвиток військово-технічної політики російської Федерації (рф) має стратегічне значення як для внутрішньої стабільності країни, так і для її позицій на міжнародній арені. Політика рф у сфері озброєнь і військових технологій значно впливає на баланс сил у світі, особливо на просторах колишнього СРСР і європейського континенту. Важливим аспектом є інформаційне супроводження цієї політики, яке слугує засобом формування національного і міжнародного сприйняття та може впливати на суспільну думку всередині країни й за її межами.

Основні напрями військово-технічної політики РФ:

- модернізацію ядерного потенціалу та створення нових стратегічних систем озброєння;
- розробку високоточних гіперзвукових систем;
- розвиток військових технологій для кібервійни та захисту від інформаційних загроз;
- створення інноваційних засобів ППО, модернізацію флоту та авіації;

- активне просування російської зброї на міжнародний ринок, що є важливою складовою економічної політики РФ.

Інформаційне супроводження військово-технічної політики:

- державні російські ЗМІ широко висвітлюють успіхи ВПК і створюють образ могутньої держави, яка здатна захищати свої інтереси.
- російська медіаполітика активно поширює меседжі про те, що розвиток військової сфери спрямований на підтримку миру і стабільності.
- виставки, форуми та публічні демонстрації нових озброєнь використовуються як інструмент, щоб показати світові технологічні досягнення і високий рівень військового потенціалу Росії.
- військово-технічна політика та інформаційне супроводження росії викликають неоднозначну реакцію у світової спільноти.

Таким чином російська військово-технічна політика разом із потужним інформаційним супроводженням формує образ сильної держави, здатної впливати на геополітичні процеси. Це, однак, супроводжується серйозними викликами для міжнародної безпеки і регіональної стабільності. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що інформаційна кампанія є невід'ємною складовою стратегії РФ, спрямованої на забезпечення підтримки населення та вплив на світову громадськість.

к.і.н., доцент Вановська І.М. (ВІКНУ)

ПРИНЦИПИ ВЕДЕННЯ СУЧАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ВІЙНИ

Інформаційно-психологічні війни стали найбільш ефективним інструментом сучасної геополітики. Наш ворог, російська федерація, довела інструментарій інформаційно-психологічної війни до рівня мистецтва досягнення геополітичної переваги та лідерства. В сучасних умовах російсько-української війни наша країна, нажаль, зазнає поразку в інформаційно-психологічній війні, піддаючись безпрецедентному тиску, оскільки цьому напрямку не приділялося потрібної політичної, організаційної та наукової уваги, не розроблявся необхідний науково перевірений інструментарій протидії, цілеспрямовано та системно не проводилась підготовка фахівців, спроможних на геостратегічному рівні протидіяти веденню інформаційно-психологічної війни. В зв'язку з цим надзвичайно актуальними є проведення комплексних досліджень в цієї галузі, розробка інноваційних технологій, технологій ведення інформаційно-психологічних війн, організація системи підготовки фахівців, здатних своєчасно та ефективно протидіяти новітнім інформаційно-психологічним викликам та погрозам.

Аналіз існуючої практики інформаційно-психологічної війни супротив нашої країни дозволяє виокремити базові принципи її реалізації:

прагматизм — досягнення поставленої мети задля отримання геополітичної переваги будь-якими, зокрема, і аморальними, засобами;

цинізм — аморальна, вузькокорислива спрямованість, широке використання технологій подвійних стандартів, жорстка диференціація

стосовно «своїх» та «чужих», впритул до знищення «чужих» задля насадження так званої російської «демократії»;

маніпулятивність — отримання односторонніх переваг без обліку інтересів іншої сторони;

масштабність — тотальне використання всіх світових ресурсів, які є в наявності, включаючи можливості діючих або потенційних союзників;

ефективність — високий рівень ефективності в реалізації поставлених стратегічних та тактичних завдань у ході ведення інформаційно-психологічної війни;

технологічність — високий рівень розробок, використання новітніх методів, методики та технологій у ході ведення інформаційно-психологічної війни;

тотальність — залучення всіх ресурсів, які існують, максимальне використання технологічних розробок;

конспіративність — секретність проведення операцій інформаційно-психологічної війни, прихований характер цілей та завдань, обмеження кола осіб, маючих допуск до цієї інформації;

науковість — опора у ході ведення інформаційно-психологічної війни на наукові розробки;

протиправність — інформаційно-психологічні війни, зазвичай, ведуться з порушенням норм міжнародного права;

мультиплікація — багаторазове повторення позитивного досвіду, найбільш ефективних технологій у досягненні поставлених завдань.

Е. Тоффлер характеризує майбутні війни, як війни знань, в яких знання зможуть перемагати або запобігати війні.

Васільченко А.О. (ВІКНУ)

ДОСВІД РОЗВІДУВАЛЬНИХ СТРУКТУР ДЕРЖАВИ ІЗРАЇЛЬ В ПРОТИДІЇ ІРАНЬСЬКИМ ПРОКСІ-СИЛАМ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ

Близький Схід є одним з ключових регіонів у світі, його характерна особливість – висока залежність від нерегіональних акторів. Унікальне географічне і стратегічне положення регіону привертало увагу багатьох впливових держав світу. Після Другої світової війни розвідані запаси вуглеводнів перетворили Близький Схід в майданчик для зіткнення нерегіональних сил. Геополітична важливість даного регіону також збільшується через його духовну важливість для трьох авраамічних світових релігій. Ситуація на Близькому Сході відзначається високою динамікою конфліктів і складною геополітичною обстановкою. В умовах наростаючих загроз з боку іранських проксі-сил, таких як ліванська Хезболла, іракська шіїтська міліція, палестинські радикальні групи та інші, Ізраїль змушений постійно розробляти та вдосконалювати ефективні методи контррозвідки та протидії. Дослідження «Досвід розвідувальних структур Держави Ізраїль в протидії іранським проксі-силам на Близькому сході» зосереджене на вивченні методів, стратегій та механізмів, які використовує Ізраїль для

забезпечення національної безпеки та нейтралізації загроз з боку іранських проксі-сил. Вступна частина дослідження дає огляд актуальності теми та причин, що зумовлюють значення розвідувальних структур Ізраїлю у контексті національної безпеки та стабільності регіону. Методи дослідження включають аналіз відкритих джерел, таких як державні звіти, інтерв'ю з експертами в галузі національної безпеки, огляд аналітичних досліджень та моніторинг інформаційних матеріалів ізраїльських і міжнародних ЗМІ. У межах дослідження також застосовано порівняльний аналіз стратегій різних розвідувальних служб для визначення відмінних рис ізраїльського підходу.

Проміжні висновки свідчать про те, що розвідувальні структури Ізраїлю, такі як Моссад, Шабак та військова розвідка АМАН, використовують як традиційні, так і сучасні підходи для протидії загрозам з боку іранських проксі-сил. Серед ключових методів виокремлюється збір інформації з відкритих джерел, розширене використання технічних засобів моніторингу та аналізу, агентурна розвідка та кіберрозвідка. Ізраїльські спецслужби активно співпрацюють з міжнародними партнерами та використовують методи превентивних ударів, щоб унеможливити реалізацію загроз з боку Ірану. Важливим компонентом протидії є також заходи з дезінформації та інформаційних операцій, спрямованих на послаблення підтримки іранських проксі-груп у сусідніх країнах.

Основні висновки роботи стверджують, що досвід ізраїльських розвідувальних структур у протидії іранським проксі-силам є унікальним завдяки комплексному підходу, що включає як оперативні заходи, так і інформаційну роботу. Зокрема, Ізраїль успішно поєднує кіберрозвідку з агентурною діяльністю, що дозволяє йому оперативно отримувати критичну інформацію та запобігати ворожим діям. Водночас динамічний характер іранської загрози потребує постійної адаптації та оновлення стратегій розвідувальних структур Ізраїлю. Досвід Ізраїлю може бути корисним для інших держав у розробці власних систем національної безпеки та протидії транснаціональним загрозам у сучасних умовах.

Головецький В.А. (ВІКНУ)

СИСТЕМА КІБЕРБЕЗПЕКИ ІСЛАМСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ІРАН

Ісламська Республіка Іран розвиває свою систему кібербезпеки як важливий елемент національної безпеки держави, особливо враховуючи зростаючі кіберзагрози та попередні інциденти, такі як атака вірусом Stuxnet. В умовах сучасної геополітичної ситуації дослідження іранської системи кібербезпеки набуває особливої актуальності, оскільки країна активно співпрацює з Російською Федерацією, надаючи їй технічну підтримку та експертизу в галузі кібербезпеки під час війни проти України. Це робить Іран не лише регіональним, але й глобальним актором у сфері кіберзагроз.

Основою системи кібербезпеки Ірану є Верховна рада кіберпростору, створена у 2012 році за наказом Верховного лідера Алі Хаменеї. Цей орган відповідає за формування політики кібербезпеки, координацію дій різних

відомств та розробку стратегічних напрямків розвитку. Під керівництвом ради функціонують спеціалізовані підрозділи: Національний центр кіберпростору, Кіберполіція (FATA), підрозділи Корпусу вартівих Ісламської революції та Міністерство розвідки Ісламської Республіки Іран.

Важливою складовою іранської системи кібербезпеки є мережа спонсорованих державою хакерських угруповань, таких як APT33 (Elfin), APT34 (OilRig), Charming Kitten та безліч інших. Ці групи діють під безпосереднім керівництвом іранських спецслужб та здійснюють кібершпигунство, атаки на критичну інфраструктуру та викрадення конфіденційних даних у інтересах держави. Їхня діяльність спрямована як проти регіональних противників Ірану, так і проти західних країн та їхніх союзників. Окрім наступальних функцій, на хакерські угруповання було покладено обов'язки із захисту та підтримки кіберпростору Ірану через проурядова напіввійськова організація Басідж.

Іранська система кібербезпеки характеризується високим рівнем централізації та мілітаризації. Країна активно розвиває власні технології захисту інформації, створює ізольовані мережі передачі даних та впроваджує національні стандарти криптографії. Особлива увага приділяється захисту критичної інфраструктури, включаючи енергетичний сектор, фінансову систему та урядові установи. Іран також розробив власний національний інтернет (SHOMA), що дозволяє ізолювати внутрішні мережі від глобального інтернету у випадку кіберзагроз.

Важливим аспектом іранської системи кібербезпеки є підготовка спеціалізованих кадрів. В країні діють численні освітні програми з кібербезпеки, створені спеціалізовані навчальні центри та лабораторії. Іран активно залучає молодих фахівців до роботи в галузі кіберзахисту та кібероперацій, що забезпечує постійне оновлення кадрового потенціалу як для оборонних, так і для наступальних кіберможливостей. Йде активне вербування фахівців з Європи, особливо студентів, шляхом залучення їх до релігії ісламу.

Дослідження даної теми проводилось у зв'язку з тим, що Іран становить значну кіберзагрозу для міжнародної спільноти, особливо в контексті його співпраці з Російською Федерацією та підтримки її агресії проти України. Система кібербезпеки Ірану демонструє унікальний підхід до забезпечення національної безпеки в кіберпросторі, поєднуючи технологічну самодостатність, централізоване управління та розвинену мережу державних хакерських груп. Розуміння структури та можливостей іранської системи кібербезпеки є важливим для розробки ефективних заходів протидії, захисту національних інтересів демократичних держав та імплементації досвіду розбудови кіберпростору в умовах обмеженого доступу до технологій.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХОДІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ ТЕРОРИСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ХАМАС ТА ХЕЗБОЛЛА У ХОДІ КОНФЛІКТУ З ІЗРАЇЛЕМ (У ПЕРІОД 2020-2024 РОКІВ)

Терористичні організації ХАМАС та Хезболла протягом останніх років суттєво розширили масштаби своєї інформаційної діяльності, спрямованої проти Ізраїлю. Головною метою інформаційного впливу цих організацій є підриг міжнародної підтримки Ізраїлю, радикалізація палестинського та ліванського населення, а також формування наративу про визвольну боротьбу проти «сіоністського режиму». Особливо інтенсивним цей вплив став після терористичної атаки ХАМАС 7 жовтня 2023 року, коли обидві організації координовано розгорнули масштабну інформаційну кампанію для виправдання терористичних дій та звинувачення Ізраїлю у непропорційному застосуванні сили.

Головними методами інформаційного впливу ХАМАС та Хезболла є: маніпулювання фактами про жертви серед цивільного населення, поширення дезінформації про військові успіхи, використання релігійної риторики для мобілізації підтримки в мусульманському світі, компрометація дій Ізраїлю через соціальні мережі, створення постановочних відеоматеріалів, залякування ізраїльського населення. Обидві організації активно використовують Telegram, Twitter/X та TikTok для поширення пропаганди, створюючи розгалужену мережу каналів різними мовами. Хезболла додатково використовує телеканал Al-Manar та інші підконтрольні ЗМІ для формування потрібної інформаційної картини.

Ефективність інформаційних операцій ХАМАС та Хезболла значно зросла завдяки використанню сучасних технологій та методів впливу. Організації створюють високоякісний медіа-контент, включаючи документальні фільми, анімацію та інфографіку. Активно застосовується таргетована реклама в соціальних мережах для охоплення конкретних аудиторій. Важливим елементом є координація інформаційних кампаній з Іраном, що дозволяє синхронізувати меседжі та посилювати їхній вплив. Ізраїль намагається протидіяти цьому впливу через блокування терористичного контенту, викриття фейків та активну комунікацію з міжнародною спільнотою, проте ефективність цих заходів є обмеженою через високу адаптивність противника.

Інформаційний вплив ХАМАС та Хезболла характеризується високим рівнем технологічності, координації та адаптивності. Їхні інформаційні операції стають все більш витонченими та ефективними, що вимагає від Ізраїлю та міжнародної спільноти розробки нових підходів до протидії терористичній пропаганді та захисту інформаційного простору.

Дослідження даної теми проводилось у зв'язку з тим, що терористичні організації ХАМАС та Хезболла постійно вдосконалюють свої методи інформаційного впливу та пропаганди, використовуючи найновіші технології та платформи для поширення дезінформації. Розуміння їхніх стратегій та

тактик є критично важливим для розробки ефективних заходів протидії та захисту не лише Ізраїлю, а й України від подібних заходів інформаційного впливу РФ та глобального інформаційного простору від терористичної пропаганди.

Качур К.С. (ВІКНУ)

РОЛЬ М'ЯКОЇ СИЛИ В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА ФОНІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Поняття «м'якої сили» (soft power), яке ввів американський політолог Джозеф Най, характеризує здатність держави або міждержавної структури впливати на інші країни не за допомогою військової сили або примусу, а через культурний, ідеологічний та економічний вплив. Для Європейського Союзу, який не є військовим блоком і будує свою ідентичність як «мирний проєкт», м'яка сила давно стала ключовим інструментом зовнішньої політики. Вона виявляється через популяризацію демократичних цінностей, верховенства права, поваги до прав людини, а також через економічні та гуманітарні ініціативи. У такий спосіб ЄС залучає інші країни до співпраці, створюючи навколо себе коло впливу та стабільності.

З початком російсько-української війни 2014 року, а згодом і повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році, ЄС зіткнувся з викликами, що поставили під сумнів традиційні способи використання м'якої сили. Агресія Росії не лише порушила систему європейської безпеки, а й показала, що не всі міжнародні гравці реагують на ціннісні інструменти впливу. Перед ЄС постала дилема — як адаптувати свої методи для підтримки союзників та протидії агресору, не втрачаючи ідентичності як цивільної сили. Окрім того, у цьому конфлікті ЄС має справу з дезінформацією та пропагандою з боку Росії, яка намагається підірвати європейське суспільство зсередини. Поряд із цим ЄС робить ставку на культурну та освітню дипломатію, розширюючи програми на зразок Erasmus+ та Horizon Europe, що дає змогу молодим українцям і студентам з країн регіону здобувати освіту в Європі, підвищуючи рівень знань про європейські цінності та норми.

В умовах російської дезінформації м'яка сила ЄС набуває додаткового значення, оскільки Союз вкладає зусилля у розвиток інформаційних проєктів, спрямованих на протидію пропаганді та підвищення медіаграмотності серед населення. Інформаційна безпека та боротьба з дезінформацією є важливим напрямком, оскільки вони допомагають не лише захищати суспільство, але й будувати стійке до маніпуляцій інформаційне поле. Паралельно з цим ЄС підтримує Україну в сфері енергетичної безпеки, стимулюючи розвиток «зеленої» енергетики та зменшуючи залежність від російських енергоносіїв, що водночас допомагає йому залишатися прихильником кліматичних цілей.

Гуманітарна допомога та відновлення інфраструктури також стають важливою частиною м'якої сили ЄС. З огляду на масштабні руйнування, Союз бере активну участь у підтримці України, надаючи допомогу в відбудові

зруйнованих міст, відновленні соціальних об'єктів, а також підтримуючи житлові програми для внутрішньо переміщених осіб. Це підсилює гуманітарний аспект м'якої сили та показує відданість ЄС своїм цінностям.

Розширення співробітництва у сфері безпеки, хоча й виходить за межі традиційної м'якої сили, також є важливим компонентом впливу ЄС. У цьому контексті Союз надає підтримку Україні в реформуванні безпекового сектору, зокрема в питаннях кібербезпеки та захисту від інформаційних атак, що відповідає новим викликам сучасності. ЄС залучає інноваційні формати співпраці, щоб підтримати Україну та сусідні країни, створюючи в регіоні більш стабільне та захищене середовище.

Таким чином, м'яка сила ЄС стає не лише інструментом зовнішньої політики, а й засобом адаптації до нових глобальних реалій, які визначаються конфліктами, інформаційними загрозами та енергетичними викликами. Це дозволяє Союзу зміцнити свою репутацію мирного і гуманітарного партнера та розвивати відносини з Україною та іншими країнами, формуючи стабільність і довіру на міжнародній арені.

Ковбасюк В.О. (ВІКНУ)

МОВА ЯК ЗАСІБ МАНІПУЛЯЦІЇ ТА ЕМОЦІЙНОГО ВПЛИВУ У МЕДІАПРОСТОРІ

Мова у медіапросторі відіграє важливу роль як інструмент маніпуляції та формування емоційної реакції аудиторії, що суттєво впливає на її когнітивне сприйняття та громадську думку. Використання емоційно забарвлених слів і мовних конструкцій є одним із основних засобів, за допомогою якого медіа здатні викликати почуття тривоги, симпатії, патріотизму або страху у масової аудиторії. Зокрема, слова з негативною конотацією, такі як «криза», «катастрофа» або «загроза», застосовуються у медіа для підвищення рівня емоційного напруження серед читачів та посилення їхньої уваги до певних подій чи тем.

Значну роль у створенні емоційного образу відіграють також метафоричні та епітетні конструкції. Використання метафор у висвітленні політичних або соціальних конфліктів сприяє посиленню відчуття напруженості та очікування драматичних наслідків, оскільки метафори часто сприяють підсвідомому закріпленню образів боротьби та суперництва. Епітети, такі як «жорстокий», «патріотичний» або «безпрецедентний», слугують для конструювання певних асоціативних образів, які сприяють закріпленню певного ставлення у свідомості аудиторії.

Особливе місце в цьому контексті займає мова реклами, де емоційно заряджені слова використовуються для формування позитивного образу продукту чи послуги. Слова з позитивною конотацією, як-от «унікальний», «революційний», «безпечний», сприяють формуванню емоційного ставлення до об'єкта реклами та стимулюють бажання споживача до придбання. Отже, мовні засоби, використовувані у медіапросторі, не тільки передають інформацію, але й виконують важливу психологічну функцію, забезпечуючи

формування емоційних реакцій, які безпосередньо впливають на поведінкові установки аудиторії.

Використання мови ворога для розповсюдження пропаганди є ще однією поширеною практикою в інформаційних операціях, що має на меті дискредитацію і деморалізацію супротивника. Ця техніка дозволяє не лише збільшити охоплення аудиторії, яка володіє мовою ворога, але й створити враження об'єктивності та безсторонності інформації. Наприклад, пропагандистські матеріали, що публікуються мовою цільової аудиторії, здатні викликати довіру завдяки тому, що здаються частиною внутрішнього інформаційного простору. Крім того, такі матеріали можуть містити лексичні конструкції, звичні для цієї аудиторії, що посилює їхній емоційний вплив і сприяє швидшому засвоєнню пропагандистських наративів. Мова є потужним інструментом маніпуляції та впливу в медіапросторі, здатним формувати емоційні реакції та ставлення аудиторії. Мовні засоби у медіапросторі виконують не лише інформаційну, а й значущу психологічну функцію, формуючи соціальні установки та поведінкові реакції аудиторії.

Корінь С.Ю. (ВІКНУ)

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО МІЖНАРОДНОГО ІМІДЖУ УКРАЇНИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Сьогодні імідж країни є одним з інструментів, який використовується у політичних та економічних відносинах, де роль відіграють не лише об'єктивні, а й суб'єктивні, психологічні та інформаційні фактори.

Імідж держави в інформаційній сфері – це сукупність реальних і штучно створених характеристик системи державних інститутів, політичних, правових, економічної систем, інформація про які направляється в інформаційно-комунікаційний простір з метою впливу на суспільну свідомість усередині держави та за її межами.

Однією з реалій політичного процесу в сучасній Україні є набуття все більшого поширення стратегій, технологій і механізмів формування політичного іміджу. Без їх використання сьогодні не обходиться досягнення найбільш важливих завдань і стратегічної мети із забезпечення підтримки внутрішньої та зовнішньої політики як однієї з умов національної безпеки країни. Участь у формуванні іміджу України в інформаційній сфері беруть Міністерство закордонних справ України, посольства та консульства; Офіс Президента; Міністерство культури та інформаційної політики; діаспора; іноземні лідери думок; громадські організації; українські та міжнародні журналісти.

Російсько-українська війна, розпочавшись у 2014 році, привернула увагу світової громадськості до України. Російський режим намагався наполегливо просувати інформацію про те, що Україна – це «держава, яка не відбулася», країна, яка фактично не в змозі існувати, як життєздатна

економічна і політична одиниця. Однак, Революція Гідності різко змінила ці уявлення. Відтоді Україна стала символом боротьби за демократичні цінності.

В результаті повномасштабної агресії росії проти України спостерігається посилення іміджу країни в інформаційному просторі, який почав асоціюватися із самовідданим бажанням захищати свою свободу та підтримувати демократичні цінності. Світ дізнається про культурну, історичну, національну самобутність українського народу.

Проте, швидкість поширення новин у соцмережах часто стає причиною поширення фейкових повідомлень, які дискредитують Україну. Маніпуляції та дезінформація легко привертають увагу користувачів і поширюються значно швидше, ніж офіційні спростування або виправлення, створюючи спотворений образ країни. Окрім того, в умовах жорсткої конкуренції на світовому медіаринку Україна стикається з проблемами доступу до іноземних медіа, де часто переважають інші новини. Це ускладнює постійне утримання міжнародної уваги до України, через що нерідко інформація про досягнення або потреби залишається поза увагою світової спільноти.

Таким чином, актуальним залишається питанням, як будуть сприймати Україну після війни проти РФ та яке місце вона буде займати на міжнародному рівні. Викладене вище, демонструє необхідність постійного моніторингу інформаційного простору та вжиття заходів у сфері інформаційної політики з метою ефективного керування репутаційними ризиками та створення наративів, які сприятимуть підтримці України та її подальший розвиток.

Манилюк М.Ю. (ВІКНУ)

РОЗВИТОК КИТАЙСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН ТА ЇХ ВПЛИВ НА ХІД АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Військовий конфлікт між Росією та Україною, який розпочався у 2014 році з анексії Російською Федерацією Криму та частини східних регіонів України, 24 лютого 2022 року переріс у повномасштабну війну, коли російські війська вторглися на територію України. Аналіз цього конфлікту показує, що успіх військової кампанії визначається не лише перемогами на полі бою, але й досягненнями на дипломатичному рівні. Відтак українське керівництво значно активізувало міжнародну діяльність, використовуючи різні форми дипломатичного впливу на світову спільноту та Росію, що в багатьох випадках приносить видимі результати. Завдяки ефективній роботі українських політиків та дипломатів, світове співтовариство однозначно засуджує агресію Кремля та надає масштабну підтримку Україні. Більшість країн виступають проти дій російського політичного та військового керівництва, закликаючи притягнути винних до відповідальності в Міжнародному кримінальному суді. Однак російська влада не відмовляється від своїх планів окупації України, і військова ескалація триває й досі.

За нинішніх обставин необхідно посилювати дипломатичні зусилля з окремими країнами, що мають значний вплив на політику агресора. Для РФ такою країною є Китайська Народна Республіка. Китай виступає основним

торговельно-економічним партнером Росії та важливим партнером у транспортуванні нафти й газу. На тлі погіршення відносин Росії із західними країнами «китайський канал» збуту російських енергоносіїв стає особливо важливим. У 2009 році Росія експортувала до Китаю 15,3 млн тонн нафти, а в 2019 році цей показник зріс до 75,9 млн тонн, що дозволило частково вирішити проблему диверсифікації поставок стратегічної сировини для РФ. Росія також є важливим партнером для торгівлі між Китаєм та ЄС у межах ініціативи «Один пояс, один шлях», оскільки два з шести економічних коридорів цієї ініціативи проходять через її територію. У відповідь на погіршення відносин із Заходом через агресію проти України російське керівництво прагне зміцнити зв'язки з Китаєм, щоб пом'якшити наслідки санкцій, запроваджених Заходом за порушення міжнародного права під час окупації Криму та східних регіонів України, а також у ході нинішньої так званої «спецоперації». РФ очікувала, що, розвиваючи відносини з Китаєм, зможе отримати союзника, який підтримуватиме її зовнішню політику, закриватиме очі на військову агресію та, за необхідності, надаватиме військову й фінансову допомогу.

Проте реальність виявилася іншою, ніж очікували російські політичні лідери. Ще на початку військової агресії РФ проти України Китай висловив підтримку суверенітету та територіальної цілісності України. Більше того, китайське керівництво запропонувало свій план врегулювання конфлікту між сторонами, а також висловило готовність виступити посередником у цьому конфлікті. Однак китайська ініціатива не отримала належної оцінки.

Отже, дослідження даної теми проводилося для знаходження шляхів вирішення конфлікту та впровадження активного співробітництва між Україною та Китаєм, яке може сприяти переходу Піднебесної на більш чіткі позиції щодо ефективного використання свого впливу у справі припинення російської агресії та відновлення територіальної цілісності Української держави.

Мельник О.Я. (ВІКНУ)

ВПЛИВ РУМУНСЬКО-УГОРСЬКОГО КОНФЛІКТУ НА ПЕРСПЕКТИВИ ПОКРАЩЕННЯ УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИХ ВІДНОСИН

Конфлікт між Румунією та Угорщиною щодо Трансільванії та прав угорської меншини є важливим прецедентом для аналізу потенціалу покращення українсько-угорських відносин. Історичний досвід Румунії у відстоюванні своїх інтересів демонструє необхідність гнучкої дипломатії та відкритого діалогу для уникнення ескалації.

Замість того, щоб проводити жорстку політику щодо етнічних меншин, як це зробила Румунія, Україна могла б уникнути конфлікту, створивши програму транснаціонального співробітництва та залучивши угорських лідерів до переговорного процесу.

Застосування Україною досвіду міжнародно-правових механізмів, які використовує Румунія, наголосило б на культурній ідентичності угорської

громади на Закарпатті. Організація спільних освітніх проєктів сприяла б зміцненню взаєморозуміння між українцями та угорцями. Подібні ініціативи могли б бути підтримані Європейським Союзом, що зробило б ці заходи набагато ефективнішими. Підтримка культурних заходів та освітніх програм замість ізоляції могла б зменшити напруженість і показати, що Київ готовий до конструктивного діалогу.

Роль міжнародних організацій також важлива, і Україні слід скористатися підтримкою ЄС і НАТО для створення тристоронньої комісії з регулювання прав меншин за участю Угорщини та Румунії. Залучення міжнародних посередників забезпечить неупередженість і сприятиме зміцненню довіри в переговорах.

Досвід Румунії у протистоянні вимогам Угорщини підкреслює важливість взаємних інтересів у питаннях безпеки. Це відкриває для України можливість стати конструктивним партнером Угорщини. Спільні оборонні ініціативи, такі як навчання проти гібридних загроз, можуть стати основою для взаємовигідної співпраці. Тому замість конфлікту слід зосередитися на спільних проєктах у сфері безпеки та транскордонного співробітництва, які сприятимуть регіональній стабільності. Співпраця у військовій сфері також може мати позитивний вплив на українсько-угорські відносини та зменшити ризики для регіональної безпеки.

Таким чином, конфлікт між Румунією та Угорщиною демонструє необхідність реалістичної політики, заснованої на співпраці. Україна може використати цей досвід, щоб закласти підвалини для стабільних і взаємовигідних відносин з Угорщиною. Гнучкий підхід, що передбачає діалог, міжнародну підтримку та спільні ініціативи, може зміцнити позиції Києва на міжнародній арені та сприяти миру і процвітання в регіоні.

Мельник Я.-І.О. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМА НЕРОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЯДЕРНОЇ ЗБРОЇ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Ядерна зброя залишається однією з найбільших загроз для міжнародної безпеки. Її поява значно змінила світову політику і міжнародні відносини, створюючи не лише ризики ядерної війни, але й загрози ядерного тероризму, розповсюдження ядерних матеріалів та аварій на ядерних об'єктах. В умовах глобальних викликів, таких як зміна клімату та пандемії, питання ядерного роззброєння набуває особливої актуальності.

Перше застосування ядерної зброї під час Другої світової війни в Японії стало важливим моментом у формуванні глобального страху перед ядерними конфліктами і спонукало міжнародну спільноту до розробки механізмів обмеження її розповсюдження. Одним з основних документів, що регулюють ядерну безпеку, є Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ), прийнятий у 1968 році. Він передбачає три основні принципи: запобігання поширенню ядерної зброї, сприяння роззброєнню та мирному використанню

ядерної енергії. Проте, досягнення повного роззброєння ускладнюється через збереження ядерних арсеналів і розширення програм ядерних держав.

Важливим кроком у контролі за ядерними випробуваннями став Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань (ДВЗЯВ), який обмежує розвиток нових ядерних технологій. Однак ефективність цього договору була знижена через відсутність ратифікації з боку деяких ядерних держав. Інші заходи, такі як Договір про обмеження стратегічних озброєнь (СНВ) між США і Росією та діяльність Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ), також сприяють контролю за ядерними технологіями.

Не зважаючи на ці зусилля, проблема розповсюдження ядерної зброї залишається актуальною, зокрема через відмову Індії, Пакистану та Північної Кореї приєднатися до ДНЯЗ. МАГАТЕ, в свою чергу, завдяки Типовому додатковому протоколу, зміцнює контроль за ядерною діяльністю, що є важливим для забезпечення глобальної стабільності.

Актуальною проблемою є також загроза ядерного тероризму. Незаконне використання ядерних матеріалів, викрадення або створення «брудних бомб» може призвести до серйозних наслідків для безпеки. Це підвищує потребу у розробці нових механізмів для контролю за ядерними матеріалами та посилення міжнародних санкцій.

Зокрема, найбільший виклик для міжнародної спільноти становить загроза застосування ядерної зброї Російською Федерацією. У такій ситуації ядерне роззброєння має бути пріоритетом, оскільки безпека світу значною мірою залежить від здатності ядерних держав стримувати використання цієї зброї як інструменту політичного тиску.

Майбутні зусилля повинні бути спрямовані на досягнення повного ядерного роззброєння, посилення контролю за існуючими ядерними запасами та запобігання несанкціонованому доступу до ядерних матеріалів. Важливо також сприяти розвитку міжнародних норм, що забезпечать мирне співіснування в умовах глобальної нестабільності.

Таким чином, наявні правові заходи не змогли повністю зупинити процес розповсюдження ядерної зброї, проте вони все ж таки виконують ключову роль у зменшенні ризиків, контролю за ядерними матеріалами та забезпеченні прозорості в міжнародних відносинах. Для ефективного вирішення проблеми ядерного розповсюдження необхідно поєднувати правові інструменти з дипломатичними, економічними та технологічними заходами, що дозволить створити більш стійку та безпечну міжнародну систему, здатну протистояти сучасним загрозам.

Металіді Є.О. (ВІКНУ)

ІДЕОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ РФ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ (2014-2024 РОКИ)

З 2014 року інформаційний вплив російської федерації на пострадянському просторі значно посилюється. Після анексії Криму та початку збройного конфлікту на Донбасі, росія спрямувала ресурси на формування

своїї ідеологічної присутності в країнах, що входили до складу СРСР. Ця стратегія є частиною масштабного плану щодо повернення росії як ключового гравця в регіоні та стримування інтеграції сусідніх країн до Європейського Союзу та НАТО.

Історично, пострадянський простір має для росії велике стратегічне значення. З 1991 року, коли СРСР розпався, росія втратила значний політичний і культурний вплив на країни регіону. Зміцнення незалежності цих держав та їхній поступ до європейської інтеграції розцінювались керівництвом рф як геополітичні виклики, які необхідно нівелювати шляхом впровадження нових механізмів впливу. З 2014 року з початком збройної агресії проти України рф почала використовувати ще більш жорсткі ідеологічні методи інформаційного впливу, застосовуючи масові комунікації та засоби масової інформації. Особливе значення приділяється формуванню громадської думки через соціальні мережі, де рф намагається впливати на закордонну аудиторію, просуваючи проросійські погляди. Головна мета – відновлення контролю та створення умов для збереження пострадянських держав у сфері впливу росії, позиціонуючи їх як частину «русского мира».

Інформаційний вплив росії ґрунтується на кількох ключових ідеологічних посилах, що розвиваються через різні комунікаційні канали.

1. Концепція «русского мира». Ця ідеологія апелює до історичної, мовної та культурної спільності між росіянами та народами пострадянських країн. кремль активно просуває тезу, що росія – це не тільки держава, а цивілізаційний простір, який має об'єднувати східнослов'янські народи. Під цю концепцію підпадають культурні, релігійні та освітні програми, метою яких є підтримка проросійських настроїв і насадження російського культурного продукту.

2. Антизахідна риторика. росія активно поширює ідею ворожості Заходу, особливо підкреслюючи загрози від НАТО та ЄС. ЗМІ та інші інформаційні ресурси росії акцентують увагу на «деструктивному» впливі Заходу, який нібито руйнує традиційні цінності, нав'язує свою політику та є джерелом політичної нестабільності. Таке позиціонування зміцнює образ росії як захисника суверенітету та стабільності в регіоні.

3. Захист «традиційних цінностей». Цей ідеологічний наратив фокусується на ідеях патріархальних, національних і релігійних цінностей, які росія намагається представити як альтернативу «західному занепаду». У своїх повідомленнях російські медіа та офіційні особи наголошують на підтримці сімейних, духовних і моральних основ суспільства. Такий підхід знаходить підтримку у консервативно налаштованих верств населення і зміцнює уявлення про росію як захисника «традиційних цінностей».

Один із стратегічних аспектів ідеологічного впливу рф на пострадянському просторі – посилення розколу та поляризації в суспільстві. Через поширення дезінформації та маніпуляції фактами росія намагається розділити суспільство на прихильників і противників проросійської політики, що веде до зростання соціальної напруженості. Ця тактика дозволяє рф маніпулювати процесами в інших країнах, ослаблюючи їх зсередини.

Таким чином, ідеологічний вплив РФ на пострадянському просторі має чітку мету: зберегти контроль над регіоном та утримати його від європейської інтеграції, створюючи нібито альтернативний цивілізаційний проект, відомий як «русский мир». Використовуючи широкий спектр інформаційних та ідеологічних інструментів, росія прагне утримати країни регіону в своїй сфері впливу. Ця стратегія підриває стабільність у пострадянських країнах і підкреслює важливість протидії дезінформаційним загрозам.

Мостова А.-О.Є. (ВІКНУ)

ВПЛИВ ПРОПАГАНДИ МІЖНАРОДНИХ ТЕРОРИСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА СВІТОВУ ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ

Тероризм є однією з найбільш серйозних загроз міжнародному миру та безпеці, маючи глибокий вплив на соціальну та політичну стабільність у регіонах, де він проявляється. Ця загроза не має географічних меж, що піддає під сумнів стійкість міжнародного правопорядку та вимагає рішучих міжнародних і національних заходів протидії. В умовах сучасного світу терористичні атаки завдають значних людських і матеріальних втрат, а також послаблюють стабільність держав та регіонів.

Терористичні організації дедалі активніше претендують на самостійну роль у системі міжнародних відносин. Задля досягнення своїх цілей вони застосовують різноманітні методи, серед яких особливо небезпечним та недооціненим є використання пропаганди. Пропаганда дозволяє терористам формувати світогляд та ідеологічні орієнтири своїх прихильників, поширювати наративи, що можуть дестабілізувати суспільства, та непомітно завдавати значних збитків державам, національній безпеці та міжнародній спільноті загалом. Такі інформаційно-психологічні впливи спрямовані не лише на підтримку терористичних акцій, але й на маніпуляцію громадською думкою та підрив соціальної стабільності.

Терористичні групи як ІДІЛ, Аль-Каїда та Хезболла досить ефективно використовують пропаганду в своїх цілях та представляють загрозу глобальній безпеці. Хоча ці групи мають різні ідеології, контексти та цілі, їхні пропагандистські стратегії мають багато спільних рис, що робить їх ефективними у залученні нових прихильників та формуванні суспільних настроїв. РФ взяла за приклад їхні методики та форми ведення інформаційного впливу та застосовує їх проти України. Росія, вдаючись до терористичних методів у своїй пропаганді, активно формує наративи, спрямовані на легітимізацію своїх дій на міжнародній арені, а також створює соціальне й політичне напруження всередині України та за її межами. Такі дії не лише посилюють терористичну загрозу для України, але й підкреслюють необхідність у створенні та впровадженні ефективних заходів для протидії пропаганді та дезінформації.

Пропаганда терористичних організацій значно впливає на людство, сприяючи поширенню страху, ненависті та дезінформації. Вона маніпулює суспільною думкою, створює негативні стереотипи й залучає нових

прихильників. Такий вплив не лише дестабілізує окремі регіони, а й підриває міжнародну безпеку, створюючи нові виклики для світового співтовариства. Важливим завданням є оцінка діяльності терористичних організацій, пошук методів захисту на національному та глобальному рівнях та протидія їхній пропагандистській діяльності.

Новосельцева І.М. (ВІКНУ)

ВПЛИВ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ НА ПРОЦЕС ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН (У ПЕРІОД 2014-2024 РОКІВ)

Збройна агресія російської федерації проти України стала безпрецедентним викликом для системи міжнародних організацій та глобальної архітектури безпеки. Починаючи з 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року, міжнародні інституції зіткнулися з необхідністю кардинального переосмислення принципів своєї роботи та механізмів реагування на порушення міжнародного права.

Проблематика впливу російської агресії на трансформацію міжнародних організацій активно досліджується як українськими, так і закордонними науковцями. Наприклад, Григорій Перепелиця (Інститут міжнародних відносин КНУ) аналізував зміни в системі європейської безпеки, а Андерс Ослунд вивчав вплив санкційних механізмів на міжнародні інституції.

Традиційні міжнародні організації, такі як ООН, ОБСЄ та Рада Європи, виявилися недостатньо ефективними у стримуванні агресора та захисті міжнародного правопорядку. Право вето Росії в Раді Безпеки ООН фактично паралізувало здатність організації приймати рішучі дії щодо агресії. Це викликало глибоку кризу довіри до наявних механізмів підтримання міжнародного миру та безпеки.

Неспроможність існуючих форматів міжнародної взаємодії ефективно протидіяти агресії призвела до формування нових коаліційних об'єднань та платформ підтримки України. Двосторонні безпекові гарантії, регіональні альянси стали альтернативними механізмами координації міжнародної допомоги та протидії агресору. Ці формати демонструють тенденцію до створення більш гнучких та ефективних інструментів міжнародної співпраці.

Російська агресія спровокувала безпрецедентну консолідацію демократичних держав та міжнародних організацій у підтримці України. НАТО посилило свою присутність на східному фланзі, ЄС запровадив масштабні санкційні пакети, а більшість міжнародних організацій виключили або обмежили участь Росії у своїй роботі. Це свідчить про фундаментальні зміни у підходах міжнародних інституцій до забезпечення колективної безпеки.

Трансформація міжнародних організацій під впливом російської агресії триває і сьогодні. Ключовими напрямками цих змін є реформування системи прийняття рішень у безпекових питаннях, створення нових механізмів притягнення агресора до відповідальності, посилення інструментів

колективного реагування на загрози, розвиток превентивних механізмів протидії агресії та формування нових форматів міжнародної співпраці.

Протидія російській агресії стала каталізатором глибинних змін у системі міжнародних організацій. Цей процес вимагає подальшої консолідації міжнародної спільноти та розробки нових ефективних механізмів забезпечення глобальної безпеки. Лише системна трансформація міжнародних інституцій може забезпечити адекватну відповідь на виклики сучасної агресії та запобігти подібним конфліктам у майбутньому.

Прокопенко А.А. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УГОРЩИНИ ЩОДО УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Інформаційна політика – це сукупність заходів, дій і стратегій, спрямованих на управління інформаційними потоками в суспільстві. Вона включає створення, збирання, обробку, розповсюдження та захист інформації, а також регулювання відносин у сфері масової комунікації. Основна мета інформаційної політики – забезпечення доступу до достовірної інформації, формування інформаційного простору, що відповідає національним інтересам, та контроль за дотриманням інформаційної безпеки.

Актуальність інформаційної політики Угорщини щодо України зумовлена впливом російсько-української війни на регіональну безпеку, міжнародні відносини та внутрішню політику обох країн. Угорщина, як сусідня держава, яка має історичні зв'язки з Закарпаттям, активно використовує питання угорської меншини в Україні для формування власної інформаційної стратегії. Це питання стає важливим інструментом у двосторонніх відносинах, оскільки Угорщина, критикуючи українську мовну та освітню політику, прагне захистити права угорців за кордоном. Інформаційна політика також відображає прагнення Угорщини збалансувати свою позицію між підтримкою європейських санкцій проти Росії та збереженням економічних зв'язків із нею.

Інформаційна політика Угорщини щодо України в контексті російсько-української війни також відіграє роль у внутрішній політиці країни, оскільки уряд використовує цю тему для зміцнення націоналістичних настроїв і підвищення підтримки серед угорців. Питання прав угорської меншини в Україні часто стає об'єктом уваги угорських ЗМІ, що впливає на сприйняття української державної політики та формує суспільну думку. Крім того, позиція Угорщини в контексті війни може створювати додаткові виклики в європейських структурах, де вона не завжди дотримується єдиної лінії щодо санкцій чи допомоги Україні. Така інформаційна політика сприяє зміцненню двосторонніх політичних інтересів Угорщини, але водночас поглиблює непорозуміння та напругу у відносинах з Україною і партнерами по ЄС.

Інформаційна політика Угорщини щодо України в умовах російсько-української війни відображає прагнення Будапешта захистити власні національні інтереси, навіть ціною ускладнення відносин із сусідньою

державою та партнерами по ЄС. Фокус на правах угорської меншини, критика санкційної політики та обережне ставлення до військової підтримки України демонструють прагнення Угорщини балансувати між політичною вигодою та геополітичними ризиками. Такий підхід посилює внутрішній націоналістичний наратив і водночас створює напруженість у відносинах з Україною.

Рибальченко І.Р. (ВІКНУ)

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД ПРОТИДІЇ МАНІПУЛЯТИВНИМ ТЕХНОЛОГІЯМ ТА ДЕЗІНФОРМАЦІЇ

На сьогоднішній день, у сучасному світі надзвичайно важливим стало уміння сприймати інформацію критично, вирізняти дезінформацію та хайп – саме ці навички є одними із основних компетентностей в медіаграмотності, які наразі необхідні суспільству.

Основна мета медіаграмотності – трансформація медіаспоживчого процесу в стадію критичного мислення, таким чином суспільство здатне виявити потенційні маніпуляції та усвідомити сутність та основні задачі ЗМІ, що формують громадську думку. Користувачі віртуального простору повинні більш критично реагувати на інформаційний потік від ЗМІ та обов'язково перевіряти її у декількох джерелах задля уникнення впливу від недостовірної інформації.

Рівень інформаційної культури суб'єкта прямо пропорційний рівню інформаційної безпеки і, причому, що вище рівень інформаційної культури – то менше загроз останньої (тобто вище рівень інформаційної безпеки).

З позиції ЮНЕСКО, медіаграмотність належить до основних інструментів забезпечення прав людини, зокрема, права на свободу самовираження і права на інформацію. Вона є інструментом підтримки демократії. При цьому «медійна та інформаційна грамотність має бути для всіх – і для чоловіків, і для жінок – і тісно пов'язана з правами людини. Варто зважати на те, що формування інформаційної грамотності є динамічним процесом, який потребує постійного оновлення знань та навичок, особливо з огляду на цифровізацію процесів життєдіяльності суспільства та держави. Він є системним та всеохоплюючим тільки в тому випадку, коли включає в себе знання, вміння та навички, які охоплюють аспекти доступу, оцінки, використання, виробництва та передачі інформації через застосування засобів масової інформації та ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій), в тому числі цифрових.

В Україні на державному рівні відзначається усвідомлення зазначеної проблеми. Її вирішення знаходиться в площині формування в учнів інформаційно-цифрової компетентності, про що зазначено в Концепції Нової української школи. В цьому документі визначено, що інформаційно-цифрова компетентність передбачає критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки інформації та її обміном, інформаційну та медіаграмотність, навички безпеки в Інтернеті

та кібербезпеки, розуміння авторського права, інтелектуальної власності тощо.

Впровадження засад медіаграмотності, медіаосвіти базується на засадах критичному мисленні.

Критичне мислення – складне й багаторівневе явище. Мислити критично означає вільно використовувати розумові стратегії та операції високого рівня для формулювання обґрунтованих висновків і оцінок, прийняття рішень. З педагогічної точки зору критичне мислення – це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини:

- аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел;
- бачити проблеми, ставити запитання;
- висувати гіпотези та оцінювати альтернативи;
- робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його.

Критичне мислення можна визначити як окремий тип мислення, який характеризується активністю, цілеспрямованістю, самостійністю, дисциплінованістю і рефлексивністю та передбачає розвиток у процесі навчання здатності людини: визначати проблеми чи формувати власну позицію щодо неї й обґрунтовувати свої погляди, робити свідомий вибір і діяти, аналізувати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел, висувати альтернативи й оцінювати їх, обирати спосіб розв'язання проблеми.

У сфері медіа критичне мислення розглядається не лише як операціональні дії, а й як когнітивна аналітично-синтетична здатність особистості до поетапного аналізу, відстеження, логічного аргументованого судження щодо змісту й форми медіатекстів, а також самостійність, свідоме унезалежнення мислення від стереотипів, результатом чого є формування власної позиції щодо будь-яких медіатекстів.

Отже, медіаграмотність із впевненістю можна вважати сучасною потребою в інформаційному суспільстві, адже зараз головна цінність суспільства – інформація. Інформації виникла велика кількість, що суспільство просто не встигає її аналізувати. Серед невинно діючого інформаційного потоку часто зустрічаються дезінформація, різні маніпуляційні та пропагандистські дії. Сучасний навик – медіаграмотність, покликаний навчити суспільство критично сприймати та аналізувати інформацію. У ХХІ столітті медіа грамотність – це пріоритетний напрямок розвитку інформаційної компетентності у суспільстві.

Рогов Е.К. (ВІКНУ)

ЯПОНСЬКО-КИТАЙСЬКЕ ПРОТИСТОЯННЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Японія та Китай ведуть інформаційну боротьбу, що охоплює політичні, економічні та технологічні аспекти. Конфлікт має історичне коріння, пов'язане з подіями ХХ століття, зокрема Другою світовою війною, що сформувало напруженість у взаєминах обох країн.

Сьогодні Китай та Японія активно змагаються за вплив у регіоні. Китай прагне утвердитися як лідер, використовуючи державні медіаресурси для просування своїх інтересів, тоді як Японія акцентує увагу на демократичних цінностях та партнерстві зі США. Основні точки напруженості включають територіальні суперечки та обговорення історичних подій.

Кіберпростір став важливою ареною протистояння, де обидві країни обмінюються звинуваченнями у кібернападах. Китай активно використовує свою кіберпотужність, тоді як Японія інвестує в захист своїх кіберінтересів.

Економічна конкуренція також має значний вплив. Китай розширює вплив через ініціативу «Один пояс — один шлях» — це найбільший геоекономічний проект в історії людства, спрямований на створення і зміцнення багатонаціональних зв'язків, на посилення інтенсивності економічних, культурних і політичних обмінів., тоді як Японія шукає альтернативні шляхи зміцнення економічної співпраці з іншими країнами.

Протистояння в інформаційному просторі продовжує загострюватись, демонструючи важливість медіа та цифрових технологій для впливу на масову свідомість і міжнародні відносини.

Семенченко В.С. (ВІКНУ)

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ РОЗВІДКИ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ (OSINT) НА ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАГРОЗ

Розвідка з відкритих джерел (OSINT) стала важливим інструментом для виявлення та аналізу інформаційних загроз, що виникають в умовах сучасного інформаційного середовища. OSINT передбачає використання публічно доступної інформації для збору даних, які дозволяють оцінити можливі загрози, як у кіберпросторі, так і в реальному світі. Це може включати соціальні мережі, новинні ресурси, форуми, блоги, а також дані з відкритих баз даних, що дозволяє отримувати інформацію в режимі реального часу, виявляючи загрози на ранніх етапах.

Метою дослідження є визначення перспектив застосування розвідки з відкритих джерел (OSINT) для виявлення ознак інформаційних загроз, а також оцінка ефективності цього інструменту в контексті сучасних інформаційних війн.

Гіпотези дослідження базуються на припущенні, що розвідка з відкритих джерел (OSINT) може бути ефективним інструментом для виявлення потенційних інформаційних загроз завдяки своєму доступу до великого обсягу відкритих даних. Крім того, передбачається, що використання сучасних методів аналізу цих даних дозволить швидко і точно ідентифікувати ознаки загроз.

Для досягнення мети дослідження були використані такі методи:

1. Аналіз літератури та наукових статей з теми OSINT та інформаційних загроз;

2. Методи збору та обробки відкритих даних з інтернет-ресурсів (соціальні мережі, новинні сайти, форуми тощо).

3. Статистичний аналіз даних для визначення патернів і аномалій, що можуть свідчити про наявність інформаційних загроз.

4. Кейс-стаді аналіз реальних ситуацій, де застосовувалась OSINT для виявлення загроз.

Дослідження включає порівняння результатів моніторингу відкритих джерел за допомогою OSINT з традиційними методами розвідки. Зібрані дані були класифіковані за типами загроз (наприклад, кіберзагрози, дезінформація, маніпуляції в медіа).

Проміжні результати показали, що OSINT дозволяє виявляти ранні ознаки інформаційних загроз, таких як скоординовані кампанії з дезінформації, кібероперації та інші види маніпуляцій. Однак, для точного і ефективного застосування потрібна велика кількість даних та високий рівень їх обробки, що вимагає значних ресурсів.

Основним результатом дослідження є підтвердження того, що OSINT може бути ефективним інструментом для виявлення інформаційних загроз, зокрема через аналіз соціальних медіа та інтернет-ресурсів. Виявлення аномалій у даних і швидке реагування на потенційні загрози можуть суттєво підвищити рівень безпеки. Однак, для досягнення максимальної ефективності необхідно комбінувати OSINT з іншими методами розвідки.

Використання OSINT для виявлення інформаційних загроз є перспективним і актуальним напрямком в контексті сучасних викликів. Його головними перевагами є доступність відкритих даних та можливість оперативного реагування на потенційні загрози. Проте, для досягнення високої ефективності цього інструменту необхідно інтегрувати його в комплексні системи безпеки та застосовувати з урахуванням специфіки загроз. В подальшому важливим завданням буде розвиток методів автоматизації збору та аналізу даних для підвищення швидкості і точності виявлення загроз.

Скоряк М.В. (ВІКНУ)

РЕЛІГІЯ ЯК ЧАСТИНА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Релігія завжди відігравала значну роль у формуванні ідентичності російського народу та держави. Церква брала активну участь у колонізації нових територій та наверненні місцевого населення. російська православна церква, як одна з найвпливовіших інституцій країни, має тісні взаємини з державою і значно впливає на формування внутрішньої та зовнішньої політики і сьогодні.

І хоча лідери російської православної церкви сьогодні не мають політичної ваги для ухвалення або надавання легітимності політичних рішень влади, вони можуть скеровувати та налаштовувати населення країни для прийняття тих чи інших вирішальних аспектів та напрямків розвитку зовнішньої та внутрішньої політики країни-агресора.

Пропоную розглянути вплив релігії на зовнішню політику російської федерації на основі концепції так званого «руського міра». Вищезгадана концепція тісно пов'язана з православ'ям, використовується для обґрунтування зовнішньополітичних амбіцій росії, особливо в колишніх радянських республіках. В своїй політиці анексії країн пост-радянського простору, яку представники імперіалістичної влади російської федерації називають «возз'єднанням братів», росія часто використовує наративи про єдину православну церкву, яку очолює московський патріархат.

Церкви московського патріархату є важелем м'якої сили на теренах інших країн, вони активно займаються наверненням громадян та розповсюдженням вигідних росії наративів для підготовки підґрунтя для активних політичних та військових дій. Такий досвід, серед інших, має і Україна. Українська православна церква здобула автокефалію (тобто – незалежність) від московського патріархату в 2019 році, хоча українську православну церкву як самостійну не визнає ряд єпархій, такий крок подарував нам привід для зачистки церков від агентів впливу росії. Одні з наймасовіших за числом прихожан церкви України на той момент перебували під негативним враженням про здобуття автокефалії, мовляв, це суперечить канонам православної церкви. Такі церкви та монастирі знаходились, а деякі і по сьогодні знаходяться, під опікою російських попів та надають їм пожертви прихожан, які йдуть не на розвиток громади, а для посилення впливу.

російські церковні служителі, які часто самі є представниками спецслужб або мають кураторів з їх числа, несуть в маси меседж про президента росії путіна як справедливого правителя, який приймає виключно правильні політичні рішення. Це сприяє обґрунтуванню авторитарної політичної моделі, яка діє в росії, підкреслюючи її «духовну» унікальність та ціннісну відмінність від ліберального Заходу.

Релігійний фактор відіграв значну роль і під час анексії Криму, а також у контексті військової агресії проти України. Російська православна церква висловлювала публічну підтримку діям кремля, а анексія Криму зображувалася як повернення священної території під юрисдикцію росії.

Таким чином, релігійний фактор став важливим інструментом формування політики росії в ХХІ столітті. РПЦ слугує засобом поширення впливу кремля на православні громади поза межами країни. Цей релігійний фактор перетворюється на центральний елемент сучасної російської ідеології, надаючи їй псевдорелігійного підґрунтя, що використовується для легітимізації авторитарної політики та посилення впливу на міжнародній арені.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ РФ НА УКРАЇНСЬКЕ НАСЕЛЕННЯ В ХОДІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Українське населення зазнає інформаційно-психологічного впливу з боку російської федерації не тільки в ході повномасштабного вторгнення, а й задовго до його початку. Противник намагається захопити інформаційний простір щоб нав'язати власну систему поглядів, дестабілізувати суспільно-політичну обстановку, викликати паніку і відчуття безвиході, розгойдати систему державного управління, змусити повірити у даремність опору російській окупації, а ключовою метою є придушення будь-якого почуття самоідентичності та патріотизму українців. Російські повідомлення в останні десятиліття відображають це, і містять ідеї про те, що *Україна є штучною конструкцією, а українська насправді не є окремою мовою, а продуктом російської історії та культури*. Для досягнення цієї мети мало використовувати інструментарій інформаційного впливу, адже потрібно змінити систему цінностей, проникнути в думки людини. Для цього російська федерація проводить психологічні операції.

Психологічні операції - комплекс заходів, спрямованих на передачу вибіркової інформації та сигналів обраній аудиторії, впливу на її емоції, мотивацію, міркування та на поведінку уряду, організацій, груп та окремих осіб. Метою є ускладнення виконання завдань противником, отримання схвалення цивільного населення дій власних сил, та їх підтримка місцевими. Російська федерація використовує наступні методи психологічного впливу: попередження, переконання, ізолювання, спонукання, залякування, дискредитація, компрометація, дезінформація, тероризм.

Перед вторгненням здавалося, що зусилля російського впливу мали явно негативний вплив на український моральний дух і згуртованість, була поширена думка «Україна розвалиться за кілька днів». Коли вторгнення відбулося, український опір здивував усіх, навіть росіян. Український уряд вміло протистояв російському впливу серед етнічних українців, однак значна кількість населення України піддалася психологічному впливу. Український уряд запровадив контроль за переміщенням населення в очевидній спробі обмежити у діях потенційних диверсантів і русофілів. Ці заходи є справедливими, оскільки це давня російська практика вербування та використання зовнішнього російського населення в інших країнах за потреби. Також, російська федерація постійно здійснює атаки на об'єкти критичної інфраструктури, знищує міста і жилі квартали. Через все вищезгадане українці перебувають у стані *розгубленості, безпорадності, невпевненості, хронічного стресу, втоми та виснаження, що робить вразливими до російського впливу*.

Отже, дослідження даної теми проводилось у зв'язку з тим, що російська федерація є противником, який активно розробляє і впроваджує стратегії психологічного впливу на українське населення, а заходи контр-

протидії з боку українського уряду вимагають значного посилення і покращення для подальшого захисту національних інтересів держави.

Степанишин Р.Д. (ВІКНУ)

ВОЄННЕ КРАЇНОЗНАВСТВО ТА ЙОГО РОЛЬ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ

Воєнне країнознавство як специфічна галузь наукових знань досліджує у регіональному аспекті, тобто, по країнах, військовим союзам держав, театрам військових дій, розстановку політичних сил, економічні та військові можливості країн (коаліцій держав), природні умови з погляду їхнього впливу на ведення воєнних дій. На сучасному етапі воєнне країнознавство часто розглядається як теоретична наука без значного прикладного значення, в тому числі для виконання завдань інформаційного та психологічного впливу на противника.

Однак судити про реальний стан справ у воєнному країнознавстві достатньо складно, оскільки його головне завдання – дослідження театрів воєнних дій, потенційних чи реальних – є важливим для планування ведення бойових дій і не підлягає розголошенню. Може скластися враження, що воєнне країнознавство покликане формувати основу для розробки планів майбутніх війн. Це не зовсім так або, у певних випадках, зовсім не так.

На жаль військово-географічна проблематика практично не знаходить відображення у підручниках і посібниках для підготовки військових фахівців. В подальшому це призводить до ситуацій, коли воєнно-краєзнавчим аналізом нехтують в ході виконання бойових завдань. Але як показує практика неврахування даних такого аналізу може мати дуже неприємні наслідки, суттєво знизити ефективність ряду заходів бойової роботи і зриву виконання завдань.

Особливо важливим цей напрямок є для підрозділів і частин інформаційного і психологічного впливу. Воєнно-краєзнавчий аналіз дає змогу виявити особливості політичної, економічної, соціальної ситуації в різних регіонах противника, більш якісно провести оцінки потенційних цільових аудиторій, правильно сформулювати тематику повідомлень і наративи для успішного впливу на особовий склад та населення. Більш того, зазначений аналіз допомагає прогнозувати можливі ускладнення і «точки напруженості» у взаємовідносинах з іншими державами, правильно вибудувати напрямки міждержавного співробітництва, сформулювати сприятливу для нашої держави громадську думку. При цьому якісне проведення воєнно-краєзнавчого аналізу неможливе без знання іноземних мов, що підвищує якість обробки інформації та збільшує ефективність ведення заходів впливу.

ОСНОВНІ НАРАТИВИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Інформаційні операції Російської Федерації під час російсько-української війни є важливим інструментом у рамках гібридної війни, що поєднує традиційні військові дії з активним використанням інформаційних технологій для досягнення політичних і стратегічних цілей. В умовах сучасних конфліктів, де інформація стала не менш важливим ресурсом, ніж військові сили, росія використовує наративи — організовані ідеї, меседжі та інтерпретації подій — як інструмент для маніпулювання громадською думкою як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні. Наративи, що активно просуваються Росією, мають на меті не лише виправдати агресивні дії, а й послабити моральний дух українського суспільства, а також отримати політичну та соціальну підтримку з боку міжнародної спільноти, особливо в контексті дезінформаційних кампаній, які мають глобальний охоплення.

Вплив на міжнародну політику та протидія.

Важливим аспектом є те, як наративи впливають на міжнародну політику та сприйняття війни в інших країнах. Російські наративи використовуються не лише для внутрішньої мобілізації, але й для намагання впливати на політичні еліти інших країн, зокрема європейських, через маніпуляції громадською думкою, активне використання фейкових новин і кібероперацій. Наприклад, росія часто намагається подати себе як жертву західної агресії та одночасно створювати враження, що підтримка України є недалекоглядною або навіть загрозливою для стабільності в Європі.

Протидія цим наративам стає критично важливою для захисту не лише України, але й міжнародного порядку. У боротьбі з російською пропагандою важливу роль відіграють інструменти фактчекінгу, спільні зусилля з боку західних країн, а також просування правдивої інформації через надійні канали. Крім того, важливим є розвиток критичного мислення у суспільстві, що дозволяє протистояти маніпуляціям та розпізнавати дезінформацію.

Таким чином, наративи інформаційних операцій Російської Федерації під час російсько-української війни є потужним інструментом в рамках гібридної війни, спрямованим на формування сприйняття конфлікту як боротьби між «добром» і «злом», а також на легітимізацію агресивних дій на міжнародній арені. Протидія цим наративам вимагає комплексного підходу, включаючи медіаосвіту, фактчекінг та міжнародне співробітництво, аби забезпечити захист правди та стабільності на глобальному рівні.

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ КАНАДИ

В сучасному світі, котрий неймовірно швидко цифровізується та глобалізується, конфіденційність інформації та її захист, кібербезпека, є основними та найважливішими складовими національної безпеки будь якої країни. Це особливо важлива задача для демократичних країн на тлі багаторічної військової агресії росії проти України, конфлікту в секторі Газа, котрий на наших очах переріс у військове протистояння Ізраїлю з довколишніми авторитарними режимами, зростаючої напруги між Китаєм та Тайванем, останніх новин про пряму участь військових КНДР на стороні росії.

З огляду на ідеологічну, військово-політичну поляризацію світу, посилення протистояння на міжнародній арені між розвиненими демократіями та авторитарними, тоталітарними режимами, враховуючи стрімкий ріст використання цифрових технологій, Інтернету та мережеских послуг, рівень загроз і складність кібератак також зростає. Для усіх високорозвинених країн, які мають високий рівень цифровізації, таких як Канада, забезпечення максимального захисту важливої інформації є ключовим державним пріоритетом. Розвиток технологій і методів захисту інформаційних систем та даних є важливим науковим і практичним завданням для системи безпеки і оборони Канади, що вимагає постійного оновлення знань, розширення та удосконалення підходів.

Найбільші кіберзагрози виникають від розвідувальних та військових служб іноземних держав. У більшості випадків нападники мають значні ресурси, їхня мета - отримати політичну, економічну, комерційну або військову перевагу. Усі технологічно розвинені уряди та приватні підприємства вразливі перед державно спонсорованим кібершпигунством. Звіти з Канади та з усього світу підтверджують, що ці атаки привели до крадіжок промислових і державних таємниць, особистих даних та іншої цінної інформації.

Канада розробила та прийняла Стратегію кібербезпеки - це план захисту усіх наявних в державі кіберсистем. Стратегія передбачає забезпечення захисту та цілісності перш за все урядових систем та систем критичної інфраструктури країни. А також протистоїть кіберзлочинності та захищає канадців під час користування кіберпростором у повсякденному житті.

Досвід Канади, яка є членом великої кількості потужних міжнародних організацій, таких як: ООН, НАТО, Велика сімка, МВФ, СОТ, МБРР, ОАД, ОБСЄ, тісна співпраця Оттави з Європейським Союзом беззаперечно цікавий для дослідження та вивчення. Особливо враховуючи те, що країна кленового листка продовжує невпинно допомагати Україні технічним забезпеченням та фінансово у відбитті Російської агресії починаючи з 2014 року.

В зв'язку з дедалі складнішими та різноманітнішими кіберзагрозами, захист інформації стає особливо важливим, а його дослідження та аналіз підходів до кібербезпеки набувають особливої актуальності. Розуміння цих

загроз є критично важливим для забезпечення безпеки країни, захисту державної, корпоративної та особистої інформації громадян. Канада, як одна з провідних країн у сфері технологій, активно розробляє та впроваджує сучасні методи захисту інформації. Вивчення канадського досвіду у сфері захисту інформації та кібербезпеки беззаперечно буде корисним країнам, корті стикаються з подібними викликами.

В умовах глобалізації та швидкого розвитку інформаційних технологій, питання кібербезпеки набуває особливого значення. Канада є прикладом розвиненої, демократичної держави, яка успішно впроваджує сучасні підходи до захисту своїх інформаційних систем. Канадський досвід та адаптація підходів будуть важливими для розвитку галузі кібербезпеки в нашій країні, що сприятиме підвищенню рівня захищеності урядових, корпоративних та приватних інформаційних ресурсів України. Актуальність для нашої країни полягає в необхідності аналізу реалізованих в Канаді рішень і розробці нових державних стратегій для ефективної протидії кіберзлочинності, кібершпигунству та кібервійні проти України.

СЕКЦІЯ 5 ІНФОРМАЦІЙНО-МЕДІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОУ ТА ЗСУ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Алексєєва М.В. (ВІКНУ)

ІНФОРМАЦІЙНА ПІДТРИМКА ІНСТИТУТУ ВІЙСЬКОВИХ КАПЕЛАНІВ

Порівняння військових капеланів 2014 року і 2024 року в Україні демонструє значні зміни в їхньому статусі, ролі та структурі служби. В період АТО капелани служили, як волонтери, вони не мали офіційних посад в Збройних Силах України. Перші штатні посади військових священників з'явилися 2016-го, у листопаді 2021 року Верховна Рада ухвалила закон «Про Службу військового капеланства». Тепер окрім Божої обітниці вони мають військову присягу та обіймають посади у лавах нашої армії.

Наразі існує Центр підготовки військових капеланів в складі Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, створений в другій половині 2023 року рішенням Головнокомандувача Збройних Сил України. Православна Церква України завжди бере активну участь в капеланському служінні і Блаженіший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній благословив цей заклад. Благословення від Епіфанія є найважливішим, адже ПЦУ відіграє ключову роль у наданні душпастирської підтримки Збройним Силам України. Для військовослужбовців, особливо, які перебувають в зоні бойових дій вони є надійною опорою, як духовно, так і морально. Проте, більшість капеланів натякають на тому, щоб не плутали їх з психологами. Робота психолога полягає в тому, щоб слідкувати за тим, як змінилась поведінка військовослужбовців та чи не з'явилося психічних порушень. Натомість військові капелани допомагають не втратити силу духу, відмолюють їх, коли військові із-за чогось переймаються.

Військовим капеланом може бути громадянин України, який є священнослужителем зареєстрованої в Україні релігійної організації та отримав від керівного центру (управління) відповідної релігійної організації мандат на право здійснення діяльності військових капеланів. Обов'язковою вимогою для зайняття посади військового капелана є наявність вищої богословської освіти.

Також в нашому сьогоденні можна знайти багато інформації, яку висвітлюють ЗМІ, а саме про роль інституції військових капеланів в загалом, а саме:

1. **АрміяInform** висвітлює правовий статус капеланів і вимоги до їх служби, згідно з деталями закону «Про військове капеланство в Україні».
2. **24 Канал** публікує інтерв'ю та огляди, що розповідають про міжконфесійний підхід капеланів на фронті та їх емоційний вплив на наших військових.

3. **2+2 та Радіо Свобода** описують особисті історії капеланів з служби, їхні завдання, роль і виклики в умовах бойових дій та інші.

Українські медіа активно висвітлюють роль військових капеланів у ЗСУ, більшу перевагу віддають їхній духовній підтримці, яку вони надають на фронті, як релігійним солдатам, так і тим, хто не віддає себе вірі. Їхня робота також включає проведення релігійних обрядів, таких як сповідь, молитва і таїнства. Хоча вони не мають зброї, їхня місія спрямована на те, щоб допомогти військовим не втрачати людяність та духовну рівновагу.

Грунтовні зміни у запровадженні підготовки інституту військових капеланів з 2014 до 2024 року показують суттєву трансформацію їхньої ролі та значення для Збройних Сил України. Якщо раніше капелани працювали переважно як волонтери без офіційного статусу, то сьогодні вони є повноправними членами військових підрозділів із визначеними обов'язками і правами, закріпленими в законодавстві. Вони стали для військових моральною підтримкою, забезпечуючи відчуття стабільності та духовної опори під час війни.

Бондар Д.Д. (ВІКНУ)

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ВІЙСЬКОВИХ МЕДІА МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Від початку повномасштабного вторгнення пріоритет споживачів контенту трансформувався у наданні переваги військовим медіа. Акцентуація уваги пов'язана з необхідністю точного та повного інформування спільноти про події сектору безпеки та оборони України.

Відповідно до Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 18 березня 2022 року «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану» забезпечується шляхом об'єднання загальнонаціональних телеканалів на єдиній інформаційній платформі стратегічної комунікації.

Воєнні кореспонденти, військові журналісти – основні крієтори контенту – продовжили інформування громадськості у єдиному просторі єдиної державної інформаційної політики. Військові медіа на виконання основного завдання – висвітлення інформації про діяльність сектору безпеки і оборони України – функцінують у підрозділах структур МО України.

Міністерство оборони України представляє 4 офіційних військових медіа:

1) **АрміяINFORM** – онлайн-медіа Міністерства оборони України, створене у грудні 2018 року. Щодня АрміяINFORM дає повну картину подій у сфері оборони та безпеки: оперативна інформація, аналітика, ексклюзивні коментарі, інтерв'ю, фоторепортажі, інфографіка. АрміяINFORM забезпечує проведення та комплексний медіасупровід пресконференцій, брифінгів, круглих столів, інтернет-конференцій, презентацій, виставок. Серед постійних гостей пресцентру: державні діячі, воєначальники, вітчизняні та закордонні

дипломати, лідери думок, видатні спортсмени, артисти, письменники і науковці, релігійні та громадські діячі, зірки шоубізнесу.

2) Армія FM — єдине в Україні військове радіо. Їхнє кредо: **«Радіо сильних, радіо вільних!»** В їх студії лунають потужні пісні останніх тридцяти років. Пісні, завдяки яким наші військові атакують позиції ворога і вбивають окупантів.

3) Армія TV — офіційний YouTube-канал єдиного в Україні військового телебачення. Весь контент цього телевізійного каналу роблять військові для військових та про військових. Ми працюємо на фронтах російсько-української війни, щоб Україна та світ бачили усі реалії нашого героїчного спротиву.

4) Телерадіостудія МО України Бриз — перша в Україні військова телерадіокомпанія Міністерства оборони України. Створена наказом міністра оборони України від 12 грудня 1992 року в Севастополі як військова телерадіоорганізація Військово-Морських Сил України для популяризації ідей української держави серед військовослужбовців Чорноморського флоту і мешканців міста та Криму. Спершу сформована як телерадіоцентр Військово-Морських Сил України, який із зміною законодавства був перетворений у телерадіокомпанію Міністерства оборони України в Севастополі. Зона покриття була — Севастополь та АР Крим. Після анексії Криму та Севастополя Росією телерадіокомпанія у квітні 2014 року переміщена до Одеси і переформована у телестудію.

Військові медіа у межах функціонування продемонстрували високу конкурентоспроможність та ефективність в умовах повномасштабного вторгнення. Водночас, варто відзначити, що для збільшення цільової аудиторії та спектру тематики військові медіа потребують додаткового вивчення та ґрунтовних досліджень.

Буряк А.А. (ВІКНУ)

ВИСВІТЛЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОГРАМ ДЛЯ ВІЙСЬКОВИХ ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЕЛЕМЕНТ РЕКРУТИНГОВИХ ПРОЕКТІВ

В умовах сучасних викликів національної безпеки військова служба потребує залучення вмотивованих кадрів. Одним із ефективних підходів до рекрутингу є висвітлення соціальних програм для військових, що демонструє підтримку держави, формує довіру та стимулює патріотичні настрої в суспільстві. Ця робота розглядає важливість соціальних програм як елементу рекрутингових проектів, їх вплив на громадську думку, міжнародний досвід і прозорість у висвітленні.

Значення соціальних програм для військових. Соціальні програми для військовослужбовців включають медичне забезпечення, доступ до освіти, житло, психологічну підтримку та реабілітацію після служби. Ці програми не тільки підвищують якість життя військових, а й дають відчуття стабільності та підтримки з боку держави. Такі програми є стратегічною інвестицією у майбутнє кадрового потенціалу військових структур.

Вплив висвітлення соціальних програм на ефективність рекрутингу. Висвітлення соціальних програм у медіа привертає увагу до військової служби як до професійного та соціально захищеного вибору. Рекламування таких програм збільшує шанси залучення громадян до армії, демонструючи, що держава дбає про тих, хто присвячує своє життя захисту країни. Соціальні гарантії є важливим мотиватором, особливо для молоді, яка оцінює перспективи служби як платформу для професійного та особистого розвитку.

Формування довіри громадськості. Відкрите висвітлення соціальних програм сприяє прозорості та довірі громадськості. Громадяни, інформовані про умови служби та соціальні пільги, бачать армію не тільки як захисника, а й як інституцію, яка заслуговує на підтримку. Це особливо важливо для родичів військових, які потребують впевненості, що їхні близькі отримають необхідну допомогу та підтримку.

Вплив соціальних програм на патріотизм. Інформація про соціальні програми для військових формує патріотичні настрої в суспільстві, оскільки показує турботу про тих, хто присвячує себе службі. Патріотизм посилюється, коли громадяни бачать, що захист країни супроводжується соціальними пільгами та гарантіями, які забезпечують гідне життя для військових і їхніх родин.

Підтримка національної безпеки через соціальні програми. Інвестування в соціальні програми для військових є невід'ємною частиною стратегії національної безпеки. Держави, які забезпечують підтримку військовослужбовцям під час і після служби, отримують лояльних, висококваліфікованих фахівців, що створює основу для сильної армії, готової захищати країну від зовнішніх загроз.

Міжнародний досвід. У світі існує безліч прикладів успішних соціальних програм для військових. Наприклад, США забезпечують ветеранів житлом, медичним обслуговуванням і реабілітацією через програму Veterans Affairs (VA). Ізраїль інвестує у психологічну підтримку та реінтеграцію солдатів у цивільне життя. Такі приклади демонструють важливість комплексного підходу до соціальної підтримки, що позитивно впливає на рекрутинг.

Прозорість та відкритість в інформаційній стратегії щодо соціальних програм. Прозорість у висвітленні соціальних програм знижує ризики завищених очікувань і забезпечує чесність та об'єктивність у формуванні громадської думки. Позитивний імідж військових структур та довіра громадськості можливі лише за умов чіткої та чесної подачі інформації про те, які саме соціальні пільги доступні, як їх можна отримати, а також про можливі обмеження.

Висвітлення соціальних програм для військових є важливим інформаційним елементом рекрутингових проектів. Це не тільки підвищує привабливість військової служби, але й зміцнює довіру громадськості та патріотизм, що, в свою чергу, підтримує національну безпеку. Інформування громадян про наявні соціальні гарантії для військових підсилює рекрутингові

кампанії і підкреслює турботу держави про своїх захисників, формуючи стійку основу для розвитку професійної армії.

Гай Н.Ю. (ВІКНУ)

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ

У сучасному інформаційному протистоянні ШІ стає важливим механізмом для впливу на громадську думку. Росія активно використовує технології ШІ для розповсюдження пропаганди та дезінформації.

ШІ допомагає автоматизувати процеси створення та розповсюдження пропаганди, що дає змогу збільшити обсяги й точність таких операцій.

Основні методи використання ШІ для російської пропаганди:

- З використанням ШІ створюються фейкові новини, зображення та відео, які виглядають достовірно і швидко розповсюджуються у соціальних мережах.

- Генеративні моделі ШІ можуть створювати реалістичні текстові матеріали, що повторюють риторику російської пропаганди.

- За допомогою deepfake-відео ШІ використовується для створення фальшивих відео з відомими особами, які «озвучують» проросійські меседжі.

- Такі матеріали поширюються для дискредитації опонентів Росії та викликання сумнівів серед населення інших країн.

ШІ дозволяє масштабувати пропаганду та швидко адаптувати контент до потреб конкретної аудиторії. Завдяки цьому Росія може одночасно впливати на різні країни, адаптуючи меседжі до культурних та соціальних особливостей кожного суспільства. Під час конфлікту з Україною Росія активно використовує дезінформацію та маніпуляції для

формування негативного образу української влади та збройних сил. За допомогою ШІ створюються фейкові новини, які підкріплюють наративи про «неонацистів» в Україні чи зловживання з боку військових.

Приклади використання ШІ в російській пропаганді

- Проєкт «IRA» (Internet Research Agency)

- Deepfake-кампанії проти України

- Адаптація меседжів для аудиторій Європи та США

Протидія для цього — потреба в розробці інструментів для автоматичного виявлення дезінформації, фейкових акаунтів і deepfake-матеріалів стає важливою частиною протидії пропаганді та необхідність у підвищенні медіаграмотності населення для розпізнавання маніпулятивної інформації та формування критичного мислення у громадян. Виникає необхідність у створенні етичних і правових стандартів для регулювання використання ШІ в медіа та соціальних мережах.

Штучний інтелект став потужним інструментом у руках російської пропаганди для впливу на суспільну думку та дестабілізації ситуації в інших країнах. Використання ШІ дозволяє росії вести масштабні дезінформаційні

кампанії з високою точністю і ефективністю, що ставить перед світовою спільнотою нові виклики у сфері безпеки та стабільності.

Людству потрібно розвиватися в сфері штучного інтелекту, щоб в кожного був «розумовий антидот» від цього.

к.соц.ком., доцент Гридчина В.В. (ВІКНУ)

УКРАЇНСЬКА МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВА КОГНІТИВНОЇ ДЕОКУПАЦІЇ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Історія фізичної окупації українських територій розпочалась у 2014 році, ментальна окупація українського населення російською державою почалась набагато раніше. З початком повномасштабного вторгнення російської федерації у 2022 році кількість окупованих українських територій значно збільшилась, проте завдяки контрнаступальним діям Україна вперше отримала деокуповані території.

Мета роботи розглянути українську ментальність як основу для розробки заходів із когнітивної деокупації населення окупованих територій України.

Термін ментальність набув популярності після виходу книги «Первісна ментальність» (*La Mentalité primitive*) 1910 року французького філософа, антрополога та етнографа Люсьєна Леві-Брюля.

Пізніше український історик Роман Голик зазначив, що «ментальність — спосіб світобачення чи, «оптика» з допомогою якої чи крізь яку певна спільнота (група людей, народ) дивиться на світ, сприймає його та інші спільноти й осмислює себе. ... Це така конструкція чи «архітектура» мислення, яку формують, будують чи на яку впливають або тиснуть міфи, стереотипи, архетипи чи навіть прототипи думки й мови, а також ті цінності, якими керується суспільство і які впливають на його спосіб чи стиль життя».

Основою української ментальності (національного характеру) є землеробська культура (працьовитість, любов до землі, осілість, ощадливість) та козацька культура (авантюрний тип, веселість, драйв, волелюбство, винахідливість). У обох культурах проявлене дологічне (міфологічне) мислення, а відтак в українській ментальності притаманне міфологічне світосприйняття (одним із проявів якого є «Культ Слова, віра в Його Чарівну Силу», навіть архетипи, які проявляються можуть бути міфологізованими). Перевага емоційності над раціональністю.

Поширеними українськими архетипами є Родина (не втрачаються зв'язки, навіть можуть проживати разом три-чотири покоління однієї родини, традиція спільних родинних святкувань); Герой (рятівник, інколи навіть може домовитися із нечистою силою заради перемоги; надлюдина, козак-характерник); Жінка (красива, відверта, кохана); Мати (образ, що може закликати стати на захист рідної землі), Демократія (здатність робити вибір і впливати на загальні рішення); Якось усе буде («*Contra spem spero*»). Також українській ментальності притаманна толерантність до інших людей, культур, звичаїв тощо. Є запит на справедливість, але відсутній архетип Помсти.

Українське населення, яке лишилося на окупованій території у переважній більшості це жінки вік 45+, а також пенсіонери. Є і молодь, але її частка у долі населення 1/6. Основні проблеми регіонів, які в окупації знаходяться понад 10 років – це покоління, школярів та випускників вищих навчальних закладів, які виросли в умовах російської мілітарної пропаганди. Дуже багато дітей з окупованих територій фактично є депортованими до російської федерації. Багато матерів одиначок. Специфічним є Крим, оскільки там спостерігається два осередки. Найчисельнішими є росіяни 73%. Вони переважають, як серед міського населення (~82%), так і серед сільського (~65%). Друге місце із величезним розривом займають татари (14%), серед міського населення (~7%), серед сільського (~21%). Але татари більш організовані, відверто виступають проти чинної на півострові влади, вважаючи її окупаційною. Є більш пасіонарними, готовими підтримати наступ на Крим українських військових з середини.

Регіони, які опинилися в окупації понад 2 роки поступово проходять період адаптації до нових реалій життя. Ще рік, і розрив буде більш значущий, оскільки усі окуповані території мають певну інформаційну ізоляцію щодо подій неокупованої України. Усі офіційні місцеві медіа проросійські, іде трансляція російських телеканалів. Єдиними джерелами об'єктивної української інформації можуть виступати українські новини в Інтернеті, але як правило регіони вводять обмеження на відвідування певних сайтів. Також, усі регіони мають безпосередні проблеми із доступом до Інтернету та проблеми із мобільним зв'язком, що ускладнює спілкування із родичами, які знаходяться на неокупованій території.

Якщо говорити про українську ментальність, то більшість населення окупованих територій відносяться до трьох соціальних типів остійського, динарського та змішаного остійсько-динарського. Остійський тип швидко пристосовується до будь-яких реалій. І як свого часу швидко пристосувався до реалій російської окупації, так само швидко пристосується і до української деокупації. Динарський тип — це працьовиті, веселі, емоційно вразливі люди, які до всього ставляться із гумором. Емоційність робить цей тип керованим. Та змішаний тип, для якого характерним є як пристосуванство, так і саркастичний погляд на життя.

Усі мешканці окупованих територій є психологічно травмованими війною і при розробці програми когнітивної деокупації необхідно це враховувати. Також, програми когнітивної деокупації регіонів, які понад 10 років перебували в окупації маю розроблятися російською мовою, а програми для регіонів, які знаходилися в окупації понад 2 роки мають розроблятися двома мовами. Окремо, розраховані на російськомовне населення і на україномовне. Оскільки переважна більшість населення, які залишилися на територіях окупованих з 2022 року є російськомовними. Проте окрема компанія потрібна і для україномовного населення, аби вони відчули державну підтримку, побачили, що усі єдині, але до кожного звертаються його мовою. Не зважаючи на розробку програм під кожную окрему аудиторію, усі вони повинні базуватись на українських архетипах, саме вони можуть повернути до

джерел, звернутись до глибинних культурних настанов кожного, показати спільність між тими хто був в окупації та ні.

Гуськов Д.О. (ВІКНУ)

ПСЕВДО ВОЛОНТЕРСТВО. ІНФОРМАЦІЙНА ГІГІЄНА ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ ТАКОМУ ЯВИЩУ

Волонтерство - форма громадянської активності, яка базується на безкорисливості та бажанні допомагати оточуючим. Волонтери можуть працювати в різних сферах, від допомоги в хоспісах і пришкільних закладах до участі у міжнародних гуманітарних місіях. Волонтерство є однією з форм благодійності і однією з підвалин громадянського суспільства.

Повномасштабна війна змусила багатьох людей опинитись у скрутній ситуації. Окрім допомоги держави, на поміч прийшли волонтери. Відтак сотні тисяч людей приєдналися до волонтерського руху: допомагають у гуманітарних штабах, плетуть маскувальні сітки, закупають амуніцію і навіть озброєння для сил оборони.

Зі збільшенням волонтерської спільноти виник також ряд проблем, зокрема через поширені стереотипи та незнання основних засад руху.

Псевдоволонтерство — це діяльність, що здійснюється під виглядом благодійності, проте має на меті досягнення особистої вигоди, підвищення власного іміджу або фінансовий зиск. Такі дії створюють ілюзію підтримки та допомоги, але не сприяють реальному вирішенню соціальних проблем. Псевдоволонтерство підриває довіру до справжніх благодійних ініціатив, ускладнюючи доступ до допомоги для тих, хто її дійсно потребує.

1. Фейкові збори коштів. Організатор відкриває збір нібито на лікування чи допомогу постраждалим, але кошти використовує для особистих потреб. Такі збори можуть привертати увагу, однак реальної допомоги не надають.

2. «Благодійні» заходи для піару. Під виглядом благодійності компанії або публічні особи організовують заходи, основною метою яких є власний піар, а не підтримка потребуючих. Наприклад, на акції оголошують збір коштів, але значна їх частина покриває витрати на організацію або рекламу.

3. Маніпуляція з волонтерським статусом. Деякі люди можуть приписувати собі волонтерську діяльність або завищувати власну участь у благодійних проєктах, аби покращити резюме чи імідж у соціальних мережах, тоді як реального внеску вони не роблять.

4. Фейкові звіти. Організації або особи можуть публікувати сфабриковані фінансові звіти про використання коштів на благодійність, тоді як насправді гроші витрачаються не за призначенням або значно завищують суми допомоги.

5. Нечесна організація волонтерських турів. Деякі організації продають «волонтерські» тури, де учасники, сплативши значні суми, їдуть за кордон для благодійності. Однак більша частина коштів йде на оплату посередників, а сам волонтерський внесок мінімальний.

Псевдоволонтерство стає серйозною проблемою, оскільки знижує довіру суспільства до благодійності загалом. Люди починають сумніватися у справжніх волонтерах і менше готові підтримувати благодійні ініціативи. Щоб захистити ідею волонтерства, важливо виявляти та викривати подібні випадки, сприяючи прозорості та чесності в цій сфері, а також активно висвітлювати у ЗМІ викриття фактів недоброчесних волонтерів.

Кикоть О.О. (ВІКНУ)

ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМАТИКА У ВІЙСЬКОВИХ МЕДІА

Військові конфлікти завжди були джерелом соціальних і культурних трансформацій, зокрема впливаючи на сприйняття гендерних ролей. Військові медіа відіграють значну роль у формуванні суспільної думки про війну та армію. Гендерна проблематика є важливим аспектом цієї сфери, оскільки саме медіа створюють образи чоловіків і жінок на війні, які можуть як сприяти гендерній рівності, так і закріплювати стереотипи. Дослідження гендерного представлення у військових медіа дозволяє зрозуміти, як такі образи впливають на суспільне ставлення до армії та конфліктів загалом. У військових медіа традиційно домінують чоловічі образи. Чоловіки зазвичай постають у ролі воїнів, героїв, захисників та символів сили. Водночас жінки, хоч і все частіше зображуються в ролях солдатів чи офіцерів, зазвичай асоціюються з ролями медичних працівників, зв'язківців або навіть просто символів надії чи підтримки на фоні воєнних дій. Таке представлення може створювати стереотипні уявлення про те, що жінки є лише допоміжними елементами у війні, а не рівноправними учасниками бойових дій. Зокрема, українські медіа під час війни з Росією зіштовхнулися з дилемою – як показувати жінок-військових. Наприклад, статті про жінок, які служать в армії, нерідко фокусуються на їхньому «нестандартному» виборі, їхній жіночності або викликах, з якими вони стикаються, на відміну від чоловіків. Це підкреслює їхню «особливість» у військовій сфері, яка досі сприймається як переважно чоловіча. Зображення гендерних ролей у медіа впливає на те, як аудиторія сприймає військові конфлікти та їхніх учасників. Гендерно-стереотипне зображення часто змушує суспільство дивитися на жінок як на пасивних жертв або помічниць, які потребують захисту, тоді як чоловіки сприймаються як агресивні захисники. Такі уявлення обмежують можливість рівноправного бачення обох статей як активних учасників війни.

У деяких країнах, таких як США чи Ізраїль, де жінки активно служать на передовій, медіа частіше висвітлюють їх як рівноправних воїнів, проте в більшості випадків ці образи все ще мають підкреслену гендерну забарвленість. Це відображається у фразах на кшталт «жінка-боєць», яка виконує «чоловічу роботу». Такий підхід закріплює гендерні стереотипи, навіть якщо вказує на важливість жіночої участі у військових діях.

Приклади з медіа різних країн:

1 Україна. У контексті війни з Росією українські медіа іноді підкреслюють «жіночність» військових, розповідаючи про їхню роль матерів

або дружин, які приєднуються до армії. Такий фокус іноді може збільшувати їхню привабливість у суспільних очах, але водночас знецінювати їхню професійну військову роль.

2 Ізраїль. Тут медіа відзначають високий рівень гендерної рівності, оскільки жінки мають обов'язок проходити військову службу. Хоча ізраїльські медіа також часто підкреслюють жіночність бійців, вони представляють їх як важливих учасників боїв на рівні з чоловіками, що змінює загальне сприйняття жінок на війні.

3 США. Американські медіа часто зображують жінок в армії як виклик стереотипам, однак досі використовують терміни на кшталт «жіночі батальйони» або «підрозділи для жінок». Хоча жінки активно беруть участь у бойових діях, їхні зображення в медіа часто фокусуються на їхній гендерній ідентичності, а не на їхній професійній ролі.

Гендерна проблематика у військових медіа має суттєвий вплив на суспільне ставлення до війни та армії. Медіа, акцентуючи на стереотипних ролях, можуть зміцнювати традиційне уявлення про чоловіків як воїнів, а жінок як допоміжних персонажів, що може обмежувати сприйняття жінок як рівноправних учасників війни. Водночас, якщо медіа зображатимуть обидві статі в рівноправних ролях, це сприятиме розвитку більш справедливих гендерних уявлень і, зрештою, зменшить гендерну нерівність у суспільстві.

Сучасні медіа мають потенціал для боротьби з гендерними стереотипами через представлення жінок та чоловіків як рівноцінних учасників військових дій.

Проте наразі медіа різних країн часто використовують гендерні стереотипи, хоча й існують приклади рівноправного підходу. Така зміна в підході допоможе формувати більш збалансоване ставлення суспільства до армії та військової служби.

заслужений журналіст України Клубань О. (ВІКНУ)

ФОРМУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ЩОДО БОРОТЬБИ З КРЕМЛІВСЬКОЮ ПРОПАГАНДОЮ

З метою ефективної протидії існуючим ризикам і загрозам в умовах російської гібридної агресії необхідно:

1. Враховувати та використовувати європейський досвід щодо боротьби з кремлівською пропагандою (негативним, завуальованим впливом росії на західне суспільство). Положення та завдання у сфері протидії інформаційним провокаціям визначені:

- Стратегією європейської політики безпеки і оборони (яка включає положення щодо протидії «гібридним» війнам та визначає порядок здійснення контрпропаганди в інформаційній сфері);
- Стратегічними комунікаціями Європейського Союзу як протидії пропаганді третіх сторін;
- Директивою Європарламенту та Ради Європи №2016/1148 «Про загальні заходи безпеки мережевих та інформаційних систем» (від

негативного впливу).

2. Забезпечити дієву взаємодію усіх причетних до протидії кремлівській пропаганді інформаційно-медійних структур МОУ, ГШ ЗСУ, командувань видів ЗСУ, яку сьогодні важко назвати ефективною на сто відсотків. Можливо, розглянути створення об'єднаного центру на базі відповідного структурного підрозділу апарату МОУ (наприклад, Центр реалізації оборонних завдань в інформаційній сфері).

3. В сучасних умовах війни має бути пріоритетною розробка контрпропагандистського інформаційного матеріалу та його відповідне ефірне розповсюдження. Конче необхідно збільшити чисельність контрпропагандистських програм (спрямованих на спростування московських наративів і фейків) на всіх офіційних теле-радіо каналах та забезпечити їх якісним контентом. В якості прикладу можна навести програмний продукт телеканалу «Еспreso».

4. Забезпечити реалізацію положень «Доктрини публічного спілкування» ВКП 18(00).01. та Концепції стратегічних комунікацій МОУ та ЗСУ. Особливо в частині, що стосується принципів висвітлення публічної інформації в офіційних інформаційних джерелах та зв'язках з громадськістю у воєнній сфері, публічній дипломатії, протидії інформаційним та психологічним операціям.

Як треба організовувати і практично здійснювати інформаційну підтримку ЗСУ досить детально та з належною аргументацією викладено в Методичному посібнику з організації військових зв'язків з громадськістю ВП 18-00 (03). 01. У вказаному посібнику дуже багато відповідних методичних порад, які можна застосовувати в ході нейтралізації та організації інформаційної підтримки Сил оборони України. Проте час не стоїть на місці і виникають нові виклики, на які треба реагувати відповідно, удосконалюючи свої зусилля та відкриваючи нові можливості.

Робота з внутрішньою аудиторією в Україні. Однією з наших ключових переваг над росією в сучасних умовах є те, що лідером довіри на сьогодні в Україні є власне ЗСУ. Це дещо страхує від деяких суто політичних загроз. Різну інформацію, яка повинна дискредитувати Україну і її здатність до перемоги, навіть ті люди всередині країни, які схильні їй довіряти, відносять на адресу різного роду політиків. І це при тому, що довіра до армії лишається дуже високою і стабільною. І саме ця довіра гуртує суспільство і надає йому віру в нашу перемогу. Але *у випадку, якщо успіхи армії будуть недостатньо відповідати очікуванням населення, ситуація може почати змінюватись.* У зв'язку з цим одним з важливих заходів протидії такому розвитку подій сьогодні є *формування інформаційного потоку спрямованого на зниження очікувань швидкої перемоги в результаті літнього наступу.* Слід поступово впроваджувати власний наратив, сутність якого в тому: *якщо війна виявиться довгою, то ми все одно переможемо.* Паралельно людям треба пояснювати, чому саме і як це станеться, аби не наштовхнутись на непередбачувані наслідки, пов'язані з можливим розчаруванням в результатах наступу.

Окремо слід здійснювати моніторинг фейків, які розповсюджує російська пропаганда і офіційні особи та налагодити систему спростувань. Зрозуміло, що фейків сьогодні продукується дуже велика кількість і не всі вони варті того, щоби на них звертати увагу. Проте моніторинг інтернету і соцмереж сучасними методами дозволяє досить швидко, напротязі 1-2 діб визначати ті з них, які зачепили аудиторію.

Робота з російською аудиторією. Головним стрижнем, який об'єднує сьогодні абсолютну більшість тих росіян, які підтримують війну, є *довіра особисто до Володимира Путіна*. Саме тому головною метою всіх наших контрпропагандистських зусиль, має стати саме *руйнування цієї довіри*. При цьому можна не нехтувати будь якими наративами і фобіями росіян. Аж до вигадування різного роду історій про те, що ще молодого путіна завербували масони, аби зруйнувати росію, і він це робить за допомогою війни. Частина такого роду матеріалів зачепить російських споживачів. Крім того, будь-які негаразди всередині російської бюрократії і *невдачі армії, аж до злочинів, які вони творять, треба пояснювати не тим, що вони погані, а тим, що вони свідомо підставляють і дурять росіян по завданню будь кого - від сатани, до китайської мафії*. І що керівники росії, особисто путін, не лише свідомо розв'язали війну, але й свідомо її програють, аби виконати замовлення військово-промислового комплексу США тощо. Головним тут є те, що вся інформація, спрямована на росіян, *знову повинна базуватися не на тому, що росіяни погані, а на тому, що вони дурні. І путін з компанією користуючись цим нищать їх по завданню якихось темних сил*. Чим більше таких, нехай і найбезглуздіших аргументів підкидати, тим легше буде пасивній більшості росіян зневіритися в путіні, що так чи інакше вплине на його підтримку.

В рамках цього ж завдання варто всіляко роздмухувати внутрішні чвари в російській владі, пояснюючи це тим, що всі вони там у високих кабінетах - *»іноагенти»*.

заслужений журналіст України Клубань О. (ВІКНУ)

ПЕРЕЛІК І ХАРАКТЕР РИЗИКІВ ТА ЗАГРОЗ В КОМУНІКАЦІЙНО-КОНТЕНТНІЙ АГРЕСІЇ КРЕМЛЯ, ЩО ПОТРЕБУЮТЬ АДЕКВАТНОГО РЕАГУВАННЯ

Зростаючі потуги ворожого інформаційного впливу на Україну, її захисників, суспільство та світову громадськість в цілому є очевидним фактом. Кремль вживає усіх можливих політичних, дипломатичних, економічних, екологічних, інформаційно-психологічних заходів спрямованих на:

- дискредитацію української влади та ЗСУ (інших складових Сил оборони України);
- дискредитацію геополітики НАТО та Заходу в цілому стосовно підтримки України;

- тиск на світову спільноту (уряди західних країн і країн-членів НАТО) з метою позбавити Україну військово-технічної та фінансової допомоги;
- маніпуляцію реальними подіями на фронтах російсько-української війни (поширення неправдивої інформації та наративів непереможності російської армії та її зброї, тощо);
- залякування українських захисників, українське та світову спільноту;
- поширення пропагандистських матеріалів (фейків) спрямованих на підрив морально-психологічного стану воїнів ЗСУ (інших складових Сил оборони України).

Характерними ознаками зазначених ризиків і загроз є:

- використання сучасних інформаційних пропагандистських технологій та усього загалу наявного медійного ресурсу (особливо телевізійних політико-інформаційних програм – «телешоу» і мережі Інтернет);
- залучення до телевізійних політико-інформаційних програм відомих «скандальних» політиків, експертів, громадських і релігійних діячів, діячів культури (як власних російських так і закордонних);
- цинічне розповсюдження відвертої брехні та «перекручування» фактів;
- розрахунок на те, що цільова аудиторія, на яку спланований вплив кремлівської пропаганди, є тупоголовим бидлом;
- безперервність (24 години на 7 діб тижня) кремлівської інформаційної активності;
- постійне вдосконалення форм, методів та засобів кремлівського інформаційного впливу.

На сьогоднішній день стратегічна лінія кремлівського керівництва щодо війни з Україною зводиться до наступного:

- по можливості перевести війну у позиційне довге протистояння. Тобто максимально розтягнути її у часі;
- використати цей час для витіснення українських військ на межі Луганської, Донецької, по можливості, Запорізької і Херсонської областей;
- максимально сприяти тому, аби українське суспільство настільки втомилося від війни, що почне вимагати припинення вогню на будь яких умовах;
- проводити спеціальні операції з метою деморалізації українського суспільства і армії (бомбардування міст, підрив греблі Каховської ГЕС, тощо);
- максимально сприяти тому, аби західні країни і світове співтовариство втомились від війни, зневірились в Україні і можливості її перемоги, припинили постачання Україні зброї, надавати фінансову допомогу і змусити Україну припинити супротив;

- на випадок загострення ситуації підтримувати агресивно-мобілізаційні настрої у 25-20 відсотків власного населення, аби використати цей прошарок людей для розкручування теми загальної мобілізації перед обличчям ворога.

Відповідно вся російська пропаганда націлена на те, щоб з одного боку підтримувати у власного населення образ ворога в особі України і всього західного світу, а з іншого - сприяти виконанню перелічених стратегічних цілей. Тому *головні ризики на сьогодні пов'язані з тим, що ця стратегія, хоча б в якійсь своїй частині, буде втілена в життя, що призведе до суттєвих змін громадської думки в Україні і країнах, які нас підтримують, та навпаки - не призведе до зміни настроїв в самій московії.*

Загрози, що несе в собі функціонування російської пропагандистської машини в умовах гібридної агресії кремля, характеризуються таким чином:

- затягування війни на довгий термін, відсутність суттєвого просування ЗСУ і звільнення тимчасово окупованих агресором територій на фоні загального очікування нашого наступу може призвести до падіння довіри до армії і породження сумнівів щодо її здатності виконати поставлені та анонсовані завдання, що в свою чергу призведе до деморалізації як населення так і військових. Це все особливо *небезпечно на фоні підвищених очікувань нашої швидкої перемоги.* Крім того, зрозуміло, що вся ворожа пропаганда буде транслювати такий стан речей як *перемогу московії*;

- розкручування різного роду корупційних і політичних скандалів, пов'язаних з системою управління в Україні і в ЗСУ може призвести до падіння довіри до ЗСУ як з боку бійців і громадян України, так і розчарування західних партнерів;

- втрата військової, політичної та інформаційної ініціативи, якою сьогодні володіє Україна, суттєве збільшення інформаційних матеріалів, які є всього лише реакцією на дії і пропаганду ворога призведе до зменшення віри в нашу перемогу;

- відсутність стратегії цілеспрямованого комунікаційно-контентного впливу, спрямованого на деморалізацію російської громадської думки дозволить кремлівській пропаганді і надалі втримувати її в певних параметрах, які забезпечать безболісне ведення війни для суспільної думки;

- недотримання інформаційної гігієни при споживанні медійного продукту, який містить скриті і відкриті наративи агресора;

- неналежна боротьба з фейками деморалізує і дезорієнтує суспільство і особовий склад ЗСУ;

- проблеми з об'єктивним інформуванням українського населення на тимчасово окупованих територіях України, яке повністю знаходиться під впливом кремлівської пропаганди.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО МЕТОДИКИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ПРОПАГАНДИ АГРЕСОРА ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ СИЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

1. Продовжувати постійний і системний моніторинг інформаційних платформ ворога, особливо таких, які мають велику аудиторію в мережі Інтернет і можуть впливати не лише на російську аудиторію, а й на українських та іноземних споживачів. Відслідковування основних наративів кремлівських медіа в режимі он-лайн, які є маркерами зміни оперативної обстановки та динаміки геополітичних процесів, дасть можливість органам військового управління вносити необхідні корективи в ході реалізації власної інформаційної (редакційної) політики та прийняття відповідних управлінських рішень щодо адекватного реагування на виклики, ризики і загрози в умовах російсько-української війни.

2. *Здійснювати моніторинг українського сегменту мережі Інтернет з метою визначити реальну аудиторію тих чи інших московських пропагандистських каналів інформації і окремих вкидань цієї інформації ворогом, який вдається до технологічних рішень щодо використання можливостей українських медіа ретранслювати свої наративи відкрито, або завуальовано.*

3. Виявляти та відслідковувати окремі теми та ідеї, які розкручуються російською пропагандою протягом тривалого часу, аналізувати їх сутність та спрямованість і вживати заходів ефективної протидії по цим напрямкам реагування на ворожий контент.

4. Налагодити системну роботу по створенню власного словника термінів стосовно росії і політики путіна, як дзеркального відображення відповідного словника, який застосовує російська пропаганда: русофобія - українофобія, Україна це анти росія - росія це анти Європа, чи анти цивілізація, тощо. І використовувати ці терміни в текстах. Деякі здобутки тут є (наприклад, такий термін як «рашизм»). Ці терміни повинні бути максимально схожі на наукові.

5. Здійснювати моніторинг тих вкидань московської пропаганди, які спрямовані на пошук різного роду рецептів «швидкої перемоги» і «чудесної зброї», які весь час продукуються кремлівськими медіа. Часто такі «рецепти», на кшталт: «вдарити по центрах прийняття рішень», чи «створити санітарну зону» на кордоні з Білгородською областю, «спалити все живе» в Харківській області (меседж від скабеевої) - це тестування реальних планів. З іншого боку часто такі ідеї, виникнув як суто інформаційний інструмент, впливають на перших осіб і вони намагаються втілити все це в життя, приймаючи відповідні управлінські рішення. Остання зустріч путіна з так званими воєнкорами яскраво це продемонструвала. Він вдався до термінології, яка до цього довго озвучувалась і розкручувалась його посіпаками від пропаганди. Треба починати розвінчувати ці ідеї ще на ранніх етапах, чи заздалегідь маркувати

їх як підготовку до відповідних злочинів. Прямо вказувати світовій спільноті на ці наративи, як на підготовку до терористичних актів путінського режиму.

6. Цинічна і суцільна брехня московитів, що спрямована на створення відповідних соціальних настроїв та політичних рішень, часто шириться українськими мережами завдяки репосту ворожого контенту, який містить дезінформацію і впливає на формування громадської думки. Тому з метою дотримання інформаційної гігієни та нейтралізації російських медійних атак необхідно проводити (постійно!) роз'яснення, тренінги та інструктажі, як для фахівців, так і більш широкої аудиторії.

7. Треба створювати певні умови та надавати можливість з'являтися в ефірах телевізійних каналів, радіо студій та інших електронних та інтернет медіа не лише штатним експертам та політологам, від яких іноді вже нудить, а й *солдатам і офіцерам з першої лінії (підготовленим до ведення діалогу)*. Вони повинні стати законодавцями новин з фронту.

8. В ефірах медіа мають бути короткі і зрозумілі сюжети, відеоролики і коментарі. Палітра жанрів тут необмежена. Паралельно є необхідність проводити заходи в ППД бойових бригад, до яких слід залучати бійців з передової, котрі знаходяться на лікуванні чи реабілітації після поранень, або у відпустці. Їх просто необхідно запрошувати в освітні установи, на ефіри місцевих каналів радіо та телебачення.

9. Російські наративи мають бути розвінчані і дизавуйовані шляхом активного інформаційного та комунікаційного впливу на цільову аудиторію. Це мають бути не разові акції чи кампанії, а заходи довгострокової дії. Лише вони здатні нейтралізувати вплив ворога. Є досить багато прикладів успішних проєктів такої спрямованості в медійному просторі України. Але їх має бути ще більше і з більш широкою аудиторією. І першу скрипку в цій партії мають грати представники військових медіа, які мали би бути більш підготовленими в спеціальному сенсі та інформованими як комбатанти.

10. Звісно, що бойові дії люблять інформаційну тишу поки не реалізовані основні завдання. Але про будь-які успіхи, навіть незначні, суспільство повинно знати. І первинним джерелом такої інформації мають бути свої з «нулів», а не російські воєнкори. Однак це має відбуватися виважено, фахово і при повній координації зусиль. Безвідповідальним є те, коли про одну подію різні речники говорять кожен у власній інтерпретації. Позиція щодо інформування з фронту має бути узгоджена і єдина. Тоді вона не викликає сумнівів і не породжує домислів.

11. З ефірів українських телеканалів та мереж мають зникнути різні московські спікери (типу Латиніної), які позиціонують себе російськими лібералами, а реально засмічують голови українців ідеями на кшталт «не треба ототожнювати путіна з російським народом». Цей наратив не відповідає дійсності і шкідливий по своїй суті. Адже не путін особисто коїть злочини в Україні! Російське суспільство хворе на «жагу крові» і «війну до переможного кінця» з біснுவатим слоганом «можем павтаріть». Диктатора обрали собі теж росіяни, а не китайці. Це має бути колективна відповідальність, як у німців після Другої світової. І якщо з вуст пропагандистів ми чуємо прями установки

на знищення української нації та інші кремлівські наративи, то російські «ліберали» завуальовано «пудрять нам мозок» своїми вишуканими роздумами щодо суті російсько-української війни та майбутнього їх країни після її закінчення.

12. Можливості медійної компоненти Сил оборони України є доволі обмеженими. До того ж перманентно знаходяться в стані реорганізації та реформування навіть в умовах гібридної війни (що є досить дивним явищем), в якій комунікаційно-контентна агресія ворога відіграє ключову роль, про що засвідчили і результати нашого дослідження. Тому слід зосередити зусилля військових медійників різних структур усіх рівнів управління на підготовці якісного тематичного контенту з метою розповсюдження на всіх публічних платформах, доступних для комунікації, включаючи засоби масової інформації, блогосферу, соціальні мережі тощо. З іншого боку слід активно використовувати можливості представників зарубіжних медіа, які працюють в Україні, щоби через них впливати на формування громадської думки у світовому інформаційному просторі щодо російсько-української війни з позиції України, яка піддалась жорстокій агресії ворога.

13. Наратив цивілізаційної війни має бути донесеним до світової спільноти в багряно-кривавих тонах злочинів проти людства російської військової машини, метою якої є не лише знищення української нації з її державністю, але й перспектива військового походу на Захід, який є вже навіть не гіпотетичною, а реальною загрозою людству від божевілья біснуватого карлика з ядерною тріадою в арсеналі, який наплював на всі норми міжнародного права і існуючі договори.

14. Сьогодні не весь світ готовий сприймати українську позицію однозначно, якби нам це не подобалось. І терористичний акт на Каховській ГЕС став тому підтвердженням. Навіть на вершині світової демократії (США) деякі впливові медіа вагалися публічно назвати винуватця людської трагедії і відвертого екоциду в центрі Європейського континенту. І якщо росія десятиліттями здійснює фінансові вливання в медійні ресурси іноземних країн, отримуючи сьогодні певні політичні дивіденди, то нам залишається напружити всі зусилля для побудови і розвитку ефективної комунікації шляхом людських переконань, можливістю оперативно надавати доступ до інформації та її джерел завдяки чітко і професійно організованій взаємодії з тими, хто донесе правду про цю війну своїм читачам і глядачам в їх країнах. Не можна ігнорувати іноземних журналістів, бо вони проігнорують вас. Це повинен розуміти не лише прес-офіцер в будь-якому органі військового управління, а в першу чергу командир, який часом недооцінює роль медіа в сучасній війні.

15. «Україна сьогодні – це щит Європи і всього цивілізованого світу». Цей наратив повинен стати альтернативою російським маніпуляціям та брехні. Іноземна аудиторія має знати, якщо зараз не зупинити росіян в Україні, жодна європейська держава не буде в безпеці:

- журналістів іноземних медіа, які приїжджають в Україну висвітлювати війну, треба максимально занурювати в контекст місцевих подій. Зокрема, аргументовано надавати роз'яснення чому Україна і росія —

не братні народи й ніколи ними не були. Екскурс в історичне минуле дає відповідь на всі запитання проблем сьогодення. А для цього потрібно мати інтелектуальний ресурс українських спікерів, які зможуть об'єктивно в динаміці окреслити всю історичну панораму складних відносин сусідніх народів, один з яких видумав для себе такий собі образ месії, вершителя долі;

- медійникам слід пропонувати теми, справді цікаві світовим ЗМІ та їхнім аудиторіям про події в Україні. Наприклад, про блискучі результати роботи на полі бою у війні, якої ще не було в Європі, вже отриманої Україною зброї від західних держав. Про розвіяний українськими ППО російський міф про «Кінжал», якому нібито «аналогов нет», після чого конструктори американської системи ПРО «Петріот» були приємно здивовані. В США цікаво буде знати і про ефективність враження ворога РСЗВ HIMARS українськими бойовими розрахунками. Caesar, Panzerhaubitze 2000, Leopard, M1Abrams, Challenger, JAVELIN, NLAW та інші види важкого озброєння, так як і ПТРК, ніколи не мали такого практичного застосування в історії сучасних воєн;

- Приділити більше уваги варто роз'яснювальній журналістиці, аби іноземцям було зрозуміло, що розмір військової допомоги Україні від їхніх країн має насправді вирішальне значення. І ті установки залпового вогню, які ми вже отримали, не допоможуть досягти того результату, для якого потрібно сотні подібних систем, як і підтримка сучасної бойової авіації, якої не вистачає в ПС ЗСУ.

Деякі українські політологи, котрі не в змозі відірватися від термінології і понять радянської епохи, стверджують, що «пропаганда потрібна в українському інформаційному полі, бо вона є компонентом війни». При цьому дехто з них стверджує, що є кардинальні відмінності між російською та українською пропагандою. *«Українська пропаганда, на їх думку, ефективніша за російську - у цьому немає жодних сумнів...»*. Однак доцільно буде в даному випадку зауважити: *ефективніша тому, що у нас просто не має пропаганди і не може бути в її класичному розумінні, як і в будь-якому демократичному суспільстві. Пропаганда існує там, де для неї створені всі умови функціонування. І вона ефективна лише в закритих інформаційних суспільствах, де відсутні альтернативні джерела інформації. Де правлячі еліти нав'язують наративи, які не завжди відповідають суспільним інтересам і об'єктивно відображають реальність, формуючи медійну реальність, в яку занурюють власне населення. Стосунки з аудиторією треба будувати на основі відкритого діалогу і досягати паритету шляхом розумної і щирої комунікації, без брехні і маніпуляцій. Правду треба казати, якою би гіркою вона не була.*

Дотримання інформаційної гігієни – є ключовим завданням в системі інформаційно-медійного забезпечення діяльності Сил оборони України. Лише комплекс заходів, спрямованих на нейтралізацію пропагандистського бруду московитів, дасть нам можливість ефективно реалізовувати завдання за призначенням.

Інформаційно-медійна компонента Сил оборони України має активно і системно вдаватися до нестандартних технологічних рішень з метою

проникнення своїм контентом в публічні поля країни агресора, зміст якого сіяв би паніку у пересічного москowitzа, дезінформував військових та плував карти військовому командуванню щодо об'єктивної оцінки подій чим затрудняв прийняття правильних управлінських рішень.

Гостро стоїть питання підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів в системі стратегічних комунікацій сектору оборони. Інформаційно-медійна компонента Сил оборони України потребує грамотних і вмотивованих фахівців на всіх рівнях військового управління. За багато років війни це питання так і залишається не вирішеним в силу різних обставин, як суб'єктивного, так і об'єктивного характеру. Коли ми говоримо про високоінтелектуальну сферу військово-спеціальної діяльності, то випадкових людей тут не повинно бути: і серед тих, хто навчається, і хто навчає.

Козачок Н.М. (ВІКНУ)

ПРОСВІТНИЦЬКА РОБОТА ВІЙСЬКОВИХ ЗМІ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ЖИТТЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

У сучасному світі, де інформація є потужною зброєю, роль ЗМІ в умовах збройного конфлікту набуває особливої ваги. Військові ЗМІ відіграють ключову роль не тільки в інформуванні суспільства про хід бойових дій, але й у захисті цивільного населення. Їхня просвітницька діяльність включає інформування про загрози, надання першої медичної допомоги, протидії дезінформації та сприяння взаємодії з військовими, що безпосередньо спрямовано на збереження життя та здоров'я громадян.

Важлива роль просвітницької роботи військових ЗМІ в Україні зумовлена повномасштабною війною. Через постійні обстріли, мінування та інші загрози, люди потребують достовірної інформації про те, як діяти в екстремальних ситуаціях. Крім того, масована інформаційна атака з боку ворога вимагає від ЗМІ активної протидії дезінформації та маніпуляціям. Просвітницька діяльність військових ЗМІ є одним з інструментів досягнення шляхів вирішення вищеперерахованих проблем.

Сильні сторони існуючої тенденції військових ЗМІ України полягають у їхній оперативності, забезпечуючи швидке поширення актуальної інформації. Доступність різних каналів поширення, таких як телебачення, радіо та соціальні мережі, дозволяє донести цю інформацію до широкого кола людей. Матеріали, що виробляються військовими ЗМІ, мають практичну спрямованість, містять конкретні рекомендації та інструкції, що допомагають людям діяти в екстремальних ситуаціях. Крім того, вони сприяють консолідації суспільства та підтримці ЗСУ, зміцнюючи національний патріотизм. Однак, існуюча комунікаційна стратегія має також і свої слабкі сторони. Зокрема, вона не завжди достатньо адаптована до регіональних особливостей, що може призводити до неточностей або неповної інформації. Також існує ризик інформаційного перевантаження, коли надмірний обсяг інформації може знизити ефективність сприйняття.

Отже, в сучасних умовах збройного конфлікту роль просвітницької діяльності військових ЗМІ в Україні є незаперечною. Їхня здатність оперативно доносити до суспільства актуальну інформацію, надавати практичні рекомендації та сприяти консолідації нації є безцінною. Однак, для більш ефективної роботи необхідно постійно вдосконалювати існуючу комунікаційну стратегію.

Козленко К. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВЕ ВОЛОНТЕРСТВО У ВІЙСЬКОВИХ МЕДІА

Військове волонтерство відіграє важливу роль у підтримці армії та підвищенні морального духу суспільства під час військових конфліктів. В умовах сучасних викликів в Україні, коли бойові дії тривають на території країни, значення військових волонтерів зросло як ніколи. Їх внесок особливо помітний у військових медіа, де висвітлюються героїчні вчинки волонтерів, їх співпраця з військовими та підтримка військовослужбовців на передовій. Для подальшого аналізу була взята за приклад типова публікація про надання волонтерської допомоги Збройним Силам України. На основі цієї статті - «Олександр Сирський зустрівся з волонтерами Ігорем Лаченковим та Сергієм Стерненком», опублікованої в медіаресурсі «Армія inform», можна дослідити значення військового волонтерства та його вплив на інформаційну підтримку армії через військові медіа.

Волонтерство в умовах війни стало невід'ємною частиною допомоги армії та цивільному населенню. Волонтери не лише забезпечують необхідним військових на передовій, але й активно беруть участь у морально-психологічній підтримці суспільства, формуючи позитивний образ Збройних Сил України. Діяльність волонтерів висвітлюється у військових медіа, що дозволяє суспільству розуміти важливість допомоги армії та мобілізувати додаткові ресурси.

У статті «Олександр Сирський зустрівся з волонтерами Ігорем Лаченковим та Сергієм Стерненком» наведено приклад такої співпраці між військовими та волонтерами, яка сприяє обміну інформацією, а також допомагає волонтерам більш ефективно розподіляти ресурси. Лаченков та Стерненко є впливовими особами в українському суспільстві, і їх співпраця з армією висвітлюється в медіа з метою підвищення прозорості їхньої діяльності та залучення нових ресурсів для армії.

Військові медіа, такі як «Армія inform», відіграють важливу роль у популяризації військового волонтерства та залученні громадськості до підтримки армії. Публікації про зустрічі військових керівників з волонтерами створюють платформу для широкого висвітлення їхньої роботи, розповідаючи про внесок кожного з волонтерів у підтримку ЗСУ. Поширення такої інформації має дві основні функції: воно сприяє мобілізації громадян на підтримку армії та підвищує рівень довіри суспільства до армії та волонтерів.

На прикладі статті про зустріч Сирського з Лаченковим та Стерненком, можна побачити, як саме військові медіа допомагають підкреслити зв'язок між

волонтерами та військовими. Висвітлення подібних подій дозволяє волонтерам не лише знайти нових прихильників та партнерів, але й збільшити обсяги отримуваної допомоги. Крім того, стаття підкреслює важливість комунікації між військовими та волонтерами, що сприяє оптимальному використанню ресурсів і підвищенню ефективності підтримки на передовій.

Підтримка суспільства є одним із важливих факторів успішної оборони країни. Військове волонтерство відіграє роль сполучної ланки між армією та населенням, сприяючи формуванню позитивного образу Збройних Сил України. Волонтери, які активно взаємодіють з військовими, стають символами єдності народу та армії. Їх діяльність у військових медіа надає відчуття надійності, викликає повагу та збільшує рівень підтримки армії серед громадян.

Стаття «Олександр Сирський зустрівся з волонтерами Ігорем Лаченковим та Сергієм Стерненком» підкреслює цю роль, показуючи, як волонтери, зокрема Лаченков та Стерненко, не тільки забезпечують матеріальну допомогу, але й роблять вагомий внесок у моральну підтримку військовослужбовців та цивільного населення. Їхня присутність у медіа є важливим символом боротьби та сприяє збереженню високого морального духу серед українського народу.

На основі аналізу статті «Олександр Сирський зустрівся з волонтерами Ігорем Лаченковим та Сергієм Стерненком» можна зробити висновок, що військове волонтерство, висвітлене у військових медіа, має значний вплив на підтримку армії, зміцнення суспільної довіри та підвищення морального духу. Воно не лише сприяє залученню ресурсів, але й об'єднує народ і армію в спільній боротьбі за незалежність та мир. Військові медіа, як «Армія інформ», виконують важливу функцію у поширенні інформації про волонтерів, їхні зусилля та досягнення, тим самим сприяючи зміцненню національної єдності та підтримки армії в умовах війни.

Колотуша Я.В. (ВІКНУ)

МЕТОДИ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ВПЛИВУ НА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

На сьогодні практично кожен військовослужбовець (працівник) Збройних Сил України має особистий акаунт в соціальних мережах, де публікує та поширює інформацію про особисте життя, світові та державні події, коментує їх і висловлює власну або підтримує чийсь думку, завантажуючи фото або відеоматеріали тощо.

Але разом з цим, кожен з них повинен усвідомити, що соціальні мережі та медіа є не тільки засобом спілкування та головним каналом доведення інформації до нашого суспільства, але і ефективним джерелом добування необхідних відомостей іноземними розвідками та розвідкою противника[2].

Популярністю воїнів не раз користувався і продовжує користуватися ворог. В ТікТоці, наприклад, часто поширювались відео так званих «експертів», псевдовійськових, які десь під Києвом переконували свою

аудиторію, що вони під Бахмутом. Звісно, справжні військові одразу помічають брехню, але цивільних переконати легко. Як було вже сказано, під впливом емоцій, звичайні користувачі активно поширюють і коментують цей контент. А якраз саме це й потрібно росіянам, які таким чином доносять до них потрібні меседжі. Зазвичай, «зрадницькі».

Військовим треба пам'ятати і про власну відповідальність, коли вони створюють той чи інший контент. Скажімо, записують відео, публікують пост у фейсбуці чи дають інтерв'ю для медіа. Довіра до «людей у пікселі» в суспільстві надзвичайно висока.

Інформаційні операції проти мобілізації проводилися спецслужбами рф в Україні від початку гібридної агресії у 2014 році. Росіяни закидали в медійне поле меседжі, спрямовані на підриг довіри до військово-політичного керівництва і створення штучних розколів у суспільстві, а також просували наратив про «громадянський конфлікт» і «війну між олігархами», участі в яких пересічному українцю варто уникати.

У мережі продовжують ширитися згенеровані штучним інтелектом фото, на яких зображено буцімто українських військових із закликами поставити лайк, привітати з днем народження, весіллям тощо. Такі публікації розповсюджують боти, їхня мета – викликати емоції та змусити людей взаємодіяти з дописом. Це допомагає швидко набирати тисячі реакцій від реальних користувачів, що прискорює просування сторінок, які згодом можуть використовуватися як для поширення ворожих наративів, так і шахрайських схем.

Поширення емоційного посту є прийняттям, як власної думки автора. Наприклад, цього року користувачі соцмереж поширювали публікації із закликами «кричіть про Сумщину», «врятуйте Сумщину», «не мовчіть», «на прикордонні справжнє пекло». Такі повідомлення маніпулятивні, бо мають емоційне забарвлення: узагальнення, червоні знаки оклику, великі літери та незрозумілі заклики. Такі публікації не працюють як попередження, вони поширюють паніку та травмують. Люди у важкому емоційному стані, побачивши пост, ухвалюватимуть нераціональні рішення, переживатимуть, це заважатиме їм жити.

Отже, в соцмережах військовослужбовці також піддаються інформаційному впливу, зокрема ворожому. Це негативно впливає на морально-психологічний стан військовослужбовців, деморалізує. Саме тому треба використовувати такі методи протидії: читати видання, де спростовують фейки, інформують про бот-атаки, зокрема і з використанням згенерованих ШІ фото, уникати пости російською мовою, вміти розпізнавати фейкові сторінки «лідерів громадської думки». А також дієвим методом протидії інфоманіпуляціям є створення авторського контенту. Саме тому варто читати авторський контент, уникати емоційних матеріалів.

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ КОНТРПРОПАГАНДИ

Сьогодні соціальні мережі відіграють важливу роль у формуванні громадської думки та є ключовим джерелом інформації для мільйонів користувачів. В умовах гібридних війн та інформаційної боротьби, соціальні платформи стали ефективним засобом контрпропаганди, за допомогою якого можна розвінчувати фейки, поширювати правдиву інформацію та протидіяти дезінформації.

Соціальні мережі (Facebook, Twitter, Instagram, TikTok тощо) мають широкий охоплення аудиторії, що робить їх ефективними платформами для впливу на маси. Завдяки можливості швидкого розповсюдження інформації та вбудованим інструментам (наприклад, репости, лайки, коментарі) контрпропаганда може досягати значної кількості користувачів за короткий час. Відсутність суворої цензури та децентралізованість контенту дозволяють користувачам активно брати участь у створенні та поширенні контрпропагандистських матеріалів, сприяючи швидкому реагуванню на інформаційні виклики.

Методи та підходи до контрпропаганди в соціальних мережах:

Використання фактчекінгу: перевірка фактів допомагає виявляти неправдиву інформацію та надавати спростування для фейків. Спеціалізовані фактчекінгові організації, а також незалежні експерти активно користуються соціальними мережами для публікації результатів перевірок. Створення контрнарративів: для того, щоб протистояти пропаганді, потрібно не лише спростовувати фейки, але й надавати альтернативний позитивний наратив. Створення переконливого контенту, який зосереджується на правдивих подіях та позитивних прикладах, допомагає змінити думки аудиторії.

Залучення лідерів думок: блогери, громадські активісти, відомі медійні особистості часто мають високу довіру серед підписників, тому їх підтримка у боротьбі з пропагандою є значущою. Спільна праця з лідерами думок дозволяє посилити вплив контрпропаганди на цільову аудиторію.

Ефективність соціальних мереж у боротьбі з дезінформацією:

За дослідженнями, публікація контрпропагандистських матеріалів у соціальних мережах може значно знижувати рівень довіри до дезінформації серед користувачів. Актуальні приклади застосування соціальних мереж у кризових ситуаціях свідчать про їх ефективність у швидкому розповсюдженні правдивих даних.

Платформи також використовують алгоритми для боротьби з фейками, що дозволяє частково автоматизувати процес ідентифікації недостовірної інформації. Це, однак, ставить нові виклики щодо вдосконалення алгоритмів, оскільки пропагандисти винаходять нові методи маніпулювання контентом.

Висновки:

Соціальні мережі є потужним інструментом контрпропаганди, який, завдяки своїм можливостям, може швидко і ефективно протистояти

дезінформації. Ефективність цього інструменту залежить від якості контенту, активності користувачів та взаємодії з лідерами думок. У подальшому необхідно розробляти більш точні алгоритми та методи перевірки інформації, щоб покращити результати контрпропагандистських заходів.

Кухарська О.С. (ВІКНУ)

ТРЕНДИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА КІНО У ВОЄННИЙ ЧАС

Війна змінює не тільки людські життя, а й культурний ландшафт, стимулюючи створення нових літературних і кінематографічних творів, які допомагають осмислити складні реалії сучасності. Під час збройних конфліктів митці, письменники та кінорежисери звертаються до війни як до теми, що глибоко резонує з аудиторією. Вони використовують війну як основу для різноманітних жанрових експериментів, досліджуючи психологічні наслідки, моральні дилеми та прояви героїзму. Література і кіно стають не лише способом відображення трагічної реальності, а й засобом колективного переживання, підтримки та натхнення.

1. Тема війни як центральний наратив. У воєнний час зростає популярність літературних та кінематографічних творів, які прямо відображають військові події. Війна стає не лише фоном для сюжетів, а й їх основою. Події російсько-української війни надихнули багатьох українських авторів на створення романів, есеїв та поезії, що розкривають досвід війни з особистої перспективи героїв. Це можна побачити в романі Сергія Лойка «Аеропорт».

2. Фокус на психологічних наслідках війни. Сучасна література та кіно дедалі більше зосереджуються на темах травм, посттравматичного стресового розладу (ПТСР), втрати та адаптації до мирного життя після війни. Наприклад, фільм Валентина Васяновича «Атлантида» розповідає про Україну після уявної перемоги та піднімає питання психологічної адаптації до нових реалій.

3. Героїчний міф та образ захисника. Стаття про проект «Архів війни» акцентує увагу на формуванні героїчного образу захисника в сучасній Україні. Завдяки збереженню свідчень очевидців, історії з деокупованих територій документуються для майбутніх поколінь, і особливе значення надається образам тих, хто продовжує боротьбу або допомагає іншим, навіть наражаючи себе на небезпеку. Це підсилює міф про захисника як сильного і відданого героя, що захищає країну та її цінності.

4. Жанрове розмаїття та використання документалістики. Під час війни популярності набувають документальні фільми, репортажі, хроніки та література нон-фікшн, які дозволяють глибше відобразити реальність. Наприклад, документальний фільм «Зима у вогні» показує події Революції гідності та вплив цієї події на майбутні події в Україні.

5. Фокус на жінках та дітях під час війни. Під час війни фокус на жінках та дітях набуває особливого значення, оскільки вони часто стають

найбільш уразливими групами. Такі історії показують втрати, труднощі евакуації та вимушеного переселення, психологічні травми та нову реальність життя без чоловіків і батьків, які залишаються на фронті. Це підкреслює стійкість, мужність і здатність до адаптації, які жінки проявляють, підтримуючи свої родини та допомагаючи іншим, наприклад, фільм «Маріуполь» про трагічні події в окупованому місті

Отже, під час воєнного конфлікту художня література і кіно грають надзвичайно важливу роль як засоби відображення та інтерпретації війни. Вони дозволяють не тільки зафіксувати історичні події, але й дослідити психологічний і соціальний вимір конфлікту. Твори, що з'являються у цей період, зосереджуються на персональних історіях, травмах, моральних виборах та житті цивільного населення, зокрема жінок і дітей. Завдяки таким роботам суспільство отримує можливість осмислити події з глибшою емпатією та зрозуміти, як війна змінює людське життя. У цьому аспекті література та кіно стають потужними інструментами для зцілення і збереження колективної пам'яті.

Лякішева С.В. (ВІКНУ)

ПРОВІДНІ ЖАНРИ ПУБЛІКАЦІЙ НА ВОЄННУ ТЕМАТИКУ. ЧИТАТИ ЧИ ДИВИТИСЯ?

Воєнна тематика завжди викликала інтерес у суспільстві, особливо в умовах загострення міжетнічних конфліктів, а також у часи повномасштабних воєн. Різні жанри публікацій – від документалістики до фільмів, від аналітичних статей до фотозвітів – формують суспільне сприйняття війни та впливають на громадську думку, одночасно відображуючи реальність через різні медіа. У сучасному світі новітніх технологій і глобальної мережі споживачі мають вибір: читати текстові матеріали чи дивитися відеоконтент.

Досліджуючи публікації на тему війни в Україні, ми спробували визначити, що обирає аудиторія, – читання чи перегляд, і чому. Перш за все, необхідно означити перелік жанрів публікацій на воєнну тематику. Класифікація жанрів журналістських творів може здійснюватися на основі різних критеріїв. Враховуючи «три основні жанротвірні чинники: предмет, цільова настанова (функція) та метод відображення» [2; с.15], можна виділити наступні жанри:

- документальні фільми, що роблять основний акцент на реалістичності та достовірності;
- інформаційні статті та аналітика, що містять глибокий аналіз, статистику, оцінки та прогнози експертів, а також аналізують тактичні та стратегічні аспекти;
- фотожурналістика, яка передає емоції та драматизм ситуації, дозволяючи побачити війну через очі очевидців;
- відеоблоги та короткі відео в соціальних мережах – оперативний контент, який дозволяє швидко ознайомитися з подіями на фронті, користується популярністю, особливо серед молоді;

- репортажі та інтерв'ю з військовими, що дають змогу глибше зрозуміти моральний та емоційний стан учасників бойових дій.

Як стверджують співробітники Інституту масової інформації, що провели дослідження у вересні 2024 року: «...репортажі про події війни зникають зі сторінок популярних медіа України... Регулярно розміщують репортажі насамперед сайти великих редакцій, забезпечених порівняно більшими ресурсами, частіше пов'язаними з телевиробництвом. Більшість же популярних онлайн-медіа робить це або час від часу, або й зовсім не вдається до репортажної журналістики.»

Сучасна аудиторія має широкий вибір у способах сприйняття воєнної тематики: від текстових матеріалів до відеоконтенту. Вибір залежить від мети споживання, віку та особистих уподобань.

Перевага відео пов'язана з тим, що сучасні технології дозволяють легко та швидко отримувати інформацію через смартфони та планшети. Соціальні мережі також відіграють важливу роль, адже користувачі отримують короткі відео й оперативні звіти прямо в стрічці новин.

Текстові матеріали залишаються популярними серед людей, що прагнуть детальніше зрозуміти ситуацію, оцінити різні точки зору та отримати більш комплексне уявлення про війну. Аналітичні статті, рецензії та розслідування надають можливість вдумливо підійти до теми.

Читання та перегляд викликають різний емоційний відгук. Читач може самостійно уявляти сцени, а перегляд відео або фотографій пропонує готовий візуальний образ, що посилює емоційне залучення, але інколи й призводить до швидкого емоційного виснаження.

Підсумовуючи все вище зазначене, робимо висновок, що комплексне розуміння війни можливе лише через поєднання читання та перегляду, що дозволяє одночасно бачити й осмислювати події. Ідеальним рішенням є мультимедійні публікації, де текст супроводжується фотографіями та відео, що дозволяє досягти балансу між емоційним впливом та глибиною сприйняття.

Митрофанова М.С. (ВІКНУ)

ФАКТЧЕКІНГ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПРОТИДІЇ У ВІЙСЬКОВИХ МЕДІА

Сьогодні, в умовах інформаційної війни, фактчекінг є вагомим елементом інформаційної протидії з фейками та дезінформацією. Фактчекінг – це процес перевірки достовірності фактів, які містяться в медіа, офіційних заявах, публікаціях або інших джерелах інформації. Це поняття існує стільки, скільки існують ЗМІ, проте тренд на фактчекінг задали нові інформаційні технології. У процесі фактчекінгу застосовують різні методи, зокрема аналіз даних, пошук першоджерел, співставлення інформації з незалежними джерелами, а також використання технологій для перевірки зображень і відеоматеріалів.

Фактчекінг, як сучасний інструмент журналістських розслідувань, зосереджений на перевірці реплік політиків та громадських діячів на предмет їх точності та правдивості. О. Гороховський, головний редактор ресурсу «FactCheck-Ukraine», підкреслює, що фактчек є потужним інструментом для викриття політичних маніпуляцій і фактичних спекуляцій, забезпечуючи платформу для глибоких розслідувань, що ґрунтуються на фактах з відкритих джерел, тим самим мінімізуючи ризики звинувачень у заангажованості та суб'єктивності. Свого часу Міжнародна мережа фактчекінгу Інституту Пойнтера ухвалила міжнародний кодекс фактчекінгу (The Principal Code). Він, зокрема, передбачає: неупередженість і чесність, прозорість джерел, прозорість фінансування організації, прозорість методології, відкриті й чесні виправлення.

Найвідоміші фактчекінгові організації в Україні – «StopFake» і «Детектор медіа» допомагають у боротьбі з російською пропагандою. Згідно дослідження «USAID-Internews», вони стали найбільш відвідуваними серед опитаних. Їхніми сервісами користувалися 18% та 14% відповідно. Також бачимо, що більшість опитаних поінформовані про поширення дезінформації, а саме 84%, проте цілих 57% опитаних не сприймають її як вагому проблему. Врешті-решт, фактчекінг сприяє формуванню культури критичного сприйняття інформації серед громадськості, що є основою для створення обізнаного суспільства, здатного ефективно протистояти інформаційним загрозам в умовах гібридних конфліктів.

На сьогодні, в сфері журналістики розрізняють багато «ролей», серед яких є журналіст-фактчекер. Його завдання перевіряти інформацію у відкритих офіційних джерелах. Найголовнішою відмінністю фактчеку від звичайних розслідувань є повна відмова, принципове невикористання в доказовій базі інсайдерської та неофіційної інформації. Для побудови дослідження фактчек використовують тільки офіційні джерела інформації. Саме військові медіа зазвичай користуються посиланням на першоджерела, такі наприклад, як ОСУВ «Хортиця», МОУ чи Генштаб ЗСУ. Як зазначає Маргарита Огнева, редакторка фактчек напрямку «Бахмут IN.UA», їхня редакція розробила власну методологію фактчекінгу, яка допомагає не лише перевіряти інформацію, а й вчить команду принципам фактчекінгу. Вони завжди залишають посилання на першоджерела та скріншоти, що дозволяє читачам самостійно перевіряти факти.

В умовах війни, такі речі як, дезінформація, ПСО, наративи та фейки зросли до максимального свого рівня. Адже поки весь світовий медіаринок, і в тому числі Україна, дотримуються журналістських стандартів, ворог активно просуває пропаганду в маси. Тому так важливо знати основи медіаграмотності і вибудовувати критичність мислення, поки ворожі фейки не заповнили наш мозок.

Перспективи подальших досліджень полягають у формуванні збільшення рівня медіаграмотності в суспільстві; в медіа – збільшення професіоналів з фактчекінгу; розробки новітніх технологій з виявлення дезінформації.

ДЖЕРЕЛА ОПЕРАТИВНОГО ІНФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ПРО ХІД БОЙОВИХ ДІЙ

Оперативне інформування громадськості про хід бойових дій є важливим аспектом як для цивільного населення, так і для урядових структур, які прагнуть забезпечити стабільність та довіру до офіційних органів у період кризових ситуацій. З появою сучасних засобів комунікації люди мають змогу отримувати інформацію з різних джерел, однак актуальність, правдивість та об'єктивність таких даних залишається ключовим питанням. Важливо розглянути основні джерела інформації, їхню роль та специфіку подачі даних в умовах воєнних дій.

Основним та найбільш надійним джерелом є офіційні державні установи, що регулярно надають інформацію щодо ситуації на фронті. До них належать:

Міністерство оборони та Генеральний штаб Збройних сил України – головні органи, відповідальні за подання перевіреної інформації про хід бойових дій. Ці установи публікують оперативні зведення, дані про втрати та досягнення, а також інші важливі аспекти ведення бойових дій.

Офіс Президента України – через свої комунікаційні платформи (сайт, соціальні мережі, офіційні заяви) регулярно інформує громадськість про загальну стратегічну ситуацію в країні.

Міністерство внутрішніх справ і Служба безпеки України – ці установи додатково повідомляють про безпекову ситуацію, зокрема про акти тероризму, диверсії та інші надзвичайні події.

Ці джерела, як правило, відрізняються високим рівнем достовірності інформації, оскільки базуються на офіційно підтверджених даних та діють у рамках єдиної інформаційної політики держави.

Національні та міжнародні ЗМІ відіграють важливу роль в інформуванні про військові події. Вони не тільки поширюють дані, надані офіційними органами, але й проводять власні журналістські розслідування, отримуючи інформацію безпосередньо з передової:

Національні агентства новин – такі як Укрінформ, Інтерфакс-Україна, а також канали телевізійного мовлення (ICTV, «1+1», «Україна») регулярно висвітлюють події, пов'язані з військовими конфліктами, уникаючи поширення недостовірної інформації.

Міжнародні агентства (Reuters, BBC, Associated Press) – ці джерела здебільшого нейтральні та мають високу репутацію в світі завдяки оперативній та об'єктивній подачі інформації. Вони дозволяють отримати погляд на ситуацію з міжнародної перспективи.

Зростаюча популярність соціальних мереж, таких як Facebook, Twitter, Instagram, а також месенджерів (Telegram, Viber), зробила їх одним з найбільш оперативних джерел інформації. Зокрема:

Офіційні сторінки державних установ у соціальних мережах часто використовуються для публікації термінових повідомлень, що стосуються безпеки та оборони.

Інформаційні канали в Telegram (наприклад, офіційні канали Міністерства оборони) надають можливість швидкого поширення даних. Однак використання соціальних мереж має свої ризики через можливість дезінформації.

Деякі незалежні аналітичні проекти, як-от Bellingcat, OSINT (Open Source Intelligence)-спільноти, використовують відкриті джерела для збору та аналізу інформації про військові дії. Вони проводять аналіз супутникових знімків, відеозаписів та інших даних, що дозволяє незалежно підтвердити або спростувати офіційні заяви. Ці платформи часто забезпечують об'єктивний аналіз ситуації.

Забезпечення громадськості оперативною та достовірною інформацією про хід бойових дій є критично важливим у сучасному світі. Найбільш надійними джерелами залишаються державні органи та перевірені ЗМІ, але соціальні мережі та аналітичні платформи також роблять вагомий внесок у формування об'єктивної картини. Однак, важливо пам'ятати про ризики дезінформації та бути обережними у виборі джерел.

Орлова В. (ВІКНУ)

ІНОЗЕМНІ МЕДІА ПРО УКРАЇНСЬКУ ВІЙСЬКОВУ ОСВІТУ ЗА КОРДОНОМ

В умовах сучасних геополітичних викликів питання військової освіти та підготовки набуває особливого значення для України. Після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну в 2022 році міжнародна спільнота суттєво активізувала свої зусилля у сфері військової підготовки українських захисників. Ця підтримка стала одним із ключових елементів загальної стратегії допомоги Україні, поряд із наданням озброєння та фінансової підтримки.

Іноземні медіа приділяють значну увагу висвітленню процесу навчання українських військових за кордоном, що відображає важливість цього аспекту міжнародної співпраці. Особливий наголос робиться на тому, що підготовка охоплює широкий спектр військових спеціальностей – від базової підготовки піхотинців до складних технічних спеціальностей, включаючи роботу з новітніми системами озброєння, технікою західного виробництва та враховують специфіку ведення бойових дій в умовах гібридної війни.

Актуальність теми підкреслюється тим, що військова освіта українців за кордоном не лише підвищує боєздатність Збройних Сил України, але й сприяє поглибленню міжнародної військової співпраці та наближенню української армії до стандартів НАТО. Крім того, цей процес має важливе значення для майбутньої інтеграції України в євроатлантичні структури безпеки.

Значну увагу медіа приділяють якісним аспектам навчання. У публікаціях регулярно підкреслюється високий професійний рівень

інструкторів країн НАТО, які проводять підготовку, та відмінна матеріально-технічна база навчальних центрів. Важливим аспектом, який часто згадується, є адаптивність програм підготовки – їх постійне коригування з урахуванням реального бойового досвіду українських військових. Це створює унікальну ситуацію двостороннього обміну знаннями: українські військові не лише навчаються, але й діляться власним досвідом ведення сучасної війни.

Географія навчальних програм, які висвітлюються в медіа, досить широка, але найбільше уваги приділяється підготовці в таких країнах як Велика Британія, Польща, Німеччина, США та Канада. Кожна з цих країн має свої особливості та спеціалізації в підготовці українських військових. Наприклад, британські програми часто висвітлюються в контексті базової підготовки піхоти, німецькі – в аспекті роботи з важкою технікою, американські – щодо стратегічного планування та управління.

Особливої уваги заслуговує висвітлення міжнародної координації навчальних програм. Медіа підкреслюють високий рівень співпраці між країнами-партнерами у питаннях організації навчання. Це демонструє єдність західних країн у підтримці України та ефективність міжнародних механізмів координації військової допомоги.

Цікавим аспектом є те, як іноземні медіа висвітлюють вплив навчальних програм на боєздатність української армії. Публікації часто містять конкретні приклади успішного застосування отриманих знань та навичок у бойових умовах. Це підкреслює практичну цінність навчання та його безпосередній вплив на ефективність українських збройних сил.

Варто відзначити, що в медійному просторі практично відсутня критика програм підготовки. Це може свідчити як про їх дійсну ефективність, так і про певну упередженість висвітлення. Однак, навіть у аналітичних матеріалах, які прагнуть до об'єктивності, переважають позитивні оцінки результатів навчання.

Окремо слід виділити висвітлення довгострокових перспектив військової освіти українців за кордоном. Медіа часто розглядають ці програми не лише як тимчасовий захід військової підтримки, але і як важливий крок до майбутньої інтеграції України в західні військові структури. Підкреслюється, що отримані знання та досвід сприятимуть подальшій модернізації української армії відповідно до стандартів НАТО.

Аналізуючи публікації, можна також помітити тенденцію до більш глибокого висвітлення людського аспекту навчання. Журналісти часто включають у свої матеріали особисті історії українських військових, їхні враження від навчання та взаємодії з іноземними інструкторами. Це надає публікаціям більшої емоційної глибини та допомагає створити більш повну картину процесу навчання.

На основі проведеного аналізу можна зробити кілька ключових висновків. По-перше, іноземні медіа розглядають військову освіту українців за кордоном як важливий елемент загальної міжнародної підтримки України. По-друге, висвітлення теми характеризується високим рівнем позитивності та акцентом на практичній ефективності програм підготовки. По-третє, значна

увага приділяється аспектам міжнародної співпраці та координації між країнами-партнерами.

Піковська І.Д. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛІСТ ЯК ВОЄННИЙ ЕКСПЕРТ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Військові журналісти – це не тільки репортери, а й комунікатори, які забезпечують суспільство правдивою інформацією про події на фронті, геополітичні загрози та актуальні питання оборони.

Аналіз і коментарі подій. Досвід роботи в зоні бойових дій та знання військової справи дозволяють журналістам надавати експертні коментарі. Вони можуть не лише інформувати про події, але й пояснювати їх причини, наслідки та значення для безпеки країни.

Формування громадської думки. Завдяки своїм аналітичним навичкам та авторитету в аудиторії, військові журналісти впливають на суспільне сприйняття військових дій, державної безпеки та оборони, що особливо важливо у такі важкі часи.

Боротьба з дезінформацією. Військові журналісти часто стають «бар'єром» для фейків та маніпуляцій, розкриваючи міфи та пропаганду, які поширює ворог у медіа. У соціальних мережах вони швидко реагують на інформаційні атаки, спростовуючи неправдиві дані.

Популяризація військової грамотності. Через соцмережі журналісти пояснюють базові поняття військової справи, що підвищує розуміння та довіру населення. Це створює основу для розуміння тактики, стратегії, і загалом – військових реалій.

Використання візуальних матеріалів. Завдяки візуальним доказам – фотографіям, відео, картам – військові журналісти пояснюють події доступно та просто. Це дозволяє аудиторії краще зрозуміти перебіг бойових дій та ситуацію в зонах конфлікту.

Особиста відповідальність. Військовий журналіст як експерт несе відповідальність за кожне повідомлення в соціальних мережах, адже його слова можуть впливати на бойовий дух населення, настрій армії та навіть міжнародну репутацію країни.

Етика та безпека інформації. Військові журналісти в соцмережах повинні дотримуватися етичних норм та уникати публікацій, що можуть зашкодити військовим операціям або розкрити чутливі дані.

Мобільність і швидкість комунікації. Соцмережі дозволяють військовим журналістам оперативно повідомляти про ситуацію з фронту, що забезпечує швидкий доступ до актуальних новин та аналітики.

Вплив на міжнародну аудиторію. Деякі військові журналісти мають глобальні платформи, що допомагає донести реальну картину подій іноземним громадянам і залучити міжнародну підтримку.

Військовий журналіст у соціальних мережах – це потужний голос, який надає суспільству доступ до експертної інформації. Завдяки своїм знанням та

професійним навичкам, такі журналісти підвищують обізнаність про військові питання, підтримують моральний дух, і сприяють обороноздатності країни.

Пілат С.І. (ВІКНУ)

ПІДТРИМКА ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

У сучасних реаліях відбиття широкомасштабної агресії РФ Збройні Сили України мають досить високий рівень довіри та поваги у суспільстві. Тому підтримання цієї довіри, а також формування позитивного іміджу військових частин є одним з найактуальніших нині питань. Успішне вирішення завдань зміцнення обороноздатності нашої держави невід’ємно пов’язане із необхідністю формування позитивного іміджу військових частин ЗСУ та підвищення привабливості служби в них. Слово «імідж» походить з англійської мови та дослівно означає «образ». Як зазначає В. Королько, імідж — це уявлення про людину, товар чи інститут, який цілеспрямовано формується в масовій свідомості за допомогою публіситі, реклами або пропаганди. В політичному словнику існує таке визначення : «Імідж політичний (від лат. ітао образ, вид) — образ суб’єкта політичної діяльності, який здійснює когнітивний та емоційно-психологічний вплив на інших політичних суб’єктів та громадян.

Головний товар, що пропонується на політичному ринку. Становить комплекс символів, значущих для політичної свідомості. Уособлює в собі потреби індивідів. І. п. формується як організованими політичними силами (у тому числі державою, окремими органами державної влади, політичними партіями), так і окремими державними і політичними діячами». Позитивний образ війська створюється державними установами й інституціями, а самі збройні сили виступають лише одним з учасників цього процесу. Для формування іміджу можуть використовуватись різні інструментарії. Позитивний імідж впроваджується за допомогою інформаційних, рекламних та PR технологій з використанням ЗМІ та соціальних мереж.

Одними з найсучасніших засобів масової інформації є соціальні мережі, їх популярність та можливості щороку зростають. Саме на цих платформах існує гарна можливість налагодити комунікацію і продемонструвати свої переваги. Основною задачею соцмереж є комунікація між людьми, їх соціалізація і взаємодія. Кожен елемент соцмережі спрямований на реалізацію функції спілкування. Одним з успішних кейсів просування власної бригади на платформах соціальних мереж є 3 окрема штурмова бригада. Бригада має власні канали на Ютуб, в Інстаграмі, Фейсбуці, а також у ТікТок. Бригада вибудувала позитивний імідж завдяки гарному оснащенню, грамотному командуванню та переможним військовим операціям. Це було відображено у їх соцмережах, що призвело до впізнаваності та ще більшої підтримки у масовій свідомості. Імідж Збройних Сил України являє собою віртуальний образ, що формується і розвивається у суспільній свідомості у результаті реальної діяльності військовослужбовців та роботи сучасних структур

стратегічних комунікацій ЗС України, ЗМІ та соцмереж. Імідж прямо впливає на стан воєнно-політичної безпеки держави, відіграє ключову роль у створенні якісної контрактної армії. Важливу роль у створенні іміджу армії відіграють соцмережі, за допомогою, яких формується позитивний образ військових підрозділів і частин. Соцмережі оптимізують цивільно-військові відносини, формують позитивну думку про українське військо у масовій свідомості та забезпечують широку підтримку збройних сил серед населення.

Плаксій А.В. (ВІКНУ)

SMM МЕНЕДЖМЕНТ У ВІЙСЬКОВИХ ЗМІ

Професія SMM (менеджер соціальних мереж) надає журналістам унікальну можливість розвиватися в сучасному цифровому світі. Роль SMM-менеджера полягає у керуванні і підтримці присутності бренду або компанії в соціальних медіа.

Робота SMM-менеджера складається з кількох етапів. Перш за все, вони проводять дослідження аудиторії та конкурентів, аналізують тренди та знаходять потенційні можливості для підвищення популярності бренду в соціальних мережах. Після цього вони розробляють стратегію, визначають цілі, мету і повідомлення, які вони хочуть передати через соціальні медіа. Наступним етапом є створення та публікація повідомлень, які привернуть увагу цільової аудиторії. Це може бути текстовий контент, фотографії, відео або інші креативні формати. SMM-менеджери також взаємодіють з аудиторією, відповідають на коментарі та повідомлення, стимулюють обговорення та сприяють взаємодії з брендом.

SMM відіграє важливу роль у діяльності українських військових медіа, особливо в контексті висвітлення подій війни, формування суспільної думки та підтримки інформаційної безпеки країни. Якщо говорити про основні аспекти ролі SMM у військових ЗМІ, то це: інформаційна боротьба та протидія пропаганді, швидке поширення новин та ситуаційних оновлень,

залучення та мобілізація підтримки населення, формування позитивного іміджу Збройних сил, вплив на міжнародну спільноту...

Таким чином, SMM є важливим інструментом у руках військових українських ЗМІ, що дозволяє не лише інформувати населення, а й активно протидіяти ворожій пропаганді, формувати громадську думку і мобілізувати підтримку як усередині країни, так і за її межами.

Ось кілька прикладів, як українські військові ЗМІ використовують SMM:

1. Офіційна сторінка Генерального штабу ЗСУ. Генштаб активно веде сторінки у Facebook, Telegram та інших платформах. Вони публікують оперативну інформацію про перебіг бойових дій, втрати ворога, новини про українських військових і звільнення окупованих територій. Часто застосовується інфографіка для наочності, а також відео- та фотозвіти з передової, що мають на меті підтримати бойовий дух.

2. Телеграм-канали підрозділів і військових блогерів. Багато українських підрозділів створили власні Telegram-канали (наприклад, «Азов», «3ошбр», «Краматорськ»). Вони публікують новини, відео, фото та звернення від солдатів. Це не тільки підвищує інтерес суспільства до конкретних підрозділів, але й сприяє формуванню позитивного іміджу військових.

3. Соцмережі Міністерства оборони України. Офіційні сторінки Міністерства активно публікують інформацію про забезпечення військових, нові види озброєння, підтримку міжнародних партнерів. Особливо ефективні публікації із закликами підтримки військових, відеозвернення від міністра та акції, які організовуються у співпраці з міжнародними партнерами.

Загалом, українські військові ЗМІ та пов'язані з ними організації використовують SMM для швидкої комунікації, підтримки патріотизму та мобілізації підтримки, а також ефективної протидії російській пропаганді.

Розглянувши детальніше на прикладі 3-ої окремої штурмової бригади ЗСУ – SMM вочевидь можна стверджувати, що важливу роль таких технологій у комунікації з громадськістю, підтримці патріотичного духу та залученні нових бійців. Їх соцмережі, зокрема сторінки у Facebook, Instagram, Telegram та YouTube, активно висвітлюють бойові дії, підготовку бійців, взаємодію з іншими підрозділами, історії окремих воїнів та досягнення бригади. Ось кілька основних напрямків їхніх SMM-кампаній:

1. Залучення нових бійців. Одним із пріоритетів бригади є залучення нових бійців, і для цього вони використовують потужні рекламні кампанії. У них часто використовують відео з екшеном, вражаючими кадрами з передової, мотивуючими зверненнями від командирів і солдатів. Це все спрямоване на формування образу бригади як сильної, професійної, сміливої команди, до якої хочеться приєднатися.

2. Звітність та демонстрація успіхів. 3-тя штурмова бригада часто публікує інформацію про свої досягнення та бойові успіхи, що має мотиваційний ефект і підвищує довіру до бригади. Вони показують успішні операції, звільнені території, захоплене озброєння противника, що викликає гордість та повагу в аудиторії.

3. Підтримка зв'язку з громадськістю та формування патріотизму. Через свої сторінки у соцмережах бригада розповідає історії своїх воїнів, проводить різні меморіальні акції, висвітлює церемонії нагородження. Це формує у громадськості зв'язок із бригадою, створюючи образ не лише військової одиниці, але й згуртованої родини, яка бореться за свободу країни.

4. Протидія дезінформації та оперативні оновлення. Бригада також активно спростовує фейки, надає оперативну інформацію та публікує офіційні повідомлення про актуальну ситуацію. Це дозволяє зберігати довіру до офіційних джерел інформації та запобігає дестабілізації настроїв у суспільстві.

Загалом, SMM-кампанії 3-ї окремої штурмової бригади ЗСУ можна брати як приклад SMM менеджменту у військових ЗМІ, вони створюють ефект відкритості, залучають до їх середовища патріотів і мотивують підтримувати бригаду на різних рівнях.

ВИСВІТЛЕННЯ ОБРАЗУ ГЕРОЯ У ВІЙСЬКОВИХ МЕДІА УКРАЇНИ

У сучасному військовому контексті, коли Україна стикається з агресією з боку Російської Федерації, надзвичайно важливим є дослідження образу героя, що формується у Збройних силах України. Військовослужбовці, що відзначаються стійкістю, мужністю та високим рівнем професіоналізму, стають взірцем для громадянського суспільства та символом незламності нації. Образ українського воїна значно впливає на патріотичний дух населення, сприяє формуванню позитивного іміджу армії, а також зміцнює мотивацію серед військових. Отже, розглянувши публікацію, яка є типовою для сучасних військових медіа, можна відслідкувати де які загальні цілком успішні тенденції. Для розкриття цієї теми доречним є звернення до матеріалів, зокрема статті «Головнокомандувач ЗСУ працював у частинах і підрозділах на Курському напрямку», опублікованої на ресурсі «Армія inform», яка надає актуальну інформацію про діяльність українських військових та образ головнокомандувача, як одного з ключових героїв на сучасному фронті.

Образ героя у Силах оборони України розкривається через декілька ключових аспектів, які можна виділити на основі матеріалу з «Армія inform». По-перше, український герой виступає уособленням професійної майстерності, готовності до самопожертви та високої відданості присязі. У статті наголошується, що головнокомандувач ЗСУ безпосередньо працював на передовій, у частинах і підрозділах, що дислокуються на одному з найнебезпечніших напрямків – Курському. Це демонструє готовність військового керівництва бути поруч зі своїми підлеглими, розуміти їхні виклики, що формує уявлення про «героя з народу» – того, хто розділяє труднощі разом зі своїм колективом.

По-друге, у висвітленні образу головнокомандувача в контексті типового героя-командира сил оборони України відображаються такі риси як стратегічна компетентність та відповідальність за людські життя. На відміну від типових уявлень про «героїзм», що асоціюється з силою та хоробрістю, образ українського воїна включає в себе також ментальну витримку, інтелектуальну підготовку та вміння діяти розважливо. Відвідування військових частин на лінії фронту Головнокомандувачем символізує не лише підтримку, а ще й глибоке розуміння тактичної ситуації, яка дозволяє йому приймати зважені рішення.

Крім того, образ героя армії України у статті посилюється через наголос на командній роботі та взаємодопомозі. У важких умовах бойових дій роль командира полягає не тільки в управлінні, але й у підтримці морального духу солдатів. Це є критично важливим фактором в умовах війни, коли героїзм може проявлятися як у захисті рубежів, так і в гуманному ставленні до співвітчизників. Військовослужбовці на передовій, під керівництвом таких командирів, відчують себе частиною потужного, єдиного цілого, що не лише посилює бойовий дух, але й зміцнює віру в нашу перемогу.

У статті «Головнокомандувач ЗСУ працював у частинах і підрозділах на Курському напрямку» образ героя у силах оборони України представлено через призму відповідальності, професіоналізму та моральної підтримки військовослужбовців. Головнокомандувач, працюючи на передовій, постає не лише як лідер, але і як співучасник спільної боротьби, що надихає підлеглих власним прикладом. Цей образ українського героя сучасності є надзвичайно важливим, адже він допомагає формувати патріотичні настрої, забезпечує єдність серед військових та спонукає молоде покоління до наслідування цих цінностей. Таким чином, український воїн у силах оборони є символом сили, стійкості та надії на мирне майбутнє України.

Водночас слід зазначити, що суспільство потребує більше публікацій про звичайних солдатів, які за покликом серця змінили свою долю і стали на захист суверенності рідної країни.

д-р філос. з галузі спн Рудик А.О. (ДНДІ ВС ОВТ)

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-МЕДІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Одним із основних завдань інноваційної діяльності у Збройних Силах України є проведення заходів щодо популяризації інноваційної діяльності для потреб Збройних Сил України. Однак інформаційно-медійне забезпечення, як правило, не окреслюється в якості окремого виду підтримки інноваційної діяльності.

На перший погляд, інформаційно-медійне забезпечення, на відміну від матеріально-технічного чи фінансового, не створює необхідних умов для ефективного функціонування системи інноваційної діяльності. Однак без належного висвітлення, наприклад, загальних відомостей щодо розробки певного екіпірування, стрілецької зброї, випробувань роботизованих комплексів тощо, навіть в мирний час інноваційна діяльність у збройних силах будь-якої держави може піддаватися конкретним ризикам. Враховуючи значний обсяг різних видів ресурсів, який вона в собі концентрує, брак публічної інформації автоматично породжуватиме звинувачення в корупції, марнотратстві, некомпетентності тощо.

Ч. 3 ст. 4 Закону України «Про національну безпеку України» закріплює принцип прозорості здійснення цивільного контролю сектору безпеки і оборони. Це означає, що потрібно забезпечувати повне розкриття фінансової інформації щодо його функціонування з метою забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів. Очевидно, що здійснювати це потрібно з урахуванням державної таємниці. І йдеться лише про одну сторону потреби інформаційно-медійного забезпечення інноваційної діяльності у Збройних Силах України. Інша полягає в надмірній увазі з боку громадськості до теми впровадження в армії новітнього озброєння, військової техніки та предметів постачання. Причому якщо в мирний час акцент робиться саме на питанні прозорості та підзвітності, тоді як у воєнний – на оцінці

суспільством ефективності керівництва Збройними Силами України. В обох випадках контекст має політичний характер, а отже потребує належного висвітлення в медіа. Не варто забувати і про те, що утворення інформаційного вакууму з питань інноваційної діяльності у Збройних Силах України може призвести до успішності інформаційно-психологічних операцій Російської Федерації в даній сфері. Оскільки брак відомостей щодо впровадження новітніх технологічних рішень створює передумови для поширення чуток та викривленої інформації.

Відповідно інформаційно-медійне забезпечення інноваційної діяльності можна віднести до форм її супроводження та підтримки. Причому, на відміну від таких заходів як організація випробувань, допомога у підготовці документації, надання консультацій тощо, інформаційно-медійне забезпечення може відбуватися на будь-якому етапі супроводження конкретного інноваційного проєкту. У зв'язку з цим інформаційно-медійне забезпечення можна поділити на проактивне, поточне і ретроактивне. Прикладом проактивного інформаційно-медійного забезпечення інноваційної діяльності у Збройних Силах України можна назвати заяву президента України Володимира Зеленського щодо успішного випробування балістичної ракети. Поточне інформаційно-медійне забезпечення інноваційної діяльності, як правило, стосується розкриття окремих деталей щодо кількості проєктів, конкретної технології, успішності застосування тощо. Наприклад, варто згадати повідомлення Міністерства оборони України про допущення до експлуатації повнопривідного автомобілю підвищеної прохідності «Зубр». Тоді як ретроактивне інформаційно-медійне забезпечення здебільшого здійснюється у випадку допущення вище згаданого явища інформаційного вакууму. Прикладом є поява низки публікацій щодо реформування ІТ-сектору у Збройних Силах України як реакція на повідомлення про розформування декількох підрозділів.

Таким чином, інформаційно-медійне забезпечення де-факто створює необхідні умови для ефективного функціонування системи інноваційної діяльності, оскільки мінімізує або нівелює негативний ефект можливих репутаційних та навіть політичних ризиків. Однак можливості його реалізації суттєво обмежуються питанням безпеки проведення операцій та окремими аспектами воєнної і навіть національної безпеки. Інформаційно-медійне забезпечення інноваційної діяльності повинно балансувати на межі задоволення потреб Збройних Сил України (забезпечення прозорості та недопущення інформаційного вакууму, формування позитивного іміджу, популяризація інноваційної діяльності) і недопущення підвищення обізнаності Російської Федерації та її союзників і сателітів у критично важливих деталях новітніх військово-технологічних розробок України.

ПОПУЛЯРНІ ЖАНРИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Щоденні зведення: Подаються як стислий огляд подій за добу, з акцентом на актуальну ситуацію на передовій.

Радіопередачі з учасниками бойових дій: Інтерв'ю та бесіди з військовими, які розповідають свої історії та надихають інших.

Оперативні новини: Включають інформацію про нові обстріли, атаки та оборонні успіхи, повідомлення про втрати та перемоги.

Військові поради та лайфхаки: Передачі на радіо та статті на сайті, які розповідають про корисні навички виживання, медичну допомогу та захист в бойових умовах.

Відеорепортажі з передової: Матеріали, які дають змогу візуально відчувати атмосферу боїв та побачити умови, в яких перебувають військові.

Патріотичні передачі та музичні ефіри: Програми на «Армія FM», що включають українську патріотичну музику, аби підняти бойовий дух слухачів

Історії героїв: Публікації про конкретних бійців, їхні особисті подвиги, які підкреслюють мужність і самовідданість.

Роз'яснювальні статті: Наприклад, пояснення про те, як користуватися певною зброєю або обладнанням, чи як діяти у надзвичайних ситуаціях.

Формати для молоді: Контент, орієнтований на підлітків і молодь, де простою мовою пояснюється роль армії та важливість захисту країни.

Огляди військової техніки та озброєння: Статті та огляди нових видів техніки та зброї, яку використовують Збройні Сили України.

Військові тренування та навчання: Репортажі з полігонів, де показують процес підготовки військових до бойових дій, описують методи та техніки тренувань.

Експертні коментарі: Оцінки аналітиків та військових експертів щодо стратегій, військових операцій, загроз, що надають глибше розуміння ситуації.

Новини про допомогу армії: Інформація про волонтерські ініціативи, підтримку від міжнародних партнерів, доставку обладнання та спорядження.

Документальні історії: Матеріали, які розповідають про події війни, історії місцевих жителів та їхню підтримку військових.

Інтерактивні передачі: Формат, де слухачі можуть ставити питання в ефірі, отримувати відповіді від експертів, ділитися своєю думкою.

Військові новини для діаспори: Інформація для українців за кордоном про підтримку армії та збори допомоги

Новинні звіти: Основний жанр подачі актуальної інформації, що включає оперативні зведення з фронту, новини про діяльність Збройних Сил України та важливі події у сфері безпеки. Наприклад, регулярні звіти про збиті ворожі безпілотики або проведені військові операції є важливою складовою їх контенту.

Інтерв'ю: Публікуються бесіди з військовими, експертами, волонтерами, а також відомими особами, які підтримують армію. Інтерв'ю

дозволяють глибше зрозуміти особистий досвід учасників бойових дій і їхнє бачення ситуації на фронті.

Аналітика та аналітичні статті: Включає поглиблений аналіз тактичних ситуацій, стратегічних напрямків, аналіз нових видів зброї та техніки. Це допомагає аудиторії краще орієнтуватися у складних військових питаннях.

Репортажі та фоторепортажі: Розгорнуті матеріали з місць подій, які передають атмосферу фронтового життя, підготовку військових, або життя цивільного населення під обстрілами. Часто супроводжуються якісними фотографіями для більш емоційного сприйняття.

Інфографіка та візуальні матеріали: Графічні матеріали, які ілюструють військові стратегії, новини, статистику втрат або допомоги. Інфографіка полегшує сприйняття складної інформації та сприяє кращому розумінню.

Програми та тематичні передачі на радіо «Армія FM»:** Наприклад, передачі про новини з фронту, військово-патріотичні шоу, історії з життя військових, що мають не лише інформаційний, але й підтримуючий характер для аудиторії.

Соціальні мережі та інтерактив: Платформи активно взаємодіють із аудиторією через соцмережі, що дає можливість миттєво отримувати відгуки і відповідати на питання читачів та слухачів.

Стрілець К.С. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВА ДОКУМЕНТАЛІСТИКА СУЧАСНОСТІ

Документалістика, кінодокументалістика — галузь кінематографії, що охоплює всі види хронікальних і документальних фільмів.

Документалістика — жанр літературних творів, що відтворюють справжні події, зображують реальних осіб, представляють документальні свідчення; літературні твори, що належать до цього жанру.

Відеодокументалістика — спеціальна історична дисципліна, яка вивчає відеодокументи, що містять суспільно значущу інформацію.

Війна увірвалася в наше життя раптово у 2014 році. Вона змінила нас як фізично, так і соціально, а ще трансформувала наш інформаційний світ і когнітивну реальність. Феномен, який потребує спеціального, цілеспрямованого сприйняття, оцінювання й осмислення для усіх. Хто пережив її особисто, і для тих у когось повністю змінився світогляд, і також для тих, хто повернувся з неї. В усі часи існувала творчість, яка показувала жорстокі реалії. Художня література, публіцистика,

документалістика, мемуаристика, епістолярне письмо тощо. Сучасна українська документалістика про події на Сході України - це відповідь на запит сучасного українського суспільства, яке потребує - свідомо чи неусвідомлено - об'ємного, розгорнутого, щирого, точного, правдивого репрезентування нинішнього воєнного досвіду українців і України. Поступово, рік за роком, український інформаційний простір наповнився (і продовжує наповнюватись!) воєнною документалістикою, - кількістю вже більше стає фото, відео, фільмів, статей, книг. Серед її авторів - журналісти,

письменники, учасники бойових дій, волонтери та прості цивільні люди, які стали свідками війни.

Сучасна українська воєнна документалістика спрямована на фіксацію та відображення подієвості війни і характеризується як фокусуванням уваги на фактах, так і демонстрацією свідчень учасників і очевидців подій. І якщо досвід Першої та Другої світових війн - це передусім листи із фронту, щоденники, мемуари, то в нинішніх осучаснена творчість.

Документальні фото кардинально відрізняються від постановочних. Воєнні кадри це точно, що не потребує жодного фотошопу, ретуші. Фото, через які можна відчувати весь біль, кров і сльози. Фотограф Марися М'яновська, яка не обирала тему війна, а вона сама увійшла в її життя й професію. Проєкт «Як глибоко куля лежить»: фото підлітків у Чернігові, які залишилися в місті під час окупації області. Вони пережили руйнування, коли їхні школи були знищені ракетами.

У листопаді 2023-го Марися вперше поїхала в зону бойових дій із волонтерською місією. Там і почала знімати свою подругу, яка працює бойовою медициною на харківському напрямку.

Кінодокументалістика, де можна побачити, почути, відчувати всі емоції людей. Те, що знято прямо тоді, без жодних зелених фонів. Реальні події і герої. З кожним роком Україна поповнює нові військові документальні фільми. Топ популярних стрічок, що побили рекорди переглядів навіть голівудських фільмів:

- «20 днів у Маріуполі»;
- «Воєнна розвідка України. У небі, на морі, на землі»;
- «Дев'ять життів»;
- «Коли життя сильніше»;
- «Рік»;

Стрічка «20 днів у Маріуполі» збрала в прокаті 2,1 млн грн – шалений успіх для українського документального кіно. 22 грудня стрічка режисера, воєнного кореспондента й письменника Мстислава Чернова увійшла до шортлистів премії «Оскар».

У березні 2024 року вона виграла номінацію «Найкращий документальний фільм».

Робота «Рік» Дмитра Комарова дає гелікоптерний погляд на перший рік війни. У фільмі багато ексклюзивних інтерв'ю відомих в Україні та світі українських політиків, зокрема президента України Володимира Зеленського. На момент виходу фільму воно було однією з небагатьох тет-а-тет розмов з главою держави, у випадку Комарова – навіть у поїзді за чашкою чаю.

Дмитро та знімальна команда були першими цивільними, які зайшли у Бучу після звільнення, тому фільм вперше показав болючі відеокадри з міста. Група неодноразово потрапляла під обстріли, і камера при цьому не вимикалася.

На YouTube фільм зібрав сумарно майже 10 млн переглядів (5,4 млн – перша частина та 4,3 млн – друга). В телеєфірі сумарно дві частини проєкту подивилися майже 1,5 млн глядачів.

Також більшість людей, які роблять кадри, пишуть свою власну думку чи викладають відео в соціальні мережі і ставлять #documentary. В мережі «Інстаграм» можна ввести в пошуку і почитати різні історії війни, як і закордоном, так і в Україні.

Отже, військова документалістика сучасності важлива, про яку треба говорити і ділитися з усіма. Це те, що без жодного викривлення показує реальність. Важливий слід у нашій історії, який потім буде бачити не одне покоління.

Таранченко А.Д. (ВІКНУ)

ТЕМАТИЧНІ, ЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕРВ'Ю В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ

Інтерв'ю - один із основних видів журналістики, який займає важливу роль у донесенні інформації між респондентом та аудиторією. Інтерв'ю – це діалог між двома особами на соціально важливу тему.

З початку повномасштабного вторгнення інтерв'ю дещо трансформується та перетворюється в інструмент фіксації перебігу бойових дій, що є основою формування документалістики, стає засобом формування громадської думки та ключовим елементом інформування цільових аудиторій.

Особливості нормативно-правового регулювання відображено у Наказі №73 Головнокомандувача ЗС України, затвердженого в умовах необхідності формування правил для комунікаційників, етичними викликами, що виникають під час висвітлення ходу бойових дій. В умовах повномасштабного вторгнення військові та воєнні кореспонденти зобов'язані дотримуватись правил конфіденційності та інформаційної безпеки. Нормативно-правові регулювання стосуються, передусім, обмеженнями та погодженнями, правилами здійснення акредитації українських та закордонних медіа. Цей наказ визначає три зони доступу, обмежує інформацію, яка може зашкодити підрозділу, встановлює вимоги до командирів організаційних структур, які мають забезпечити супровід і безпеку акредитованих представників медіа.

Дослідження офіційних платформ військових медіа дозволяє стверджувати про зміну підходів до жанру інтерв'ю, передусім, у тематичному фокусі. Зокрема, йдеться про персоніфікацію контенту – фокус зміщено на висвітлення тематики втрат, здійснення евакуації, безпосереднього перебігу бойових дій, документалістики. Наприклад, документальний фільм «Ефект присутності», присвячений пам'яті військового журналіста майора Олексія Чубашева, у якому учасники бойових дій розповідають про хід бойових дій протягом першого року повномасштабного вторгнення. У документалістиці часто глядач не бачить та не чує інтерв'юера, але чує відповіді героя. Інтерв'ю постає у якості розкриття особистих історій учасників бойових дій, які є свідками й учасниками бойових дій. Приклади можуть бути такими: інтерв'ю «Орест з Азовсталі», інтерв'ю Євгена Громадського, інтерв'ю Анни Сорочинської та інші.

Тональність інтерв'ю варіюється від трагічного, співчутливого до патріотичного і натхненного характеру. Водночас, від журналістів вимагається стриманість і професіоналізм, оскільки занадто емоційне забарвлення може спотворити подачу матеріалу і нашкодити респондентам, які перебувають у вразливому стані.

Нині розроблені рекомендації щодо проведення інтерв'ю з військовими та членами їх сімей. Інтерв'юерам під час медіадіяльності рекомендовано дотримуватися психологічної етики, не поглиблюючи травматичний досвід своїх співрозмовників. Інтерв'ю з військовими, переселенцями чи родинами загиблих є журналістською діяльністю, що вимагає високої суспільної та етичної відповідальності.

Крім того, змінився формат подачі інтерв'ю. У медійному просторі значно зросла роль коротких відеоінтерв'ю та прямих етерів у соціальних мережах. Такий формат дозволяє доносити правдиву інформацію швидко, підсилює ефект присутності. Популярність відеоконтенту також зумовлена можливістю охоплення більшої аудиторії та зосередженні уваги світу щодо України. Прикладом коротких інтерв'ю можуть бути хроніки українського спротиву «Український свідок».

Таким чином, жанр інтерв'ю в умовах повномасштабного вторгнення зазнає трансформації, зокрема, у тематичній специфіці, форматах проведення, а також знаходить видозміни у нормативно-правових документах та має вплив на морально-етичні характеристики інтрв'юера з огляду на морально-психологічні особливості респондента.

Тютюнник Д.В. (ВІКНУ)

ІННОВАЦІЇ В ЗОВНІШНІХ КОМУНІКАЦІЯХ ЗС УКРАЇНИ

Сучасні війни йдуть не тільки на полі бою, а й у сфері інформації. Армія змушена адаптуватись до нових викликів на інформаційному фронті, які передбачають протидію дезінформації, ефективна взаємодія між людьми та міжнародною спільнотою. Ці інновації допомагають формувати позитивний імідж ЗС України, підвищувати підтримку та довіру громадян.

Соціальні мережі стали важливим елементом комунікаційної стратегії ЗСУ. Завдяки ним військові отримують можливість миттєво інформувати населення, спростовувати дезінформацію та поширювати реальні дані про події на фронті. Наприклад, оперативні зведення та щоденні брифінги публікуються на платформах Facebook, Twitter та Telegram. Поряд із соціальними мережами, ЗСУ активно використовують інші інноваційні платформи. Серед них – мобільні додатки, спеціалізовані сайти та інтерактивні онлайн-ресурси. Деякі додатки, наприклад, дозволяють людям повідомляти про рух ворожої техніки чи надзвичайні ситуації, підвищуючи ситуаційну обізнаність. Інноваційні чат-боти в месенджерах, як-от Telegram і Viber, автоматизують відповіді на запити від громадян. Вони інформують про правила безпеки під час обстрілів, надають рекомендації з евакуації, а також містять актуальні інструкції щодо мобілізації та безпеки в умовах бойових дій.

Щоденні брифінги Генерального штабу ЗСУ та інших структур дозволяють забезпечити прозорість дій армії та сприяти довірі суспільства. На брифінгах подають інформацію про бойові дії, ситуацію на передовій, а також дані про втрати ворога, підкріплені візуальними доказами.

Однією з нових практик наших Збройних Сил є забезпечення доступу міжнародних журналістів до об'єктивного висвітлення подій на передовій. Журналісти можуть працювати безпосередньо на полі бою, документуючи дії військових і знімаючи репортажі, що показують реальну ситуацію, а не спотворену пропагандою. Фото та відеофіксація дій та операцій військових слугують не лише засобом комунікації, а й створюють об'єктивний архів. Згодом ці матеріали можуть використовуватися як докази у міжнародних судах або для історичних записів, що показують реальний перебіг війни.

Генеральний Штаб ЗС України розробили внутрішні служби для швидкої перевірки інформації та спростування фейкових новин, які поширюються противником. Команди фактчекерів аналізують інформацію, перевіряють її достовірність, а також швидко реагують на будь-які спроби маніпулювання даними.

Військові активно залучають експертів з кібербезпеки для навчання солдатів і офіцерів основам захисту особистих даних та інформаційної безпеки. Це дає змогу уникати витоків інформації, викликаних фішингом, соцінженерією чи іншими методами, які можуть загрожувати комунікаційній безпеці.

Також ЗС України активно співпрацюють з міжнародними організаціями, щоб створювати спільні інформаційні продукти та координувати зусилля в боротьбі проти пропаганди. Це дозволяє об'єднувати зусилля в інформаційному просторі та забезпечує оперативне реагування на дезінформаційні кампанії. До того ж беруть участь у міжнародних форумах, конференціях і зустрічах із закордонними партнерами, що сприяє зміцненню міжнародної підтримки. Це дозволяє іноземним урядам, організаціям та громадянам краще розуміти ситуацію в Україні та надавати підтримку, включаючи фінансову, технічну та інформаційну допомогу.

Наші військові активно використовують патріотичні кампанії та акції, такі як «Підтримай наших» або «Збір на потреби армії», що допомагають залучити громадян до активної підтримки армії. Громадяни можуть брати участь у зборі коштів, підтримці волонтерських організацій та гуманітарних місій, що посилює зв'язок армії з суспільством.

ЗСУ впровадили систему, яка за допомогою штучного інтелекту аналізує загрози, виявляє можливі інформаційні атаки та прогнозує реакцію суспільства на певні події. Це дозволяє запобігти потенційним інформаційним кризам і швидко реагувати на них. Спеціально створені кризові команди працюють над швидким реагуванням у медіа-просторі під час кризових ситуацій. Вони оперативно відповідають на питання громадськості, коригують інформацію в разі потреби та формують офіційні заяви, щоб уникнути спекуляцій.

Запроваджені платформи зворотного зв'язку дозволяють громадянам залишати свої запити та отримувати відповіді від військових. Це дає можливість ЗСУ адаптувати комунікаційні стратегії до потреб і запитів громадян, що покращує довіру та забезпечує широку підтримку населення.

Інновації в зовнішніх комунікаціях ЗСУ є не лише необхідністю, а й частиною стратегічної оборони країни. Використання сучасних технологій, прозорість у комунікаціях та швидке реагування на кризи забезпечують довіру населення і міжнародну підтримку. Завдяки цьому ЗСУ можуть ефективно діяти в інформаційному просторі та створювати позитивний імідж країни на міжнародній арені.

Холодцько Д.М. (ВІКНУ)

РЕФОРМУВАННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗМІ У 2022-2024 РОКАХ

Широкомасштабна воєнна агресія РФ проти України та запровадження воєнного стану не могли не позначитися на політичних процесах у нашій країні. Існує чимало інших важливих факторів, обумовлених війною, які вже сьогодні трансформують внутрішній та зовнішній простір України, створюючи різні імовірні сценарії його розвитку у майбутньому.

Так, якщо метою трансформації є зміна природи, структури, форми будь-якої системи, то метою реформування є корегування основних параметрів системи, покращення та підвищення ефективності. Термін «реформа» трактується як зміна, нововведення, яке не знижує основ наявної структури. Говорячи про зміни і впливи, зокрема інформаційні, у внутрішньому та зовнішньому просторі, що є однією з особливостей періоду війни став «короткий часовий горизонт». Окрім часової деформації, чимале значення має зміна структури інформаційного поля – коли на телебаченні домінуючим став фактично один канал. В 2022 року військові ЗМІ не мали великого охоплення, ними цікавилися особи котрі мали відношення до військової справи чи, які потерпали на території активних бойових дій. Від початку повномасштабного вторгнення саме військові ЗМІ дали нового поштовху в своїй справі. Наразі військова спільнота використовує матеріали, які прагнуть передати всю атмосферу та реальну ситуацію з українських міст котрі тримають оборону.

Особливості національного законодавства для забезпечення функціонування військових ЗМІ. У лютому 2024 року почав діяти оновлений наказ №73 Головнокомандувача Збройних сил України. «Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану». З метою об'єктивного висвітлення подій, забезпечення інформування населення та світової спільноти про воєнні злочини, які вчиняються Російською Федерацією в ході її широкомасштабної збройної агресії проти України.

До початку повномасштабного вторгнення державні канали не надавали велику увагу військової тематики зокрема поширення матеріалу про бойові

дії, які розпочалися ще в 2014року. Українці відокремлювали себе від війни тому, що вона їх не зачіпала. Для більшої обізнаності аудиторії достатньо ввести військові ЗМІ окремими каналами, а не надавати короткі матеріали в ефірі. Серед відомих військових медіа найпопулярнішими є Детектор Медіа, Армія inform, Ветеран Медіа. Суспільство на даний час поділяється на дві категорії перша це люди до 35 років яке активно користується мережею інтернет, звідки і дізнається останні новини. Друга категорія після 35 років яка досі дивиться телевізор та черпає первину інформацію. Такі зміни в медіа дадуть можливість покривати інформаційним куполом всіх однаково.

У квітні 2024 року майже третина (30,7%) матеріалів у топових українських онлайн-медіа була присвячена безпосередньо бойовим діям у війні Росії проти України. Порівняно з попередніми періодами кількість публікацій, безпосередньо присвячених війні, зменшилася. Як і раніше, за кількістю публікацій про війну лідирує сайт «Цензор.Нет» цей сайт залишається маловідомим, у якого бойовим діям було присвячено 51% усіх новин у стрічці (для порівняння: в травні 2023 року їх було 71%). Найменше воєнних новин опубліковано на сайті NV – 17%. Про це свідчать результати моніторингового дослідження Інституту масової інформації*, проведеного серед 10 найпопулярніших за відвідуваністю українських онлайн-медіа. Загальна картина війни Росії проти України, що змальовується новинами українських медіа, виглядає менш оптимістичною, ніж улітку минулого року, що кореспондується з реальним станом справ.

СЕКЦІЯ 6 ФІНАНСИ

**Андрієнко О.О. (ВІКНУ)
Мельников О.В. (ВІКНУ)**

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМУ ВИПЛАТ ДОДАТКОВОЇ ВИНАГОРОДИ НА ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТА НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Збройна агресія російської федерації проти України суттєво змінила пріоритети державної політики, особливо у сфері забезпечення соціального захисту військовослужбовців. У таких умовах важливого значення набуває система додаткових виплат як елемент стимулювання, моральної підтримки та компенсації за ризики, пов'язані з виконанням бойових та спеціальних завдань військовослужбовцями. Враховуючи сучасні політичні, військові та економічні умови, актуальним є дослідження ефективності та результативності запроваджених Урядом нових видів соціальних гарантій та компенсацій військовослужбовців, зокрема додаткової винагороди, з урахуванням численних змін в нормативно-правові документи, які регламентують порядок її виплати.

Процес виплати додаткової винагороди за безпосередню участь у бойових діях є одним з показників забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців, однак численні зміни в нормативно-правові документи, відсутність чіткого механізму виплати додаткової винагороди створили різні підходи та практики прийняття управлінських рішень щодо її виплати.

Подальша трансформація порядку виплати винагороди, яка мала на меті вдосконалити механізм її виплати та знизити обсяги видатків бюджету, призвела до зворотного ефекту. Крім того, значно зросла кількість допущених переплат та незаконних виплат грошового забезпечення внаслідок:

безпідставної виплати додаткової винагороди за час, коли військовослужбовці не виконували бойові (спеціальні) завдання згідно з бойовими наказами (розпорядженнями) та за виконання повсякденних завдань під час направлення військовослужбовців на РОП і ВОП, за період відпусток, наданих військовослужбовцям для лікування та за період перебування військовослужбовців на стаціонарному лікуванні у зв'язку із захворюванням, не пов'язаним із захистом Батьківщини;

включення до наказів на виплату додаткової винагороди у випадках скоєння військовослужбовцями адміністративних правопорушень та допущення грубих порушень військової дисципліни без прийняття управлінських рішень щодо притягнення військовослужбовців до адміністративної відповідальності.

Таким чином, процес виплати додаткової винагороди потребує вдосконалення вже існуючих механізмів або розробки нових, реалізація яких відповідатиме фінансовим можливостям держави в сучасних умовах, спрощуватиме процес прийняття управлінських рішень відповідними керівниками усіх рівнів, дозволить спрогнозувати кошти на її виплату та

мінімізувати ризики. Вдосконалення нормативно-правової бази та системи внутрішнього контролю в процесі нарахування додаткової винагороди є обов'язковими кроками для забезпечення ефективності цих виплат.

Андрієнко О.О. (ВІКНУ)
Степанченко С.Д. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМИ ТА РИЗИКИ МЕХАНІЗМУ НАРАХУВАННЯ ДОДАТКОВОЇ ВИНАГОРОДИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ

Виплата додаткової винагороди за участь у бойових діях є одним з показників забезпечення соціальних гарантій для військовослужбовців, що сприяє їхній мотивації до служби та підтверджує принцип соціальної справедливості. Однак трансформація механізму виплати винагороди створила підґрунтя для різних підходів та практик прийняття управлінських рішень щодо її виплати. З огляду на кількість виявлених фінансових порушень, найбільш ризикованими операціями по нарахуванню та виплаті грошового забезпечення військовослужбовцям та додаткової винагороди з моменту її запровадження були: встановлення розмірів винагороди 100 тис грн особовому складу без наявного підтвердження виконання бойових (спеціальних) завдань;

встановлення виплати винагороди військовослужбовцям за місяць, в якому вони здійснили адміністративне правопорушення;

несвоєчасне призупинення виплати грошового забезпечення військовослужбовцям, які самовільно залишили військову частину внаслідок несвоєчасного подання командирами підрозділів рапортів про самовільне залишення військової частини, таким чином військовослужбовці отримували грошове забезпечення та винагороду за період, коли втратили право на отримання;

несвоєчасна виплата належних видів грошового забезпечення членам сім'ї військовослужбовців, яких захоплено в полон або зниклих без вісті внаслідок несвоєчасного проведення службових розслідувань, несвоєчасного повідомлення ТЦК та СП щодо військовослужбовців, захоплених в полон або зниклих безвісті, що унеможливлювало повідомлення членів сімей військовослужбовців, неналежної організації ТЦК та СП розшуку членів сімей військовослужбовців, захоплених в полон;

несвоєчасний розрахунок членів сімей військовослужбовців, які загинули під час участі у бойових діях внаслідок несвоєчасного проведення службових розслідувань, несвоєчасного повідомлення ТЦК та СП щодо військовослужбовців, які загинули та неналежної організації роботи щодо розшуку членів сімей загиблих військовослужбовців.

Отже, відсутність належної внутрішньої комунікації між управлінням частини та командирами підрозділів щодо отримання інформації про проблемні питання, зокрема з грошового забезпечення, неналежна організація соціального та правового захисту військовослужбовців, а також несвоєчасне проведення службових розслідувань щодо визначення службового становища

військовослужбовців призводять до численних скарг, фінансових порушень та зловживань службовими повноваженнями. Запровадження єдиного підходу до нарахування винагороди підвищить відповідальність командування за ефективне використання коштів, дозволить своєчасно виявляти порушення та знизить кількість скарг і звернень до суду.

Гудко М.В. (ВІКНУ)
Артюшенко О.О. (ВІКНУ)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ КОДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ВИДАТКІВ У ВІЙСЬКОВІЙ ЧАСТИНІ

В умовах ведення війни питання ефективного використання бюджетних коштів у військових частинах набуває особливої важливості. Правильне застосування кодів економічної класифікації видатків є критичним елементом у забезпеченні прозорості та контролю за використанням державних коштів. Це дозволяє забезпечити раціональне управління фінансовими ресурсами, уникнути нецільового використання коштів та сприяти ефективному виконанню завдань військових підрозділів, а також забезпечити контроль за станом фінансового господарства військової частини.

З метою чіткого розмежування видатків бюджетних установ та одержувачів бюджетних коштів за економічними характеристиками операцій в обліковій практиці застосовується економічна класифікація видатків бюджету, яка забезпечує єдиний підхід до всіх учасників бюджетного процесу стосовно виконання бюджету. Економічна класифікація видатків бюджету призначена для розмежування видатків бюджетних установ за економічними характеристиками операцій, забезпечує єдиний підхід до всіх учасників бюджетного процесу з точки зору виконання бюджету.

Сучасні особливості розвитку та використання інформаційних систем та технологій здатні забезпечити автоматизацію та оптимізацію окреслених вище процесів. Наприклад, інтеграція аналітичних інструментів для аналізу фінансових даних може забезпечити швидке виявлення нетипових операцій при виконанні видаткової частини кошторису. Окремо варто зауважити два напрямки які потребують особливої уваги в цьому контексті:

- розробка системи звітності та прогнозування бюджетних видатків;
- впровадження єдиної автоматизованої системи обліку видатків.

Розробка автоматизованих інструментів, які не тільки фіксують видатки, а й дозволяють прогнозувати потреби на основі аналізу попередніх витрат. Такий підхід допоможе військовим частинам ефективніше планувати свої бюджети, уникати надмірних витрат та оптимізувати фінансування ключових напрямків. В свою чергу, створення централізованої системи для обліку та моніторингу видатків, яка б забезпечувала уніфіковане застосування кодів економічної класифікації в усіх військових частинах дозволить швидко здійснювати перевірку відповідності операцій обраним кодам, уникати помилок та проводити внутрішній контроль у режимі реального часу.

Таким чином, автоматизація процесів застосування економічної класифікації забезпечить більшу ефективність управління бюджетними коштами, та сприятиме виключення фактору суб'єктивності у прийнятті управлінських рішень.

Бурдюг О.В. (ВІКНУ)

ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА ОРГАНІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НАУКОВО - ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В СИСТЕМІ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Фінансування має значення для розвитку будь-якої сфери. Не є винятком тут і наука, на фінансування якої маємо нині лише 0,17% ВВП, хоча в законі «Про наукову та науково-технічну діяльність» записано, що на науку має виділятися 1,7%. Водночас середньоєвропейський показник фінансування науки - 2%, в Німеччині - 3,2%, в Штатах - більш як 3,5%.

Очевидно, що необхідно нарощувати фінансування і в Україні, а разом і впроваджувати ефективні механізми його використання. Конкурсне грантове фінансування - дуже важливий напрям, тому що це про конкуренцію між колективами, ідеями, найкращими рішеннями. Причому конкуренцію як усередині країни, так і за її межами.

В Україні є понад 370 наукових установ і більш як 160 державних університетів, проте лише близько 70 інституцій мають досвід отримання будь-якого зовнішнього грантового конкурсного фінансування. І цього насправді дуже мало. В Україні державні наукові/інноваційні гранти розподіляють лише чотири основні фонди: це насамперед Національний фонд досліджень, а також Міністерство освіти і науки України, Український фонд стартапів і трохи Український культурний фонд. Є також внутрішні проекти - наприклад, НАН України, але вони розподіляються зазвичай серед наукових установ академій, тобто є закритими для широкої наукової спільноти.

Однак українських грантів недостатньо, аби покрити потреби наших науковців. Натомість міжнародні фонди пропонують значно більше можливостей. Після повномасштабного вторгнення українські науковці отримали низку переваг для участі в різних міжнародних конкурсах. Тож ми налаштовані нарощувати спроможності нашої наукової спільноти залучати міжнародні гранти для українських досліджень.

З 2022 року Україна бере участь у міжнародній програмі досліджень «Горизонт Європа». Це, мабуть, найбільша у світі грантова програма, яка підтримує науку. Її загальне фінансування - понад 95 млрд. євро на чотири роки. На сьогодні з цих коштів українські науковці залучили трохи більш як 0,13%. Чи це багато? Ні. Чи можемо ми більше? На нашу думку - так.

Аби максимально залучити до цієї програми українських науковців, минулого року на базі Національного фонду досліджень було створено «Офіс Горизонт Європа в Україні». Ця структура покликана координувати наших науковців щодо участі в конкурсах на отримання грантів і допомагає взяти в

них участь. Але Україна — велика країна, в ній багато сильних наукових колективів і установ, які працюють у різних регіонах.

Варто зазначити, що «Горизонт Європа» — це не перша масштабна міжнародна наукова програма з фінансування наукових досліджень, у якій бере участь Україна.

Волков О.В. (ВІКНУ)

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

В умовах російської агресії стан фінансування Збройних Сил України є важливим з огляду на безпосередній вплив на результат бойових дій, майбутнє країн Європи та на подальше просування України євроінтеграційним шляхом.

Базою адміністративно-правового регулювання фінансування сектору безпеки й оборони, у тому числі Збройних Сил України (далі – ЗСУ) є: Стратегія воєнної безпеки України, Стратегія національної безпеки України, Закон України «Про національну безпеку України», Закон України «Про Державний бюджет України на відповідний рік».

Встановлено, що протягом 2016–2021 рр. бюджетне фінансування Міністерства оборони України становило 2,1-2,4 % до обсягу ВВП або 2,5-2,9 млрд дол. США (виняток – 2020 рік, коли бюджетне фінансування було в районі 3,2%), тоді як обсяг видатків на аналогічні цілі становлять у США – 600-800 млрд. дол., у Китаї – 170-250 млрд дол., в країні-агресорі – до 70 млрд дол. Тільки у 2022 році вказаний обсяг видатків в Україні досягнув 21%, у 2025 р. збільшиться до 26,3% (2223 млрд грн).

Серед основних проблем у сфері фінансування ЗСУ виокремлено такі: бюджет України завжди дефіцитний; обсяги бюджетних видатків залежать від благодійної, гуманітарної та міжнародної технічної допомоги; неефективна структура видатків оборонного бюджету; відсутність об'єктивних можливостей зростання власних доходних джерел. Ці недоліки стали однією з причин неготовності України до захисту своїх кордонів та суттєвих втрат під час російської агресії протягом 2022-2024 років. Це переконує у необхідності дотримання чинного законодавства України, яке поєднує адміністративно-правові і фінансово-правові засади регулювання сфери безпеки і оборони в Україні, у тому числі ЗСУ.

Досягнути зростання обсягів доходних джерел в Україні можна через модернізацію оборонно-промислового комплексу. Важливими і необхідними залишаються трансфери ЄС – це підтверджує необхідність у євроінтеграційному векторі подальшого розвитку нашої держави.

Ще одним напрямом подолання визначених проблем є залучення прямих іноземних інвестицій для повоєнної відбудови через відміну регулюючих важелів. Нарівні з державним вітчизняним фінансуванням та залученням приватного капіталу Україна потребуватиме фінансування інфраструктурних проектів з відповідних фондів ЄС (як публічних коштів), що вимагає максимальної прозорості, підзвітності та контролю.

ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНИМИ НАУКОВИМИ ПРОЄКТАМИ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Управління науковими і науково-технічними проєктами в секторі безпеки та оборони України вимагає комплексного підходу, що поєднує стратегічне бачення, організаційні методики та здатність адаптуватися до мінливих умов. Із зростанням важливості міжнародного співробітництва у наукових розробках, спрямованих на посилення національної безпеки, ефективне управління проєктами набуває особливої актуальності. Основними підходами, які сприяють успішній реалізації таких проєктів, є адаптовані методики організації роботи, чітке визначення ролей і відповідальностей, а також належне управління ризиками.

Для організації проєктів в секторі оборони важливо формувати структуровані проєктні пропозиції, які включають детальний опис проблематики, цілей, план дій, бюджету та компетенцій залучених спеціалістів. Ця структура забезпечує максимальну прозорість для зацікавлених сторін, дозволяє уникнути непорозумінь і полегшує отримання підтримки з боку партнерів та донорів. Залучення ключових стейкхолдерів (зацікавлених сторін), включно з урядовими установами, міжнародними організаціями та приватним сектором, дозволяє проєкту отримати необхідну підтримку та ресурси, що критично важливо для успішної реалізації.

Окрему увагу в контексті безпекових проєктів необхідно приділяти аналізу та управлінню ризиками. У середовищі з високим рівнем непередбачуваності необхідно мати ефективні механізми для реагування на критичні ситуації, планування резервних ресурсів, а також забезпечення безперервного зв'язку з командою та стейкхолдерами. Це передбачає не лише комунікацію, але й адаптивне управління, яке дозволяє швидко реагувати на зміни в умовах ризику.

Ефективне лідерство в наукових проєктах сектору безпеки також передбачає розвиток автентичності та гнучкості. Керівник повинен знаходити баланс між різними стилями управління, враховуючи як стратегічні, так і оперативні вимоги проєкту. Такий підхід сприяє створенню робочої атмосфери, яка дозволяє всім учасникам команди максимально реалізовувати свій потенціал, що, в свою чергу, зміцнює довгострокову стійкість проєкту.

Отже, управління міжнародними науковими проєктами в секторі безпеки та оборони України потребує комплексного підходу, що включає системне планування, інтеграцію інтересів зацікавлених сторін, управління ризиками та автентичне лідерство. Ці принципи дозволяють забезпечити стабільне та ефективне просування досліджень, що підтримують безпеку та обороноздатність країни у складних міжнародних умовах.

УПРАВЛІННЯ ОБОРОННИМИ РЕСУРСАМИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Фінансове забезпечення Збройних Сил України є ключовою складовою національної безпеки та стабільного функціонування оборонного сектору. Сучасний стан економіки України та загрози національній безпеці вимагають постійного процесу оптимізації системи фінансового забезпечення армії. В умовах трансформаційних процесів і переходу до стандартів НАТО ефективне управління фінансовими ресурсами є одним із найважливіших чинників забезпечення обороноздатності. Фінансове забезпечення та управління оборонними ресурсами є фундаментом національної безпеки та стабільного функціонування Збройних Сил України.

Історично, підходи до управління оборонними ресурсами у багатьох країнах розвивалися залежно від специфічних загроз та економічних можливостей. У цьому контексті важливо розуміти основні терміни та концепції. Управління оборонними ресурсами визначається як планомірна діяльність, що охоплює всі етапи від планування до обліку та контролю за використанням ресурсів. Оборонні ресурси включають фінансові, матеріальні та людські ресурси, спрямовані на підтримку та розвиток спроможностей Збройних Сил. Суб'єкти управління оборонними ресурсами – це Верховна Рада, Президент, Кабінет Міністрів України, а також органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, Міністерство оборони, Генеральний штаб та інші військові формування. Об'єкти управління включають різні підрозділи ЗС України та інші військові формування, які мають забезпечувати належний облік та моніторинг ресурсів.

Процес планування оборонних ресурсів є основою управління. Він включає визначення необхідних обсягів ресурсів, їх розподіл у часі, складання планів забезпечення ресурсами та бюджетування. Принципи планування передбачають цілісність, повноту, гнучкість, прозорість та узгодженість з економічними можливостями держави. Планування здійснюється у декілька етапів, серед яких розробка програм, аналіз прогнозованих ресурсів, оцінка результатів та коригування планів залежно від поточних умов.

Облік і моніторинг оборонних ресурсів є важливими інструментами контролю за виконанням планів та програм. Принцип програмно-проектного підходу дозволяє співвідносити ресурси з очікуваними результатами, забезпечує комплексний підхід та прозорість на всіх етапах виконання програм і планів.

Коротко підсумовуючи, ефективне управління оборонними ресурсами є критичним елементом підтримки обороноздатності України. Подальші дослідження мають бути зосереджені на впровадженні інноваційних технологій та методів управління, що допоможуть адаптувати систему управління до нових викликів і підвищити ефективність використання ресурсів.

Криницький А.С. (ВІКНУ)
Демчук А.С. (ВІКНУ)
Поплавський О.Ф. (ВІКНУ)

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК У ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИНАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Наказ Міністерства оборони України № 905 від 19 грудня 2014 року «Про затвердження Методичних рекомендацій з організації та ведення бухгалтерського обліку у Збройних Силах України» (далі -НМОУ №905) є важливим джерелом інформації для працівників фінансових структур, військових підрозділів. Однак, через повномасштабне вторгнення яке суттєво вплинуло на всі сфери діяльності, пріоритетним залишається питання безпеки та територіальної цілісності держави, що затримує оновлення й оптимізацію облікової документації.

Водночас, Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» №996 від 16 липня 1999 року (далі ЗУ №996) не встановлює обов'язкових форм для первинних документів, надаючи військовим частинам право розробляти власні форми за умови наявності всіх обов'язкових реквізитів, передбачених статтею 9 ЗУ №996. Це дає можливість фінансовим господарствам самостійно визначати форми документів, зберігаючи відповідність законодавчим вимогам та забезпечувати гнучкість у веденні обліку.

Закон також зазначає, що питання організації бухгалтерського обліку належить до компетенції власника підприємства або уповноваженого органу. Це дозволяє військовим частинам самостійно регулювати облікові процеси відповідно до актуальних потреб. Наприклад, після відміни Наказу Державного Казначейства України від 18 грудня 2000 року №130 «Про затвердження типових форм обліку та списання записів бюджетних установ та інструкції про їх складання» відсутність змінного нормативного документа призвела до того що типові форми почали з'являтися в інших наказах. Серед них: Наказ Міністерства фінансів України №818 від 13 вересня 2016 року, що регулює облік і списання основних засобів, Наказ №431 від 12 грудня 2022 року, який регулює облік і списання запасів. Проте питання з «Книгою кількісно-сумового обліку», форма якої досі не затверджена, залишається актуальним.

Пропоновані зміни:

1) Додавання нових граф (наприклад, для відображення надходження, вибуття, номеру сторінки, переміщення) у наявних облікових документах, що дозволить обійтись без окремої книги кількісно-сумового обліку, спростивши облік і зменшивши кількість первинних документів.

2) Затвердження форми і порядку заповнення документації в наказі командира військової частини «Про організацію бухгалтерського обліку військової частини на відповідний рік», або шляхом змін оборотної відомості, що сприяло б оптимізації облікових процесів.

Це рішення дозволило б скоротити обсяги облікової роботи та усунути необхідність у веденні книги кількісно-сумового обліку. Оновлення НМОУ №905 є необхідним для ефективного й прозорого ведення бухгалтерського обліку в умовах сучасних викликів та технологічних змін.

Кузьмич О.І. (ВІКНУ)
Пясецька М. О. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ІЗ ДИСТАНЦІЙНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ НАДОМНОЇ ПРАЦІ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах питання дистанційної роботи для працівників є досить актуальним, оскільки військовий стан впливає на всі сфери життя, а особливо актуальними стають питання організації праці в військових частинах.

Дистанційна робота – це форма організації праці, за якої робота виконується працівником поза робочими приміщеннями чи територією власника або уповноваженого ним органу, в будь-якому місці за вибором працівника та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. З такими працівниками також укладається трудовий договір укладається, як правило, в письмовій формі.

Якщо специфіка виконання роботи працівника передбачає можливість її здійснення віддалено, за допомогою усіх необхідних технологій, тоді доцільно прийняти рішення про переведення працівника на дистанційну роботу.

Серед основних сфер діяльності військових частин, де може ефективно застосовуватися надомна праця, можна виокремити такі:

1. складання й ремонт різних видів техніки (побутової, автомобільних приладів, комп'ютерів) та меблів;
2. консультативна допомога (юридична, психологічна);
3. медична допомога;
4. бухгалтерський облік та аудит;
5. розроблення програмного забезпечення;
6. фото/відеозйомка та виготовлення відеофільмів, стін-газет;
7. проведення лекцій, занять;
8. та інші.

Також є виділені категорії працівників, яким надається переважне право на укладання такого договору, а саме:

1. жінки, які мають дітей віком до 15 років;
2. особи з інвалідністю та пенсіонери;
3. особи зі зниженою працездатністю, яким в установленому порядку рекомендовано роботу в надомних умовах;
4. особи, що доглядають за особами з інвалідністю;
5. особи, які з об'єктивних причин не можуть бути зайняті безпосередньо на виробництві в цій місцевості (наприклад, у районах і місцевостях, що мають вільні трудові ресурси).

Тепер розберемо, чи є доцільним використання надомної праці для працівників військових частин в умовах воєнного стану та які існують переваги та недоліки такого формату праці.

Серед переваг можна виділити:

1. Безпека працівників – є найважливішим аспектом в умовах воєнного стану, у зв'язку з частими обстрілами військових частин на території України. Дистанційна робота дозволяє зберегти кваліфікованих спеціалістів, які можуть працювати з дому, зменшуючи ризики для їхньої безпеки.

2. Ефективність - у умовах обмежень, надомна праця може забезпечити безперервність виконання завдань, особливо в сферах, що не потребують фізичної присутності.

3. Дотримання норм тривалості робочого часу - загальна тривалість робочого часу не може перевищувати норм, передбачених статтями 50 і 51 КЗпП, а працівнику, який виконує дистанційну роботу, гарантується період вільного часу для відпочинку, також за можливості може бути запроваджено також гнучкий режим робочого часу.

4. Збереження ресурсів працівника - економія часу та коштів на дорогу до місця роботи, що важливо в умовах нестабільності.

З недоліків, можуть виникнути труднощі з дистанційним контролем за роботою працівника. Щоб уникнути таких труднощів, можна застосовувати сучасні технології: інформаційні комп'ютерні мережі, мобільний зв'язок, електронну пошту, відеоспостереження тощо, за умови якщо немає проблем з електроенергією та зв'язком у країні, що є досить актуальною проблемою у наш час. Якщо ж працівник виконує завдання, результати якого очевидні, то з визначенням ефективності його роботи взагалі не виникає проблем.

Отже, дистанційні трудові відносини в умовах воєнного стану є доцільними та, навіть, необхідними для забезпечення функціонування військових частин. Важливо створити врегулювати всі питання з такими працівниками у трудовому договорі, що дозволить максимізувати їх переваги та мінімізувати ризики.

Кузьмич О.І. (ВІКНУ)
Шевченко А.І. (ВІКНУ)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО МЕТОДИКИ ІНДЕКСАЦІЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ ЗС УКРАЇНИ

Методика індексації заробітної плати є завжди актуальною темою, адже вона спрямована на захист доходів працівників від інфляції та зміни купівельної спроможності. Індексція заробітної є інструментом соціального захисту, спрямованим на збереження купівельної ефективності доходів працівників. В умовах постійного росту цін, напряду пов'язаного з повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України, особливої актуальності набуває питання методики нарахування індексації, адже сучасна практика її розрахунку потребує врахування таких факторів, як

кількість та обсяг індексаційних нарахувань та галузевих особливостей сектору оборони та безпеки.

Аналізуючи актуальні питання з даної теми варто визначити одні з основних: частота та розмір індексації; методика розрахунку індексації.

Сучасний рівень зростання інфляції вимагає зміни підходу до її нарахування задля ефективної компенсації працівникові втрати купівельної спроможності. В умовах нинішньої економічної нестабільності рівень індексації має змінюватися з метою реагування на швидкі зміни рівня цін. До прикладу в Люксембурзі діє автоматична індексація зарплати, якщо загальний індекс інфляції зростає на 2.5 відсотка і більше, заробітна плата автоматично нараховується на даний відсоток, що забезпечує регулярний перегляд доходів у зв'язку з інфляційними змінами. Крім того, в деяких країнах використовують щомісячний чи щоквартальний перегляд розміру індексації.

В свою чергу сучасний підхід до розрахунку індексації з оглядом на індекс споживчих цін, може бути недостатньо ефективним у зв'язку з розвитком ринкової економіки. Індекс споживчих цін є загальним показником, що охоплює широкий спектр товарів і послуг, проте в сучасних умовах його використання для визначення розміру індексації має певні обмеження. Наприклад, у період підвищення вартості енергоносіїв або продуктів харчування, що становлять істотну частину бюджету багатьох домогосподарств, загальний індекс може неадекватно компенсувати втрачені доходи через нерівномірний рівень у різних секторах економіки. Альтернативним підходом є розрахунок так званого «цільового індексу споживчих цін», який би враховував зростання ціни на товари першої потреби та послуги, що є важливими для штатних працівників.

Як наслідок, в умовах воєнного стану в Україні індексація заробітної плати є ключовим інструментом захисту економічної стабільності та добробуту працівників. Отже, адаптація існуючих механізмів індексації до інфляційних викликів воєнного часу – є критично необхідною.

Кузьмич О.І. (ВІКНУ)
Яковченко І.А. (ВІКНУ)

РОЛЬ ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Прожитковий мінімум як соціальний стандарт відіграє важливу роль у системі соціальної політики держави, адже визначає мінімальні рівні доходів і споживання, які є основою для забезпечення базових потреб громадян. Його призначення і значення полягає у тому що:

1. Прожитковий мінімум є основним соціальним стандартом. Він визначає мінімально допустимий рівень доходу, що забезпечує базові фізіологічні та соціальні потреби населення. Це основа для формування інших соціальних стандартів та гарантій.

2. Є показником життя населення, який дозволяє проводити загальну оцінку економічного благополуччя громадян, визначати рівень бідності та порівнювати з міжнародними показниками.

3. Він є базисом для розрахунку соціальних виплат і допомоги. Прожитковий мінімум є основою для встановлення мінімальних розмірів пенсій, соціальних допомог, стипендій, допомоги по безробіттю та інших видів соціальної підтримки.

4. Прожитковий мінімум забезпечує соціальні права, а також реалізацію конституційного права громадян на соціальний захист та належний рівень життя, як це закріплено в Конституції України.

5. Він є одним з чинників формування державного бюджету. Величина прожиткового мінімуму враховується при плануванні державного та місцевих бюджетів, особливо щодо фінансування соціальних програм, охорони здоров'я, освіти та соціального обслуговування.

6. Методика розрахунку та складові. Прожитковий мінімум включає фізіологічний та соціальний мінімум, що складаються з набору продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг. Це забезпечує комплексне врахування потреб особи.

7. Моніторинг та індексація. Прожитковий мінімум регулярно переглядається для врахування інфляції та зміни рівня споживчих цін. Це дає змогу своєчасно реагувати на економічні зміни і забезпечувати актуальність соціальних стандартів.

Однак, прожитковий мінімум, незважаючи на свою важливість, не завжди адекватно відображає реальні потреби українців. Його заниження призводить до соціальної нерівності та ускладнює боротьбу з бідністю. Тому, удосконалення методики розрахунку прожиткового мінімуму є нагальною потребою.

Мозок В.О. (ВІКНУ)

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ДЕРЖАВНИХ ОБОРОННИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

В умовах неоголошеної війни з Росією забезпечення національної безпеки стає ключовим завданням для виживання держави. Проте система державного управління має певні недоліки, існує ряд факторів, що загрожують національній безпеці за таких обставин. Важливо дослідити стан управління та оцінити ефективність функціонування системи державних оборонних закупівель, а також визначити чинники, які впливають на її результативність в умовах воєнного стану.

Для оцінки ефективності управління системою оборонних закупівель в Україні на сучасному етапі та розробки підходів до її вдосконалення в майбутньому, слід визначити зовнішні та внутрішні чинники, які впливають на цю систему.

Зовнішні чинники включають дві групи. Перша впливає на вибір об'єктів закупівель і їх обсяги. Вона охоплює зміни у безпековому, воєнно-

політичну ситуацію навколо України та перерозподіл світових сил, що зумовлює зростання військових витрат. Важливим є також характер і воєнна політика держави, яка визначає пріоритети, а також оптимальні розміри бюджетних витрат на оборону. Друга група чинників визначає підходи до закупівельних процедур. Це включає політичні зміни, рівень корупції, нові технології, що підвищують ефективність закупівель, та сучасні підходи до оптимізації процесу закупівель, що впливають на аналітичне, методичне та технічне забезпечення системи.

В свою чергу внутрішні фактори впливу це: стан впровадження системних реформ у сфері національної безпеки і оборони, рівень ресурсного забезпечення сил оборони та стан використання наявних ресурсів; рівень готовності замовників до відповіді на сучасні гібридні виклики та загрози; стан налагодження механізмів планування, формування та контролю за видатками на потреби оборони та інші.

Розглянувши фактори впливу на систему управління оборонними закупівлями слід зазначити, що наступним кроком на шляху оцінки ефективності управління вказаної системи повинно стати визначення критеріїв та показників оцінки ефективності управління системою оборонних закупівель, зазначений крок є ключовим в оцінці ефективності управління будь-якою системою. вдосконалення системи оборонних закупівель сприятиме чіткому розподілу відповідальності між органами управління у сферах планування та здійснення закупівель, укладання і виконання контрактів відповідно до їхніх повноважень.

Москальов Я.В. (ВІКНУ)
Мельников О.В. (ВІКНУ)

АКТУАЛЬНІСТЬ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ

Повномасштабне вторгнення російської федерації у 2022 році призвело до кардинальних змін структурі та обсягах ресурсів, які спрямовуються на забезпечення сил оборони держави, загострило питання удосконалення системи управління, внутрішнього контролю, запобігання фактам незаконного, неефективного та нерезультативного використання бюджетних коштів, виникненню помилок чи інших недоліків у діяльності Міністерства оборони України і підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління. У контексті поточної ситуації внутрішній аудит є невід'ємним інструментом, що забезпечує професійну оцінку з застосуванням систематичного, послідовного та ризик-орієнтованого підходів з метою удосконалення усіх процесів Міноборони України через надання обґрунтованих, об'єктивних й незалежних висновків та рекомендацій.

Серед основних аспектів, що обумовлюють необхідність посилення функції внутрішнього аудиту, є значний обсяг бюджетних коштів, залучених

для фінансування Збройних Сил України, а також великий потік матеріальної та фінансової допомоги від міжнародних партнерів та благодійних організацій. Таке зростання ресурсів, поряд з терміновістю їх використання, суттєво підвищує ризики зловживань, нецільового використання коштів та корупції. Внутрішній аудит, таким чином, є необхідним механізмом для забезпечення прозорості, об'єктивності та контролю над військовими витратами.

Збільшення обсягів оборонних закупівель, витрат на грошове забезпечення, забезпечення логістичних потреб фронту також потребує ретельного моніторингу з боку внутрішнього аудиту. Підвищеної уваги потребують процеси обліку та належного використання благодійної допомоги, що впливає не лише на ресурсне забезпечення Збройних Сил України, а й на рівень довіри суспільства та міжнародних благодійних організацій.

Таким чином, функція внутрішнього аудиту в Збройних Силах України в умовах повномасштабного вторгнення стає однією з ключових для удосконалення процесів управління ресурсами, контролю ризиків зловживань та дотримання законності діяльності підконтрольних об'єктів. Ефективна система внутрішнього контролю сприяє зменшенню корупційних ризиків, підвищенню довіри з боку міжнародних партнерів, а також забезпечує належний рівень підзвітності перед суспільством. Враховуючи сучасні виклики, внутрішній аудит стає невід'ємною складовою стійкої та ефективної системи оборонного управління, підвищуючи спроможність держави забезпечувати обороноздатність та стійкість у складних умовах зовнішньої агресії.

Пахольчук В.В.

ОЦІНКА ВПЛИВУ САНКЦІЙ НА ЕКОНОМІЧНІ СПРОМОЖНОСТІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Згідно з даними дослідження KSE Institute, опублікованого влітку 2024 року, економічні санкції, особливо нафтогазового сектору, суттєво вплинули на Російську Федерацію. Проте їхній вплив виявився неоднозначним — незважаючи на значні початкові втрати, РФ змогла частково адаптуватися та зменшити негативні наслідки.

Санкції проти російської нафти, такі як ембарго ЄС та цінові обмеження з боку G7, завдали значних фінансових збитків. Протягом грудня 2022 – червня 2024 року РФ заробила на \$78,5 млрд менше, ніж за умови відсутності санкцій. Найбільших втрат зазнала на початку 2023 року, коли через різке розширення дисконту ціна нафти Urals знизилася, що призвело до втрати \$8,6 млрд лише за січень. Однак, до середини 2023 року ці втрати скоротилися до \$2,8 млрд щомісяця.

У загальному підсумку, починаючи з березня 2022 року, Росія втратила близько \$128 млрд від експорту нафти через санкції та війну. Окрім цього,

країна інвестувала щонайменше \$8,5 млрд у створення так званого «тіньового флоту» для обходу санкцій.

Важливим елементом стратегії РФ стало нарощування флоту танкерів, що не підпадають під санкції. На початок 2024 року до цього флоту входило 435 суден. Хоча санкції, спрямовані на ці танкери, були ефективними, Росія змогла поступово адаптуватися та збільшити використання таких суден. До червня 2024 року 89% обсягів сирої нафти та 38% нафтопродуктів транспортувалися саме «тіньовим флотом».

Проте кампанія з таргетингу суден, проведена Управлінням з контролю за іноземними активами США (OFAC), вплинула на збільшення дисконту на російську нафту — з \$13,7 до \$18,3 за барель у січні 2024 року. Утім, вищі світові ціни на нафту частково компенсували ці втрати.

Росія зазнала суттєвих збитків у газовій сфері. Спроба використати газ як важіль політичного тиску на Європу виявилася невдалою: ЄС диверсифікував поставки, і ціни на газ повернулися до рівня, який спостерігався до початку повномасштабного вторгнення. Для «Газпрому» це мало довготривалі наслідки, адже він зазнав збитків уперше з 1999 року, і відновлення втрачених ринків у найближчій перспективі видається малоімовірним.

Попри значні втрати, нафтогазовий сектор продовжує бути основним джерелом доходів для Росії. У першій половині 2024 року країна заробляла в середньому \$17,3 млрд щомісяця від експорту нафти, що на 22% більше, ніж за аналогічний період попереднього року. Це сприяло покращенню платіжного балансу та стабілізації рубля, незважаючи на зростання інфляційного тиску.

Російський бюджет також зміцнився завдяки зростанню податкових надходжень від нафтогазового сектора. Середньомісячні доходи від податків і мит у першій половині 2024 року зросли на 77% порівняно з аналогічним періодом 2023 року. Це дозволило утримувати дефіцит бюджету в межах запланованих показників попри зростання витрат на війну.

Вплив санкцій на економічні спроможності Росії є складним і неоднозначним. З одного боку, санкції призвели до суттєвих втрат від експорту нафти та газу, обмежили доступ до міжнародних ринків і змусили РФ витрачати значні ресурси на обхід обмежень. З іншого боку, високі світові ціни на енергоносії та адаптаційні заходи дозволили Росії уникнути глибокої економічної кризи та стабілізувати фінансову систему. Таким чином, санкції не змогли повністю підірвати економічну спроможність країни, але значно ускладнили її економічну стійкість у довгостроковій перспективі.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ВІДПОВІДНО ДО ПРИНЦИПІВ КРАЇН НАТО

Однією з цілей Міністерства оборони України на період до 2028 року визначено запровадження нової ефективної та прозорої системи, побудованої на основі ієрархії військових звань, шляхом зміни структури грошового забезпечення військовослужбовців із впровадженням базової ставки замість посадових окладів та окладів за військовими званнями, що відповідатиме принципам держав – членів НАТО та стимулюватиме військовослужбовців до кар'єрного зростання та підвищення рівня професійної майстерності.

Удосконалення системи грошового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України є актуальним завданням у контексті адаптації до стандартів країн-членів НАТО. Різниця у грошовому забезпеченні між офіцерським та рядовим, сержантським/старшинським складами повинна відповідати принципам країн НАТО та враховувати професійні досягнення і обов'язки служби. Система грошового забезпечення є критично важливою складовою для забезпечення мотивації та ефективного виконання завдань.

ЗСУ доцільно здійснити прив'язку окладів за військовими званнями до кодів військових звань НАТО згідно зі стандартом STANAG 2116. Враховуючи, що Україна не є країною-членом НАТО, офіційно не встановлене кодування військових звань за кодами НАТО згідно з STANAG 2116. Особливість системи грошового забезпечення військовослужбовців ЗСУ пов'язана з тим, що військовослужбовці з однаковим військовим званням, які проходять службу в різних ланках воєнної організації, виконують різний обсяг обов'язків, мають різний рівень відповідальності і за рахунок різниці в посадових окладах отримують різне грошове забезпечення.

Враховуючи такі особливості, варто здійснити поділ на 3 групи оплати, яка відображає проходження служби в різних ланках воєнної організації:

1 – тактична ланка (військові частини, військові навчальні заклади і центри, установи, організації, бази, склади)

2 – оперативна ланка (оперативні командування, військові угруповання, установи, організації; командування видів ЗСУ, окремих родів військ)

3 – стратегічна ланка (апарат Міністерства оборони України, апарат Головнокомандувача Збройних Сил, Генеральний штаб ЗСУ).

**Прокопенко В.О. (ВІКНУ)
Мельников О.В. (ВІКНУ)**

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ВИКОНАННЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Згідно 26 статті Бюджетного кодексу України Внутрішнім контролем є комплекс заходів, що застосовуються керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів,

досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності розпорядника бюджетних коштів і підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління. Одним з ключових принципів внутрішнього контролю можна вважати принцип адекватності, який визначає, що впроваджена в установі система внутрішнього контролю має враховувати особливості та сферу її діяльності, покладені на неї завдання і функції, забезпечуючи досягнення оптимального співвідношення витрат на впроваджені заходи з результатами, що вони приносять.

З початком повномасштабного вторгнення відбулись значні зміни в порядку здійснення фінансово-господарській діяльності військових частин. Зросли видатки державного бюджету на оборону, включаючи обсяги фінансових та інших ресурсів, що надаються військовими частинами для виконання бойових (спеціальних) завдань. Тому впроваджена система внутрішнього контролю військової частини потребує оперативного адаптування з урахуванням викликів сьогодення, необхідністю забезпечення постійного моніторингу рівня ризиків та контролю виконання заходів внутрішнього контролю, враховуючи, зокрема, наступні фактори:

суттєве збільшення чисельності особового складу та обсягів асигнувань, що спрямовуються на виплату грошового забезпечення та додаткової винагороди;

динаміка змін законодавчої та нормативно-правової бази, необхідність швидкої реалізації змін в практичній діяльності;

розосередження особового складу, служб військової частини та необхідність організації їх взаємодії та документообігу в нових умовах;

надходження значних обсягів благодійної та гуманітарної допомоги, необхідність правильного її обліку та мінімізації ризиків зловживань.

Зазначені фактори значною мірою впливають на виконання внутрішнього контролю, вимагаючи від командування прийняття оперативних рішень, спрямованих на вдосконалення системи внутрішнього контролю з метою досягнення цілей та виконання завдань, покладених на військову частину найбільш економним, ефективним та законним способом.

Таким чином, питання вдосконалення системи внутрішнього контролю та управління ризиками набуває особливої актуальності в умовах військового стану.

Ровінська О.І. (ВІКНУ)
Лебедева М.М. (ВІКНУ)
Артюшенко О.О. (ВІКНУ)

ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ПЛАНУВАННЯ ОБОРОННИХ ВИДАТКІВ ЗСУ В УМОВАХ ЗРОСТАЮЧОЇ ІНФЛЯЦІЇ

В умовах російської агресії стан фінансування Збройних Сил України є важливим з огляду на безпосередній вплив на результат бойових дій, майбутнє країн Європи та на подальше просування України євроінтеграційним шляхом.

Основними джерелами фінансування військових витрат ЗСУ є: податки, державні запозичення, міжнародна допомога. Зростання інфляції створює низку економічних викликів для планування оборонних видатків ЗСУ. Інфляція призводить до того, що кошти, виділені на оборону, з часом мають меншу купівельну спроможність, що ускладнює закупівлю необхідного озброєння, техніки, амуніції та забезпечення належного рівня життя військовослужбовців.

Варто зауважити, що надмірний обсяг сукупних витрат (оборона та соціальні сфери) носить інфляційний характер. У такому випадку, уряд країни зобов'язаний ліквідувати або суттєво скоротити надлишкові витрати, або збільшити обсяг податкових надходжень до Державного бюджету, що має свої наслідки.

Оборонні закупівлі здійснюються в національній валюті, у той же час інфляція, на яку впливає державний борг, зростає у порівнянні з іноземною валютою (долари, євро, фунти). Інфляція ускладнює точне прогнозування витрат на оборону, оскільки ціни на військову техніку, паливо, продовольство та інші необхідні ресурси постійно змінюються, що створює ризики перевищення бюджетних асигнувань та необхідності додаткового фінансування. Номінальне збільшення оборонного бюджету може не компенсувати зростання цін, що призводить до зменшення реальної вартості видатків та обмеження можливостей для модернізації ЗСУ.

Планування оборонних видатків Збройних Сил України в умовах зростаючої інфляції є складним та багатогранним завданням, яке потребує адаптації до динамічних економічних умов. Інфляція не лише зменшує реальну купівельну спроможність державного бюджету, а й створює додаткові ризики для стабільного фінансування оборонних потреб. Це обмежує можливості для модернізації ЗСУ, ускладнює закупівлю необхідних ресурсів та змушує уряд робити вибір між обороною і соціальними видатками.

Таким чином, для ефективного вирішення цих викликів важливі подальші дослідження щодо оптимізації процесу планування оборонного бюджету з урахуванням інфляційних факторів. Це включає вивчення можливих способів мінімізації впливу інфляції на оборонні видатки, розробку моделей прогнозування витрат в умовах зростаючих цін та вивчення ефективності міжнародної допомоги у стабілізації оборонного фінансування. Розробка ефективної стратегії адаптації до інфляційних змін є критично важливою для забезпечення фінансової стійкості України в умовах тривалої війни.

Рудик А.В. (ВІКНУ)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Планування робочого часу працівників військових частин в умовах воєнного стану є важливим завданням, яке потребує особливої уваги. Це зумовлено специфікою їхньої діяльності, що пов'язана із забезпеченням

безпеки та виконанням завдань, які ставить військова частина перед працівниками. Тому, щоб ефективно працювати потрібно приділити увагу плануванню робочого часу.

Отже виділимо такі аспекти:

1. Гнучкість графіків роботи: згідно з Кодексом законів про працю України, Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» та внутрішніми нормативними актами, військові частини повинні забезпечити оптимальні умови праці для своїх працівників. У воєнний час це передбачає можливість корекції графіків роботи залежно від оперативної ситуації, що дозволяє працівникам адаптуватися до змінюваних умов та ефективно виконувати поставлені завдання.

2. Забезпечення безпеки працівників: важливою складовою організації робочого часу є забезпечення безпеки працівників. В умовах воєнного стану командування зобов'язане вжити всіх необхідних заходів для захисту особового складу.

3. Дистанційна робота: хоча традиційно військові частини не передбачають дистанційну роботу у звичному розумінні, технологічні засоби, які забезпечують зв'язок і координацію, можуть бути використані для виконання окремих завдань, пов'язаних із адміністративними функціями. Це дозволяє зберігати оперативність у прийнятті рішень та забезпечувати безперервність роботи.

Отже, планування робочого часу працівників військових частин в умовах воєнного стану вимагає врахування специфіки служби, принципів гнучкості та безпеки. Виконання цих вимог сприятиме не лише підтримці високої готовності та ефективності виконання завдань, але й збереженню стабільності складних умов. Адаптація до нових реалій є критично важливим фактором для успішної діяльності військових частин у цей надзвичайний період.

Сінна С.С. (ВІКНУ)
Мельников О.В. (ВІКНУ)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ІТ ТЕХНОЛОГІЙ В ДІЯЛЬНОСТІ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

З початку повномасштабної збройної агресії РФ загальні видатки з державного бюджету України на сектор оборони до кінця 2024 року перевищать 5 185 млрд грн. Окрім бюджетного фінансування значні обсяги допомоги надходять від країн – партнерів, благодійних та волонтерських організацій. В поточних умовах особливої актуальності набуває питання вдосконалення процесів управління матеріальними, фінансовими, інформаційними ресурсами, в тому числі шляхом впровадження автоматизованих систем обліку та контролю їх отримання, розподілу і використання. В свою чергу, Служба внутрішнього аудиту Міністерства оборони України інтенсивно вивчає та впроваджує в свою роботу різноманітні інформаційні системи та технології з метою нарощування спроможностей для

запобігання фактам незаконного, неефективного та нерезультативного використання бюджетних коштів та інших ресурсів, що спрямовуються для забезпечення потреб Збройних Сил України.

Для обробки великих обсягів даних внутрішні аудитори можуть використовувати як можливості процесора електронних таблиць MS Excel, так і більш просунуті інструменти, такі як Power BI, Alterx Audit Analytics, а також системи Big Data Analytics. Ці технології та комп'ютеризовані методи внутрішнього аудиту допомагають виконувати консолідацію та аналіз даних, проводити тестування наявних засобів контролю, виявляти невідповідності та відхилення у даних як у всій генеральній сукупності, так і за певним типом операцій або транзакцій.

Одним з ключових напрямків цифровізації та підвищення ефективності процесів внутрішнього аудиту є інтеграція з впровадженими в Міністерстві оборони та Збройних Силах України автоматизованими системами управління. Прикладом такої інтеграції є надання доступу до системи обліку та контролю логістики «LOGFAS» (Logistic Functional Area Services). Також, Службою внутрішнього аудиту Міністерства оборони України вивчаються можливості імплементації інструментарію внутрішнього аудиту до SAP – ERP-системи управління оборонними ресурсами, яка активно впроваджується Міністерством оборони України за підтримки міжнародних партнерів.

Таким чином, активне впровадження інформаційних систем в усі процеси внутрішнього аудиту є необхідною умовою ефективного моніторингу законності, ефективності та результативності використання ресурсів, що спрямовуються на забезпечення потреб Збройних Сил України.

Степанченко С.Д. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОКУМЕНТООБІГУ У ВІЙСЬКОВІЙ ЧАСТИНІ В УМОВАХ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ З ВІДСІЧІ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України вимагає перегляду підходів щодо ведення фінансово-господарської діяльності військових частин і підрозділів Збройних Сил України та пошуку ефективних методів їх ведення. Особливо це стосується підрозділів, що безпосередньо виконують завдання з відсічі збройної агресії російської федерації на території України, застосування яких супроводжується інтенсивним потоком матеріальних засобів, постійним рухом особового складу, з метою успішного виконання поставлених завдань.

Аналізуючи щоденну діяльність військових частин, що виконують бойові завдання можна виділити такі основні ознаки, що ускладнюють роботу фінансово-економічного органу військової частини: розгалуження пунктів управління та розподіл особового складу військової частини на них, що знижує ефективність ведення бухгалтерського обліку у службах, підрозділах;

Варто виділити типові проблемні питання документообігу: ведення паперового документообігу, що ускладнює дотримання нормативних термінів

ведення документування господарських операцій, за умови розосередження структурних підрозділів; відсутність єдиної інформаційної автоматизованої системи ведення обліку особового складу та матеріальних засобів; відсутність дієвих оперативних шляхів доставки та переміщення документів між підрозділами військової частини; велике навантаження на командирів первинної ланки в аспекті обсягів ведення документації в купі з постійним виконанням бойових завдань.

Як наслідок, існує низка проблемних питань, які потребують вирішення, шляхом впровадження сучасних методів ведення обліку та обміну інформацією, видозміни існуючих засад ведення фінансово-господарської діяльності. Одним з первинних питань – є впровадження єдиної автоматизованої системи документообігу у ЗС України, що могло б вирішити одразу декілька проблем, починаючи від доставки та переміщення паперових бланків документів з усіма необхідними реквізитами між підрозділами, службами, відповідальними посадовими особами. В свою чергу, поява автоматизованих систем для ведення матеріального обліку, вирішить питання своєчасності та достовірності його ведення у військовій частині, як в аспектах матеріального обліку, так і бухгалтерського.

У висновку варто наголосити, що розвиток методів ведення фінансово-господарської та повсякденної діяльності військових частин – є критично важливим для забезпечення подальшого успішного виконання завдань за призначенням.

Тітомир Ю.К. (ВІКНУ)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В СИСТЕМІ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Одним з головних чинників вільного трансферу знань та ідей для науково-технічного прогресу в країні є розвиток міжнародного науково-технічного співробітництва. У наш час цифровий трансформацій рух до відкритих знань (open knowledge), відкритої науки (open science) та відкритого доступу (open access) забезпечується завдяки поширенню нових інформаційно-комунікаційних технологій. Однією із головних цілей цифровізації наукового простору країни є перетворення існуючих даних і знань, результатів наукових досліджень в такі, що є доступними для усіх зацікавлених осіб в даній сфері, формуючи тим самим підґрунтя для відкритого науково-технічного інформаційного простору.

В Україні нагальною є потреба в подальшому забезпеченні відкритості науки, встановленні партнерських і творчих контактів у світовому науковому середовищі в контексті міжнародного науково-технічного співробітництва. Незважаючи на існування великої кількості міжнародних проєктів науково-технічного співробітництва, зокрема в рамках програми Європейського дослідницького простору, проблема збільшення кількості учасників з числа українських науковців в цих проєктах залишається відкритою.

Для удосконалення управління системою міжнародної науково-технічної діяльності українських вчених постає необхідність у комплексному розв'язанні наукового завдання розробки інформаційної системи управління для сприяння підвищення кількості українських науково-технічних проєктів та їх учасників в програмах науково-технічного міжнародного співробітництва.

Питання визначення та виміру факторів, які впливають на міжнародну науково-технічну активність вітчизняних науковців та розробки і впровадження стратегії зростання кількості українських науково-технічних проєктів та їх учасників в програмах міжнародного співробітництва безпосередньо пов'язані з правовими приписами Стратегії розвитку Європи до 2020 року та з Курсом розвитку цифрової Європи до 2030 року. Прикладом здобутків національних наукових шкіл у сучасному європейському і світовому інформаційно-комунікаційному просторі є участь України в таких міжнародних програмах як «Горизонт Європа», Програмі наукових досліджень та навчання «Євратом», Міжнародній європейській інноваційній науково-технічній програмі «EUREKA».

Питання цифровізації науки стоїть не лише на порядку денному України в цілому, але й виступають головним чинником створення відкритих даних, вільного трансферу знань, розширення міжнародного науково-технічного співробітництва, зокрема до Європейського науково-дослідницького простору. Існуючий відрив української науково-технічної спільноти від світової може бути подолано із використанням сучасних інформаційних інструментів та засобів цифрових комунікацій.

Толмачова С.К. (ВІКНУ)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗДІЙСНЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ

Сучасні економічні реалії вимагають від України переходу на інноваційно-

інвестиційний шлях розвитку. Інвестиції в людський капітал – це стратегічно важливе рішення для будь-якого підприємства, оскільки саме люди є його основним ресурсом. Майбутнє української економіки залежить від розвитку цього напрямку. Розвиваючи потенціал кожного працівника, ми створюємо міцну основу для інноваційного та економічного зростання. Інвестиції в людський капітал – це не витрати, а вкладення в майбутнє.

Інвестиції такого характеру – довгострокова перспектива, яка відкриває безліч можливостей як для окремих компаній, так і для економіки країни в цілому. Розвиток людського капіталу має стати пріоритетом державної політики, адже від цього залежить продуктивність праці та економічний розвиток країни.

Пропонуємо розглянути варіанти введення ефективного інвестиційного вкладення в розвиток кадрів.

- Корпоративні університети: Створення власних навчальних закладів дозволяє компаніям готувати спеціалістів, які повністю відповідають їхнім потребам.

- Програми менторства: Досвідчені співробітники можуть передавати свої знання та навички молодим колегам, сприяючи їхньому професійному зростанню.

Практика показує, що найбільш конкурентоспроможними є ті підприємства та організації, які постійно здійснюють інвестиції в розвиток персоналу. Яскравим прикладом є «Google», відома компанія надає доступ до незліченої кількості онлайн-курсів, тренінгів та програм розвитку. Крім того, «Google» заохочує співробітників до проектів, які дозволяють їм використовувати нові навички, набувати досвіду та розвиватись в нових напрямках для всебічного росту.

Також, розглянемо досвід країн-лідерів. Фінляндія відома своєю високоякісною освітою та інноваційною економікою, забезпечує безкоштовну освіту на всіх рівнях, від дошкільного до вищого. Їхні навчальні заклади мають значну автономію в розробці навчальних програм та методів навчання, що дозволяє їм адаптуватися до потреб учнів та місцевих особливостей.

Враховуючи сучасні виклики, відновлення економіки та забезпечення її стійкого зростання, саме інвестиції в людський капітал є одним із вирішальних факторів для досягнення цієї мети. Комплексне вирішення проблем соціально-економічної стійкості в Україні потребує системного підходу, який включає введення запропонованого методу раціоналізації інвестування в людський капітал, оскільки це призведе до стимулювання економічного розвитку та підвищенню якості життя населення.

Убанович Д.О. (ВІКНУ)
Остапенко О.П. (ВІКНУ)

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИПЛАТ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Повномасштабне вторгнення РФ суттєво збільшило потребу Збройних Сил України в людських ресурсах, а також загострило питання залучення та утримання висококласного вмотивованого персоналу для забезпечення реалізації стратегічних цілей та завдань сектору оборони країни. Тому у Збройних Сил України ведеться робота щодо розробки та впровадження перспективної системи грошового забезпечення відповідно до стандартів НАТО.

Аналіз систем грошового забезпечення армій країн-членів НАТО свідчить, що вони базуються на виплатах за військове звання та вислугу років, а відмінності полягають у способі стимулювання тривалості військової служби, видах та розмірах додаткових видів грошового забезпечення, частка яких складає близько 5-30% від розміру місячного грошового забезпечення.

Тобто, основна частина грошового забезпечення у формі базового окладу може складати до 100% нарахувань та враховує досвід (вислугу років) військовослужбовців та військові звання (ранги). Крім того, такий підхід суттєво спрощує систему грошового забезпечення, адже додаткові види грошового забезпечення мають одну базу нарахувань (базовий оклад). При цьому, додаткові (спеціальні) виплати та надбавки призначаються окремим категоріям військовослужбовців в наступних випадках: стимулювання проходження служби в особливих умовах; виконання додаткових обов'язків або для диференціювання розміру грошового забезпечення військовослужбовців з різним рівнем професійної майстерності; доплати та надбавки за наявності вчених звань та наукових ступенів, досягнутих результатів у службі тощо. Такий розподіл, де питома вага основної (базової) виплати переважає в сумі грошового забезпечення військовослужбовців, підвищує мотивацію військового фахівця до продовження військової служби, постійного вдосконалення рівня знань, умінь та навичок, зростання професійної майстерності та будівництва військової кар'єри.

Таким чином, використання досвіду та підходів країн – членів НАТО дозволяє визначити шляхи вдосконалення діючої системи грошового забезпечення з метою підвищення мотивації військовослужбовців до більш тривалих термінів проходження військової служби та постійного вдосконалення майстерності, а також досягненню взаємосумісності Збройних Сил України України зі збройними силами держав – членів НАТО.

к.е.н., доц. Сизов А.І. (ВІКНУ)
доктор філософії Цюкало Л.В. (ВІКНУ)

ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ ТА ЗАРОБІТНА ПЛАТА ПРАЦІВНИКІВ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Ефективність функціонування військової частини Збройних Сил України, як і будь-якого суб'єкта господарювання, перебуває в тісному зв'язку із системою організації та обліку оплати праці. В Україні право на працю гарантується Конституцією України, нормами якої затверджене право на працю кожного громадянина з метою надання можливості заробляти собі на життя працюю, яку він вільно обирає. Праця як економічний ресурс є сукупністю використовуваних при здійсненні громадсько-корисної діяльності фізичних та розумових здібностей людей.

Воєнний стан кардинально вплинув на всі сфери життя українського народу, включно з трудовою діяльністю. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» змінив вимоги для роботодавців і працівників України, які працюють за трудовим чи колективним договорами. Командир військової частини, як роботодавець, може без попередження та згоди працівників перевести їх на іншу роботу та в іншу місцевість для відвернення чи ліквідації наслідків бойових дій, обставин, що загрожують життю чи критичним потребам людей, відповідно за певних умов: - на території не ведуться бойові дії (якщо ведуться, то лише за згодою

працівника); - немає протипоказань за станом здоров'я; - оплата не нижче середньої за попередньою роботою.

Під час воєнного стану нормальна тривалість робочого часу може бути збільшена до 60 годин на тиждень на об'єктах критичної інфраструктури із пропорційним збільшенням заробітної плати при збільшенні відповідно фонду заробітної плати для військової частини. До введення в дію даного закону, працівники мали відпочивати щонайменше 42 години на тиждень, на період воєнного стану вихідні можуть зменшити до 24 годин. Також додатково скасовуються: - заборона роботи у вихідні дні; - скорочений робочий день напередодні святкових, неробочих та вихідних днів; - перенесення вихідного дня, якщо святковий або неробочий день збігається з вихідним днем; - обмеження для надурочних годин.

Найважливішим завданням організації оплати праці є: у встановлені строки проводити розрахунки з працівниками військових частин по оплаті праці. І хоча закон допускає порушення строків оплати внаслідок бойових дій, це не звільняє роботодавців від обов'язку виплати заробітної плати. Вони мають зробити це одразу після відновлення діяльності.

Отже, організація трудових відносин та заробітної плати працівників військових частин є досить трудомістким процесом, що включає багато особливостей, і тому вимагає обґрунтованих оперативних управлінських рішень.

доктор філософії Цюкало Л.В. (ВІКНУ)
Андрієнко О.О. (ВІКНУ)

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИПЛАТИ ДОДАТКОВОЇ ВИНАГОРОДИ НА ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Механізм виплати винагороди військовослужбовцям, які беруть участь у бойових діях, має бути чітко регламентованим та контрольованим для забезпечення його ефективності і прозорості. Відсутність в регламентах виплати додаткової винагороди однозначного розуміння її застосування, широкі дискреційні повноваження керівників усіх рівнів призвели до різних практик прийняття управлінських рішень, негативних настроїв у військових колективах та масових звернень військовослужбовців та членів їх сімей з питань необґрунтованого або безпідставного припинення виплати винагороди. Тому нагальним завданням є впровадження ефективного механізму, який би забезпечував прозорість, чіткість і об'єктивність виплат військовослужбовцям за їх внесок у оборону держави. Подальша трансформація нормативно-правових актів замість удосконалення механізму виплати додаткової винагороди, призвела до виникнення ряду проблемних питань, що потребують негайного врегулювання, а саме:

регламенти виплати додаткової винагороди не запобігають вчиненню відповідними посадовими особами правопорушень та надають керівникам усіх рівнів можливість приймати управлінські рішення на власний розсуд;

відсутність в механізмах нарахування чітких критеріїв надає можливість як здійснювати виплату винагороди необмеженій кількості військовослужбовців, так і створює несправедливі підходи до визначення категорій військовослужбовців, які набуватимуть право на її виплату.

Ефективність процесу виплати додаткової винагороди має характеризуватися організованістю та взаємоузгодженістю всіх етапів, що передують безпосередньо виплаті додаткової винагороди та включати такі аспекти:

Адміністративні процедури: швидкість надходження та опрацювання документів, необхідних для отримання винагороди, взаємодія між відповідними структурними підрозділами та фінансовими органами.

Часові рамки виплат: належні виплати мають здійснюватися у визначені законодавством терміни після виконання спеціальних завдань військовослужбовцями або їх участі у бойових діях, тобто після набуття права військовослужбовців на винагороду.

Прозорість: наявність чітких критеріїв виплати винагороди для кожного військовослужбовця, що виконує бойові (спеціальні) завдання.

Впровадження сукупності усіх факторів для забезпечення ефективності виплат додаткової винагороди мінімізує правопорушення та незаконні виплати, оптимізує використання державних коштів, спрощуватиме процес прийняття управлінських рішень відповідними керівниками усіх рівнів та дозволить спрогнозувати кошти на її виплату.

к.е.н., доцент **Чімишенко С.М. (ВІКНУ)**

СУЧАСНІ ТРЕНДИ ОБОРОННОЇ ЕКОНОМІКИ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Оборонна економіка сьогодні переживає бурхливий розвиток, зумовлений низкою глобальних чинників таких як геополітична нестабільність, технологічний прогрес та зростаючі загрози національній безпеці. Український оборонно-промисловий комплекс (ОПК) в цьому контексті став не лише об'єктом дослідження, а й прикладом адаптації та інновацій.

Можна сформулювати наступні ключові тренди сучасної оборонної економіки:

Цифрова трансформація. Впровадження штучного інтелекту, великих даних, кібербезпеки та інших цифрових технологій все ширше застосовуються у військових системах управління та озброєнні. Методи ведення війн кардинально змінюються в напрямку використання роботів, безпілотних систем та автоматизованих систем управління. Українські компанії активно працюють над розробкою безпілотних систем, програмного забезпечення для аналізу даних та кіберзахисту.

Кооперація та спільні виробництва. Міжнародне співробітництво в галузі оборонних технологій набирає обертів. Україна активно співпрацює з партнерами з НАТО та ЄС у спільних проектах, що дозволяє отримати доступ

до сучасних технологій та розширити експортний потенціал. Так, в Україні відкриваються спільні підприємства з виробництва зброї та боєприпасів такі як завод з виробництва безпілотних літальних апаратів «Bayraktar» спільно з турецькою компанією «Baykar» та підприємство з виробництва броньованої техніки спільно з німецьким концерном «Rheinmetall».

Подвійне використання технологій. Технології, розроблені для оборонних цілей, все частіше знаходять застосування в цивільній сфері. Цей тренд стимулює інновації та сприяє економічному зростанню. В Україні цей тренд лише проявиться в майбутньому після завершення війни. Так само, як і в розвинених країнах, безпілотні технології широко будуть використовуватись в аграрній галузі, сфері послуг, тощо.

Стійкість та гнучкість. Оборонні підприємства все більше набувають спроможностей щодо готовності до швидких змін та непередбачуваних ситуацій. Це вимагає впровадження гнучких виробничих систем, диверсифікації постачальників та розвитку логістичних мереж. Постійні атаки росії на українську інфраструктуру змусили багато підприємств змінити способи зберігання і доставки продукції, створити пасивні та активні системи захисту від атак з повітря.

В умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну вітчизняний ОПК за короткий час суттєво розвинувся. На деяких підприємствах було модернізоване виробництво, для чого були залучені інвестиції, оновлене обладнання та розширена номенклатура продукції. Розробляються нові зразки озброєння, створюються нові безпілотні літальні апарати, ракети, засоби радіоелектронної боротьби та інші види озброєння. Наприклад, ракетний комплекс «Нептун», САУ «Богдана», морські безпілотні системи «Малюк» та «Магура», тощо.

Для більш ефективного функціонування оборонної економіки України необхідно активніше продовжувати практику відходу від радянських принципів керівництва всією оборонною економікою, і ОПК зокрема. Перші кроки в цьому напрямку були зроблені у 2010 році шляхом утворення Державного концерну «Укроборонпром».

Для реалізації планів розвитку і модернізації оборонної економіки України необхідно активно залучати міжнародну підтримку. Отримання фінансової допомоги, технологій від західних партнерів для виробництва озброєння будуть необхідні до повного відновлення економіки України після війни.

Очікується, що оборонна економіка України продовжить динамічно розвиватися, сприяючи зміцненню національної безпеки та економічному зростанню.

АНАЛІЗ ВПЛИВУ РОЗМІРУ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА МОТИВАЦІЙНІ ЧИННИКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У КОНТЕКСТІ ВИКОНАННЯ БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Одним з основних факторів, що впливають на мотивацію військовослужбовців під час виконання бойових завдань, є розмір грошового забезпечення. В умовах сучасної війни, як і в історичних подіях, адекватне фінансове забезпечення не лише підвищує моральний дух, але й стимулює бійців до більш ефективного виконання поставлених завдань. Особливо яскраво це проявляється у контексті російсько-української війни, яка триває з 2014 року і загострилася після повномасштабного вторгнення у 2022 році.

З перших днів активної фази війни уряд України реалізував програми значного збільшення виплат військовослужбовцям на фронті. Такі підвищені виплати, які в багатьох випадках перевищували середні зарплати по країні, дозволили бійцям почуватися впевнено та забезпечено, особливо тим, хто залишив вдома родини. Це матеріальне підкріплення підвищувало бойовий дух, адже бійці відчували підтримку не лише моральну, але й фінансову з боку держави. Згідно з дослідженнями, військовослужбовці, які отримують стабільне й справедливе грошове забезпечення, демонструють вищий рівень готовності до виконання бойових завдань, порівняно з тими, хто має фінансові труднощі.

Історичний досвід також вказує на важливість матеріального забезпечення. Під час радянсько-української 1917–1921 років, коли уряд Української Народної Республіки не завжди міг забезпечити гідне фінансування для своїх військових, серед бійців часто виникала деморалізація. Це призводило до того, що бойові підрозділи ставали менш ефективними, а підтримка армії з боку населення знижувалася. Сучасна українська армія, навпаки, має сильний моральний дух, що базується на впевненості у підтримці держави, що дозволяє утримувати позиції навіть в умовах інтенсивних бойових дій.

Крім того, підвищення грошового забезпечення мотивує військовослужбовців брати на себе більше ризиків, необхідних для досягнення тактичних переваг у боях. Ця мотивація, підкріплена адекватною матеріальною винагородою, підвищує рівень виконання бойових завдань і сприяє готовності військових брати участь у складних операціях. Зокрема, в окремих підрозділах, що беруть участь у найскладніших операціях, фінансове стимулювання часто доповнюється додатковими пільгами, знижками та бонусами для військових та їхніх сімей, що ще більше стимулює їх до ефективного виконання завдань.

Таким чином, розмір грошового забезпечення є важливим мотиваційним чинником, який впливає на моральний дух та ефективність українських військовослужбовців. Забезпечення фінансової стабільності дозволяє захисникам країни діяти більш злагоджено та результативно, сприяючи

загальному успіху оборонних операцій та захисту національної безпеки України.

СЕКЦІЯ 7 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Багній Є.І. (ВІКНУ)

ІНТЕГРАЦІЯ СТАНДАРТІВ НАТО У СИСТЕМУ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Сьогодні, в умовах глобальних викликів та посилення міжнародної конкуренції, питання модернізації систем національної безпеки набуває особливої актуальності. Одним із ключових елементів цієї модернізації є реформування військової освіти. Україна, як країна, що прагне до євроатлантичної інтеграції, активно працює над вдосконаленням своєї військової освіти відповідно до стандартів НАТО.

Впровадження стандартів НАТО в українську систему військової освіти є стратегічним кроком, який дозволить:

1) підвищити рівень професійної підготовки військового персоналу – забезпечення відповідності навчальних програм стандартам НАТО дозволить підготувати військових фахівців, здатних ефективно діяти в сучасних умовах та інтегруватися в міжнародні сили;

2) зміцнити обороноздатність держави – створення сучасної та ефективною системи військової освіти є запорукою міцної національної безпеки та здатності відбивати будь-які загрози;

3) поглибити співпрацю з країнами-членами НАТО – інтеграція у спільний освітній простір сприятиме зміцненню військово-технічного співробітництва та обміну досвідом.

Для досягнення цих цілей необхідно здійснити *комплекс заходів*, зокрема:

- оптимізацію навчальних програм – впровадження нових навчальних курсів, оновлення навчальних матеріалів та використання сучасних технологій навчання;

- підвищення кваліфікації викладачів – забезпечення систематичного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів з урахуванням новітніх досягнень у військовій науці та технологіях;

- модернізацію матеріально-технічної бази – оснащення навчальних закладів сучасними тренажерами, симуляторами та іншими засобами навчання;

- співпрацю з міжнародними партнерами – активний обмін досвідом з країнами-членами НАТО та залучення міжнародної технічної допомоги.

Впровадження стандартів НАТО у систему військової освіти України є складним, але необхідним процесом. Реалізація цього завдання потребує спільних зусиль держави, військових навчальних закладів, наукової спільноти та міжнародних партнерів.

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ЗАКОНУ ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІЙСЬВОСЛУЖБОВЦІВ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ ПЕРЕДБАЧЕНІ СТАТТЯМИ 407- 408 КК УКРАЇНИ

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації Указами Президента України №64/2022 та №69/2022 від 24.02.2022 в країні було введено воєнний стан та оголошено загальну мобілізацію. Зі збільшенням чисельності ЗСУ прослідковується і збільшення кількості осіб що незаконно покидають військові частини, місця несення служби.

20 серпня 2024 року Верховна рада ухвалила Закон України №3902-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану», мета якого полягає в тому, щоб спонукати особу, яка вчинила кримінальне правопорушення передбачене статтями 407- 408 ККУ (далі – СЗЧ) до повернення на військову службу шляхом звільнення від кримінальної відповідальності.

На мою думку, прийнявши цей закон влада намагається боротись з наслідками, тобто величезною кількістю справ, а не працювати над запобіганням таких правопорушень. Однією з найчастіших причин СЗЧ є низький морально-психологічний стан військовослужбовців, що перебувають в зоні бойових дій, тривалий час знаходячись без ротації вони стикаються з хронічною втомою, деморалізацією, виснаженням, депресією. Що негативно впливає на ситуацію на фронті в цілому. Зважаючи на це, запровадження системи регулярної ротації в комплексі зі звільненням від відповідальності могло б побороти саме причини вчинення таких правопорушень. Також, питання є до того, чи не спонукає даний закон ще більше до СЗЧ тих, хто ще вагався через страх бути ув'язненим.

Отож, можна констатувати, головна увага влади зосереджена саме на заходах правого характеру, які аж ніяк не принесуть бажаного результату, про це свідчать матеріали одного з новинних сайтів.[5] Без заходів спрямованих на підвищення морально-психологічного стану фактично неможливо змінити ситуацію. Також, вважаю за доцільне проведення роз'яснення про винятковий характер даного закону аби не послабити дисципліну та мінімізувати можливість подальшого вчинення таких правопорушень.

к.ю.н., доцент Бериславська О.М. (ВІКНУ)

ВОЄННА ПРОПАГАНДА І ПРОПАГАНДА ВІЙНИ: ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Пропаганда завжди виступала і залишається важливою формою політичної боротьби, вона є одним із засобів політичної маніпуляції,

впливаючи як на емоції, так і розум людей. Водночас до пропаганди належать повідомлення, які поширюють для здійснення вигідного впливу на громадську думку, провокування запрограмованих емоцій та зміни ставлення або поведінки певної групи людей у напрямі, безпосередньо чи опосередковано вигідному організаторам.

На міжнародному рівні у статті 2 Конвенції про використання радіомовлення в інтересах миру 1936 року передбачено зобов'язання держави утримуватись від пропаганди війни. Переважна більшість міжнародно-правових актів в тій чи іншій мірі містить заборону пропаганди війни та зобов'язують держави закріпити відповідні заборони в національному кримінальному законодавстві. Кримінальне законодавство України кваліфікує пропаганду війни (стаття 436 КК України) як публічні заклики до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту, а також виготовлення матеріалів із закликами до вчинення таких дій з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів. Це діяння відноситься до кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (у Реєстрі судових рішень міститься 26 вироків за статтею 436 КК України, починаючи з 2019 року).

Зазвичай міжнародне право виходить з того, що пропаганда війни передбачає розпалювання ворожнечі, що призводить до злочину агресії. Слід зазначити, що попри деяку схожість словесних конструкцій «воєнна пропаганда» та «пропаганда війни» – і кваліфікація, і відповідальність за вказані діяння суттєво різняться.

Основні принципи воєнної пропаганди були викладені британським дипломатом лордом Артуром Понсонбі у книзі «Брехня під час війни» (1928 р.), більш сучасну адаптацію та систематизацію його роботи зробила викладачка Вільного університету Брюсселя – Анна Мореллі у своїй книзі «Основні принципи воєнної пропаганди» (2001 р.).

Умовно воєнну пропаганду можна поділити на три складові: пропаганда для свого народу; пропаганда для народу опонента, супротивника; пропаганда для нейтральної сторони. У Стратегії інформаційної безпеки всі вказані види російської пропаганди представлені як загрози та виклики інформаційній безпеці.

Не всі види пропаганди спонукають до вчинення воєнних злочинів, хоча у практиці Міжнародних трибуналів розглядалися випадки, коли саме воєнна пропаганда призвела до вчинення воєнних злочинів, злочинів проти людяності й геноциду (справа Юліуса Штрайхера, нацистського пропагандиста – Нюрнберзький трибунал; справа Медіа – «Радіо і телебачення тисячі пагорбів» та газети «Кангура» – трибунал по Руанді; справа про пропаганду Воїслава Шешеля політичного лідера, очільника Сербської радикальної партії та воєнізованого сербського угруповання «Руху четників» – трибунал по Югославії). Ще одним, не менш відомим випадком дії пропаганди, були масові вбивства в Овчарі, біля міста Вуковар (сербські бойовики стратили щонайменше 200 хорватських полонених, причиною було

те, що сербські телеканали поширили фейкову новину про вбивство хорватами 41 сербської дитини перед здачею в полон).

Багато дослідників фіксують, що після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році хейтерські висловлювання набули ознак міжнародних злочинів: закликів до геноциду українців та закликів до ведення агресивної війни проти України. Про це зазначає і незалежна комісія ООН з розслідування порушень в Україні. За словами Ірини Сєдової: «... ми задокументували як мінімум 400 висловлювань, які містять ознаки закликів до геноциду та закликів до ведення агресивної війни. Ці заклики лунають від різних впливових російських спікерів, серед яких: провідні російські телеведучі, державні чиновники та очільники діючих бойових підрозділів російської армії. Такі висловлювання представляють серйозну небезпеку для українців, тому що після таких закликів на окупованих територіях України міжнародні організації і слідчі органи фіксують велику кількість воєнних злочинів, серед яких і злочини, вчинені саме на ґрунті ненависті. Також фіксується масове переслідування українців на окупованих територіях саме за національною ознакою і примусова депортація українських дітей, яка є складником злочину геноциду»

Все це свідчить про те, що саме воєнна пропаганда за своєю суттю є причиною колективного насильства. Отже, доведення причинно-наслідкового зв'язку між пропагандою і вчиненням масових злочинів є необхідним елементом кримінальної кваліфікації та умовою притягнення до відповідальності вищого політичного керівництва рф.

Бойко А.М. (ВІКНУ)

**ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЯКІ
ВИЗНАНІ ВІЙСЬКОВО-ЛІКАРСЬКОЮ КОМІСІЄЮ ПРИДАТНИМИ
ДО СЛУЖБИ У ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИНАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ТЦК та
СП, ВВНЗ, НАВЧАЛЬНИХ ЦЕНТРАХ, ЗАКЛАДАХ(УСТАНОВАХ),
МЕДИЧНИХ ПІДРОЗДІЛАХ, ПІДРОЗДІЛАХ ЛОГІСТИКИ, ЗВ'ЯЗКУ,
ОПЕРАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ОХОРОНИ**

Відповідно до п.1.2 глави 1 Розділу I Наказу Міністерства оборони України «Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України» від 14.08.2008 № 402 Військово-лікарська експертиза визначає придатність за станом здоров'я до військової служби призовників, військовослужбовців, військовозобов'язаних установлює та резервістів, причинний зв'язок захворювань, травм (поранень, контузій, каліцтв) з військовою службою та визначає необхідність і умови застосування медико- соціальної реабілітації та допомоги військовослужбовцям. 4 травня 2024 року набули чинності зміни до наказу № 402 Міністерства оборони, згідно з якими військово-лікарська комісія (далі – ВЛК) більше не зможе присвоювати призовникам статус «обмежено придатний» до служби, а придатний до військової служби у військових частинах забезпечення, ТЦК та

СП, навчальних центрах, закладах (установах), медичних підрозділах, підрозділах логістики, зв'язку, оперативного забезпечення, охорони.

Як правило, дана категорія військовослужбовців, потребують тривалого лікування та реабілітації. Часто такі рішення виносяться навіть тим військовослужбовцям, які логічно б мали взагалі бути звільненні з військової служби. Варто зазначити, що командир (начальник установи, організації) немає юридично закріпленої підстави у ст. 26 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» для звільнення з військової служби даних осіб.

Слід зауважити, що відповідно до Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України (далі – ЗСУ), затверджене наказом Міністерства оборони України № 402 від 17.11.2008 р. під час дії воєнного стану ВЛК може виносити рішення: придатний до служби у військових частинах забезпечення, ТЦК та СП, ВВНЗ, навчальних центрах, закладах (установах), медичних підрозділах, підрозділах логістики, зв'язку, оперативного забезпечення, охорони. Військовозобов'язані від 18 до 60 років, які мали статус «обмежено придатний», повинні пройти ВЛК повторно до 4 лютого 2025 року.

«Введення цієї проміжної категорії – правильний крок. Бо інакше довелося б зіткнутися з тим, що або звільниш велику кількість людей, які потенційно можуть виконувати частину військової роботи, або ж купа людей, які дійсно мають проблеми зі здоров'ям, стануть придатними», – пояснила в коментарі *ЛВ.и*а Любов Галан, правозахисниця, очільниця Громадської організації «Принцип».

На моє глибоке переконання, у зв'язку з тим, що наразі триває запекла боротьба українських Сил оборони проти росії, кількість поранених військовослужбовців суттєво збільшилась, що унеможливлює надати кожному робоче місце у небойових підрозділах. Разом з тим, існують і кадрові військовослужбовці, котрі виконують свої службові обов'язки належним чином та не є досконалими у задіяннях бойових штурмів. Тому, це питання є надто актуальним сьогодні та потребує вирішення.

Раніше ті, хто мали помірні порушення функції визнавалися непридатними або обмежено придатними. Тепер дана категорія військовозобов'язаних - придатні для служби в окремих частинах та підрозділах. Варто згадати і тих, хто мав ішемічну хворобу серця з серцевою недостатністю, оскільки до змін – їх було визнано обмежено придатними, наразі – придатні.

Вважаю, що захисники та захисниці повинні мати ефективний захист своїх прав та мати належний правовий та соціальний захист. Важко не погодитись з тим, що керівництву держави варто розглянути можливість прийняття законодавчих актів, які б дали змогу звільнитись з військової служби за станом здоров'я.

ПРОБЛЕМИ ПОБУДОВИ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПЕРІОД ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Забезпечення ефективної відсічі російській збройній агресії передбачає активну співпрацю між військовими формуваннями та громадянським суспільством. Цивільно-військова взаємодія є головною функцією цивільно-військового співробітництва та полягає у спільній, цілеспрямованій, організованій та безперервній діяльності командувачів (командирів), начальників, їх заступників, органів військового управління, штабів, структур цивільно-військового співробітництва, спрямованій на встановлення та підтримання зв'язків з об'єктами цивільного середовища на рівні, який забезпечує успішне виконання військами (силами) визначених завдань. Додамо, що означене визначення, яке міститься у Доктрині «Цивільно-військове співробітництво» не містить такого важливого елементу, як результативність означеного виду взаємодії. Це, безумовно, потребує здійснення нових досліджень, спрямованих на удосконалення методологічного та нормативно-правового підґрунтя означеного виду діяльності, ми ж поки обмежимося вказівкою на те, що цивільно-військова взаємодія спрямована не лише на встановлення та підтримання зв'язків, а й на сумісне вирішення спільних завдань, спрямованих на підвищення ефективності відсічі широкомасштабній збройній агресії російської федерації.

Цивільно-військова взаємодія виступає важливим фактором забезпечення доброчесності системи військового управління, підвищення ефективності функціонування Збройних Сил України та інших військових формувань, урахування позиції громадськості під час прийняття рішень, пов'язаних з діяльністю сектору безпеки і оборони. Правовий режим воєнного стану обумовив посилення військової складової системи управління державою. Наслідки введення вказаного правового режиму обумовили зміст та спрямованість співпраці між цивільним та військовим компонентом.

Основні особливості цивільно-військової взаємодії нині включають: а) масштабний характер взаємодії, що передбачає охоплення майже всіх соціальних груп та їх залучення до процесів надання матеріальної, інтелектуальної, методологічної, психологічної та іншої допомоги військовим формуванням; б) наділення суб'єктів військово-правових відносин додатковими повноваженнями відповідно до законодавства про правовий режим воєнного стану; в) особливий характер обміну інформації, що передбачає нерозголошення деяких відомостей та даних цивільним партнерам по взаємодії; г) активізація громадських структур, діяльність яких спрямована на допомогу військовим формуванням у додержанні доброчесності.

НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ МЕТОДИК ЗБОРУ ДОКАЗІВ МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЕННІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЧИ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ ОЗБРОЄННЯ

Поруч із заходами забезпечення національної безпеки існує необхідність здійснення належного правосуддя, у розумінні статті 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, де це право визнається фундаментальним принципом існування механізму верховенства права.

Збройна агресія РФ проти України окреслила нові виклики для криміналістів та судових експертів, щодо необхідності використання дронів, мобільних лабораторій ДНК та впровадження штучного інтелекту в діяльність правоохоронних органів та експертних установ.

Сучасні технологічні тенденції ведення збройних конфліктів, зокрема і в Україні, свідчать, що не лише потрібно впроваджувати штучний інтелект в діяльність органів досудового розслідування, а і розуміти як розслідувати злочини, що вчинилися за допомогою цієї системи.

Для окреслення предмету штучного інтелекту на рівні національного законодавства прийнято постанову КМУ від 2 грудня 2020 року, де схвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні, в якій зазначено, що ШІ – це організована сукупність інформаційних технологій, за допомогою яких можна виконувати складні комплексні завдання шляхом застосування системи методів наукових досліджень та алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної в процесі роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати шляхи досягнення поставлених завдань.

Використання цифрових даних є важливим і новим напрямком у розвитку криміналістики та судової експертизи. Криміналістичні знання відображають певні тенденції глобалізованого світу. Фактично можна констатувати появу окремого криміналістичного напрямку – «цифрової криміналістики». Цифрова криміналістика – це нова галузь криміналістики (судової експертизи), що базується на використанні інноваційних технологій.

Цифрова криміналістика – це окрема криміналістична (судова) теорія та вид судової експертизи, яка ставить своїм завданням дослідження цифрових доказів із застосуванням криміналістичних прийомів та доступних методів для цілей досудового розслідування та судового провадження. Цифрова криміналістика пов'язана з процесом збирання, отримання, збереження, аналізу та представлення електронних (цифрових) доказів у досудовому та судовому провадженні.

Зважаючи на аналіз тактичних прийомів ведення війни та видів озброєння, що застосовується РФ в Україні, наскільки ми б недооцінювали ворога, вони також хочуть прискорити процеси військового управління та методіку прийняття рішення. Залучення північнокорейських військ до конфлікту показує, що вони також намагаються зберегти людський ресурс,

одним з проявів чого є застосування автоматизованих систем озброєння у безпілотниках, засобах РЕБ, артилерії та у інших типах озброєння. Також не слід забувати і про кіберсферу, зокрема описуючи методику розслідування кіберзлочинів на основі дослідження вчених університету Каліфорнії, Берклі, Лейдену, в російсько-українському конфлікті він застосовується для отримання і домінування в розвідувальній сфері.

В розрізі досвіду України, криміналістика та судова експертиза повинні якісно і продуктивно реагувати на завдання, які пов'язані з розвитком наукових рекомендацій у документуванні, фіксації та доведенні фактів вчинення воєнних та інших злочинів міжнародного характеру, де були застосовані штучний інтелект чи АСО.

Безумовно, що застосування штучного інтелекту чи автоматизованих систем озброєння є результатом людської діяльності, проте не виключенням залишається і помилка системи чи машини, яка опрацьовувала і виконувала завдання. Розслідуючи воєнні злочини в контексті застосування військовослужбовцями чи іншими комбатантами систем штучного інтелекту чи АСО, не можна опиратися на стандартні підходи розслідування та документування міжнародних злочинів в Україні, потрібно розширювати розуміння настанов виданих Офісом Генерального прокурора України «Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина» (методичні рекомендації, 28 квітня 2023 року, Київ).

Отже, зважаючи на ментальні та ситуативні погляди, враховуючи сучасні методи ведення війни із застосуванням інноваційних технологій, вважаємо доцільним розвивати правове регулювання використання штучного інтелекту та автоматизованих систем озброєння комбатантами. Результатом такого регулювання, повинен стати якісний підхід, щодо оцінки доказів застосування автоматизованих систем озброєння та штучного інтелекту, наслідків їх роботи у просторі, що дасть можливість зрозуміти, про автономність прийняття рішення, яке повинно доводити або звільняти людей від відповідальності, а також попереджувати про кінцеву мету, де люди повинні нести кінцеву відповідальність за процеси прийняття рішень у застосуванні інноваційних технологій, що вплине на справедливе притягнення воєнних чи міжнародних злочинців до відповідальності.

Горбачук О.П., Опанасенко С.І. (ВІКНУ)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОБІЛІЗАЦІЇ. ДОСВІД США ТА ЄС

Мобілізація це комплекс заходів, здійснюваних з метою планомірного переведення національної економіки, діяльності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах особливого періоду, а Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту - на організацію і штати воєнного часу.

Мобілізація є складним процесом, який вимагає чіткого правового регулювання. Різні країни мають власні підходи до цього питання, які формуються під впливом історичних, політичних, соціальних та військових факторів.

Аспекти правового регулювання мобілізації:

Законодавча база: Конституції, закони, укази Президента, постанови КМУ, накази міністерств та відомств, мобілізаційні плани.

Організаційна структура: Державні органи, відповідальні за мобілізацію.

Юридична основа: Підстави для оголошення мобілізації, процедури її проведення.

Категорії мобілізаційного резерву:

Військовозобов'язані: Чоловіки призовного віку, які перебувають на військовому обліку.

Резервісти: Військовослужбовці запасу, які пройшли військову службу.

Інші категорії: Жінки у разі надання згоди.

Досвід США та ЄС

США: Переважно професійна армія, але існує система мобілізаційного резерву. Строкова служба була скасована, але збережена можливість мобілізації в разі потреби.

Країни ЄС: Більшість країн відмовилися від обов'язкової військової служби, але зберігають мобілізаційні резерви.

Висновок

Правове регулювання мобілізації є динамічним процесом, який постійно адаптується до зміни міжнародної обстановки та внутрішніх потреб держави. Важливо забезпечити баланс між необхідністю захисту національних інтересів та гарантуванням прав і свобод громадян.

Гусєва К.О. (ВІКНУ)

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ЗБІЛЬШЕННЯ ТА ЗМЕНШЕННЯ ПРИЗОВНОГО ВІКУ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ. ВПЛИВ ЗМІН НА СУЧАСНУ МОЛОДЬ

Воєнний стан в Україні як ніколи актуалізує питання призову на військову службу, зокрема щодо коригування призовного віку. Метою нашого дослідження є розглянути необхідність правильного підходу до залучення молоді в оборонні процеси, з огляду на соціальні, психологічні та економічні аспекти впливу на майбутнє покоління та державу.

Збільшення призовного віку дозволяє залучати більш зрілих і підготовлених осіб, тоді як зменшення – залучати молодь, яка може мати більшу фізичну витривалість, але менше життєвого досвіду. Обидва підходи мають переваги та недоліки в умовах сучасних викликів оборони.

Розглянемо вплив призову на молодь в психологічному, соціальному та економічному аспектах. Психологічний аспект проявляється в тому, що молодь, залучена до служби, стикається з психоемоційними викликами, які можуть формувати як позитивний досвід відповідальності, так і психологічні травми. Призов у більш старшому віці дає можливість підготуватися морально та фізично до обов'язків захисника.

Соціальні та освітні наслідки призову у молодому віці означають, що може бути перерваний освітній процес, обмежений професійний розвиток, що впливає на формування кваліфікованої робочої сили в майбутньому, підготовку кадрів та хороших спеціалістів у різноманітних сферах діяльності.

Економічний вплив, здебільшого негативний, тому що молоді люди, залучені до військової служби, можуть випасти з економічного процесу, і як наслідок – криза економічної стабільності країни.

Зміна вікових меж призову має як переваги так і недоліки, зокрема зменшення віку призову означає залучення молоді, тобто сприяє швидкому поповненню армії, але підвищує ризики неготовності до стресових ситуацій, через недостатню кількість життєвого досвіду. В той же час збільшення віку призову дозволяє призивати людей з більшим життєвим досвідом стосовно різних сфер та розумінням прямого обов'язку перед державою в силу свого віку, але мінусом є зниження фізичних показників старших призовників через будь-які фактори як набуті так і вроджені, що стосуються здоров'я.

Отже, проблема призовного віку в умовах воєнного стану України потребує особливого підходу, що враховує як захисні потреби держави, так і інтереси та права молоді. Коригування призовного віку може позитивно вплинути на мобілізацію та адаптацію молоді до реалій сучасного життя, однак на основі Закону України «Про вищу освіту» має бути сучасним та гармонізованим із загальнонаціональними пріоритетами у сфері освіти, соціальної адаптації та економіки.

PhD в галузі право Дегтярьов Д.О. (ВІКНУ)

ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ САМОКАЛІЧЕННЯ, ЯК ОДНОГО З ВИДІВ ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

В сучасних мовах набувають важливого значення питання забезпечення високої боєздатності ЗСУ, а одним з найнебезпечніших з посягань на порядок несення або проходження військової служби є злочин, передбачений ст.409 КК України «Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом». Вчиняючи його, військовослужбовець тим самим злісно порушує військову дисципліну, вимоги Військової присяги і статутів Збройних Сил України щодо чесного і добросовісного виконання обов'язків військової служби.

При цьому, як вважає Карпенко М.І., військовослужбовець добивається здійснення свого наміру ухилитися від несення обов'язків з військової служби, вдаючись до різноманітних форм обману військового

командування, що вказує на підвищений ступінь їх суспільної небезпеки й особи правопорушника. Ключовим завданням правоохоронців є здійснення слідства на найвищому рівні, формування якісної доказової бази та дотримання всіх процесуальних вимог при розслідуванні військового кримінального правопорушення.

Серед першочергових слідчих дій в кримінальних провадженнях про самокалічення є огляд місця події, оскільки на місці заподіяння тілесного ушкодження за допомогою будь-якої зброї залишаються сліди, які необхідно знайти та вилучити. В таких ситуаціях ґрунтовно вивчається і фіксується також обстановка заподіяння самокалічення. Для участі в огляді запрошуються спеціалісти (судовий медик, криміналіст), а також, за можливістю, підозрюваний у самокаліченні військовослужбовець, який може вказати місце події і пояснити механізм події. Під час огляду місця події звертається увага на рельєф місцевості, видимість із різних точок, щоб можна було перевірити показання підозрюваного в самокаліченні. На місці події слід шукати: сліди крові, стріляні гільзи і кулі (при вогнестрільних ушкодженнях) та інші предмети. У протоколі огляду і на схемі місця події зазначається: місцеположення стріляних гільз, їх кількість, пошкодження ґрунтового покриття і місцевих предметів кулею, наявність пристосувань (дріт, мотузка), використаних для проведення пострілу, а також можливі пристосування пальців рук чи ніг за допомогою рублячих знарядь (сокира, колун, ніж).

Що стосується складності, з якою зустрічаються слідчі при проведенні оглядів місця події, то це значна віддаленість військових частин та місць служби (зокрема, території військових полігонів) від органів досудового розслідування та необхідність забезпечення незмінності обстановки на місці події до прибуття слідчого і початку проведення ним слідчої дії.

Окремо слід звернути увагу на проблему проведення першочергових оглядів в такому випадку, коли військовослужбовці, що вчинили кримінальне правопорушення, були на навчаннях чи при виконанні бойових завдань в зоні проведення бойових дій. Вказані обставини є характерними для швидкої зміни оперативної, слідчої ситуації, та вимагатимуть від слідчого, прокурора швидкої та ефективної реакції на всі зміни слідчої ситуації. Ефективному проведенню розслідування сприятиме спосіб огляду місця події з першочерговим дослідженням тих ділянок місця події, на яких можуть бути зосереджені сліди й інші об'єкти, найбільш важливі для швидкого розкриття злочину. За умов слідчої ситуації, ускладненої бойовими діями, військовими маневрами, передислокацією військових підрозділів, отриманню криміналістично-важливої інформації також сприятиме витребування та вивчення військової документації, у якій відповідно до часу та місця фіксуються конкретні дані й особливості. За потреби слідчий може витребувати витяги з цих документів чи їх копії, необхідний список особового складу підрозділу, групи.

Підсумовуючи, можна сказати що огляд місця події є важливим джерелом інформації і серед першочергових слідчих дій в кримінальних провадженнях про самокалічення займає одне з центральних місць, оскільки

від його повноти, всебічності і детальності залежить хід подальшого досудового розслідування, а отримані джерела інформації можуть дати відповіді на питання щодо надзвичайної події, що відбулася, визначенню свідків, осіб, які своїми діями або бездіяльністю могли посприяти його вчиненню та допоможуть сформувати якісну доказову базу при його розслідуванні.

Зельницький А.М. (НУОУ)

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВВЕДЕННЯ У НОРМАТИВНО-ПРАВОВУ БАЗУ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ СТОСОВНО ЯКОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Пропонується додатково ввести у науковий обіг визначення деяких понять, які не знайшли відображення у нормативно-правових актах щодо якості військової освіти або потребують певних уточнень, зокрема: “забезпечення якості військової освіти”, “гарантування якості військової освіти”, “компетентність здобувача військової освіти”.

“Забезпечення якості військової освіти – це процес створення центральними органами виконавчої влади, органами управління військовою освітою, закладами (структурами) військової освіти, іншими зацікавленими сторонами надійних умов здійснення ефективного освітнього процесу та освітньої діяльності і постійного їх підтримання у належному стані відповідно до стандартів військової освіти з метою гарантованого досягнення здобувачами військової освіти запланованих результатів навчання у визначені терміни, сформованості визначених компетентностей, інших професійно важливих якостей та ціннісних орієнтацій”.

“Гарантування якості військової освіти – це порука та відповідальність органів управління військовою освітою та закладів (структур) військової освіти за виконання ними державного замовлення на підготовку військових фахівців з досягненням ними запланованих результатів навчання (сформованості необхідних компетентностей у визначені терміни), здобуттям відповідних рівнів військової освіти та формуванням у здобувачів військової освіти необхідних спроможностей щодо ефективного виконання ними службово-бойових функцій на посадах призначення у військах (силах) в умовах мирного і воєнного часу після завершення навчання у відповідних закладах освіти”.

“Компетентність здобувача військової освіти – це показник якості його підготовки як систематично підтверджувана ним здатність до постійного самовдосконалення й самоосвіти та готовність до виконання функціональних обов’язків на посаді призначення у військах (силах) в умовах мирного часу та в особливий період на основі творчого застосування здобутих знань, сформованих навичок та умінь, інших професійно важливих якостей і ціннісних орієнтацій відповідно до вимог вітчизняних та міжнародних стандартів освіти (стандартів НАТО)”.

Більш докладне обґрунтування зазначених дефініцій представлено в опублікованих за участю автора: монографії “Теоретико-методологічні засади управління змінами в системі військової освіти” (2022 рік, 310 стор.); остаточному звіті НДР “Сучасні педагогічні технології підготовки військових фахівців сил оборони в системі професійної військової освіти в умовах особливого періоду”, шифр – “Технологія ” (2023 рік, 376 стор.), виданих в Національному університеті оборони України, що може бути використано в освітньому процесі (освітньої діяльності) закладів (структур) військової освіти.

Івченко О.М. (ВІКНУ)

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПРАВОПОРЯДКУ

В умовах сьогоденних геополітичних викликів та загострення конфліктів, зокрема в Україні, роль Військової служби правопорядку (далі – ВСП) стає надзвичайно важливою. Її завдання полягають не лише в забезпеченні військової дисципліни, а й у захисті правопорядку в умовах активних бойових дій, підтримці безпеки населення та протидії загрозам національної безпеки. У нашому дослідженні будуть розглянуті сучасні виклики, які вимагають удосконалення структурних і функціональних аспектів ВСП, а також розробки нових підходів до її розвитку.

В умовах бойових дій значно зросла кількість військових злочинів. Проблеми з підтриманням правопорядку в районах дислокації збройних сил і на прифронтових територіях теж збільшуються. ВСП має забезпечувати правопорядок, боротися з розкраданням військового майна та протидіяти розповсюдженню зброї серед цивільного населення.

Також важливим є недостатня підготовка кадрів, а саме військовослужбовці повинні мати високий рівень фізичної, морально-психологічної та професійної підготовки. Необхідно навчати військовослужбовців методам сучасної криміналістики, навичкам розв’язання конфліктів у військовому середовищі та знанням правових аспектів діяльності в умовах військових дій.

Для підвищення ефективності роботи необхідно запровадити сучасні засоби спостереження, відеоспостереження, зв’язку та розвідки. Інвестування в новітнє обладнання допоможуть підвищити бойові можливості служби та її здатність реагувати на загрози в режимі реального часу. Підвищення професійного рівня військовослужбовців Збройних Сил України можливо шляхом створення спеціалізованих курсів і навчальних програм, що висвітлюють міжнародний досвід, основи військової етики, методи психологічної допомоги та вирішення конфліктів. Також важливо навчити особовий склад використовувати новітні технології для розслідування та запобігання злочинам.

Отже, розвиток Військової служби правопорядку є ключовим елементом посилення національної безпеки в Україні. Реалії сьогодення диктують необхідність модернізації її структур, вдосконалення підготовки

кадрів та забезпечення ефективної взаємодії з іншими силовими структурами. Розробка нових стратегій та інтеграція передового досвіду допоможуть ВСП більш ефективно виконувати свою місію – забезпечувати правопорядок і безпеку як для військовослужбовців, так і для цивільного населення.

д.ю.н., доц. Карелін В.В. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ТРИМАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ДИСЦИПЛІНАРНОМУ БАТАЛЬЙОНІ

Дисциплінарний батальйон Військової служби правопорядку – це окрема військова частина, де відбувають кримінальне покарання військовослужбовці, лише за злочини, що скоїли під час служби. Призначений для відбування покарання у вигляді тримання в батальйоні на термін від 6 до 24 місяців, має за мету виправлення, перевиховання та запобігання вчиненню ними нових злочинів.

Згідно зі статтею 17 Кримінально-виконавчого кодексу України дисциплінарний батальйон виконує покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні засуджених військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом, осіб офіцерського складу, які проходять кадрову військову службу, осіб офіцерського складу, які проходять військову службу за призовом, військовослужбовців, призваних на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період (крім військовослужбовців-жінок).

Дисциплінарний батальйон розташовується окремо від інших військових частин гарнізону. Незалежно від військового звання до засудження військовослужбовці в дисциплінарному батальйоні носять форму єдиного зразка.

Структурно дисциплінарний батальйон складається зі: управління (в тому числі штаб); рота охорони; дисциплінарна рота; медичний пункт.

Стаття 62 Кримінального кодексу України зазначає, що покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні призначається військовослужбовцям, які проходять військову службу за контрактом, особам офіцерського складу, які проходять кадрову військову службу, особам офіцерського складу, які проходять військову службу за призовом, військовослужбовцям, призваним на військову службу під час мобілізації, на особливий період, військовослужбовцям, призваним на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період (крім військовослужбовців-жінок), на строк від шести місяців до двох років у випадках, передбачених Кримінальним кодексом України, а також якщо суд, враховуючи обставини справи та особу засудженого, вважатиме за можливе замінити позбавлення волі на строк не більше двох років триманням у дисциплінарному батальйоні на той самий строк. Тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців замість позбавлення

волі не може застосовуватися до осіб, які раніше відбували покарання у виді позбавлення волі.

Після відбуття покарання, проголошення амністії чи помилування або внаслідок ухвали про звільнення військовослужбовця від відбування покарання він залишає дисциплінарний батальйон та звільняється.

Відбуття покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців не має наслідком судимість.

Комар А.Ю. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЕМЕЛЬ РОЗМІЩЕНИХ НАВКОЛО ВІЙСЬКОВИХ ОБ'ЄКТІВ

Положеннями статті 1 Закону України «Про охорону земель», статті 18 Земельного кодексу України, до земель України віднесено усі землі в межах її території, в тому числі острови та землі, зайняті водними об'єктами, які за основним цільовим призначенням поділяються на категорії, що мають особливий правовий режим.

Норми статей 91, 96 Земельного кодексу України для власників земельних ділянок та землекористувачів встановлюють обов'язки, які передбачають: забезпечувати використання земель за їх цільовим призначенням; додержуватися вимог законодавства про охорону довкілля; підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі; дотримуватися правил добросусідства та обмежень, пов'язаних з встановленням земельних сервітутів та охоронних зон, зберігати геодезичні знаки, протиерозійні споруди тощо (врегульовано нормами у главах 16, 16-1, 17. 18 Земельного кодексу України).

У відповідності до статей 18, 77, 115 Земельного кодексу України, статей 1, 2 Закону України «Про використання земель оборони», закріплено категорію земель оборони, якими визнаються землі, надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, установ, військово-навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законодавства України.

Аналізуючи норми діючих законів, необхідно відмітити, що на земельних ділянках (землях) навколо військових об'єктів передбачено можливість запровадження правових обмежень, зокрема у виді зон з особливим режимом використання земель, а також прикордонних смуг вздовж державного кордону України, метою створення яких є забезпечення функціонування військових об'єктів, збереження озброєння, військової техніки, іншого військового майна, охорони державного кордону України, захисту населення, господарських об'єктів і довкілля від впливу аварійних ситуацій, стихійних лих і пожеж, що можуть виникнути на цих об'єктах та інших непередбачених обставин. Розмір та правовий режим таких зон (смуг) має визначатися відповідно до закону.

Відсутність на рівні законів встановлених розмірів зон з особливими умовами землекористування навколо військових об'єктів, особливостей їх

правового режиму, а також норм щодо притягнення винних осіб до юридичної відповідальності за вчинення земельних правопорушень в межах таких зон не надає можливостей власникам земельних ділянок (земель) та землекористувачам в повній мірі реалізовувати права щодо володіння та користування землями, негативно впливає на загальний стан охорони земельних ділянок (земель) військових об'єктів, а органам публічної адміністрації забезпечувати виконання встановлених законних повноважень з питань охорони і захисту земельних ресурсів.

**доктор філософії у галузі психологія Коновалова О.В.,
Бабенков Н. Є. (ВСП «КТЕФК ДТЕУ»)**

ПРАВОВА СВІДОМІСТЬ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЗРОСТАННЯ ГРОМАДСЬКИХ ІНІЦІАТИВ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Російське повномасштабне вторгнення призвело до зростання громадянської свідомості та соціальної активності серед української молоді. Не зважаючи на жахіття війни, молоді люди навчаються, отримують міжнародні гранти, здобувають досягнень у спорті та мистецтві. Особливе місце, на тлі багатьох ініціатив молоді, займає волонтерська діяльність: допомога військовим та всім постраждалим від війни.

Вбачаємо за потрібне підкреслити, що серед всіх цих ініціатив особливе місце займає правова просвіта та культура, яка формує особисту громадянську відповідальність і дисципліну, без яких свобода неможлива. Попри жахіття війни Україна тримає курс на побудову європейської, демократичної, соціальної, правової держави, що передбачає не тільки відхід від домінування влади над правом, а й високий рівень сформованості правосвідомості і правової культури населення країни.

Так, вже два роки поспіль, здобувач освіти ВСП «Київський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ», Бабенков Нікіта, ініціює проведення наступних конкурсів:

- Всеукраїнський молодіжний конкурс «Юридична освіта майбутнього», який проводять Рада молодих юристів України, Київська Мала академія наук учнівської молоді та Інститут політико-правових та релігійних досліджень. В конкурсі беруть участь учні шкіл, здобувачі фахової передвищої та вищої освіти, аспіранти, молоді науковці та викладачі.

- Всеукраїнський конкурс есе та малюнків «Я маю ПРАВО на життя», який проводять Навчально-науковий інститут права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова за підтримки міністерств і відомств. В конкурсі беруть участь учні і вихованці 8-11 класів закладів загальної середньої, позашкільної та початкової мистецької освіти, членів дитячих і молодіжних громадських організацій України.

- Молодіжний конкурс есе «Я маю право на ...» приурочений до Дня юриста України. Учасниками цього конкурсу стали здобувачі освіти коледжів, учні і вихованці 10-11 класів закладів загальної середньої та

позашкільної освіти, члени дитячих і молодіжних громадських організацій міста Києва.

До журі конкурсу запрошено найавторитетніших юристів-практиків та науковців України. Членами журі відмічено високий патріотизм, громадську активність та готовність до повоєнного відновлення країни нашою молоддю.

Король В.Г. (ВІКНУ)

НАЦІОНАЛЬНА ВІЗІЯ ЯК ФАКТОР КОГНІТИВНОЇ ДЕОКУПАЦІЇ

Щоб отримати синергетичний ефект дій в царині людяності в масштабах цивілізаційної перспективи Україна має оголосити національну візію.

Візія у цьому випадку має бути не лише амбіційними стратегічними цілями, а також доктринально-концептуальним цивілізаційно-національним станом широкого стратегічного бачення конструктивно-ініціативного (експансійного) майбутнього України. Вона має містити новаційну пропозицію ойкуменічної інтеграції країни в міжнародне співтовариство, яке розглядається як сталий горизонтальний розвиток континентів та стан забезпечення глокальної мирності. І це має бути ознакою лідерства України в протистоянні з прецедентом глокальної геноцидної агресії з боку колективного путінізму.

Міжнародна спільнота відіграє ключову партнерсько-союзницьку роль у підтримці України, надаючи допомогу й ресурси для визволення та забезпечуючи підготовку до відновлення і розбудови. Візія передбачає цивілізаційний розвиток демократичних інститутів, економічне зростання, соціальну стабільність, розвиток інфраструктури, інвестиції в технології та новації освіти, науки для розбудови людського капіталу як умови цивілізаційної перспективи, безпеку та ойкуменічну людяність, яка включатиме паритетну транзитну спроможність громад у вимірах України та світового українства тощо.

Отже, візія майбутнього України повинна базуватися на розумінні глибини та комплексності глокальності викликів, з якими держава та світове українство стикається, і включати відповіді на них, зокрема через системні інтегровані підходи, що охоплюють передусім антропологічний, когнітивний та ментальний виміри. Тільки завдяки такій системній та багатовимірній стратегії Україна зможе досягти стійкого миру і розвитку, закріпити свою позицію в глобальній спільноті й забезпечити своє майбутнє як частини цивілізаційної ойкумени.

Національна візія є, зокрема, важливим чинником процесу когнітивної деокупації територій, які зараз захоплені окупантами і будуть звільнені у перспективі.

ГЛОКАЛЬНА ГЕНОЦИДНА АГРЕСІЯ

Глокальна геноцидна агресія – це нова парадигма екзистенційної агресії, що поєднує різні форми впливу для досягнення тотальної руйнації ідентичності та соціальної структури. У цьому випадку територія та ресурси не є головною метою, реальною ціллю є люди та стан їхньої національної ідентичності й вимір людяності.

Особливістю ГГА є технології тотального тероризування населення за допомогою технологічних сервісів (окремих рішень), які застосовуються як складники (частина) сучасної потокової контентності та ситуативно-версійної комунікаційності в парадигмі комунікаційно-контентної безпеки.

Прецедентність глокальної геноцидної агресії полягає в одночасному, але різношвидкісному, процесі руйнації, знищення / забуття факторів, ознак та підтверджень людяності.

Культурна агресія. Найбільш дошкульним окрім фізичного знищення цивільних та простору дитинства є руйнування української культурної спадщини, зокрема пам'ятників та музеїв, місць культурної сили, архітектурних та археологічних об'єктів з метою знищення атрибутів та процедур втримання й розквіту національної ідентичності.

Інформаційна агресія. Масове поширення пропаганди та дезінформації для впливу на громадську думку й створення хаосу. Агресором задіюється індустрія створення публічної реальності, абсолютно відірваної від справжньої.

Психологічна агресія. Використання засобів прямого терору, глокального гібридного тероризування та різноформатного залякування населення, зокрема через обстріли мирних районів, викрадення активістів, депортацію жінок та дітей (під виглядом оздоровлення, освіти чи так званої професійної переорієнтації на мілітарно-терористичну самореалізацію) тощо.

Отже, ГГА є багатогранним явищем, що включає не лише військові дії, а й історичну, культурну, інформаційну, психологічну та інші напрямки агресії. Це нова доктринально-концептуальна парадигма агресії, що поєднує різні форми впливу та нищення для досягнення тотальної руйнації ідентичності та сформованої громадянської соціальної структури в Україні й світі, включаючи території умовної РФ.

Розуміння парадигми ГГА доцільно застосовувати в процесі формування багатофакторних аспектів когнітивної деокупації звільнених територій.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРИНЦИПУ СПРАВЕДЛИВОЇ ПРИЧИНИ ВІЙНИ (JUST CAUSE) В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України особливої актуальності набуває переосмислення класичного принципу справедливої причини війни (just cause), що є основоположним у доктрині справедливої війни (just war theory).

Традиційно принцип just cause розглядався як відповідь на неспровоковану агресію або захист від нападу. Як зазначає Л. Мей: «...справедлива причина має бути переосмислена як запобігання або припинення неправомірних дій держави чи подібного до держави утворення проти іншої держави або її частини, що є достатньо морально серйозними, щоб бути аналогічними ризику великих втрат життя, які тягне за собою війна.»

Російська агресія проти України демонструє необхідність розширення розуміння цього принципу. По-перше, гібридний характер сучасної війни розмиває чіткі межі між станом миру та війни, що ускладнює визначення моменту виникнення права на самооборону. По-друге, масштабні воєнні злочини та злочини проти людяності, що здійснюються агресором, актуалізують питання про включення захисту прав людини та запобігання масовим злочинам до переліку справедливих причин війни.

Досвід України свідчить, що принцип just cause має включати не лише безпосередню відповідь на збройний напад, але й право на превентивні дії для захисту суверенітету та територіальної цілісності від гібридних загроз. Крім того, масові порушення прав людини на окупованих територіях та воєнні злочини агресора можуть самі по собі становити справедливую причину для застосування сили з метою захисту цивільного населення.

Важливим аспектом є також питання пропорційності застосування сили. В умовах тотальної війни, яку веде агресор проти цивільного населення, традиційні обмеження щодо пропорційності потребують переоцінки. Як зазначається у доктрині: «...пропорційність відіграє дві ролі в міркуваннях *jus ad bellum*. Не всі очевидно справедливі причини є достатньо значущими, щоб виправдати війну, навіть у першому наближенні...».

Таким чином, російська агресія проти України демонструє необхідність адаптації класичного принципу справедливої причини війни до реалій сучасних конфліктів. Це включає як розширення підстав для самооборони з урахуванням гібридних загроз, визнання масових порушень прав людини як самостійної підстави для застосування сили, а також переосмислення вимог щодо пропорційності в умовах тотальної війни проти цивільного населення.

ПОВЕРНЕННЯ БЕЗ СТРАХУ: ЯК ЗАКОН ЗМІНЮЄ ПІДХІД ДО ВІЙСЬКОВИХ ПОРУШЕНЬ

У сучасних умовах війни питання самовільного залишення військової частини (далі – СЗЧ) набуває особливої актуальності для України, що відображено в останніх законодавчих ініціативах. Нещодавно, член Комітету Верховної Ради з національної безпеки Федір Веніславський заявив про розробку законопроекту, спрямованого на декриміналізацію СЗЧ для військовослужбовців, які добровільно повертаються на службу. Зокрема, пропонується звільняти таких осіб від кримінальної відповідальності, що дозволить їм повернутися без страху отримати судимість, а також спростити процес повернення до частини. Такий крок, як зазначає Веніславський, має зняти психологічні бар'єри для військових, котрі вагаються повертатися, остерігаючись юридичних наслідків.

Законопроект №11322, що набув чинності 7 вересня 2024 року, передбачає декриміналізацію дезертирства за певних умов: якщо порушення було вперше, а військовий звернувся з клопотанням про повернення, погодженим командиром. Проте законопроект отримав критичні відгуки через залежність рішення про звільнення від кримінальної відповідальності від згоди командира, яка може бути суб'єктивною. Цей фактор створює можливість неоднозначної інтерпретації, яка залежить від керівництва, і може обмежувати справедливе ставлення до всіх військовослужбовців.

Законодавці сподіваються, що новий підхід до СЗЧ допоможе уникнути зниження темпів мобілізації, що наразі спостерігається, хоча, як запевнив Веніславський, воно має «несуттєвий» характер. Подальше обговорення законопроекту планується на засіданні комітету з національної безпеки, де учасники, зокрема, розглянуть і питання чіткішого визначення термінів військової служби за участі міністра оборони. Рішення про декриміналізацію самовільного залишення військової частини для тих, хто добровільно повертається, є важливим і своєчасним кроком. В умовах війни важливо не лише карати за порушення дисципліни, але й давати шанс на виправлення тим, хто готовий повернутися до виконання обов'язків. Це може зменшити кількість дезертирів, сприяти мобілізації та покращити моральний клімат серед військових.

Водночас важливо забезпечити чіткі та прозорі механізми реалізації цього закону, щоб уникнути зловживань і суб'єктивності з боку командування. Такий підхід збалансовує інтереси держави, армії та військовослужбовців, посилюючи обороноздатність України.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України (далі КПК) традиційно процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні є свідчення, речові докази, документи та висновки експертів. Але в юридичній науці існує така правова категорія як «нетрадиційні методи розслідування злочинів», яка сформувалася наприкінці 80-х років минулого століття. Під зазначеними методами розуміються прийоми та засоби, які використовуються лише для вираження поодиноких ситуацій з метою розслідування злочину. До таких засобів і поліграф.

Так, поліграф (*polygraph* – детектор брехні) є різновидом психофізіологічної апаратури і є комплексною багатоканальною апаратною методикою реєстрації змін психофізіологічних реакцій людини у відповідь на пред'явлення за спеціальною схемою певних психологічних стимулів. Аналіз змін, що відбуваються в процесі опитування за допомогою поліграфа, дозволяє отримувати необхідну орієнтовальну інформацію і витягувати ту, яку людина приховує. Основними причинами використання поліграфа в кримінальних провадженнях є те, що він: забезпечує отримання додаткової інформації, яка прямо або побічно пов'язана з напрямом або об'єктом розслідування; прискорює хід розслідування при відносно невисоких витратах; характеризується високою ефективністю у перевірці доказів сторін та можливістю виявити нові фактичні обставини, що не були досліджені в минулому; встановлює намір та рольову участь особи у правопорушеннях, факт усвідомлення особою можливих наслідків правопорушень та бажання їх настання; дає змогу стверджувати про причетність або непричетність цієї особи до конкретних правопорушень; встановлює факт вчинення особою юридично значущих діянь (дія або бездіяльність) в минулому.

Впровадження поліграфа у вітчизняне кримінальне судочинство зіткнулося з низкою проблемних питань, які потребують ґрунтового аналізу і фахової оцінки. Одним з яких є практична неврегульованість процедури застосування поліграфа в кримінальному процесі.

Чи не єдиною правовою основою, які регулюють діяльність з використання поліграфа у кримінальному судочинстві є Закон «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р. Стаття 8 цього Закону закріплює право органів, що здійснюють ОРД, опитувати осіб за їх згодою (п. 1 ч. 1 ст. 8). Відповідно використання поліграфа витлумачується як різновид опитування. При цьому, отримані таким чином відомості не можуть бути прийняті судами як докази у справі, вони є лише орієнтирами для збирання офіційних доказів [1].

Аналогічний висновок можна зробити із нормативних положень п. 8 ст. 95 КПК: сторони кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, вправі отримувати

від учасників кримінального провадження та інших осіб за їх згодою пояснення, що не є джерелом доказів.

Також це питання частково врегульовано у наказі Міністерства юстиції України від 08.10.98 № 53/5 «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень». У пункті 6.8 цього наказу зазначено, що використання детектора можливе лише у межах призначеної судової експертизи (у форматі опитування) з метою отримання орієнтувальної інформації. Тобто результати такого опитування, отримані за допомогою поліграфа, не можна вважати висновком експерта та використовувати у кримінальному провадженні як доказ.

Слід зазначити, що загалом суди не заперечують використання поліграфа в процесі досудового розслідування, але у переважній більшості, у тому числі Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ (справа № 5-2095км15), спираються на те, що опитування особи, проведене з використанням поліграфа, не відноситься до висновків експерта чи документів в розумінні глави 4 КПК «Докази і доказування». Крім того, беручи до уваги відсутність нормативно-правового акту, що врегульовує питання проведення експертизи (психофізіологічного дослідження з використанням поліграфу (детектора брехні) для цілей кримінального провадження, зокрема, із визначенням основних принципів використання поліграфа, випадків, в яких це заборонено робити, кола осіб, які не можуть бути піддані такій перевірці, часових рамок, протягом яких після скоєння інкримінованого злочину особа може бути піддана такій перевірці, ВССУ не вбачає підстав для визнання зазначеного документу доказом наявності чи відсутності фактів та обставин, що мають значення для даного кримінального провадження та підлягають доказуванню.

З огляду на це, вважаю за доцільне закріпити в чинному КПК норму щодо можливості використання поліграфа у кримінальному провадженні як засобу доказування. Наприклад, зважаючи на уже сформовану нормативну базу раціональною є зміна статусу експертизи за допомогою поліграфа з опитування на повноцінний висновок експерта та поширення дії Глави 5 КПК України. «Висновок експерта», «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» на вказаний висновок. Це, у свою чергу, дозволить використання поліграфу як повноцінного засобу доказування. Звісно ж, експерт-поліграфолог повинен володіти спеціальними знаннями у цій сфері та відповідати вимогам, що до нього пред'являються Законом України «Про судову експертизу» від 25.02.1994р.

Важливою складовою при проведенні слідчих (розшукових) дій є гарантії, які забезпечать реалізацію прав учасників кримінального судочинства, їх захист, відновлення у разі порушення, а також охорону законних інтересів. При використанні поліграфа можуть бути забезпечені

гарантії передбачені проектом Закону України «Про захист прав осіб, які проходять опитування (дослідження) на поліграфі» від 17.02.2016 р. № 4094. У цьому проекті передбачено перелік прав та обов'язків осіб, які проходять опитування та гарантії їх правового захисту. Зокрема, згідно із ч. 1 ст. 5 названого документа особам, щодо яких проводиться опитування (дослідження) на поліграфі, відповідно до вимог Закону України «Про захист персональних даних» гарантується: 1) проведення обробки їх персональних даних за результатами виконаного поліграфологом опитування (дослідження) на поліграфі, лише з письмовою згодою особи, яка проходить таке спеціальне тестування; 2) отримані дані за результатами проведеного опитування (дослідження) особи на поліграфі надаються виключно її замовнику (ініціатору), правоохоронним та судовим органам влади відповідно до вимог чинного законодавства України, а також особі, яка проходила опитування; 3) зберігання отриманої поліграфологом інформації, наданої опитуваною (досліджуваною) особою, в тому числі зафіксованої на відео- та/або аудіо носіях, та передача її іншим особам здійснюється лише у порядку та спосіб, встановлені чинним законодавством України. Також законодавцем визначено умови, за яких опитування на поліграфі взагалі не проводиться або є обмеженим (наприклад, медичні протипоказання чи недосягнення повноліття) [5]. Крім того, у проекті розроблено механізм використання даних, отриманих шляхом використання поліграфа, та запропоновано прирівняти результати дослідження на поліграфі до результатів призначених судових експертиз.

Отже, можна констатувати, що необхідність використання поліграфа у кримінальному процесі потребує законодавчих змін, розробки наукових та методичних рекомендацій. Водночас слід детально розробити та запровадити процедуру його використання експертами та експертними установами, проаналізувати завдання, яких буде досягнуто при його впровадженні; визначитись із колом питань, які можуть бути поставлені перед експертами; дослідити позитивний досвід зарубіжних країн, де поліграф використовується десятками років та є вагомим джерелом доказів. У вітчизняному кримінальному судочинстві найкращим варіантом використання інформації, отриманої за допомогою поліграфа, на мою думку, є застосування результатів проведеного дослідження як висновку експерта.

к.ю.н., с.д. Опанасенко О.О., Пасіка Р.С. (ВІКНУ)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВА ВОЄННОЇ СФЕРИ

Право воєнної сфери - це галузь права, яка регулює відносини у воєнній сфері України. Зокрема, що стосується статусу військовослужбовців, військової дисципліни, військових злочинів і охоплює не лише внутрішні відносини у збройних силах та військових формуваннях України, але й зовнішні аспекти, пов'язані із застосуванням військової сили. Це комплексна та динамічна галузь, яка регулює широкий спектр відносин, пов'язаних зі збройними конфліктами, військовою діяльністю та забезпеченням національної безпеки.

Усередині права воєнної сфери можна виділити окремі інститути та підгалузі, які регулюють різні аспекти відносин у воєнній сфері.

Ось деякі з ключових інститутів права воєнної сфери:

- Військова служба: правовий статус військовослужбовців, їхні права та обов'язки, порядок проходження служби.
- Військова дисципліна: система правових норм, що регулюють поведінку військовослужбовців та забезпечують виконання ними своїх обов'язків.
- Мобілізаційна підготовка та мобілізація: порядок переведення держави на воєнний стан, залучення ресурсів для оборони.
- Військові злочини: види військових злочинів та відповідальність за їх вчинення.
- Військово-процедурне право: порядок розгляду воєнних справ.
- Операційне право: правові основи планування та проведення військових операцій.
- Право війни.

Актуальні проблеми права воєнної сфери.

- **Кібервійни:** Використання інформаційних технологій для здійснення військових дій ставить нові виклики для міжнародного гуманітарного права.
- **Автономні збройові системи:** Розробка та застосування зброї, яка може самостійно приймати рішення про застосування сили, викликає етичні та правові дискусії.
- **Приватні військові компанії:** Роль цих компаній у сучасних збройних конфліктах і питання їхньої правової відповідальності.

Висновок

Право воєнної сфери є комплексною та динамічною галуззю права, яка постійно розвивається у відповідь на зміни в міжнародній обстановці та технологічному прогресі. Розуміння основних принципів і інститутів цього права є важливим для забезпечення дотримання гуманітарних норм під час збройних конфліктів та зміцнення міжнародної безпеки. Право воєнної сфери є єдиною, комплексною галуззю права, яка регулює широкий спектр суспільних відносин, пов'язаних із військовою діяльністю та воєнною сферою держави.

к.ю.н., с.н.с Пасіка С.П., Скиба О.С. (ВІКНУ)

**ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ВИКОНАННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА
У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ**

В умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України, визначення правових та організаційних засад функціонування системи застосування норм міжнародного гуманітарного права в Україні, зміст та порядок застосування превентивних механізмів щодо його

забезпечення, правила щодо усунення наслідків можливих порушень, закріплення порядку контролю за дотриманням норм гуманітарного права під час та після завершення збройного конфлікту, а також визначення компетенції виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України у сфері поширення знань про міжнародне гуманітарне право визначаються нормами міжнародного гуманітарного права, законодавством про оборону, мобілізацію та правовий режим воєнного стану.

Міжнародне гуманітарне право (право збройних конфліктів) - система міжнародно визнаних правових норм і принципів, що застосовуються під час збройних конфліктів, встановлюють права і обов'язки суб'єктів міжнародного права щодо заборони чи обмеження використання певних засобів і методів ведення збройної боротьби, забезпечення захисту жертв конфлікту та визначають відповідальність за порушення цих норм.

Основні положення правового регулювання виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України та міжнародних договорів з питань міжнародного гуманітарного права, забезпечення додержання принципів і норм міжнародного гуманітарного права військовослужбовцями і працівниками Збройних Сил України регулюють Закон України «Про оборону України», Закон України «Про правовий режим воєнного стану», Статут внутрішньої служби Збройних Сил України, затверджений Законом України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України», Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України, затверджений Законом України «Про Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України», Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України тощо.

Наказ Міністерства оборони України від 23.03.2017 № 164 «Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України» (далі – Інструкція). Інструкція поширюється на Збройні Сили України, Державну спеціальну службу транспорту та Національну гвардію України під час виконання ними завдань із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії. Інструкція містить основні положення міжнародного гуманітарного права, що застосовуються у збройних конфліктах.

Таким чином, основні процедурні та фактичні вимоги правового регулювання виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, з точки зору виконання Україною міжнародних зобов'язань та забезпечення впровадження і дотримання норм міжнародного гуманітарного права, найбільш повно і системно імплементовані в Інструкції, з метою забезпечення додержання принципів і норм міжнародного гуманітарного права Збройними Силами України.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ ПІД ЧАС ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Під час ведення бойових дій правове регулювання військової дисципліни набуває особливої актуальності та специфіки. З одного боку, необхідність забезпечення високої боєздатності підрозділів вимагає жорсткої дисципліни та оперативного реагування на зміни обстановки. З іншого боку, дотримання міжнародного гуманітарного права та захист прав людини залишаються пріоритетними завданнями навіть в умовах збройного конфлікту.

Основні особливості правового регулювання військової дисципліни під час бойових дій:

- Підвищення вимог до дисципліни: В умовах бойових дій будь-яке порушення дисципліни може призвести до тяжких наслідків, тому вимоги до військовослужбовців значно зростають.
- Збільшення повноважень командирів: Для забезпечення ефективного управління підрозділами командирам надаються додаткові повноваження щодо підтримання дисципліни.
- Спрощення процедур застосування дисциплінарних стягнень: З метою оперативного реагування на порушення дисципліни процедури накладення дисциплінарних стягнень можуть спрощуватися.
- Особлива увага до дотримання міжнародного гуманітарного права: Військовослужбовці зобов'язані дотримуватися Женевських конвенцій та інших міжнародних документів, що регулюють ведення воєнних дій.
- Підвищена відповідальність за військові злочини: За вчинення військових злочинів передбачена більш сувора відповідальність.
- Можливість застосування особливих заходів для підтримки дисципліни: У складних умовах бойових дій можуть застосовуватися додаткові заходи для підтримки дисципліни, такі як посилений контроль, ізоляція порушників тощо.

Правові підстави для застосування дисциплінарних стягнень під час бойових дій:

- Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Основний документ, який визначає порядок застосування дисциплінарних стягнень.
- Накази командирів: Командири мають право накладати дисциплінарні стягнення відповідно до своїх повноважень.
- Міжнародне гуманітарне право: Встановлює обмеження на застосування дисциплінарних стягнень та забороняє жорстоке поводження з військовополоненими та цивільним населенням.

Гарантії прав військовослужбовців під час застосування дисциплінарних стягнень

Незважаючи на підвищені вимоги до дисципліни, права військовослужбовців мають бути захищені. Кожен військовослужбовець має право на:

- Обґрунтоване застосування дисциплінарного стягнення: Стягнення має бути пропорційним скоєному проступку.
- Оскарження дисциплінарного стягнення: Військовослужбовець має право оскаржити накладене на нього стягнення.
- Захисту від незаконних дій командирів: За незаконне застосування дисциплінарних стягнень командири несуть відповідальність.

Висновок

Правове регулювання військової дисципліни під час ведення бойових дій є складним і багатогранним процесом. З одного боку, необхідно забезпечити високу боєздатність підрозділів, з іншого – дотримуватися прав людини і міжнародного гуманітарного права. Забезпечення балансу між цими двома аспектами є одним з найважливіших завдань військового командування.

Джерела:

- Конституція України. № 254к/96-ВР від 28.06.1996 року.
- Дисциплінарний Статут Збройних Сил України.
- Кодекс відповідальності військовослужбовців. Навчальний посібник. Збірник нормативно-правових актів.// Автори -укладачі С.П. Пасіка, І.М. Коропатнік та інші ; за заг. ред. В.В. Балабіна.// -К.: ВІКНУ, 2013 рік.

д.пед.н., проф. Рахманов В. (НУОУ)

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ДО ВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

В основу пропозицій щодо удосконалення нормативно-правових актів до військової підготовки громадян України покладено розроблений із врахуванням практичного досвіду відсічі збройної агресії проти України, вивчення досвіду провідних країн світу, пілотний проєкт “Військова підготовка населення впродовж життя”, який полягає у впровадженні поетапної підготовки громадян України до оборони, починаючи з першого класу загальноосвітньої школи – військово-патріотичне виховання молоді та формування у них оборонної свідомості, продовжуючи підготовку в закладах вищої освіти – отримання військово-облікових спеціальностей за профілем навчання, а в подальшому підтримання військової навченості громадян впродовж життя до досягнення ними граничного віку перебування у запасі.

Генеральним штабом ЗС України спільно з Департаментом військової освіти і науки Міністерства оборони України та Міністерством освіти і науки України реалізовується частина пілотного проєкту, що передбачатиме з вересня 2024 року викладання студентам другого курсу базової загальновійськової підготовки. Крім цього, здійснюються заходи щодо суттєвої трансформації системи підготовки громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу, приведення її у відповідність до потреб ЗС України та інших складових сил оборони. В програми підготовки включено освітні програми курсів професійної військової освіти тактичного рівня. В програмах підготовки офіцерів запасу розпочато застосування інноваційних

методів навчання з науково-методичним забезпеченням та одночасним впровадженням у освітній процес бойового досвіду застосування ЗС України.

Щодо нової системи підготовки офіцерів запасу України на першому етапі пропонується обов'язково у закладах вищої освіти проводити курс базової загальновійськової підготовки, а саме теоретичний курс підготовки, крім цього створити регіональні спеціалізовані центри військової підготовки для практичної підготовки, що дасть можливість створити потенційний резерв рядового складу. За власним бажанням найбільш вмотивований особовий склад, після завершення курсу базової загальновійськової підготовки проходить відбір (медична комісія, фізична підготовка, тестування), який передуватиме поповненню потенційного резерву сержантського та офіцерського складу.

Щодо другого етапу – це створення резерву офіцерського складу, а саме після отримання теоретичних знань та основ фахової військової підготовки, з подальшим його розподілом на інженерний та командний склад (проявив лідерські якості за результатами тестування).

Щодо третього етапу – це подальша підготовка резерву офіцерського складу з проведенням теоретичного курсу та наданням основ з фахової військової підготовки з подальшим проведенням навчального збору, складанням військової присяги та проведенням розподілу щодо присвоєння офіцерських та сержантських звань.

Зокрема, служба у резерві має тривати до граничного віку. При цьому, раціональна періодичність підготовка резервістів та підвищення рівня навченості на зборах має бути для: рядового складу – раз в 4 роки; сержантського та офіцерського складу – раз в 3 роки.

Таким чином, пропозиції щодо удосконалення нормативно-правових актів підготовки громадян України враховують досвід відсічі широкомасштабної агресії російської федерації проти України та провідних країн світу. Їх практична реалізація дозволить значно підвищити рівень готовності суспільства до реагування на виникаючі загрози воєнного характеру у майбутньому, збільшити бойовий потенціал держави, за рахунок чого зменшити людські втрати під час ведення бойових дій у сучасних воєнних конфліктах. Безперечно практична реалізація розроблених пропозицій, як і будь-якої реформи, тягне за собою додаткові витрати державного бюджету у найближчій перспективі. При цьому, техніко-економічна ефективність може бути підтверджена лише через певний період часу шляхом оцінки рівня зниження втрат серед особового складу, озброєнні і військової техніки, або у відвернутих втрат, недопущення втрати території країни та забезпечення її територіальної цілісності у війнах майбутнього.

СТВОРЕННЯ ЄДИНОГО ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Єдиний державний реєстр військовослужбовців – інформаційно-комунікаційна система, призначена для забезпечення збирання, зберігання, накопичення, актуалізації, обліку, обробки, захисту, знеособлення, та гарантування унікальності записів даних про військовослужбовців Збройних Сил України.

Підґрунтя для створення ЄДРПВР розпочали закладати посадові особи Генерального штабу ЗС України ще у 2015 році. У роботі офіцера ГШ ЗС України полковника Правдивця О. М. було запропоновано структуру і зміст майбутнього Закону України «Про Єдиний державний реєстр військовозобов'язаних», 16 березня 2017 року було прийнято відповідний Закон.

Цей реєстр є важливим інструментом для ефективного управління військовими ресурсами, підвищення рівня оборонної спроможності країни та забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців. Єдиний державний реєстр військовослужбовців має великий потенціал для розвитку. У майбутньому можна очікувати подальшої автоматизації процесів, розширення функціоналу реєстру та його інтеграції з іншими державними інформаційними системами.

Метою створення Реєстру військовослужбовців є: створення єдиної бази даних про військовослужбовців Збройних Сил України та військовослужбовців Державної служби спеціального транспорту; присвоєння єдиного унікального електронного ідентифікатора для однозначної ідентифікації військовослужбовця та використання в єдиній інформаційній системі у сфері національної безпеки та оборони Міноборони, Державному вебпорталі електронних публічних послуг у сфері національної безпеки і оборони, а також для надання публічних (електронних публічних) послуг, в тому числі адміністративних та соціальних послуг військовослужбовцям та членам їх сімей. З моменту повномасштабного вторгнення в Україні оголошено правовий режим воєнного стану, згідно з цим оголошено мобілізацію. Даний реєстр матиме змогу допомогати в мобілізаційній підготовці.

Згідно з новим законопроектом до чинного Закону України «Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів», які стосуються порядку обробки та використання даних в державних реєстрах для військового обліку внесено зміни, такі як:

Стаття 14¹. Електронний кабінет призовника, військовозобов'язаного, резервіста

Електронний кабінет – це персональний кабінет, за допомогою якого призовнику, військовозобов'язаному, резервісту, який пройшов електронну ідентифікацію, надається доступ до інформації про його персональні та

службові дані, а також до послуг. Електронна ідентифікація особи здійснюється з використанням кваліфікованого електронного підпису чи інших засобів електронної ідентифікації, які дають змогу однозначно встановити особу.

В неоновленій версії закону дана норма відсутня.

Стаття 14² Електронний кабінет центру надання адміністративних послуг

Електронний кабінет центру надання адміністративних послуг – це персональний кабінет, призначений для надання таких адміністративних послуг центрами надання адміністративних послуг щодо звернень військовослужбовців, членів їх сімей, призовників, військовозобов’язаних та резервістів, а саме: розгляд звернень з питань, що належать до компетенції територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, а також видача необхідних довідок та інших документів; забезпечення підготовки та надання документів, необхідних для призначення пенсій, особам звільненим з військової служби, та членам їх сімей; оформлення документів для виплати компенсаційних сум військовослужбовцям, яким встановлена інвалідність, членам сімей військовослужбовців, які загинули під час виконання обов’язків військової служби, а також в інших випадках; оформлення документів для призначення та виплати Міністерством оборони України одноразової грошової допомоги у разі загибелі, інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов’язаних та резервістів, які призвані на збори чи для проходження служби у військовому резерві.

У чинному законодавстві у службових даних призовника, військовозобов’язаного та резервіста вказується інформація про виконання ним військового обов’язку та військово-облікові ознаки, перелік яких визначається Порядком ведення Реєстру, затвердженим володільцем Реєстру. У новому законопроекті вказується виконання військового обов’язку; висновки (рішення) про проходження медичного огляду(військово-лікарської експертизи); відомість про участь в бойових діях; проходження громадянином України альтернативної (невійськової) служби відповідно до Закону України «Про альтернативну(невійськову) службу».

Ці зміни допомагатимуть як державі так і самим військовослужбовцям. Державі допомагатиме виконувати план мобілізаційної підготовки, яка введена разом із Указом Президента України №64/2022 «Про введення правового режиму воєнного стану».

Зміни до Закону України «Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов’язаних та резервістів», які стосуються порядку обробки та використання даних в державних реєстрах для військового обліку матимуть позитивні пункти для військовослужбовців. Адже згідно них, військові матимуть змогу швидко та без великої кількості паперів, оформляти виплати, адміністративні послуг та різних довідок.

Ці зміни допоможуть українському війську відійти від так званої «паперової армії», адже це зменшить концентрацію уваги на паперах.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

В умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України, вирішальне значення для забезпечення обороноздатності нашої держави та надзвичайно важливим ресурсом для Збройних Сил України є військове майно.

Врегулювання правового режиму військового майна у Збройних Силах України має низку своїх особливостей та здійснюється на підставі системи нормативно-правових актів, що включає у себе закони України, постанови Кабінету Міністрів України та накази Міністерства оборони України, які формують правову основу обліку, інвентаризації, зберігання, списання, використання та передачі військового майна.

Спеціальним нормативним актом, який регулює правовий режим майна закріпленого за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України та визначає повноваження органів військового управління та посадових осіб щодо управління цим майном у Збройних Силах України є Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України».

Правове регулювання військового майна в Україні здійснюється на основі законодавчих та адміністративних актів, які формують правову основу використання та охорони військового майна. Нормативно-правова база військового майна включає в себе низку нормативних актів та підзаконних нормативно правових актів, зокрема Закони України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України», «Про використання земель оборони», «Про оренду державного та комунального майна», «Про оборонні закупівлі», Постанови Кабінету Міністрів України, якими затверджено Положення про інвентаризацію військового майна у Збройних Силах, Порядок надання дозволу військовим частинам Збройних Сил на передачу закріпленого за ними рухомого та нерухомого майна в оренду, Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах, Порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил, Порядок вилучення і передачі військового майна Збройних Сил тощо, накази Міністерства оборони України «Про затвердження Інструкції з обліку військового майна у Збройних Силах України», «Про затвердження Порядку передання військового майна підприємствам, установам та організаціям незалежно від форм власності для розроблення, виробництва, модернізації, капітального та поточного ремонту, оцінки технічного стану, спеціальних перевірок, зберігання та повернення», «Про затвердження змін до Інструкції про особливості ведення обліку, передання і повернення надлишків рухомого військового майна (за винятком стрілецької зброї і боєприпасів) у системі Міністерства оборони України» тощо.

Чинним законодавством України врегульовані відносини правового режиму майна у Збройних Силах України, зокрема щодо: структури такого майна; порядку формування майнової бази військових частин, військових установ, військових навчальних закладів Збройних Сил та інших військових формувань; правового титулу, на якому майно належить зазначеним суб'єктам; порядку обліку військового майна; порядку використання майна у процесі господарської діяльності у Збройних Силах України; порядку відчуження військового майна тощо.

Під час дії воєнного стану перед Україною постає необхідність розроблення нових механізмів для оновлення й подальшого удосконалення законодавства щодо правового режиму майна у Збройних Силах України з метою його ефективного використання, збереження, контролю, недопущення корупційних дій тощо. Вивчаючи й аналізуючи нормативно-правові акти, необхідно звернути увагу на особливий режим володіння, користування, зберігання, реалізації, списання, контролю та відповідальності щодо військового майна у Збройних Силах України. Дослідження й ретельний аналіз нормативної бази регулювання правового режиму майна у Збройних Силах України, удосконалення правового регулювання управління майном є актуальним питанням сьогодення та безпосередньо впливає на підвищення ефективності діяльності Збройних Сил України.

Чепурний Р.В. (ВІКНУ)

РОЛЬ І МІСЦЕ ЮРИДИЧНИХ РАДНИКІВ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Юридичні радники відіграють надзвичайно важливу роль в сучасних збройних силах, особливо в умовах гібридних конфліктів і необхідності дотримання норм міжнародного гуманітарного права. В Україні, з огляду на військову агресію, ця роль стала особливо важливою, оскільки збройні сили постійно стикаються з викликами щодо правомірності використання сили, дотримання прав людини та виконання міжнародних зобов'язань.

В українському законодавстві питання юридичного радника визначається в Наказі Міністерства оборони України № 164 від 23.03.2017 року “Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України”.

Юридичні радники в Збройних силах України займаються питаннями, пов'язаними із законністю військових операцій, дотриманням міжнародного права та законів війни. Вони надають правову підтримку як на оперативному, так і на стратегічному рівні, що включає:

- консультації щодо правил застосування сили (Rules of Engagement);
- оцінка правових ризиків під час планування і проведення військових операцій;

- забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права (МГП), зокрема Женевських конвенцій;
- представництво інтересів військових у внутрішніх та міжнародних судах;
- навчання військових питань законності використання сили та гуманітарного права.

Україна активно працює над вдосконаленням правового забезпечення своїх військових операцій, однак є багато аспектів, які потребують удосконалення, особливо з огляду на масштаб війни.

Поняття юридичного радника у збройних силах Франції вживається у наступному визначенні — це фахівець, який надає правову підтримку командуванню на всіх рівнях під час планування та виконання військових операцій. Основними завданнями юридичного радника є консультування з питань міжнародного гуманітарного права, прав людини та дотримання норм міжнародного права збройних конфліктів.

Юридичні радники допомагають командирам ухвалювати рішення, забезпечуючи їхню відповідність правовим нормам, що включають:

- Оцінку законності застосування сили.
- Визначення законних цілей та забезпечення пропорційності військових дій.
- Захист цивільного населення та інфраструктури.
- Дотримання міжнародного гуманітарного права (IHL) і права збройних конфліктів.

Юридичні радники також беруть участь у підготовці військовослужбовців з питань правових аспектів військових операцій та співпрацюють з іншими міжнародними організаціями, такими як НАТО та ООН.

Французькі Збройні Сили активно співпрацюють з іншими країнами та міжнародними організаціями, зокрема з НАТО, у питаннях правового забезпечення військових операцій. Це дозволяє отримувати досвід від інших держав та впроваджувати кращі практики у власну систему правового супроводу військових дій.

Така співпраця допомагає підвищити загальний рівень правової підтримки та забезпечує більш ефективну роботу юридичних радників у багатонаціональних операціях. Завдяки такому обміну досвідом Франція змогла вдосконалити свої підходи до правової підтримки і підвищити ефективність дій своїх збройних сил на міжнародній арені.[3]

Франція має значний досвід у впровадженні та вдосконаленні системи юридичних радників у своїх збройних силах. Французькі радники працюють в контексті міжнародних операцій, зокрема в Африці та на Близькому Сході, де особливо важливе дотримання прав людини та правил війни.

До найбільш відомих міжнародних операцій із застосуванням юридичних радників, які проводили Збройні Сили Французької Республіки, можемо віднести операцію “Сервал” в Малі (2013), операцію проти тероризму в Сирії та Іраку (2014-2019), операція “Бархан” в регіоні Сахель (2014 – по

т.ч.), миротворча місія під егідою ООН в Центральноафриканській Республіці (2013 – по т.ч.).[3]

Враховуючи залученість Збройних сил Франції до місій Північноатлантичного Альянсу та проведення операцій на африканському континенті, досвід застосування юридичних радників у французьких збройних силах є прикладом ефективної інтеграції правових консультацій на всіх етапах військових операцій. Юридичні радники не тільки забезпечують дотримання міжнародного права, але й сприяють зниженню ризиків для військовослужбовців та цивільних осіб під час військових дій. Французький підхід до правової підтримки може слугувати корисним орієнтиром для інших країн, включаючи Україну, яка стикається з новими викликами в умовах сучасних збройних конфліктів.

Чуйко А.В. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ РЕПРОДУКТИВНИХ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ГАРАНТІЙ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Війна в Україні створила безпрецедентні виклики для всіх, зокрема для військовослужбовців. Серед них – занепокоєння щодо майбутнього їх сім'ї, в тому числі можливість мати дітей. Ризик смерті або важких поранень, які можуть вплинути на репродуктивне здоров'я, надають важливого значення питанню захисту репродуктивних прав військовослужбовців та гарантій їх реалізації.

Сучасне суспільство все більше усвідомлює актуальність репродуктивних можливостей, які є невід'ємною частиною основоположних прав людини щодо самостійного приймання рішення про використання репродуктивної функції та створення сім'ї. Для військовослужбовців виклики щодо батьківства та продовження роду набувають особливого значення через особливості військової служби, пов'язаної з підвищеними ризиками для здоров'я. Цінність права щодо збереження та використання репродуктивного потенціалу полягає в першу чергу в повноцінній його реалізації.

Репродуктивні права є основними та невід'ємними правами та свободами кожного громадянина, які насамперед закріплені в Конституції України, а саме право на життя, на свободу та особисту недоторканність, не втручання в особисте і сімейне життя, на охорону здоров'я. Цивільний кодекс України закріплює також вищезазначені права (ч.7 ст.281 ЦКУ) право на проведення лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій відповідно до встановлених законодавством, а також прописує норму щодо здійснення цивільних прав особою на власний розсуд, що в свою чергу гарантує захист та вільний вибір користуванням репродуктивним правом. Право на охорону здоров'я військовослужбовців, що окремо закріплено в Законі України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», включає можливість використання технологій допоміжної репродуктивної медицини. Особливістю проходження військової служби є

підвищені ризики для життя та здоров'я, що часто є небезпечним у втраті фертильності через травми, хвороби або психологічний стрес під час служби.

Попри існуючі гарантії, національне законодавство стикається з низкою викликів. Важливо, що зміст свободи репродуктивного вибору втілюється не лише у повазі до репродуктивної автономії людини, а й у дієвих напрямках державного регулювання. На сьогодні в Україні проблема репродуктивних прав військовослужбовців пов'язана з юридичним регулюванням зберігання їхнього репродуктивного матеріалу. Прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)» дозволяє військовим зберігати репродуктивні клітини безкоштовно протягом трьох років після загибелі або втрати здоров'я, що унеможливорює подальше батьківство в традиційний спосіб. Дані зміни надають можливість посмертного батьківства, де репродуктивний матеріал загиблих військових може використовуватися для зачаття дітей відповідно до їхнього волевиявлення, задокументованого за життя в відповідних документах. Але прогалини в законодавстві залишилися в неврегульованих питаннях щодо уточнення передачі репродуктивних клітин у спадок та хто може бути спадкоємцем такого матеріалу. Існує також проблема щодо фінансування зберігання після трирічного строку матеріалів.

Сфера репродуктивного здоров'я військовослужбовців, особливо в період правового режиму воєнного стану, є дуже важливим інструментом для збереження генетичного фонду, гарантування права на сім'ю, сприяють соціальній підтримці з боку держави. Вдосконалення та приведення нормативно-правової бази у відповідність до вимог сьогодення в питанні користування військовослужбовців репродуктивними правами буде сприяти соціальному та правовому захисту військових та їхніх родин. Зберігання та використання репродуктивного матеріалу військових повинно бути захищеним та забезпечити продовження роду, що закріплене правом на сім'ю.

д.ю.н., професор Шопіна І.М. (ЛьвДУВС)

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

За даними, оприлюдненими Міністерством оборони України, у січні 2024 року, загальна чисельність жінок у Збройних Силах України складала 66,9 тисячі осіб, із них 47,2 тисячі – військовослужбовиці. При цьому, 6,5 тисяч перебувають на керівних посадах, а близько 4 тисяч знаходяться на лінії зіткнення. Для порівняння, у 2014 році кількість жінок-військовослужбовиць у Збройних Силах України становило понад 16,5 тисяч, а у 2023 році – понад 43,4 тисячі. Серед жінок, які зараз є військовими, 13 487 мають статус учасника бойових дій. Жінки довели свою спроможність ефективно виконувати бойові завдання, деякі з них демонструють своє бажання брати участь у бойових діях (найбільшими противниками призову на військову службу жінок є чоловіки).

Отже, нині вкрай необхідними є ліквідація деяких явищ гендерної дискримінації, які перешкоджають залученню жінок до лав Збройних Сил України та інших військових формувань (виключення жінок з кола суб'єктів обов'язкової базової загальновійськової підготовки, «скляна стеля», яка не стримує кар'єрне зростання жінок-бойових командирів тощо). Дуже важливим, на нашу думку, нині є підвищення психологічної готовності жінок до військової служби, що потребує першочергової роботи з дітьми та юнацтвом.

Сучасний етап відсічі повномасштабній російській агресії свідчить про необхідність збільшення мобілізаційного резерву України за рахунок включення до нього нових категорій військовозобов'язаних. Вказане обумовлює необхідність громадської рефлексії принципу гендерної рівності в аспекті виконання військового обов'язку. Невдачі та прорахунки мобілізаційної політики нашої держави свідчать про потребу пошуку нових шляхів, які базувалися б не на імпульсивних рішеннях політиків, а на науковому підґрунті. Моделювання бажаної ситуації в сфері залучення громадян України на військову службу має своїми передумовами переосмислення ролі жінок та юнацтва у захисті держави, що потребує широких суспільних обговорень, науково-просвітницьких заходів, розробки соціальної реклами, яка дозволяла б переконатися в існуванні гідних умов проходження служби жінками-військовослужбовицями, включаючи їх кар'єрне зростання.

Отже, забезпечення гендерної рівності в умовах правового режиму воєнного стану – це комплекс заходів правового, політичного, військового, науково-дослідницького, педагогічного та організаційно-управлінського характеру, спрямованих на формування паритетних засад участі жінок і чоловіків у відсічі повномасштабній російській збройній агресії, включаючи виконання військового обов'язку.

к.ю.н., доцент Шультін В.В. (ВІКНУ)

АЛГОРИТМ КОДИФІКАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

На підставі системного аналізу та синтезу наукових досліджень з питань кодифікаційної техніки, за допомогою ключових наукових положень, запропонованих фахівцями цієї справи можливо запропонувати авторський варіант (кодифікаційної технології), який визначив би таку послідовність стадій та етапів процесу кодифікації законодавства у сфері оборони:

1) налагодження довідкової роботи (ревізія стану та відновлення системного обліку нормативно-правових актів на оборонно-відомчому рівні (Мін'юст, Міноборони, МВС, ЗСУ, інші військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які покладено функції із забезпечення оборони держави);

2) визначення необхідності проведення систематизації законодавства у сфері оборони саме у формі кодифікації (доцільна тоді, коли нормативно-

правові акти, що систематизуються, в основному закінчили своє формування та не потребують суттєвих змін);

3) створення урядової Кодифікаційної (Військово-кодифікаційної) комісії, робочих груп для підготовки кодифікаційних актів за напрямками правового регулювання військово-оборонних суспільних відносин;

4) науково-громадське обговорення, фаховий збір конструктивних пропозицій, розробка та затвердження урядової науково-обґрунтованої концепції кодифікації у сфері оборони України;

5) розробка та затвердження загального плану систематизації діючого законодавства України на визначений період та робочого плану (секторального та відомчих робочих груп) кодифікаційних робіт щодо законодавства у сфері оборони України;

6) розробка наукової концепції кожного майбутнього кодифікаційного акта у сфері оборони України;

7) визначення та збір необхідного обсягу законодавчого масиву (нормативно-правових актів та юридичних норм), що підлягає кодифікації (уточнюється предмет правового регулювання галузі, підгалузі, інститутів, субінститутів майбутнього (майбутніх) кодифікаційних актів у сфері оборони);

8) розчищення зібраного матеріалу та виокремлення нормативно-правових актів (законів та підзаконних актів), що підлягають кодифікації (звільнення від актів скасованих, застарілих, дискреційних, колізійних; спочатку бажано здійснити інкорпорацію, а потім консолідацію);

9) обробка розчищеного законодавчого масиву та виокремлення з актів, що кодифікуються, юридичних норм, які мають повну або відсильну логічну структуру (гіпотезу, диспозицію, санкцію) та будуть включені в кодифікаційному акті;

10) доповнення отриманої системи юридичних норм відсутніми логічними елементами;

11) вироблення структури кодифікаційних актів (кодифікаційного акта);

12) формулювання логічної структури та змісту статей кодифікаційного акта (закріплення в конкретних статтях кодифікаційного акта юридичних норм);

13) підготовка змістовної частини проекту кодифікаційного акту (усунення дублювань і колізій, заповнення прогалін у діючому законодавстві з питань оборони України; попереднє обговорення, узгодження, юридична та науково-експертна оцінка, остаточне редагування тексту, а його виправлення);

14) внесення (реєстрація) проекту законодавчого матеріалу, що підлягає кодифікації у сфері оборони України, на розгляд законотворчого (нормотворчого) органу;

15) розгляд проекту кодифікованого акта законотворчим (нормотворчим) органом, його обговорення, та прийняття; промульгація кодифікаційного акта та набрання ним чинності.

Висновок:

Не можливо здійснити систематизацію національного законодавства у сфері оборони у вузько відомчому колі, у відриві від системи інших органів законодавчої та виконавчої влади (військової юстиції, правоохоронних органів із спеціальним статусом, органів безпеки) та виокремлено від системи нормативно-правових актів у сфері безпеки.

Логічним кроком на шляху кодифікації законодавства у сфері оборони України вважається поступове втілення такої форми систематизації як консолідація нормативно-правових актів у сфері оборони України з метою розчищення військово-правового поля - подолання розрізненості нормативно-правових актів у сфері оборони (військового законодавства), що видані у різний проміжок часу відносно тотожного предмету правового регулювання, шляхом їх об'єднання в єдиний укрупнений нормативно-правовий акт з усуненням дублювань, неточностей, дискрецій, колізій тощо без зміни змісту.

Без здійснення систематизації загального законодавства України хоча би у формі офіційної інкорпорації «(Збірники законів України) за предметами правового регулювання, зокрема і у сфері безпеки та у сфері оборони) це завдання так і залишиться на рівні формальної та нікчемної «концепції».

Ярема В.В. (УжНУ)

РОЛЬ ПРАВА У ФОРМУВАННІ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ТА ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Роль права у формуванні поведінки військовослужбовців полягає у визначенні на рівні законодавчих та підзаконних правових актів основних засад виховної діяльності, спрямованої та вироблення у особистості якостей та властивостей, необхідних для успішного проходження військової служби. Вказане потребує перегляду низки актів військового законодавства, в яких формування цінностей військовослужбовців розглядається як застарілий за своєю сутністю суб'єкт-об'єктний процес, в якому виключно суб'єкт виховання визначає зміст та спрямованість ціннісно-мотиваційної сфери об'єкта виховання. Відповідальність за результат несуть обидві сторони такого процесу, і це має знайти своє закріплення у правових актах, якими визначено особливості формування особистості військовослужбовця.

Правові аспекти ціннісної сфери особистості звичайно досліджуються в аспекті правової свідомості та правової культури, а також їх впливу на правову поведінку індивіда. Відображення цінностей у праві найбільш виразно простежується у прихильників наряду природного права, в якому означений феномен людського розвитку розуміється значно ширше, ніж система правових приписів держави, включаючи правові ідеї, правові принципи та правові цінності. Однак між цінностями особистості і правовими цінностями існує низка відмінностей, зокрема те, що правові цінності можуть віддзеркалюватися на рівні особистості та ставати її власними особливостями завдяки процесу внутрішньої інтеріоризації. Право як суспільний феномен, з одного боку, виникає в свідомості соціальних груп та легітимізується завдяки спеціальному порядку затвердження законодавчих та підзаконних актів. З

іншого боку, право існує як система уявлень індивідуумів о справедливості, підкріплений відповідною системою правового забезпечення, і ці уявлення відображаються у ціннісній структурі особистості. Отже, саме особистість людини є джерелом правових ідей і правових норм (з урахуванням такого фактору, як спеціальний порядок прийняття останніх суб'єктами нормотворчості). Однак, у свою чергу, право відображується на рівні особистості людини, породжуючи складні зв'язки між її потребами та інтересами, розташованими у певній ієрархії. Саме тут наочно проявляється роль принципів формування цінностей військовослужбовців як основних засад виникнення у них стійких особистісних конструктів, які характеризують їх відношення до світу, Батьківщини, військового обов'язку, і визначають особливості їх мотиваційної сфери.

СЕКЦІЯ 8
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГЕОПРОСТОРОВОЇ ПІДТРИМКИ
ВІЙСЬК В УМОВАХ ВЕДЕННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Виноград В.О. (ВІКНУ)
Сидорович К.Р. (ВІКНУ)

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ СТВОРЕННЯ
ТОПОГРАФІЧНИХ КАРТ МАСШТАБУ 1:50 000 В СИСТЕМІ
КООРДИНАТ WGS-84

Удосконалення методів створення топографічних карт масштабу 1:50 000 в системі координат WGS-84 з використанням сучасних методів збору та обробки геопросторових даних для задоволення сучасних потреб геоінформаційного аналізу та прийняття рішень в різних галузях знань, включаючи геодезію, картографію, геологію, екологію та містобудування, а також для створення карт масштабу 1:50 000 з використанням найсучасніших методів збору та обробки геопросторових даних, а також підвищення точності, деталізації та доступності цих карт.

Дослідження та впровадження сучасних методів збору геопросторових даних, такі як аерофотозйомка, лазерне сканування, супутникові знімки та геоінформаційні системи, для створення детальних топографічних карт масштабу 1:50 000 з використанням системи координат WGS84. Основна увага буде зосереджена на оптимізації процесу обробки та аналізу цих даних для забезпечення точності та достовірності карт, а також на розширенні їх можливостей для вирішення різноманітних завдань у сучасному геоінформаційному середовищі. Результати дослідження розроблені, рекомендації будуть цікавими для фахівців у галузі геодезії, картографії, геології та інших галузях, де використання топографічних карт для аналізу та планування є важливим.

Крім того, ця робота також має на меті дослідити можливості використання сучасних геоінформаційних технологій, таких як штучний інтелект, машинне навчання та обробка великих даних, для автоматизації процесу створення та аналізу топографічних карт. Це дозволить підвищити ефективність роботи геодезистів, картографів та інших фахівців у цій галузі, а також надасть їм швидкий доступ до актуальних геопросторових даних для прийняття обґрунтованих рішень у різних сферах економіки та науки. Результати цього дослідження можуть мати значний вплив на подальший розвиток сучасних технологій створення топографічних карт та підвищення якості геопросторових даних для різноманітних цілей.

Таким чином, удосконалення технологій створення топографічних карт масштабу 1:50 000 в системі координат WGS-84 включає дослідження та впровадження сучасних методів збору геопросторових даних, оптимізацію обробки даних та використання сучасних геоінформаційних технологій, таких як штучний інтелект та машинне навчання, для автоматизації процесу картографування та аналізу. Результатом цієї роботи стане підвищення

точності, деталізації та доступності топографічних карт для різних галузей, які використовують топографічні дані.

Дикий А.М. (ВІКНУ)
Циба М.М. (ВІКНУ)

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СТВОРЕННЯ КАРТИ ДІЛЯНКИ РІЧКИ

Створення карт ділянок річок є одним із основних методів використання супутникових знімків, які фіксують зображення поверхні Землі з високою роздільною здатністю з космосу, що дозволяє комплексно картографувати водні ресурси. Доповнюючи цей підхід, безпілотні літаючі апарати все частіше використовуються для збору даних з повітря, забезпечуючи точне картографування ділянок річок та прилеглих до них територій, таким чином пропонуючи вид з висоти пташиного польоту, чого часто не вистачає традиційним методам.

Технологія LIDAR (Light Detection and Ranging) відіграє вирішальну роль, вимірюючи відстані за допомогою лазерного світла для створення спеціальних карт, які необхідні для розуміння фізичних характеристик, річкових ландшафтів. Інтеграція цих технологій додатково покращується програмним забезпеченням Геоінформаційних систем, яке дозволяє користувачам накладати кілька рівнів даних, таких як землекористування, тип ґрунту та якість води, що дозволяє глибоко аналізувати зв'язки між цими даними. факторів. Ця комбінація супутникових знімків, даних з повітряних дронів і LIDAR разом з ГІС-аналізом дозволяє створювати детальні та точні карти, які інформують про ефективне управління та підтримки водних ресурсів.

Географічні інформаційні системи (ГІС) відіграють ключову роль у ефективному картографуванні та аналізі ділянок річок, значно покращуючи наше розуміння цих життєво важливих екосистем. Одним із основних внесків ГІС є її здатність інтегрувати дані дистанційного зондування, що дозволяє розробляти детальні карти, які відображають складність річкових систем.

Ці карти не лише відображають поточний стан річок, але й полегшують дослідження ґрунтового покриву., масштаби повеней і морфологію річки, надаючи комплексне уявлення про те, як ці елементи взаємодіють. Крім того, інструменти ГІС покращують комунікацію про динаміку річкових систем за допомогою чіткої візуалізації, що полегшує зацікавленим сторонам сприйняття важливої інформації. Завдяки аналізу часові зміни, ГІС виявляється безцінною для моніторингу річкових систем, включаючи відстеження росту рослинності та оцінку зсувів у річкових руслах.

Цей часовий аналіз має вирішальне значення, особливо для розуміння впливу повеней на річкові системи, оскільки ГІС дозволяє проводити обстеження в часі даних. Крім того, ГІС сприяє картографуванню важливих характеристик, таких як заплави, моделі течії та прилегле землекористування, які мають вирішальне значення для ефективного управління водними

ресурсами та екологічного планування. Інтеграція історичних даних дистанційного зондування з поточними спостереженнями забезпечує багатий набір даних, який покращує аналіз і розуміння річкових систем.

Зрештою, поєднання дистанційного зондування та ГІС дозволяє проводити детальні дослідження характеристик річок, що дає змогу приймати більш обґрунтовані рішення щодо виконання поставлених завдань та управління.

Фещук М.М. (ВІКНУ)

Циба М.М. (ВІКНУ)

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ЦИФРОВОГО ДРУКУ КАРТОГРАФІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В ЧАСТИНАХ ТОПОГРАФІЧНОЇ СЛУЖБИ ЗС УКРАЇНИ

Цифровий друк - це процес, в якому для друку використовують пристрої з прямим нанесенням тонера або фарби, а для виводу використовують комп'ютерні електронні файли, наприклад: друк зі змінною друкарською формою Computer-to-Print (комп'ютер-відбиток), до якого відносили пристрої: електрографії, магнітографії, струменевого друку, елкографії.

Варто зазначити, що у всіх друкарських машин - одна спільна риса: на відміну від динамічного цифрового друку, друкарська форма є статичною і від відбитка до відбитка не оновлюється. Проте, раніше існували дві концепції побудови гібридних цифрових друкарських машин. Першими були машини DICOweb фірми MANRoland, в яких нанесення відбувалось лазером на термосублімаційній стрічці, завдяки чому зображення переносилось на циліндр, який термозакріплювався, а після друку видалялось за допомогою полотна та спеціальної рідини.

Після цього, дійшла до наших днів цифрова зміна замовлення DigitalChangeOver, DICO, яка займала кілька хвилин, оскільки інша концепція відобразилась у групі машин технології DI, які були оснащені блоками експонування пластин в машині. Їх виробляли Heidelberg, Adest, KBA/Scitex, Komori, Ryobi, Sakurai та інші.

На теперішній час існують віртуальні друкарські форми у вигляді файлового запису, які використовуються у струменевих та термосублімаційних технологіях, наприклад, в електрографії, іонографії, магнітографії використовують тимчасові друкарські форми у вигляді зарядового запису на магнітному носії.

Таким чином, цифровий друк є динамічною та інноваційною технологією, яка значно змінила традиційні методи друку. Завдяки різноманітним технологіям, таким як струменевий друк і сучасні віртуальні друкарські форми, процес друку став більш гнучким і швидким. Хоча традиційні друкарські форми залишаються статичними, нові підходи, як гібридні технології DICOweb та Digital Change Over, сприяли зменшенню часу на зміну замовлень і підвищенню ефективності виробництва. Сьогодні цифровий друк залишається надзвичайно актуальним, особливо в частинах топографічної служби ЗС України, адже він відповідає зростаючим

вимогам до швидкості, якості та індивідуалізації продукції, відкриваючи нові можливості для забезпечення військових потреб та оперативної діяльності.

Лабич О.В. (ВІКНУ)
Мільта Є.Ю. (ВІКНУ)

ТОПОГЕОДЕЗИЧНА ПРИВ'ЯЗКА ІНЖЕНЕРНИХ ЗАГОРОДЖЕНЬ ЗА ДОПОМОГОЮ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Топогеодезична прив'язка інженерних загороджень набуває все більшої актуальності у розвитку сучасних військових технологій і підвищення вимог до точності та швидкості створення захисних споруд. Інженерні загородження, що охоплюють міни, загороджувальні перешкоди, фортифікаційні споруди та інші елементи оборонної інфраструктури, є важливими складовими системи безпеки й оборони країни. Їх ефективне розташування, чітка прив'язка до місцевості та постійний контроль стають вирішальними факторами для забезпечення високого рівня захисту території, особливо в умовах бойових дій.

Значні зміни в методах топогеодезичної прив'язки відбуваються завдяки активному впровадженню новітніх технологій, таких як глобальні навігаційні супутникові системи (GNSS), безпілотні літальні апарати (БПЛА) і геоінформаційні системи (ГІС). Традиційні методи топографічної прив'язки часто є тривалими, ресурсозатратними та менш точними, особливо у складних польових умовах або на місцевості з ускладненим рельєфом. Завдяки сучасним технологіям, процеси визначення координат, створення карт і прив'язки загороджень можуть бути значно спрощені, а похибки — зменшені до мінімуму. Це, у свою чергу, підвищує ефективність побудови оборонних ліній, що є критично важливим в умовах швидко змінюваних військових ситуацій.

Крім того, інтеграція GNSS з безпілотниками дозволяє оперативно отримувати високоточні дані без залучення великих людських ресурсів, що сприяє прискоренню інженерних робіт у зоні бойових дій. ГІС, своєю чергою, надають можливість візуалізувати отриману інформацію, інтегрувати її з іншими джерелами даних і забезпечувати командні структури актуальними картографічними матеріалами в режимі реального часу.

Таким чином, новітні технології створюють нові перспективи для топогеодезичної прив'язки інженерних загороджень, забезпечуючи точність, надійність і оперативність. Це дозволяє не лише оптимізувати ресурси, але й значно покращити якість оборонних заходів, що є необхідним елементом сучасних військових операцій.

INTERACTION OF ELECTRONIC WARFARE AND DRONES : NEW STRATEGIES FOR MODERN WARFARE

The use of electronic warfare and drones for the Topographic Service is due to the growing need for rapid and accurate collection of spatial data on the battlefield. In today's military environment, topographic information, including data on terrain, location of objects and infrastructure, is critical for planning operations, adjusting artillery fire and moving units efficiently. Drones allow for the rapid collection and updating of topographic information in real time, covering large areas with high accuracy. Electronic warfare, for its part, protects data from interception and disorientation by the enemy, and is able to neutralize enemy drones that can be used to gather intelligence on the positions of their own troops. This makes the interaction of electronic warfare and drones extremely relevant, as it provides not only access to critical information but also its protection, increasing the efficiency of combat missions and reducing the risk to personnel.

The interaction of electronic warfare and drones in modern military conflicts is determined by rapid technological changes and the growing role of unmanned systems on the battlefield. Drones, due to their maneuverability, relative cheapness, and ability to perform a wide range of combat missions, are becoming an integral part of the modern army's arsenal. At the same time, electronic warfare technologies aimed at intercepting, jamming, or disorienting drones play a critical role in ensuring defense and neutralizing enemy threats.

The importance of the research lies in the need to study the effective tactics of interaction between these technologies, which will contribute to the development of new warfare strategies that can provide a technological advantage on the battlefield. The development of such strategies will not only improve the protection of military units, but also increase the effectiveness of offensive operations, reducing the risks to personnel. The research will also be of practical importance for the development and improvement of defense systems in the national armed forces.

**Merchanskyi D.A. (VIKNU)
Vituk M.O. (VIKNU)**

THE USE OF GEOGRAPHIC INFORMATION SYSTEMS FOR REAL-TIME COORDINATION OF MILITARY OPERATIONS

Geographic information systems (GIS) play an important role in modern military operations and allow to integrate and coordinate various elements of military operations. The use of GIS enables operational planning and control. GIS provides commanders and staffs with up-to-date information about the enemy's terrain, troops and positions, allowing them to make quick decisions and adjust plans in real time. By maintaining situational awareness, GIS allows troops to create and update battlefield maps, visualize the operational situation and predict the development of events. Integration of heterogeneous data: GIS improves the accuracy and completeness of information by integrating data from a variety of

sources, such as satellite imagery, intelligence, and unmanned aerial vehicle data. GIS facilitates coordination between different units, enabling rapid information exchange and synchronization of actions. Through accurate terrain analysis and operational information, GIS helps minimize risks and optimize the use of resources for military and civilian personnel.

One of the biggest problems is delays in data transmission. In real time, even small delays can have a significant impact on military coordination and decision-making. This is especially important in fast-paced combat operations where every second counts.

Introduction of fast and reliable communication channels, such as satellite Internet and specialized low-latency military communication systems. As well as the use of artificial intelligence to optimize data processing, analyze information and transmit it to commanders and personnel in the fastest and shortest possible time. One way to solve the problems of delays in military operations is to use data transmission systems based on quantum teleportation. This technology allows information to be transmitted much faster than conventional data transmission methods. Quantum teleportation enables almost instantaneous data transmission, which is important in time-sensitive military operations.

Mudrak K.B. (VIKNU)
Piskun B.O. (VIKNU)

RECOMMENDATIONS FOR USING DIFFERENTIAL CORRECTION SYSTEMS FOR TOPOGEODETIC AND NAVIGATION SUPPORT OF UNITS

To use differential correction for topogeodetic and navigation support of units, it is crucial to start by selecting the differential correction system that best fits our specific tasks and operating conditions. Different systems can offer varying levels of accuracy and functionality. After selecting the system, it is essential to train personnel, ensuring proper education on using the differential correction system to guarantee its correct application. It is also necessary to ensure that the differential correction system can easily integrate with your existing topogeodetic and navigation systems, which will ensure seamless operation and data exchange.

In ongoing operations, regular calibration of equipment, monitoring, and system maintenance are required to maintain high accuracy and ensure reliability. This will help avoid possible errors and malfunctions. We can use additional data sources such as GPS, LiDAR, or aerial photography to improve the accuracy and reliability of the results. Regularly analyzing the collected data to detect possible deviations or anomalies is crucial. Before operation, it is necessary to consider the specifics of the area where the system will be used, including weather conditions, terrain, and other factors that can affect the system's accuracy. It is also known that cloud platforms can provide storage and processing of large amounts of data, enabling faster and more efficient use of collected information.

One of the main problems in using differential correction systems is the delay in transmitting correction signals from ground stations to users. This can affect the

accuracy of navigation data, especially in fast-paced combat conditions where every second counts.

Solution: To address this problem, modern technologies with low data transmission delays, such as specialized military communication systems or satellite Internet, can be used. It is also advisable to implement backup correction systems that would work in case of failures of the main system. Placing additional ground correction stations near operational areas can improve the reliability and accuracy of signals. Using cloud technologies for data processing and the rapid distribution of correction signals also helps minimize delays.

Osetrov V.V. (VIKNU)

FEATURES OF THE USE OF REMOTE EARTH SENSING DATA WITH UPDATED TOPOGRAPHIC MAPS

The widespread use of remote sensing of the Earth (RSE) in solving the tasks of topographical support of the troops and during hostilities is one of the modern trends.

RSE data provide accurate, reliable and operational information about the terrain and objects of observation. Modern technologies of RSE allow continuous observation around the clock, regardless of weather conditions and geographical location, with the accuracy of determining coordinates from 0.03 to several meters. Remote methods allow continuous topographical reconnaissance in hard-to-reach or temporarily inaccessible areas. RSE materials are used to create and update topographic, digital and special maps, as well as for photo documentation of the area. The transition to remote research methods during combat operations is particularly justified due to their remoteness, cost-effectiveness and speed. The combination of different methods of land surveying allows obtaining accurate data for faster and more efficient performance of topographical support tasks.

RSE materials are used to create and update topographic, digital and special maps, as well as for photo documentation of the area. The transition to remote research methods during combat operations is particularly justified due to their remoteness, cost-effectiveness and speed. The combination of different methods of land surveying allows obtaining accurate data for faster and more efficient performance of topographical support tasks.

Thus, using the data of the DZZ, it is possible to update the existing topographic maps, or to create completely new ones in a fairly short time and with high accuracy. This allows units to carry out combat tasks as assigned with the maximum possible efficiency, having up-to-date maps of the terrain

РОЛЬ І ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ТРИВИМІРНИХ МОДЕЛЕЙ В ГЕОПОРТАЛІ ЗБОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Впровадження програмного забезпечення ArcGIS у Збройних Силах України відкрило широкі можливості для створення та використання геопросторової інформації через Геоінформаційний портал. Цей портал, заснований на Portal for ArcGIS, став важливим інструментом для забезпечення доступу до різноманітних географічних даних, що охоплюють як векторні, так і растрові дані, а також номенклатурні аркуші топографічних карт.

Однією з ключових функцій Геоінформаційного порталу є створення та використання тривимірних моделей місцевості, що дозволяє військовим здійснювати більш точний та ефективний аналіз для планування та виконання військових операцій. Портал також надає можливість зберігання та обміну географічними даними, що є важливим для спільної роботи різних військових підрозділів.

Забезпечення безпеки та конфіденційності інформації на порталі забезпечується контролем доступу, а використання унікального логіну та паролю забезпечує надійність доступу для користувачів. Такий підхід до збереження та обміну географічних даних дозволяє військовим забезпечувати своєчасний та достовірний обмін інформацією для успішного виконання завдань.

Однією з ключових складових Геопорталу Збройних Сил України є тривимірні моделі місцевості, які представляють собою віртуальне відображення рельєфу, об'єктів та інфраструктури. Ці моделі, розроблені на основі сучасних технологій геопросторового моделювання, стають неоцінним інструментом для аналізу та вирішення різноманітних завдань, від розташування військ до планування інфраструктурних проєктів. Додавання планів будівель до тривимірних моделей розширює можливості Геопорталу Збройних Сил України, дозволяючи отримати додаткову інформацію про внутрішню структуру та характеристики об'єктів. Це важливо для ефективного планування військових операцій та розвідки в урбанізованих районах, де зберігаються складні інженерні споруди та цілі для військових дій.

Щодо майбутніх перспектив, інтеграція планів будівель з тривимірними моделями відкриває широкі горизонти для застосування інноваційних технологій, таких як віртуальна та доповнена реальність. Це створює унікальні можливості для реалістичних симуляцій військових операцій, тренувань та тактичного планування, що сприяє підвищенню ефективності та готовності військового персоналу до викликів сучасного бойового середовища.

Додавання планів будівель до тривимірних моделей розширює можливості Геопорталу Збройних Сил України, дозволяючи отримати додаткову інформацію про внутрішню структуру та характеристики об'єктів. Це важливо для ефективного планування військових операцій та розвідки в

урбанізованих районах, де зберігаються складні інженерні споруди та цілі для військових дій.

Щодо майбутніх перспектив, інтеграція планів будівель з тривимірними моделями відкриває широкі горизонти для застосування інноваційних технологій, таких як віртуальна та доповнена реальність. Це створює унікальні можливості для реалістичних симуляцій військових операцій, тренувань та тактичного планування, що сприяє підвищенню ефективності та готовності військового персоналу до викликів сучасного бойового середовища.

Бартманський Б.О. (ВІКНУ)

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ТОПОГРАФІЧНИХ КАРТ НАТО В УКРАЇНІ

Топографічні карти є невід'ємною частиною Збройних Сил України, що дозволяє їм точно оцінювати місцевість і готуватися до операцій. З огляду на перспективу членства України в НАТО, інтеграція її топографічних стандартів зі стандартами країн-членів Альянсу є важливим кроком на шляху до значних покращень.

Однією з головних відмінностей між картами НАТО і України є те, що основний масштаб карт становить 1:250 000, що не відповідає нинішньому масштабу України 1:200 000. Це створює труднощі в картографії та сумісності: карти НАТО мають свої власні символи, які відрізняються від українських карт, особливо в зображенні ліній, точок і площин. Для успішної інтеграції ці відмінності необхідно враховувати і відповідним чином коригувати.

Основні способи рішення:

- Перегляд та уніфікація топографічних символів: Українські топографічні символи мають бути адаптовані і гармонізовані з символами НАТО. Спільні символи мають бути узгоджені, а ті, що суттєво відрізняються, мають бути переглянуті;

- Сумісність масштабів: перевести українські карти у прийняті в НАТО масштаби, зокрема 1:250 000, та запровадити відповідні алгоритми складання;

- Освітні зміни: коригування навчальної програми підготовки офіцерів для Збройних Сил України та включення нових тем до курсів «Основи військового управління» та «Загальна тактика» для підготовки офіцерів тактичної ланки.

Варто зазначити, що в Радянському Союзі використовувався масштаб 1:300 000, який особливо підходив для складної гірської місцевості, де потрібно було зобразити більше інформації. Це ще раз підтверджує необхідність адаптації масштабу до конкретних потреб місцевості та місії.

Для інтеграції в НАТО важливо, щоб військові і цивільні експерти працювали разом. Це також вимагає залучення навчальних закладів. Вирішення цих питань сприятиме розвитку топографічної служби України та забезпеченню її готовності до стандартів НАТО.

RECOMMENDATIONS FOR THE USE OF REMOTE SENSING DATA FOR MONITORING THE IMPACTS OF MILITARY OPERATIONS

Modern military operations ongoing in Ukraine lead to significant destruction of infrastructure and alter the environmental condition of the surrounding areas. Remote Sensing (RS) allows for the acquisition of timely and accurate data to assess the scale of destruction and coordinate recovery efforts, making this technology extremely relevant.

RS includes both active and passive sensing, differentiated by the type of signal source. Active methods, such as radar and LiDAR, provide data even under poor visibility conditions, while passive methods depend on natural illumination.

Comparison of methods revealed that satellite monitoring offers a broad view of territories with high accuracy, while drones allow for more detailed imaging of local areas. Meanwhile, social surveys and open-source analyses provide essential, on-the-ground data but require verification and integration.

For maximum coverage and accuracy, it is recommended to use a combined approach involving different types of RS, including satellites, drones, and geographic information systems (GIS) with artificial intelligence technologies. This will enable the automation of large data processing and timely detection of critical changes in conflict zones.

RS is an effective tool for monitoring the impacts of military conflicts. Its data is utilized for assessing infrastructure conditions, landscape changes, and planning restoration efforts. RS enables authorities and humanitarian organizations to quickly respond to destruction and provide aid to affected regions.

Веремєєва М.І. (ВІКНУ)
Тетева Д.Ю. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ

В наш час безпілотні літальні апарати стали набагато частіше використовуватися в суспільстві для різноманітних завдань. БПЛА дрони стають необхідним елементом для господарювання. На мою думку, найближчим часом агросфера зможе перевершити військову сферу споживання БПЛА, задіявши більшість світових ринків безпілотними апаратами, так як вони мають більш економічний ефект в екології нашого світу. Безпілотні літальні апарати дозволяють регулярно та швидко перевіряти стан посівів, вони можуть виявляти адаптацію рослин та оцінювати потребу в поливі чи добриві.

Одною з головних переваг дронів є те, що можливо створювати високоточні карти полів, 3D-моделі для подальшого планування та управління земними ресурсами, аналізу та оцінки стану ґрунту.

По-перше за допомогою новітніх технологій сільське господарство більше не буде використовувати безцінний потенціал людей, які колись робили це все, без допомоги якихось машин та новітніх систем та технологій. За допомогою швидкого доступу та управління літальними апаратами ми можемо створювати ортофотоплани, швидко та з багатою кількістю інформації для дотримання полів в належному стані.

По-друге, ми зможемо отримати карту висот, яка показує рельєф поля. За його допомогою, для роботи з рельєфом зручно виявити ті чи інші проблемні місця на полях.

Підведемо підсумок, застосування безпілотних літальних апаратів відкриває нові можливості для збору, аналізу та використання геоданих у різних галузях, від науки до виробництва. Вони дозволяють отримувати деталізовану інформацію про території, ефективно використовувати автоматизовані алгоритми для обробки зображень та забезпечувати значну економію часу та коштів.

Волков О.М. (ВІКНУ)
к.військ.н., с.н.с. Федченко О.П. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ СУПУТНИКОВИХ ДАНИХ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ РУЙНУВАНЬ ІНФРАСТРУКТУРИ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ

Використання супутникових даних є критично важливим для оперативного та достовірного моніторингу руйнувань інфраструктури в зонах військових конфліктів, оскільки такі дані надають незалежну, детальну та об'єктивну інформацію про масштаби руйнувань та їхній вплив на цивільне населення. Завдяки супутниковим знімкам та аналітичним технологіям на

основі штучного інтелекту можливо відстежувати зміну стану інфраструктури в реальному часі, ідентифікувати небезпечні зони та надавати необхідну інформацію для гуманітарних організацій, органів влади та міжнародної спільноти. Це сприяє оперативній реакції на гуманітарні кризи, підвищенню прозорості у висвітленні воєнних подій та створенню доказової бази для притягнення до відповідальності за воєнні злочини.

На відміну від традиційних методів збору інформації, супутниковий моніторинг дозволяє оперативно отримувати актуальні дані з уражених зон. Це дозволяє проводити постійний моніторинг змін на місцевості навіть у важкодоступних і небезпечних регіонах, де фізична присутність людей обмежена через активні бойові дії. Така оперативність дозволяє координувати гуманітарну допомогу та планувати евакуаційні заходи.

Супутникові дані є об'єктивними та неупередженими, що важливо для міжнародного визнання інформації та її правової достовірності. Це стає основою для міжнародних розслідувань і звітів про воєнні злочини, дозволяючи надавати докази руйнувань інфраструктури та можливих порушень прав людини.

Також за допомогою алгоритмів штучного інтелекту, зокрема методів комп'ютерного зору, можна автоматизувати процеси виявлення та класифікації руйнувань. Нейромережі здатні аналізувати великі обсяги супутникових знімків, визначати пошкоджені об'єкти, оцінювати масштаб руйнувань і визначати ступінь пошкодження. Це значно скорочує час на обробку даних і підвищує їхню точність.

Супутникові технології також дозволяють фіксувати динаміку та обсяги руйнувань з високою точністю, що може допомогти відновлювальним процесам після завершення конфліктів та знизити витрати на оцінку завданої шкоди. Таким чином, супутникові дані є неоціненною складовою сучасних стратегій моніторингу та оцінки інфраструктурних втрат у кризових регіонах.

Використання супутникових даних для моніторингу інфраструктурних руйнувань є не лише потужним технічним інструментом, але й етичним обов'язком сучасного суспільства, оскільки сприяє збереженню життів, зниженню гуманітарних наслідків війни. Супутникові технології стають основою для глобальної прозорості, що робить військові злочини більш видимими для світової спільноти та полегшує забезпечення відновлення постраждалих регіонів після завершення конфліктів.

Добровіцький В.І. (ВІКНУ)
Корячко Є.І. (ВІКНУ)

ТРИВИМІРНІ МОДЕЛІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ АНАЛІЗУ ТА ОЦІНКИ МІСЦЕВОСТІ

Використання тривимірних моделей для аналізу та оцінки тактичних характеристик місцевості має значну важливість у практичних застосуваннях, що потребують об'єктивного і детального вивчення географічних умов. Завдяки цим моделям можна ефективно досліджувати та оцінювати

різноманітні тактичні аспекти місцевості, що є ключовим у таких сферах, як військове планування, кризове управління, міське проектування та багато інших.

Дослідження, пов'язані із застосуванням тривимірних моделей для аналізу властивостей місцевості, повинні враховувати такі фактори, як точність і надійність даних, методи створення моделей, інтеграція з іншими аналітичними інструментами та програмним забезпеченням, а також потенціал використання цих моделей у віртуальних тренажерах і навчальних програмах. Тривимірні моделі стають віртуальними вікнами в природне середовище, дозволяючи здійснювати глибокий аналіз топографії, морфології та інших аспектів місцевості. Їхня інтерактивність і можливість візуальної взаємодії відкривають нові горизонти для віртуальних експериментів і досліджень, які раніше були недоступними. Інтеграція тривимірних моделей із даними геопросторових аналітичних систем підвищує їхню ефективність і розширює сферу застосування, охоплюючи сценарії військового планування, оцінки ризиків природних катастроф та екологічного моніторингу.

Тривимірні моделі стали потужним інструментом для аналізу та оцінки тактичних характеристик місцевості в різних сферах. Їхнє використання в військовому плануванні, кризовому управлінні та міському проектуванні дозволяє проводити більш глибокий і всебічний аналіз географічних умов, створюючи можливості для віртуальних експериментів і досліджень. Інтерактивність тривимірних моделей і їх інтеграція з геопросторовими аналітичними системами суттєво розширюють їхню сферу застосування, підвищуючи ефективність в дослідженні природних ризиків і плануванні тактичних операцій, відкриваючи нові перспективи для прийняття рішень у складних ситуаціях.

Железняков М.В. (ВІКНУ)
Левінська Н.В. (ВІКНУ)

ЕЛЕКТРОННІ КАРТИ В БОЙОВИХ ДІЯХ

В умовах активних бойових дій електронні карти стали важливим інструментом для координації військових операцій, планування евакуації та забезпечення безпеки цивільного населення. Висока динаміка змін на лінії фронту, ризики кібератак і необхідність оперативного оновлення даних створюють особливі вимоги до розробки та використання таких карт. Виклики, з якими стикаються фахівці під час створення електронних карт у зоні бойових дій, та значення надійних і точних картографічних даних для військових і гуманітарних цілей набувають особливої ваги у сучасних умовах.

Створення електронних карт у бойових умовах – це складний і відповідальний процес, що забезпечує точну, актуальну та безпечну навігаційну інформацію для військових підрозділів, гуманітарних організацій та урядових структур. Ця робота потребує інтеграції супутникових даних, повітряної розвідки та інформації з наземних джерел, щоб оперативно відображати зміни на місцевості, включно з позиціями військ, зонами

активних обстрілів і небезпечними територіями з мінами. Крім того, розробка таких карт вимагає впровадження сучасних засобів захисту даних від кібератак та уникнення витоків інформації, що може поставити під загрозу безпеку операцій.

Електронні карти, розроблені в умовах війни, повинні враховувати постійні зміни й забезпечувати доступ до життєво важливих ресурсів, таких як лікарні, укриття та шляхи евакуації. Це особливо критично для порятунку цивільного населення та ефективного військового планування. Створення електронних карт під час бойових дій є не лише технологічно складним, а й стратегічно важливим процесом, який визначає ефективність військових операцій і безпеку цивільного населення.

Таким чином, виклики, пов'язані з оперативним оновленням, захистом від кібератак і точністю даних, вимагають сучасних рішень і тісної співпраці між військовими, технологічними експертами та гуманітарними організаціями. Доступ до надійної картографічної інформації стає ключовим фактором для збереження життя та оптимізації логістики, що підкреслює роль електронних карт як критичного інструменту у подоланні кризових ситуацій під час війни.

Кавун К.О. (ВІКНУ)
Богачов Н.С. (ВІКНУ)

УДОСКОНАЛЕННЯ СПОСОБІВ ВЕДЕННЯ ТОПОГРАФІЧНОЇ РОЗВІДКИ ЗА ДОПОМОГОЮ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ

Використання безпілотних літальних апаратів (далі - БПЛА) значно покращує процес наземної розвідки, надаючи високоточні та детальні дані про місцевість в режимі реального часу. БПЛА можуть робити аерофотознімки з високою роздільною здатністю великих територій, включаючи важкодоступні та небезпечні райони. БПЛА також можуть збирати цифрові моделі рельєфу (ЦМР) і створювати топографічні карти, а також збирати дані для виробництва інших геоінформаційних продуктів.

Однією з головних проблем використання БПЛА для дослідження місцевості є те, що вони мають обмежений час польоту і залежать від погодних умов, що може вплинути на якість і кількість зібраних даних.

Для подолання цієї проблеми необхідно застосовувати комплексний підхід. Використання БПЛА з гібридними двигунами та сонячними батареями з тривалим часом автономної роботи може значно збільшити час польоту. Крім того, встановлення автоматичних зарядних станцій вздовж траєкторії польоту БПЛА зробить можливою безперервну роботу. Використання більш досконалих камер і датчиків, здатних працювати в складних погодних умовах, також підвищить якість зібраних даних.

Крім того, інтеграція даних БПЛА з іншими джерелами інформації, такими як супутникові знімки та наземні датчики, дозволить отримати більш повну і точну картину місцевості. Використання сучасних алгоритмів обробки

зображень і машинного навчання автоматизує аналіз великих обсягів даних і забезпечує швидке отримання результатів.

Таким чином, сучасна розвідка місцевості з використанням БПЛА не тільки підвищує точність та оперативність збору даних, але й забезпечує ефективне планування та проведення військових операцій, знижуючи ризики та підвищуючи безпеку військ.

Успішним прикладом вирішення проблеми обмеженого часу польоту БПЛА є проект Solar Impulse, який використовує БПЛА, оснащені сонячними батареями. Цей БПЛА може працювати протягом тривалого часу, використовуючи сонячну енергію для підзарядки своїх батарей під час польоту.

Precision Hawk також розробляє систему автоматичних зарядних станцій для БПЛА. Ці станції встановлюються вздовж траєкторії польоту БПЛА і дозволяють БПЛА заряджатися автоматично, забезпечуючи безперервність роботи під час тривалих місій.

Іншим прикладом є використання компанією Delair БПЛА з гібридним двигуном, що дозволяє значно збільшити час польоту. Гібридні БПЛА можуть працювати як на електриці, так і на паливі, що дозволяє їм працювати в умовах, коли час автономної роботи є критично важливим.

Кажукало К.В. (ВІКНУ)

к.т.н., с.н.с. Литвиненко Н.І. (ВІКНУ)

РОЛЬ І МІСЦЕ ГЕОПОРТАЛІВ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Топографічна служба має ряд ключових завдань, включаючи збір, зберігання, аналіз та своєчасне поширення актуальної геопросторової інформації для військ.

На геопорталах доступні різноманітні бази даних, які включають як векторну, так і растрову інформацію. Завдяки цим порталам будь-який користувач може не лише переглядати, а й завантажувати геопросторові дані, навіть, без необхідності використання спеціалізованого програмного забезпечення. Крім того, на геопорталах розміщені оновлені номенклатурні аркуші топографічних карт у вигляді мозаїки, готові до публікації.

Користувач, який матиме доступ до цієї послуги, зможе легко завантажити всі номенклатурні листи для вибраної ним території впродовж кількох секунд. Крім того, він буде мати можливість оглянути будь-яку необхідну йому область, що буде включати масив оброблених космічних знімків. Додатково, користувач може визначити розташування об'єктів, провести вимірювання відстаней та визначити кути, створити фотосхему, визначити профіль місцевості або розрахувати зони видимості для вибраної території.

Портал працює тільки через мережу АСУ «Дніпро», що унеможливорює неофіційний доступ до нього користувачів без попередньої заявки на підключення.

Для отримання доступу до геопросторових даних необхідно увійти на Геопортал, використовуючи унікальний логін та пароль. Після надсилання запиту на підключення на електронну адресу користувача автоматично відправляються логін, пароль та інструкція з підключення до Геоінформаційного порталу.

Використання геопорталів у військовій сфері стає все більш важливим з урахуванням розвитку інформаційних технологій. Геопортали надають доступ до різноманітних геопросторових даних, необхідних для ефективного планування, управління та проведення військових операцій. Використання геопорталів дозволяє забезпечити військовим повний огляд ситуації, покращити контроль та керування бойовими засобами.

Також важливим аспектом використання геоінформаційних систем та технологій у військовій сфері є можливість швидкого аналізу та прийняття рішень на основі великої кількості інформації у короткий час, що має вирішальне значення у динамічному середовищі бойових дій. Інтеграція геоінформаційних підсистем у Єдину автоматизовану систему управління Збройних Сил України забезпечує швидкість, повноту та якість інформаційного забезпечення, необхідного для керування військами. Єдиний геоінформаційний простір формується як мережа пов'язаних геопорталів, що дозволяє об'єднати інформацію про просторові дані та надати її у вигляді геосервісів для оперативного використання.

Важливим є застосування геоінформаційних технологій в навчанні майбутніх військових спеціалістів, яке відіграє ключову роль у формуванні сучасних військових компетенцій, забезпечуючи їх необхідними знаннями та вміннями для успішного використання геопросторових даних на практиці.

Отже, впровадження геоінформаційних технологій та геопорталів у військовій сфері підвищить ефективність проведення військових операцій та заходів, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки.

Калюжний Б.С. (ВІКНУ)

Чухлєб О.В. (ВІКНУ)

ІНТЕГРАЦІЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ З БЕЗПІЛОТНИМИ ЛІТАЛЬНИМИ АПАРАТАМИ

Інтеграція географічних інформаційних систем (ГІС) та безпілотних літальних апаратів (БПЛА) відкриває нові можливості для збору, аналізу та використання просторових даних у різних секторах. Ключовим аспектом цієї інтеграції є використання БПЛА для збору даних, що забезпечує високоточні зображення і відеозаписи місцевості, які можна інтегрувати в ГІС для створення детальних карт і моделей. БПЛА швидко і ефективно збирають дані в режимі реального часу, що дозволяє швидко реагувати на зміни умов і приймати обґрунтовані рішення. Інтеграція даних БПЛА з ГІС дозволяє проводити комплексний аналіз, включаючи 3D-моделювання, аналіз змін і прогнозування. Інтеграція ГІС і БПЛА надає більш повну і актуальну

інформацію про оперативну обстановку, що має важливе значення для військових і рятувальних операцій.

Таким чином інтеграція геоінформаційних систем та БПЛА є потужним інструментом для підвищення точності, оперативності та ефективності збору та аналізу просторових даних у різних сферах діяльності. Однією з найбільших проблем є те, що БПЛА мають обмежений час польоту і залежать від погодних умов, що може мати значний вплив на якість і доступність зібраних даних. Це особливо критично в ситуаціях, які вимагають безперервного моніторингу та негайного реагування на зміни. Як рішення цієї проблеми можна використовувати

гібридні систем, які поєднують БПЛА з наземними станціями та іншими датчиками. Наприклад, на БПЛА можуть бути встановлені зарядні станції для продовження терміну служби акумуляторів, або додаткові датчики можуть бути розміщені на землі для безперервного збору даних.

Крім того, використання більш досконалих БПЛА, більш стійких до різних погодних умов, може значно підвищити якість і надійність зібраних даних. Прикладом вирішення проблеми залежності БПЛА від погодних умов є використання гібридних систем. Наприклад, компанія Victory Drones розробила систему, яка поєднує БПЛА та наземні станції. Це дозволяє продовжувати моніторинг навіть за несприятливих погодних умов. БПЛА може повернутися на зарядну станцію для дозаправки, а наземна станція може продовжувати збирати дані. Це забезпечує безперервність моніторингу та зменшує вплив погодних умов на якість зібраних даних.

Katerynko M.I. (VIKNU)
Tkachenko D.M. (VIKNU)

IMPROVEMENTS IN MISSILE GUIDANCE SYSTEMS USING LIDAR TECHNOLOGY

Cartographic LiDAR, integrated with Geographic Information Systems (GIS), is a remote sensing technology that uses laser light to collect accurate X, Y, and Z measurements of the Earth's surface. This method is gaining popularity as it has proven its advantages over traditional techniques such as photogrammetry. LiDAR creates rich datasets of point clouds that can be manipulated, visualized, and analyzed. Data collection is conducted using specialized vehicles (aircraft, helicopters, cars, tripods, drones), laser scanners, GPS systems, and inertial navigation systems (INS). By recording the time it takes for the laser beam to reflect off the surface and combining it with location information such as GPS or INS, three-dimensional coordinates of points are obtained. These point cloud data are an essential part of photogrammetry. They represent three-dimensional coordinates of points on the Earth's surface measured by a laser scanner. The data is then processed to identify surface features detected by the laser, such as terrain, buildings, and trees. This technology relies on cutting-edge sensors that emit laser pulses, which reflect off objects on the Earth's surface. Each pulse may have one or more returns depending on the number of reflecting surfaces. This data is transformed into a three-

dimensional point on the Earth's surface and analyzed. Consequently, with a base of points, a 3D model of the surveyed area can be easily reproduced with an accuracy of up to one centimeter and already referenced to a coordinate system.

This system can be implemented for the production of missiles equipped with LiDAR, which will provide high precision in striking targets. Before the launch of the munition, the coordinates and images of the target are loaded into its system. After this, the launch occurs, and while en route to the target, the LiDAR system scans the terrain, comparing it with the uploaded images, identifying the target, and determining the precise strike point on the required area or object. This will greatly enhance the accuracy and effectiveness of target engagement. In the context of missile systems, LiDAR enables the missile to analyze the landscape in real time and compare it with previously loaded data. The guidance process of a missile with a LiDAR system involves several stages. First, before launch, precise coordinates and detailed images of the target are loaded into the missile's system. These data serve as the basis for further comparisons. After launch, during the flight towards the target, the LiDAR system continuously scans the terrain, creating a detailed three-dimensional map of the area. This map is compared with the previously loaded data, allowing the system to accurately identify the target and determine the optimal impact point. Such technology significantly increases the chances of successfully hitting a target, especially in complex conditions or in the presence of countermeasures. The LiDAR system is capable of recognizing and adapting to changes in the landscape or the target's location, making the missile more flexible and effective. Moreover, the high accuracy of LiDAR allows for minimizing collateral damage, which is a critical factor in modern military operations.

Кононенко Д.Р. (ВІКНУ)
Карєв І.С. (ВІКНУ)

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ СУПУТНИКОВОЇ НАВІГАЦІЇ НА БОЙОВІ МОЖЛИВОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Супутникова навігація відіграє критично важливу роль у забезпеченні Збройних Сил України, надаючи точну геопросторову інформацію для підвищення ефективності військових операцій. Основні функції супутникових навігаційних систем включають визначення точних координат, забезпечення навігаційної підтримки для різних видів транспорту та надання даних для управління бойовими засобами в реальному часі.

Сучасні супутникові навігаційні технології надають українським військовим підрозділам такі можливості:

- підвищена точність маневрів і ударів: надають інформацію про точне розташування як власних, так і ворожих сил, що сприяє точності при виконанні бойових завдань.

- оптимізація логістики та забезпечення військових частин: дозволяє військовим чітко координувати постачання, маршрути пересування та забезпечення безперервного зв'язку підрозділів.

- адаптивність до змін середовища бойових дій: супутникова навігація забезпечує можливість швидкого реагування на зміни, відстеження місцезнаходження військових одиниць та аналіз ситуації в режимі реального часу.

Однак існує значна залежність Збройних Сил України від іноземних супутникових систем, таких як GPS, що створює потенційні загрози, зокрема ризики кібер- та радіоелектронних атак, які можуть спричинити глушіння або спотворення сигналів.

Для посилення захисту супутникових навігаційних систем та зниження рівня ризиків пропонуються наступні заходи:

- інтеграція з національними та союзницькими системами супутникової навігації: зменшує залежність від єдиної системи і підвищує стійкість до зовнішніх атак.

- покращення кіберзахисту та захисту від радіоелектронної боротьби: впровадження технологій глушіння глушіння та інноваційних методів захисту сигналу.

Отже, впровадження сучасних супутникових технологій та геоінформаційних систем у військовій сфері не тільки сприяє підвищенню бойових можливостей Збройних Сил України, але й відкриває нові перспективи для забезпечення національної безпеки та захисту суверенітету держави. Забезпечення надійного доступу до геопросторових даних дозволяє військовим підрозділам своєчасно та точно виконувати бойові завдання, зокрема щодо розвідки, логістичної підтримки та маневрування.

Таким чином, сучасні супутникові технології і геопортали стають важливими інструментами для збереження і підсилення боєздатності армії, забезпечуючи високий рівень інформаційного забезпечення, швидкість прийняття рішень та надійну підтримку оперативного управління військами в умовах складної та динамічної ситуації. Водночас впровадження цих технологій у військовій освіті сприяє підготовці нової генерації фахівців, готових ефективно застосовувати геоінформаційні ресурси в умовах сучасних бойових дій.

Лук'янчук А.В. (ВІКНУ)
Гашенко П.О. (ВІКНУ)

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ СТВОРЕННЯ ТРИВИМІРНИХ МОДЕЛЕЙ МІСЦЕВОСТІ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ВІЙСЬКОВО- ПРИКЛАДНИХ ЗАВДАНЬ В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Тривимірні моделі місцевості відіграють вирішальну роль у плануванні та проведенні військових операцій, особливо в зонах бойових дій. Технології тривимірного моделювання дозволяють підвищити точність аналізу місцевості, а також сприяють ефективнішій координації та прийняттю рішень у реальному часі. Удосконалення цих процесів необхідне для зниження ризиків та покращення ефективності ведення бойових дій.

На сьогодні, процес створення 3D-моделей місцевості базується на використанні кількох ключових технологій. Однією з найефективніших є аерофотозйомка за допомогою безпілотних літальних апаратів (БПЛА). Вони дозволяють швидко й точно отримувати детальні зображення місцевості, які потім обробляються з використанням програмного забезпечення для створення тривимірних моделей. Супутникові знімки та дані ЛІДАР (Light Detection and Ranging) також застосовуються для отримання детальної топографічної інформації. Сучасні програмні комплекси, такі як Pix4D, Agisoft Metashape та ESRI ArcGIS, дозволяють автоматизувати процес побудови моделей на основі зібраних даних. Це зменшує вплив людського фактора, підвищує швидкість і точність створення моделей. Однак, існує потреба в подальшій автоматизації та спрощенні цих процесів, що є одним із напрямків удосконалення.

Незважаючи на суттєвий прогрес у сфері тривимірного моделювання, існують певні виклики, що ускладнюють застосування цих технологій у бойових умовах. Одним із таких є необхідність швидкої обробки великих обсягів даних в умовах нестабільного або обмеженого інтернет-зв'язку. У зоні бойових дій доступ до високошвидкісного інтернету може бути обмеженим, що ускладнює обмін і обробку даних. Крім того, важливим фактором є точність моделей. На місцевості, що постійно змінюється через артилерійські обстріли або інші бойові дії, потрібно постійно оновлювати дані для актуалізації 3D-моделей. Це вимагає розробки технологій, які дозволять створювати більш динамічні моделі, що можуть адаптуватися до змін у реальному часі.

Одним з основних шляхів удосконалення є впровадження штучного інтелекту (ШІ) та машинного навчання в процес обробки даних. ШІ може допомогти автоматизувати аналіз місцевості та розпізнавання змін, що дозволить створювати більш точні та актуальні моделі. Використання алгоритмів глибокого навчання може прискорити процес ідентифікації ключових об'єктів, таких як укриття, дороги, або перешкоди.

Другим напрямком є вдосконалення апаратного забезпечення. Нові технології БПЛА з покращеними сенсорами, а також розвиток технологій мікросупутників, дозволять збирати дані швидше та точніше. Крім того, застосування технологій 5G у військових зонах може значно покращити швидкість передачі та обробки даних.

Удосконалення процесу створення тривимірних моделей місцевості для військових завдань має ключове значення для підвищення ефективності операцій у зоні бойових дій. Впровадження нових технологій, таких як штучний інтелект і вдосконалення засобів збору даних, дозволять покращити точність та швидкість моделювання. Це, у свою чергу, сприятиме прийняттю швидких і точних рішень у бойових умовах, що є критичним для успішного ведення сучасних військових операцій.

СТВОРЕННЯ ТРИВИМІРНИХ МОДЕЛЕЙ МІСЦЕВОСТІ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ФОТОЗЙОМКИ З БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ

Використання тривимірних моделей місцевості у геопросторовому аналізі дозволяє підвищити точність та ефективність виконання геопросторових завдань, забезпечуючи детальне відображення територій та об'єктів для прийняття обґрунтованих рішень. В умовах цифрової трансформації ця технологія стає важливою складовою інтегрованих платформ для моніторингу та управління просторовими даними.

Створення тривимірних моделей місцевості за допомогою даних, отриманих з безпілотних літальних апаратів (БПЛА), є сучасним інноваційним підходом оперативного отримання інформації про місцевість. Ця методика базується на використанні аерофотознімків високої роздільної здатності, зроблених БПЛА, для створення точних цифрових моделей рельєфу (Digital Elevation Model, DEM) і поверхні (Digital Surface Model, DSM). БПЛА забезпечують швидкість та гнучкість збору даних на великих територіях, що робить цей метод особливо актуальним для військових, інженерних та природоохоронних завдань. Тривимірні моделі місцевості, створені на основі знімків БПЛА, можуть бути застосовані для детального аналізу рельєфу, моніторингу змін територій, планування будівельних проєктів, а також для точного картографічного відображення елементів місцевості. Крім того, такі моделі дають можливість інтеграції з іншими геоінформаційними системами, що підвищує їхню цінність для аналізу та прийняття рішень у різних галузях.

Для отримання якісної тривимірної моделі місцевості за результатами знімання з безпілотного літального апарату необхідно забезпечити виконання певного переліку технологічних етапів: вибрати необхідний безпілотний літальний апарат з оптимальними технічними характеристиками, визначитись із системою управління дроном, створити польотну місію за результатами попередньої зйомки зони інтересу (Area of Interest), забезпечити контроль отриманих результатів та передачу їх на пристрої для подальшої обробки, обробити масив знімків за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення.

Сфера застосування тривимірних моделей місцевості під час ведення бойових дій досить широка, тому удосконалення методики використання БПЛА для отримання тривимірних моделей місцевості важливе завдання, адже застосування новітніх технологій під час ведення бойових дій веде до збільшення ефективності та точності ведення вогню, зменшення втрат особового складу, що є завжди актуальним питанням для країни, яка втягнута у військовий конфлікт.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ HEC-RAS ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ ЙМОВІРНИХ ЗОН ЗАТОПЛЕНЬ ВНАСЛІДОК ПРОРИВУ ГІДРОТЕХНІЧНОЇ СПОРУДИ

Сучасні технології управління водними ресурсами надають фахівцям нові інструменти для прогнозування та оцінки ризиків надзвичайних ситуацій, пов'язаних з аваріями на гідротехнічних спорудах, таких як греблі. Одним з провідних рішень для аналізу ймовірних зон затоплення є програмне забезпечення HEC-RAS (Hydrologic Engineering Center's River Analysis System), розроблене інженерним центром гідрології армії США для гідравлічного аналізу річкових систем та водоймищ. Це програмне забезпечення дозволяє досліджувати різні сценарії розвитку надзвичайних ситуацій та визначати критичні точки, що можуть вплинути на безпеку військових об'єктів та інфраструктури.

HEC-RAS надає можливість моделювання як статичних параметрів потоку, так і складних динамічних процесів, зокрема затоплень у разі аварій. Завдяки цьому програмному забезпеченню спеціалісти можуть не тільки визначати потенційно небезпечні зони, а й оцінювати швидкість та напрямки розповсюдження води, враховуючи характеристики місцевості. Це дозволяє військовим та інженерам заздалегідь планувати евакуаційні маршрути, аналізувати ризики для транспортних мереж, мостів та інших критичних об'єктів.

Процес моделювання в HEC-RAS розпочинається з ретельної підготовки вихідних даних. Серед таких даних можуть бути детальні топографічні карти досліджуваної території, гідрологічні характеристики водойми, обсяги резервуара, а також специфікації гідроспоруди, включаючи її висоту, довжину та матеріал конструкції. Важливим етапом є вибір сценарію аварії, який може варіюватися від поступового до раптового прориву.

Після введення всіх необхідних даних у систему HEC-RAS виконується комплекс розрахунків, які дають змогу створити карти ймовірних зон затоплення. Зокрема, моделювання включає розрахунки швидкості та глибини потоку в різних зонах, що дозволяє фахівцям точно визначати найбільш небезпечні ділянки. На основі таких даних можна ухвалювати стратегічно важливі рішення щодо евакуації та розгортання підрозділів у разі прориву, а також розробляти рекомендації для захисту критичної інфраструктури.

Перевагами HEC-RAS є висока точність і варіативність у виборі сценаріїв розвитку подій, що дозволяє з легкістю адаптувати модель під нові умови або дані. Це особливо важливо для оперативного реагування в умовах, що швидко змінюються. HEC-RAS також інтегрується з іншими інструментами аналізу та ГІС-системами, що дає змогу поєднувати отримані дані з різних джерел і використовувати їх для планування захисних заходів на різних рівнях – від регіонального до локального.

Загалом, використання HEC-RAS для моделювання зон затоплення внаслідок аварій на гідротехнічних спорудах забезпечує спеціалістам інструменти для більш обґрунтованого управління військовими операціями в зоні ризику. Цей підхід не тільки сприяє підвищенню безпеки критичної інфраструктури, а й надає можливість військовим та інженерам швидко реагувати на можливі надзвичайні ситуації, забезпечуючи збереження життя та мінімізацію збитків для державних об'єктів.

Менсітова В.О. (ВІКНУ)

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СТВОРЕННЯ ДИНАМІЧНИХ ТРИВИМІРНИХ МОДЕЛЕЙ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ГЕОПРОСТОРОВОЇ ПІДТРИМКИ ВІЙСЬК (СИЛ)

Традиційні 2D-методи в геопросторовій підтримці військ (сил) мають значні обмеження, що впливають на ефективність прийняття рішень. Це зумовлено тим, що двовимірні карти неспроможні відобразити складність ландшафту, особливо на місцевостях із складним рельєфом або в густозаселених урбанізованих зонах. Такі обмеження створюють виклики для точного просторового аналізу і значно ускладнюють візуалізацію перешкод, висот та різноманітних природних і штучних елементів місцевості, що безпосередньо впливають на планування військових операцій та ефективне розміщення частин та підрозділів військ (сил).

Використання 3D-моделей дозволить створювати реалістичні віртуальні простори, які відображають місцевість з високою точністю та деталізацією, враховуючи висоти об'єктів інфраструктури та природних перешкод. Завдяки динамічним моделям, можливо постійне оновлення даних у реальному часі, що дозволить командирам ефективно планувати військові операції.

Для успішного впровадження динамічних тривимірних моделей у систему геопросторової підтримки військ потрібно зосередитись на кількох ключових напрямках.

По-перше, необхідно впровадити програмне забезпечення, яке матиме можливість створювати та обробляти 3D-моделі в режимі реального часу, що дозволить мати максимально точне відображення місцевості.

По-друге, необхідне проведення спеціалізованих курсів навчання військовослужбовців на всіх рівнях, що забезпечить ефективне використання новітніх технологій; підвищуючи кваліфікацію військовослужбовців кожна військова частина зможе мати спеціалістів, починаючи від нижньої ланки до вищої.

По-третє, необхідно інтегрувати використання 3D-моделей з існуючими системами управління військами для оперативності ухвалення рішень.

Останнім, але не менш важливим, є необхідність збору і оновлення даних. Використання сучасних технологій, таких як дрони, супутники для постійного збору та оновлення геопросторових даних, що забезпечить актуальність і точність.

Таким чином, використання методів динамічного 3D-моделювання для геопросторової підтримки військ відкриває широкі перспективи для підвищення ефективності проведення військових операцій. Враховуючи надзвичайно складний та динамічний характер сучасної війни, дані технології стають невід'ємною частиною стратегічного управління та військового планування.

Мерчанський Д.А. (ВІКНУ)

Циба М.М. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ДЛЯ КООРДИНАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ ОПЕРАЦІЙ У РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ

Географічні інформаційні системи (далі - ГІС) відіграють важливу роль у сучасних військових операціях і дозволяють інтегрувати і координувати різні елементи бойових дій. Використання ГІС підвищує ефективність оперативного планування і управління. ГІС надає командирам і штабам актуальну інформацію про місцевість, війська і позиції противника, що дозволяє швидко приймати рішення і вносити корективи в плани в режимі реального часу. Підтримуючи ситуаційну обізнаність, ГІС дозволяють військам створювати і оновлювати карти поля бою, візуалізувати оперативну обстановку і прогнозувати розвиток подій. Окрім того ГІС підвищують точність і повноту інформації, інтегруючи дані з різних джерел, таких як супутникові знімки, розвідувальні дані і дані з безпілотних літальних апаратів. ГІС полегшують координацію між різними підрозділами, забезпечуючи швидкий обмін інформацією і синхронізацію дій. Завдяки точному аналізу місцевості і оперативній інформації ГІС допомагають мінімізувати ризики і оптимізувати використання ресурсів для військового і цивільного персоналу.

Однією з проблем використання ГІС - є затримки в передачі даних. У реальному часі навіть невеликі затримки можуть мати значний вплив на військову координацію та прийняття рішень. Це особливо важливо у швидкоплинних динамічних бойових операціях, де кожна секунда на рахунок.

Як рішення, для підвищення надійності використання ГІС – є впровадження швидких і надійних каналів зв'язку, таких як супутниковий інтернет і спеціалізовані системи військового зв'язку з низькою затримкою. А також використання штучного інтелекту для оптимізації обробки даних, аналізу інформації та передачі її командирам і особовому складу в найшвидший і найкоротший час. Одним із способів вирішення проблем затримок у військових операціях є використання систем передачі даних на основі квантової телепортації. Ця технологія дозволяє передавати інформацію набагато швидше, ніж звичайні методи передачі даних. Квантова телепортація уможливорює майже миттєву передачу даних, що є важливим у військових операціях, чутливих до часу.

ВИКОРИСТАННЯ СУПУТНИКОВИХ ДАНИХ ДЛЯ ОЦІНКИ ЕКОЛОГІЧНИХ НАСЛІДКІВ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ

Військові конфлікти чинять значний вплив на навколишнє середовище, завдаючи довгострокової шкоди екосистемам і здоров'ю людей. Оцінка екологічних наслідків військових дій важлива для захисту біорізноманіття, адже бойові дії можуть знищувати природні середовища існування і сприяти вимиранню видів. Використання хімічної зброї, вибухівка та інші боєприпаси призводять до забруднення ґрунту, води та повітря. Руйнування інфраструктури може мати серйозні наслідки для здоров'я місцевого населення. Оцінка впливу на довкілля є ключовою для планування відновлення постраждалих територій після завершення конфліктів.

Супутникові дані є важливим інструментом у сучасних дослідженнях екологічних наслідків військових конфліктів. Супутники охоплюють великі площі і можуть надавати дані з важкодоступних або небезпечних районів. Їх регулярне оновлення дозволяє відстежувати зміни в режимі реального часу. Висока роздільна здатність зображень дозволяє детально аналізувати екологічні зміни. Різні спектральні діапазони дозволяють виявляти різні типи забруднень і змін у довкіллі. Однією з найбільших проблем є обмежена доступність і точність супутникових даних для оцінки впливу військових дій на навколишнє середовище. Погодні умови, густота хмар та технічні обмеження супутників впливають на якість отриманих зображень. Рішенням можуть бути комбіновані технології, що використовують дані з різних типів супутників (оптичні, радіолокаційні, інфрачервоні) та інші джерела (дрони, наземні датчики). Створення систем машинного навчання для аналізу великих обсягів даних дозволить точніше визначати зміни у довкіллі.

Постійне оновлення супутникових знімків і вдосконалення алгоритмів їх обробки допоможе враховувати вплив погодних умов та інших факторів. Наприклад, організація SkyTruth використовує супутникові знімки для моніторингу змін ландшафту та виявлення забруднень. Це допомагає точно оцінювати вплив військових конфліктів на довкілля і вживати заходів для відновлення забруднених територій.

Нещерет Д.О. (ВІКНУ)
Сівков С.В. (ВІКНУ)

ОПЕРАТИВНИЙ ДРУК У ВІЙСЬКОВИХ УМОВАХ

У сучасних військових конфліктах оперативна інформація є критично важливою для успішного виконання завдань. Цифрові технології, зокрема оперативний друк, забезпечують швидкий і ефективний доступ до необхідних документів, що сприяє прийняттю рішень та виконанню бойових завдань. Ця доповідь розгляне основні аспекти використання цифрового друку у військових умовах, його переваги та рекомендації щодо впровадження.

Оперативний друк дозволяє військовим підрозділам оперативно отримувати та поширювати інформацію. У польових умовах, де доступ до інформаційних ресурсів обмежений, можливість швидкого виготовлення документів, карт, інструкцій та матеріалів для навчання є вирішальною. Це не лише підвищує ефективність управління, але й забезпечує адаптацію до змінюваних умов бойових дій.

Цифрові друкарські машини надають ряд переваг у порівнянні з традиційними методами друку:

- можливість друку документів за лічені хвилини дозволяє реагувати на зміни у бойовій обстановці;
- друкарські машини здатні працювати з різними форматами та матеріалами, що важливо для виготовлення специфічних військових документів;
- цифровий друк забезпечує високу якість зображення та тексту, що є критично важливим для читабельності документів на полі бою;
- використання цифрових технологій дозволяє знижувати витрати на виготовлення малих тиражів документів, що особливо актуально для військових підрозділів.

Для ефективного впровадження оперативного друку в армії необхідно врахувати кілька ключових аспектів:

- необхідно обрати відповідні моделі цифрових друкарських машин, які здатні витримувати польові умови, мають високу швидкість друку та можливість роботи з різними носіями;
- важливо забезпечити навчання військовослужбовців користуванню новими технологіями, щоб максимально ефективно використовувати їх потенціал;
- введення системи контролю якості на всіх етапах процесу друку допоможе уникнути помилок, що можуть вплинути на виконання завдань;
- розробка заходів щодо захисту конфіденційної інформації, що друкується, є важливим аспектом, оскільки витік даних може загрожувати безпеці підрозділів.

Оперативний друк на цифрових друкарських машинах є потужним інструментом для забезпечення інформаційних потреб військових підрозділів. Він сприяє підвищенню ефективності управління, забезпечуючи швидкість, гнучкість та якість у процесах документування. Впровадження нових технологій потребує комплексного підходу, включаючи вибір обладнання, навчання персоналу та забезпечення безпеки інформації. Успішне використання оперативного друку в армії може стати запорукою більшої ефективності у виконанні бойових завдань та адаптації до швидко змінюваних умов сучасних конфліктів.

УДОСКОНАЛЕННЯ ТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ СУПУТНИКОВИХ ЗНІМКІВ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ЗМІН МІСЦЕВОСТІ

Аналіз супутникових знімків є важливим інструментом для виявлення змін у природному середовищі та антропогенних факторів, що впливають на топографію і географічні характеристики місцевості.

Супутникові знімки надають детальні зображення великих територій, що дозволяє швидко виявляти зміни на місцевості такі як зсуви, повені, зміни рослинності та розвиток інфраструктури. Дані супутникового знімання дозволяють проводити високоточний і економічно ефективний моніторинг, який неможливий за допомогою традиційних методів.

Сучасні технології, такі як машинне навчання та нейронні мережі, значно підвищили ефективність аналізу супутникових знімків.

Ці методи дозволяють автоматизувати процеси, точно виявляти зміни і прогнозувати майбутні події. Такі підходи, як використання мультиспектральних знімків, допомагають аналізувати різні аспекти навколишнього середовища, такі як стан рослинності, рівень вологості ґрунту та забруднення.

Ще однією перевагою супутникових знімків є можливість отримання історичних даних, що важливо для моніторингу довгострокових змін.

Архівні знімки дозволяють простежити зміни протягом десятиліть і проаналізувати їхні причини.

Загалом, удосконалення методів аналізу супутникових знімків має вирішальне значення для виявлення змін на певній території.

Це може допомогти підвищити ефективність реагування на природні та техногенні катастрофи, покращити планування інфраструктурних проєктів та заходів з охорони навколишнього середовища. Удосконалення цих методів забезпечить більшу безпеку та стабільність у різних сферах діяльності.

Поляков А.І. (ВІКНУ)

Левінська Н.В. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ СУПУТНИКОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ООНОВЛЕННЯ ТОПОГРАФІЧНИХ КАРТ

Використання супутників для оновлення картографічної інформації сьогодні є ключовим інструментом для забезпечення актуальною інформацією сучасних військових операцій. Це забезпечує оперативну обізнаність, точне планування місій та ефективну координацію підрозділів на місцевості.

Супутникові системи дозволяють отримувати комплексні зображення в режимі реального часу або з мінімальною затримкою. За оцінками вчених у травні 2023 року на навколоземній орбіті налічувалось 7560 активних супутників. Більшість з них, 6768 супутників, знаходяться на низькій навколоземній орбіті (висота 160-2 000 км). На середній орбіті - 143 супутники, на еліптичній орбіті - 59 і на геостаціонарній орбіті - 590. Більшість

військових супутників знаходяться на низькій орбіті, але точних даних про загальну кількість супутників немає, оскільки країни не завжди публікують можливості супутників, які вони запускають, а комерційні супутники іноді використовуються у військових цілях. Наприклад, загальна кількість супутників США становить 5184.

Україна сьогодні активно використовує матеріали супутникового знімання вітчизняні та надані міжнародними партнерами. Наприклад, програми співпраці з комерційними операторами супутникових знімків, такими як Maxar Technologies та Airbus, дозволяють українським військовим отримувати високоякісні знімки для оновлення карт з урахуванням змін місцевості, інфраструктури та ландшафту, що спричинені наслідками бойових дій та іншими факторами. Такі матеріали мають високу роздільну здатність (до 30 см на піксель) і можуть детально відстежувати переміщення транспортних засобів та зміни рельєфу місцевості. Вони активно використовуються для картографування, розвідки та стратегічного планування.

Sentinel-1 і Sentinel-2 (програма Copernicus Європейського космічного агентства) супутники, що надають радіолокаційні та оптичні зображення високої роздільної здатності; Sentinel-1 використовує радіолокаційну систему, яка може отримувати зображення навіть у хмарну погоду і вночі. Це особливо корисно для моніторингу місцевості і виявлення руху транспортних засобів під час бойових операцій; Sentinel-2 надає кольорові зображення місцевості, які також важливі для оновлення карт і оцінки стану інфраструктури.

Супутники Airbus Defence and Space Company, такі як Pleiades та SPOT, використовуються для отримання детальних зображень Землі; Pleiades надає зображення з високою роздільною здатністю (до 50 см) та дозволяє проводити детальний аналіз місцевості, тоді як SPOT охоплює великі території та оновлює топографічні карти.

Україна має унікальний досвід у космічній галузі, але він досить обмежений через ведення бойових дій та обмежені фінансові ресурси. Однак є проекти що були реалізовані:

«Січ-2-30» - супутник, який запустили у 2022 році в рамках реалізації космічної програми України. Він призначений для спостереження за поверхнею Землі та надання зображень з роздільною здатністю до 7 метрів на піксель. Основне завдання супутника - моніторинг стану земель, водних ресурсів і лісів та надання даних для військових цілей, зокрема для оновлення топографічних карт.

Хоча Україна не має великого супутникового угруповання, українська компанія EOS Data Analytics активно працює у сфері обробки та аналізу супутникових даних. Крім міжнародного співробітництва, Україна також отримує дані з приватних комерційних супутників:

Planet Labs надає щоденні знімки Землі з низьких висот; супутники серії Dove утворюють угруповання і постійно оновлюють зображення. Дані використовуються для оновлення карт і відстеження змін у реальному часі.

BlackSky надає супутникові знімки високої роздільної здатності та аналіз даних для військових і цивільних потреб. Її супутники можуть надавати актуальні зображення для моніторингу умов на полі бою та змін в інфраструктурі.

Сучасні військові технології все більше залежать від супутникових систем для створення та оновлення топографічних карт, а також для забезпечення ситуаційної обізнаності на полі бою. Уряди та збройні сили різних країн, таких як США, Ізраїль, Велика Британія, Франція, Китай та Росія, активно використовують ці інструменти для покращення своїх військових можливостей.

Збройні Сили України, як і армії провідних країн світу, використовують унікальну комбінацію супутникових технологій, можливостей безпілотних літальних апаратів та географічних інформаційних систем для покращення підтримки бойових дій і забезпечення ситуаційної обізнаності.

**к.військ.н., с.н.с. Федченко О.П (ВІКНУ)
Черкаський В.Ю. (ВІКНУ)**

ВИКОРИСТАННЯ ГЕОПОРТАЛІВ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Геопросторова підтримка стає все більш критичним елементом в сучасних збройних силах, забезпечуючи ефективне ведення військових операцій, управління ресурсами, логістикою та прийняття виважених рішень штабами всіх рівнів військового управління.

Впровадження геоінформаційних технологій у військовій сфері відкриває нові можливості для підвищення результативності проведення військових операцій, забезпечення національної безпеки та захисту державного суверенітету. Одним з базових елементів використання геоінформаційних технологій у військовій сфері є використання геопорталів.

Використовуючи новітні технології для ведення бойових дій, сучасні армії стикаються з проблемою оперативного забезпечення географічною інформацією військ та штабів. Впровадження геопорталу, спеціалізованого веб-сервісу для онлайн-роботи, надає можливість повністю вирішити цю проблему.

Геопортал – це спеціалізований веб-сайт, який надає віддалений доступ до геопросторової інформації. Він є потужним інструментом для організації та інтеграції даних і допомагає систематизувати наявну просторову та статистичну інформацію.

Геопортали надають оперативний доступ до ключових геопросторових даних і інструментів аналізу, необхідних для планування та проведення військових операцій. Використання базових сервісів геоінформаційних порталів дозволяє збирати, аналізувати та візуалізувати важливу просторову інформацію, сприяючи прийняттю швидких і обґрунтованих рішень на полі бою.

Можливість створення єдиного геоінформаційного простору через взаємодію геопорталів є важливим аспектом використання геоінформаційних

технологій. Це сприяє підвищенню контролю та управління збройними силами, оптимізації логістики та забезпеченню швидкості в роботі тилівих служб.

У Збройних Силах України використовується геоportal, побудований на платформі ArcGIS Server Enterprise Advanced, який надає військам доступ до актуальної та достовірної геопросторової інформації, що є ключовим фактором для ефективного планування, управління та проведення військових операцій. Загалом, ArcGIS Server Enterprise Advanced є потужним рішенням для організації доступу до геопросторових даних. Він пропонує широкий спектр функцій, масштабованість та безпеку.

ArcGIS Portal використовується для організації, керування і спільного використання геопросторових ресурсів. Він забезпечує користувачам єдиний доступ до даних та служб, а також дозволяє створювати інтерактивні карти та додатки.

Шепелєв В.С. (ВІКНУ)
Гамузінський В.О. (ВІКНУ)

РОЗРОБКА ЕФЕКТИВНИХ МЕТОДІВ СТВОРЕННЯ ФОТОДОКУМЕНТІВ МІСЦЕВОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Ефективні геоінформаційні технології (ГІС) мають ключове значення для точного картографування та моніторингу. Дрони, оснащені високоякісними камерами, можна використовувати для отримання детальних зображень з високою роздільною здатністю. Ці дрони оснащені GPS, LiDAR та іншими датчиками для забезпечення точності координат і збору додаткових даних про місцевість.

Комп'ютеризовані алгоритми візуалізації покращують якість зображення і допомагають виявити важливі деталі. Можна виправити геометричні спотворення та зменшити атмосферні ефекти. В результаті зображення стають більш точними та інформативними. Зібрані дані можна інтегрувати в ГІС для створення детальних і точних карт і моделей місцевості. Програмне забезпечення для обробки даних автоматизує процес аналізу за допомогою алгоритмів машинного навчання та штучного інтелекту. Це значно підвищує ефективність і точність обробки великих обсягів даних.

Автоматизація збору даних за допомогою дронів економить час і ресурси. Дрони мають вирішальне значення в ситуаціях, коли швидкість має вирішальне значення, оскільки вони можуть швидко охоплювати великі території, в тому числі важкодоступні або небезпечні райони.

Однією з головних проблем при створенні знімків місцевості є обробка великих обсягів даних, що вимагає значних ресурсів і часу.

Для зберігання та обробки великих обсягів фотодокументів використовуються хмарні платформи. Це зменшує навантаження на локальні системи, забезпечує доступ до даних з будь-якої точки світу та збільшує швидкість обробки.

Таким чином, розробка та використання ефективних методів генерації топографічних фотографій з використанням геоінформаційних технологій може значно підвищити точність, деталізацію та ефективність збору та обробки даних, а також забезпечити надійну основу для низки застосувань у таких сферах, як картографування, моніторинг та управління ресурсами.

Щукін А.П. (ВІКНУ)
Левінська Н.В. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМИ ТА КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ РЕЄСТРАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Земельна реформа та управління земельними ресурсами є одним із ключових аспектів розвитку економіки та забезпечення національної безпеки країни. Важливою складовою є реєстрація земель оборони — територій, що використовуються для потреб армії та захисту держави. Проте цей процес часто супроводжується серйозними проблемами та корупційними ризиками, які негативно впливають на ефективність використання цих земель.

Основною проблемою реєстрації земель оборони є значні правові прогалини та недосконалість системи управління земельними ресурсами, що використовуються для військових цілей. Внаслідок цього, великі площі земель оборони перебувають у «сірій зоні», тобто не зареєстровані належним чином. За даними Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру, на 2023 рік було виявлено, що понад 240 тисяч гектарів земель оборони не мали офіційної реєстрації, що створює простір для зловживань та втрат державного бюджету. Нерідко такі землі незаконно змінюють своє цільове призначення або передаються у користування комерційним структурам.

З огляду на високі корупційні ризики, уряд у 2022 році почав активну роботу з повернення цих земель у власність держави. На сьогоднішній день вже вдалося повернути близько 150 тисяч гектарів земель, проте залишається ще близько 90 тисяч гектарів, що потребують вирішення юридичних питань та внесення до державного кадастру. Згідно з планами Міністерства оборони України, до кінця 2025 року очікується повернення всіх незаконно відчужених земель у власність держави.

Для подолання цих проблем необхідно удосконалити законодавчу базу та забезпечити прозорість процесів реєстрації земель оборони. Це включає впровадження сучасних технологій моніторингу, зокрема геоінформаційних систем (ГІС), що дозволять відстежувати використання земель у реальному часі. Крім того, необхідно посилити державний контроль за реєстрацією та використанням земель оборони, а також активізувати роботу правоохоронних органів у виявленні та притягненні до відповідальності осіб, причетних до незаконних операцій із землями.

Повернення земель оборони у власність держави дозволить не тільки відновити справедливість у їх розподілі, але й підвищити ефективність їх використання. Це допоможе зменшити фінансові втрати держави та залучити додаткові ресурси для оборонних потреб. Крім того, створення прозорості та

контрольованої системи управління земельними ресурсами сприятиме зниженню рівня корупції та покращенню інвестиційної привабливості земельних фондів країни.

Юськов О.О. (ВІКНУ)
Шпортко С.А. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ДЛЯ ОНОВЛЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ КАРТ

Безпілотні літальні апарати (далі - БПЛА) відіграють важливу роль у сучасному картографуванні, забезпечуючи швидке і точне оновлення електронних карт. БПЛА оснащені високоякісними камерами та сенсорами, які дозволяють їм робити детальні знімки місцевості з високою роздільною здатністю. Це забезпечує точність оновлення картографічних даних; БПЛА можна використовувати для швидкого збору даних на великих територіях. Це особливо важливо в ситуаціях, що швидко змінюються, таких як стихійні лиха або військові операції. БПЛА необхідні для оновлення карт у гірських, лісистих і конфліктних зонах, оскільки вони можуть легко дістатися до важкодоступних або небезпечних для людини місць. Використання БПЛА для картографування є більш економічно ефективним, ніж традиційні методи, такі як аерофотозйомка з літаків або супутників.

Дані, зібрані БПЛА, можна легко інтегрувати в географічну інформаційну систему (далі - ГІС), щоб отримати актуальні і точні дані - електронні карти, які можна використовувати для різних застосувань, таких як планування, моніторинг та управління ресурсами.

Таким чином, використання БПЛА для оновлення електронних карт є ефективним та інноваційним підходом, який забезпечує високу точність, оперативність та економічну ефективність збору та обробки картографічних даних.

Проблема автономності БПЛА стосується їхньої здатності виконувати завдання без постійного контролю з боку оператора. Це включає різні аспекти, такі як: точне позиціонування і маневрування за допомогою GPS та інших систем; ідентифікація та відстеження об'єктів за допомогою камер і датчиків; інтеграція з різними технологіями та інфраструктурами для виконання завдань; розробка та впровадження алгоритмів для автоматизованого прийняття рішень та виконання місій; розробка нових енергетичних технологій для БПЛА, таких як гібридні двигуни, сонячні панелі та вдосконалені акумуляторні системи. Крім того, впровадження технології автоматичної зарядки та заміни акумуляторів дозволить значно продовжити час автономної роботи БПЛА та забезпечити безперервність збору даних для картографування.

ЗАСТОСУВАННЯ СУПУТНИКОВИХ ЗОБРАЖЕНЬ ДЛЯ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ЗАБРУДНЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Супутникові знімки мають важливе значення для виявлення та оцінки екологічних ризиків, пов'язаних з військовими операціями. Супутникові знімки надають детальну інформацію про стан довкілля на великих територіях, включаючи важкодоступні небезпечні райони. Використання супутникових знімків дає можливість відстежувати зміни в навколишньому середовищі в режимі реального часу, що особливо важливо під час військових операцій.

Супутникові знімки можуть виявити забруднення води, ґрунту і повітря та допомогти швидко реагувати на екологічні загрози. Супутникові знімки дозволяють здійснювати точний моніторинг та оцінку стану довкілля, що є важливим для планування заходів з відновлення та реабілітації постраждалих територій. Вони також можуть допомогти поліпшити управління екологічними ризиками, що виникають внаслідок військових конфліктів, і забезпечити більш ефективні та дієві заходи з мінімізації екологічних ризиків.

Таким чином, використання супутникових знімків є ефективним інструментом для оцінки та управління екологічними ризиками, пов'язаними з військовими операціями.

Однією з головних проблем є обмежена точність і доступність супутникових знімків за несприятливих погодних умов і під час активних конфліктів. Це може вплинути на якість даних і, відповідно, на точність оцінки екологічних ризиків.

Використання комбінованих технологій, які об'єднують дані з різних типів супутників (оптичних, інфрачервоних і радіолокаційних) та інтегрують їх з даними з дронів і наземних датчиків. Це забезпечує більш точні та надійні дані. Крім того, слід розробити спеціалізовані алгоритми обробки даних, щоб компенсувати спотворення, спричинені погодними умовами, і швидко обробляти великі обсяги інформації.

Прикладом вирішення проблеми інтеграції супутникових даних з різних джерел для оцінки екологічних ризиків є проект ЄС Copernicus. Ця ініціатива спрямована на моніторинг та управління навколишнім середовищем за допомогою супутникових знімків та інших джерел даних.

Copernicus використовує дані з різних супутників, включаючи оптичні, інфрачервоні та радіолокаційні супутники, щоб забезпечити повну картину місцевої екологічної ситуації. Наприклад, супутники Sentinel-1 і Sentinel-2 регулярно надають зображення з високою роздільною здатністю, що дозволяє виявляти забруднення, відстежувати зміни ландшафту та оцінювати екологічні ризики. Проект є прикладом успішного застосування комбінованих технологій для вирішення питань точності та доступності супутникових даних

за різних погодних умов та інших факторів, що впливають на якість зображення.

к.геогр.н. Коренець О.В. (ВІКНУ)
к.т.н., с.н.с. Литвиненко О.І. (ВІКНУ)

НАВІГАЦІЙНІ СИСТЕМИ З ВИКОРИСТАННЯМ РАДІОЕЛЕКТРОННИХ ОБ'ЄКТІВ ЯК РЕПЕРНИХ ВІДМІТОК ДЛЯ РУХУ БЕЗПІЛОТНИХ СИСТЕМ

Навігаційні системи з використанням радіоелектронних об'єктів як реперних відміток для руху безпілотних систем - це методи навігації, які використовують радіоелектронні об'єкти, такі як маяки, радары або інші передавачі сигналів, для визначення положення та маршруту руху безпілотних транспортних засобів або дронів.

Основна ідея полягає в тому, що ці реперні об'єкти розміщуються в певних географічних точках, і безпілотна система отримує інформацію про їхнє розташування через радіосигнали. Ці сигнали використовуються для корекції шляху або для визначення поточного місцезнаходження об'єкта відносно цих фіксованих реперів.

Наприклад, дрон може отримувати дані від декількох радіомаяків і на основі різниці у часі прийому сигналів від кожного з них розраховувати своє місцезнаходження, подібно до того, як працює система GPS. Такий підхід може бути використаний там, де традиційні супутникові навігаційні системи не працюють або мають обмежену точність, наприклад, у міських умовах або в приміщеннях.

Прикладами навігаційних систем, що використовують радіоелектронні об'єкти як реперні відмітки для руху безпілотних систем є: інфраструктура маяків у закритих приміщеннях (Indoor Positioning Systems - IPS), Лоран-С (Loran-C), система радіонавігації VOR (Very High Frequency Omnidirectional Range), радарна система з реперами (Radar-Based Navigation), система навігації за допомогою Wi-Fi (Wi-Fi Positioning System - WPS), система DME (Distance Measuring Equipment).

Завадостійкі навігаційні системи стають критично важливими у контексті розвитку безпілотних систем (БПЛА, автономних транспортних засобів, робототехнічних платформ). Із збільшенням частоти використання електронних систем у військових, промислових і цивільних галузях, актуальним стає питання захисту навігаційних даних від завад і навмисних спроб порушення функціонування. Використання радіоелектронних об'єктів в якості реперних відміток пропонує нові перспективи підвищення точності й стійкості систем в умовах обмеженого доступу до глобальних супутникових систем позиціонування (GNSS). Комбінація різних джерел навігаційних даних, інтеграція інноваційних алгоритмів обробки сигналів та застосування штучного інтелекту дозволяють значно підвищити стійкість до завад, що робить ці системи важливими для різних галузей - від військових операцій до міської логістики і промислового моніторингу.

СТРУКТУРА ГЕОПРОСТОРОВИХ ДАНИХ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ВЕКТОРНОЇ ГЕОПРОСТОРОВОЇ БАЗИ ДАНИХ

Основою інформаційної складової векторної бази даних Геопорталу ЗСУ є базові набори геопросторових даних – базові топографічні карти територій, що створюються та оновлюються визначеним для цієї мети картографічним центром ТС ЗСУ відповідно до встановлених військових та державних стандартів. Структура геопросторових даних розробляється для оновлення топографічної карти масштабу 1:50 000. Цифрова карта місцевості (ЦКМ) є об'єктивно-орієнтованою цифровою моделлю, що записана на машинному носії у вигляді кодів з розробленою структурою, у прийнятих для топографічних карт проєкції, системі координат і висот, яка по точності і змісту відповідає карті відповідного масштабу.

Існуюча структура базових сегментів змісту (груп об'єктів) ЦКМ, що використовуються у ТС ЗСУ, розроблена на основі Класифікатора топографічної інформації й в основному йому відповідає. На основі Класифікатора розроблявся Військовий стандарт 01.110. Топогеодезичне забезпечення. Формат бази даних картографічної інформації масштабу 1:50 000. Однак, між Класифікатором і Військовим стандартом є розбіжності. На даний час векторні бази даних, що використовуються у ТС ЗСУ не в повній мірі відповідають вимогам вищезазначеного Стандарту та Класифікатору, а сам Стандарт потребує перегляду у зв'язку з розвитком технологій і програмного забезпечення та необхідністю оновлення структури даних.

На даний час структура ЦКМ має вісім базових сегментів: математичні елементи, елементи планової і висотної основи; рельєф суші; гідрографія та гідротехнічні споруди; населені пункти; промислові, сільськогосподарські і соціально-культурні об'єкти; дорожня мережа і дорожні споруди; рослинний покрив і ґрунти; політико-адміністративний устрій, огорожі і окремі природні явища та об'єкти. Кожен сегмент включає декілька підсегментів, об'єкти яких поєднуються за генетичними, просторовими та іншими тематичними принципами. Кожний топографічний та узагальнюючий об'єкт ЦКІ має унікальний ідентифікаційний код. Кожний топографічний об'єкт ЦКМ має топографічний код згідно з загальнодержавним Класифікатором топографічної інформації.

У результаті виконаної роботи оновлено зміст та структуру даних: співставлено змістову інформацію про об'єкти у Класифікаторі та Стандарті; додано оновлені характеристики об'єктів зі Стандарту до єдиної системи об'єктів; додано нові класи та підкласи об'єктів, з присвоєнням нових кодів; актуалізовано існуючу систему умовних позначень із поясненнями до них. На основі внесених змін оновлюється Військовий стандарт з метою уніфікації геопросторової векторної бази даних для її застосування в Геоінформаційному порталі ЗС України.

СКЛАД СИСТЕМИ ІНТЕГРОВАНИХ ГЕОДЕЗИЧНИХ, ГЕОФІЗИЧНИХ ТА МЕТЕОРОЛОГІЧНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ

Система інтегрованих геодезичних, геофізичних та метеорологічних спостережень для потреб Збройних Сил України (далі - СІГГМЗ) є складним комплексом, що складається з різноманітних компонентів та підсистем, які працюють у тісній взаємодії для забезпечення ефективного збору, обробки та аналізу даних, необхідних для підтримки військових операцій, проведення наукових досліджень та впровадженні сучасних навігаційних технологій в інтересах оборони країни. До складу цієї системи входять кілька ключових елементів, які об'єднуються у єдиний інтегрований комплекс.

До складу СІГГМЗ повинні входити:

- Центр аналізу та моделювання геодезичної, геофізичної та метеорологічної інформації для потреб Збройних Сил України;
- стаціонарні станції інтегрованих спостережень (геодезичних, гравіметричних, метеорологічних);
- додаткове обладнання.

Центр аналізу та моделювання геодезичної, геофізичної та метеорологічної інформації для потреб Збройних Сил України (далі - ЦАМ) – це інформаційно-обчислювальний центр, основне призначення якого стосується опрацювання інформації від станцій інтегрованих спостережень та додаткових даних з міжнародних дослідницьких центрів. ЦАМ повинен мати щонайменше дві локації: відповідний центр, підпорядкований Міністерству оборони України та університетський науково-дослідний центр.

Стаціонарні станції інтегрованих спостережень – це спеціалізовані лабораторії (або автоматизовані пункти спостережень), в яких проводяться комплексні геодезичні (GNSS-вимірювання), геофізичні (вимірювання сили тяжіння) та метеорологічні (вимірювання температури, тиску та вологості на станції та залучення даних висотного зондування) спостереження.

Окрім основних компонентів, СІГГМЗ має включати додаткове обладнання та підсистеми, що забезпечують підтримку та посилення основних функцій системи:

1. Засоби зв'язку та передачі даних.
2. Автономні джерела живлення.
3. Системи дистанційного моніторингу та управління, які здатні здійснювати контроль за роботою станцій і обладнання з віддалених центрів управління.
4. Системи захисту та безпеки.

Впровадження і розвиток даної системи дозволить створити інфраструктуру спостережених пунктів з автоматизованою обробкою даних у реальному режимі часу для потреб Збройних Сил України.

БАЗА ДАНИХ ТА РЕЄСТР КОРИСТУВАЧІВ УКРАЇНСЬКОЇ ПОСТІЙНО ДІЮЧОЇ (ПЕРМАНЕНТНОЇ) МЕРЕЖІ СПОСТЕРЕЖЕНЬ ГНСС

Відповідальним за керування та адміністрування Української постійно діючої (перманентної) мережі спостережень ГНСС (далі - УПМ ГНСС) є Державна служба України з питань геодезії картографії та кадастру (далі – Держгеокадастр) в особі підприємства, призначеного відповідальним за забезпечення функціонування УПМ ГНСС. Адміністратором УПМ ГНСС є Державне підприємство «Науково-дослідний інститут геодезії і картографії». Управління воєнно-топографічне і навігації Командування Сил Підтримки Збройних Сил України організовує взаємодію з Держгеокадастром та Адміністратором УПМ ГНСС для забезпечення роботи користувачів ЗСУ в мережі УПМ ГНСС.

Адміністратор системи відповідають за підтримку працездатності та безперебійної роботи всієї постійно діючої мережі спостережень УПМ ГНСС. Їхні обов'язки охоплюють широкий спектр завдань, пов'язаних із технічним забезпеченням, управлінням даними, оновленням програмного забезпечення та моніторингом роботи системи. В тому числі, за підтримку роботи та оновлення бази даних та реєстру користувачів даної мережі.

База даних є центральним елементом інформаційної інфраструктури УПМ ГНСС. Вона забезпечує надійне зберігання та обробку даних, підтримуючи високу точність і безпеку інформації, необхідної для виконання завдань мережі.

Функціональність бази даних: зберігання даних, обробка даних, управління користувачами, безпека та доступ, резервне копіювання, моніторинг та аудит.

Ведення реєстру є ключовою складовою адміністрування УПМ ГНСС. Це процес організації, зберігання та управління даними, що забезпечують ефективне функціонування мережі та доступ користувачів до необхідної інформації. Реєстр користувачів містить інформацію про кожного зареєстрованого користувача, включаючи їхні облікові дані, рівень доступу, історію використання та дії в системі.

Структура реєстру користувачів УПМ ГНСС є досить гнучкою і може варіюватися залежно від конкретних потреб організації, яка її веде, та вимог чинного законодавства.

Реєстр повинен містити наступні розділи: загальна інформація про користувача, контактна інформація, інформація про доступ, лог активності користувача, дані про навчання та сертифікацію, адміністративні примітки, резервні записи, технічна інформація.

Реєстр користувачів зазвичай зберігається у вигляді реляційної бази даних, але може вестися у вигляді електронних таблиць або текстових файлів. Кожен користувач відповідає одному запису в таблиці, а кожне поле таблиці відповідає одному атрибуту користувача.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЕРТОЛЬОТЧИКА МОРСЬКОЇ АВІАЦІЇ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Професійна компетентність є необхідною та достатньою умовою успішності та впливовості військового фахівця в межах соціально-службово-професійного простору, які визначені компетенцією (посадовим функціоналом), службовим потенціалом, соціальним статусом. Інтегральний характер професійної компетентності проявляється в її складній структурі, а саме: мотиваційно-ціннісному, особистісно-якісному, когнітивно-теоретичному, практико-орієнтованому компонентах. Професійну компетентність вертольотчика будемо розуміти як його льотну кваліфікацію, що була набута у процесі фахової підготовки, яка традиційно складається із трьох основних блоків: базової освіти, професійного теоретичного навчання, а також спеціалізації, тобто практичної льотної підготовки, що здійснюється за програмами первинної льотної підготовки та підготовки авіаційних фахівців за призначенням.

Зауважимо, що ключові завдання морської авіації полягають у прикритті надводної і підводної обстановки у визначених районах моря, стеженні та знищенні підводних човнів противника, пошуково-рятувальному забезпеченні сил в морі, пошуку та знищенні підводних диверсійних сил та засобів противника, забезпеченні наведення на корабельні сили противника своїх ударних сил та видача їм цілевказівок, повітряній вогневій підтримці військ берегової оборони, перевезенні й десантуванні повітряним та наземним способом тактичних десантів, пошуку та знищенні малорозмірних морських та наземних цілей та ін.

Сьогодні на озброєнні морської авіації є вертольоти: штурмові (Mi-24), берегової охорони (Mi-14), пошуково-рятувальні, транспортні, транспортно-бойові (Mi-8) та ін. Зрозуміло, що пілотування кожного типу гелікоптеру потребує відповідних знань і вмінь технічної та льотної експлуатації. Узагальнюючи зміст польотних завдань вертольотчиків морської авіації, важливо визначити «кістяк» інваріантних складників їхньої професійної компетентності. Це ядро має бути сформоване у процесі фахової підготовки у ВВНЗ та складатися з теоретичних знань з аерогазодинаміки, повітряної навігації, конструкції вертольоту та двигуна, тактики авіації (армійської авіації), «заготовок» льотних навичок, навколо яких у процесі льотної роботи в авіаційних частинах і підрозділах буде відбуватися «кристалізація» основ професійної компетентності. Важливим є розвиток умінь переборювати власні фізичні недоліки, перемагати противника, командно-організаційні здібності до співпраці з членами екіпажу.

ЕКОЛОГІЧНА КАТАСТРОФА СЬОГОДЕННЯ: НАСЛІДКИ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ ДЛЯ ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Повномасштабне вторгнення та воєнні операції на території України призвели до серйозного погіршення екологічної ситуації в ряді регіонів країни. Особливо вразливі наслідки відчутні в Донецькій, Луганській, Запорізькій, Херсонській, Миколаївській, Дніпропетровській, Київській, Чернігівській та Сумській областях. Війна в Україні має численні негативні наслідки для екології, які включають:

1. Забруднення повітря, в результаті вибухів снарядів та боєприпасів, які викидають в атмосферу величезну кількість хімічних сполук та тим самим забруднюючи навколишнє середовище; дим і викиди від військових автомобілів і літаків сприяють забрудненню повітря в зонах бойових дій.

2. Забруднення водних ресурсів через витіки небезпечних речовин, хімікати, нафтопродукти та токсичні відходи, що потрапляють у водойми, негативно впливають на якість води. Руйнування водопроводу та очисних споруд призводить до забруднення питної води.

3. Деградація ґрунтів: вибухи та переміщення військової техніки викликають ерозію та забруднення верхнього шару ґрунту, що впливає на сільське господарство; залишки боєприпасів на ґрунті, створюють небезпеку не лише для фауни, а й залишають відкладення небезпечних металів у ґрунті, які порушують його родючість.

4. Втрата біорізноманіття: руйнування природних ландшафтів, таких як ліси та водно-болотні угіддя, загрожують місцевим видам.

5. Зміни в екосистемах: конфлікт викликає зміни в розподілі видів, оскільки тварини змушені переселятися через руйнування їхнього середовища.

6. Проблеми з відходами: невмотивоване скидання відходів і руйнування інфраструктури для їх утилізації призводить до збільшення обсягу відходів.

7. Довгострокові наслідки: забруднені території потребують тривалої рекультивації і очищення, що вимагає великих фінансових і людських ресурсів.

8. Вплив на здоров'я населення: забруднення повітря і води призводить до збільшення випадків хвороб, таких як астма та інші респіраторні проблеми. А також зростає частка людей з синдромом депресії та тривожності; населення, яке пережили бойові дії страждають на посттравматичний стресовий розлад.

Отже, в результаті військової агресії страждає мирне населення, а навколишнє природне середовище зазнає значних структурних змін. Подальша складена ситуація може суттєво вплинути на стан здоров'я населення та якість життя в Україні. Це наголошує необхідність уважної уваги

під час відновлення територій після закінчення воєнних дій. Саме тому важливо звернути увагу на будівництво екологічно безпечних міст та поселень, а також впроваджувати екологічні технології на виробництвах. Це допоможе забезпечити збалансований розвиток і збереження природних ресурсів, а також покращити якість життя населення, зменшуючи негативний вплив на довкілля.

Мільта Є.Ю. (ВІКНУ)

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СТВОРЕННЯ КАРТ ЗМІН МІСЦЕВОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ ГІС

Характерною рисою сучасних форм застосування Збройних Сил України є висока динаміка бойових дій, а основною тенденцією розвитку систем управління військами є інтеграція та удосконалення різномірних систем отримання й обробки інформації, інтелектуальних систем, автоматизації всіх технологічних процесів.

Геоінформаційні системи, геоінформаційні технології сьогодні де факто стали невід'ємною та необхідною технологією для одержання й обробки просторових даних як у цивільній, так і у військовій сфері.

Період російсько-української війни показав необхідність удосконалити технологічну схему створення карт змін місцевості за допомогою сучасних ГІС, оскільки в результаті інтенсивності бойових дій місцевість, критична інфраструктура та стратегічні об'єкти зазнають значних змін, що в результаті потребує швидкого оновлення топографічних карт і доведення актуальної інформації до командирів частин та підрозділів військ (сил). Швидке реагування на зміни місцевості та внесення актуальних змін геопросторових даних може бути втілене у реальність тільки через удосконалення технології створення карт змін місцевості, безумовно з використанням ГІС.

Щоб відійти від застарілої технологічної схеми на етапі збору, аналізу, систематизації та обліку змін місцевості, які відбулись за останній час, основою мають служити не тиражні відбитки базової для виправлення топографічної карти, а електронна карта. Створення карт змін місцевості має виконуватись з використанням ГІС і передбачати внесення змін, що відбулися на місцевості, у відповідні тематичні шари електронної карти. Внесення змін краще проводити виконавцем в інтерактивному середовищі редактора карти ГІС і виконувати тільки на листах електронної карти, яка вже знаходиться на забезпеченні військ з системою координат WGS-84 та системою цілевказання MGRS. Використання ПЗ «ArcGIS» дозволить автоматизувати та удосконалити технологію створення карт змін місцевості.

Таким чином, удосконалення технології створення карт змін місцевості за допомогою ГІС дозволить підвищити ефективність виконання завдань за призначенням та скоротити час на їх виконання, включаючи процеси аналізу, моніторингу змін місцевості, візуалізацію, порівняння даних та прогнозування майбутніх змін ландшафту, що невідмінно відіграє важливу роль у плануванні командирами операцій (бойових дій) та прийнятті ними ефективних рішень.

ВИМОГИ ДО ГЕОПРОСТОРОВОЇ БАЗИ ДАНИХ ГЕОПОРТАЛУ ЗСУ

Геопортал ЗСУ – це комплекс програмно-технічних засобів, мережесервісів та сервісів геопросторових даних, що забезпечують відображення в мережі Інтернет геопросторових даних та метаданих, а також доступ користувачів до таких даних. Структура та зміст геопросторових баз даних відіграють вирішальну роль у забезпеченні точності та ефективності управління просторовими даними. Ці бази даних призначені для зберігання та організації географічної інформації таким чином, щоб забезпечити ефективний аналіз, візуалізацію та пошук просторових даних тощо.

Структура та зміст векторної геопросторової бази даних для використання в Геоінформаційному порталі ЗСУ повинна відповідати вимогам національних та міжнародних стандартів з географічної інформації, а створення цієї бази даних повинно ґрунтуватися на таких основних принципах:

- безстроковість використання та експлуатації геопросторової бази даних;
- послідовне дотримання методології модельно-керованої архітектури інформаційних систем на усіх етапах проектування, реалізації та експлуатації геопросторової бази даних;
- повнота класів топографічних об'єктів та їх атрибутів, яка забезпечує моделювання та зберігання в геопросторової бази даних усіх об'єктів;
- унікальність та повнота ідентифікації об'єктів в геопросторовій базі даних, за якої кожному об'єкту присвоюється унікальний ідентифікатор, а також код за відповідним класифікатором;
- топологічна узгодженість геометричних моделей об'єктів повинна бути як мінімум на рівні топології для усіх суміжних об'єктів та об'єктів, що перетинаються;
- підтримка метаданих як для класів об'єктів, так і для конкретних їх екземплярів та/або атрибутів, а також версій при реєстрації будь-яких змін об'єктів;
- використання об'єктно-орієнтованої системи керування базами даних для реалізації інтегрованого сховища усіх інформаційних ресурсів в єдиному середовищі СУБД з функціональними розширеннями для зберігання й опрацювання геопросторових даних;
- гармонізація моделей геопросторових даних і метаданих, форматів обміну даними, методів та процедур оцінювання якості даних здійснюється відповідно до вимог комплексу міжнародних стандартів серії ISO 19100 «Географічна інформація»;
- реалізація засобів редагування й оновлення даних за результатами топографічного моніторингу місцевості.

ДОСВІД ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ З ВИВЧЕННЯ МІСЦЕВОСТІ ПІДРОЗДІЛАМИ ГЕОПРОСТОРООВОЇ ПІДТРИМКИ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО НА ПРИКЛАДІ ЗБРОЙНИХ СИЛ РЕСПУБЛІКИ БОЛГАРІЯ

В умовах збройної агресії росії проти України, набуває важливості питання застосування Силами оборони України новітніх методів та засобів протиборства.

В сучасних видах бою українське військове командування особливу увагу приділяє спостереженню за діями противника не тільки на лінії бойового зіткнення, а також в тилу, виявляючи нові маршрути логістики. Вирішувати подібні завдання допомагають супутникові знімки Землі.

Розвиток технологій дистанційного зондування Землі та збільшення технічної кількості знімальних систем надає змогу проводити спостереження на будь-якій ділянці місцевості, в будь-яку пору доби та за будь-яких погодних умов.

У цьому контексті доцільно розглянути особливості виконання завдань з обробки матеріалів дистанційного зондування Землі підрозділами Військово-морських Сил Республіки Болгарія, який вказує на те, що країни НАТО для виконання подібних завдань активно застосовують програмні засоби такі як: SNAP та SEADAS. Так, наприклад SEADAS (SeaWiFS Data Analysis System) є системою аналізу даних SeaWiFS та призначена для обробки, аналізу і візуалізації даних, отриманих з приладу Sea-viewing Wide Field-of-view Sensor (SeaWiFS). У свою чергу SeaWiFS - це прилад, що використовується, у тому числі, військовими фахівцями для вивчення земної поверхні за допомогою вимірювання сигналів кольорів, що відбиваються від океану та земної поверхні. SEADAS дозволяє аналізувати дані SeaWiFS для дослідження всіх галузей, пов'язаних з зондуванням земної поверхні.

Крім того, вказані програмні засоби надають можливість завантажувати та обробляти мультиспектральні знімки, які записують дані в декількох діапазонах довжин хвиль електромагнітного спектру, це дає можливість отримати більш глибоку та детальну інформацію про об'єкт зйомки, на будь якій ділянці місцевості у будь який час у т.ч. за минулий період часу, зроблені такими супутниками як Sentinel (Copernicus Programme) та Landast (USGS). Вказані супутники мають розширення від 10 метрів, що дозволяє розпізнати об'єкти, які знаходяться на даній відстані один від одного. Період знімання становить 5 та 16 діб відповідно, це означає що ту саму місцевість супутник зафіксує через даний проміжок часу.

Програми схожі та виконують майже однаковий набір функцій, надають широкий спектр інструментів для обробки та компоновки даних. Також можливо використовувати і радарні знімки за допомогою яких можна автоматично виявляти морські цілі, та цілі що не можуть бути побачені на звичайному RGB знімку.

Особливістю таких програмних засобів є їх безкоштовність, що дає можливість їх застосування необмеженим колом військових фахівців та

створює підґрунтя для внесення своєї частки у здобуття Україною перемоги над росією.

Важливо переймати будь який досвід від країн-партнерів, особливо в таких перспективних напрямках, це дозволить Силам оборони швидше адаптувати та впровадити нові, більш сучасні методи боротьби з противником.

СЕКЦІЯ 9

НАУКОВІ ПРОБЛЕМИ ВОЄННОЇ ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ

к.політ.н. Андрусів В. (ВІКНУ)

РОЛЬ ВІЙСЬКОВОГО ЛІДЕРСТВА В ПІДВИЩЕННІ БОЄЗДАТНОСТІ ПІДРОЗДІЛУ

У сучасному військовому середовищі боєздатність підрозділу значною мірою залежить не лише від технічної оснащеності та професійної підготовки, але й від якості лідерства. Військове лідерство відіграє визначальну роль у зміцненні згуртованості, підтримці високого морального духу, а також у мотивації та розвитку особового складу. Дослідження акцентує увагу на впливі військового лідерства на ключові аспекти боєздатності підрозділу та пропонує стратегії для підвищення ефективності командування.

Успішне виконання завдань у військовій сфері вимагає від підрозділів здатності швидко адаптуватися до змінних умов, а також високого рівня згуртованості та професійної підготовки особового складу. Військовий лідер, має важливу роль у забезпеченні бойової готовності через управління командним духом, розвиток навичок і встановлення довіри. Саме лідер здатен надихати підлеглих, створювати умови для їхнього професійного та особистісного розвитку, а також ефективно організовувати виконання завдань навіть у найскладніших умовах.

Основні якості військового лідера

До основних якостей військового лідера належать впевненість, рішучість, комунікаційні навички, емоційна стійкість, самодисципліна та здатність бути прикладом для наслідування. Дослідження свідчать, що такі якості сприяють створенню атмосфери довіри в підрозділі, що, у свою чергу, покращує бойову готовність та згуртованість колективу. Успішне лідерство базується не тільки на виключно особистих рисах, але й на здатності керівника знаходити підхід до підлеглих, забезпечувати взаєморозуміння та злагодженість дій.

Військове лідерство як фактор боєздатності підрозділу

Військове лідерство позитивно впливає на кілька аспектів боєздатності підрозділу:

Формування згуртованості та довіри. Згуртованість і довіра сприяють взаємній підтримці серед членів команди, що є вирішальним фактором для ефективного виконання бойових завдань. Дослідження підтверджують, що лідери, які постійно підтримують комунікацію з підлеглими та розуміють їхні потреби, забезпечують командну єдність і впевненість.

Підтримка морального духу. Моральний дух підрозділу, особливо у стресових ситуаціях, є важливим елементом успіху. Військові лідери, які демонструють цілеспрямованість та впевненість, підтримують віру підлеглих у досягнення поставлених цілей. Відповідно до досліджень, моральний дух

безпосередньо впливає на психологічну стійкість військовослужбовців та їхню готовність до дій.

Мотивація та підтримка особового складу. Лідер здатен підвищити мотивацію підлеглих шляхом визнання їхніх досягнень, забезпечення належної підготовки та створення сприятливих умов для виконання завдань. Лідер, який активно підтримує професійне зростання підлеглих, створює умови для формування високого рівня компетентності у військових.

Розвиток навичок та компетенцій. Завдяки вдосконаленню навичок особового складу військовий лідер забезпечує підвищення бойової готовності підрозділу. Важливою складовою є навчання, тренування, а також проведення After Action Review (AAR), що допомагає виявити сильні та слабкі сторони підрозділу та швидко адаптуватися до нових умов.

Виклики військового лідерства та шляхи їх подолання

Військові лідери стикаються з численними викликами, серед яких стрес, емоційне вигорання, конфлікти в команді та обмеженість ресурсів. Для подолання цих труднощів важливими є такі стратегії:

Підтримка фізичного та психологічного здоров'я. Лідер повинен дбати про баланс між службовими обов'язками та особистим життям, що дозволяє уникати вигорання та зберігати високий рівень продуктивності.

Розвиток емоційного інтелекту. Лідери, які володіють навичками емоційного інтелекту, можуть краще розуміти підлеглих та ефективніше керувати командою в умовах стресу.

Гнучкість та адаптивність. Готовність до змін і здатність адаптуватися до нових умов є важливими якостями лідера, що дозволяють оперативно реагувати на виклики та підтримувати боєготовність підрозділу.

Висновки. Військове лідерство відіграє визначальну роль у забезпеченні боєздатності підрозділу, впливаючи на згуртованість, моральний дух, мотивацію та компетентність особового складу. Лідер, який підтримує свою команду, постійно розвивається та вдосконалює свої навички, забезпечує високий рівень підготовки і готовності до виконання складних завдань. Сучасні дослідження свідчать, що успішне військове лідерство стає критичним фактором для досягнення успіху в складних умовах.

Арабська Т.В. (ВІКНУ)

ВПЛИВ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ

Протягом усієї історії Україна неодноразово стикалася з викликами та загрозами з боку Росії. Сусідство з такою великою і агресивною країною супроводжувалося численними спробами нав'язати Україні свої політичні та культурні цінності. Російська політика колонізації, використання силових методів та ідеологічного тиску мала на меті включення українських земель до своєї імперської сфери впливу. Окупація, асиміляція та ментальне втручання були інструментами цієї агресивної політики. Проте, останні події, зокрема

збройна агресія російської федерації проти України у 2022 році, значно змінили ставлення українців до сусідньої держави та вплинули на політичну і національну свідомість. Це стало переломним моментом для політичної самоідентифікації нашої нації.

Статистика останніх років свідчить про значне зменшення кількості людей, які вірять у міф про єдність з Росією. Ті, хто ще нещодавно сприймав ідею про відродження радянської імперії як можливу, тепер усвідомлюють реальність. Ця зміна політичної свідомості стала наслідком не лише військових дій, але й активних державних заходів, спрямованих на зміцнення національної єдності.

Важливою складовою цієї трансформації стали законодавчі ініціативи Верховної Ради та Ради національної безпеки і оборони України, які сприяли популяризації української мови та культури. Зокрема, ухвалення законів у сфері теле- і радіомовлення стало важливим кроком до посилення ролі української мови в публічному просторі. Тепер у громадських місцях значно рідше звучить російська музика, що створило умови для зростання популярності українського контенту. Розширення використання державної мови вплинуло і на інші види мистецтва – літературу, кінематограф та театральні вистави. Вони активно зайняли нішу, яка раніше була заповнена переважно російськомовною продукцією.

Значимою зміною стала й консолідація українців навколо національної ідеї. Ідея незалежності стала наріжним каменем українського суспільства, а боротьба за неї – спільною метою, що об'єднує народ. Важливими є слова Степана Бандери, які залишаються актуальними донині: «передумовою є знищення радянської влади, знищення й усунення з України всіх сил, які захищають російський імперіялізм і протиставляється самостійницьким змаганням». Ці слова знаходять відгук у серцях нових поколінь, які виховуються на ідеях незалежності та патріотизму.

Ніколи раніше питання збереження незалежності не стояло так гостро. У сучасному суспільстві формується покоління, яке на власні очі бачило злочини, вчинені під прикриттям «руського міра». Ці люди, які втратили близьких, дім або пережили окупацію, мають міцний імунітет до пропагандистських наративів. Їх важко переконати повернутися до ідеї «братерства» або піддатися впливу російських медіа. Вони є основою для подальшого розвитку країни, що свідчить про те, що боротьба за незалежність і національну ідентичність продовжується і матиме наслідки для багатьох поколінь українців.

к.психол.н. Балабушка Є.О., Латутін Ю.О. (ВІКНУ)

СТРАТЕГІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ ТА ЇХНІЙ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЕФЕКТ

Гібридні загрози, що поєднують методи традиційної війни, інформаційного впливу та кібероперацій, стали сучасним інструментом

дестабілізації країн, формування соціальної напруженості та підриву довіри до державних інституцій. В умовах постійних інформаційних атак, поширення фейків, маніпуляцій у соціальних мережах, кібератак на критичну інфраструктуру та цілеспрямованих кампаній залякування виникає необхідність у розробці комплексних стратегій інформаційної безпеки. У даній роботі розглядаються механізми та інструменти протидії гібридним загрозам, а також їхній вплив на морально-психологічний стан суспільства та військових.

Система моніторингу інформаційних загроз має бути першочерговим елементом у забезпеченні інформаційної безпеки. Зокрема, варто організувати постійний аналіз інформаційного простору з акцентом на виявленні підозрілих або маніпулятивних матеріалів, фейкових новин, негативних коментарів та дезінформаційних кампаній. Це може здійснюватися за допомогою алгоритмів штучного інтелекту, які можуть швидко відслідковувати зміни у тональності інформації, виявляти аномальні активності та аналізувати джерела інформації. Також важливо інтегрувати дані про кібератаки на державні установи та критичну інфраструктуру, що дозволить не лише попереджати подібні загрози, а й знижувати рівень стресу та паніки серед населення шляхом оперативного інформування про реальний стан справ.

В умовах гібридної війни населення повинно мати базові навички розпізнавання дезінформації та маніпуляцій у медіапросторі. Навчальні програми можуть включати курси з медіаграмотності, тренінги з критичного мислення, а також інформаційні кампанії з популяризації перевірки фактів. Серед військовослужбовців важливо проводити спеціалізовані тренінги, орієнтовані на розпізнавання технік пропаганди, що часто використовуються проти них у зоні бойових дій. Освітні програми допоможуть сформувати критичний підхід до інформації, що, своєю чергою, знизить морально-психологічний тиск з боку ворога та сприятиме підтримці високого морального духу.

Інформаційно-психологічний вплив на особовий склад і цивільних часто є цілеспрямованим і може включати залякування, поширення панічних настроїв та емоційне маніпулювання. Особливу увагу слід приділяти наданню психологічної підтримки військовим, які можуть бути піддані посиленій інформаційній атаці ворога, спрямованій на підриг їхньої мотивації та довіри до керівництва. Це може здійснюватися через консультації психологів, підтримку з боку колективу, регулярне інформування про ситуацію, а також використання ресурсів для зняття стресу та подолання емоційного виснаження. З боку державних установ також важливо створювати центри підтримки для цивільного населення, де можна буде отримати кваліфіковану допомогу для зниження рівня тривожності у суспільстві під час кризових ситуацій.

Оперативне реагування на фейки та дезінформацію через контрнаративи є дієвим інструментом для мінімізації шкідливого впливу на психологічний стан суспільства. Наприклад, створення та розповсюдження правдивої інформації, яка спростовує хибні твердження, допомагає підвищити довіру

громадян до офіційних джерел і сформуванню стійкого уявлення про реальну ситуацію. Проведення кампаній з роз'яснення, чому певні новини є фейковими, може відбуватися через соціальні мережі, офіційні канали новин та прес-конференції. Такий підхід дозволяє зберегти психологічну стійкість суспільства, знижуючи рівень тривожності та підвищуючи підтримку дій уряду і військових сил.

З розвитком кіберзагроз ефективність систем кібербезпеки стає критично важливою складовою стратегії інформаційної безпеки. Інноваційні рішення, такі як штучний інтелект, машинне навчання, блокчейн та біометричні системи захисту, можуть запобігати витоку важливої інформації та знижувати ризик проникнення злоумисників у стратегічно важливі мережі. Зокрема, штучний інтелект може допомогти виявляти кібератаки на ранніх етапах і швидко нейтралізувати загрози, захищаючи критичні дані. Крім того, запровадження протоколів безпеки у комунікаційні системи сприяє стабільності та надійності інформаційного середовища.

Таким чином, в умовах гібридних загроз інформаційна безпека потребує інтеграції технічних засобів кіберзахисту, стратегічних інформаційних кампаній, а також психологічних і освітніх заходів. Комплексний підхід, що поєднує системний моніторинг, інформаційну грамотність, психологічну підтримку та технологічні рішення, дозволяє ефективніше протидіяти інформаційному впливу противника. Це не лише знижує ймовірність виникнення панічних настроїв і втрати довіри серед населення, але й зміцнює морально-психологічну стійкість особового складу та суспільства загалом.

Бас І.В. (ВІКНУ)

ПРИВАТНІ ВІЙСЬКОВІ КОМПАНІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЕДЕННЯ СУЧАСНИХ ВІЙН

На сьогоднішній день досить поширеним явищем стали приватні військові компанії (ПВК). Скорочення збройних сил у західних країнах, яке почалося після «холодної війни», спричинило розвиток ПВК. Збройні сили ставали меншими і для виконання завдань, які раніше виконували кадрові військові, вирішили залучати приватні фірми на умовах «військового аутсорсингу».

Приватна військова компанія (ПВК) — незалежна комерційна корпорація, яка пропонує військові послуги національним урядам, міжнародним організаціям і субдержавним суб'єктам. Приватні військові компанії є важливим і водночас глибоко суперечливим елементом приватизованої військової промисловості. ПВК спеціалізуються на забезпеченні бойових і охоронних сил. Їхня робота характеризується тим, що вони здійснюють виконання невеликих тренувальних місій та завдань для забезпечення бойових підрозділів, що складаються з кількох сотень висококваліфікованих солдатів, оснащених потужним озброєнням. ПВК відомі світу проведеними операціями в Іраку, Афганістані, Колумбії, Африці, Анголі, Хорватії, а також у багатьох інших країнах та континентах.

Повномасштабна війна в Україні порушила питання розвитку приватних військових компаній. У контексті російсько-української війни, ПВК стали не просто інструментом військової стратегії, але також елементом гібридної війни, де важливу роль відіграє пропаганда та інформаційні операції. Вони використовуються для поширення дезінформації та маніпулювання громадською думкою, що ще більше може ускладнити загальну обстановку.

ПВК "Вагнер" стала відомою своєю жорстокістю, злочинами проти мирного населення та використанням нелегальних методів ведення війни у ході російсько-української війни, що викликало значне міжнародне засудження. Після загибелі її засновника Євгена Пригожина та тяжких втрат в Україні, компанія зосередилася на діяльності в Центральній Африці, де її частини було розгромлено повстанцями-туарегами в Малі.

Спроби легалізації діяльності ПВК в Україні продовжуються й досі. Так 29 квітня 2024 року був створений законопроект про легалізацію ПВК за №11214. Документ пропонував дозволити «міжнародні оборонні компанії», які могли б працювати за кордоном і при цьому підкорялися б Головному управлінню розвідки Міноборони України.

Отже, в Україні існує потреба в послугах військового консалтингу, які можуть надавати ПВК для того, щоб протистояти російській федерації, а також для забезпечення виконання завдань за призначенням на міжнародній арені.

к.і.н., доцент Безбах В.Г. (ВІКНУ)

НАУКОВО-ДОСЛІДНЕ УПРАВЛІННЯ ВІЙСЬКОВО-ГУМАНІТАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: ПЕРШІ П'ЯТЬ РОКІВ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Для проведення фундаментальних, пошукових та прикладних наукових досліджень з воєнної проблематики суспільних, природничих та технічних наук 2 вересня 2005 року у Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка було створено науково-дослідний центр, структура якого була побудована задля наукового супроводження підготовки фахівців за напрямками навчального процесу.

Серед низки завдань, котрі вирішував колектив НДЦ істотне місце займали дослідження проблем військово-гуманітарної сфери. Для вирішення військово-гуманітарних завдань у складі Центру було створено відділ військово-гуманітарних наукових досліджень.

На підставі спільної директиви Міністерства оборони України та Генерального штабу ЗС України від 27.07.2019 31 грудня 2019 року у складі НДЦ для проведення наукових досліджень у військово-гуманітарній сфері створено науково-дослідне управління військово-гуманітарних досліджень.

З перших днів створення управління його науковий колектив зосередив зусилля на виконанні науково-дослідних, оперативних завдань та пошукових робіт за визначеними напрямками діяльності.

Основними структурними підрозділами НДУ ВГД були: науково-дослідний відділ проблем педагогіки у військовій сфері; науково-дослідний відділ досліджень проблем психології; науково-дослідна лабораторія проблем психофізіологічних досліджень; науково-дослідна лабораторія проблем масових комунікацій; науково-дослідна лабораторія проблем фінансового забезпечення військ (сил).

Завданнями управління було визначено: виконання науково-дослідних робіт, оперативних завдань та пошукових робіт за напрямками діяльності управління; проведення патентно-ліцензійної, винахідницької і раціоналізаторської роботи тощо; здійснення наукового супроводження за напрямками діяльності НДУ ВГД; вивчення і впровадження передового досвіду підготовки та застосування військ (сил) Збройних Сил України в умовах ведення бойових дій; вивчення передового досвіду країн-членів НАТО та країн-партнерів за напрямками діяльності НДУ ВГД; підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів за напрямками діяльності НДУ ВГД; участь у роботі воєнно-наукового товариства слухачів, курсантів (студентів).

З 1 вересня 2021 року внесені зміни у організаційно-штатну структуру управління.

Основними структурними підрозділами НДУ ВГД стали: науково-дослідний відділ проблем педагогіки у військовій сфері; науково-дослідний відділ досліджень проблем психології; науково-дослідний відділ проблем масових комунікацій; науково-дослідна лабораторія проблем фінансового забезпечення військ (сил).

Науковий потенціал управління складає: доктори наук – 1, професори – 1, кандидати наук – 13, доценти – 4.

В управлінні працюють лауреат Державної премії України в галузі освіти, заслужений журналіст України, 5 учасників бойових дій.

Науковці управління широко залучаються до проведення наукових досліджень, направлених на підвищення боєздатності військ (сил), удосконалення системи їх підготовки в ході проведення ООС (АТО), а особливо відбиття широкомасштабної агресії росії.

За п'ять років діяльності колективом управління виконано 20 науково-дослідних робіт та понад 50 оперативних завдань.

31 жовтня 2023 року була створена наукова школа «Теорія та практика військової освіти в інноваційному вимірі» (Керівник – Рижигов В.С. доктор педагогічних наук, професор).

Вона виконує не лише завдання Зведеного річного плану наукової та науково-технічної діяльності ЗС України. Школа додатково проводять важливі наукові дослідження у тісній співпраці зі структурними підрозділами Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Серед здобутків діяльності школи: обґрунтування і розробка методичного забезпечення процесу підвищення кваліфікації наукових працівників освітніх та наукових установ системи МО України за світовими стандартами підготовки наукових кадрів у військовій сфері; обґрунтування організаційно-методичних засад адаптації та впровадження інноваційних

педагогічних технологій і методик, застосовуваних у військових навчальних закладах провідних країн-членів НАТО в освітній процес ВВНЗ, ВНП(ЗВО) МО України; розробка системи гарантування якості підготовки офіцерських кадрів у військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти за стандартами військової підготовки в країн НАТО та партнерів; теоретико-методологічне обґрунтування та практична розробка професіографічного профілю професійної підготовки офіцера ЗСУ – командира військового підрозділу тактичного рівня за стандартами країн НАТО та країн партнерів.

За останні 5 років підготовлено 1 доктор наук та 14 кандидатів наук, 1 доктор філософії та 12 магістрів, отримано 1 свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір, опубліковано 5 монографій, 1 підручник та 3 навчальних посібники, опубліковано 274 статей у виданнях, рекомендованих МОН України, в українських та закордонних рецензованих журналах, з них у виданнях, які індексуються у наукометричній базі Scopus – 7, а WoS – 11.

В непростих умовах сьогодення науковці управління невпинно вишуковують нові можливості для зміцнення української армії та інших складових сил оборони для належної відсічі збройної агресії російської федерації.

к.і.н., доцент Вановська І.М. (ВІКНУ)

МЕТОДИ ПРОФЕСІЙНОГО ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ У КУРСАНТІВ ВВНЗ

Формування у курсантів військових вузів політичної культури – досить складний процес, тому його вивчення може здійснюватися з різних сторін на основі використання методологічних підходів, до яких ми відносимо міждисциплінарний підхід, який орієнтуює курсантів на освоєння основних елементів політичної культури як цілісної системи.

Основною метою політологічної підготовки курсантів військових вузів є формування політичної культури, підготовка їх як посадових осіб, які виконують свої професійні обов'язки в сфері державного, військового управління, формування у них якостей громадянина і захисника своєї країни. Реалізації цієї мети сприяє розроблена нами модель педагогічного процесу з формування у майбутніх офіцерів політичної культури, що розглядається як складна і багаторівнева динамічна система, яка складається з чотирьох взаємопов'язаних блоків: цільового, змістовного, організаційного та результативного.

В якості основних засобів формування політичної культури виступають спецкурс, використання діалогової форми проведення занять і система навчальних завдань. В процесі дослідження було виявлено, обґрунтований і експериментально перевірений комплекс умов ефективної реалізації моделі педагогічного процесу по формуванню політичної культури у військових вузів. Неодмінною умовою має бути особиста участь кожного курсанта в заходах самого різного характеру, що проводяться протягом всього часу навчання у військовому інституті.

Здійснення професійної спрямованості гуманітарних дисциплін забезпечується зв'язком досліджуваного навчального матеріалу з майбутньою професійною діяльністю в сфері державного і військового управління.

Формування суб'єктної позиції курсанта як умови формування політичної культури здійснюється викладачем в ході навчально-пізнавального процесу при створенні таких умов: організації рефлексії; створення ситуації вибору і самовизначення; мотивації навчально-пізнавальної та громадської діяльності.

Евристичне середовище сприяє прояву у курсантів рефлексивного ставлення до своїх дій та дій інших, регуляції власної діяльності, самопізнання і самоаналізу. Евристичне середовище створює ситуацію, в якій виникає протиріччя між вимогами проявити необхідні психічні властивості і якості та слабким, недостатнім їх розвитком. В якості одного із продуктивних засобів створення евристичної середовища можна назвати евристичний діалог, який в контексті освітнього процесу можна розглядати як різновид спілкування, спрямованого на взаємний обмін думками з метою задоволення особистих освітніх інтересів.

Велика частина курсантів мають уявлення про політичну систему суспільства та призначення військової організації в цій системі, політичні права і свободи громадян, особливості політико-правового становища військовослужбовців, про сутність військової політики держави, про політичну культуру суспільства та особливості політичної культури військовослужбовців. У курсантів виявляються мотиви, які спонукають їх особистість до підвищення свого політичного рівня, сформовані як політичні цінності та політичні переконання, так і політичні орієнтації та установи.

Вознюк О.М., Сердюк С.Є.
(НАСВ імені гетьмана Петра Сагайдачного)

ТЕНДЕНЦІЇ ГУМАНІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Питання гуманізації військової освіти України як основи духовного розвитку військових фахівців постає на теперішній час вкрай актуально. У системі військової освіти важливою складовою є підготовка військових фахівців із високим рівнем професіоналізму, які здатні виконувати поставлені завдання щодо оборони України з високою ефективністю. Для України є актуальними питання щодо основних тенденцій розвитку сучасної системи військової освіти в країнах НАТО. Інтеграційні процеси у світову спільноту зобов'язують в освіті орієнтуватися на загальнолюдські цінності та пріоритети, а головне – на гуманізацію.

Принципи навчально-виховного процесу як основи гуманізації військової освіти реалізується через принципи виховання у майбутніх військових фахівців життєвих орієнтирів, спрямованих, з одного боку, на гуманістичних цінностях, а з іншого - на адекватному сприйнятті змін в суспільстві. Однією з головних тенденцій розвитку вітчизняної військової освіти є її професіоналізація.

Доктор психологічних наук, професор Стасюк В.В. зазначає, що «...гуманітаризація – це підвищення питомої ваги соціально-економічних і інших гуманітарних навчальних дисциплін, удосконалення їх змісту й методики викладання з метою формування та забезпечення розвитку високих моральних якостей», а «головним в освіті тепер стає не тільки формування військово-професійного мислення, практичних умінь щодо виконання посадових функцій, але й те, на що конкретно орієнтоване мислення військового фахівця, соціальні і професійні здібності його практичної діяльності». Основними тенденціями розвитку військової освіти в Україні можна вважати вирішення теоретичних і практичних питань за принципами професіоналізації, а саме: удосконалення системи фахової військової підготовки на засадах інноваційних підходів; створення умов для професіоналізації висококваліфікованих військових фахівців. Іноземна мова як засіб міжкультурного спілкування водночас є важливою передумовою для культурних, особистих, професійних контактів, а зарубіжний досвід, зокрема країн-членів НАТО, дозволяє наповнити сучасний контент педагогічної теорії і практики інноваційними підходами, які спрямовуються на вирішення питань гуманізації, уніфікації та стандартизації військової освіти в Україні.

Таким чином, основні тенденції гуманізації військової освіти сприятимуть покращенню підготовки військових фахівців, зміцненню боєздатності Збройних сил України.

Горніцька А.В. (ВІКНУ)

НАЦІОНАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

У контексті розвитку націй та їх культурно-цивілізаційної ідентифікації національний характер виступає визначальним елементом, що формує світоглядну основу суспільства. Для українського народу національний характер є чинником, який впливає на самовизначення, сприяє єднанню та формує соціокультурну унікальність. Зокрема, національний характер України базується на таких рисах як: патріотизм, прагнення до незалежності, відданість традиціям, стійкість у боротьбі за суверенітет.

Сьогодні, коли Україна стикається з агресією з боку російської федерації, питання національного характеру та його впливу на ідентифікацію набувають особливого значення. Українська нація продемонструвала здатність об'єднуватися перед загрозою, захищаючи свою державність і культурні надбання. Історія опору та національно-визвольної боротьби стала невід'ємною частиною української ідентичності, що сприймається як основа для формування патріотичної свідомості та активного громадянського суспільства. Ця спадщина забезпечує моральну стійкість народу, підтримуючи його здатність до адаптації в умовах геополітичних змін.

Національний характер виступає важливим джерелом соціальної згуртованості, яка допомагає українському суспільству зберігати єдність та витримку у періоди нестабільності. Українцям властиві сильні почуття

громадянської відповідальності та прагнення до збереження національних традицій, що особливо проявляється у кризові моменти. Відродження народної культури, поширення української мови, а також підтримка національних символів стають об'єднувачими факторами, що сприяють формуванню глибокого патріотизму та відчуття спільної мети серед громадян.

Крім того, національний характер України має значний вплив на психологічну стійкість населення. Під час конфліктів та соціально-економічних випробувань українці виявляють високу здатність до адаптації та рішучість у відстоюванні власних прав. Це зумовлено глибоким розумінням культурної спадщини та історичного шляху, що зміцнює ідеї самобутності та свободи. Така психологічна стійкість є важливим чинником в умовах сучасних глобальних викликів, коли національні спільноти стикаються з численними загрозами у різних сферах — від інформаційної до економічної.

Національний характер формує ціннісні орієнтири, які впливають на політичні пріоритети та міжнародну позицію України. Він підтримує прагнення до демократії, прав людини та свободи слова, що відповідає західним цивілізаційним цінностям. Завдяки цьому українське суспільство відстоює європейський курс розвитку, який базується на принципах свободи, гідності та справедливості. Такі пріоритети є невід'ємною частиною культурно-цивілізаційної ідентичності України, що зумовлює тісну взаємодію з міжнародними партнерами та сприяє інтеграції до європейської спільноти.

Окрім того, національний характер відіграє важливу роль у збереженні історичної пам'яті, яка передається з покоління в покоління. Пам'ять про героїчні події та важливі постаті, такі як Богдан Хмельницький, Тарас Шевченко та інші, є джерелом натхнення для сучасного українського суспільства. Ці постаті символізують боротьбу за свободу та незалежність, сприяючи формуванню національної самосвідомості та розумінню власної культурної спадщини. Відповідно, національний характер стає світоглядною основою, яка зберігає ідентичність українців, надає сенс їхньому існуванню в умовах глобалізованого світу.

Таким чином, національний характер є не лише соціально-культурним феноменом, але й стратегічним ресурсом, що впливає на культурно-цивілізаційну ідентифікацію українського народу. Розуміння та підтримка національних цінностей є важливою складовою на шляху до забезпечення стабільності та незалежності держави. Українська нація продовжує демонструвати рішучість у боротьбі за свої цінності та культурну спадщину, що формує її образ на міжнародній арені. Збереження національного характеру є ключовим елементом у процесі побудови сильного, єдиного та самосвідомого українського суспільства, що стоїть на засадах власної культурно-цивілізаційної ідентичності.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИКИ КИТАЮ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ

Важко недооцінити провідну роль Китайської народної республіки на сучасній геополітичній арені, її внески в світову економіку, культуру та безпосередньо вплив на Україну.

Для України вплив Китаю у світі відіграє ключову роль. З одного боку Китай може припинити підтримувати росію, не надавати їй спроможності нарощувати військове виробництво та змусити до закінчення збройної агресії проти України, з іншого - може посилювати агресора зброєю та перетягти увагу всього світу на Тайвань, що призведе до зменшення підтримки України партнерами, особливо США.

На даному етапі Китай залишається на позиції проросійського нейтралітету і не зацікавлений в завершенні війни в Україні. Це пояснюється різким збільшенням торгового обігу з підсанкційною росією, заняттям економічних ніш, що були звільнені свідомими іноземними транснаціональними корпораціями та бізнесом. Китай розглядає Росію в якості постачальника дешевої сировини та ринку збуту своєї середньо-технологічної продукції.

Це пішло лише на користь світовій фабриці, чиї економічні потужності, Завдяки своїм інвестиціям в країни Африканського континенту, а саме в інфраструктуру, Китай забезпечує собі стабільні поставки сировини з даного регіону та поширює свій вплив в Африці. Також КНР починає витісняти, в економічному плані, західні країни з Латинської Америки, розширюючи тим самим свою економічну співпрацю з даним регіоном.

Влада країни робить все можливе для того, щоб зміцнити свій міжнародний авторитет у світі, пропагуючи свою модель розвитку.

КНР має найбільшу за чисельністю армію, яка займає третє місце серед найсильніших країн світу. Її військовий потенціал це також один з чинників, який не дає іншим країнам світу не сприймати як сильного противника. Пекин систематично розширює свій ядерний потенціал

Китай розширює свою сферу впливу по всьому світу. В Індійському океані нарощує свою присутність, конкуруючи з Індією та США. З Індією та Пакистаном Китайська народна республіка має територіальні питання щодо регіону Кашмір. КНР намагається відігравати роль посередника між Індією та Пакистаном для досягнення своїх стратегічних цілей, які полягають у послабленні свого головного конкурента в цьому регіоні – США.

Китай відіграє ключову роль у формуванні сучасного світового порядку. Економічна міць, політичний вплив та геополітичні амбіції роблять його одним з найважливіших гравців на міжнародній арені. Для України позиція КНР відіграє важливу роль, її рішення можуть сильно вплинути на ситуацію в Україні.

ГУМАНІТАРНА СФЕРА ЯК ОБ'ЄКТ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКОЇ БОРОТЬБИ

У сучасному світі інформація займає надзвичайно важливе місце в усіх сферах суспільного життя, особливо в гуманітарній сфері, де питання допомоги людям, які постраждали від конфліктів, і прав людини виявляються на перетині політичних інтересів. Гуманітарна сфера, яка традиційно вважалася зоною для надання допомоги та підтримки, дедалі більше стає ареною для інформаційно-пропагандистських кампаній. Цей феномен підвищує важливість вивчення механізмів дезінформації та маніпуляцій, що можуть мати серйозні наслідки для міжнародної стабільності та безпеки.

Дезінформація в гуманітарній сфері може здійснюватися через різні канали, зокрема соціальні мережі, традиційні медіа та, навіть, дипломатичні заяви. У ХХІ столітті соціальні мережі стали потужним інструментом для поширення фейкових новин та неправдивої інформації. Це викликано не лише швидкістю розповсюдження інформації, а й здатністю соціальних платформ формувати суспільну думку.

Дезінформація у гуманітарній сфері має серйозні деструктивні наслідки. По-перше, вона підриває довіру до гуманітарних організацій. Коли населення втрачає віру в те, що гуманітарна допомога є ефективною та справедливою, це призводить до зменшення підтримки з боку донорів та міжнародних організацій.

По-друге, дезінформація негативно впливає на координацію зусиль між міжнародними агентствами та державами. У ситуаціях, коли інформація про гуманітарні потреби є спотвореною, може виникнути плутанина щодо того, куди направляти ресурси. Це, в свою чергу, може призвести до затримок у наданні допомоги і до ще більших страждань населення.

По-третє, дезінформація може стати причиною ескалації конфліктів. Використання маніпулятивних наративів для виправдання військових дій або дискредитації опонентів, як правило, призводить до збільшення насильства і загострення гуманітарних криз.

Маніпуляції з інформацією в гуманітарній сфері також слугують інструментом державної політики, оскільки уряди використовують гуманітарні питання для досягнення своїх політичних цілей. Наприклад, держави можуть підкреслювати свою гуманітарну відповідальність в ситуаціях, коли їм потрібно легітимізувати свої дії на міжнародній арені. Таким чином, гуманітарні питання стають частиною зовнішньої політики держави, що часто суперечить принципам гуманітарної допомоги.

Маніпуляції з інформацією також впливають на суспільну думку. Уряди іноді використовують специфічні наративи, щоб переконати населення у доцільності своїх дій, формуючи уявлення про те, що саме вони є захисниками прав людини та гуманітарної допомоги. Це призводить до підтримки агресивних політичних рішень серед населення, оскільки громадяни, під впливом маніпуляцій, починають сприймати воєнні дії як необхідні для

захисту гуманітарних цінностей.

Крім того, маніпуляції з інформацією впливають на відносини між державами. Якщо одна країна намагається дискредитувати гуманітарну діяльність іншої, це призводить до напруженості у відносинах та ускладнює міжнародне співробітництво в сфері надання допомоги.

Таким чином, гуманітарна сфера є складним і багатогранним об'єктом інформаційно-пропагандистської боротьби. Дезінформація та маніпуляції з інформацією можуть мати серйозні деструктивні наслідки для гуманітарної безпеки, підриваючи довіру до гуманітарних організацій, ускладнюючи координацію зусиль та загострюючи конфлікти. Розуміння цього феномена є важливим для розробки стратегій, які допоможуть захистити гуманітарну сферу від негативних впливів та забезпечити ефективну підтримку тим, хто її потребує. Сучасні виклики вимагають комплексного підходу та активної участі всіх учасників міжнародного співтовариства для забезпечення стабільності та безпеки в гуманітарних кризах. Необхідно також розробити механізми для підвищення прозорості гуманітарних операцій, що може сприяти відновленню довіри до гуманітарних організацій. Лише спільними зусиллями можливо подолати виклики, що постають перед гуманітарною сферою в умовах сучасних інформаційних війн.

Зборчий А. (ВІКНУ)

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У КУРСАНТІВ ТА ІНСТРУМЕНТ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ У ВІЙСЬКОВІЙ ОСВІТІ

Цифрові технології набувають актуальності та є важливим компонентом сучасної військової освіти. Цифрові інструменти сприяють адаптації учасників освітнього процесу до викликів інформаційної епохи, надають доступ до нових форм і методів освіти. Можливості технологій відкривають перспективи для вдосконалення психологічної підготовки та розвитку лідерських компетентностей, необхідних для ефективного управління у неупорядкованих (нестандартних, кризових, критичних, бойових) ситуаціях в умовах гібридних загроз та інформаційного впливу.

Важливість інтеграції цифрових технологій у військову освіту також полягає у можливості швидкого доступу до актуальної інформації та ресурсів, що забезпечує ефективне прийняття рішень у складних ситуаціях. Таким чином, цифрові технології сприяють розвитку не лише професійних навичок, але й забезпечують глибше розуміння і підготовку до майбутніх викликів.

Вивчення міжнародного досвіду впровадження цифрових технологій у військовій освіті свідчить про їх активне використання під час підготовки військових фахівців провідних країн-членів НАТО, таких як США, Великобританія та країнах Європи.

Практичний досвід застосування цифрових технологій у навчальному процесі виокремлює наступні технології:

Віртуальна реальність (VR) і доповнена реальність (AR) як інструменти для розвитку морально-психологічної стійкості.

Сценарії на основі VR та AR дозволяють курсантам переживати ситуації, наближені до реальних бойових умов. Це сприяє підготовці до високостресових ситуацій, формуючи навички контролю над емоціями, зниження страху та адаптивне мислення. Можливість практикувати дії в симульованих екстремальних умовах допомагає курсантам розвивати впевненість і стійкість, що є критично важливим для формування психологічної стійкості та розвитку лідерства.

Моделювання бойових ситуацій і розвиток навичок командної роботи

Сучасні цифрові платформи дозволяють створювати навчальні симуляції для моделювання бойових сценаріїв, де курсанти вчаться працювати в команді, приймати оперативні рішення та підтримувати ефективну комунікацію.

Ці тренінги дозволяють розвивати лідерські навички та ефективно взаємодіяти з іншими членами команди, що покращує моральний стан і згуртованість особового складу.

Соціальні мережі та онлайн-платформи як засоби психологічного впливу і формування лідерських якостей

Соціальні медіа мають подвійний вплив: вони можуть стати як загрозою (каналом інформаційних атак), так і інструментом для створення колективного духу, обміну досвідом та інформування курсантів. Правильне навчання та тренінги з цифрової грамотності дозволяють курсантам ефективно управляти інформацією, зберігати моральну стійкість перед інформаційними атаками та розвивати впевненість у своїй лідерській ролі.

Інструменти психологічного моніторингу та зворотного зв'язку

Сучасні цифрові технології надають можливості для психологічного моніторингу стану курсантів через онлайн-опитування, платформи для зворотного зв'язку та мобільні додатки. Зібрані дані дозволяють інструкторам оцінювати рівень моральної стійкості та вчасно надавати підтримку. Такі інструменти дозволяють враховувати індивідуальні психологічні особливості курсантів, що сприяє ефективному розвитку лідерських якостей.

Гейміфікація у військовій освіті як засіб формування лідерських навичок

Впровадження елементів гейміфікації, як-от рейтинги, досягнення, нагороди за успішні рішення, може стимулювати курсанта до прояву лідерських якостей і розвитку моральної стійкості. Використання інтерактивних ігор та змагань сприяє розвитку стресостійкості та готовності брати на себе відповідальність у колективі, що є важливими складовими лідерських компетентностей.

Мобільні платформи для безперервного розвитку лідерства та морально-психологічної підготовки

Використання мобільних додатків дозволяє курсантам мати доступ до навчальних матеріалів та тренінгів у будь-який час, що сприяє формуванню звички до самонавчання і розвитку таких лідерських якостей, як ініціативність та цілеспрямованість. Мобільні платформи також можуть надавати

можливості для самостійного психологічного тренінгу та рефлексії, що допомагає курсантам аналізувати свій емоційний стан і вдосконалювати стратегії самоконтролю.

Штучний інтелект (ШІ) як інструмент впливу на морально-психологічний розвиток людського капіталу у військовій сфері

Системи з ШІ можуть аналізувати поведінкові реакції курсантів, пропонувати персоналізовані тренінги та адаптувати навчальні матеріали під конкретні психологічні особливості. Це сприяє підвищенню моральної стійкості, формуванню емпатії, розвитку аналітичних здібностей та здатності до самовдосконалення.

Таким чином, цифрові технології є невід'ємною частиною сучасної підготовки військових лідерів. Вивчення міжнародного досвіду використання цифрових технологій є корисним для інтеграції найкращих практик у національну військову освіту.

З огляду на швидкий розвиток цифрових технологій, важливо, щоб військові заклади адаптували свої освітні програми для використання сучасних технологій, що сприятиме розвитку морально-психологічної стійкості та лідерських якостей у курсантів. Це сприятиме підвищенню ефективності командного управління, що є критичним фактором у сучасних умовах ведення війни та інформаційної протидії.

Колосов Н.В.(ВІКНУ)

ФОРМИ І ЗАСОБИ ДЕСТРУКТИВНОГО КОМУНІКАТИВНОГО ВПЛИВУ РФ НА ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНИ

У сучасних умовах глобалізації та розширення інформаційного простору російська федерація активно використовує деструктивні комунікаційні методи, спрямовані на підриг національної ідентичності та інформаційної безпеки України. Такі дії, що виявляються в поширенні негативних стереотипів, історичних маніпуляцій та культурної пропаганди, загрожують національній єдності та міжнародному авторитету України.

У світовому інформаційному просторі країни взаємодіють через технології та комунікаційні мережі, створюючи умови як для обміну культурними цінностями, так і для інформаційних маніпуляцій. Росія, розглядаючи Україну як частину своєї «сфери впливу», намагається використовувати спільний історико-культурний контекст для легітимізації своєї присутності в українському інформаційному полі. Політика деструктивного впливу включає публічні заяви, кіноіндустрію, музичний ринок та інші комунікативні канали, які формують негативний образ України в російському суспільстві, зокрема через висміювання культурних символів, поширення упереджених трактувань історії та культивування образу меншовартості.

Для протидії такому впливу Україна має посилити внутрішню інформаційну політику, зосередившись на захисті державного інформаційного простору та підтримці національної культурної ідентичності.

Потрібно підвищувати якість та кількість національного контенту, посилювати законодавчу базу щодо контролю за іноземним фінансуванням медіа. Ґрунтовний розвиток освітніх програм та критичного мислення серед молоді також буде сприяти зменшенню негативного впливу пропаганди.

Як підсумок можна зазначити, що інформаційна політика України повинна стати важливим елементом національної безпеки. Від успішного захисту інформаційного простору залежить не лише наш суверенітет, а й збереження культурної спадщини та єдність суспільства. В умовах постійного інформаційного тиску зі сторони російської федерації необхідна консолідація держави та суспільства у відстоюванні національних інтересів, захисті культурної ідентичності та розвитку власного інформаційного потенціалу.

Крицкалюк Н.І. (ВІКНУ)

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ВЛАДА. ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Громадянське суспільство є невід'ємною складовою будь-якої демократичної держави, що забезпечує механізми контролю над владою та реалізації інтересів громадян. Це сукупність організацій і громадських ініціатив, що функціонують поза рамками державного управління, але активно впливають на суспільно-політичне життя. Завдяки громадянському суспільству, населення отримує інструменти для участі в обговоренні та вирішенні важливих питань, формуванні законодавчих ініціатив та боротьбі за свої права. Воно сприяє прозорості та підзвітності влади, що є ключовими елементами здорової демократії.

Основними інститутами громадянського суспільства є неприбуткові організації, професійні об'єднання, незалежні медіа, благодійні та волонтерські рухи, а також аналітичні центри. Ці структури не лише привертають увагу до проблем, які залишаються поза полем зору влади, але й пропонують конкретні рішення та моделі реформ. Наприклад, антикорупційні організації розробляють механізми прозорості фінансових потоків, а благодійні фонди допомагають населенню в кризових ситуаціях, доповнюючи функції держави. Проте сучасні реалії створюють для громадянського суспільства нові виклики. Це включає зростання політичної поляризації, зменшення фінансування для неурядових організацій, а також тиск на свободу слова та діяльність незалежних ЗМІ. Часто такі умови спричинені прагненням окремих владних структур посилити контроль над суспільними ініціативами або ж загальнополітичними кризами, як-от війною в Україні. Саме тому важливо підтримувати незалежність і стійкість громадянського суспільства для захисту демократичних цінностей.

Дедалі більшу роль у розвитку громадянського суспільства відіграють цифрові технології та соціальні мережі. Сьогодні завдяки онлайн-платформам люди можуть швидко об'єднуватися навколо певних ідей, обговорювати суспільні проблеми та координувати дії для досягнення спільних цілей. Проте такий простір створює і нові ризики, зокрема пов'язані з інформаційною

безпекою та маніпуляціями. Вплив фейкових новин і дезінформації підриває довіру до суспільних ініціатив, тож потрібні нові підходи до роботи з інформацією. Відповідно взаємодія між громадянським суспільством і владою має базуватися на принципах відкритості та партнерства. Ідеальна модель співпраці передбачає регулярний діалог, підзвітність та готовність враховувати позицію громадськості у прийнятті рішень. В Україні ця взаємодія стає дедалі ефективнішою завдяки розвитку громадських ініціатив, але водночас потребує стабільної законодавчої підтримки та захисту прав активістів.

У післявоєнний період громадянське суспільство відіграватиме важливу роль у відбудові країни. Воно може допомогти не лише у фізичній відбудові інфраструктури, але й у формуванні нової суспільної свідомості, спрямованої на розвиток демократії, соціальної справедливості та єдності. Таким чином, громадянське суспільство є основою стійкого демократичного розвитку і гарантом захисту прав та свобод громадян у будь-яких суспільно-політичних умовах.

Максименко Л.П. (ВІКНУ)

РОСІЙСЬКИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАГРОЗА МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ

У сучасних умовах тероризм у будь-яких формах свого прояву перетворився на одну з найнебезпечніших за своїми масштабами, непередбачуваністю та наслідками суспільно-політичних та моральних проблем, з якими зіткнулося людство. Він все більше загрожує безпеці багатьох країн та їхніх громадян, спричиняє величезні політичні, економічні та моральні втрати, чинить сильний психологічний тиск на великі маси людей, дедалі більше забирає життя ні в чому невинних людей.

Яскравим прикладом цього є російський тероризм, який становить загрозу світовому порядку. Держава-агресор використовує різноманітні методи і засоби ведення гібридної війни для дестабілізації країн демократичного світу, підриву ефективної діяльності міжнародних організацій та посилення напруги у міжнародному безпековому середовищі. Лідери країн НАТО на саміті в Мадриді 29 червня 2022 року визнали терористичні дії росії найбільш значною і прямою загрозою безпеки союзників, а також миру і стабільності в євроатлантичному регіоні.

Використання в ході російсько-української війни інструментів пропаганди, дезінформації, тактики залякування мирного населення та знищення об'єктів критичної інфраструктури, нехтування правилами і обмеженнями міжнародного права, створює загрозу цілісності і функціонуванню механізму міжнародного правопорядку, що може призвести до негативних і непередбачуваних наслідків у системі міжнародних відносин.

Цілеспрямовані ракетні удари по житлових кварталах, школах, лікарнях та інших цивільних об'єктах, систематичні атаки на енергетичну та транспортну інфраструктуру, водопостачальні системи, захоплення атомних електростанцій - тактика росії в Україні, яка має на меті створення атмосфери

страху та хаосу. Такі дії спрямовані на деморалізацію суспільства, подолання волі до спротиву, і примусу українського керівництва до миру за будь-яку ціну.

Російська дезінформація – ще один потужний інструмент, що становить загрозу міжнародній безпеці. Росія систематично використовує фейкові новини, пропаганду та маніпулятивні повідомлення для створення напруження всередині суспільств, розпалювання конфліктів і дискредитації демократичних урядів. Поширюючи дезінформацію про «провали» західних урядів чи «загрози» з боку міжнародних організацій, росія сіє недовіру до цих структур та намагається зруйнувати міжнародну єдність у питаннях підтримки України та протидії агресії.

Таким чином, російський тероризм – це складний виклик для міжнародної спільноти, що вимагає консолідації зусиль для протидії та захисту від загроз, які ставить перед світом кремлівська влада.

к.політ.н., доцент Ясинська В.С., Мартинюк О.О. (ВІКНУ)

КОРУПЦІЯ ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Корупція є однією з найбільших загроз сучасній Україні, що суттєво впливає на всі сфери життя, включаючи державне управління, економіку, соціальну сферу та, безперечно, національну безпеку. Сучасні виклики, з якими стикається Україна, включаючи російсько-українську війну, реформування державних інститутів та інтеграцію до європейської спільноти, вимагають особливої уваги до питання боротьби з корупцією як системною проблемою.

Слід зазначити, що корупція в Україні є не лише інституційною проблемою, але й суспільним явищем, яке сформувалося під впливом історичних, економічних та політичних факторів. Протягом століть українське суспільство потерпало від зовнішніх загарбників та нестачі самостійного державного управління, що сприяло формуванню корупційних практик як способу виживання в умовах політичної нестабільності. У радянський період корупція стала частиною державної системи, оскільки централізоване планування та обмеженість ресурсів провокували хабарництво і сприяли формуванню тіньових зв'язків у системі управління. З часом ці практики стали настільки поширеними, що після здобуття незалежності корупція продовжувала залишатися суттєвою перешкодою для розвитку демократичних інститутів.

На сьогодні корупція є важливим фактором, що впливає на політичну стабільність України. Вона знижує ефективність державного управління, послаблює інституційний потенціал та створює умови для появи політичної нестабільності. Це відбувається через те, що політичні еліти, втягнуті у корупційні схеми, значно менше зацікавлені у реалізації реформ, спрямованих на зміцнення держави. Держава, що потерпає від корупції, стає вразливою до зовнішнього втручання, адже недосконалість управлінських структур та

відсутність прозорості дозволяють іноземним державам маніпулювати ситуацією всередині країни, посилюючи внутрішні конфлікти.

Розуміння того, що корупція підриває національну безпеку України, стає особливо актуальним на тлі російської агресії, адже ворог використовує корупційні зв'язки у державних інституціях для просування своїх інтересів. Підриг державних органів через корупційні схеми, вербування українських посадовців, поширення дезінформації та вплив на судову систему є частиною гібридної війни, яку веде росія проти України. Численні випадки викриття державних службовців, що співпрацювали з російськими спецслужбами, демонструють, наскільки серйозною є загроза корупції для національної безпеки.

Отже, корупція є серйозною загрозою для національної безпеки України, яка підриває державні інститути, знижує довіру громадян до влади, стримує економічний розвиток та збільшує вразливість до зовнішніх впливів. Ефективна боротьба з корупцією вимагає комплексного підходу, що охоплює не лише правову та інституційну реформи, але й розвиток громадянського суспільства та співпрацю з міжнародними партнерами. Лише через системні зміни Україна зможе подолати корупцію, зміцнити свою національну безпеку та забезпечити стабільний розвиток у майбутньому.

Могильний С.Л. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА НАТО: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА СУЧАСНІСТЬ

Актуальність відносин України та НАТО обумовлена стратегічним курсом України на євроатлантичну інтеграцію та необхідністю поглиблення співпраці з Альянсом в умовах збройної агресії російської федерації проти України. Членство в НАТО розглядається як ключовий фактор зміцнення безпеки України.

Проблематика відносин України та НАТО активно вивчається вітчизняними науковцями. Зокрема, В. Бадрак, О. Соскін, В. Горбулін, О. Литвиненко ґрунтовно дослідили політичні, військові та безпекові аспекти співробітництва. Водночас, динамічний розвиток подій, особливо в контексті російсько-української війни, потребує постійного аналізу та узагальнення.

Відносини України з НАТО пройшли складний еволюційний шлях – від пост-радянського нейтралітету до проголошення курсу на членство в 2017 році. Ключовими етапами стали: приєднання до програми «Партнерство заради миру», підписання Хартії про особливе партнерство, затвердження Планів дій Україна-НАТО та інтенсифікація співпраці після Революції Гідності 2014 року. Запуск Комплексного пакету допомоги для України та низки трастових фондів, спрямованих на реформування сектору безпеки та оборони, зміцнення оборонних спроможностей України.

Водночас, попри очікування української сторони, юридичних гарантій безпеки Україні як країні-партнеру, що зазнала агресії, надано не було, що виявило певні обмеження позаблокового статусу в умовах конфлікту.

Анексія Криму та агресія Росії на Донбасі стали новим випробуванням та імпульсом для поглиблення відносин. НАТО запровадив комплекс заходів на підтримку України.

Сучасний стан відносин визначається імплементацією Комплексного пакету допомоги та реалізацією Національних програм. Пріоритетами є реформування сектору безпеки, розвиток оперативних спроможностей ЗСУ, співробітництво в кібербезпеці тощо.

Подальші перспективи євроатлантичної інтеграції залишаються невизначеними через низку проблем. Реалізація курсу на членство вимагатиме зусиль від України та НАТО: прискорення реформ, нарощування оборонних спроможностей, досягнення взаємосумісності ЗСУ з НАТО, здобуття підтримки населення та забезпечення консенсусу в Альянсі.

Таким чином, відносини України та НАТО пройшли тривалий шлях становлення і на сучасному етапі відіграють ключову роль у зміцненні національної безпеки та оборони в умовах збройної агресії РФ. Закріплення в Конституції стратегічного курсу на набуття повноправного членства в НАТО відображає незворотність євроатлантичного вибору України. Водночас його практична реалізація вимагатиме тривалих і системних зусиль як з боку України, так і Альянсу на шляху до досягнення критеріїв членства.

Науменко Д.В., Курко О.С. (ВІКНУ)

ІСТОРИЧНІ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН

Україна є найбільшою за площею у Європі і географічно значною частиною в Центральній Європі. Проте у політичному вимірі – східноєвропейська. Наявність сухопутного кордону із сімома державами вимагала складної зовнішньої політики. В далекому, і не зовсім, історичному минулому провідники України з різним успіхом справлялися із цим викликом. Незважаючи ні на що, українська нація вистояла і взаємодія із сусідніми народами стала суттєвим цьому чинником. Одним із доленосних народів для українців є поляки.

Наша взаємодія в різні часи складалася по-різному. Були часи добросусідства, співпраці в одній державі, конкуренції і ворожнечі, відкритого протиборства, примирення і знову добросусідства. Під час великих потрясінь людства двома світовими війнами наші відносини з поляками теж пройшли серйозні випробування, після яких постали питання, що досі не мають свого вирішення.

Водночас, наше спільне з поляками посткомуністичне майбутнє наші народи використали по-різному. Республіка Польща за короткий час із відновленням незалежності стала зразком успішної трансформації від посттоталітарного до демократичного суспільства. Її політичний і економічний прогрес після завершення «холодної війни» став прикладом для інших країн Східної Європи, які прагнули інтеграції до європейського економічного простору. В тому числі і для України.

В час збройної агресії російської федерації проти України Польща першою стала надавати допомогу: приймала біженців, надавала іншу гуманітарну допомогу, найголовніше, стала надавати підтримку воєнною технікою, озброєнням і боєприпасами. Давня приказка говорить «хто в біду допоміг, той два рази поміг», і Республіка Польща не залишилась осторонь і політично, ставши на боці України у світовій дипломатії, підтримуючи нас у ЄС, НАТО та в інших міжнародних організаціях.

Однак, на сьогодні, польські політики роблять спроби використати скрутний момент для українців і піднімають, для врахування в міждержавних відносинах, складні події, зокрема, «Волинської трагедії».

Українці теж мають історичну пам'ять: процес «Пацифікації Галичини», репресивні акції з масовими арештами, побиттями та вбивствами українців, що проводилися за наказом Юзефа Пілсудського. Ці події супроводжувалися заборонами української мови, примусовою асиміляцією, розгромом української православної церкви, а також пізнішими репресіями, як-от операція «Вісла». Все це глибоко вкорінилося в пам'яті українців.

Попри все, Польща залишається одним із найнадійніших партнерів України в боротьбі з агресією російської федерації. Це свідчить про розуміння, що без перемоги України над спільним ворогом не буде безпеки для всієї Європи. Це значить, що наші взаємовідносини подолають історичні і сучасні виклики і приречені на успіх.

к.т.н., с.н.с. Орда М. (НУОУ)

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Попри військовий стан Міністерство оборони створило відповідне інституційно-правове підґрунтя для функціонування освіти та науки в умовах війни, забезпечило організаційну трансформацію освітньо-наукової сфери в контексті створення для неї безпечних умов та забезпечення її належної якості.

Керівний склад Міністерства оборони на секції Воєнно-наукової ради Міністерства оборони України за воєнно-теоретичною проблематикою акцентував увагу на деяких питаннях, а саме:

- організація наукових досліджень та визначення органами військового управління, які є замовниками наукових досліджень, пріоритетних потреб у науковій (науково-технічній) продукції;

- відповідність організаційно-штатних структур та кадрового складу НУ і наукових підрозділів ВВНЗ, ВВП ЗВО завданням, які потребують невідкладного вирішення;

- проведення наукових досліджень з вивчення та узагальнення досвіду війни і вироблення на цій основі науково-обґрунтованих рекомендацій, які повинні стати підґрунтям для прийняття якісно нових, нестандартних рішень, необхідних ЗС України у протистоянні з російським агресором;

- планування наукових досліджень в системі Міноборони повинно

відповідати кращим сучасним практикам країн – членів НАТО, здійснюватися в рамках оборонного планування за процедурами програмно-проектного менеджменту.

Розглянемо більш детально такі напрямки підвищення ефективності провадження наукової і науково-технічної діяльності:

- забезпечення якості наукових досліджень та розробок;
- збільшення наукового потенціалу;
- розвиток інновацій;
- інтегрування у глобальний науковий простір;
- модернізація матеріальної бази проведення досліджень.

Вдосконалення нормативно-правового забезпечення воєнної науки потребує впровадження у діяльність органів управління, ВВНЗ, ВНП ЗВО, наукових установ положень останніх концептуальних державних документів та програм з питань оборонного планування та цифровізації наукової діяльності, повноцінну інтеграцію воєнної науки до європейського та світового інтелектуального простору, врахування кращих практик і підходів держав-членів НАТО та власного досвіду ведення бойових дій.

Ототюк В.В. (ВІКНУ)

«АЗОВСТАЛЬ» ЯК СИМВОЛ НЕЗЛАМНОСТІ І МУЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

«Азовсталь», великий металургійний комбінат у Маріуполі, став символом незламності, мужності та самопожертви українців під час сучасної російсько-української війни. Під час облоги міста російськими військами в 2022 році завод став останнім опором захисників Маріуполя. Навіть перебуваючи в облозі та зазнаючи постійних атак - вони продовжували боротися протягом місяців.

Роль «Азовсталі» в цій війні була значно важливішою, ніж її промислове значення. Це був не просто завод, а фортеця для бійців полку «Азов», військовослужбовців Збройних Сил України та Національної гвардії, а також цивільних осіб, які переховувалися від обстрілів. Ця незламна фортеця протягом тижнів витримувала численні авіаційні, артилерійські та ракетні удари, ставши символом стійкості українського народу проти нападу.

Захист «Азовсталі» був прикладом людської стійкості та відданості. Захисники заводу не лише захистили стратегічно важливу територію, але й дали надію мільйонам українців і людям у всьому світі. Вони продемонстрували, що здатні боротися з ворогом і не втрачати надію на перемогу, навіть коли знаходяться в ізоляції та не мають достатніх ресурсів. У той же час оборона «Азовсталі» привернула увагу світової спільноти до катастрофи в Маріуполі, що викликало підтримку українських військових.

Після захоплення заводу захисники «Азовсталі» потрапили до табору військовополонених на підконтрольній Росії території в Донецькій області. **Звільнення військових «Азову» з полону у рамках обмінів військовополоненими відбувається дуже важко, росіяни не хочуть**

домовлятися про їх звільнення і більшість з них ще залишаються у неволі.

Тим не менш, історія їхньої боротьби на «Азовсталі» продовжує жити в Україні та за її межами. Це місце стало символом опору, який мотивує інших і нагадує про важливість свободи.

Сьогодні «Азовсталь» означає більше, ніж просто завод або підприємство. Це означає ідею боротьби за свою країну та право жити в незалежній, вільній державі. Її героїчна оборона залишиться в історії, як приклад незламного духу українського народу, який завжди готовий боротися за свою країну, незважаючи на будь-які перешкоди та жертви.

Кучеров А.Я., Панкул Д.О. (ВІКНУ)

ПІСЛЯВОЄННИЙ ПАЦИФІЗМ: ПРОЦЕСИ ТА НАСЛІДКИ

Велика війна, що розпочалась 28 липня 1914 року стала першою та, на жаль, не останньою війною світового масштабу, що за чотири роки забрала життя близько 18 мільйонів людей. Велика війна, що ознаменувала себе, як війна, що буде останньою для людства, всього за два десятиліття стала Першою світовою війною, а людство сколихнула ще більш кривава війна, яка стала Другою світовою війною.

Перигеєм миру є перемовини, так і сталось з Першою світовою війною, результатом якої стало формування нової світової системи миру - Версальсько-Вашингтонської. В основу концепції було покладено систему мирних договорів, що мали на меті здійснити новий розподіл світових сфер впливу та збалансувати сили у світі. Для підтримання цього балансу, за ініціативою президента США В. Вільсона 14 лютого 1919 року, була створена міжнародна організація Ліга Націй, основною метою діяльності якої було вирішення міждержавних конфліктів не на полі битви, а у кабінетах світових лідерів.

Це призвело до створення ілюзії змінення концепції світового порядку, як наслідок, поширення пацифізму серед політичних еліт провідних держав світу та серед суспільних мас, що й порушило геополітичний баланс дипломатичної та військової сили. Для політичної еліти того часу це була «позиція комфорту», яка дала змогу розвиватися реваншистським ідеям серед переможених країн в Першій світовій війні. Яскравим прикладом є побудова великої німецької військової машини у міжвоєнний період, що було заборонено за Версальським договором 1919 року. Нехтування проблемами реваншизму стало каталізатором для нових спалахів світової агресії. Одним із них стало захоплення Судетського регіону Чехословаччини військами Третього Рейху у 1938 році - саме ця позиція бездіяльності провідних держав світу дозволила безкарно здійснити цей акт анексії в обмін на гарантійний договір «миру», який був підписаний у Мюнхені у 1938 році. Така ситуація на політичній арені показала недосконалість світової системи безпеки, що й спричинило Другу світову війну.

Після Другої світової війни ситуація, хоч і зазнала зовнішніх змін, але не дивлячись на укладання більш досконалих мирних договорів та зміну сутності системи світової безпеки (створення ООН 24 жовтня 1945 року), «хронічні хвороби» системи безпеки залишилися ті ж самі: відсутність чіткого механізму санкційно-політичного та військового впливу на країн-агресорів, небажання світової спільноти виходити із зони комфортного існування, нехтування великими державами регіональних інтересів інших держав, використання системи міжнародних організацій, як системи «заспокоєння», а не системи вирішення проблем, збереження ілюзій «можливого світового пацифізму» та відсутність «сильної політичної руки» на зовнішньому політичному ринку призводить до нових дискусій з приводу необхідності змін у світовому порядку безпеки.

Кучеров А.Я., Панкул Д.О.(ВІКНУ)

МЕТОДИКА ВИСВІТЛЕННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ: МЕТОД «БУХЕНВАЛЬДСЬКОГО ЩЕПЛЕННЯ»

Після Закінчення Другої світової війни і повної капітуляції Німеччини та її союзників, країнам-переможцям та звільненим країнам довелося зіштовхнутися зі всіма жахами нацистського режиму, найбільших з яких була система концентраційних таборів СС. Задля уникнення майбутнього повторення жахів «світової тиранії» було розпочато масовану інформаційну кампанію з висвітлення злочинів Третього рейху, так зване «Бухенвальдське щеплення» для світової спільноти. Цей комплекс заходів включав створення місць пам'яті та меморіалів жертвам концтаборів, надання медійного розголосу світового рівня, заборону нацистської символіки та ідеології в багатьох країнах цивілізованого світу. В таких відомих таборах, як «Бухенвальд», «Аушвіц» та інших були створені музеї, які доступні для відвідування кожному.

На сьогоднішній день ми можемо з певністю сказати, що така політика після Другої світової війни призвела до неможливості створення на даний момент у цивілізованій частині Європи тиранічного режиму. Досвід ХХ століття в боротьбі з нацизмом довів ефективність такої інформаційної кампанії, яку ми можемо запозичити для українських реалій військового та у майбутньому пост-військового середовища. Це є вкрай важливим в боротьбі з російською федерацією, що за своїм визначенням є тоталітарно-тиранічною державою, яка проводить політику геноциду по відношенню до України вже більше десяти років тільки за час ХХІ століття.

Після 2014 року, з вторгненням рф на територію України, під прикриттям квазідержав «ЛНР» та «ДНР», було створено концентраційні табори для українців. З повномасштабним вторгненням рф, 24 лютого 2022 року, їх чисельність тільки збільшилась та налічує на даний момент близько 15-20 таборів, у яких було закатовано щонайменше 10 тисяч осіб. Найвідоміші з них: «Ізоляція» у м. Донецьк, «Оленівка», с. Оленівка, Донецької області, катівні у м. Буча.

Злочини проти людства, які вчиняються державою-агресором у цих таборах, потребують широкомасштабної інформаційно-політичної кампанії із залученням підтримки міжнародної спільноти. Ця кампанія повинна поєднувати медійний розголос із створенням культурних та політично-правових механізмів фіксації злочинів з увіковіченням пам'яті жертв російського терору. Задля цього ми вважаємо доречним використати саме модель кампанії «Бухенвальдського щеплення» з урахуванням сучасних інформаційно-медійних тенденцій, використовуючи місця вчинення злочинів рф разом з документальними кадрами та іншою доказовою базою, як основу цієї кампанії, яка повинна «освіжити» світове щеплення проти тиранії та насильства.

Пирогов К. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ COMBAT-FOOTAGE ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ ЯК НОВА ПОЛІТТЕХНОЛОГІЯ ВПЛИВУ НА ГРОМАДСЬКУ СВІДОМІСТЬ В СУЧАСНОМУ ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Combat footage – це відеоматеріали, що відображають бойові дії та стали потужним інструментом сучасної політичної комунікації та інформаційних впливів. З розвитком технологій вони пройшли шлях від поодиноких кінохронік до миттєвої глобальної доступності через соціальні мережі, перетворюючись на важливий елемент інформаційної війни. Combat footage відеоматеріали використовуються не тільки як засіб інформування, але й як інструмент для формування та маніпулювання суспільною думкою, мобілізації громадської підтримки та деморалізації супротивника. Особливо ефективним цей тип контенту стає завдяки соціальним мережам, зокрема Facebook, YouTube, Telegram і TikTok, які дозволяють поширювати відеоматеріали швидко та масово, мінаючи традиційні медіа-фільтри.

Теоретичні засади ефективності combat footage можна пояснити через ідеї Гарольда Лассвела про пропаганду та масові комунікації, які підкреслюють здатність медіа до формування масових настроїв через емоційний вплив. Відповідно до психології мас Гюстава Лебона, ці відео активізують підсвідомі реакції глядачів, посилюючи ефект емоційної залученості. Більш того, combat footage відеоматеріали можна розглядати через призму концепції симулякрів Жана Бодріяра, де медійне зображення війни може сприйматися суспільством як більш «реальне», ніж сама подія. Війна в Перській затоці, яку Бодріяр називає першою симулякричною війною, є класичним прикладом, де головним полем бою стало саме медіа-середовище. Combat footage сьогодні виконує подібну функцію, адже його перегляд створює враження безпосередньої присутності у зоні бойових дій.

Крім теоретичних основ, практичний аналіз combat footage показує, що ключовими методами впливу є ефект шоку та співпереживання, коли глядач «присутній» на місці подій і відчуває страх або емпатію. Це досягається через зображення насильства або жертв війни, як це підкреслює Сьюзан Сонтаг у праці «Дивимося на чужі страждання», де описується вплив фотографій та

відео на суспільне сприйняття. Сонтаг акцентує на здатності такого контенту як формувати співпереживання, так і спричиняти моральну апатію або дистанціювання від чужих страждань, що залежить від соціального контексту і частоти повторення подібних зображень.

Сучасні платформи соціальних мереж також суттєво посилюють ефективність combat footage відеоматеріалів через персоналізовані алгоритми, що формують «інформаційні бульбашки», які закріплюють уже існуючі переконання аудиторії та посилюють поляризацію суспільства. Алгоритми відбирають контент на основі уподобань користувача, через що combat footage відеоматеріали, які викликають інтенсивні емоції, отримують високий пріоритет для показу. Це дозволяє combat footage ефективно впливати на громадську думку, активно формуючи підтримку своїх та відторгнення чужих, що є важливим елементом політтехнологій у сучасних збройних конфліктах.

Загалом combat footage відеоматеріали є важливим інструментом мобілізації населення, створення героїчних образів, дискредитації ворога та зміцнення національної ідентичності. Такі матеріали набувають особливого значення у конфліктах, як-от широкомасштабне вторгнення російської федерації на територію України, де відео бойових дій використовуються як для зміцнення бойового духу, так і для отримання підтримки на міжнародній арені. У ретроспективі combat footage виконували схожі функції й під час інших конфліктів, таких як війна у В'єтнамі, де кадри бойових дій та страждання місцевого населення транслювалися телебаченням і формували антивоєнні настрої серед цивільного населення.

Подальші перспективи дослідження combat footage як політичного інструмента включають аналіз впливу на психологічний стан різних соціальних груп, а також дослідження роботи алгоритмів, що сприяють поширенню таких матеріалів у цифровому просторі. Важливо також вивчити юридичні та етичні аспекти розповсюдження шокуючих матеріалів, які порушують питання права на приватність і дотримання етичних норм під час показу насильства. Крім того, перспективним напрямком є дослідження впливу нових технологій, таких як віртуальна реальність, яка здатна створювати відчуття ще більшої присутності, що може підсилити ефективність combat footage як інструмента впливу на масову свідомість. Combat footage продовжує залишатися потужним елементом сучасної медіа-реальності та політичного простору, що потребує глибокого та комплексного аналізу.

Пирогов К., к.і.н., доцент Безбах В. (ВІКНУ)

КОГНІТИВНА ДЕОКУПАЦІЯ ЖИТЕЛІВ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Актуальність когнітивної деокупації для України полягає в необхідності протидії інформаційно-пропагандистському впливу, що є одним із ключових інструментів контролю населення на окупованих територіях. Дезінформація, що розповсюджується російською окупаційною владою, спрямована на зміну когнітивних і емоційних уявлень людей, що посилює поляризацію

суспільства. Розуміння цієї проблеми на рівні теорії та розробка методів її вирішення може стати вагомим внеском у процес реінтеграції та відновлення соціального порядку на цих територіях після їх звільнення від російських загарбників.

Хайфен Хуан у своїй праці «Propaganda as Signaling» пропонує теорію, в основі якої лежить принцип «сигналів», що допомагає пояснити ефективність пропаганди в авторитарних режимах. Хуан розглядає пропаганду як механізм, що слугує сигналом для населення про силу режиму та рівень його контролю над територією. За цією теорією, успішне поширення пропаганди та її стійкість в інформаційному просторі є свідченням того, що влада здатна підтримувати стабільний контроль над населенням. Ця теорія є особливо актуальною у випадку тимчасово окупованих територій, де використовується сильний сигнал підтримки режиму з боку окупаційної влади. Часто на окупованих територіях просуваються теми, що покликані зміцнити думку про незворотність окупації та її підтримку міжнародними силами, а також підкреслити слабкість українського уряду. В умовах ізоляваності й обмеженого доступу до альтернативних джерел інформації жителі окупованих територій можуть сприймати ці сигнали як правдиві.

Досліджуючи методи деокупації, варто врахувати й інші концепції пропаганди та інформаційного впливу, що можуть бути корисними для розробки стратегії реінтеграції. Однією з таких є теорія когнітивного дисонансу Леона Фестінгера, згідно з якою зміна когнітивних структур можлива через створення конфлікту між попередньо сформованими та новими, об'єктивними фактами. Для українських реалій це означає, що для протидії пропаганді важливо впроваджувати інформацію, яка б ставила під сумнів правдивість сигналів окупаційної влади. Ще один підхід пропонує Елізабет Ноель-Нойман у теорії «спіралі мовчання». Вона пояснює, як страх соціальної ізоляції може змушувати людей пристосовуватись до панівної думки. На окупованих територіях це виражається у схильності людей підтримувати позиції, озвучені окупаційною владою, побоюючись відхилення від загальної норми.

Практичні рекомендації для когнітивної деокупації:

1. Забезпечення доступу до альтернативної інформації. Потрібно забезпечити доступ жителів окупованих територій до незалежних джерел інформації, використовуючи як цифрові платформи, так і офлайн-ресурси, де це можливо.

2. Використання сильних «контрсигналів». Стратегії, спрямовані на створення потужних сигналів від української влади, можуть стати ефективним інструментом. Важливо підкреслювати відновлення українського контролю та прихильність міжнародної спільноти до підтримки України.

3. Психологічна реінтеграція через особисті історії. Використання наративів, які демонструють реальні приклади жителів, що успішно інтегрувалися після окупації, може сприяти формуванню позитивного образу деокупації.

4. Залучення діаспори та підтримка родинних зв'язків. Родичі, що перебувають на підконтрольній українській владі території, можуть виступати каналом передачі альтернативної інформації, тим самим пом'якшуючи вплив сигналів окупаційної пропаганди.

Когнітивна деокупація є багаторівневою задачею, яка вимагає поєднання теоретичного аналізу з практичними рішеннями. Розуміння теорії сигналів та інших підходів до пропаганди є основою для побудови ефективної стратегії з протидії дезінформації, відновлення когнітивного простору та створення умов для реінтеграції жителів тимчасово окупованих територій України.

Самойленко В.І. (ВІКНУ)

СТРУКТУРА ПАТРІОТИЗМУ

Структура патріотизму у соціально-гуманітарних та психолого-педагогічних науках складається із системи таких якостей та компонентів, кожний з яких поєднує пізнавальний, емоційний-вольовий і поведінковий компоненти, а саме:

- патріотична свідомість (самосвідомість) як результат осмислення індивідом своєї громадянської ролі у суспільстві (захист історико-культурних, політичних, економічних надбань, незалежності, особистий внесок у розбудову державності України, збагачення професійних знань, зразкова громадянська поведінка та ін.);

- національні почуття (любов до рідного краю, мови, культури, повага до історичного минулого, турбота, відповідальність за долю Вітчизни, відданість національній ідеї, толерантність тощо);

- патріотична поведінка та діяльність (виконання громадянських обов'язків, дотримання Конституції України, загальнолюдських та національних моральних ідеалів, вшановування національних традицій, повага до національної гідності інших народів, толерантність та ін.).

Таким чином, патріотизм розглядаємо, як моральну якість та ціннісний орієнтир, складне явище духовного життя людини і спільноти, яке відображається в особистій та суспільній свідомості, об'єднуючи їх і виступаючи вирішальним чинником усвідомлення молодого людиною загальнолюдських цінностей.

В Україні патріотизм живиться прогресивними патріотичними традиціями нашого народу, а також кращими зразками патріотичних традицій інших країн світового демократичного руху, збагачуючи їх історичними здобутками своєї Держави. Утвердження в свідомості громадян України, насамперед, молодого покоління, ідей патріотизму, гордості за свою суверенну державу, готовності стати на захист істинної демократії, інтересів свого народу має стати сьогодні одним з найважливіших завдань нової системи національного виховання.

Аналіз наукової літератури свідчить, що на сьогодні існує обмаль робіт, безпосередньо присвячених проблемам військово-патріотичного виховання особового складу Збройних Сил України. На основі аналізу підходів науковців

з'ясовано, що патріотичне виховання військовослужбовців Збройних Сил, як і громадян України в цілому, найтіснішим чином пов'язане з їх національним і громадянським вихованням, глибоко «проникає» в них, виступає як їх специфічна складова та об'єднуючий чинник. Воно є інтегруючим напрямом виховання, яке органічно поєднує в собі «ціннісні зрізи» основних напрямів виховання: національного, громадянського, морального, родинно-сімейного, розумового, естетичного, соціально-правового, екологічного та ін.

Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина. Військово-патріотичне виховання, у свою чергу, тісно пов'язане в змістовному й організаційному відношенні з патріотичним та є його складовою частиною. Будучи близьким до патріотичного виховання, воно має свою специфіку.

Ідеал військово-патріотичного виховання – це воїн-громадянин України, збагачений загальнолюдськими та національними цінностями, який керується у своїй діяльності вимогами воїнського етикету, спроможний майстерно діяти в умовах сучасної війни, це справжній патріот, який дбає про честь і гідність військовослужбовця Збройних Сил України. Впровадження у виховну практику цього ідеалу передбачає одночасний розвиток інструментальних і мотиваційних якостей особистості воїна.

Сергієнко О.В. (ВІКНУ)

ЕВОЛЮЦІЯ КІБЕРТЕРОРИЗМУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Кібертероризм як складова сучасних конфліктів набув значного розвитку з початком російсько-української війни. У цьому конфлікті кіберпростір став не лише додатковим інструментом ведення війни, але й окремим полем бою. Еволюція кібертероризму в цьому контексті відображає зміну тактик, засобів та стратегій, націлених на дестабілізацію інфраструктури, психологічний вплив на суспільство та досягнення політичних цілей.

Першим важливим аспектом кібертероризму, що розвивається, є атаки на критичну інфраструктуру. З 2014 року спостерігається серія потужних кібератак на енергетичні, транспортні та комунікаційні системи України. Одним із прикладів таких атак є інцидент із програмою «BlackEnergy», який призвів до масового відключення електроенергії в 2015 році. Такі атаки спрямовані на порушення життєзабезпечення цивільного населення та створення атмосфери нестабільності.

Другий аспект кібертероризму в умовах війни полягає у впливі на інформаційний простір. Використання фейкових новин, пропагандистських сайтів та акаунтів у соціальних мережах спрямоване на підрив довіри громадян до уряду, провокування паніки та створення хаосу. Росія, використовуючи численні інформаційні платформи, просуває дезінформацію, щоб змінити громадську думку як у самій Україні, так і за її межами. Важливою складовою цього процесу є фішингові атаки, що дозволяють

отримувати доступ до конфіденційної інформації та здійснювати подальші інформаційні диверсії.

Еволюція кібертероризму проявляється також у вдосконаленні шкідливих програм та методів кібершпіонажу. Атаки типу «DdoS», шкідливе програмне забезпечення, націлене на викрадення даних, а також комплексні шпигунські кампанії, такі як «NotPetya», стали потужним інструментом для завдання шкоди як українським, так і міжнародним організаціям. Ці інструменти сприяють збору розвідувальної інформації, яку агресор використовує для тактичних та стратегічних рішень.

Війна значно посилила потребу у зміцненні національної кібербезпеки України. Держава розробляє нові підходи та технології для виявлення та протидії кібератакам, включаючи тісну співпрацю з міжнародними партнерами, що спрямована на обмін досвідом і розвиток єдиної системи кіберзахисту. Важливим досягненням стало створення підрозділів, які спеціалізуються на боротьбі з кіберзагрозами в рамках Збройних сил України.

Таким чином, еволюція кібертероризму в умовах російсько-української війни демонструє, як сучасні конфлікти розширюються до кіберпростору, де дії спрямовані на руйнацію інфраструктури, дестабілізацію суспільства та підлив міжнародної безпеки. Кібертероризм у цьому конфлікті став стратегічним інструментом, а досвід України формує нові підходи до глобальної кібербезпеки та демонструє важливість міжнародної співпраці у протидії загрозам цифрової епохи.

Сінченко М.В. (ВІКНУ)

МІЖНАРОДНІ САНКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА АГРЕСОРА: ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України, яка триває з 24 лютого 2022 року, є однією з найбільших гуманітарних криз сучасності, що супроводжується масовими порушеннями прав людини, зростанням кількості біженців, руйнуванням інфраструктури та загрозою ядерної безпеки. російська федерація, як трансконтинентальна диктатура, утримує в неволі понад 100 корінних народів і здійснює агресію проти незалежної України вже понад 33 роки. Протягом цього часу росія неодноразово порушувала міжнародні угоди та принципи мирного співіснування, зокрема, Договір про дружбу та співробітництво, суперечки щодо Чорноморського флоту, а також переводила конфлікт на різні етапи — від формату АТО до ООС, підсилюючи масштаби агресії і змінюючи форму її ведення.

Від початку свого існування російська федерація часто нехтує міжнародними нормами, неодноразово порушуючи основоположні принципи міжнародного права, серед яких Статут ООН (Стаття 2), резолюція 3314 Генеральної Асамблеї ООН, Гельсінський заключний акт, Будапештський меморандум, Конвенція про запобігання злочину геноциду, Женевські конвенції, а також Конвенція про заборону хімічної та біологічної зброї. Її дії

підривають принципи міжнародної безпеки та створюють небезпечний прецедент агресії в умовах сучасного світу, ставлячи під загрозу стабільність не тільки в Європі, а й у глобальному масштабі.

Санкції — це давній, але потужний інструмент впливу на держави, що порушують норми міжнародного права. Вже з часів античності, починаючи з «Мегарського указу» у 432 році до н.е., санкції використовувалися як засіб для стримування агресивних дій і підтримки миру. Сьогодні санкції стали одним з основних інструментів міжнародної спільноти у протидії агресії та порушенням суверенітету. Протягом останніх десятиліть економічні та фінансові санкції застосовувалися проти авторитарних режимів, таких як КНДР, Іран, Венесуела, а також проти країн-агресорів, таких як росія, з метою зниження їх військового та економічного потенціалу.

Проте, незважаючи на значний санкційний тиск, ефективність цих заходів часто підбивається можливістю обходу санкцій через використання третіх країн та альтернативних каналів. Наприклад, росія шукає нових партнерів, таких як Іран чи Північна Корея, та нелегальні методи отримання необхідних товарів, а також використовує власну «тіньову флотилію» для транспортування нафти. Це свідчить про необхідність постійної адаптації санкційної політики, що включає посилення міжнародної координації для моніторингу та блокування спроб обійти обмеження.

Щоб забезпечити ефективність санкцій, потрібна більш глибока міжнародна співпраця між країнами, що накладають санкції, такими як США, ЄС, Велика Британія та інші, з метою унеможливлення обходу санкцій і посилення їх впливу. Це включає впровадження додаткових заходів, таких як вторинні санкції проти третіх країн або компаній, які сприяють обходу основних санкцій. До таких заходів може належати контроль над західними компаніями, які продовжують працювати з російськими організаціями або надають послуги, що підтримують російську економіку, навіть в умовах санкцій.

Сучасні санкції є не лише важливим інструментом політичного тиску, а й ключовим елементом глобальної безпеки. Однак для їх ефективного впровадження потрібна постійна адаптація до нових умов і викликів.

к.і.н., доцент Трубчанінов М.А. (ХНПУ імені Г. Сковороди)

ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У КУРСАНТІВ ВВНЗ

Формування в країні громадянського суспільства, створення армії правової демократичної держави орієнтує вищу військову школу на загальнокультурну підготовку майбутнього офіцера, на підвищення ефективності його політологічної підготовки.

Разом з тим в реальній практиці і теорії освіти курсантів склалася суперечлива, нестабільна політико-культурна ситуація, що виникла внаслідок минулих кампаній деполітизації та деідеологізації вузівської освіти,

дослідницько-педагогічний «вакуум» і ряд інших причин зумовили низький рівень політичної культури курсантів.

Новизна цієї ситуації полягає в тому, що у суспільстві тривають процеси розгортання демократизації, які передбачають пошук нового змісту суспільно-політичної підготовки офіцерів. При цьому існує гостра необхідність забезпечення військової безпеки України в сучасній військово-політичній обстановці, пов'язаної з появою нових дестабілізуючих чинників як у геополітичній і регіональній сферах, так і всередині країни. Таким чином, розв'язання суперечностей між потребами суспільства, високими цілями і завданнями держави у сфері політичної освіти курсантів і дійсним станом цього процесу у військових вузах робить проблему формування політичної культури у курсантів надзвичайно актуальною.

У той же час аналіз філософської, політологічної, психолого-педагогічної літератури, діяльності навчальних закладів, власний педагогічний досвід роботи у вищій школі виявили наявність протиріччя між необхідністю і потребою суспільства в формуванні у майбутніх фахівців політичної культури і недостатньою теоретико-практичною розробленістю спеціальної системи її формування. Одним з важливих, але невирішених питань у цій галузі, є пошук нових продуктивних засобів активізації процесу формування у курсантів військових вузів політичної культури, що дозволяють зробити його більш ефективним і цілеспрямованим.

Багатоплановий аналіз категорій «культура», «політична культура», «політичне утворення», використання системного підходу і інтеграція інших в процесі дослідження, дозволили виявити один з можливих шляхів ефективного формування у курсантів військових вузів політичної культури - розробку і застосування в реальному освітньому процесі спеціальної моделі її формування, а також комплексу педагогічних умов її ефективного реалізації.

Ми розглядаємо політичну культуру як складну багатовимірну систему, що включає політичну свідомість і політичну поведінку, представлені нами у вигляді таких взаємопов'язаних і взаємообумовлених компонентів: когнітивного, ціннісно-мотиваційного і операційно-діяльнісного.

Політична культура курсанта військового вузу – це сукупність знань, ціннісних орієнтацій, переконань, які проявляються в відповідальному виконанні військового обов'язку, обов'язків що до захисту Вітчизни та участі в суспільно-політичному житті країни.

Халіманенко К.В., Дембіцький В.М. (НДЦ ГП ЗС України)

ПОЧЕСНІ НАЙМЕНУВАННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Серед важливих атрибутів, що формувались в Українському війську вже у часи новітньої історії, особливе місце належить почесним найменуванням.

Ініціативи військових, органів державної влади і місцевого самоврядування, громадськості та копітка дослідницька робота українських науковців додали іншої, аніж за радянських часів, інтерпретації і головне – національної самобутності процесу присвоєння почесних найменувань. Водночас повернення до історичних витоків та сучасний розвиток цієї традиції виконує важливу функціональну роль, допомагаючи викоринити зокрема

у Збройних Силах України тотальну ідеологізовану радянську традицію та довготривалий імперсько-колоніальний інформаційно-смісловий вплив на світогляд і систему цінностей воїнів-українців.

Саме назви міст, місцевостей, річок, присвоєні, як правило, за відзнаку в бойових діях під час їх визволення або форсування, а також імена особливо видатних державних, громадських діячів і воєначальників, які стали тепер невід'ємною частиною назв з'єднань, військових частин, установ тощо – є своєрідною мозаїкою наших давніх традицій та української мілітарної ідентичності, яку ми, з одного боку, відновлюємо, а з іншого – формуємо подвигами та звитягами в нинішній війні.

Кардинальні зміни у цьому надзвичайно важливому процесі розпочалися лише в умовах опору українців агресії рф. Якраз її збройне вторгнення на територію нашої держави, тимчасова окупація АР Крим, Севастополя й частини Донецької та Луганської областей, мотивувало початок чіткої національної визначеності у цьому питанні, створило передумови для «ментального зламу», окреслило відмінності українців від росіян і змінило уявлення «свій – чужий».

У сучасних війнах перемогу здобувають не лише кінетичною зброєю. Ворог веде проти нас війну не тільки за території, а й за наші мізки. Росіяни атакують український інформаційний простір, витрачають шалені кошти на свою пропаганду. Сьогодні як ніколи на часі формувати і стверджувати нашу ідентичність – бо це робить нас сильнішими. Вочевидь, очищаючи наше військо від залишків імперського та радянського минулого, яке сьогодні так ідеалізує країна-агресорка, ми більш ефективно чинимо опір російській армії та її найманцям.

Таким чином, присвоєння почесних найменувань у Збройних Сил України, особливо у цей складний для нашої держави період, пов'язаний із захистом незалежності та територіальної цілісності, сприяє розвитку суто національної військової традиції і є вагомим чинником формування української національної та громадянської ідентичності військовослужбовців, що допомагає нам боротися за такі цінності як свобода та гідність і перемогати ворога на полі бою.

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НА ПРИКЛАДІ ВИДАТНИХ ПОЛКОВОДЦІВ У СВІТОВІЙ ІСТОРІЇ

Військове лідерство – це, перш за все, повсякденна демонстрація цінностей і принципів, які складають характер військового лідера. Він володіє ними постійно, проявляє їх наодинці та з іншими. Вони визначають, хто він є насправді, і формують міцну основу характеру військового лідера.

Лідерські якості у військовослужбовців включають здатність ухвалювати швидкі та ефективні рішення, вміння мотивувати та об'єднувати підлеглих, стійкість у критичних ситуаціях, відповідальність та стратегічне мислення.

Приклади видатних полководців, таких як Олександр Македонський, Наполеон Бонапарт, Роман Шухевич, допомагають військовослужбовцям, розуміють значення командування, стратегічної ініціативності та відповідальності.

1. Аналіз лідерських рис Олександра Македонського:

Визначався сміливістю, швидким прийняттям рішень та інтуїтивним розумінням бою. Олександр Македонський вчився на прикладах інших полководців, розвиваючи особистість харизму, здатність досягати своєї мети та користувався великим авторитетом і повагою у своїх підлеглих. Особисто командував військами та був присутній на полі бою.

2. Польові навички Наполеона Бонапарта:

Наполеон втілював дисципліну та стратегічне бачення, зміцнював мораль солдатів особистою участю в боях, демонструючи приклад самопожертви та тактичної майстерності.

Так як і Олександр Македонський Наполеон Бонапарт особисто командував військами та був присутній на полі бою, чим заслужив неабиякий авторитет та повагу серед французького війська.

3. Формування лідерства через приклад Романа Шухевича:

УПА та боротьба за незалежність України показали значення національних цінностей та відповідальності перед народом. Роман Шухевич акцентував на дисципліні та вмінні залишати вірним своїм ідеалам, попри складні ресурси. Своє історичне призначення на вищих посадах в українському визвольно-революційному русі доби Другої світової війни Роман Шухевич бачив у тому, щоб сконсолідувати сили ОУН, розхитані нацистськими репресіями, усунути розбіжності та кризу в Проводі ОУН, яка виникла на початку 1943 року, підтримати ініціативу Крайового проводу ОУН створення Української Повстанської Армії та перетворити її в інструмент боротьби за Українську самостійну соборну державу.

До останніх своїх днів і трагічної загибелі у 1950 році, керівник УПА та лідер українського національно-визвольного руху Роман Шухевич проявляв героїзм та вірність справі і побратимам.

Використання історичних прикладів у сучасних умовах забезпечує розвиток мотиваційних і стратегічних якостей у військовослужбовців, сприяє формуванню відповідного ставлення до завдань і розумінню своєї ролі в команді.

Історія та біографії видатних лідерів включені в навчальні програми для посилення прикладного розуміння ефективного командування та формування патріотизму.

Важливість психологічної стійкості для військового лідера, яка може надихнути підлеглих у стресових ситуаціях, захистити холонокровність та прийняти правильні рішення.

Лідерські якості, засновані на принципах відповідальності, дисципліни та моральної стійкості, є вирішальними для формування авторитету та довіри серед військовослужбовців.

Лідер в армії повинен вміти ефективно спілкуватися з підлеглими, демонструючи перевагу своїм поглядам та потребам, щоб зміцнити командний дух та ефективність підрозділу.

Таким чином, вивчення досвіду попередніх поколінь, від давньої до сучасної історії, на прикладі відомих історичних постатей та видатних полководців можуть спонукати військовослужбовців до розвитку лідерських якостей, більш ефективного командування та успішного виконання військових завдань.

Юрченко О.С. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В ХОДІ ВІДСІЧІ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Воєнна безпека є важливою складовою національної безпеки. Основні положення та аспекти реалізації воєнної безпеки держави викладені в Стратегії воєнної безпеки України, яка є сукупністю настанов цільових настанов, керівних принципів і поглядів на забезпечення воєнної безпеки України. В умовах збройної агресії російської федерації особлива увага має приділятися саме питанням воєнної безпеки, яка є стратегічно важливою, адже від цього залежить суверенітет, територіальна цілісність та незалежність нашої держави.

Забезпечення воєнної безпеки є неможливим без розвитку воєнної сфери суспільства та вдосконалення її головних елементів, таких як: воєнно-політичне керівництво, військові формування, оборонно-промисловий комплекс, система військової освіти, воєнні науки, військова інфраструктура і тд.

Україна виявилась не готовою до повномасштабного вторгнення, не були достатньою мірою реалізовані національні інтереси в воєнній сфері. Це стало ключовим моментом, що дозволив так швидко розвинути успіх противнику.

Для забезпечення воєнної безпеки держави в ході відсічі збройної агресії пропонується вжити таких заходів:

удосконалити структуру, забезпечити необхідну кількість особового складу військових формувань України, забезпечити їх розвиток, підтримання високого рівня боєздатності;

удосконалити процеси військового управління в ході застосування збройних формувань, застосувати можливості автоматизації управління;

розвинути оборонно-промисловий комплекс, військово-технічне співробітництво з країнами-членами НАТО;

забезпечити розвиток воєнної науки та освіти;

забезпечити відкритий та демографічний цивільний контроль у сфері оборони в порядку, визначеному законодавством;

удосконалити нормативно-правову базу мобілізаційного розгортання економіки з метою забезпечення потреб збройних сил;

проводити військово-патріотичне виховання громадян, готувати населення до служби в ЗС та деякі інші заходи.

Маємо цілий комплекс заходів, які необхідно виконати для забезпечення воєнної безпеки держави, для реалізації інтересів у воєнній сфері. В ході відсічі збройної агресії це має колосальне значення, адже в іншому випадку ризикуємо втратити державу. В ході аналізу керівних документів в сфері безпеки, наукових досліджень та аналітичних статей бачимо актуальність проблем викладених в даному дослідженні. Як результат – виявлено основні проблемні моменти в системі забезпечення воєнної безпеки України та описано шляхи їх практичного вирішення. Підсумовуючи інформацію, яка була викладена вище, варто зазначити що повномасштабне вторгнення РФ суттєво загостило основні виклики та загрози воєнній безпеці. Це варто враховувати під час створення концепції реалізації воєнної безпеки, а ще доцільно переглянути стратегічне оборонне планування та теорію будівництва збройних сил.

Наливайко А., Наливайко Л. (НУОУ)

СИСТЕМА МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ НАУКОВОЇ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МО УКРАЇНИ

З метою реалізації політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності (далі – ННТД) в Міністерстві оборони (далі – МО) України – складової Державної політики у сфері ННТД, передбачається виконання заходів, які визначаються відповідними концепціями, стратегіями, програмами, планами та іншими нормативними документами.

Складовою частиною здійснення даної політики є визначення механізмів її реалізації, що передбачають сукупність засобів, методів, інструментів та ресурсів, які забезпечать виконання запланованих заходів відповідно до поставлених завдань.

Механізми реалізації політики включають комплекс відповідних організаційно-управлінських, нормативно-правових, фінансово-економічних, соціально-психологічних та інших заходів.

Політика у сфері ННТД в системі МО України, в цілому, забезпечена нормативно-правовим підґрунтям (відповідними концепціями, стратегіями, планами та іншими програмними документами), але чітко визначених організаційних механізмів її реалізації поки що не розроблено. Крім цього у вітчизняному науковому репозитарії відсутні праці вчених присвячені розробці теоретико-методологічних основ формування та реалізації політики у сфері ННТД.

Зважаючи на таку ситуацію, авторами даного дослідження було прийняте рішення щодо проведення аналізу нормативних актів та наукових праць, в яких викладені основи розроблення механізмів реалізації державних політик у суміжних сферах (оборони, вищої освіти, інноваційного розвитку, гуманітарній сфері та ін.).

За результатами проведеного аналізу цих нормативних і наукових джерел, а також практичного досвіду щодо організації та здійснення ННТД в МО України були розроблені пропозиції щодо формування системи механізмів реалізації політики у сфері ННТД міністерства, яка включає наступні механізми: політичний, інституційний, нормативно-правовий, інформаційний та фінансово-економічний. Основоположними складовими механізмів реалізації визначені: інструменти, методи, важелі, ресурси.

Узагальнену класифікацію механізмів реалізації доцільно розглядати за функціональним призначенням, за суб'єктами та об'єктами управління.

Напрямом подальших досліджень має бути розроблення інтегрованої моделі реалізації державної політики у сфері ННТД в системі Міністерства оборони України на базі сформованої комплексної системи механізмів реалізації політики у сфері ННТД.

СЕКЦІЯ 10
АНАЛІЗ БОЙОВОГО ЗАСТОСУВАННЯ ЧАСТИН (ПІДРОЗДІЛІВ)
СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У СУЧАСНОМУ
ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОМУ БОЮ (ТАКТИЧНИХ ДІЯХ)

Бабій Т.М. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ СИСТЕМ
ЗВ'ЯЗКУ В УПРАВЛІННІ ВІЙСЬКАМИ (СИЛАМИ)

Досвід збройної агресії РФ проти України висвітлив ряд проблемних питань, що стосуються організації сучасних систем зв'язку та автоматизації управління військами. Особливо гостро стоять питання щодо забезпечення управління приданими силами та організації взаємодії між підрозділами ЗСУ. Досвід бойового застосування підрозділів ЗСУ виявив ряд недоліків організації сучасних систем зв'язку та автоматизації управління військами:

Не вирішується проблема впровадження аналогів месенджерів сторонніх розробників у ЗСУ, що, безперечно, є «вузьким місцем» в керуванні військами з точки зору забезпечення кібербезпеки. Не є таємницею, що підрозділи Збройних Сил використовують месенджери Signal чи WhatsApp для управління військами (силами) та засобами в тому числі і під час ведення бойових дій, попри те, що ці програмні продукти та сервери, що підтримують їх роботу, розроблені та знаходяться у третіх країнах, а програмний код вищевказаних месенджерів не пройшов цифровий аудит у достатній мірі;

Залишається проблемою дедалі більш успішні намагання противника впливати на роботу терміналів Starlink з метою порушення їх нормального функціонування. Під час наступу у Харківській області у травні 2024 р. противнику вдалося локально успішно перешкоджати роботі терміналів. В ході курської наступальної операції ЗСУ були виявлені проблеми в роботі терміналів Starlink, які вирішувалися лише використанням стороннього програмного забезпечення Star Debug. Тобто, противник може успішно впливати на роботу терміналів Starlink не лише шляхом застосування спуфінг-атак (spoofing attacks), через «обман» GPS-приймачів терміналів Starlink шляхом підміни сигналів від GPS-супутників на більш потужніші хибні навігаційні сигнали, а й використовує більш досконалі технологічні рішення та засоби;

Відсутні технічні рішення, що могли б мінімізувати вплив засобів РЕБ противника на радіообмін, який здійснюється за допомогою системи транкінгового зв'язку Mototrbo. Засоби РЕБ противника здатні перехоплювати і глушити українські канали зв'язку, що ускладнює координацію дій військових підрозділів на полі бою;

Відмічаються випадки відсутності необхідних засобів та обладнання зв'язку у достатній кількості, що призводить до порушення ефективної комунікації між підрозділами. Також через обмежене фінансування модернізація військових систем зв'язку відбувається повільно. Це призводить до того, що новітні технології запроваджуються частково або взагалі не

використовуються. Сучасні засоби зв'язку закупаються за кордоном, що робить військовий зв'язок залежним від наявності імпорту.

Дається в знаки недостатньо ефективна підготовка особового складу фахівців зв'язку, що ускладнює вдосконалення військових телекомунікаційних систем та недостатня ефективність застосування усіх можливостей обладнання.

Богомолів П.Є. (ВІКНУ)

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ІНЖЕНЕРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ З ДОСВІДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Ризики для особового складу під час процесу мінування та розмінування.

У сучасних бойових умовах проблема мінування та розмінування є важливою складовою як оборонних, так і наступальних дій. Активно використовуються різні типи мін, що робить територію небезпечною для руху військових і цивільних осіб. Підрозділи інженерних військ виконують завдання з розмінування, однак це часто пов'язано з великими ризиками для життя та здоров'я, особливо у разі використання противником нових зразків мін або саморобних вибухових пристроїв (СВП).

Утім, наявність і розвиток таких ініціатив дозволяє нам розраховувати на безпечніше та продуктивніше майбутнє.

Невідповідність між можливостями інженерних підрозділів та вимогами бойових завдань.

Інженерні війська забезпечують велику кількість завдань, таких як будівництво переправ, фортифікаційних споруд, розмінування території, забезпечення мобільності військ, ліквідація наслідків бойових дій. Однак часто на практиці можливості частини інженерних військ не відносяться до обсягів або характеру бойових завдань. У першу чергу це пов'язано із застарілістю засобів інженерного озброєння.

Шляхи вирішення:

Більш активніше впровадження використання роботизованих систем у даних процесах. Маються на увазі машини (установки) дистанційного мінування, наземні дрони для дистанційного встановлення поодиноких мін. А також машини механізованого розмінування з можливістю керування оператором з безпечної відстані та БПЛА з ІІІ для більш ефективного пошуку вибухонебезпечних предметів. Навіть після завершення бойових дій, актуальність таких розробок зберігатиметься на роки.

Активізація конструкторських бюро військово-промислового комплексу щодо розробки більш сучасних зразків засобів інженерного озброєння з урахуванням досвіду сучасного бою.

Створення мобільно-тренувальних інженерних груп та навчання інструкторів для підготовки особового складу мобільно-тренувальних груп. Збільшення вимог до командирів загальновійськових підрозділів щодо

проведення інженерного обладнання опорних пунктів, постів, особливо в підрозділах, що заново створюються та територіальної оборони.

Необхідність подальшого впровадження в тактичній (оперативно-тактичній) ланці програмного забезпечення типу «Кропива».

Недооцінювання командирами загальновійськових частин (підрозділів) нарощування сил і засобів інженерної підтримки на другому рубежі оборони.

Збільшення в рази виробництво зарядів розмінування ЗРП-2 «Тропа» для пророблення проходів у мінних полях для забезпечення роботи тактичних груп.

Вівсяна Д.В. (ВІКНУ)

МАСИВНІ КРОВОТЕЧІ: ПРИНЦИПИ ЗУПИНКИ ТА ОСНОВНІ МЕТОДИ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ ЗА БОЙОВИМ ДОСВІДОМ

Масивна кровотеча є однією з головних причин смертності при бойових травмах. Швидка втрата великої кількості крові призводить до шоку, гіпоксії та смерті. У тактичній медицині основна мета — забезпечити ефективну та швидку зупинку кровотечі в умовах обмеженого часу та ресурсів.

Принципи зупинки масивних кровотеч

1. **Швидке реагування.** Найбільший ризик смерті від масивної кровотечі настає в перші хвилини після поранення, тому швидкість реакції є критично важливою. Зупинка кровотечі повинна бути першочерговим кроком при наданні допомоги пораненому.

2. **Використання алгоритму MARCH.** За алгоритмом MARCH, зупинка масивної кровотечі є першим пунктом надання допомоги. Виконання цієї дії передує забезпеченню прохідності дихальних шляхів, контролю дихання та інших заходів.

Основні методи зупинки масивних кровотеч.

1. Турнікети застосовуються для зупинки артеріальної кровотечі кінцівок, яка не може бути зупинена іншим шляхом. Турнікет накладається на 5-7 см вище зони пошкодження, на непошкоджену частину кінцівки. Турнікет має бути накладений щільно, щоб повністю зупинити кровотік; пацієнт повинен бути попереджений про можливі больові відчуття.

2. **Гемостатичні бинти та порошки:** Використовуються для зупинки кровотеч у важкодоступних місцях (тазова зона, шия). Сприяють швидкому згортанню крові та блокуванню кровотоку. Гемостатичний матеріал вводиться безпосередньо в рану і тиснеться протягом 3-5 хвилин для зупинки кровотечі.

3. **Прямий тиск на рану.** Якщо турнікет або гемостатичний засіб недоступні, застосовується прямий тиск на місце кровотечі для тимчасового обмеження крововтрати. Чистий бинт або інший матеріал накладається безпосередньо на рану і тиснеться до стабілізації стану.

4. **Оклюзійні пов'язки для грудної клітки.** У разі проникаючих поранень грудної клітки застосовуються оклюзійні пов'язки для уникнення пневмотораксу, який може супроводжувати кровотечу.

Помилки при зупинці масивних кровотеч.

Неправильне накладання турнікета. Турнікет повинен бути достатньо щільним. Неправильне накладання може призвести до недостатньої зупинки крові та втрати часу. **Затримка з наданням допомоги.** Час є ключовим фактором, тому важливо діяти без затримок, адже навіть декілька хвилин можуть мати критичне значення. **Невикористання гемостатичних засобів у важкодоступних зонах:**

Таким чином, дотримання алгоритму MARCH і правильна техніка допомоги дозволяють зменшити ризики ускладнень та підвищити шанси на порятунок життя.

Вовкотеча С.М. (ВІКНУ)

ПРИНЦИПОВІСТЬ ВОЛОДІННЯ НАВИЧКАМИ ТА ТЕОРЕТИЧНИМИ ЗНАННЯМИ В ІНЖЕНЕРНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВІЙСЬК

Інженерна підготовка є комплексною дисципліною, яка охоплює широке коло навичок і знань, важливих для підтримки бойових операцій. Розуміння принципів інженерної підтримки, володіння практичними навичками і впровадження сучасних технологій робить інженерів надзвичайно важливими учасниками військових дій. Оскільки від якості інженерної підтримки часто залежить успіх операцій та безпека військовослужбовців, відмінне володіння теоретичною базою та практичними навичками є принципово важливим.

Теоретична основа інженерної підготовки включає: принципи фортифікації: знання типів укріплень, методів їх будівництва та особливостей використання в різних умовах бою; розуміння топографії та навігації: здатність швидко аналізувати рельєф місцевості і визначати оптимальні маршрути для пересування військ; безпека та протимінна діяльність: знання типів мін і вибухових пристроїв, методів їх виявлення і знешкодження є необхідним для безпеки особового складу та успішного виконання завдань; логістичне планування та координація: розуміння принципів логістики і управління ресурсами для забезпечення ефективної підтримки бойових дій.

Важливість практичних навичок у інженерній підготовці пов'язана з необхідністю вміти швидко і ефективно застосовувати теоретичні знання в реальних умовах. Серед важливих навичок, які мають освоїти інженери, слід виділити: будівництво оборонних споруд: вміння швидко будувати укриття, бліндажі, окопи і траншеї, а також облаштовувати перешкоди для стримування противника; організація мінно-вибухових загороджень: знання основ мінування, встановлення загороджень та вміння розмінювати небезпечні ділянки в зоні бойових дій; обслуговування інженерної техніки та обладнання: знання і вміння ефективно використовувати інженерну техніку, таку як бульдозери, екскаватори, мостові машини та інші засоби, які значно підвищують мобільність і боєздатність військ; взаємодія з іншими підрозділами: здатність інженерів працювати спільно з піхотними, танковими та артилерійськими підрозділами для координації дій і забезпечення

максимального ефекту інженерної підтримки; відмінне володіння теорією та навичками як запорука збереження життя і ефективності

Відмінне володіння навичками та теорією є важливим для швидкої і точної реакції на зміну обстановки на полі бою. Досконале розуміння інженерних процесів дозволяє приймати обґрунтовані рішення у складних ситуаціях, що сприяє збереженню життя особового складу та ефективності виконання бойових завдань; своєчасне створення укриттів; ефективно будівництво захисних споруд захищає особовий склад від обстрілів і вибухових атак, тим самим знижуючи ризик втрат; швидке розмінування маршрутів: інженери, що добре володіють навичками розмінування, здатні оперативно забезпечити безпечний прохід військ, що знижує ризик поранень і втрат від мін та вибухових пристроїв.

Адекватна реакція на неочікувані загрози: досконалі навички допомагають швидко оцінювати і ліквідовувати інженерні загрози, такі як обвали, пошкодження мостів або складні перешкоди, що дозволяє підрозділам продовжувати виконання завдань з мінімальними затримками.

Принциповість відмінного володіння навичками і теорією інженерної підготовки є ключовим фактором успішності бойових операцій і безпеки особового складу. Висока професійність інженерів дозволяє ефективно організовувати захист, мобільність та безпеку військ, сприяючи зниженню ризику втрат і підвищенню загальної боєздатності військових підрозділів.

Деркач О.В. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ОЦІНКИ ПРОТИВНИКА В СУЧАСНОМУ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОМУ БОЮ

Успіх бойових дій значною мірою визначається правильністю прийняття рішення командиром підрозділу. Складний і в той же час суперечливий процес прийняття рішення базується на всебічній оцінці обстановки та її головній складовій - оцінювання противника. Від достовірного оцінювання противника залежать відповідність рішення і результат бою.

Досвід виконання завдань підрозділами після повномасштабного вторгнення РФ свідчить, що основними причинами невдач окремих командирів майже завжди були зневажливе ставлення до розвідки, помилки в оцінюванні противника. Нехтування науково-методичними основами або запізнення із висновками з оцінювання противника можуть привести підрозділ до важкого, інколи безвихідного стану та поразки у бою. Висновки з оцінювання противника залежать від знань і професійності офіцерів, а також їх вміння застосовувати певні методики. На сучасному етапі розвитку системи розвідки, робота з оцінювання противника командирами, штабами, розвідувальними відділеннями, начальниками родів військ і служб та іншими посадовими особами переважно залишається низькою.

Проблемними є питання дотримання вимог керівних документів, а також удосконалення роботи посадових осіб, органів управління розвідкою

частини (підрозділу) з оцінювання противника. Результати оцінювання противника прямо залежать від знань і професіоналізму офіцерів, які здійснюють оцінювання, їх уміння застосовувати певні методики. Оцінка противника – це аналітична робота, що передбачає застосування певних закономірностей і дотримання порядку ведення.

Розвідка на тактичному рівні здійснює розвідувальне забезпечення командирів в інтересах підготовки та ведення бою, а також виконання спеціальних завдань. Діяльність тактичної розвідки спрямована на визначення часу, місця, сил і засобів, які противник планує застосувати в ході бойових дій. Завдяки важливій, точній і вчасній тактичній розвідувальній інформації тактичний підрозділ отримує перевагу над своїми противниками.

Важливим аспектом є надання оцінки результатів бою, що дає змогу оперативно маневрувати силами та засобами для здобуття переваги у бою. Зокрема, тактична розвідка визначає фізико-географічні умови ведення бойових дій, оцінюють наміри противника й слабкі сторони. Ідентифікація противника та визначення його оперативних зв'язків допомагає краще розуміти ситуацію та чітко визначати об'єкти вогневого ураження. Розвідувальні підрозділи мають надавати командирів випереджувальну, вчасну, актуальну і точну інформацію.

Результатом процесу ведення розвідки має стати розвідувально-інформаційний документ або виконане завдання, що сприятиме плануванню, прийняттю рішень або наданню розвідувальних оцінок.

к.військ.н., доцент Зайцев Д.В. (ВІКНУ)

РОБОТА ШТАБУ ЩОДО РОЗРАХУНКУ БОЙОВИХ СПРОМОЖНОСТЕЙ МЕХАНІЗОВАНОЇ ЧАСТИНИ (З'ЄДНАННЯ) ТА МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ІМОВІРНОСТІ УРАЖЕННЯ ЦІЛІ СУЧАСНИМИ ЗАСОБАМИ ПОВІТРЯНОГО НАПАДУ

Питанню розрахунку бойових спроможностей механізованих частин (з'єднань) на сьогоднішній момент, на жаль, в публічній сфері приділяється не достатньо уваги. В період з лютого 2022 року Сили оборони України отримали безпрецедентну кількість озброєння та військової техніки західного виробництва. Озброєння та військова техніка (ОВТ), що надійшла, високотехнологічна, має величезний спектр технічних характеристик Її використання дозволяє збільшити бойові спроможності частин (з'єднань) всіх видів та родів військ (сил) Збройних Сил України щодо ураження як броньованої техніки противника, його живої сили, так і запасів військово-технічного майна.

Рішення та розрахунково-довідкові документи оформляється службовими особами штабу, а саме оперативного підрозділу у декількох примірниках: 1-й примірник надається у вищий штаб, 2-й залишається в штабі і використовується для планування бою (дій).

Відповідні розрахунки для прийняття рішення загальновійськовим командиром частини (з'єднання) на бій (тактичні дії) здійснюють офіцери

підпорядкованого штабу, який в свою чергу забезпечує єдність у роботі всіх ланок органу управління, взаємосумісність із штабами всіх складових Сил оборони держави та партнерами з НАТО.

Тактичні розрахунки здійснюються колективом секції S3. Вони відображають кількісно-якісні показники, майбутні результати застосування військ, що необхідні для оцінювання і порівняння варіантів дій командирів, формулювання замислу і розробки плану бою (дій). Тактичні розрахунки оформлюються у вигляді таблиць, схем і графіків.

Крім того, на секцію S3 покладаються наступні завдання: проведення необхідних тактичних розрахунків, підготовка пропозиції командирів для визначення основного варіанту дій, проведення розрахунків бойових можливостей штатних, доданих підрозділів всіх родів військ та спеціальних військ, здійснюють прорахунок бойових спроможностей противника, визначення та оцінка можливих втрат противника за умови підтримання частини артилерією старшого командира й визначеного льотного ресурсу авіації та БпАК.

Вихідними даними для проведення розрахунку тривалості роботи штабу на місці є: фактична відстань пункту управління (ПУ) від діючих попереду підрозділів, допустима відстань ПУ згідно з умовами обстановки, час на згортання та розгортання, швидкість руху діючих попереду підрозділів і ПУ під час його переміщення.

З переліку розрахунків, що проводяться органами управління в автор розглядає бойові спроможності механізованої частини (з'єднання) по ураженню наземного противника вогнем танків, бойових машин піхоти, протитанкових засобів і стрілецької зброї, в т.ч. західних зразків.

Визначені навчальні бойові потенціали основних зразків озброєння та військової техніки дозволяють обрахувати потенційні бойові спроможності підрозділів оперативно-тактичного рівня та визначити ефективність системи вогню як складової побудови загальновійськового бою (організації тактичних дій).

Визначення втрат живої сили противника внаслідок використання тільки стрілецької зброї західного виробництва дозволяє визначити структуру та ешелонованість бойового порядку частини (з'єднання). Складовими для розрахунку втрат є: щільність вогню стрілецької зброї підрозділів, які обороняються на першій позиції у смузі наступу підрозділів; співвідношення щільності вогню стрілецької зброї підрозділів, які наступають, до підрозділів, які обороняються та втрати при виході підрозділів, які атакують, на передній край оборони підрозділів, які обороняються.

Наведені залежності щодо визначення імовірності ураження цілі будь-якою зброєю за незалежної та незмінної кількості пострілів дозволяє розрахувати: потенційні можливості частини (з'єднання) по ураженню засобів повітряного нападу противника, зокрема БпЛА. Методика визначення імовірності ураження засобів повітряного нападу противника, в т.ч. БпЛА різних типів автором буде наведена в наступній публікації.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Проблематика вогневої підготовки є важливою темою, особливо в контексті сучасних умов обороноздатності. Вогнева підготовка стосується навчання військовослужбовців навичкам володіння стрілецькою зброєю, тактично правильного використання вогневих засобів та розвитку швидкої реакції на бойові ситуації. Основні проблеми, які виникають у процесі вогневої підготовки, можна згрупувати так:

Успішне виконання вправ стрільб зі стрілецької зброї, як вінець навчання курсантів з дисципліни стрілецька зброя та вогнева підготовка передбачає вивчення наступних основних розділів – основ балістики, вивчення матеріальної частини стрілецької зброї та боєприпасів, вивчення правил та прийомів стрільби, вивчення заходів безпеки при поводженні зі зброєю та боєприпасами.

Окрім того, кафедра здійснює планування вогневої підготовки, здійснює методичну підготовку осіб перемінного та постійного складу інституту, надає знання з основ приведення зброї до нормального бою та управління вогнем.

Поряд з позитивними досвідом є ряд питань проблемного характеру. Розглянемо деякі з них.

Матеріально-технічне забезпечення. Брак сучасного обладнання, зброї та екіпірування. Нестача сучасної зброї та боєприпасів, а також належного екіпірування (додаткових підсумків для магазинів та гранат, сумки скидання магазинів, ремінно-плечової системи) обмежує можливості для повноцінного навчання, обмежує створення різноманітної мішеневої обстановки.

Відсутність штатного полігону. Обмеженість спеціально облаштованих майданчиків для вогневих тренувань впливає на якість підготовки, особливо в міських умовах або регіонах з густою забудовою.

Психологічна готовність військовослужбовців. Стресові умови навчань. Ефективна вогнева підготовка потребує занурення у стресові ситуації, які імітують реальні бойові умови, що допомагає розвивати стресостійкість та швидкість прийняття рішень.

Методологічні питання. Недостатня кількість практичних занять. Часто теоретичні знання переважають над практикою, тоді як вогнева підготовка вимагає великої кількості практичних тренувань.

Адаптація до нових видів зброї та тактик. Постійний розвиток озброєння вимагає оновлення навчальних програм, що іноді відстає від реальних потреб.

Підвищення кваліфікації викладачів (інструкторів). Викладачі (інструктори) повинні постійно підвищувати свій рівень, але для цього потрібні ресурси і сучасні тренувальні програми. Відсутність таких можливостей може вплинути на якість навчання особового складу.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНЖЕНЕРНИХ ЗАГОРОДЖЕНЬ ДЛЯ ПРИКРИТТЯ ПОЗИЦІЙ ПІДРОЗДІЛІВ

Перебіг бойових дій у російсько-Українській війні за останні два роки засвідчив важливість інженерної підтримки дій військ (сил) під час ведення оборонних та наступальних дій. За цей час накопичений значний досвід влаштування інженерних загороджень, що потребує висвітлення для врахування під час подальших бойових дій Сил оборони України.

Для успішного виконання бойових завдань під час організації всіх видів бойових дій командирам всіх рівнів необхідно зосереджувати увагу на:

створенні комбінованих мінно-вибухових загороджень перед опорними пунктами (позиціями) з багатошаровим вогневим прикриттям з усіх наявних вогневих засобів;

безперервному веденні розвідки інженерних загороджень як переднього краю, так і в глибині оборони противника із використанням БпЛА зі зміною режимів спостереження (день, ніч) з метою виявлення характерних ознак влаштування проходів в загородженнях противника при підготовці до наступу (штурмових дій), що сприятиме своєчасному прийняттю (уточненню прийнятого) рішення на бій;

застосуванні різних типів БпЛА, що сприяє командуванню та контролю за маневром інженерних підрозділів противника по дистанційному мінуванню місцевості;

дотриманні методу організації взаємодії з сусідніми інженерними підрозділами для уникнення багатошарового мінування місцевості, перешкоджання застосуванню безпілотних систем під час встановлення мін та не вибухових загороджень, здійсненні руйнувань об'єктів;

проведенні контролю практичної організації взаємодії у всіх ланках управління спеціально виділеними представниками за напрямком інженерної підтримки;

постійному спостереженні за полем бою черговими спостерігачами з інженерно-спостережних постів в підрозділах, що обороняються, в тому числі з використанням засобів нічного бачення (тепловізорів) та спостереження (камер спостереження), що виключає ефект раптовості дій мобільних груп мінування противника;

встановленні мінно-вибухових загороджень перед переднім краєм оборони, в тому числі із використанням невибухових загороджень з колючого дроту, малопомітних перешкод з дроту для перешкоджання вільному пресування противника вздовж фронту під час наступу;

Отже, застосування інженерних загороджень для прикриття позицій підрозділів пов'язано з великим обсягом підготовчих робіт, проведенням ретельного планування, залученням підготовленого особового складу. Врахування наведених рекомендацій сприятиме підвищенню мобільності своїх військ та покращить результативність заходів з контрмобільності військ противника.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ТАКТИКИ ТА ДІЙ ШТУРМОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ ЗА ДОСВІДОМ БОЙОВИХ ДІЙ

Проблематика вивчення загальної тактики є вежливою темою, особливо в контексті сучасних умов обороноздатності. Предметом вивчення загальної тактики є підготовка та ведення загальновійськового бою, його характер, зміст та його всебічне забезпечення, а також бойові можливості і якості підрозділів ЗСУ. Вивчення теорії тактики має на меті вивчення закономірностей, характер, способи підготовки та ведення бою військами.

Практика тактики включає підготовку та ведення бою. Теорія і практика підготовки і ведення бою ґрунтується на: розвитку озброєння і техніки; досвіді ведення бою чи бойових дій військ; досвіді бойової підготовки, особливо в ході ведення воєнних дій; досвіді бойової підготовки, особливо в ході маневрів і тактичних навчань; принципах ведення бою; завданнях оперативного мистецтва. Основними проблемами, які виникають у процесі вивчення загальної тактики, можна згрупувати так:

1. Матеріально-технічне забезпечення: відсутність програмного забезпечення КРОПИВА, відсутність штатного полігону, обмеженість спеціально облаштованих майданчиків для тактичних тренувань впливає на якість підготовки, особливо в міських умовах.

2. Психологічна готовність військовослужбовців та стресові умови навчань. Ефективна тактична підготовка потребує занурення у стресові ситуації, які імітують реальні бойові умови, що допомагає розвивати стресостійкість та швидкість прийняття рішень.

3. Методичні питання. Недостатня кількість практичних занять. Часто теоретичні знання переважають над практикою, тоді як тактична підготовка вимагає великої кількості практичних тренувань.

Щодо дій штурмових груп. Важливо забезпечити артилерійську та авіаційну підтримку для знищення резервів противника. Під час штурму та після захоплення позицій важливо організувати медичну евакуацію поранених та логістичне забезпечення (забезпечення штурмових підрозділів боєприпасами, паливом, їжею та іншими необхідними матеріалами).

Щодо принципів дій штурмових груп. Швидкість і рішучість - важливо не лише пробити оборону противника, а й максимально швидко і рішуче діяти, щоб не дати йому змоги організувати контрнаступ або перерозподіл сил; вогнева перевага: ефективне застосування артилерії, авіації та бронетехніки допомагає знищити оборону противника і мінімізувати власні втрати. Маневреність - непередбачуваність, швидка зміна напрямку дій дають змогу утримувати противника в стані постійної готовності до відбиття атаки.

Тактичні дії штурмових груп вимагають високої організації, чіткої координації та інтеграції різних видів сил і засобів. Успішність залежить від

здатності знищити або нейтралізувати оборону противника на ранніх етапах бою та здатності швидко захопити і утримати стратегічно важливі об'єкти.

Кремінський А.О. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИЧНИХ ДІЙ ШТУРМОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ ЗА ДОСВІДОМ БОЙОВИХ ДІЙ

Тактичні дії штурмових підрозділів є одним з ключових аспектів ведення сучасних бойових дій (операцій). Вони застосовуються для здійснення наступальних операцій, які мають на меті захоплення або знищення важливих об'єктів противника, прорив його оборони або виконання інших спеціальних завдань на полі бою. Штурмові підрозділи часто є невід'ємною частиною більш широких бойових операцій, і їх дія залежить від ряду чинників, таких як характер місцевості, сили противника, організація підтримки та інші аспекти.

Підготовка до штурму включає в себе дослідження: сил і засобів противника - визначення місця знаходження його оборонних укріплень, спостережних постів, вогневих точок, техніки і розташування підрозділів; місцевості - топографічні особливості, стан інфраструктури, можливості для маневру, наявність природних або штучних укріплень; виявлення слабких місць у оборонних лініях противника, де можна прорватися або здійснити флангові атаки.

Планування штурму включає: обрання напрямку головного удару; розподіл сил, формування резервів для коригування ситуації на полі бою та відбиття можливих контратак; забезпечення та шляхи евакуації поранених.

Підготовка бойових частин включає: фізичну та моральну підготовку; ознайомлення з планом - детальний розбір задач, ролей кожного підрозділу, маршрути руху, порядок зв'язку, методи взаємодії.

Етапами виконання штурмових дій є: артилерійська й авіаційна підготовка - артилерійський обстріл, авіаційний удар та силова підготовка - вогнева підтримка з боку танків, БМП та інших броньованих одиниць, а також інженерна техніка для подолання мінних полів і барикад.

Формування атакуючих груп – групи піхоти, бронетехніки, інженерних підрозділів та артилерії. Важливо, щоб атака була здійснена кількома групами з різних напрямків.

Штурм та прорив - захоплення важливих стратегічних об'єктів або вогневих точок. Піхота веде боротьбу на коротких дистанціях, здійснюючи прямий штурм в укріплені позиції.

Інженерна підтримка – розмінування, знищення перешкод, подолання мінних полів, влаштування тимчасових мостів чи переправ.

Маневр через неприступні ділянки - обхід позиції противника або прорив найслабших ділянок, вдаючись до різноманітних маневрів.

Використання бронетехніки: танки і БМП використовуються для знищення або нейтралізації оборонних укріплень

Медичну евакуацію поранених: медичні підрозділи повинні діяти швидко та ефективно, щоб мінімізувати втрати.

Логістичне забезпечення: боєприпаси, пальне, їжа, інше майно.

Кучеренко О.М. (ВІКНУ)

ДЕЯКІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ І ВЕДЕННЯ ОБОРОННОЇ ОПЕРАЦІЇ

З питань підготовки операції. Проводити детальне планування операції (уточнення існуючих планів) відповідно до завдань, а у разі значних змін обстановки – за уточненими завданнями. Посилювати розвідку всіх видів, проводити рекогносцировку районів оперативного призначення військ (сил), за результатами яких уточнювати порядок виконання військами (силами) завдань, здійснювати заходи оперативної (бойової) підготовки (навчання, тренування, ТСЗ) за тематикою, яка відповідає завданням військ у майбутніх операціях (бойових діях). Для якісного виконання майбутніх завдань враховувати: зміст, строки, обсяг заходів безпосередньої підготовки; стан, положення та характер дій противника, своїх військ (сил); фізико-географічні умови району майбутніх дій, ступінь його оперативного обладнання, а також інші умови обстановки. Під час обмежень в часі та неможливості виконання завдань на місцевості в інтересах планування здійснювати вивчення складу, стану, положення противника, своїх військ, стану місцевості, часу пори року за наявними документами, що відпрацьовувалися у недавній час.

З питань ведення операції. Особливу увагу приділяти виявленню складових систем управління військами і зброєю, ППО, розвідки та РЕБ противника. З метою порушення системи логістичного забезпечення, організовувати виведення з ладу ПУ. Організовувати періодичну зміну місць розгортання ПУ. Передбачати розгортання допоміжних (передових) ПУ (їх складових) розосереджено в той же час, здійснювати постійний обмін оперативними документами між розгорнутими структурами. Передбачати маскування засобів зв'язку усіма наявними матеріалами. Анени зв'язку виставляти на безпечній відстані від елементів ПУ. Здійснювати постійне удосконалення системи оборони в т.ч. й у фортифікаційному відношенні. Окрему увагу приділяти мінуванню підступів до переднього краю оборони та районів зосередження резервів. Посилювати розвідку за рахунок виставлення мобільних СП, використання БпЛА, організації взаємодії з місцевим населенням. вести розвідку тилу противника з метою виявлення районів зосередження резервів, складів та інших важливих об'єктів. Організовувати взаємодію із сусідами з питань відповідальності та забезпечення прикриття стиків між угрупованнями. Створювати малочисельні мобільні протитанкові групи. Для забезпечення більшої маневреності таких підрозділів здійснювати їх забезпечення неважким, але ефективним озброєнням для нанесення якомога більших втрат противнику. У разі вклинення противника в глибину оборони вживати заходів щодо відбиття вклинення та не давати можливості противнику закріпитися на досягнутих рубежах здійснювати формування,

підготовку та висування штурмових груп. До виконання завдань на оборонних рубежах та в тилкових операційних зонах залучати всі наявні підпорядковані, взаємодіючі та інші сили і засоби.

Магурян Є.О., Романенко В.В., Задолінний В.А.
Військова академія (м.Одеса)

ПРОБЛЕМИ ЛОГІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕРЕДОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Існує проблема взаємодії підрозділів переднього краю оборони із підрозділами забезпечення. Логістичне забезпечення має бути першочерговою задачею, адже передові підрозділи постійно, через інтенсивність дій, відчувають нестачу МТЗ та боєприпасів.

Із цього постають питання: які є засоби забезпечення переднього краю; як забезпечити взаємодію між підрозділами, які виконують завдання, у районі бойових дій із підрозділами забезпечення; які є засоби для забезпечення виконання, управління і керування процесом забезпечення та інтеграція у вже існуючі програми керування цими процесами.

Для інтеграції системи запитів на постачання матеріально-технічного забезпечення та боєприпасів у програмі ситуаційної обізнаності Delta, доцільно створити комплексну структуру, що включатиме автоматизацію логістичних запитів та використання безпілотних систем для забезпечення потреб підрозділів переднього краю. Додати в Delta інтерфейс, де підрозділи на передньому краї зможуть формувати запити. Модуль повинен мати можливість фіксації запитів з урахуванням типу вантажу, терміновості, обсягів та можливих координат доставки. Система матиме алгоритми, що допомагатимуть пріоритизувати запити: автоматичне визначення найбільш критичних запитів на основі запасів на передовій, рівня загрози, інших параметрів. Delta може бути інтегрована з базами даних складів, показувати актуальні запаси в режимі реального часу та забезпечити оперативний розподіл ресурсів. Мережа наземних безпілотних транспортних засобів автономно доставлятиме МТЗ та боєприпаси у підрозділи переднього краю. Дрони матимуть можливість швидко змінити маршрути у разі загрози чи зміни місця дій. Безпілотні повітряні системи можуть виконувати доставку малих вантажів на короткі дистанції, особливо в умовах складної місцевості, ризику для наземних транспортів. Їх можна інтегрувати як автономні модулі Delta, щоб отримувати дані про координати, оптимальні маршрути та критичність вантажів. Delta може бути оснащена системою управління підрозділами безпілотників, відслідковуватиме їх розташування, запаси палива або заряду батарей, статус виконання місії та безпеку маршруту. У випадку загрози, система перенаправлятиме або призупинятиме місії. Командири безпосередньо призначатимуть місії для конкретних безпілотників. Запити на термінову доставку боєприпасів автоматично призначатимуться найближчому дрону. Алгоритми, що розраховують безпечні та оптимальні маршрути для дронів на основі актуальних даних про місцевість, можливі небезпеки та

загрози. Застосування штучного інтелекту для аналізу даних, щоб передбачити ризики доставки, пропонування альтернативних маршрутів або змінення типу безпілотної. Захист каналів зв'язку і у разі втрати зв'язку самостійного повернення на базу.

Слесарєв Н.А. (ННІ МВ КНУ імені Тараса Шевченка)
к.політ.н Мельник Я.І. (ВІКНУ)

ТАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ У БОЙОВИХ УМОВАХ. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ТА ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Бойовий досвід підрозділів Сухопутних військ Збройних Сил України (СВ ЗСУ) включає як класичні, так і інноваційні підходи до оборонних і наступальних операцій, що дозволяють адаптуватися до нових умов війни. Детальний аналіз цього досвіду є важливим для розробки ефективних навчальних програм, поліпшення військового планування та підвищення боєздатності армії.

Бойові дії показали, що гнучкість у тактичному застосуванні підрозділів є ключовою для успіху на полі бою. Військові підрозділи СВ ЗСУ поєднують класичні принципи маневреної війни з асиметричними методами, що допомагає протистояти чисельно сильнішому та технічно добре оснащеному противнику. Успішно використовуються мобільні бойові групи, які завдяки швидкому переміщенню можуть займати важливі рубежі, здійснювати флангові атаки або перехоплювати ініціативу у ворога.

Значну роль у бойових діях відіграють підрозділи територіальної оборони, які діють у координації з регулярними частинами, виконуючи завдання захисту населених пунктів, комунікацій і критичної інфраструктури. Це забезпечує максимальне охоплення бойових зон і дозволяє ефективніше використовувати ресурси, зокрема в умовах широкого фронту та активних дій ворога на різних напрямках.

Війна продемонструвала важливість впровадження інновацій, зокрема дронів та інших безпілотної систем. Дрони застосовуються для розвідки, коригування вогню артилерії, а також для нанесення ударів по техніці та позиціях ворога. Високоточні удари, забезпечені розвідданими з дронів, дозволяють ефективніше використовувати обмежені ресурси, зменшуючи втрати серед особового складу та техніки.

Окрім того, впровадження сучасних систем управління, таких як цифрові платформи бойового контролю, дозволяє командирам оперативно приймати рішення на основі актуальної інформації. Цифрові карти та системи моніторингу підрозділів у реальному часі стали важливим інструментом для координації дій, особливо під час проведення наступальних операцій чи оборони в умовах інтенсивного вогневого впливу з боку ворога.

Маневреність і координація між родами військ. Сучасний бойовий досвід довів, що успіх на полі бою значною мірою залежить від взаємодії між різними родами військ – піхотою, артилерією, танковими підрозділами та

інженерними частинами. Важливою частиною успішних операцій є правильне використання артилерійської підтримки для забезпечення наступу піхотних і механізованих підрозділів. Українська армія продемонструвала здатність оперативно застосовувати артилерійські удари, що дозволяє ефективно знищувати ворога на великих відстанях і забезпечувати наступ під прикриттям.

Танкові підрозділи відіграють ключову роль у прориві оборонних ліній противника. Водночас інтеграція бронетехніки з піхотними підрозділами є важливою для забезпечення мобільності та підтримки наступальних операцій. Синхронізація дій танків, БМП та піхоти дозволяє швидко реагувати на зміну тактичної обстановки та мінімізувати ризик втрат.

Виклики оборони та контрнаступу в умовах насиченої бойової обстановки. Оборонні дії підрозділів ЗСУ часто здійснюються в умовах масованих обстрілів артилерією, ракетними системами та авіацією противника. У таких умовах важливою стала здатність створювати ешелоновану оборону, яка включає кілька ліній захисту, мінні поля та фортифікаційні укріплення. Використання інженерних підрозділів для оперативного зведення таких укріплень стало важливим елементом стримування наступу противника.

У контексті наступальних операцій підрозділи ЗСУ довели ефективність тактики «рій» – розпорошення сил на дрібні групи, які діють автономно та здійснюють локальні удари по позиціях ворога. Це дозволяє уникати великих втрат та поступово виснажувати ресурси противника.

Проблеми та шляхи вдосконалення. Однією з проблем, що постала перед Сухопутними військами, є необхідність швидкої адаптації до нових видів техніки та озброєння, що надходять від західних партнерів. Інтеграція цих систем вимагає навчання особового складу, налагодження технічного обслуговування та логістики.

Іншою важливою проблемою є емоційне вигорання військових через тривалі бойові дії. Зниження боєздатності особового складу через психологічне навантаження вимагає впровадження спеціальних програм підтримки та реабілітації після ротацій. Це особливо актуально для підрозділів, які несуть втрати або перебувають під постійним вогневим тиском.

Висновки. Аналіз бойового досвіду підрозділів Сухопутних військ ЗСУ демонструє високу гнучкість і здатність до адаптації в умовах сучасної війни. Впровадження інновацій, ефективна взаємодія між родами військ та використання сучасних технологій стали ключовими чинниками успішного протистояння агресору.

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ РХБ ЗАХИСТУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ З ДОСВІДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Російсько-українська війна стала важливим тестом для системи радіаційного, хімічного та біологічного захисту (РХБз), оскільки агресор неодноразово застосовував зброю і методи, які впливають не тільки військовим, а й цивільному населенню. На основі досвіду можна виділити основні проблеми РХБз і потенційні шляхи їх вирішення.

Нестача розвідувальних даних та даних РХБ розвідки, що не дозволяє в повній мірі виробити варіанти дій (MDMP, APS) та задум бою (операції) в цілому.

Нестача засобів індивідуального захисту. На початкових етапах війни спостерігався дефіцит засобів індивідуального захисту, таких як протигази, захисні костюми. Ігнорування особовим складом користуватись засобами індивідуального захисту.

Фільтра загальновійськових протигазів очищають повітря тільки від бойових отруйних речовин. Від промислових сильнодіючих речовин не захищають.

Обмежена система моніторингу хімічних і біологічних загроз. Бойові дії навколо промислових об'єктів (як, наприклад, Запорізька АЕС) підвищили ризик радіаційного забруднення. Однак моніторингова система не завжди могла своєчасно виявити загрози. Відсутність в підрозділах сучасних приладів радіаційної та хімічної розвідки, або вони морально застарілі.

Використання нових загроз, зокрема дронів для застосування хімічних речовин з гранат К-51 (хлорпікрин, CS, CR). Російська сторона застосовує дрони для загроз хімічного зараження, що потребує нових засобів протидії.

Досвід російсько-української війни підкреслив необхідність модернізації системи РХБ захисту, розвитку технологій раннього виявлення і підвищення рівня підготовки як військових, так і цивільного населення для ефективного захисту в умовах сучасних воєнних загроз.

Шляхи вирішення.

1. Збільшення обсягів закупівель і виробництва ЗІЗ, створення резервів для екстрених ситуацій, швидке постачання у райони ведення бойових дій. Забезпечення фільтрами до протигазів які здійснюють додатковий захист від промислових сильнодіючих отруйних речовин.

2. Розгортання додаткових мобільних груп моніторингу, вдосконалення систем раннього оповіщення, застосування дронів та дистанційних сенсорів для постійного нагляду, забезпечення підрозділів сучасними приладами радіаційної та хімічної розвідки.

3. Розробка технологій для виявлення і нейтралізації дронів, забезпечення сучасними засобами індивідуального захисту.

4. Подальше впровадження та постійний контроль за процесами планування бою (операції) на всіх рівнях управління за стандартами НАТО.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КІБЕРБЕЗПЕКИ В ТАКТИЧНІЙ ЛАНЦІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Ці тези окреслюють основні виклики, з якими військовослужбовці тактичної ланки Збройних Сил України (ЗСУ) стикаються в галузі кібербезпеки, а також підкреслюють необхідність комплексного підходу для підвищення загальної кіберстійкості ЗСУ.

Здатність оперативно реагувати на такі загрози є критичною для підтримки бойового духу і захисту тактичної й оперативно-тактичної інформації. Зростання популярності соціальних мереж призводить до збільшення кількості випадків поширення недостовірних повідомлень та витоку різного роду інформації в тому числі і з обмеженим доступом.

Проблема недостатнього фінансування та обмежені ресурси у сфері кібербезпеки ЗСУ стикаються з обмеженими можливостями впровадження сучасних технологій, придбання спеціального програмного забезпечення та обладнання, а також залучення кваліфікованих фахівців. Брак ресурсів не дозволяє повноцінно протистояти сучасним загрозам та викликам з боку російської федерації. У зв'язку із цим в тактичній ланці ЗСУ продовжують використовувати застарілі засоби і програмне забезпечення, що робить їх вразливими до кібератак. Як результат, відсутність регулярних оновлень та обмеженість в інтеграції сучасних рішень зростає ризик успішних атак на військові інформаційні системи з боку російської федерації.

Викликає занепокоєння проблема низької кіберосвіченості військовослужбовців ЗСУ, що створює інсайдерські загрози, коли військовослужбовці, ненавмисно або навмисно, стають джерелом кібервразливостей.

Неправильне користування інформаційними системами або порушення правил кібербезпеки і кібергігієни збільшують ризики витоку інформації, в тому числі з обмеженим доступом.

Поряд зі збільшенням частоти ракетних атак з боку противника, зростає й кількість та складність кібератак з боку відповідних служб та хакерів рф, яка є одним з основних кіберпротивників України і регулярно здійснює атаки на військові та урядові системи. Атаки з боку російських кіберугруповань стають все більш складними та таргетованими, включаючи спроби зламу систем зв'язку та управління, що ускладнює роботу ЗСУ на полі бою та знижує управління підрозділами в тактичній та оперативно-тактичній ланках.

Наразі фахівці військ зв'язку та кібербезпеки стикаються з труднощами в оперативному відстеженні та нейтралізації інформаційних і психологічних операцій з боку противника, що використовуються для дестабілізації та деморалізації військових ЗСУ. Для покращення кіберзахисту Збройні Сили України потребують міжнародної підтримки у вигляді обміну досвідом, навчань, технічної допомоги та інвестицій в кібербезпекові програми. Співпраця з країнами-членами НАТО та іншими союзними арміями є важливою для досягнення більшої стійкості до кіберзагроз.

**АНАЛІЗ БОЙОВОГО ЗАСТОСУВАННЯ ЧАСТИН
(ПІДРОЗДІЛІВ) СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ
У СУЧАСНОМУ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОМУ БОЮ СТАНОМ НА
05.11.2024 року**

Сучасний загальновійськовий бій набув нових рис та характеристик, значною мірою визначених адаптацією ЗСУ до сучасної війни. Підрозділи СВ ЗСУ відзначаються високим рівнем готовності до дій в умовах постійної зміни обстановки, коли противник використовує як класичні методи ведення війни, так і нестандартні підходи, включно з використанням БпЛА, кіберзагроз та інформаційних операцій.

Гнучкість і маневреність підрозділів ЗСУ. Завдяки впровадженню нових тактичних підходів, українські військові навчилися швидко реагувати на зміни обстановки на полі бою, проводячи ефективні контрнаступальні дії з застосуванням тактики глибокого прориву та швидкого оточення противника. Ця тактика дозволила створювати «котли» для російських підрозділів, як це було під час визволення Лиману. ЗСУ активно використовували маневрові групи, зокрема мотопіхотні та механізовані підрозділи, що забезпечило перевагу у швидкості та точності дій на полі бою.

Інтеграція безпілотних систем та розвідувальних технологій. Активне використовують БпЛА різних класів для ведення розвідки, коригування артилерійського вогню та нанесення ударів по важливих цілях. Масове використання дронів, як вітчизняних, так і закордонних моделей, стало визначальною рисою сучасного українського бойового простору.

Синхронізація з іншими видами військ. Говоримо про синхронізацію з артилерією, авіацією та кіберпідрозділами. Артилерія ЗСУ в останні роки пройшла значну модернізацію, що дозволило підвищити її точність і дальність вогню. Використання РСЗВ HIMARS стало символом успішних операцій ЗСУ проти важливих об'єктів ворога, таких як склади боєприпасів, командні пункти та ключові транспортні вузли.

Децентралізація управління та ініціатива командирів на місцях. Говоримо про необхідність децентралізації управління на тактичному рівні. У багатьох випадках командири підрозділів повинні приймати швидкі та автономні рішення, не чекаючи тривалих узгоджень з вищим командуванням. Це особливо актуально в умовах сучасного бою, коли час на прийняття рішення є критичним фактором.

Технологічна модернізація. Військова допомога від західних партнерів, включно з поставками сучасної ОВТ дозволила ефективно протистояти агресії. Оновлення техніки та зброї забезпечує підрозділи СВ можливістю діяти на рівних або навіть переважати противника в певних аспектах.

Таким чином, сучасний бій, характеризується високою адаптивністю, технологічною перевагою та інтеграцією новітніх підходів до ведення

бойових дій. Мотивація особового складу та професіоналізм командирів, дозволяє виконувати поставлені завдання.

Черніков В.Ю. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМАТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНОГО УПРАВЛІННЯ В ЗБРОЙНІ СИЛИ УКРАЇНИ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО

В умовах сучасних загроз і змін у тактиці, особливо в контексті російської агресії проти України, адаптація ЗСУ до стандартів НАТО є стратегічно важливою. Децентралізоване управління є основою стандартів НАТО, що передбачає більшу автономність підрозділів на тактичному рівні для швидкого та ефективного реагування на ситуацію.

Децентралізоване управління передбачає передачу частини повноважень від старшого до підпорядкованого командира, збільшує оперативну гнучкість та здатність молодших командирів приймати самостійні рішення на місцях, що скорочує час на реакцію та підвищує ефективність дій. Поняття Mission Command (Децентралізоване управління) полягає у тому, що командири отримують бойове завдання, але мають свободу у виборі способів його виконання. Переваги децентралізованого управління для ЗСУ – це гнучкість та оперативність, яка дозволяє командирам на місцях швидко адаптуватися до мінливих умов бою; зменшення навантаження на старші штаби. Командири на нижчих рівнях стають більш ініціативними та відповідальними за свої рішення.

Проблеми впровадження децентралізованого управління в ЗСУ полягає у:

Культурні бар'єри: радянська військова система залишила спадщину жорсткої централізації, що призводить до певного опору децентралізації та недостатньої підготовки офіцерів до автономних рішень. **Проблеми довіри та контролю:** необхідність зміцнення довіри між різними рівнями командування, оскільки командири тактичного рівня повинні мати довіру з боку старших командирів; **Недостатнє технічне забезпечення:** брак сучасних засобів зв'язку та розвідки для швидкого і точного обміну інформацією на різних рівнях. **Кадрове забезпечення та підготовка:** необхідність підвищення кваліфікації військових кадрів, зокрема молодших офіцерів, у прийнятті самостійних рішень відповідно до нових принципів. **Технічні виклики:** інформаційна інтеграція, а саме впровадження ефективних систем управління, зв'язку та розвідки, які б дозволили забезпечувати реальний час обміну інформацією та координацію. **Кібербезпека:** децентралізоване управління вимагає посилення кіберзахисту для запобігання втручанню противника в системи управління. **Психологічна адаптація особового складу:** зміна менталітету до більшої ініціативності та відповідальності. Впровадження тренінгів та навчань, спрямованих на розвиток навичок прийняття автономних рішень і командного лідерства.

Пропозиції: впровадження децентралізованих елементів з поетапною адаптацією підрозділів та командирів; розробка спеціалізованих курсів для командирів на всіх рівнях з акцентом на прийняття автономних рішень; забезпечення підрозділів сучасними засобами зв'язку, розвідки та управління для підтримки нового підходу.

Проблеми впровадження можна подолати через комплексні реформи, модернізацію технічної бази, зміну підходів до підготовки особового складу. та зробить ЗСУ більш гнучкими, ефективними та готовими до виконання завдань у складних бойових умовах сьогодення.

Наукове видання

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

XX Міжнародної науково-практичної конференції

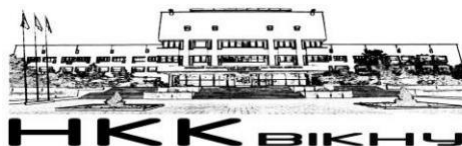
**«Військова освіта і наука:
сьогодення та майбутнє»**

Тексти тез представлено у авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст, добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен, дат та інших відомостей.

Збір, технічне редагування та комп'ютерна верстка – Бадрук О.О.
Оригінал-макет та обкладинка – Халіманенко С.М.

Підписано до друку 21.11.2024. Формат 60х84/¹⁶.
Гарнітура Times. Папір офсетний. Друк ризограф. Тираж 10.
Умов. друк. аркушів 18. Заказ № 41-16.

Надруковано в навчальному картографічному комплексі ВІКНУ
03189, Київ, вул. Юлії Здановської, 81
521-32-89

[illegible]